





Digitized by the Internet Archive
in 2011 with funding from
University of Toronto

pyl

OXONII

EXCUDEBAT HORATIUS HART

TYPOGRAPHUS ACADEMICUS

RT Whitlavy

Aug. 1896

VENERABILIS BAEDAE
OPERA HISTORICA

PLUMMER

LONDINI

APUD HENRICUM FROWDE



NOVI EBORACI

APUD A. MACMILLAN ET SOCIOS

VENERABILIS BAEDAE

HISTORIAM ECCLESIASTICAM

GENTIS ANGLORUM

HISTORIAM ABBATUM

EPISTOLAM AD ECGBERCTUM

UNA CUM

HISTORIA ABBATUM AUCTORE ANONYMO

AD FIDEM CODICUM MANUSCRIPTORUM

DENUO RECOGNOVIT

COMMENTARIO TAM CRITICO QUAM HISTORICO

INSTRUXIT

CAROLUS PLUMMER, A.M.

COLLEGII CORPORIS CHRISTI
SOCIUS ET CAPELLANUS

TOMUS PRIOR

PROLEGOMENA ET TEXTUM CONTINENS

OXONII

E TYPOGRAPHEO CLARENDONIANO

M DCCC XCVI



JAN - 4 1936

8371

Funes • mibi • ceciderunt • in • praeclaris.

Quid • retribuam • Domino • pro • omnibus • quae
retribuit • mibi ?

Minor • sum • cunctis • miserationibus • tuis.

COLLEGII · CORPORIS · CHRISTI

APUD · OXONIENSES

ALUMNIS

INTER · QUOS · PER · QUARTAM · IAM · SAECULI · PARTEM

DISCIPULOS · FIDELISSIMOS

IUCUNDISSIMOS · SOCIOS

AMICOS · CONIUNCTISSIMOS

DEDIT · MIHI

D. O. M.

HOS · MEOS · QUALESCUNQUE · LABORES

D. D. D.

BQ
6410
E4
1896
v.1

EDITOR'S PREFACE

THE Edition of Bede now presented to the reader is the first critical edition since Smith's, 1722; it is the very first which exhibits in an apparatus criticus the various readings of the MSS. on which the text is based. The principles on which the text has been formed are explained in the Introduction, Part II, § 21, and need not be enumerated here. The examination of the MSS. has elicited, almost for the first time (see Introduction, p. xcvi, note), the interesting fact that two different recensions of the text of the Ecclesiastical History must have been issued by Bede himself; *ib.* §§ 27, 28.

Another point in which this edition differs from all its predecessors is in the use of italic type to indicate those parts of Bede's works which are derived from previously existing materials, so far as these have come down to us. Thus the reader can see at a glance what is primary and what is secondary in Bede, and the historian may be prevented from attributing to Bede himself, statements which he merely borrowed from others. Conversely, in estimating the value of statements in later writers which seem to supplement Bede, we have to consider how far they rest on independent authority, how far they are merely due to an exuberant imagination too impatient to

acquiesce in inevitable ignorance, and how far they are merely inferences ultimately derived from Bede himself. In the first case they deserve careful consideration, in the second they may be summarily set aside, in the third case we must judge of their validity as we would of any modern historical theory. In some instances these mediaeval writers may have been better placed than we are for forming a correct opinion, but as a rule 'they would have no real advantage over us moderns, while they were without many of our methods and appliances' (Sanday, Bampton Lectures, p. 240). Yet statements, obviously of this inferential kind, are constantly quoted as if they had the value of independent authorities. To some of these cases attention is drawn in the notes.

In the notes I have brought together what I could from other sources to illustrate the historical, social, and ecclesiastical bearings of Bede's text. Most of these sources are, of course, obvious enough. My special studies have enabled me to add some less obvious illustrations from Celtic and Scandinavian sources. One important source of illustration has been almost wholly neglected by previous editors. I mean the other writings of Bede himself. Yet apart from the numerous direct illustrations of the text which they supply, the whole texture of Bede's thought, the whole tone and temper of his mind, is so consistent, that we can hardly judge even his historical works aright, without some knowledge of his other writings, especially of his theological works. To attempt to judge of Bede merely as an historian is inevitably to misjudge him. In history and in science, as well as in theology, he is before all things the Christian thinker and student.

To bring out this, the predominant note of Bede's life and work, is the object of the first part of the Introduction, which, as the notes to it will show, is based almost entirely on Bede's own writings. This part, though always written with a view to its ultimate appearance here, was first read as an Essay before two College Societies, to which, by the kindness of undergraduate friends, I belong: the C. C. C. Church Society, and the Pelican Essay Club. Since then it has been carefully revised, and in part rewritten. But I have not cared to obliterate every trace of the circumstances under which it first acquired a limited publicity. A somewhat prolonged study of Bede's works has produced in my mind such a personal feeling towards their author, that I am well content that some trace of my own personal feelings and circumstances should remain in what I have written about him.

Of the second part of the Introduction, which deals with the MSS., enough has been said above.

In regard to the scope and execution of my work, I may be allowed perhaps to repeat what I wrote just ten years ago in the preface to my edition of Fortescue:

‘I trust that this work may prove useful both to teachers and students of history in Oxford and elsewhere. But my main object has been to illustrate my author, and that is the point of view from which I would desire to be judged.

‘In a body of notes ranging over so many subjects, some of them lying far outside the sphere of my ordinary studies, it is hardly possible that there should not be slips and blunders. For the correction of these, whether publicly or privately, I shall always

be grateful, and I should wish to adopt as my own the words of one of the most unselfish labourers in the field of learning, Hermann Ebel: "opprobret nobis qui uolet modo corrigat."

It remains to acknowledge a few of the many obligations which I have incurred during the progress of the work. The help which I have received in regard to special points is acknowledged in the book itself. I may perhaps mention here the assistance given by Professor Rhys, Principal of Jesus College, Oxford, in matters of Celtic, and by Mr. Mayhew in matters of English philology. To Professor York Powell I am indebted for constant encouragement and advice.

Of books, the two to which I owe the most are Haddan and Stubbs' *Councils and Ecclesiastical Documents*, and Dr. W. Bright's delightful *Chapters of Early English Church History*. I have also learned much, especially in regard to the sources of Bede's scientific works, from Dr. Karl Werner's excellent monograph, *Beda der Ehrwürdige und seine Zeit*.

In regard to MSS. I have to acknowledge the unvarying courtesy of their custodians. In Oxford I have to thank the Librarians of Balliol, Merton, New, Magdalen, and St. John's Colleges; the officials of the Bodleian generally, and in particular the Rev. W. D. Macray, who is always ready to place his great palaeographical knowledge at the service of every student.

At Cambridge I have to thank Mr. F. Jenkinson, the University Librarian, and his assistant, Mr. Alfred Rogers, for the special kindness which they showed me when I was collating the famous Moore MS. of Bede. Mr. Jenkinson was further good enough to verify some doubtful points for me, not only in that

MS., but also in the MS. belonging to Pembroke College, Cambridge. It is one of the many pleasures connected with this work that it has brought me the privilege of his friendship. In relation to the last-named MS. I have to acknowledge the courtesy of the College Librarian, Mr. Neil.

At the British Museum my special thanks are due to Mr. F. Bickley, not only for constant help in my researches, but for sending me written information on various points when I was prevented by illness from going up to London myself. The Dean and Chapter of Durham kindly allowed their MS. of Bede to be deposited in the Bodleian for my use; to them and to their learned Librarian, Dr W. Greenwell, my best thanks are due. I am also indebted to my brother, Dr. A. Plummer, for verifying for me some points which I had overlooked. A like service was done me at Winchester by the Librarian, the Rev. F. T. Madge. My original examination of the Winchester MS. was made under the hospitable roof of my dear friend, Dr. Kitchin, now transferred to a sphere of wider usefulness at Durham. At Namur special facilities were given me by the director and librarian of the municipal library and museum, M. Becket and M. Mahieu.

To the Delegates of the Clarendon Press I am indebted for entrusting me with the execution of this edition, which has occupied my chief energies for some four years. It is no light privilege to have been for so long a time in constant communion with one of the saintliest characters ever produced by the Church of Christ in this island. I can but adapt the words of St. Ignatius, and say: *εὐχόμεαι μὴ εἰς μαρτύριον αὐτὸ κτήσωμαι* (Philad. c. 6).

In the Dedication I have tried to express, imperfectly enough, obligations of a more general kind to those College friends to whom I have owed so much happiness during more than a quarter of a century of College life. Will they allow me to close this preface with the words with which Ceolfrid parted from his monks (p. 397): 'Domine . . . protege illam cohortem ! Scio autem certissime quia nullos umquam meliores illis . . . noui' ?

THE RECTORY,
ST. GILES', SALISBURY,
December 19, 1895.

TABLE OF CONTENTS

	PAGE
EDITOR'S PREFACE	i
INTRODUCTION:—	
Part I. Bede's Life and Works	ix
Part II. The Manuscripts	lxxx
Appendix I to Introduction, Part I: On the Chronology of Bede's Writings	cxlv
Appendix II to Introduction, Part I: De Obitu Baedae	clx
ADDENDA AND CORRIGENDA	clxv
BAEDAE EPISTOLA AD ALBINUM	3
PRAEFATIO	5
HISTORIA ECCLESIASTICA	9
BAEDAE CONTINUATIO	361
HISTORIA ABBATUM AUCTORE BAEDA	364
HISTORIA ABBATUM AUCTORE ANONYMO	388
EPISTOLA BAEDAE AD EGGBERTUM EPISCOPUM	405
ADDITIONAL CRITICAL NOTES	424
INDEX	435

INTRODUCTION.

PART I.

BEDE'S LIFE AND WORKS.

'Quomodo dilexi legem tuam, Domine : tota die meditatio mea est.'

§ 1. ALMOST all that we know of the life of Bede is contained in the little notice of himself and his works which he has appended to the Ecclesiastical History¹: 'Thus much concerning the ecclesiastical history of Britain, and especially of the race of the English, I, Baeda, a servant of Christ and priest of the monastery of the blessed apostles, St. Peter and St. Paul, which is at Wearmouth and at Jarrow, have with the Lord's help composed, so far as I could gather it, either from ancient documents, or from the tradition of the elders, or from my own knowledge. I was born in the territory² of the said monastery, and at the age of seven³ I was, by the care

Bede's
notice of
himself.

¹ 'Omnem uitam suam quodam epilogo comprehendens.' W. M. i. 60.

² 'In territorio eiusdem monasterii,' 'on sundurlonde þæs ylean mynstres,' A.S. vers. Does this imply that Bede was born at the place still called Sunderland? The same suggestion was made by Gehle, *Disputatio . . . de Bedae . . . uita et scriptis*, Lugd. Batau. 1838. The common tradition is that Bede was born at Monkton, where a well called Bede's Well still exists. Cf. Murray's *Durham and Northumberland* (1873), p. 134. With this would agree fairly the state-

ment in the Vita I: 'territorii Girwensis haud grandi oriundus uiculo, quem . . . amnis Tina praeterfluit,' Opp. I. cxlvii, though Monkton is not actually on the Tyne. The expression used by Bede must mean that he was born on land which afterwards belonged to the monastery, as at the time of his birth even Wearmouth had not been founded, much less Jarrow. *v. infra*, p. xi.

³ On such 'pueri oblati,' 'pueri nutriti' in monasteries, *v. D.C.A. ii. 1406, 1418*; Bright, pp. 175. 176. Cf. Opp. viii. 371. The prototype of them all is 'the child Samuel.'

of my relations, given to the most reverend Abbot Benedict, and afterwards to Ceolfrid, to be educated. From that time I have spent the whole of my life within that monastery, devoting all my pains to the study of the Scriptures; and amid the observance of monastic discipline and the daily charge of singing in the Church, it has been ever my delight to learn, or teach, or write¹. In my nineteenth year² I was admitted to the diaconate, in my thirtieth to the priesthood, both by the hands of the most reverend Bishop John³, and at the bidding of Abbot Ceolfrid. From the time of my admission to the priesthood to my [present] fifty-ninth year, I have endeavoured, for my own use and that of my brethren, to make brief notes upon the holy Scripture, either out of the works of the venerable fathers, or in conformity with their meaning and interpretation.'

Then after giving a list of his works, so far as, at that date (731), they had been written, he concludes: 'And I pray thee, loving Jesus, that as Thou hast graciously given me to drink in with delight the words of Thy knowledge, so Thou wouldst mercifully grant me to attain one day to Thee the fountain of all wisdom, and to appear for ever before Thy face⁴.'

It is a picture of the scholar's uneventful life, spent in a round of religious service and of quiet study⁵. It shows us from the first that it is in his works that we shall have to learn to know Bede⁶, and they entirely

¹ Bede notes that there will be no need of books, of teaching, or of learning in heaven. Opp. vii. 320; ix. 275.

² This was below the canonical age.

³ Of Hexham. Wearmouth and Jarrow would be in the diocese of Hexham. See the boundaries given, 'ut quidam ferunt,' Raine's Hexham, i. 20.

⁴ H. E. v. 24, pp. 356-358. Alcuin's lines, De Sanctis Ebor.

vv. 1287 ff., are little more than a versification of this paragraph.

⁵ 'Vita nullis temporum vicissitudinibus turbata, sed riuiuli instar placide et tranquille decurrens.' Gehle, p. 47.

⁶ 'There is scarcely one of the fathers of whose personal history so little is known, and whose personal character comes out in his writings so clearly.' Stubbs in D. C. B. i. 302.

confirm the picture which he gives of himself here. There are points in the description to which I shall recur later. For the present we may note that as the Ecclesiastical History was written in 731, Bede's birth must be placed in 672 or 673, his entrance into the monastery in 679 or 680, his ordination as deacon in 691 or 692, and his ordination as priest in 702 or 703¹.

§ 2. The monastery of Wearmouth had been founded by Benedict Biscop in 674. In 681 or 682 he founded that of Jarrow². Though locally divided, they were intended to form but a single monastery under Benedict himself as abbot. But as Benedict was frequently absent, either on the king's business, or on some of the many journeys which he made to Rome³, he appointed Eosterwine to represent him at Wearmouth, and Ceolfrid at Jarrow. Eosterwine, of whose humility and gentleness Bede draws a beautiful picture, was carried off by the plague in 686⁴. It was during this visitation of the

The Monas-
teries of
Wear-
mouth and
Jarrow.

¹ On these dates cf. Werner, *Beda der Ehrwürdige und seine Zeit* (1875), pp. 81, 82. The *Ann. Lindisf.* (Pertz, xix. 504). *S. D. i.* 29, 227, and *Vita I. Opp. I.* cxlvii, place Bede's birth in 677. This arose probably from the fact that *S. D. i.* 41, and *Vita u. s. p.* clix, placing Bede's death (rightly, as I believe, *v. inf.* pp. lxxi, lxxii) in 735, say (wrongly) that he died in his fifty-ninth year (so *W. M. i.* 59); evidently confusing his age at the time of his death with his age at the time when he completed the *H. E.* in 731. Stevenson places his birth in 674, but on very precarious grounds. *Church Historians*, I. ii. p. iv. Cf. *Fl. Wig. i.* 35, 37, 44, 46, 53, whose dates, birth 678, entry into the monastery 681, diaconate 693, presbyterate 704,

cannot be reconciled with Bede's statements. For the spirit in which Bede took orders, cf. his homily, No. 23: 'humiliter ergo eius subeunda et seruanda mysteria eis, qui necdum in his sunt initiati, suadeamus, et quotquot per gradum sacerdotalem ad dispensanda illorum sumus sacramenta promoti, humiliter iniunctum nobis impleamus officium.' *Opp. v.* 168, 169.

² *S. D.* calls Jarrow 'portus Ecgfridi regis,' i. 51; and the *Chron.* calls the monastery 'Ecgferðes mynster.' 794 D. E. On the importance of Northumbria and the Northumbrian monasteries, see *H. Y. I.* xxix f. On the dates in this and the following section, see notes to *Hist. Abb.* and *Hist. Anon.*

³ *Hist. Anon.* § 12, p. 392.

⁴ *Hist. Abb.* §§ 8, 10, pp. 371-374.

plague that the pathetic incident took place which is narrated in the anonymous History of the Abbots¹.

Anecdote
of the
plague at
arrow.

‘In the monastery over which Ceolfrid presided, all who could read or preach or recite the antiphons and responses were swept away², except the abbot himself and one little lad nourished and taught by him, who is now a priest of the same monastery, and both by word of mouth and by writing commends to all who wish to know them, the abbot’s worthy deeds. And the abbot, sad at heart because of this visitation, ordained that, contrary to their former rite, they should, except at vespers and matins, recite their psalms without antiphons³. And when this had been done with many tears and lamentations on his part, for the space of a week, he could not bear it any longer, but decreed that the psalms, with their antiphons, should be restored according to the order of the regular course; and, all assisting, by means of himself and the aforesaid boy, he carried out with no little labour that which he had decreed, until he could either train himself, or procure from elsewhere, men able to take part in the divine service.’

Bede’s
devotion to
the services
of the
Church.

The little boy here mentioned can hardly be any other than Bede himself⁴; especially as Bede, who takes so much from the anonymous history, omits this striking incident altogether. Another anecdote, belonging to a later period of Bede’s life, but illustrating the same pious devotion to the Church’s service, has been preserved for us by Alcuin in a letter to the monks of Wearmouth, where he says: ‘It is told that our master and your patron the blessed Bede said, “I know that angels visit the canonical hours, and the congregations of the brethren. What if they do not find me among them? Will they not say, Where is

¹ Hist. Anon. § 14, p. 393, *not* Bede’s Hist. Abb. as Mr. Green says; M. E. p. 398, though he gives the right reference in his notes.

² For the plague see on H. E. iii. 27; for its special ravages in monasteries see on Hist. Abb. § 10.

³ See D. C. A., s. v. ‘antiphon.’

⁴ See Bright, pp. 346, 347.

Bede? Why comes he not to the prescribed devotions with the brethren¹?” And in the commentary on St. Luke, he says: ‘Whenever we enter the Church, and draw near to the heavenly mysteries, we ought to approach with all humility and fear, as well because of the presence of the angelic powers, as of the reverence due to the sacred oblation; for as the angels are narrated to have stood by the Lord’s body when it lay in the tomb, so we must believe that they are present in the celebration of the mysteries of His most sacred body at the time of consecration².’ In the same spirit of devotion, commenting on St. Mark’s narrative, where our Lord, after the triumphal entry into Jerusalem, goes to the temple, he says: ‘So we when we come to any town or village in which there is a house of prayer dedicated to God, first turn aside to this, and, when we have commended ourselves to God in prayer, then go about the worldly business for which we came³.’ And perhaps some of us have known the refreshment of entering the silence of some great cathedral, or the quiet of some village church, after a weary journey, or a dusty walk, and there composing our thoughts a while in peace⁴.

§ 3. On the death of Eosterwine, Sigfrid was elected at Wearmouth in his place. He died Aug. 22, 688 or 689, passing, as Bede says, through the ‘fire and

Abbots
of Wear-
mouth and
Jarrow.

¹ H. & S. iii. 471; Mon. Alc. p. 843. Cf. an anecdote in Lock’s Life of Keble, p. 194.

² Opp. xi. 375, 376. To the same effect in the homilies, Opp. v. 410, 425, 427, 428.

³ Opp. x. 173, cf. Cuthbert’s arrival at Melrose, Vit. Cudb. c. 6. Opp. Min. p. 59. Rs. Ad. p. 345. It was part of the monastic rule that strangers on arriving should betaken to the oratory or sacristy to pray. D. C. A. i. 789.

⁴ See a beautiful passage on

the use of the *Magnificat* at Vespers: ‘et hoc opportune ad uesperas fieri complacuit, ut uidelicet fatigata per diem et distenta diuersis cogitationibus mens nostra, incumbente tempore quietis ad unionem se suae considerationis colligeret; iamque salubriter admonita quicquid superfluum uel nocuum diurna negotiatione contraxisset, totum hoc nocturnis precibus denuo ac lacrymis ex tempore mundaret.’ Opp. v. 306.

water' of earthly tribulation, to the 'wealthy place' of everlasting peace¹. During his last illness, Benedict, worn out with travail and with travel, was lying paralysed on the bed from which he never rose up again; and there are few more touching scenes, even in Bede, than that in which he tells how the dying Sigfrid was carried into the cell of Benedict, and laid beside him with his head on the same pillow, that so the two friends might take their last farewell of one another in this world². 'In their death they were not divided' long. Benedict followed his friend on Jan. 12, 689 or 690³, having already, with the consent of the brethren, appointed Ceolfrid abbot of both monasteries May 13, 688 or 689⁴. He held this post till 716, when, desiring to end his days at Rome, where he had been with Benedict on his fifth visit in 678, he resigned, after ruling his monasteries with great devotion and success for about eight and twenty years, and left Wearmouth on June 4, amid the universal grief of the six hundred monks who formed his flock⁵. Before he finally quitted Britain he was able to confirm the election of his successor Hwætbert, who, like Bede himself, had been an inmate of the monastery from his earliest boyhood⁶. Under his abbacy, Bede passed the rest of his life⁷; he survived Bede several years, as is shown by a letter of St. Boniface to him, which cannot be earlier than the year 744⁸. Ceolfrid never

¹ Hist. Anon. § 17; Hist. Abb. § 14, pp. 377, 394; Ps. lxxv (lxxvi).
12. Cf. Wisd. iv. 7.

² Hist. Abb. § 13, p. 376.

³ Hist. Abb. § 14; Hist. Anon. § 17, pp. 378, 394.

⁴ Hist. Anon. §§ 16, 17, pp. 393, 394.

⁵ Hist. Abb. §§ 16, 17; Hist. Anon. §§ 21-27, pp. 380-382, 395-398.

⁶ Hist. Abb. §§ 18, 19; Hist.

Anon. §§ 28-30, pp. 382-384, 398-400.

⁷ To him, under his name of Eusebius, Bede dedicated his Commentary on the Apocalypse; Opp. xii. 337; which was written at his request, *ib.* 1; and also, after he was abbot, the *De Temporum Ratione*. Opp. vi. 140. On the identity of Hwætbert and Eusebius, *v. infra*, p. xv.

⁸ Mon. Mog. pp. 180, 181.

reached his destination. He died at Langres on Sept. 24, 716. Some of the brethren who had accompanied him continued their journey to Rome, others remained at Langres in order to be near the body of their beloved master, others returned to tell the story of his death in their northern home. It was from these last that the anonymous author and Bede himself derived the story of Ceolfrid's last days ¹.

It is very rarely that external events leave any trace on the quiet course of Bede's literary labours; but the sorrow of this parting with Ceolfrid has left a deep impress on one of his works.

Bede on
Ceolfrid's
departure.

The fourth book of the Commentary on Samuel opens thus:—‘Having completed the third book of the Commentary on Samuel, I thought that I would rest a while, and, after recovering in that way my delight in study and writing, proceed to take in hand the fourth. But that rest—if sudden anguish of mind can be called rest—has turned out much longer than I had intended owing to the sudden change of circumstances brought about by the departure of my most reverend Abbot; who, after long devotion to the care of his monastery, suddenly determined to go to Rome, and to breathe his last breath amid the localities sanctified by the bodies of the blessed Apostles and Martyrs of Christ, thus causing no little consternation to those committed to his charge, the greater because it was unexpected. But just as God, when He removed the aged Moses, appointed Joshua to the leadership, and ordained Eleazar to the priesthood in place of his father Aaron, so in the room of the aged Ceolfrid, who was hastening to the sacred threshold of the Apostles, He ordained the younger Hwætbert, who by his love and zeal for piety had long won for himself the name of Eusebius; and after election by the brethren, confirmed

¹ Hist. Abb. §§ 21, 22; Hist. Anon. §§ 31-40, pp. 385-387, 400-404; Opp. Min. pp. 203, 204.

that appointment by His blessing conferred by thy ministry, dearest bishop¹. And now with the return of quieter times there returns to me the leisure and delight for searching out the wondrous things of Holy Scripture carefully and with my whole soul. Therefore, aided by thy prayers, most loving of prelates, I begin the fourth book of my allegorical Exposition on Samuel, and will endeavour to communicate to my readers all that I can of its mysteries, if He will but unlock them, Who holds the key of David².’ It would seem that at the time this passage was written, the news of Ceolfrid’s death had not yet arrived at Jarrow.

ede’s life
Jarrow.

§ 4. It is, of course, with Jarrow that Bede is associated; but it would be unduly pressing his statement quoted above, to the effect that he had passed the whole of his life in Benedict’s monastery, to assume that he had never been anywhere except at Wearmouth and Jarrow³. The preface to the Life of Cuthbert (written prior to 721) shows that he had been in Lindisfarne⁴; while the letter to his pupil Egbert of York, written in Nov. 734, proves that in the previous year he had been with Egbert in his monastery at York⁵. On the other hand, that he was ever at Rome, as has been often asserted, on the ground of a doubtful reading in a letter of Pope Sergius to Abbot

¹ Acca, bishop of Hexham, A.D. 709-732.

² Opp. viii. 162, 163. The original is given in the notes to Hist. Abb. § 16.

³ Owing to the peculiar constitution of this double monastery it is often hard to say definitely whether Wearmouth or Jarrow is meant. At the end of the Vit. Cudb., however, he distinctly speaks of ‘presbyter huius monasterii Gyruensis,’ Opp. Min. p. 137. He was ap-

parently at Wearmouth from time to time. Cf. ib. c. 35 *ad fin.* Opp. Min. p. 114.

⁴ It may have been on that occasion that he conversed with Felogeld, the anchorite of Farne. Vita Cudb. *ad fin.* Opp. Min. p. 137. H. E. v. 1 and notes.

⁵ In his letter to Wicred ‘de Aequinoctio,’ he speaks of the ‘dulcedo qua, cum illo aduenirem, me suscepisti,’ Opp. i. 155; unfortunately we do not know where or when this was.

Ceolfrid¹, is inconsistent, not only with Bede's words cited above, but with his total silence in all his works as to any such visit²; though in two of his works he tells us how in 701 certain of the brethren, of whom Hwætbert was one, were in Rome on a mission from Ceolfrid, and brought back a privilege for the monastery from Pope Sergius³.

§ 5. We can form from Bede's own writings a very fair idea of that monastic life to which he dedicated himself with such single-hearted devotion. On his entry into the monastery at the age of seven he would be placed no doubt in the monastic school⁴. Besides his own words as to the delight which he took in learning, and the evidence of his own works, we have the testimony of Alcuin to his diligence as a young student. In a letter written to the monks of Wearmouth and Jarrow in 793 he urges their younger members by the example of Bede to be diligent in study and devotion, and not to spend their time in digging out foxes or coursing hares⁵. Bede

Monasticism and learning in Northumbria.

¹ H. & S. iii. 248-250; W. M. i. 62, 63; Stevenson, preface to H. E. pp. x-xiii.

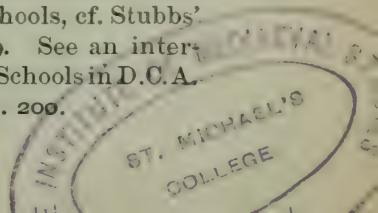
² S. D. i. 41, 227 expressly says that he never crossed the sea. All this of course does not prove that he was not invited. But even this is very doubtful. See Werner, pp. 85, 86. The conclusion of W. M. is: 'quod Romae fuerit solide non affirmo, sed eum illuc inuitatum haud dubie pronuntio,' i. 62. See Stubbs' note *ad loc.*, H. & S. iii. 248-250.

³ Hist. Abb. §§ 15, 18, pp. 380, 383; De Temp. Rat. c. 47; Opp. vi. 242.

⁴ See Werner, pp. 28, 29, 82-84, for this, and for the ordinary subjects of study in such schools, cf. the various accounts that exist of the schools at York founded by Bede's friend, arch-

bishop Egbert, e. g. Vita Alcuini, Mon. Alc. pp. 9 ff. There is an interesting account of the schools opened by Alcuin at St. Martin's at Tours in a letter of his to Charles the Great, ib. 344-348. Sometimes monks might be sent to another monastery to be educated. Cf. a papal privilege granted to the monastery of St. Bertin, at St. Omer, in the thirteenth century: 'quod in monasterio nostro possimus habere clericum, qui pro monachis nostris scolas teneat, et eos doceat, et quod ad hoc possimus cum monachis nostris adicere certum numerum aliorum monachorum seu clericorum.' Pertz, xxv. 843. For the harsh discipline in such schools, cf. Stubbs' Dunstan, p. 229. See an interesting article on Schools in D. C. A.

⁵ Mon. Alc. p. 200.



only mentions by name one of his teachers, Trumbert, who had been a monk at Lastingham under St. Chad; but he mentions him as one among several¹. The foundation of the learning of Wearmouth and Jarrow must have been laid by Benedict himself², who besides his training at Lérins, and his frequent visits to Rome, had accompanied Archbishop Theodore and Abbot Hadrian to Britain in 669, and had remained two years at Canterbury as Abbot of St. Peter's monastery in that city³.

the Kent-
ish School.

There Theodore and Hadrian gathered together a flourishing school of disciples, whom they instructed, not only in the Scriptures, but in the art of metre, astronomy, and ecclesiastical computation. Some of their disciples, who were alive when Bede wrote the Ecclesiastical History in 731, knew Latin and Greek no less well than their native language⁴. It is interesting to note, what we shall see afterwards more clearly, that these are just the subjects on which Bede wrote some of his more important works⁵. There would be further the traditions of the learning of the Irish monks of Iona, by whom Northumbria was reconverted after the apostasy which followed the death of Edwin in 633.

libraries.

§ 6. Among the various treasures which Benedict brought back from the Continent to enrich and adorn his monasteries none were more important for the development of the future scholar than the library of books, which was added to by Abbot Ceolfrid⁶. Among the books given

¹ H. E. iv. 3, p. 210.

² 'The debt which England owes to Benedict Biscop is a very great one, and has scarcely ever been fairly recognised; . . . the civilisation and learning of the eighth century rested on the monastery which he founded, which produced Bede, and through him the school of York, Alcuin and the Carolingian school, on which the culture of

the Middle Ages was based.' Stubbs in D. C. B. i. 309.

³ Hist. Abb. §§ 3, 4, pp. 366-368. Cf. H. E. iv. 1, and notes *a. l.*

⁴ H. E. iv. 2, pp. 204, 205. Cf. v. 23, p. 358; v. 8 *ad fin.* (of Tobias of Rochester), v. 20 *ad init.* (of Albinus).

⁵ Ceolfrid also had studied in Kent. Hist. Anon. § 3.

⁶ Hist. Abb. §§ 4, 6, 11, 15, pp. 367, 369, 375, 379. Cf. S. D.

by the latter are expressly noted three copies of the new translation of the Bible (the Vulgate) and one of the old (the Itala). Bede, who in his commentaries is constantly comparing the two translations together¹, may often have used these very copies. One of the three Vulgates was taken by Ceolfrid with him on his departure as a present to the Pope; and this has been identified beyond a doubt with the famous Codex Amiatinus of the Vulgate². There is moreover abundant evidence of the existence of a system of lending MSS. from one monastery to another for the purpose of transcription and comparison³. The latter process has left its mark on many MSS. which have come down to us. Thus two of the oldest MSS. of Bede's Ecclesiastical History have evidently been compared together, and the readings of one transferred to the other⁴.

i. 227: 'habuerat prae oculis et copiam omnis generis librorum, quos abbas suus Benedictus inter alia diuersa ornamenta donatione apostolicorum Uitaliani et Agathonis, in monasterium suum contulerat.' Cf. Werner, p. 28. Opp. ix. 388, cited *infra*, p. xxiii. Dr. Sanday in his Bampton Lectures, p. 9, has thrown out a suggestive hint on the influence of great libraries on schools of learning. See an interesting article on Libraries in D. C. A.

¹ v. *infra*, pp. liv, lv.

² Hist. Abb. § 15; Hist. Anon. §§ 20, 37, pp. 379, 395, 402, and notes a. l.

³ Cf. Alcuin to Gisla, Abbess of Chelles: 'tractatus, quos rogastis, direximus; deprecantes, ut quantotius scribantur et remittantur, quia nobis ualde necessarii sunt; . . . quos dominus Baeda, magister noster, sermone simplici sed sensu subtili conposuit.' Mon. Alc.

p. 599, cf. ib. 683. H. E. iv. 18, p. 241 and note. D. C. A. ii. 1009. The MSS. of St. Martin's monastery at Tournai were considered standard copies, and were frequently borrowed for comparison: 'libros . . . tam diligenter fecit [abbas Odo] describi, ut uix in aliqua uicinarum ecclesiarum similis inueniretur bibliotheca, omnesque pro corrigendis libris suis de nostra ecclesia peterent exemplaria.' Pertz, xiv. 313. Thefts of MSS. by members of the community were not unknown. Cf. Stubbs' Dunstan, p. 362.

⁴ MS. 'B' corrected by 'C,' v. *infra*, Part II, p. xci. Hence the need of Bede's caution in his Re-tractatio in Actus: 'in quo . . . quaedam quae in Graeco . . . aliter . . . posita uidimus, breuiter commemorare curauimus. . . . Unde lectorem admoneo ut haec . . . gratia eruditionis legat, non in suo tamen uolumine uelut emendaturus interserat.' Opp. xii. 96, 97.

But Jarrow had not, like some larger and later monasteries¹, a great scriptorium with a staff of trained copyists². In the Preface to his St. Luke, Bede expressly says that, in addition to the various ties of his monastic duties, he had to be his own amanuensis, shorthand writer, and copyist³. It illustrates the difficulties under which these tasks were carried on in those northern climes, that Cuthbert, Abbot of Wearmouth and Jarrow in the second half of the eighth century, excuses himself to Lullus, the successor of St. Boniface as Archbishop of Mainz, for not having sent him

¹ The school of St. Martin's, Tours, under Alcuin was of great importance, for it was there that the special hand known as the Caroline minuscule received its development. Maunde Thompson, *Palaeography*, pp. 233, 234. Seligenstadt was also famous, D. A. C. ii. 1857. So was Orleans, an episcopal, not a monastic school. *ib.* Cf. the following description of the scriptorium of St. Martin's at Tournai: 'si claustrum ingredereris, uideres plerumque xii monachos iuvenes in cathedris sedentes, et super tabulas diligenter et artificiose compositas cum silentio scribentes.' Pertz, u. s. Then follows a list of books copied, including several works of Bede. Abbot Odo himself 'multociens integro mense de claustro non exibat, sed . . . scribendis libris totum studium dabat.' *ib.* Cf. at St. Hubert in the Ardennes: 'Gislebertum . . . in scribendis et renouandis libris studiosum.' Pertz, viii. 570-573. Cf. *ib.* xiv. 311.

In Britain the two chief centres of scribal activity were Lindisfarne and Canterbury. In the latter the influence was Italian; in the former it was Irish, derived

from Iona and giving rise to a national hand. For the Lindisfarne Gospels, the noblest production of this school, see on v. 12. It shows the high devotion of these scribes; on which cf. D. C. A. ii. 1013. For an interesting notice of an Irish scribe, Ultan, in a Northumbrian monastery, see Ethelwulf 'de Abbatibus,' in S. D. i. 274.

² Nuns as well as monks acted as copyists; D. C. A. ii. 1413. St. Boniface writes to Eadburg, abbess of Thanet: 'deprecor ut . . . mihi cum auro conscribas epistolas domini mei Sancti Petri.' Mon. Mog. p. 99. On the use of pumice for erasure. Cf. Opp. xii. 342.

³ 'Ipse mihi dictator simul notarius et librarius.' Opp. x. 268. Cf. D. C. A. ii. 988, 1403. For 'notarius' = shorthand writer, v. Opp. Min. p. 178. The Durham MS. (B. ii. 30) of Cassiodorus on the Psalms and a fragment of St. Paul's Epistles in MS. Cotton. Vitell. C. viii. are traditionally said to be in Bede's handwriting. Pal. Soc. Plate 164. Cf. Cat. Vet. Libr. Eccl. Dun. (S. S. 1838), pp. 13, 88. Stevenson, u. s. p. xxi.

all the works of Bede which he had desired, because the intense cold of the late winter had stopped the hand of the scribe, though he and his youths had done their best¹.

§ 7. It is pretty certain that one of Bede's industry and ability would pass at a comparatively early age from the ranks of the taught to those of the teachers². Teaching was, he says, one of the things in which he 'ever took delight³.' He tells us how we ought to embrace both our teachers in Christ, and those whom by Christ's grace we have taught, in one common love in Him⁴. The joy of the teacher is in the progress of the pupil⁵. And the pupil may remember that those who are most famous for knowledge, were once little and unlearned like himself⁶. The man most deeply imbued in the mysteries of the faith should never be above teaching its elements to Christ's weaker ones⁷. Nothing is further from Bede's nature than to value men merely for their intellect or knowledge. He warns us earnestly against any pride of learning, and against despising the unlearned brethren⁸. Many a learned

Bede as a
teacher.

¹ 'Cum pueris meis iuxta vires, quod potui, . . . praepraui.' Mon. Mog. p. 301. He had previously sent Lullus Bede's 'De Templo,' ib. 290.

² Cf. Werner, p. 84 and *supra*, p. xvii, note ⁴.

³ H. E. v. 24. v. s. p. x.

⁴ Opp. vii. 273.

⁵ 'Qui te erudiuit a paruulo de tuis bonis gratuletur operibus.' Opp. ix. 142.

⁶ 'Nihil magis ad spem percipiendae sapientiae mentem erigit, quam cum eos, quos in sapientia iam clarere miramur, aliquando paruulos et indoctos fuisse meminimus,' ib. 75.

⁷ 'Cum is qui ad reuelanda perfectioribus altiora ueritatis arcana sufficit, nequaquam infirmos primis fidei rudimentis

instituere fastidit; recte talem animam Dominus sororem sibi ac sponsam esse testatur,' ib. 281.

⁸ 'Cum ea, quae . . . iuuante Domino . . . didicimus, . . . simpliciores quosque fratres . . . intelligere non posse sentimus, statim extolli consuescimus; . . . et . . . indoctiores nobis despiciere, imo etiam irridere gaudemus.' Opp. v. 121; 'nemo . . . scientia institutus . . . despiciat simplicitatem fratris; qui etsi minus doctus, . . . non . . . minus promptus est . . . ad implendum bona,' ix. 129; 'ille stultus uocandus, . . . qui . . . peccati suggestionibus consentit; . . . non autem ille, qui etsi hebes sensu, . . . Dei . . . imperiis . . . obtemperare disposuit,' ib. 144; 'simplices, quos ingenii penna non

man will be found at the last among the lost, and many a simple soul that has kept God's commandments, will shine among apostles and doctors¹. To say nothing of the fact, which many an Oxford tutor has had occasion to remark, that the steady student often surpasses, even in this world, men of far greater ability than himself².

Bede's great object, alike in teaching and in writing, was to benefit his countrymen³, of whose inertness and want of interest in intellectual matters he not unjustly complains⁴. And he concludes his exposition of the Book of Nehemiah with this beautiful prayer: 'And Thou, great Father of Lights, from Whom cometh down every good and perfect gift, Who hast given to me, the humblest of Thy servants, the desire and means to "see the wondrous things of Thy law," and the grace to "bring forth" out of the "treasure" of the prophetic volume "things new and old" for the use of my fellow-servants, "remember me, O my God, for good"⁵.' And, since his

adiuuat, . . . uirtus operationis leuat,' ib. 168; 'paruitas non nocet ingenii, cuius cor et lingua Dominilaude repletaest,' xii. 423.

¹ 'Manifestato iudicio, . . . multi qui ad docendum uidebantur idonei, ob negligentiae suae noxam inter indoctos reputabuntur. At alii . . . elementorum penitus ignari, ob conuersationis . . . eximiae deuotionem inter apostolicos doctores praemia summa percipient.' Opp. xi. 283.

² 'Nonnunquam lector ingeniosus negligendo se priuat sapientia, quam tardus ingenio, sed studiosus, elaborando degustat.' Opp. x. 64; to the same effect, xi. 69.

³ And especially ecclesiastics. Opp. vii. 369. Cf. Ep. ad Egb. § 5. He notes it as one of the great features of the 'happy times'

of Theodore that 'quicumque lectionibus sacris cuperent erudiri, haberent in promptu magistros, qui docerent.' H. E. iv. 2, p. 205.

⁴ 'Nostrae, . . . id est Anglorum gentis inertiae consulendum ratus, quae et . . . semen accepit fidei, et idem, quantum ad lectionem, tepide satis excoluit.' Opp. xii. 341. So Folcard says of Bede: 'auitam Britannicae gentis hebitudinem purgauit.' H. Y. i. 245.

⁵ Opp. ix. 52. Cf. 'Si . . . multorum, ut desidero, meus sudor utilitati . . . profuerit, multa me donandum mercede cum illis a Domino spero.' Opp. vii. 369. It was with the same object, the edification of his readers, that he wrote his historical works also. Cf. H. E. Pref. iv. 22; v. 14, 24, pp. 5,

one desire is to benefit others, he has little care to claim originality for himself. He takes freely from preceding writers whatever he thinks useful for his purpose¹, though he has a much greater sense of literary property than is at all common among mediaeval writers, 'being anxious lest he should be said to steal the sayings of the elders, and give them out as his own².' With this object he begs the copyists of his theological works to preserve the indications which he has placed in the margins, of the sources from which he borrowed; a request which they have totally ignored³. In the same way in his historical works he freely uses, and here with less acknowledge-

252, 315, 357. One reason which Bede gives for writing his commentaries is the great expense of the original works on which they were based: 'tam copiosa, ut uix, nisi a locupletioribus tot uolumina acquiri . . . ualeant.' Opp. vii. 1, 2. Bede knew what it was to suffer from want of books; speaking of Paterius' catena of passages from Gregory's works explanatory of Holy Scripture, he says: 'quod opus si haberem ad manus, facilius multo . . . studium meae uoluntatis implem; uerum . . . needum illud merui uidere,' ix. 388. Hence he is anxious to popularise the knowledge which he has acquired: 'ut ad plurimos res ipsa perueniat,' vi. 140. Another reason is the distance of himself and his readers from the phenomena described, ix. 200; a passage cited by S. D. i. 228, and given in the notes to H. E. v. 15 *ad fin.* Cf. on all this Werner, pp. 35-37, 195.

¹ Cf. H. E. v. 24, p. 357, *sup.* p. x.

² 'Sollicitus per omnia ne maiorum dicta furari, et haec

quasi mea propria componere dicar.' Opp. x. 269.

³ 'Multumque obsecro . . . ut si qui forte nostra . . . opuscula transscriptione digna duxerint, memorata quoque nominum signa, ut in nostro exemplari reperiunt, adfigere meminerint,' *ib.*; to the same effect, *ib.* 2, 3. Cf. Werner, p. 195: 'Selbst in den ältesten Handschriften fehlen die Namenszeichen der benützten Erklärer.' A really critical edition of Bede which should show exactly how much he borrowed, and how much is original is a great desideratum; 'needum illud merui uidere.' Failing such an edition we are always in danger of citing something as Bede's which he merely borrowed from a predecessor; and the extracts given in these notes must all be taken subject to that possibility. Still, even so, they may be treated as characteristic of Bede's mind, as he would not have embodied anything which did not coincide with his own thought and feeling.

ment¹, whatever he finds in earlier writers conducive to his plan.

The influence of Bede as a teacher extended far beyond those countrymen, whom he primarily desired to benefit. His pupil, Archbishop Egbert, founded the famous school of York. In that school was trained Alcuin, who at the Court of Charles the Great largely founded the Frankish system of education². St. Boniface in the letter to Hwætbert quoted above rightly speaks of Bede as 'shining like a candle of the Church, by his knowledge of the Scriptures'³:—

'How far that little candle throws his beams,
So shines a good deed in a naughty world⁴.'

Organisa-
tion of
labour and
devotion
in the
monastic
life.

§ 8. But it would be comparatively few of the brethren who would be able to take part to any great extent in Bede's intellectual tasks⁵. There was, besides, the daily

¹ Beyond a general reference to 'priorum scripta,' H. E., Pref. p. 6, and a single reference to Eutropius, i. 8, and Gildas, i. 22, Bede makes no acknowledgement of the large amount which he borrows in the first book of the H. E. from Orosius (i. 2-6, 8-11), Gildas (i. 8, 12-16, 22), and Constantius' Life of Germanus (i. 17-21). The account of St. Alban is evidently taken from some 'Passion' which has not yet been discovered. Bede acknowledges his obligation to the Life of St. Fursa in iii. 19; and to that of St. Ethelberg, iv. 7-10. The latter is not known to exist. He makes no acknowledgement of his indebtedness to Eddius' Life of Wilfrid; v. notes to v. 19. Elsewhere Bede does cite Orosius, Opp. vii. 145, viii. 444; cf. also H. E. i. 1, notes.

² 'By promoting the founda-

tion of the school of York he kindled the flame of learning in the West, at the moment that it seemed both in Ireland and in France to be expiring.' Stubbs in D. C. B. i. 301. Ademar in his history attempts to trace the pedigree of Bede's intellectual descendants. Pertz, iv. 119. Cf. Monumenta Corbeiensia, p. 278.

³ H. & S. iii. 359; Mon. Mog. pp. 180, 181.

⁴ Merch. Ven. V. i. 90, 91.

⁵ For an interesting sketch of monastic organisation, see Rs. Ad. pp. 342-369; this however has special reference to Columbite monasteries, and more particularly to Iona. So an interesting, if rather ideal account in the life of St. Kentegern: 'trecentos . . . qui erant illiterati, agriculture et pecorum custodie . . . deputavit; . . . reli-

round of manual labour to be performed¹. It is expressly noted as a mark of Eosterwine's humility, that even as abbot he continued to take part in the manual labours of his monks, the ploughing, threshing, winnowing, milking, baking, gardening, cooking, &c.² Ceolfred, while with Abbot Botulf at Icanhoe, acted as baker to the monastery³. And in the Ecclesiastical History Bede gives a beautiful sketch of one of St. Chad's monks at Lichfield, who, being 'unable for the study of the Scriptures, applied himself the more diligently to the work of his hands⁴.'

Some of the brethren who had skill in medicine acted as physicians to the surrounding districts⁵, while those of the monks who were in orders would be sent, from time to time, on tours of preaching and teaching, like those undertaken by St. Cuthbert when a monk of Melrose⁶. There was further, for all the brethren, the daily round of ecclesiastical devotion in the church, consisting mainly of the so-called canonical hours⁷, Matins,

quos . . . qui litterati fuerant diuinis officiis . . . attitulauit.' N. & K. pp. 204, 205.

¹ For manual labour in monasteries, cf. H. E. ii. 2, p. 84; Rs. Ad. p. 355: so of anchorites, H. E. iii. 19, p. 168; iv. 28, p. 271 = Vit. Cudb. c. 19. Cf. the case of the reprobate monk in H. E. v. 14, p. 314, who was 'fabrili arte singularis,' and note *a. l.*

² Hist. Abb. § 8, pp. 371, 372.

³ Hist. Anon. § 4, p. 389.

⁴ H. E. iv. 3, p. 208.

⁵ 'Abbas . . . sciens in monasterio Lindisfarnensium medicos esse peritissimos.' Vit. Cudb. c. 45; Opp. Min. p. 133 = 'medicos edoctos coenobii nostri.' Vit. Anon. Cudb. § 46; ib. 283. Cf. 'homo . . . medicamenta petiturus . . . ad nos uenit.' Adam-

nan's Columba, i. 27. At a later time monks were forbidden to practise medicine. See Morison's St. Bernard, p. 161.

⁶ Vit. Cudb. c. 9; Opp. Min. pp. 67, 68; H. E. iv. 27, pp. 269, 270.

⁷ There are interesting allusions to the canonical hours, Opp. ix. 33; xi. 258; xii. 18, 53; none of them are very distinct, and the article 'Hours of Prayer' in the D. C. A. is not so clear as could be wished. Cf. Werner, p. 83. The monastic mode of reciting the hours differed from that of secular clerks; cf. S. D. i. 57, 58: 'unde tota . . . successio magis secundum instituta monachorum quam clericorum consuetudinem canendi horas . . . obseruauit.' The chief difference lies in the ar-

Tierce, &c.¹ After Matins the monks were allowed to return to rest²; and as Matins were said somewhere between midnight and three a.m.³, not to do so was regarded as a mark of special devotion⁴. A siesta was also allowed in the middle of the day. St. Cuthbert gently rebukes those who lost their tempers at being disturbed either in their nightly or their midday sleep⁵. The monks slept in their habits⁶; Cuthbert is said sometimes not to have taken off his shoes from one Maundy Thursday to another, when the solemn foot-washing took place⁷. In such cases the performance of this act must have been a real penance. There was a separate building for the novices⁸,

rangement of the Psalter. See D. C. A. ii. 1449 ff. 1749 ff. Special Psalms might be added on special occasions. Hist. Anon. § 28.

¹ Complines are mentioned, Eddius, Vita Wilf. c. 67: 'in crepusculo uespertino abbates cum omni familia ad completorium orationis exierunt.' H. Y. i. 103.

² H. E. v. 9, p. 297: 'cum expletis . . . hymnis matutinalibus in lectulo membra posuisssem.'

³ 'Obiit . . . noctu, fratribus matutinae psalmodiae uacantibus.' Hist. Abb. § 8 *ad fin.*; 'instante hora communis synaxeos . . . appropinquante . . . diluculo.' Vit. Cudb. c. 10; Opp. Min. p. 69; cf. ib. c. 40, p. 125; Rs. Ad. p. 239; H. E. iv. 7, 24 *ad fin.*, and notes; Bright, pp. 278, 279, and see the next note.

⁴ 'A tempore matutinaelaudis saepius ad diem usque in orationibus perstetit.' H. E. iii. 12, p. 151 (of Oswald); 'ex tempore matutinae synaxeos, usque ad ortum diei, in ecclesia precibus intenta perstetit.' iv.

19, p. 244 (of Ethelthryth). So of a later Oswald, Archbp. of York; († 992) 'nunquam post terminationem . . . synaxeis . . . ad quietem dormitionis exibat.' H. Y. i. 415, 416.

⁵ Vit. Cudb. c. 16; Opp. Min. p. 81; cf. ib. c. 35: 'de meridia quiete surrexerunt,' p. 113. Dunstan allowed himself this indulgence only in summer: 'ex more aestiui temporis.' Stubbs' Dunstan, p. 52, cf. ib. 123, 319.

⁶ H. E. iii. 2 *ad fin.*; Rs. Ad. p. 357; M. & L. p. 366.

⁷ Vit. Cudb. c. 18; Opp. Min. p. 86. Bartholomew, a twelfth century successor of Cuthbert's as anchorite of Farne, went yet further: 'caligis ex pellibus . . . utebatur, quas cum tibiis semel circumdedit, donec uetustate consumerentur, non amouit.' S. D. i. 302.

⁸ H. E. iv. 23 *ad fin.* One object of this was that if they should resolve to return to the world, they might not be able to reveal the secrets of the community, v. D. C. A. s. v. 'Novice.'

and a separate infirmary to which the sick and dying were removed¹. When any member of the community was known to be near his end, the brethren were assembled in the church to pray for the departing soul², and the same was done after a death³. A roll of departed members and benefactors called *Liber Vitae*, or *Album Congregationis* was kept⁴, and their names were men-

¹ H. E. iii. 27, iv. 24 *ad fin.*, pp. 193, 261; Hist. Abb. § 8, p. 372, and note *a. l.*; D. C. A. i. 837; 'in cellam languidorum deportatur,' Stubbs' Dunstan, p. 147; 'in domum infirmorum delatus,' ib. 235, 242 (Canterbury); 'sēcra manna inn.' Chron. 1070 E (Peterborough).

² Hist. Abb. § 14, p. 378; Vit. Cudb. cc. 8, 40; Opp. Min. pp. 64, 125; Eddius, Vita Wilf. c. 64; H. Y. i. 97, 98: 'suadenti mihi ut se super cilicium ad terram deponi permetteret, quatenus exemplo beati Martini . . . duritiam . . . terre sentiret, . . . consensit. . . Quo facto, interrogaui eum si uellet tabulam pulsari, et conuentum pro suo exitu euocari. . . Protinus ego currens tabulam festinanter pulsaui,' &c. Pertz, xiv. 311, 312. Cf. a similar, and curiously interesting scene in Stubbs' Dunstan, pp. 243, 244; and Morison, St. Bernard, pp. 225 ff.; M. & L. p. 366.

³ H. E. iv. 23, p. 257.

⁴ The *Liber Vitae* of the Church of Durham is still in existence, MS. Cotton, Domitian VII. It has been published by the S. S.; and also by Sweet, *Oldest English Texts*, pp. 153-166. From the Pref. Vit. Cudb. it appears that it was the duty of the 'Mansionarius' to enter the names in the *Album Congrega-*

tionis. The community of Lindisfarne promised Bede that his name should be entered in this way, ib.; Opp. Min. pp. 47-48. So Alcuin to Ethelbald, abbot of Wearmouth and Jarrow: 'antecessores tui . . . in albo beatitudinis uestre meae paruitatis nomen conscribi iusserunt.' Mon. Ale. p. 839. Cf. H. E. iv. 14, notes. Bede uses these words with beautiful effect of the roll of the elect: 'admonemur quanta certitudine Dominus summam electorum in libro uitae conscribat, et uelut in albo coeli consignet.' Opp. viii. 376; 'summus rex . . . congregatos a mundi plagis omnibus electos suos aeternae beatitudinis albo conscribit,' x. 305. The earliest known instance of a formal agreement or confraternity between different monasteries for mutual prayer of this kind is perhaps somewhat later than Bede's time. H. & S. iii. 342, 343; cf. ib. 432, 434; Pertz, xiv. 295; Raine's Hexham, I. cxxxvii; and the interesting references collected by M. & L., pp. 246, 247. The custom of mentioning names on fixed anniversaries in the Mass is as old as the time of Tertullian and Cyprian; v. Lib. Vitae Dun. S. S. pp. viii f. Cf. D. C. A. i. 561, 562; ii. 1375-77, 1382, 1383.

tioned from time to time in the canon of the Mass, at the words: 'Remember also, Lord, thy servants and handmaids, N. and N., who have gone before us with the sign of faith, and sleep the sleep of peace. To them, O Lord, and to all who rest in Christ, grant, we beseech Thee, a place of refreshment, light, and peace, through the same Jesus Christ our Lord. Amen¹.' And Bede himself tells us how we ought to embrace all, both living and dead, in one common charity².

Mutual
hospitality
between
monas-
teries.

Mutual hospitality between all monasteries seems to have been regarded as a matter of course; and Bede sees in this one fulfilment of Christ's promise, that those who forsake earthly possessions and relations for His sake, shall receive an hundredfold even in this present world³. The guest-house or hospice was a separate building, and the head of this department, the 'Praepositus Hospitum,' was an important officer of the community⁴.

Discipline.

The discipline of the monastery was in the hands of the abbot, assisted by the prior, or, as he was then called, 'provost,' 'praepositus⁵.' Implicit obedience to the

¹ Canon Missae, Commemoratio pro Defunctis. Cf. the beautiful story in Vit. Anon. Cudb. § 39, which is greatly spoiled by Bede, Vit. Cudb. c. 34; Opp. Min. pp. 280, 281, 111-113; cf. Adamnan's Columba, iii. 12.

² Opp. vii. 273, 286.

³ Homily for Benedict Bishop's day; Opp. v. 181-184; Hist. Abb. § 1, p. 365, and notes; Vit. Cudb. c. 39; Opp. Min. p. 124; cf. D. C. A. i. 789, 790.

⁴ This was the office held by Cuthbert at Ripon. Vit. Cudb. c. 7; Opp. Min. p. 61, with Stevenson's note. It corresponded to the 'fer thigis,' literally 'man of hospitality' in the Irish monasteries. Cf. D. C. A. i. 789, 790, ii. 1406. A humbler

official of the guests' quarters at Lindisfarne is mentioned in H. E. iv. 31. There is a very interesting list of officers in the monastery of St. Hubert in the Ardennes: 'organista, . . . exterior scholasticus [i.e. the master who taught those who resorted to the monastery for instruction, not being monks,] . . . Fulco praecentor in illuminationibus capitalium litterarum et incisionibus lignorum et lapidum peritus, . . . Herbertus pictor immatura morte praeuentus, . . . Helbertus in abaco et musica triumphans.' Pertz, viii. 572, 573.

⁵ Or 'propositus' as it is often written in our texts, iii. 23, iv. 27, pp. 176, 269, 270. This though perhaps originally a miswriting,

abbot was part of the monastic rule¹. And Bede gives a beautiful account of the gracious and saintly tact with which men like Cuthbert, Eosterwine, and Ceolfrid managed their sometimes troublesome flocks². Interviews with the abbot or prior provoked, no doubt, the same sort of speculation and comment as interviews with the president or dean of a college do now. Only the penalties inflicted would be different. General admonitions were given by the prior or abbot in an assembly of all the monks³, and subjects of common interest were debated there⁴.

for the abbreviations for 'prae' and 'pro' are very easily confused, became a well-established form, as is shown by the fact that it has given us our word 'provost,' AS. *prófostr*, *práfost*; Iccl. *prófastr*; Germ. *probst*; while the French *prévôt* comes from 'praepositus.' This was the office held by Cuthbert at Lindisfarne. Vit. Cudb. c. 16; Opp. Min. p. 79. (Whether the 'prioratus' which Ceolfrid at Wearmouth was so nearly throwing up in disgust was the office of 'prior' in the technical sense of the word, may, I think, be doubted. Hist. Anon. § 8, p. 390. H. & S. think that the signature 'Torhthelm prior' to the Council of Clovesho in 825 is 'the first occurrence of this title in a contemporary English document,' iii. 600-601. It occurs in a non-monastic sense in Egbert's Dialogue, ib. 406.) S. D. i. 22, speaks of Cuthbert as 'secundus ab abbate praepositi iure,' ib. 129: 'successit in praepositi, id est, prioris officium'; cf. ib. 119 (of William of St. Carilef), 'primo . . . prior claustrum, deinde secundus ab

abbate, maior scilicet prior constituitur.' The very titles of this officer in the Irish monasteries, 'secnab,' 'tanaise abbaid' (or 'tanaise' alone), imply that he was 'secundus ab abbate.' (The F. M. in 869 and 873 give 'prioir' for the 'secnab' and 'tanaise' of the Ann. Ult. In 887 they use 'tanaise abbaid.' Dr. Reeves (Ad. p. 364) translates this last phrase 'coadjutor - successor.' Cf. S. C. S. ii. 63.)

¹ "Iure" inquit [Cudbertus] "est coenobitarum uita miranda, qui abbatis per omnia subiiciuntur imperiis, ad eius arbitrium cuncta . . . tempora moderantur." Vit. Cudb. c. 22; Opp. Min. p. 93.

² Ib. c. 16, pp. 80, 81 (this was with reference to bringing the monks who remained at Lindisfarne after 664 to the Roman Easter). Hist. Abb. §§ 8, 15; Hist. Anon. §§ 4, 19, pp. 372, 379, 389, 394. Ceolfrid, *v. s.*, nearly threw up his work at Wearmouth in disgust, but Benedict persuaded him to return.

³ Vit. Cudb. c. 16, u. s. Adamnan's Columba, iii. 16.

⁴ H. E. iii. 5, iv. 7, pp. 137,

Asceticism
of the
Northum-
brian
Church.

§ 9. The life where the monastic rule was strictly observed must have been a very hard one. The influence of the Irish missionaries had impressed a strongly ascetic character on the Northumbrian Church. Bede tells of an Irish monk, named Adamnan, in the monastery of Coldingham, who only touched food twice a week, on Sundays and Thursdays¹. Drythelm, the monk of Melrose, who had the famous vision, would stand up to his loins, or sometimes up to his neck, in the river Tweed, reciting prayers and psalms, even breaking the ice in winter to go in, and letting his cold wet garments dry upon his body², and Cuthbert is said to have done the same³. There can indeed be little doubt that Cuthbert's mind was unhinged by the austerities that he practised⁴. Like some of the wild Covenanters, of whom Scott tells in *Old Mortality*, he fancied that he had visible conflicts with the powers of darkness⁵. A story in Bede's life of him brings out the hardness of this monastic life in a pathetic manner.

219. See D. C. A. s. v. 'Chapter-house,' and Ducange s. v. 'capitulum,' No. 4.

¹ H. E. iv. 25; cf. the abstinence of the disciples of Aidan, iii. 5; of Cedd, iii. 23; of Egbert, i. 27; of Hæmgils, v. 12, pp. 264, 136, 175, 194, 309. All these are under Irish influences. It is noteworthy that in the last passage but one the scribes of some later MSS., not considering the statement that Egbert 'non plus quam semel in die reficeret' sufficiently rigorous, have altered 'die' into 'septimana.' See additional critical notes. So Ethelthryth 'raro . . . plus quam semel per diem manducauerit,' iv. 19, p. 244.

² H. E. v. 12 *ad fin.* and notes. Cf. the 'Ordo Monasticus' of Kilros cited by Werner, p. 68,

from Migne, Pat. Lat. lix. 564, 565: 'synaxi finita, aliqui frigidam petebant aquam, in qua diutius morando . . . omnem carnis ardorem domitabant.' This was also imposed as a penance: 'pro qualibet culpa etiam minima . . . exutis uestibus se aqua immergere usque ad collum debuit.' *Ib.*

³ Vit. Cudb. c. 10; Vit. Anon. § 13; Opp. Min. pp. 69, 70, 266.

⁴ He did however recognise the duty of not incapacitating himself for the work which he had to do: 'non autem tantam escarium ualebat subire continentiam, ne necessariis minus idoneus efficeretur operibus.' Vit. Cudb. c. 6 *ad fin.*

⁵ *Ib.* c. 22, pp. 92, 93. Cuthbert however was then living the life of an anchorite on

Some of the Lindisfarne monks had come to spend Christmas Day with him in his retreat on Farne Island. But in spite of the joyous season Cuthbert's mind was heavy with that undefined presentiment of evil which comes at times to us all: 'We sat down,' he says, (for it is Cuthbert himself who tells the tale), 'at table. But it chanced that in the middle of our repast I said to them: "I beseech you, brethren, let us live cautiously and watchfully, lest perchance through carelessness or over-security we be led into temptation." And they replied: "Beseech thee, let us spend to-day in gladness, for it is the birthday of our Lord Jesus Christ." And I said, "Let us do so." And afterwards when we had spent a little time in feasting, mirth, and talk, I began once more to exhort that we should be instant in prayers and vigils, and prepared to resist all onsets of temptation. And they answered: "Thy counsel is good, nay, excellent; but still there are days enough and to spare of fastings, and prayers, and vigils. Let us this one day be joyful in the Lord. For the angel too, when the Lord was born, brought to the shepherds good tidings of great joy which should be to all people." And I said: "Good; let

Farne; almost that of an 'inclusus.' Ib. cc. 18, 46 *ad fin.* For his successors in the anchoritic life on Farne see notes to H. E. v. 1. We have instances of an English anchorite in Ireland, v. 12, p. 309; of an Irish anchorite, iii. 19 *ad fin.*; and a British anchorite, ii. 2, p. 82. Cf. Bright, p. 82 for other instances. (There is a curious comparison of anchorites to locusts in Opp. ix. 167.) The comparative excellency of the coenobitic and anchoritic or eremitic life was much debated among ascetic writers. D. C. A. i. 771. Cuthbert himself pro-

tests against the undue exaltation of the latter as compared with the former. Vit. Cudb. c. 22, p. 93. A still further advance in rigour was marked by the 'inclusus,' who was walled up alive in his cell. D. C. A. u. s. An Irish 'inclusus' at St. Gallen is mentioned, Pertz, ii. 73: 'Eusebius Scotigena, qui ibidem per xxx annos spontanee clausus Domino seruebat.' Cf. ib. 93, 188. Marianus Scotus in his chronicle tells how 'Pater-nus . . . monachus Scottus . . . in sua clausola combustus, per ignem pertransiuit in refrigerium.' Pertz, v. 558.

us do so." But when, as we were feasting and spending the day in gladness, I began a third time to repeat the same words of warning, then they understood that it was not for nought that I was so insistent on this theme, and in terror they said: "Let us do as thou advisest; for some great necessity is laid upon us of girding up our spiritual loins to watch against the wiles of the Devil and all temptations." And I, in saying this, knew no more than they, that any special trial was about to assail us; only I was admonished by some instinctive feeling that we must ever fortify our hearts against the sudden storms of temptation. But when the next morning they left me, and returned to their own monastery of Lindisfarne, behold, they found that one of their members had died of the plague; which increased and raged for days and months, until within the year almost the whole of that noble company of fathers and brethren had departed to the Lord¹.

monastic
discords
and friend-
ships.

No doubt this monastic life had, like everything human, its seamy side. Already in Bede's time a great relaxation of discipline had set in in many monasteries², and the infection spread after his death even to his own beloved Wearmouth and Jarrow³. From the frequent exhortations to peace and the avoidance of detraction⁴ we can see that quarrels among the brethren were not unknown⁵.

¹ Vit. Cudb. c. 27; Opp. Min. pp. 102, 103.

² H. E. iv. 25.

³ See Alcuin's exhortations to the monks of Wearmouth and Jarrow. Mon. Alc. pp. 196-201, 839-847. W. M., citing Alcuin, remarks 'quam cito post obitum Bedae in eius etiam ecclesia studium librorum emarcuerit,' i. 72. For the later miseries of Wearmouth and Jarrow see S. D. ii. 189; i. 109, 112. Ultimately they became cells of

Durham. Cf. Werner, p. 221.

⁴ Of detraction Bede says, too truly, 'hoc specialiter uitio totum paene genus periclitatur humanum.' Opp. ix. 146; cf. ib. 152; xii. 280; Ep. ad Egb. § 3, p. 406. Against hasty judgement, cf. Opp. v. 187, vii. 203.

⁵ H. E. iv. 3, 23, pp. 209, 256; Hist. Abb. §§ 13, 17, pp. 377, 382; Adamnan's Columba, iii. 23. Cf. Mon. Mog. p. 67: 'domesticae rei difficultas, et disputatio diuersarum discordiarum.'

But on the other hand we can see from the story already quoted of the last days of Benedict and Sigfrid, as well as from the affectionate terms in which Bede speaks of his own abbots Ceolfrid and Hwætbert, and of his 'dearest of all prelates upon earth,' bishop Acca¹, what beautiful friendships there were, both between men of the same age², and also between older and younger men³; friendships like those which I trust we all have known, and which ought to be among the things foremost in our thoughts when we thank God 'for all the blessings of this life.'

§ 10. The days in which Bede lived were troublous days alike for Church and State in Northumbria. The defeat and death of Egfrid in the fatal battle of Nechtansmere in 685—Bede's thirteenth year—marked the beginning of Northumbrian decline⁴. Egfrid was succeeded by his half-brother Aldfrid, a learned and pious prince, who ruled over a diminished territory with fair success⁵. But after his death in 705, usurpation, conspiracy, and murder make up the dismal tale of Northumbrian rule⁶.

Decline of
Northumbria in
Bede's
time

In the commentary on St. Luke, written between 709

¹ See notes to H. E. v. 20.

² Cf. the story of Egbert and Ethelhun, H. E. iii. 27, pp. 192, 193.

³ Here is a touching record of such a friendship enshrined in the prologue to a very dull mediæval chronicle, 'Sigfridi de Balnhusin Compendium Historiarum' (though the author was not a monk but a parish priest): 'oro te dulcissime et amantissime cordis mei Domine Ihesu Christe, per magnifica opera tua quae in hoc libro continentur, quatenus misertus mei, pie memoreris anime Iohannis fidelis adolescentis, quem cum mors impia ab oculis meis praepereret, sagitta meroris et compassionis

cor meum crudelissime sauciavit. Cuius anima cum caris et recommendatis requiescat in luce eternitatis. Amen.' Pertz, xxv. 686. Cf. Alcuin's beautiful and passionate letter to the monks of York: 'O omnium dilectissimi patres et fratres, memores mei estote. Ego uester ero, siue in uita, siue in morte,' &c. Mon. Alc. pp. 249-251.

⁴ H. E. iv. 26, p. 267.

⁵ H. E. iv. 26, v. 12, pp. 268, 309; cf. 'de Alfrido qui nunc regnat pacifice.' Vit. Anon. Cudb. § 28; Opp. Min. p. 274.

⁶ See S. C. H. i. 137, 138; Ep. ad Egb. § 13, p. 416. The reign of Eadbert, 737-758, is a partial exception; ib. § 1, notes.

and 716, Bede expresses his fear lest the sins of the nation should bring upon them yet sorer punishment¹. And it was perhaps some of these troubles which had for a while prevented him from attempting the St. Luke².

In the very year in which Bede finished his Ecclesiastical History, Ceolwulf, King of Northumbria, to whom that history was dedicated, and of whom Bede speaks in the highest terms³, was seized, forcibly tonsured, and thrust into a monastery. Later in the year he was restored; but in 737 he voluntarily became a monk in Lindisfarne⁴. Bede alludes to these troubles towards the end of his history⁵. While in the letter to Egbert, written about four years later, he speaks of the danger from the barbarians⁶, meaning probably the Picts, who, ever since their defeat of Egfrid in 685, had been threatening Northumbria⁷.

Ecclesiastical evils.

This same letter to Egbert is one long lament over the ecclesiastical evils of the time; the greed and evil lives of some of the bishops, and their neglect of their duties⁸; the rise of false monasteries which took that name only to avoid the secular services for which lay lands were liable⁹; the relaxation of monastic discipline spoken of above¹⁰,

¹ 'Peiora iamiamque superuentura formidamus.' Opp. xi. 253.

² 'Quod [*i. e.* the projected commentary on St. Luke] facere necdum potui . . . obstrepentium causarum, quas tu [Acca] melius nosti, necessitate praecepeditus.' Opp. xii. 1. Possibly these 'obstrepentes causae' were the troubles which followed Aldfrid's death in 705. See Eddius, Vit. Wilf. cc. 59, 60; H. E. v. 18, notes.

³ H. E., Praef.; Ep. ad Egb. § 9, pp. 5, 412.

⁴ See notes to H. E. v. 23.

⁵ H. E. v. 23, p. 349; cf. the

Preface to the 'De Templo,' written about the same time (*v. inf.* p. cl): 'praesentes rerum temporalium angores.' Opp. viii. 263.

⁶ § 11, p. 415.

⁷ Cf. Bede, Epit. *sub ann.* 698, 711; Sax. Chron. 699, 710, notes.

⁸ §§ 4, 6-8, pp. 407, 408, 409-412.

⁹ Ib. §§ 10-13, pp. 413-417; cf. H. E. iii. 24, p. 178: 'ablato studio militiae terrestres'; (of the land given by Oswy to monasteries after the battle of the Winwæd).

¹⁰ Ep. ad Egb. § 14, pp. 417, 418; cf. H. E. iv. 25.

which was due, in part, to the tendency to choose abbots rather on the ground of their birth, than for their ecclesiastical fitness¹; the deficiency of clergy², the ignorance and carelessness of those that existed; the general neglect of the Holy Communion.

Similar complaints as to the evils of what Bede calls 'our miserable time'³ occur in many of his works⁴. The daily degeneracy of the Church is a matter worthy of tears⁵. Would that some Nehemiah would arise to rebuild the city of God⁶. And more than once in the course of his history he contrasts, either expressly or by implication, the evils of his own time with the zeal and purity of earlier days, before the love of many had grown cold⁷. And yet Bede knows that this is not the whole state of the case, and that even in his time there were many perfect in faith and truth⁸.

¹ Hist. Abb. § 11; cf. ib. § 8; Hist. Anon. § 8, pp. 375, 371, 390. We have an instance of a high-born abbot, though an excellent one, in Trumhere, H. E. iii. 24, pp. 179, 180. Benedict Biscop himself, and his relatives Ceolfrid and Eosterwine, were of noble birth. Hist. Abb. §§ 1, 8, 11; Hist. Anon. § 4, pp. 364, 371, 375, 389.

² Ep. ad Egb. §§ 5, 15, pp. 408, 409, 418, 419.

³ 'Miserabilis nostri temporis.' Opp. vii. 322.

⁴ General complaints. Opp. viii. 73, 74, 217, 227, 330. Covetousness of clergy and teachers, v. 409; vii. 322: 'quidam præsulum . . . munera . . . exigere uolunt a populo, et nil pro iniquitatibus eius . . . curant laborare.' Ib. 341; cf. ib. 387; viii. 260, and the passages quoted on Ep. ad Egb. § 7. Sloth, vii. 329: 'magistri inertes, . . . sicut hodie

cernimus, longo saepe catechizandi labore defatigati.' viii. 61: 'negligentia nostri temporis.' Ib. 259: 'nostrorum sociordia temporum.' Ib. 400: 'nunc praepositorum ignavia torpet.' Ib. 448; ix. 82. Luxury, viii. 260, 460, 461. Evil monasteries, ib. 426; see notes on Ep. ad Egb. § 10. Promotion of unfit men, v. 408; ix. 125, 130, 153. Hypocrisy with a view to gain, ix. 195. Yet reverence should be paid even to evil prelates, viii. 76, 200.

⁵ 'Nec sine lachrymis rem lachrymis dignam contempletur lector, quantum ecclesiae status ad peiora quotidie, uel, ut mitius dicam, ad infirmiora gerenda deuoluatur.' Opp. viii. 174.

⁶ 'Nehemias, id est, consolator.' Opp. ix. 21.

⁷ iii. 5, 26; iv. 3, 27, pp. 136, 190, 191, 208, 269, and notes.

⁸ 'Neque haec ita prosecutus

Bede on
the duty of
Pastors and
Masters.

Of the duty of a pastor and a prelate Bede has a high conception¹. Those who are eminent in rank should be eminent in goodness also². Again and again in his theological works does Bede insist that the teacher must first practise what he would have his pupils learn, that the life must not contradict the lore³. Again and again in his history does he see in this the secret of the success of the early apostles, prelates, and saints of the Church in Britain, Gregory, Augustine, Laurentius, Aidan, Tuda, Chad, Wilfrid, Boisil, Ethelthryth, Cuthbert, Eadbert, Egbert⁴. And the life of Alcuin, assuredly with truth, notes this as being characteristic of Bede himself, that 'whatever he taught by word, he confirmed by his example⁵.'

sum quasi non et hodie multos existere, multos semper extituros perfectos in fide et ueritate crediderim.' Opp. viii. 175.

¹ Opp. v. 189.

² 'Quantum gradu prae eminent caeteris, tantum et merito prae cellant bonae actionis.' Opp. viii. 308. Cf. ib. 400, 445, 446; ix. 157.

³ 'Ne uoci uita contradicat.' Opp. ix. 69. Cf. 'ne de peccato incredulitatis arguamur, exerceamus operando quod credimus,' v. 14. Cf. ib. 68, 69, 74, 115, 122, 176, 177, 242, 266, 333: 'quod orando dicunt, uiuendo non contradicunt,' ib. 434; vii. 249, 250, 337, 414; viii. 23, 295: 'neque aliter fructuosus fit suus sermo doctori, nisi ipse prior faciat bona quae docet.' ix. 103; ib. 118, 119, 223, 266, 303: 'ne ea quae uerbis docent, factis impugnent.' x. 93, 209, 260, 379, 386; xi. 156; xii. 55, 174; i. 64, 65. Cp. Ep. ad Egb. §§ 2, 4, pp. 405-407. And performance opens the way to further knowledge: 'quisquis ergo uult

audita intelligere, festinet ea quae iam intelligere potuit, opere implere,' xi. 381. Cf. Ign. ad Eph. c. xv καλὸν τὸ διδάσκειν, εἰς τὸ ὁ λέγων ποιῇ.

⁴ H. E. i. 26; ii. 1, 4; iii. 4, 5, 17, 26, 28, 25; iv. 13, 19, 27, 28, 29; v. 22; pp. 47, 79, 87, 133, 135, 136, 161, 190, 194, 183, 232, 244, 269, 273, 275, 346. Cf. Vit. Cudb. cc. 10, 16, 26; Opp. Min. pp. 69, 80, 100. Cf. Radbod to Willbrord, 'uideo... uerba tua esse sicut et opera.' Mon. Ale. p. 49. So of other teachers; of John Baptist: 'ut... quod uerbis praedicabat, exemplis astrueret,' Opp. v. 369; of Ezra: 'legem non lingua solum praedicabat, sed actu implebat,' viii. 438; of Christ Himself: 'omnia quae uerbis docuit, exemplis firmavit,' xi. 272. Cf. xii. 4, and the passages collected by M. & L. pp. 226, 227.

⁵ 'Quicquid uerbo docuit, exemplo roborauit.' Mon. Ale. p. 10; Pertz, xv. 187. So, quaintly, his life: 'cum cantico uerborum

§ 11. The works of Bede may be divided into three main classes—scientific, historical, and theological.

Classification of Bede's works.

The scientific works comprise works on grammar, one on natural phenomena, and two on chronology¹. The grammatical works were no doubt composed for the use of Bede's pupils in the school, and those of them that we can date are, as we should expect, among Bede's earliest works².

1 Scientific works,

From the *De Natura Rerum*³ (which cannot be dated)

iungens citharam operum bonorum.' Opp. I. cxliv. This too is one great feature in the character of Chaucer's 'poure Person.' Prologue, vv. 496, 497, 527, 528.

¹ To which may be added the *Epistola ad Wieredam de Aequinoctio*. Opp. i. 155 ff.; and the *Epistola ad Helmwaldum de Bissexto*. *Anecdota Bedae, Lanfranci, &c.*, ed. Giles, Caxton Society, 1851, pp. 1-6. This is incorporated almost in its entirety in the *De Temp. Rat.* cc. 38, 39; Opp. vi. 222-226, as Bede there points out. The prefatory address, which is not reproduced there, is as follows (it would seem from it that Helmwald was a person of some importance; but I do not know anything about him): 'Dilectissimo in Christo fratri Helmwaldo, Beda famulus Christi, Salutem.

'Gauisus sum, fateor, multum, dilectissime in Christo frater, quod ubi desideratae diu peregrinationis, Deo uolente, compos esse coepistis, quieti et sanctimoniae studere, sed etiam lectioni operam dare cognoui. Et ideo, quae a me per literas quaeris, patenter tibi, ut sentio,

dilucidare non tardo, grata expectatione desiderans, ut te patriam reuersum inter egregias nostri aevi personas uidere merear, et scientiae spiritualis luce praeditum, et proximis quibusque et luciflua doctrinae uel uitae coelestis gaudia ministrantem. Quaeris igitur tibi quadrantis annui quem Bissex-tum uocant, rationem breuiter ac manifeste, quantum res patitur, explicari, quandamque, ut ita dicam, naturae occultioris abyssum apertarum clauibus literarum ad promptum liberae serenaque cognitionis educi, nec dignus es a mea paruitate rogicans sperni, quam tot terrarum marisque spatiis interiacentibus per epistolas alloquendam ac de necessariis consulendam decreuisti. Sicut ergo saltum lunae,' &c.

² On these grammatical works of Bede and their sources, see Werner, pp. 97-101; and cf. Opp. viii. 114, 129, 139; ix. 414; x. 173, 213, 297; xii. 162, 245, 246, 339, 363, 397. On the dates of Bede's works generally see Appendix I to this Introduction.

³ On Bede's *De Natura Rerum* and its sources, which

I will quote one sentence. Speaking of the creation, he says: 'From the seeds and primordial causes of this creation the course of the whole world is evolved by natural laws, wherein the Father worketh hitherto, and the Son worketh, wherein also He feeds the ravens and clothes the lilies¹.' This thought, that the natural laws by which the world is governed, and the natural processes by which created things are sustained, are parts of the revelation whereby God makes His working known, is one which we hardly grasp sufficiently. We are too much inclined to set God and nature in opposition to one another, and to see the Divine only in the abnormal. As Browning says:—

'Thou, at the prompting of what I call God,
And fools call nature².'

Of the two chronological works³, which may form a fitting transition from the scientific to the historical class, the shorter, the *De Temporibus*, was written in 703, the longer,

are chiefly Isidore's work with the same title, and Pliny's *Natural History*, see Werner, pp. 107–121. On Isidore's *De Nat. Rer.* see D. C. B. iii. 310. The whole article is most interesting. The colophon of a MS. of this work of Bede in the Cambridge University Library, Gg. ii. 21, acknowledges the obligation to Pliny. See Catalogue of MSS. iii. 53. There is a dissertation by Karl Welzhofer on Bede's *Citate aus der Nat. Hist. des Plinius*. Munich, 1891. I have not read it.

¹ 'Ex eiusdem creaturae seminibus et primordialibus causis totius seculi tempus naturali cursu peragitur, ubi Pater usque nunc operatur, et Filius, ubi etiam cornuos pascit, et lilia uestit Deus.' Opp. vi. 100; cf. a fine

passage from St. Augustine, *De Gen. ad litt.* v. 23, cited by Gore, *Bampton Lectures*, pp. 262, 263.

² The Ring and the Book; The Pope, vv. 1073, 1074.

³ On Bede's chronological works and their sources—here again largely Isidore—see Werner, pp. 121–149. In chronology Bede has the enormous merit of being the first chronicler who gave the date from Christ's birth, in addition to the year of the world; and thus introduced the use of the Dionysian Era into Western Europe. Werner, p. 145; Earle, *Land Charters*, &c., pp. xxxi ff. It was not used in papal documents till the eleventh century. On it see *De Temp. Rat.* c. 47; Opp. vi. 239–243.

the *De Temporum Ratione*, in 725, though the Chronicle which forms the conclusion of the latter is continued by subsequent additions to 729¹. It was composed at the request of some of the brethren who found the former work too condensed, and is dedicated to Abbot Hwætberet².

The motive which inspired these works was largely the interest in the Paschal controversy³—the question as to the right date for keeping Easter—so vehemently disputed in the seventh and eighth centuries between the Roman and the Celtic Churches. As regards the English Church the question was decided in favour of Rome at the synod of Whitby in 664, though the Celtic Churches in Britain continued their own special usages for some time longer⁴. The question was a purely ex-

The
Paschal
Question.

¹ Opp. vi. 331, 332.

² Ib. 139 f. These works are sometimes called respectively '*Chronicon Minus et Maius*,' e. g. by Ekkehard; Pertz, vi. 25 (these names are probably due to the fact that in the longer work a universal chronicle is embodied; cf. '*testante Beda in Chronica*,' Fél. p. cxxxiii, where the reference is to Opp. vi. 317), sometimes '*Computus Minor et Maior*.' Mariani Scoti Epitome. Pertz, xiii. 77; Fl. Wig. i. 50. Bede himself calls the longer work *De Temporibus Liber Maior*. H. E. v. 24, p. 359. These works were very highly considered. Marianus Scotus speaks of their author as '*Beda Computator*.' Pertz, v. 544, 546, so Fl. Wig: '*computator mirabilis*,' i. 53. Cf. the following curious entry in a Rouen MS. No. 1470, f. 38 v^o.: '*Domnus Beda gentis Anglorum indigena fuit. Sunt enim Angli populi Scotiae (!) . . . Fuit . . . monasticae religionis, studiosis-*

simus in scripturis, precipue in arte calcularia, de qua scripsit pulcherrimum et utilem librum, quem titulavit De Temporibus, siue De ratione Temporum.' Catalogues des MSS. des Départements. 8vo. Rouen, i. 440.

³ Opp. vi. 129-131, 153-156, 206-207, 243, 246-249, 256-263; vii. 17-18; x. 2. On the Paschal Question generally, see the *Excursus*.

⁴ The Southern Irish were the only Celts who had conformed to the Roman Easter before the Synod of Whitby; viz. 630 × 633. See notes to H. E. ii. 19; iii. 3. The dates at which the other Celts conformed are as follows: Northern Irish 704?; notes to H. E. iv. 4. Some of the Cornish Britons in 705; notes to H. E. v. 18. The Picts 710? notes to v. 21. Iona in 716, v. 22, and notes. The Welsh did not yield till the second half of the eighth century. Bright, p. 99.

ternal one, and turned on the cycles used and rules to be observed in calculating Easter, those in use by the Celtic Churches being old and incorrect. And yet the question was not unimportant; it affected very seriously the unity of Christian worship¹. And when at the Court of Northumbria under Oswy, the king and his household were keeping Easter according to the Irish usage, while the queen, Eanfled, who, after the death of her father Edwin, had been brought up in Kent under the Roman system, was still fasting in Holy Week, the maximum of practical inconvenience was reached². Moreover the real question which was decided at Whitby was not so much whether the English Church should use this or that Paschal cycle, but whether she should link her fortunes with those of the declining and loosely compacted Irish Church, or with the rising power and growing organisation of Rome³. And yet we cannot help feeling that the question occupies a place in Bede's mind out of all proportion to its real importance. It is sad that he should think it necessary to pause in the middle of his beautiful sketch of the sweet and saintly character of Aidan to say that he 'much detests' his mode of keeping Easter⁴; it is strange that he should apply to this question the words which St. Paul used with reference to such infinitely more important matters, expressing the fear lest he 'should run or had run in vain'⁵; stranger still that he should bring

¹ And so Oswy bases it; H. E. iii. 25, p. 183; cf. v. 22, pp. 347, 348.

² H. E. iii. 25, p. 182; cf. the letter attributed to Constantine after the Nicene Council: 'consider how grievous and indecorous it is, that on the same days some should be observant of fasts, while others are celebrating feasts.' Cited, D. C. A. i. 591. Sometimes the diver-

gence was as much as a month. See Excursus.

³ Cf. H. E. iii. 29, p. 196; Werner, p. 64.

⁴ H. E. iii. 17, p. 161; cf. iii. 3, p. 131.

⁵ H. E. iii. 25, p. 182; Gal. ii. 2; cf. 'diligentissime cauendum, ne . . . non solum ineuitabile nostrae calculationis dispendium, sed et grauissimum catholicae fidei incurramus peri-

into connexion with Egbert's conversion of the monks of Iona to the Roman system our Lord's words how Abraham 'rejoiced to see My day, and he saw it and was glad'. But the holiest men have their limitations, and questions even less important have divided Christians ere now².

It is in these two works³ that Bede lays down formally the doctrine which he borrowed from St. Isidore⁴, of the six ages of the world⁵; a doctrine which became such a favourite with him that he introduced it into almost all his works⁶. The first age is from the Creation to the

The Six
Ages of the
World.

culum.' Opp. vi. 262; and the sarcastic references, so unlike Bede; 'mirus calculandi praeceptor,' &c. Ib. 247.

¹ H. E. v. 22 *ad fin.*; John viii. 56. Can we hope that it was a sense of this incongruity which caused the scribes of MSS. N and R₂ to omit the passage?

² Cf. Bright, p. 81.

³ In the *De Temporibus*, Opp. vi. 132-138. In the *De Temp. Rat.* ib. 167, 168, 270-273, 275, 278, 283, 288, 300, 332-334, 339-342. The publication of the former work was made the foundation of an absurd charge of heresy against Bede, which he indignantly refutes in an epistle to Plegwin. Opp. i. 144-154.

⁴ In his *Chronicon*. Opp. (ed. 1617), pp. 260-274; cf. Werner, pp. 34, 143, 144; D. C. B. iii. 308, 310, 311. It is curious, considering Bede's obligations to Isidore, that he should mention his name so seldom. The only instances that I have noted are Opp. vi. 218; xii. 99, 155. A translation of extracts from Isidore was one of Bede's latest works, *inf.* p. lxxv. It is interesting to find that Dante places

Bede next to Isidore in Paradise: 'Vedi oltre fiammeggiar l'ardente spiro

D'Isidoro, di Beda.'

Parad. x. 130, 131. In his letter to the Italian Cardinals, Dante speaks of Bede as one of his subjects of study.

⁵ Hippolytus had maintained that the world would last six thousand years, answering to the six days of creation. Ltft. App. Ff. I. ii. 387; but this form of the theory Bede expressly refutes in the letter to Plegwin, speaking of it as due to a 'Chronographus haeresiarches': 'iuxta nescio cuius haeretici librum, quem me puerum memini antiquo stylo descriptum uidisse.' Opp. i. 151, 152, cf. vi. 332, 333. Whether these expressions indicate Hippolytus himself, or not, I cannot be sure. The passage is an interesting testimony to the early age at which Bede began his chronological studies.

⁶ It occurs in the *De Tropis*, one of his earliest works. Opp. vi. 96, 97. In *Genesim*, vii. 32-36, 80, 118, 121, 157, 182, 189, 219, 276. In *Samuelem*,

Flood ; the second from the Flood to Abraham ; the third from Abraham to David ; the fourth from David to the Captivity of Judah ; the fifth from the Captivity to the birth of Christ ; the sixth age lasts until the day of Judgment, and its duration is known to God alone¹. These six ages, during which the faithful labour for God in this world, correspond with the six days of God's labour in the works of Creation. The seventh age, answering to His sabbath rest, is that in which the souls of the faithful, separated from their bodies, rest from their labours in the unseen world, and is therefore contemporary with all the other six, beginning when God's first martyr Abel was slain, and lasting till the general resurrection, when the souls of the faithful being united to their glorious bodies, the eighth age begins, which lasts for ever².

2. Historical works.

§ 12. Of the historical works of Bede the most important is the *Historia Ecclesiastica Gentis Anglorum*³. It is

viii. 12, 82, 231 ; De Templo, ib. 323. In Ezram et Nehem., ib. 393, 394 ; ix. 24. In Marcum, x. 38, 39, 132. In Lucam, ib. 320 ; xi. 6, 102, 185. In Acta, xii. 49. In Epp. Cathol. xii. 255. [Cf. ib. 281, where there is a different arrangement into five periods corresponding to the hours at which the labourers in the vineyard were hired ; the starting-points being Creation, Noah, Abraham, Moses, Christ. This is practically Ethelwerd's system, who restores the number six by inserting Solomon between Moses and Christ. M. H. B. p. 500. Ricobaldus Ferrarensis makes seven ages according to this scheme, by inserting the rebuilding of the temple between Solomon and Christ. Muratori, SS. RR. II. ix. 193 ff.] In Apoc. xii. 378, 389, 441. Homilies, v. 24, 79,

125, 127-131, 323, 421. Hymns, i. 60, 66, 68, 78-81 (in this last hymn the correspondence of the six ages of the world with the six days of Creation is very beautifully worked out). Bede's system is found in Wulfstan, ed. Napier, pp. 311, 312.

¹ 'Soli Deo cognitum.' Opp. vi. 333. Cf. Isidore, Chron. *ad fin.* : 'Residuum saeculi tempus humanae inuestigationi incertum est ; . . . unusquisque ergo de suo cogitet transitu ; . . . quando enim unusquisque de saeculo migrat, tunc illi consummatio saeculi est.' Opp. Isid. p. 273. Bede draws the same practical conclusion.

² Cf. *infr.* p. lxi.

³ 'Illud . . . primarium Bedae opus.' Gehle, p. 79, 'a primary and original authority which stands alone.' Stubbs' Pref. to W. M. I. ix ; cf. Lappenberg,

indeed the best known of all his works ; that by which almost alone he keeps a place in the thoughts of any besides professed students of history or theology. There are scenes in it which live in the hearts of every one of us : the picture of the Anglian slave boys in the Roman Forum, whose fair angelic faces first stirred in the heart of Gregory the desire to save from the wrath of God the souls that dwelt within such heavenly forms¹ ; the story of the Northumbrian thane who gave his voice for the introduction of Christianity, in the hope that it would throw some light on the dark problems of existence, the whence and the whither of the human soul, which seemed to him like a sparrow which flits in winter through a lighted hall, passing from darkness into darkness² ; the descrip-

I. xlv. 204, 205, E. T. I. xxxiv. 209, 210. W. M. himself claims not unjustly to be the first continuer of Bede's work : 'quod continuum Anglorum historiam ordinaverim post Bedam uel solus, uel primus.' ii. 518, 567 ; cf. H. H. pp. xxiv, 117. (No one however will agree with one of the scribes of H. H. : 'ea quae Beda in sua Historia prolixè et confusius posuit, iste abbreviando et ordinando elucidauit.' Hardy, Cat. ii. 276.) Fl. Wig. i. 53 ; Elmham, p. 279 : 'Bedam . . . legat et relegat studens lector, ponentium in coelum os suum scriptorum . . . pompatica dictamina paruipendens ;' cf. ib. 309, 313. Eadmer : 'Beda nobilissimus nostrae gentis historiae scriptor.' H. Y. i. 162. 'Beda historiam . . . usque in hunc annum [731] mirabili opere perduxit.' Pertz, ii. 281. Sigeb. Gembl. gives up noticing English affairs after Bede's death : 'quia historias quas sequar non habeo.' Pertz,

vi. 331. So the Chronicle of Melrose says : 'Postquam ueridicus hystoriographus et doctor eximius, decus et gloria nostrae gentis, Beda uenerabilis, scribere cessauit, non inuenti sunt aliqui . . . certi uel continui relatores, qui in . . . euentibus recitandis . . . operam impenderent,' p. 1. For interesting appeals to the historical authority of Bede, see S. D. i. 9, 108, 120, 170 ; G. P. p. 44 ; Sax. Chron. F. 995. For a catena of testimonies to Bede, see M. & L. pp. 176 ff. On the way in which later historical writing in England grows out of Bede, see some interesting remarks in Stubbs' Hoveden, I. ix, x.

¹ H. E. ii. 1, pp. 79, 80. The admiration of the swart Italians for fair complexions comes out in Dante also ; cf. Purg. iii. 107 (of Manfred) :—

'Biondo era e bello, e di gentile aspetto.'

So ib. viii. 34, the Angels have 'testa bionda.'

² H. E. ii. 13, p. 112.

tion of Oswald, the royal saint, acting as interpreter, while Aidan preached to his people¹; the tale of the cow-herd of St. Hilda's monastery, who received his gift of song, 'not of men nor by man,' but through the grace of God, and who therefore ever regarded it as a sacred deposit, to be used only for the glory of God and the good of his fellow-men²;—these are things which will live as long as Englishmen have any care for their country and their Church, as long as the story of saintliness and self-sacrifice can awake an answering echo in human hearts³. The

¹ H. E. iii. 3, p. 132 : 'pulcher-rimo spectaculo.'

² Ib. iv. 24, p. 259.

³ Of the written sources of the H. E. something has been said above, p. xxiv, and details will be found in the notes, and in the marginal references to the text. But besides these written sources Bede constantly gives the authorities on which his statements rest; Albinus and Nothelm for Kent, and (in part) for Essex, Wessex, and East Anglia. Pref. pp. 3, 6. Bishop Daniel for Wessex. ib. p. 7; the Monks of Lastingham for Mercia and Essex, ib.; for East Anglia, Abbot Esi, ib.; and, perhaps through him, King Aldwulf, ii. 15, p. 116. For Lindsey, Bishop Cynibert and other faithful men; Pref. p. 7, one of the latter being Deda, abbot of Partenay, who had been baptized by Paulinus, ii. 16, p. 117. For Northumbria, besides his own knowledge, he had 'innumerable witnesses.' Pref. p. 7. For Cuthbert, besides the Vit. Anon. he had the 'certain testimony of faithful men,' ib. pp. 7, 8. The story of Bothelm probably comes directly or indirectly from him-

self, iii. 2, pp. 130, 131. A monk of Bardney, for a miracle wrought at Oswald's tomb, iii. 12, p. 151, who may also be the authority for c. 11. Wilbrord through Acca, iii. 13 *ad init.* Utta, to whom the incident occurred, through Cynimund 'nostrae ecclesiae presbyter,' iii. 15. 'Fratr quidam senior monasterii nostri,' had met with one who had conversed with St. Fursa in East Anglia, iii. 19, p. 167. The story of Egbert and Edilhun in iii. 27, had been told Bede by 'quidam ueracissimus et uenerandae canitiei presbyter,' who had it from Egbert himself, p. 192. The re-conversion of Essex by Jaruman was narrated to Bede by a priest who had accompanied him, iii. 20. Bede's knowledge of Ceadda's mode of life was derived by him from his master Trumbert, who had been a pupil of Ceadda, iv. 3, p. 210. The story in iv. 14 came from the monks of Selsey through Acca, p. 233. Wilfrid himself assured Bede of Ethelthryth's virgin life, iv. 19, p. 243. The miracle of iv. 22 Bede heard from some who had it from the man himself, p. 252;

Ecclesiastical History was written, as we saw, in 731. Besides this there are the Lives of the Abbots of Wear-

the divine judgement on Coldingham from Aedgils, a former priest of that monastery, iv. 25, p. 266. The miracles of iv. 32 and v. 1 came from the persons immediately concerned, pp. 280, 281. For the miracles of Bishop John of Hexham his deacon Berthun was the chief authority, v. 2, 3, 4, 5, pp. 283, 285, 286, 289. One came direct from the person healed, v. 6, p. 289. The vision of Drythelm was told to Bede by Hæmgils, a priest who heard it from Drythelm himself, v. 12, p. 309. Two other facts Bede owed to Bishop Peethelm, v. 13, 18, pp. 313, 320. At the end of the H. E. Bede sums up his authorities under the three heads of previous writings, the tradition of the elders, and personal knowledge, v. 24, pp. 356, 357. For the last, cf. i. 1, p. 13: 'uidimus.' The 'traditio maiorum' is cited also, ii. 1, p. 79, cf. ib. p. 81. Where Bede gives a story on merely hearsay evidence he is careful to state the fact: thus 'fertur,' i. 1; ii. 5; iii. 6, 16, 24, 25; iv. 23, pp. 11, 91, 138, 159, 177, 182, 253; 'ferunt,' iii. 5, 10, 12, 16; iv. 16, 19, 23, pp. 136, 146, 151, 158, 237, 244, 246, 258; 'perhibent,' i. 1; iii. 4, 6; iv. 19, pp. 11, 133, 137, 246; 'perhibentur,' iv. 14, p. 232; 'sunt qui dicant,' iv. 19, p. 244. In the Hist. Abb. Bede cites no authorities. He was here writing mainly of matters which would be within his own personal knowledge. Neither does

he cite the anonymous Hist. Abb. which he certainly used. In the Prose life of Cuthbert Bede does not cite the Anonymous life, though he alludes to it, H. E. pref. p. 7. On the other hand he frequently cites his other authorities: cc. 3 *ad fin.*, 5 *ad fin.*, 6, 23, 25, 30, 35 *ad fin.*, 36 *ad fin.*, 37. Opp. Min. pp. 55, 59, 60, 94, 99, 107, 114, 116, 117. And in the Preface to the same work he gives his reasons for thus carefully citing his authorities, ib. pp. 45, 46 (see this passage in the notes to H. E. Pref.). When therefore Lappenberg talks of Bede's 'glaring lack of historical criticism,' 'greller Mangel an historischer Kritik' (i. 74, E. T. i. 76), he is applying to Bede a totally inapplicable standard. Professor Sanday has excellently said with reference to the book of the Acts that it is hardly reasonable 'to require the gifts of a German Professor in an early Christian.' Bampton Lectures, p. 321. Bede's transparent good faith must be plain to everyone who reads his narrative. W. M. calls him 'Beda adulari nescius,' i. 57. The only point which creates a doubt is his suppression of certain incidents in the life of Wilfrid, see notes to H. E. v. 19. Whether he did this out of regard to the memory of Wilfrid or of the kings who opposed him, I cannot say. Mommsen says of him: 'Einen uerax historicus nennt er sich selbst (H. E. iii. 17), und er hat ein Recht

mouth and Jarrow, and the lives in verse and prose of St. Cuthbert.

The lives of the abbots must have been written after 716. The prose Life of Cuthbert was written probably about 720. Both in it and in the Lives of the Abbots, Bede was making use of earlier lives, that of Cuthbert by an anonymous monk of Lindisfarne, that of the abbots by a member of his own community of Wearmouth and Jarrow. In the case of Cuthbert's Life it cannot, I think, be said that Bede has bettered his original. He has improved the Latinity no doubt, and made the whole thing run more smoothly. In fact he seems to take delight in altering the language for the mere sake of alteration, while keeping closely to the sense. But he has obliterated many interesting details of time and place¹, he shows a marked tendency to exaggerate the ascetic and miraculous element, he amplifies the narrative with rhetorical matter which can only be called padding², inserts as facts explanations of his own³, and has greatly spoiled one beautiful anecdote⁴. On the other hand, his account of Cuthbert's death, derived from an eye-witness, is of real and independent value⁵.

In the Lives of the Abbots he more often abbreviates than expands. Here too he has sacrificed some interesting

dazu; wer ihm nachgegangen ist wird ihm bezeugen, dass wenige Schriftsteller in tatsächlichen Berichten mit gleicher . . . Genauigkeit verfahren.' Neues Archiv, xvii. 389.

¹ *E.g.* cc. 4, 5, 10, 13, 18, 45; compared with the corresponding sections of the Anonymous life, §§ 8, 9, 13, 14, 25, 46. One object of omitting proper names of persons and places was to make it more easy to read such works in church or refectory. It is for the same reason that

we so often find in MSS. the contractions expanded by a later hand, and, what many of us can sympathise with, the numerals written out in full. In the matter of proper names the life of Columba by Cuimine shows a striking absence of them as compared with that by Adamnan, which is partly based upon it. See on iii. 4.

² *E.g.* cc. 4, 7 *ad fin.*

³ *E.g.* cc. 11, 41.

⁴ c. 34. See above, p. xxviii.

⁵ cc. 37-40.

details; but he has inserted others of his own, such as the beautiful farewell scene between Benedict and Sigfrid¹. He was of course much nearer to the facts here than in the case of Cuthbert; indeed of many things he must have been an eye-witness. And the Lives of the Abbots are not unworthy to take their place beside the Ecclesiastical History. But it would have been matter for regret had Bede's works supplanted wholly the works of his predecessors. The fewness of the MSS. in which these works exist shows that this contingency was very near occurring². And this brings home to us the possibility, suggested many years ago by Lappenberg, that Bede's Ecclesiastical History may, by its very excellence, have caused the loss of a large amount of earlier historical materials³; a question which arises also in the case of our Synoptic Gospels.

§ 13. But the greater number of Bede's works and those to which he himself no doubt assigned the greatest value are theological in character. These consist principally of commentaries on books of the Old and New Testament⁴. There are also homilies and treatises which do not differ very much from the commentaries, except in the fact that they deal with detached, instead of with continuous, portions of Scripture⁵. Thus the homilies are expositions

¹ See above, p. xiv.

² Hardy, Cat. i. 297, 298, 412-414.

³ I. xliv. f., E. T. I. xxxv. So of the Saxon Chron. Dr. Stubbs says: 'it stopped the writing of new books, and ensured the destruction of the old.' Hoveden, I. xi.

⁴ The Monk of St. Gallen in the *Gesta Caroli* calls him 'peritissimus post Sanctum Gregorium in scripturis tractator.' Pertz, ii. 731; Mon. Carolina, p. 632; cf. the exordium of Vita I; Opp. I. cxliii; Werner,

pp. 150-152, 182, 183.

⁵ So Werner, pp. 199, 200. It illustrates this point that we find among the homilies of Bede in MSS. and editions what are simply extracts from his commentaries. Thus Nos. 11 and 15 in Giles, Opp. v. 85 ff., 103 ff. are extracts from Bede on Mark and Luke respectively. Opp. x. 114-120; xi. 194-199. Conversely in MS. Univ. Cantab. Dd. i. 29, Bede's Commentary on St. Luke is entitled 'Homelie super Lucam.' Cf. Catalogue of MSS. i. 37. And in two MSS. of Bede's Commentary

³ Theological works.

of the gospels for the days on which they were delivered¹. Of these homilies the three most interesting are one on the anniversary of the death of Benedict Biscop, though it does not add very much to what we learn of him from the lives by Bede and his anonymous predecessor²; the other two are for the festivals of the dedication of Jarrow or Wearmouth Church, probably the former³. In connexion with these homilies of Bede's may be mentioned a quaint and beautiful little legend as to the origin of his name of the venerable⁴. 'After Bede had devoted himself for a long time to the study of Holy Scripture, in his old age his eyes became dim, so that he could not see; to whom some mockers said: "Bede, behold the people are gathered together waiting to hear the word of God; arise, and preach to them." And he, thirsting for the salvation of souls, . . . went up and preached, thinking that there were people there; whereas there was no one but those mockers. And as he concluded his sermon, saying, "This may God deign to grant to us, the Father, the Son, and the Holy Ghost," the blessed angels in the air responded, saying, "Amen, very venerable Bede⁵."'

A slightly different version is found in other authori-

on St. Luke, Monte Casino, Nos. 36, 37, several of the chapters are assigned as homilies for definite days. It illustrates the use made of Bede by later preachers, that we find a homily of Bede's fitted with a new exordium to conceal its identity. No. 7 in Giles is, except the first page and a quarter, identical with No. 56. Opp. v. 46 ff., 432 ff. Needless to say that Dr. Giles has seen nothing of all this.

¹ On the liturgical use of these homilies in monasteries see Werner, pp. 199, 200, citing Paulus Diaconus. Gebhardt, archbishop of Salzburg, writing in 1081 says

that Bede's homilies were read annually in the Church. Libelli de lite Imp. et Pont. i. 277 (M. H. G. 4to).

² Opp. v. 179-185, in part also in Opp. Min. pp. 335-338. Considerable extracts from it, collated with MS. Harl. 3020 (on which see below, p. cxxxii.), are given in the notes to Hist. Abb.

³ Opp. v. 228 ff., 315 ff.

⁴ The name dates from the ninth century. It was a common designation of priests. Gehle, p. 39; Werner, p. 93.

⁵ Chron. Min. auct. Minorita Erphordiens. Pertz, xxiv. 180.

ties, the incident taking place in a stone-strewn valley as Bede is on a journey, and it is the stones which cry out, 'Amen, uenerabilis Pater.' The ordinary account of the origin of the epithet may be given in Fuller's quaint words: 'He is generally surnamed venerable, but why authours differ therein—Some say, a dunce monk, being to make his epitaph, was non-plussed to make that dactyle, which is onely of the quorum in the hexameter, and therefore at night left the verse, gaping, "Hic sunt in fossa Bedae . . . ossa," till he had consulted with his pillow, to fill up the hiatus. But returning in the morning, an angel (we have often heard of their singing, see now of their poetry) had filled up the chasm with "uenerabilis'."'

Most of Bede's theological works are dedicated to Acca, bishop of Hexham², for whom he evidently cherished a warm affection³; and as Acca did not become bishop till 709, these works cannot be earlier than that year. The latest of his purely theological works would seem to be the Retractations on the Acts, as it is not mentioned in the list of Bede's works at the end of the Ecclesiastical History written in 731⁴.

¹ Both these tales are found in a short life printed by Giles, Opp. I. clxi. f. Of the former an Icelandic version may be seen printed at the end of Hákonar Saga, R. S. pp. 433, 434. Yet a fourth legend in Gehle, pp. 36, 37.

² *In Genesim, *In Samuelem, De Templo, *In Ezram et Neemiam, *In Marcum, *In Lucam, *In Acta, *De Mansionibus Filiorum Israel, *De Eo quod ait Isaias, &c. Those marked with an asterisk were written at Acca's request, or in answer to questions addressed by him. So also was the hymn on the

Day of Judgement, *infra*. App. I. pp. cliii, cliv. In the Merton MS. No. 175, the dedicatory epistle prefixed to the De Templo is addressed to Nothelm, not, as in Giles, to Acca. So also in the Phillipps MS. No. 9428, for a sight of which I am indebted to the courtesy of Messrs. Maggs brothers, into whose possession it came; and in MS. Reg. 5. D. x.

³ See notes to H. E. v. 20.

⁴ This is not absolutely conclusive. The De Locis Sanctis is omitted from that list, though it is cited H. E. v. 17 *ad fin.*

Bede's
reverence
for patristic
tradition.

In theology, least of all, was Bede likely to seek after originality. We have seen how in the passage cited at the beginning of this chapter, he tells us that he wrote his commentaries on the Scriptures 'out of the works of the venerable fathers, or in conformity with their meaning and interpretation.' And he speaks to the same effect in many other places¹. Parts indeed of his works consist wholly of extracts².

The patristic writers of whom Bede makes the greatest use are SS. Augustine, Jerome, Ambrose, and Gregory the Great. But his theological learning is extensive, and the list of authors which he quotes is a stately one³. In

¹ 'Sequens magnorum uestigia tractatorum.' Opp. viii. 264. 'Ex patrum traditione.' Ib. 357; cf. ib. 233, 313, 417 (an interesting passage on the use made by Cassiodorus of previous expositors); ix. 200; x. 2: 'aggregatis . . . opusculis patrum, quid . . . Ambrosius, quid Augustinus, quid . . . Gregorius . . . quid Hieronymus . . . quid caeteri patres . . . senserint . . . diligentius inspicere satagi.' Ib. 268; 'maiorum monumenta,' xi. 230; 'non nostra uerum beati Cypriani uerba ponamus,' xii. 241; cf. v. 13. He does, however, sometimes assert his own opinion: 'de quo, saluo maiorum intellectu, dicam breuiter ipse quod sentio,' x. 322; cf. 'ut mea fert suspicio,' vii. 155.

² The Commentary on St. John's Epistle is taken mainly from St. Augustine. Opp. xii. 4. The seventh book of the In Cantica consists of extracts from St. Gregory, ix. 387-404. The In Apostolum quaecunque in opusculis Sancti Augustini exposita inueni, &c. (H. E. v. 24,

p. 358) has not been printed. See below, App. I. p. clv.

³ The authors cited by name by Bede, as far as I have noted, are the following: Acinius (? Alcimius), Opp. vi. 4; Aesop, vii. 354; Africanus (Julius), vi. 166, 290, 291, 293, 307, 308; ix. 4, 307; x. 358 (cf. D. C. B. and Ltft. App. Ff. I. i. index, II. ii. index); Ambrose, vi. 3, 4, 17, 33, 61, 73-75, 77, 151, 158, 199, 207; vii. 57; ix. 381; x. 268; xi. 230; xii. 51, 54, 233, 303, 304, 313, 320; Anatolius, i. 155, 158, 159, 161; vi. 177, 206, 219, 229, 310; Apocryphal Gospels and Acts, x. 273; xi. 357; xii. 99, 133, 138; Apponius, ix. 244, 310; Arator, vi. 42, 46, 60; xii. 2, 13, 28, 31, 58, 76, 77, 80, 441; Arnobius, vi. 276; Athanasius, xii. 157, 228; Audacius, vi. 57; Augustine, *passim*; Basil, vi. 151, 200, 208; vii. 1, 7; H. E. i. 1, p. 10; Canones Apostolorum, Opp. vi. 177; Cassiodorus, vii. 307; viii. 314, 315, 417; Cato, vi. 29, 220; Centimetrorum Libri, vi. 77; Chronica, viii. 422; xii. 33, 61, 138, 140; Chronographi, vii. 151,

Ecclesiastical history he cites most frequently Josephus and Eusebius. Of classical writers he draws largely from

423; viii. 431; cf. i. 145; Chrysostomus, xii. 226; Cicero, vi. 8, 19, 28, 29, 37, 135; Cincius, vi. 172; Clemens Alexandrinus, vi. 112, 306; x. 1; xii. 31, 57, 101, 122, 349; Clemens Romanus, vi. 151; vii. 11; Cosmographi, vi. 218 (cf. Hist. Abb. § 15, p. 380); Cyprian, iv. 71; vi. 309; vii. 280; xii. 211, 224, 241, 349; Cyril of Alexandria, i. 155, 158; vi. 232, 233; H. E. v. 21, p. 341; Didymus, Opp. xii. 94; Dionysius of Alexandria, vi. 308, 309; xii. 449; Dionysius Areopagita, x. 102; xii. 72; Dionysius Exiguus, i. 160; vi. 229, 240, 253, 255; H. E. v. 21, p. 341; Donatus, Opp. vi. 41, 45, 46, 68; Epicurus, xii. 195; Eusebius, i. 145, 160; vi. 140, 158, 166, 234, 280, 291, 301, 312; x. 92, 200, 201; xii. 120; H. E. v. 21, p. 341 (see also *Historia Ecclesiastica*); Eutropius, H. E. i. 8; Flaccus, v. Verrius; Festus, v. Pompeius; Fortunatus, H. E. i. 7 *ad init.* and note *ad loc.*; Fulgentius, Opp. xii. 108, 222; Gesta Marcelli Papae (? = Liber Pontificalis), iv. 159; Gesta Pontificalia (= Liber Pontificalis), iv. 105; x. 251; Gildas, H. E. i. 22, p. 42, see marginal notes to H. E. i. 12-16, 22; Gregory the Great, *passim*; Gregory Nazianzen, Opp. xii. 103; Gregory of Tours, xii. 156; Hegesippus (v. D. C. B. ii. 875-878), xi. 13; xii. 10; Heluidius, x. 54; Hermas (cited as Liber Pastoris), xii. 59; Hieronymus, *passim*; Hilarius, viii. 417; xii. 141, 146; Hipparchus (the astronomer), vi. 199; Hippocrates, vi. 204; xii. 155; Hippolytus, vi. 307 (see above, p. xli);

Historia Ecclesiastica (by this is probably meant in all cases Eusebius' H. E. translated and continued by Rufinus), i. 213; iv. 75; vii. 417; viii. 6, 31, 196; x. 160, 374; xi. 12, 359; xii. 10, 60, 122, 159, 258, 387; *Historia S. Syluestri* (? = Liber Pontificalis), iv. 112; Horace (the Epistles, not the Odes), ix. 137; Horatius, vi. 34 (not the poet; apparently a theologian); Horus et Praetextatus, see Macrobius; Ignatius, xii. 422; Innocent I, xii. 201; John of Constantinople (I do not know whether Chrysostom, or one of the other Johns who held the see of Constantinople is meant), vi. 9, 25; viii. 258; x. 283; Iosephus, *passim*; Iouinianus, xii. 319; Isidore, vi. 218; xii. 99, 155; Iulianus of Eclana, ix. 186-197; x. 140; xii. 292; H. E. i. 10 notes; Iuuenius, Opp. vi. 47; xii. 130; Iulius, v. Africanus; Laberius, vi. 29; Liber Pontificalis, v. notes to H. E. i. 4; Livy, Opp. vi. 19, 37; Lucan, vi. 62; Lucilius, vi. 5, 29, 39; Lucretius, vi. 7, 71; Macer, vi. 25, 35; Macrobius, vi. 172, 175; Maiores Nostri, vii. 154; Mallius Theodorus, vi. 75; Marcellinus Comes, see H. E. i. 13 and notes; Martialis, Opp. xii. 46; Martyrology, x. 95; xii. 99; Melito, xii. 127 (the De Transitu Mariae. Bede is aware of its spuriousness. Cf. D. C. B. iii. 899; Moderni Versificatores, vi. 46; cf. ib. 71; Nostri Auctores, vi. 27; cf. ib. 31 (where Gregory the Great is meant), 33; viii. 225; Onesicritus, vi. 208, 209; Origen, i. 147, 148; vi. 308; vii. 102, 103; condemned as

the younger Pliny in his scientific works, though with

heretical for his universalism, vii. 124; ix. 66, 87, 96; x. 552; xii. 113; Orosius, vii. 145; viii. 44 (see marginal notes to H. E. i. 1-6, 8-11); Ovid, *Opp.* vi. 4, 23, 39, 44; vii. 144; ix. 240; Pacuvius, vi. 36; Palaephatus (of Paros), *De Incredibilibus* (*περὶ ἀπίστων*), vi. 281; Papias, x. 1; xii. 322; Paschasius, vi. 233, 317; Passio S. Anastasiae, iv. 103; Passio S. Xisti, iv. 141; Paterius, ix. 388 (see above, p. xxiii); Paulinus of Nola, iv. 174, 188; vi. 47, 65-69; xi. 12; Philip-
pus on Job (see D. C. B. iv. 357, No. 15) vi. 148, 203; Philo, vi. 206; x. 2; Plato, vi. 135; x. 108; cf. H. E. v. 21, p. 333; Plautus, *Opp.* vi. 35; Plinius Secundus, vi. 106, 198, 204, 208, 209, 211, 214, 216, 219; vii. 45 (cf. *ib.* 302); ix. 310; xii. 142, 149, 184; Poetarum quidam, i. 150; vii. 24, 233; ix. 158, 165; xi. 145; Polycarp, xii. 324; Pompeius (Festus), vi. 41, 45; Pomponius, vi. 7; Porphyrius Poeta, vi. 77; Primasius, xii. 400; Propertius, vi. 7; Prosper, vi. 46, 48, 56, 60, 62-66, 75; H. E. i. 10, 13, and notes; Proterius of Alexandria, *Opp.* i. 155; vi. 219, 235; Prudentius, iv. 109, 174; vi. 67, 68, 74 ('nobilissimus Hispanorum Scholasticus'); Pythagoras, v. 196; xii. 224; Pythagorici, xii. 167; Pythias Massiliensis, vi. 126, 209; Sacramentorum Liber, x. 94; Sallust, vi. 16, 26, 136; xii. 91; Sedulius, vi. 45, 60, 61, 65, 67, 70, 75; viii. 258; xi. 362; H. E. v. 18, p. 321, and notes; Seniorum uerba, *Opp.* iv. 95; Sergius the Grammarian, vi. 41, 44; Seuerus, Cornelius, vi. 35; Solinus, vi. 209, and marginal notes to H. E. i. 1; Stoici,

Opp. xii. 319; Suetonius, xii. 72; ?Talmudic Legends, vii. 122, 153; Terence, vi. 33, 36; Theodorus v. Mallius; Theodorus Pharantanus (cf. D. C. B. iv. 948, 949), x. 102; Theophilus of Alexandria, vi. 258, 260, 306, 315; H. E. v. 21, p. 341; Theophilus of Caesarea, *Opp.* i. 165, 166; Tychonius, xii. 338, 340, 360, 375, 391, 403, 407, 414, 416, 427, 432; Varro, vi. 4, 7, 19, 23, 29, 135; Verrius Flaccus, vi. 7; Vetus Dictum, xii. 366; Vetus Historia, x. 89; Victor of Capua, i. 158, 159; vi. 248, 321; Victorinus (Afer), vi. 66; Victorius, vi. 229, 230, 233, 240, 246-249, 320, 321; Virgil, i. 158; vi. 4, 5, 8, 9, 12, 18, 22, 26, 28, 29, 32-39, 43, 45, 46, 49, 65-67, 70-72, 157, 159, 181, 202, 216; vii. 27; viii. 49, 90, 215, 216, 223, 240, 274; ix. 186, 230, 310, 345; xii. 252, 397. Authors quoted anonymously, vi. 13, 26, 28, 32, 44-47, 49, 51, 53, 56, 57, 59, 61-67, 72, 75-77, 85, 92, 180, 210. Of course it must not be assumed that Bede knew all the above writers at first hand. Many references he no doubt took from other authors. But even so the list shows the care and diligence with which he read. Authors referred to by Bede without being actually cited are: Archelaus of Mesopotamia, vi. 311; Aristotle, vi. 135; Auitus presbyter, vi. 316; Demosthenes, vi. 135; Diogenes, viii. 387; Herodotus, vi. 135; Lucianus presbyter, vi. 316; Panthenus Stoicus, vi. 306; Paul of Samosata, vi. 310; Pierius of Alexandria, vi. 311; Pontius Diaconus, vi. 309; Socrates, vi. 135; Theodore, vi. 135.

a sort of apology for doing so¹. He knows his Virgil well and quotes him frequently. Ovid he cites occasionally; Horace only once or twice. In these and similar cases it is open to us to suppose that the quotations may be taken at second hand from some of the authorities which he used. But on the whole Bede is not very favourable to the use of pagan literature by Christians. He would not forbid it absolutely, for Moses was learned in all the wisdom of the Egyptians, and Daniel in the learning and tongue of the Chaldaeans, and St. Paul quotes from Greek poets both in the Epistles and the Acts². But such literature must be used with caution. The ancient philosophers are in many cases the spiritual progenitors of the later heretics³. At best they are the physicians on whom the woman with the issue of blood (who typifies the gentile world) 'had spent all that she had, and was nothing bettered, but rather grew worse⁴.' For Christians to make use of pagan writings, is like the Israelites going down to the Philistines to sharpen their agricultural implements⁵. Gentile poems are but the husks which the swine do eat⁶ and Bede prefers, as a rule, not to cite them.

Bede's
attitude
towards
pagan
literature.

Bede's command of Latin is excellent, and his style is clear and limpid⁷, and it is very seldom that we have to pause to think of the meaning of a sentence. There is no

Bede's
style.

¹ Opp. vi. 199, 208. See however note on H. E. i. 1, p. 9. On the attitude of the early Church towards pagan literature, see some interesting remarks, D. C. A. ii. 1846 ff.

² Opp. viii. 58–60; cf. xii. 169.

³ 'Unde pulchre quidam nostrorum ait: philosophi patriarchae haereticorum.' Opp. viii. 225; cf. ix. 52, 86.

⁴ Opp. x. 77 = xi. 83.

⁵ Opp. viii. 50.

⁶ Opp. vi. 77; cf. vv. 3, 4 of

the Hymn to Ethelthryth in H. E. iv. 20; Morison's St. Bernard, p. 21.

⁷ He has not Gregory the Great's contempt for Grammar: 'indignum uehementer existimo, ut uerba coelestis oraculi restringam sub regulis Donati.' Comment. in Iob, cited by Werner, p. 19: 'eius non solum non sententia ecclesiasticum lectorem offendit, sed nec oratio . . . docibilem grammaticum mouet.' Vita I; Opp. I. clv.

affectation of a false classicality, and no touch of the puerile pomposity of his contemporary Aldhelm, for whom, however, he cannot help feeling a kind of admiration¹. Alcuin rightly praises Bede for his unpretending style².

That Bede knew Greek is shown most clearly by his two works on the Acts, the *Expositio* and the *Retractationes*, throughout which he is constantly comparing the Latin versions with his '*Graecum exemplar*³,' which, from the readings he gives, must be a MS. now existing in the Bodleian Library⁴. There are many other passages in Bede's works which seem to imply some knowledge of Greek⁵, but we might have doubted how far this was first-hand knowledge, were it not for the two treatises on the Acts⁶.

Throughout his theological works, Bede shows himself fully sensible of the importance of textual criticism. Not only does he continually compare, as we have seen, the two translations, the Vulgate and the *Itala* together⁷,

¹ '*Sermone nitidus.*' H. E. v. 18, and notes.

² '*Sermo simplex.*' Mon. Alc. pp. 598, 599; '*stylo ad purum purgato.*' R. W. i. 220.

³ Opp. xii. 28, 35, 42, 52, 62, 63, 75, 78, 79, 83, 87, 94, 97-102, 105, 109-111, 114, 116, 118, 119, 121-126, 129-131, 134, 135, 137, 139, 141-149, 152-155.

⁴ Laud. Greek, No. 35. I owe the reference to Mr. Madan. It has the Greek and Latin in parallel columns, and as the writing is very large, there is seldom more than one word in a line, so that the Latin forms an almost word-for-word translation of the Greek.

⁵ Opp. v. 211, 399, 415, 425, 463; vi. 2, 3, 5-9, 11-13, 15, 17-

27, 29, 30, 32-41, 47, 57, 59, 80-92, 94, 95, 98, 101, 146, 168, 175, 176, 207, 211; vii. 46, 85, 101, 134, 166, 188, 305, 323, 335, 350, 392; viii. 19, 50, 92, 113, 114, 129, 143, 235, 243, 271, 308, 389; ix. 7, 11, 29, 79, 82, 89, 161, 164, 209, 217, 227, 290, 291, 310, 360; x. 5, 29, 45-47, 127, 148, 195, 240, 250, 296, 370, 390; xi. 1, 10, 378.

⁶ Werner, pp. 98, 191, seems to me to underrate Bede's knowledge of Greek. S. D. says: '*Graecae [linguae] peritiam non mediocriter percepit,*' i. 29; cf. Stubbs in D. C. B. i. 301: 'he certainly knew Greek, and some Hebrew.'

⁷ Bede cites the *Itala* as '*alia*,' '*antiqua*,' '*uetustranslatio*': Opp.

but he constantly notes the readings of various manuscripts, pointing out which are faulty¹, though in one case

i. 149; cf. *Hist. Abb.* § 15, p. 379; *Opp.* vii. 20, 21, 29, 43, 45, 53, 54, 59, 65, 69, 72-74, 77, 86, 90, 142, 164, 171, 181, 187, 216; viii. 253, 256, 395, 415, 449, 456; ix. 72, 85, 86, 89, 97, 100, 102, 103, 110, 115, 117, 126, 129, 131, 132, 134, 136, 146, 161, 162, 167, 223, 251, 310, 317; xii. 28, 42, 74, 90, 91, 111, 192, 222, 231, 254, 286, 346, 358, 378, 381, 409. (For his commentary on the canticle of Habaccuc, Bede uses the *Itala*. Here '*alia translatio*' is the *Vulgate*, ix. 412. The reason for this no doubt is that in the liturgical use of that canticle the old translation still maintained its ground.) Sometimes the *Itala* is cited as '*alia editio*,' xii. 25, 53, 85, 89, 261, 376, 397, 399, 413, 422, 430, 431; once as '*uetus editio*,' xii. 238. The *Vulgate* is '*nostra editio*,' ix. 224; xii. 192. Jerome is '*noster interpres*,' vii. 239; viii. 245; xii. 134. Bede also cites the Bible '*iuxta Hebraicam ueritatem*,' i. 145, 153; vii. 428; ix. 326, 408; xii. 33, 62, 97, 192. (Whether he had any first-hand knowledge of Hebrew I should doubt. See, however, Dr. Stubbs' opinion cited in the last note; cf. vi. 85, 340; ix. 53, 337.) He quotes the *LXX*, i. 145; vii. 84, 86, 153, 383, 392; ix. 71, 419, 437; xii. 33. And all through the *Chronicon* at the end of the *De Temporibus* he compares the Hebrew chronology with that of the *Septuagint*. Cf. i. 145 ff.; x. 362; xii. 2. Aquila's translation he cites only once (viii. 255; cf. vi.

136), probably not at first hand. He speaks of '*aliae translationes*,' viii. 211; '*quaedam editiones*,' ix. 418; '*quaedam translatio*,' xii. 112; '*quidam interpretati sunt*,' xii. 151, 166. As to readings, he notes the '*codicum uarietas*,' xii. 63; '*diuersa exemplaria*,' i. 149, and condemns some as '*mendosa exemplaria*,' x. 50; xi. 138; while others are '*emendatiora exemplaria*,' xii. 27. A copy owned by his friend Nothelm is '*omnino mendosum*,' viii. 235; cf. '*corruptio Graecorum codicum*,' i. 147; '*antiqua translatio corrupta . . . atque uiolata*,' ib. 149. He cites '*nostri codices*' (possibly those spoken of above, p. xix), ix. 7; xii. 116, 119; of '*quidam codices*,' vii. 91, 166; ix. 80, 167, 251, 277, 377, 416, 422, 424; x. 16, 120; xi. 177; xii. 52, 61, 63, 73, 98, 116, 146, 151, 152, 181, 182, 202, 215, 217, 223, 229, 244, 254, 303; of '*Latini codices*,' xii. 78. Of Jerome's translation Isidore says: '*cuius editione generaliter omnes ecclesiae utuntur, pro eo quod ueracior sit in sententiis, et clarior in uerbis*.' Cited D. C. B.; cf. Gregory, *Introductory Epistle to the Commentary on Job*: '*nouam translationem dissero, sed, cum probationis causa exigit, nunc nouam, nunc ueterem per testimonia assumo; ut quia sedes apostolica, cui auctore Deo praesideo, utraque utitur, mei quoque labor studii ex utraque fulciatur*.' Cited by Moberly on *Hist. Abb.* § 15.

¹ An interesting reading used

he certainly allows his critical judgement to be determined by what he believes to be the exigences of the allegorical interpretation¹. He gives instances of corruption in MSS.², and notes the special tendency of scribes to mistakes in copying numerals³.

The allegorical method.

§ 14. Bede's method of exposition is largely allegorical. This method he inherited from his predecessors; and its prevalence was mainly due to the influence of the Alexandrian schools upon the early Church⁴, of which we see the beginning in the New Testament itself, in the Epistle to the Hebrews⁵. This method rests upon the belief, in itself, surely, no ignoble one, that nothing in Scripture can be devoid of significance⁶. All things in Scripture, says Bede, times and places, names and numbers, are full of spiritual figure, of typic mystery, of heavenly sacraments⁷. This word sacrament is a favourite word with

by Bede himself is: '*unus grex et unus pastor*' (John x. 16). Opp. viii. 171; x. 220. But he has the '*unum ouile*,' the mis-translation which has so unfortunately dominated the Western Church, in viii. 197, 335; ix. 441; x, 225, 228.

¹ Opp. xii. 60.

² Opp. xii. 12, 93, 155; i. 149.

³ '*Numeri . . . negligenter describuntur, et negligentius emendantur.*' Opp. i. 149; cf. viii. 2; and the appeal of the author of the Flores Temporum in Pertz, xxiv. 231: '*obsecro . . . scriptores ut circa numeros annorum correecte scribendos adhibeant diligentiam propter Deum, alioquin ego in quantum ad homines in uacuum laboravi, et ignavia mee imputabitur error librarii dormitantis.*'

⁴ 'Origen's method . . . determined the character of a large part of the patristic and

mediaeval exegesis.' Sanday, Bampton Lectures, p. 421; cf. D. C. A. ii. 1851, 1853, 1854.

⁵ Bede himself cites the Epistle to the Hebrews as justifying his method. Opp. vii. 175: '*uestigia eius sectantes.*'

⁶ Sanday, *u. s.*, pp. 23, 35, 39, 85; cf. Werner, p. 177; Morison's Bernard, p. 51.

⁷ '*Cuncta sacri eloquii series mysticis est plena figuris, nec tantum . . . factis sed et . . . locis ac temporibus congruit illud apostolicum quia omnia in figura contingebant illis.*' Opp. vii. 173, 174; ib. 225, 293; viii. 248; x. 56: '*sacra historia mysteriis typicis est plena,*' vii. 159; '*neque beatus Lucas interpretationem nominis auget, nisi magnum ei mysterium inesse cognosceret,*' xii. 46; '*omnia plena figuris in scriptura sancta, etiam nomina et positio locorum.*' Ib. 133; cf. xi. 55.

Bede in this connexion, and for him it means, not 'the outward and visible sign of an inward and spiritual grace,' but rather the inner and spiritual meaning of an external fact, or narrative, or name¹. Had not St. Paul himself declared that all things happened to Israel in a figure, and were written for our admonition²? Did not our Lord Himself speak in parables to teach us to look below the surface of things³? We must not suppose that a writer like Moses meant only to give historical information⁴; and

¹ 'The word *sacramentum* in early Christian writings has two senses: (1) It is the equivalent of the Greek *μυστήριον*, . . . "a sacred ordinance, or doctrine, or fact," more especially where a deeper verity is hidden under some familiar external form. . . . (2) It is used in its classical sense of "a solemn obligation, or pledge, or oath." In both senses it was applicable to the two ordinances which we call sacraments, . . . though in the latter sense it was more appropriate to baptism.' Ltft., App. Ff. II. i. 51. It is in the former sense that Bede most commonly uses it; and especially in the plural; '*altius sacramentum fidei . . . continet numerus ille militum*,' Opp. vii. 173; '*cuius uetis si . . . sacramentum scire desideras*,' ib. 301; viii. 244; '*patet sacramentum*,' *i.e.* 'the inner meaning is plain,' ix. 10. Bede is especially fond of tracing the inner significance of proper names: '*Felix . . . iuxta sui nominis sacramentum*,' H. E. ii. 15 *ad fin.* So of Felix of Nola: '*nominis sui mysterium factis exequens*,' Opp. iv. 176; cf. ib. 194. So of Benedict Bishop: '*gratia Benedictus et no-*

mine.' Hist. Abb. § 1, p. 364; cf. Opp. x. 288; xii. 32. So of place names: H. E. iii. 2, p. 129 (Hefenfelth); '*propter nominis sacramentum Dominus in Bethleem nascitur. Bethleem namque domus panis interpretatur*,' Opp. x. 309. 'Sacramenta' in the plural is sometimes used specifically of the Eucharist and Baptism: '*sacrae communionis sacramenta*,' H. E. i. 27, p. 53; '*baptismatis sacramenta*,' ib. and iii. 3, p. 131. More often it signifies generally the mysteries and doctrines of the Christian faith; thus, '*fides et sacramenta*,' ii. 9, 15; iii. 7, 21; iv. 23, pp. 97, 115, 140, 169, 252; '*sacramenta fidei*' (especially in the phrase '*fidei sacramentis inbui*,' where a reference to baptism is often implied), ii. 9, 15; iii. 1, 23, 30; iv. 14, 16, 27, pp. 15, 116 (bis), 127, 128, 175, 199, 234, 238, 269; '*sacramenta caelestia*,' iii. 25, p. 183; '*noui testamenti sacramenta*,' ib. p. 186; '*sacramenta dominicae resurrectionis*,' v. 21, p. 339.

² 1 Cor. x. 11 (Vulgate).

³ Opp. xi. 62, 63; cf. ib. 196.

⁴ Opp. vii. 164: '*non est . . . putandum haec . . . auctorem . . . historici tantum studii gratia memoriae mandasse*.' Ib. 169.

many details would be quite useless if they had no significance beyond themselves¹. The literal sense is but the stepping stone to the allegorical meaning²; the veil or covering which must be drawn aside, the crust which must be removed, before we can see the fullness of the revelation which God gave³. The literal is to the allegorical meaning what water⁴ is to wine, or the leaves of a tree to its fruit⁵. The word of God is like precious spices, which must be bruised and sifted before they will yield their full fragrance⁶. In this way the whole of the New Testament may be discovered in the Old⁷. To cleave to the letter only is mere Judaism⁸; it is 'standing without' like Christ's Mother and brethren⁹, for to 'enter' means to penetrate to the arcana of divine understanding¹⁰. It is true that Bede says that we are not by our allegorising to do away with the historical credit or moral lessons of the narrative¹¹. Occasionally he even consents to desert allegory altogether¹². But sometimes he comes

¹ 'Quid utilitatis habebat decor marmoris . . . si non mysticum aliquid tacite signaret.' Opp. viii. 290.

² Opp. vii. 267.

³ Opp. viii. 435, ix. 148: 'sub contemptibili literarum uelamine . . . spiritualis gratiae uirtus inuenietur,' x. 25, 400.

⁴ 'In uino mixto historicam simul et allegoricam . . . scientiam propinat.' Opp. ix. 92. Cf. 'quae . . . a Domino nobis in uinum conuersa, hoc est, in spiritualem sensum . . . translata.' Ib. 13.

⁵ 'Quantum poma foliis, tantum . . . interior eius sensus . . . simplicitati literae praestat,' ib. 427; cf. 'in . . . literae nemore . . . spiritualis allegoriae poma quaeramus,' vii. 403; viii. 107.

⁶ Opp. v. 39.

⁷ 'Noui testamenti gratia in uelamine erat ueteris condita, et nunc sacramenta ueteristestamenti per lucem sunt noui reuelata.' Opp. viii. 324; cf. ib. 276, 304.

⁸ 'Si . . . solas literae figuras sequi Iudaico more curamus.' Opp. vii. 369.

⁹ Opp. x. 55; xi. 70.

¹⁰ Opp. xi. 155, 156.

¹¹ 'Ita quisque sensibus allegoricis studium impendat, quatenus apertam historiae fidem allegorizando non derelinquat,' Opp. vii. 3; 'neque ita . . . interpretari debemus, ut moralia . . . instituta sub allegoriae regulis extenuare . . . conemur,' xi. 125; cf. Sanday, *u. s.*, p. 79.

¹² Opp. viii. 71: 'imitandum potius quam allegorizandum,'

very near to throwing over the literal sense entirely, as when he says that the Song of Songs 'nil carnale et iuxta literam resonet' ¹.

The allegorical method has lost much of its credit. To us it seems an arbitrary and subjective process whereby anything may be made to mean anything, according to the taste and fancy of the expositor. And seeing that Bede expressly lays down that the interpretation may go by contraries, good meaning bad, and bad good ²; that the same persons and things may typify different things at different times ³, and that the order of events in the type and its fulfilment may be reversed ⁴; it is obvious what scope is left for the play of the subjective imagination; and we can readily understand that, as Bede says, a single line may contain matter for many pages ⁵. But though seemingly arbitrary, the method has its fixed laws and rules, 'leges tropologiae' ⁶, 'leges allegoriae' ⁷, or 'regulae allegoriae' ⁸.

ib. 77; 'non nos allegoriae sensum inquirere, sed ipsum literarum textum oportet . . . cernere,' ix. 22; xi. 166.

¹ Opp. ix. 365.

² Opp. vii. 397, 417; viii. 27; ix. 429; xi. 201.

³ Opp. viii. 65, 209, 295; x. 58.

⁴ Opp. viii. 114.

⁵ 'Talis est foecunditas scripturarum, ut uersus qui breui in linea scribi consueuerat, multas impleat paginas.' Opp. ix. 283.

⁶ Opp. x. 18, 32, 389, 406; xi. 36.

⁷ Opp. x. 41, 94, 196; xi. 95, 310.

⁸ Opp. xi. 53, 125. Here are some of these 'leges allegoriae.' A Dove must always signify the Spirit because of Luke iii. 22 (Opp. ix. 336; x. 178). Silver = the Word of God because of Ps. xi. 7 (viii. 380, 381; xi.

281, and fq.). Wood = the Gospel, for the Cross was made of wood (viii. 295). Stone = the law, because it was written on tables of stone (viii. 295; x. 254; xi. 341, 375); but it also = hard hearts, because of Ezek. xxxvi. 26 (x. 345). A millstone = the wicked because of Ps. xi. 9, 'in circuitu impii ambulans' (xii. 422). Thorns = sins; cf. Gen. iii. 18 (x. 238). A reed = Scripture, as written with a reed-pen (x. 239, 248). But it also = the carnal mind, because it is easily deflected (xi. 47). Left and right mean respectively present and eternal things; because of Prov. iii. 16. 'Longitudo dierum in dextera eius, et in sinistra illius divitiae et gloria' (x. 279). The Arm of God is the Son, because of John

And though Bede's symbolism may often strike us as

i. 3, 'omnia per ipsum facta sunt' (x. 296; xi. 140). The finger of God is the Spirit, Lk. xi. 20, compared with Matth. xii. 28 (xi. 141). Most curious of all: 'sputum . . . Domini saporem designat sapientiae, quae . . . loquitur; "Ego ex ore Altissimi prodiui,"' Ecclus. xxiv. 5 (x. 112). Again: 'Lutum de terra caro Christi est. Sputum de ore, diuinitas eius est, quia "caput Christi Deus,"' 1 Cor. xi. 3 (x. 381). Other instances are these: Skins = death (ix. 343; x. 9, 87, 349). Loins = succession, generation (ix. 344; xii. 426). Fish = faith (x. 135). Sea = present world (x. 67). Water = Spirit; but also = depth of intellect (xii. 441, 442). Mountain = the Devil (x. 181). A good deal of Bede's symbolism is borrowed from the traditional natural history of his time, *e. g.* the dove (v. 170, 174, 175; ix. 228, 243, 244; cf. Ltft., App. Ff. II. iii. 390, 391); the stag (ix. 80, 238); the goat (ix. 238, 240, 348); the fox (ix. 248); the elephant (ix. 316); the eagle (xi. 61, 257); the cedar (ix. 230); the mulberry tree (xi. 242); precious stones (xii. 437-447).

But it is in dealing with numerals that this method reaches its most elaborate results; and here too Bede was following Isidore, who wrote a special treatise on the numbers of Scripture. D. C. B. iii. 309. Arator also influenced him. Werner, p. 191; Sanday, *u. s.*, pp. 35, 56. Thus: $\frac{1}{2}$ = imperfection (vii. 235, 243). 2 = the two Testaments

(vii. 305); = Jews and Gentiles (vii. 308); = the love of God and the love of our neighbour (viii. 279); = mutual love (vii. 240; viii. 301). But it also = division, discord, &c. (xi. 178). 3 = the Trinity (vii. 312, 330); = heart, soul, and strength (vii. 312; x. 363); = the theological virtues—faith, hope, charity (vii. 301, 314); = the three evangelical virtues—almsgiving, prayer, fasting (viii. 269); = Resurrection on the third day (viii. 422); = the married, continent and virgins (xi. 189); = the three continents—Europe, Asia, Africa (v. 4; xii. 48). 4 = the Gospels (vii. 308, 314; cf. Sanday, *u. s.*, pp. 309 ff.); = the four quarters of the world (vii. 301, 308); = the four cardinal virtues—temperance, fortitude, justice, prudence (vii. 269, 295; x. 399); = the four elements (vii. 349); = the four seasons of the year, and the four humours or elements of the body (vii. 430, 431; viii. 351; cf. x. 363). For combinations of several of these explanations, *v.* vi. 217, 218; viii. 345; H. & S. iii. 411. 5 = the five books of Moses, or the law (Opp. vii. 299; viii. 353 and fq.); = the five senses (vii. 301, 315; x. 357); = the five ages of the world before Christ (viii. 353). 6 = perfection of work, because God made the world in six days (vii. 253; viii. 48; xii. 358). 7 = the Spirit and His sevenfold gifts (xii. 441 and fq.); = the sabbath and rest (vii. 314 and fq.); = penitence (because of the seven penitential psalms, vii. 407); = perfection

fanciful, it is seldom simply foolish¹, and often has that high degree of appropriateness and beauty² which springs from a true spiritual insight into that divine order, wherein 'all things are double one against another³,' that 'fair harmony of things⁴,' that 'wondrous sacramental concord⁵,' as Bede himself beautifully calls it, whereby nature and history furnish types of truths higher than their own⁶.

or wholeness (vi. 268; vii. 383; xi. 61; xii. 340). But 7 may also be treated as 4 + 3 (viii. 351; x. 363; xii. 345). 8 = the Resurrection on the eighth day of the week which is also the first (vii. 314; viii. 271). 8 also = the day of Judgement, because it follows the seven days of the world's ages (viii. 319; cf. *sup.* p. xlii). 10 = the Decalogue (vii. 362 and *fq.*); = the name of Jesus, of which the initial letter has this numeric value (*ib.*); = the heavenly reward and rest, because of the *denarius*, which the labourers in the Lord's vineyard receive (vii. 313; viii. 9). But 10 is also 5 × 2 (viii. 353). 11 = transgression, because it is one beyond the number of the commandments (vii. 82; xii. 10, 417). 12 = wholeness (v. 180), but it also = 3 × 4, with their various interpretations (vii. 338, 339; viii. 333, 421; ix. 334; x. 44; xii. 436). 50 = jubilee, rest, remission (v. 78; vii. 312, 313; cf. viii. 298). It also = the Pentecostal gift of the Spirit (vii. 316). Of course the larger the figures, the greater the number of possible combinations becomes. For 15: v. xi. 391; vii. 110, 314. For 18: v. viii. 322; xi. 181, 182. For 20: v. vii. 362, 363; cf. 423. For 24: v. xii.

356, 357. For 30: v. x. 356; xi. 67. For 40: v. vii. 108, 230; x. 13; xii. 136. (The sum of the component parts of 40 yields 50, from which Bede deduces the beautiful lesson that the forty days during which the risen Saviour goes in and out among His disciples on the earth, lead to the jubilee of eternal rest; xii. 14). For 42: v. x. 364. For 60: v. ix. 260, 334. For 70: v. xii. 340. For 75: v. vii. 157. For 77: v. x. 363. For 80: v. ix. 334. For 84: v. x. 335. For 85: v. viii. 159. For 100: v. vii. 310, 311; x. 62; xi. 67. For 120: v. viii. 286; xii. 10. For 144: v. xii. 340, 367, 401, 437. For 300: v. x. 365. For 318: v. vii. 173. For 365: v. vii. 89. For 888: v. x. 321. For 1000: v. viii. 113; ix. 383. For 1600: v. xii. 407.

¹ For some of Bede's less happy symbolism see Opp. viii. 123, 191; x. 112, 113.

² See *e.g.* Opp. viii. 97, 291; ix. 242; x. 157.

³ Ecclus. xlii. 24.

⁴ 'Pulchra rerum concordia.' H. E. iv. 23 *ad fin.*; cf. v. 22, p. 347.

⁵ 'Mira sacramenti concordia.' Opp. xi. 2.

⁶ This paragraph was composed before I had heard or seen

But Bede recognised not merely a twofold but a threefold or even fourfold sense of Scripture : the historical, the typical or allegorical, the tropological or moral, and the anagogic ¹. It is difficult for us to grasp the distinctions between the three last senses, which we should be inclined to class together as figurative or allegorical, but the classification was one on which mediaeval theologians set much store, and it appears as we know in Dante ².

Bede's
orthodoxy.

§ 15. One point which strikes us forcibly in Bede is his zealous orthodoxy. There is hardly any form of heresy known in his time which is not refuted in his writings, the two most frequently attacked being Arianism and Pelagianism ³. Under the same head might come what

Professor Sanday's fine statement of the same view. *u.s.* pp. 405, 406.

¹ Threefold. A. 1. Historical ; 2. Allegorical ; 3. Moral. This is the threefold cord which is not quickly broken ; Opp. vii. 317. B. 1. Historical ; 2. Allegorical ; 3. Anagogic. These are the three loaves of 1 Sam. x. 3 ; vii. 196, 197 ; viii. 22, 23 ; cf. ib. 103. Fourfold. A. 1. Historical ; 2. Typical ; 3. Tropological or moral ; 4. Anagogic ; vi. 96, 97. B. vii. 246, 247, viii. 100, is the same ; except that Allegorical is substituted for Typical.

² Convito ii. 1 ; cf. also the Letter to Can Grande, in a note to Fraticelli's edition of which the following distich is given :—

'Littera gesta refert ; quid credas allegoria,

Moralis quid agas, quid speres anagogia.'

³ The heresies and heretics refuted by Bede are : Apelles (gnostic), Opp. xii. 270. Apollinarianism, x. 341 ; xii. 252. Arianism, viii. 34, 219, 220, 225,

404, 407 ; ix. 67, 84, 106, 109 ; x. 20, 26, 42, 71, 185, 207, 249, 281, 303, 340, 395, 401 ; xi. 75, 139, 352 ; xii. 226, 229, 252, 267, 285. Basilides (gnostic), xii. 258. Cerdonians (gnostic), xii. 258. Cerinthus, xi. 199 ; xii. 269. Chiliastae, x. 158. Doctae, x. 102. Donatus, ix. 84, 336 ; xii. 276, 340, 451. Ebionites, x. 34 ; xi. 1 ; xii. 252, 258. Eunomius (arian), x. 185, 207. Eutyches (monophysite), viii. 34 ; x. 114, 226 ; xi. 144. Eutychius, vi. 322 ; xi. 384. H. E. ii. 1, and notes. Heluidius, Opp. x. 310. Macedonius, viii. 225 ; xii. 29, 82. Manes and Manichaeans, v. 277 ; viii. 34 ; x. 20, 72, 223, 281, 341 ; xi. 150, 383, 384, 395 ; xi. 78 ; xii. 252, 270, 271, 293. Marcion, vi. 310 ; x. 122, 223 ; xi. 251 ; xii. 258, 269. Menandrians, xii. 258. Nestorians, viii. 34 ; x. 289, 291 ; xii. 25, 54, 80, 301. Nicolaitans, xii. 258. Novatians, ix. 165 ; x. 52. Origen, *v.s.*, pp. li, lii. Pelagians, Opp. vi. 319 ; vii. 308 ; viii. 47, 404, 425 ; ix. 64, 132, 186 ff.

has been already said of Bede's interest in the Paschal question.

The difficulties of the Church vary from age to age, and many of the controversies in which Bede engaged with such ardour seem pale and colourless to us. We have lost also much of our zeal for orthodoxy as such. We think that questions of practice are more important than questions of doctrine. It remains, however, to be seen whether we can, in the long run, maintain the superstructure of Christian practice, when we have undermined the basis of Christian doctrine on which it has been reared.

But whatever the difficulties of our times may be, Bede has a source of consolation for us. He remarks truly that the different forms of error often mutually destroy one another¹; and in a fine passage he shows how much the Church has indirectly owed to the multifarious heresies by which she has been attacked. But for this, the greatest works of Athanasius and Ambrose, Hilary and Augustine would have remained unwritten². It is the law of antagonism, of the struggle for existence, of the survival of the fittest applied to religious things; the old Heraclitean doctrine that opposition is salutary, that the fairest harmony results from difference, and that all things are evolved by way of strife³. And we may be sure that the outcome of our present difficulties, if we only meet them faithfully and bravely, will but be to enlarge our view of and confirm our hold upon the truth.

x. 140; xi. 84; xii. 160, 238, 243, 252, 273, 274, 288, 290, 292, 301, 320, 335, 339, 451. H. E. i. 10, 17-21; ii. 19; v. 21. Photinus, Opp. v. 277; viii. 34; ix. 365; x. 20, 281, 333, 395; xii. 252. Porphyrius, ix. 67. Sabelianism, viii. 34; ix. 106; xii. 226. Simony, ix. 67; xii. 258. Theodorus Pharanitanus (monothelite), x. 102. Valentinians

(gnostic), i. 145; x. 122, 223; xii. 340. On heresy generally, or unnamed heresies, viii. 55, 56, 283, 406, 407; ix. 78, 119, 138, 184, 220, 248; xi. 154, 186, 187; xii. 300. Heretics accused of tampering with texts, xii. 267, 300, 376.

¹ Opp. viii. 55.

² Opp. ix. 38, 39.

³ Arist. Eth. Nic. viii. 1, 6.

The
miraculous
element in
Bede's
works.

§ 16. Another point which may strike a modern reader unfavourably in Bede's historical works is the presence of the miraculous element in them. I have already said¹ that in the life of St. Cuthbert Bede shows a tendency to emphasise this element beyond what his authorities justify. It was natural to his age², and especially natural to his religious spirit to see direct interpositions of the supernatural everywhere.

The subject of mediaeval miracles is one of considerable difficulty. The large majority of them may be set aside at once, as being quite deficient in anything like contemporary evidence. Many may be condemned summarily on internal evidence, being silly, unspiritual, or even positively immoral. Others are open to suspicion as being so evidently modelled on the miracles of the Bible, and still more on those of the apocryphal Scriptures³. Others are merely classical myths, or widely diffused folk-tales masquerading in an ecclesiastical dress⁴. Others need not necessarily be miracles at all, but may be either mere coincidences⁵ brought about by perfectly natural means, though a devout mind will gladly believe that they have been divinely ordered⁶; or due to causes which are only

¹ Above, p. xlvii.

² 'There are . . . ages when belief is so utterly uncritical that it does seem as if they could not under any circumstances afford us satisfactory evidence of miraculous occurrences.' Gore, Bampton Lectures, p. 74.

³ In Alcuin's life of Wilbrord, c. 19, a miraculous multiplication of wine ascribed to W. is expressly based on the promise of John xiv. 12. Mon. Alc. p. 53. So : H. Y. i. 244, 250.

⁴ *E.g.* the case of Hippolytus. Ltft., App. Ff. I. ii. 453 (where 'mythical' is misprinted 'mys-

tical'). See the whole essay, and Ramsay, Church in the Empire, pp. 466, 472, 477. Cf. note on H. E. i. 7 (Oedipus). The subject is too intricate to be gone into here, but would well repay careful study. Of course several of these grounds of suspicion may be present in the same story.

⁵ Such is the case with a miracle of which Bede believed himself to have been the subject. Vit. Metr. Cudb. Praef. Opp. Min. p. 2.

⁶ Cf. κατὰ συγκυρίαν, Luke x. 31. The word τυχή and its compounds do not occur in the

now beginning to be investigated, but which there is no reason to regard as supernatural¹. But, after all these deductions have been made, the question remains, whether there is not a residuum which cannot be explained away².

§ 17. But throughout the works of Bede, the characteristic which strikes us most is the simple and unfeigned piety of the writer³. He continually invokes the divine assistance to aid him in his tasks⁴. He constantly begs his readers to pray for him in return for what he has tried to do for them⁵; to give thanks to God if anything

Bede's
piety.

whole of the N. T. As to the O. T. Dr. Driver writes to me: 'The idea of accident or chance is not very common in the O. T. but it occurs sometimes . . . It would not be consonant with Hebrew ideas of the world, to dwell much on the action of chance.'

¹ The phenomena of mesmerism and telepathy (as it is called) offer many points of analogy with some of these mediaeval miracles. In all cases of nervous disease the mere belief that a cure was probable would be a powerful curative agency. Cf. A. Lang, *Contemporary Mag.*, Sept. 1893; *Id.*, Cock Lane and Common Sense.

² Bede believed that Bishop John of Hexham, by whom he was ordained both deacon and priest, had wrought several miracles. *H. E. v.* 2-6. Bede's view is that miracles are relative to a certain stage of development: 'haec necessaria in exordio ecclesiae fuerunt; . . . quia et nos cum arbusta plantamus, . . . eis aquam fundimus; . . . at si semel radicem fixerint, irrigatio cessabit.' *Opp. x.* 261. Moreover the cessation of mira-

cles is largely due to man's sin: 'postquam enim homo suo Conditori subiectus esse noluit, perdidit dominium eorum quae suo Conditor iuri subiecerat.' *Opp. vii.* 27. Some men by special grace of holiness have recovered part of this lost heritage: 'qui enim Auctori omnium creaturarum fideliter . . . famulatur, non est mirandum si ei . . . omnis creatura derseruiat. At nos . . . creaturae dominium perdidimus, quia . . . Creatori omnium ipsi seruire negligimus.' *Vit. Cudb. c.* 21. *Opp. Min. p.* 90. Cf. *ib. c.* 14, *p.* 76. *Opp. viii.* 439, 440; *ix.* 36. Mr. Browning uses an illustration very like Bede's above:—

'You stick a garden-plot with ordered twigs,

To show inside lie germs of herbs unborn . . .

But when herbs wave, the guardian twigs may go.'

A Death in the Desert. *Works, vi.* pp. 125, 126.

³ 'Fidei sanae et incuriosae.' *W. M. i.* 63. He says that not even 'Gallicanus tumor' could find any fault with Bede.

⁴ *Opp. vi.* 144; *vii.* 265, 266, 369, 432; *xi.* 137.

⁵ *Opp. i.* 106; *vi.* 342; *viii.*

he has written should profit them, or lead them to success in study¹; and to pray for forgiveness for him, if in any point he should have fallen into error². For Bede has the humility of the true scholar³. He is always ready to welcome corrections, and to receive additional knowledge⁴; but at the same time he defends his statements warmly, when he knows that he is right⁵. Only let both him and his correctors be found faithful stewards of their master's talents, and earn the 'Euge bone serue' at the last great day⁶.

It is related that the late Lord Beauchamp used to say that he divided men into two classes, according as they believed, or did not believe, in the day of judgement. Certainly Bede would stand very high in the former class. The subject is ever in his thoughts, and he is continually urging his readers to bear it in their minds⁷, and to prepare for the day of death, which will fix irrevocably their fate for weal or woe⁸. It is with this object that he narrates many things in his history, especially the visions connected with the other world⁹; he tells, with evident sympathy, how

233; x. 3. H. E. Praef. p. 8. Vita Cudb. Praef. *ad fin.* Cf. Opp. ix. 308 (a beautiful passage).

¹ 'Mecum Deo qui donauit . . . deuotus gratias agas.' Opp. vi. 140; ib. 242; viii. 261.

² Opp. xii. 446.

³ 'Ein unermüdlich bis an sein Lebensende Lernender.' Werner, p. 35.

⁴ Opp. i. 145, vi. 140: 'parati ueriores . . . discere, si qui nos docere uoluerit;' vii. 280; viii. 233, 261: 'haec . . . dixi, non praeiudicans sententiae meliori si adsit,' xii. 35, ib. 96, 97, 99, 100, 123, 140, 141.

⁵ Opp. i. 144 ff.; x. 272; xii. 103.

⁶ Opp. viii. 261.

⁷ Opp. v. 31, 133, 201, 202; vi. 337-339; vii. 125, 385, 411; xi. 171, 172, 174, 175; xii. 234, 235. Hist. Abb. § 6, p. 370.

⁸ Opp. i. 153: 'appropinquante morte . . . non immerito cuiuslibet anima terretur, quando post pusillum hoc inuenit, quod in aeternum mutare non possit;' xi. 343. Cf. ib. 180; vii. 385; viii. 37, 104; with which last passage, cf. i. 203 ff. Purgatory is only for the cleansing of lesser sins; x. 349, 350. Cf. vii. 355; v. 381. Ep. ad Egb. § 17, p. 422.

⁹ Fursa, H. E. iii. 19. Drythelm, v. 12; v. 13 *ad fin.*, v. 14 *ad fin.*

St. Chad always regarded a thunderstorm as a divine reminder of the time when the Judge would come with clouds¹, and, in a passage in his own works, he rebukes those who are deaf to all such warnings². So too his hopes are ever set on heaven, and the 'full joy' of the vision of eternal peace³; where festivals are not annual but eternal⁴, where is our true home, our proper country. Earth is but an exile and a pilgrimage⁵, the flesh a prison⁶, from which the soul flies forth at death, as the dove released from the ark. Bede, who loved our native poetry⁷, would have welcomed Chaucer's melodious statement of this truth:

'This world nys but a thurghfare ful of woo,
And we ben pilgryms passyng to and fro⁸.'

Death is in truth but the entrance to true life⁹, and the death-day of the saint is more properly called his

¹ H. E. iv. 3, pp. 210, 211.

² Opp. viii. 456, 457, a remarkable parallel, cited in the notes to H. E. iv. 3.

³ Opp. v. 17-19, 23, 154, 257, 294; vii. 424; viii. 292 (a beautiful passage).

⁴ 'Desiderium nostrum ad obtinenda festa quae non sunt annua sed continua.' Opp. v. 62. Cf. H. E. v. 22 *ad fin.*

⁵ Opp. v. 63, 64, 71, 427; vii. 161, 293, 296, 297; viii. 279, 291, 389; ix. 215; xii. 310: 'Non semper . . . quod in patria peruenientibus promittit, hoc in itinere huius exilii adhuc pergentibus prorogat. Denique quotidie saepius . . . dicamus. . . . *Veniat regnum tuum*; . . . nec statim, quod postulamus, accipimus, sed effectum nostrae precis . . . patienter . . . sustinemus;' ix. 306: 'non quae-

rat in uia praemium quod ei reseruatur in patria;' ib. 329. (On this contrast between the 'way' and the 'country,' see Bright, *Ancient Collects*, p. 87.) Even in a purely grammatical work like the *De Orthographia* this thought of the earthly pilgrimage comes in: 'Peregrinus, . . . ut sancti dicuntur peregrini huic saeculo,' Opp. vi. 30.

⁶ 'A carnis ergastulo soluti coeleste regnum intramus.' Opp. viii. 429; so of Chad: 'soluta ab ergastulo corporis anima sancta.' H. E. iv. 3, p. 210; Cf. Chaucer's 'foule prison of this lyf,' *Knight's Tale*, v. 2203.

⁷ See below, p. lxxiv.

⁸ *Knight's Tale*, vv. 1989 f.

⁹ Opp. vii. 130, 271, 272, 312; viii. 430; ix. 63, 73. H. E. ii. 1; iv. 23, 29, pp. 74, 79, 256, 274.

birthday¹; and there are no scenes in the whole of Bede's histories over which he lingers so lovingly, as the holy deathbeds, some of them so like his own, of Benedict Biscop, Sigfrid², Boisil³, Chad, Hild and Cædmon⁴. 'Blessed are the dead which die in the Lord,' commenting upon which Bede says: 'I thank Thee, O Jesu, who makest them blessed in heaven, who die in Thee upon the earth; how much more those, who lay down their happy lives in and for Thy faith⁵.'

Bede, as might be expected, is strong on the religious motive which should inspire even the most ordinary acts⁶. Only so can we obey the precept to pray without ceasing⁷. And on the lightest occasion he lifts his heart on high. Thus, after enumerating the native names of the months of the year, he thanks the 'loving Jesus,' who hath turned us from the heathen vanities, which these names imply, and caused us to offer to Him the sacrifice of praise⁸. He sometimes pauses in his commentary at the solemn thoughts suggested by the text: 'This verse is a matter for awe not for exposition⁹,' though he prefers, as a rule, to dwell on the promises,

¹ 'Rectissime potest natus appellari, qui solutus a uinculis carnis ad lucem sublimatur eternam. Unde . . . martyrum . . . solennia non funebria sed natalitia dicuntur.' Opp. v. 5. Cf. vi. 197. H. E. iv. 14, p. 236; v. 24, p. 359. Cf. D. C. A. ii. 1379; Ltft., App., Ff. I. ii. 496; II. ii. 218; iii. 396, 397. In Icelandic the day of a saint's death is his 'hvildardagr,' 'rest-day.' Magnús Saga. p. 502.

² Hist. Abb. §§ 11-14, pp. 374-379.

³ Vit. Cudb. c. 8. Opp. Min. pp. 64-66.

⁴ H. E. iv. 3, 23, 24.

⁵ Opp. xii. 405. This seems

a reminiscence of a Leonine Collect given by Bright, Ancient Collects, p. 68.

⁶ 'Quae in sanctis . . . pro temporalium dispensatione fiunt, coelestium tamen rerum intentione fieri nunquam omittunt.' Opp. ix. 266, 267; v. 45. Cf. Ign. ad Ephes. c. 8: ἃ δὲ καὶ κατὰ σάρκα πράσσετε, ταῦτα πνευματικά ἐστιν· ἐν Ἰησοῦ γὰρ Χριστῷ πάντα πράσσετε.

⁷ Opp. v. 188; x. 143; xi. 258.

⁸ Opp. vi. 179. Cf. ib. 226.

⁹ 'Timendus est iste uersus, non exponendus.' Opp. xi. 142: 'Expauescendum magis quam exponendum est,' xii. 379.

rather than on the threatenings of God¹. He is strong on the duty of reverent devotion in Church, of checking those wandering thoughts which beset us all in prayer². He is equally strong on the duty of almsgiving. How can that man expect to receive, when he stretches forth his hand to ask for forgiveness, whose hand has never been stretched forth at the cry of the needy³.

§ 18. But with all this there is nothing strained or overwrought about Bede's piety. His good sense is conspicuous. The fathers, he says, have rightly defined discretion as the mother and nurse of all the virtues⁴. To attempt literally to pray, or fast, or labour without ceasing, would be foolish obstinacy⁵. In regard to property, it is safer not to possess riches, but still it is the loving them, not the having them⁶, the serving not the possessing of mammon that is the sin⁷. The Psalmist did not say 'if riches increase, do not receive them,' but 'if riches increase, set not your heart upon them⁸.' To renounce all things, in the sense of being ready to give them up for Christ, is the duty of all, actually to forsake all things for Him is the privilege only of the few⁹. Lazarus was not received into Abraham's bosom because he was poor, but because he was humble and innocent; nor was Dives condemned because he was rich, but because he was proud

Bede's good sense.

¹ 'His cum timore . . . paulisper commemoratis, ad letissima potius Domini . . . promissa conuertamus auditum.' Opp. v. 181.

² 'Ore quidem orantes, sed mente foris uagantes.' Opp. v. 248. Cf. ib. 405, 407; x. 178.

³ Opp. x. 39, 40; xi. 7, 57, 150, 151. Cf. ix. 70. Almsgiving was a special virtue of Bp. Edbert, Cuthbert's successor. H. E. iv. 29 *ad fin.*

⁴ Opp. xi. 339. Cited in the

notes to H. E. iii. 5, p. 137. Cf. Dante, Conv. iv. 8 *ad init.*: 'Lo più bello ramo che dalla radice razionale consurga, si è la discrezione.'

⁵ Cf. Opp. x. 143; xi. 258.

⁶ 'Inter pecunias habere, et pecunias amare, multa distantia est.' Opp. x. 156, 157.

⁷ 'Non dixit, qui habet diuitias, sed qui seruit diuitiis.' Opp. xi. 227.

⁸ I have mislaid this reference.

⁹ Opp. xi. 207.

and pitiless¹. The saints are not forbidden to hold property for their own use and that of the poor². So when Christ rebuked the Scribes for their struggle for precedence, it was the temper which they showed, not the possession of high office in itself which He condemned³. Christ Himself did not literally observe the precept to turn the other cheek to the striker⁴, and though we should give to everyone that asketh, it does not follow that we should give him what he asks⁵. For there is a weak kind of compassion (how well we know it nowadays!) which amounts to sympathy with crime, and merely encourages wrong-doing⁶. The command 'Judge not' does not mean that we are not to condemn open and flagrant sins, but that in things doubtful or indifferent we should decide by the law of charity⁷; the command against wearing two coats does not forbid the use of extra clothing in cold climates⁸; while the warning against over anxiety about raiment is neglected as much by those who are anxious that their garments should be specially ascetic, as by those who care too much for splendour of apparel⁹; and in the Prose life of St. Cuthbert, that saint is expressly praised because his dress was neither conspicuously neat nor conspicuously sordid¹⁰. So when Christ bids us call our poorer, rather than our richer neighbours to our festivities, He does not condemn mutual hospitality among equals as wrong, but only shows that the other brings a greater blessing with it¹¹. Illness is a sufficient dispen-

¹ Opp. xii. 163.

² Opp. xi. 168.

³ 'Animum . . . non gradum . . . redarguens.' Opp. xi. 309.

⁴ Opp. xi. 24.

⁵ 'Omni petenti te tribues, quamuis non semper id quod petit tribues.' Opp. xi. 25.

⁶ 'Sunt plerique qui compassionem proximo non spiritu-

aliter, sed carnaliter impendunt, ut ei non ad uirtutem, sed quasi miserando ad culpas faueant.'

Opp. xi. 204.

⁷ Opp. xi. 28.

⁸ Opp. xi. 91.

⁹ Opp. xi. 166.

¹⁰ Vit. Cudb. c. 16. Opp. Min. p. 82.

¹¹ Opp. xi. 198.

sation from fasting¹. Against one form of religious folly, which is ever with us, the folly, namely, which would seek, in defiance of Christ's express command, to fix the day and the hour of His second coming, Bede is justly severe².

§ 19. And now the time was coming when Bede was to show forth in his own person, that which he had so lovingly described in the case of others, the blessedness of a holy death. Already when he wrote the letter to Archbishop Egbert in Nov. 734, he was ill, and unable to keep his engagement with the Archbishop. And the end was not very long in coming. There are difficulties as to the year of Bede's death; the traditional date is 735, and I am disposed to adhere to it³. Of his last hours we have

Bede's
death.

¹ Opp. x. 37; cf. xii. 58.

² Opp. xi. 250; vi. 332-334. Some tried to evade the force of this command by saying that though Christ had forbidden us to inquire 'the day or the hour,' he had not forbidden us to inquire the year. Opp. i. 151, 152. Of Bede's views on virginity and marriage, which are eminently sensible, and, with one exception, scriptural, I have spoken in the notes to H. E. i. 27. In regard to the relation of the active to the contemplative life, Bede is also free from mediaeval exaggerations. See the notes to H. E. ii. 1. I cannot see that we have any reason to pride ourselves on our superior wisdom, because on these points we have gone to the opposite extreme from that into which the Middle Ages fell.

³ Some foreign chronicles place his death in 730. Pertz, i. 114; ii. 221, 239. More place it in 731. Ib. i. 24, 25, 64, 67,

73; ii. 281; iii. 138; iv. 6, 12; xv. 187, 1294. This date is probably due to a confusion between the date of Bede's death, and the date of the completion of the H. E. For the latter 731 is correct. One chronicle places Bede's death in 733 (Pertz, vi. 26), but the indiction points to 731. Any date earlier than 734 is inadmissible because of Ep. ad Egb. §§ 13, 17, pp. 416, 423, and notes. 734 is the date of all MSS. of the Sax. Chron., of the Ann. Ult., W. M. i. 58, G. P. p. 385, R. W. i. 220, and probably of Ethelwerd and H. H. p. 115. Fl. Wig., following the Chron., gives 734, but his own criteria point to 735, and he himself regards this as the date indicated in Cuthbert's letter, i. 53. 735 is the date of Cont. Bed. *infr.* p. 361; of S. D. i. 41, 224, 228; and of the Ann. Lindisf., Pertz, xix. 505. Two foreign authorities give 736, Pertz, iii. 153; v. 1; and four give 737, ib. iii.

fortunately a description from the pen of an eye-witness, Cuthbert, afterwards Abbot of Wearmouth and Jarrow, a description not inferior in beauty and pathos to any of Bede's own. I give it here in its entirety¹.

'To Cuthwin, his dearest fellow-lector² in Christ, Cuthbert, a co-disciple, eternal health in God.

'The gift which thou sentest I have received with great pleasure, and have also read with much satisfaction thy devout and learned letter, from which I was glad to find that masses and sacred prayers are diligently celebrated by you for our master Bede, that father beloved of God. Wherefore I am pleased, rather for the love of him, than for any skill of mine, to tell thee in a few words the

ii. 17; iv. 3; v. 546; x. 17. Thus the earliest northern authorities are in favour of 735, and this is important. In view of the uncertainty of reading in Cuthbert's letter as to the day of the month on which Bede died, and the proverbial uncertainty of numerals in MSS. I cannot attach much value to the argument of Messrs. Lumby and Mayor that he died in 742. Hen. Hunt, *u. s.*, says that Bede was in his sixty-second year when he died; this would give 734; for Bede himself says he was in his fifty-ninth year in 731. But this may be only Hen. Hunt's inference from that passage combined with his own date of 734. I have already exposed Sim. Dun.'s error in saying that Bede was only fifty-nine when he died. Above, p. xi. The *Vita Alcuini* errs in the other direction when it says: 'migravit ad Dominum nonagenarius.' Pertz, xv. 187.

¹ The original is given in an

Appendix. It is printed as given by M. & L. from a ninth-cent. MS. at St. Gallen. In the notes are given the variations of the text as ordinarily printed. It will be seen that the variations are very considerable. For a list of other MSS. see Hardy, *Cat.* i. 455, 456; M. & L. p. 399. I have not attempted to collate the various MSS.; and therefore I have no theory to propound with reference to the divergence of the texts.

² There is some doubt as to the meaning of 'collectori' here. It cannot mean 'collector.' To take it with M. & L. as meaning 'fellow-student' creates a rather poor tautology with 'condiscipulus' which follows. I am inclined to agree with Mr. T. Arnold (*S. D.* i. 43) that it means fellow-lector; *i. e.* both Cuthbert and Cuthwine were at this time in the second grade of minor orders. 'Lector' also means a teacher or lecturer in the monastic schools, *v. Ducange, s. v.*

manner of his departing from this life, since I understand that such is thy wish and request.

‘For about two weeks before Easter he was troubled with weakness, and especially with difficulty of breathing, yet without much actual pain. And after that, he continued until Ascension Day¹ cheerful and rejoicing and giving thanks to Almighty God every day and night, yea every hour. He gave lessons daily to us his disciples, and the rest of the day he occupied himself, as far as his strength allowed, in chanting the Psalms, and all the night too he passed cheerfully in prayers and giving of thanks to God, except only when a light slumber

¹ Here after the words ‘*ad diem Ascensionis dominicæ*,’ the ordinary text inserts ‘*id est vii. Kal. Iunii*’ (May 26), while the St. Gallen MS. reads ‘*id est vii. Id. Mai*’ (May 9). It seems to me possible that both these insertions may be later glosses by scribes who embodied in the text their own views as to the date of Ascension Day in the year of Bede’s death. Another possibility is that in the St. Gallen reading the ‘*Id.*’ may be due to the ‘*id*’ of ‘*id est*’; then a later scribe, seeing that ‘*vii. id. Iunii*’ was an impossible date for Ascension Day, altered ‘*Iunii*’ into ‘*Mai*.’ But putting these conjectures aside, let us ask which date has the better claim to be accepted. It will be observed that it is said here that Bede lived till Ascension Day; while later in the letter he is said to have died on the fourth feria, *i. e.* Wednesday. If Bede died after 6 p.m. on Wednesday, Ascension Day had ecclesiastically begun. But the question now arises: is the

inserted date, whether May 26 or May 9, the date of Ascension Day, or of the civil day on which Bede died, viz. the Wednesday before Ascension Day? It appears to me that the former is far more probable. It seems very forced to explain the date as referring to a day not yet mentioned. Now Ascension Day did fall on May 26 in 735; whereas it fell on May 9 in 720, and then not again till 799, both impossible years. M. & L. take the view that the inserted date refers to the Wednesday, and they urge that the years in which Ascension Eve fell on May 26, viz. 751, 762, and 773, are all impossible, and out of the years in which it fell on May 9, viz. 731, 742, and 750, they decide for 742. I cannot agree with them for the reasons given above; and I hold that Bede died on a day which civilly was Wednesday, May 25, 735: though ecclesiastically it was Ascension Day, because he died after 6 p.m.; cf. *inf.* p. clxii: ‘*diem ultimum usque ad vesperum duxit.*’

hindered him. But again straightway waking up, he would go over, as he was wont, the melodies of Scripture, and stretching out his hands forgot not to give thanks to God. I can with truth declare that I never saw with my eyes, or heard with my ears, any one return thanks so unceasingly to the living God. O truly blessed man! He would recite the saying of the holy apostle Paul: "It is a fearful thing to fall into the hands of the living God¹;" and many other things out of Holy Scripture, in which he warned us to arise from the sleep of the soul, by thinking beforehand of our last hour. And in our own tongue also (for he was skilled in our native songs), speaking of the dread departure of the soul from the body, he sang²:

"Ere that forced journey, no one may be
More prudent, than him well beseemeth,
If he but meditate, ere his departure,
What to his spirit, of good or evil,
After his deathday, may be decreed."

He chanted also antiphons for our comfort and his own, whereof one is: "O King of Glory, Lord of Might, Who didst this day triumphantly ascend far above all heavens, we beseech Thee leave us not comfortless, but send to us the promise of the Father, even the Spirit of truth; Hallelujah." And when he came to those words, "we beseech Thee leave us not comfortless³," he burst into

¹ Hebr. x. 31; 'appropinquante morte, nostrae mentis in se certamen [Iesus] expressit, qui uim quandam terroris ac formidinis patimur, cum per solutionem carnis aeterno iudicio propinquamus.' Opp. xi. 343, cf. ib. 206; and Bishop Butler's dying words: 'It is an awful thing to appear before the Moral Governour of the World.' Cited by Lightfoot, *Leaders in the Northern Church*, p. 161.

² S. D., who reproduces this letter, here reads: 'nam et tunc Anglico carmine componens multum compunctus aiebat: for þam,' &c.; i. 44.

³ Cf. Bede's own beautiful comment on the text: '*Non relinquam uos orphanos, ueniam ad uos. Uidebatur in fidelibus, quia moriens in cruce Dominus discipulos relinqueret orphanos; sed non reliquit orphanos, quibus et praeiuit*

tears, and wept much; and after a space he began to repeat again what he had commenced, and we hearing this wept and lamented with him. One while we read, at another time we mourned, or rather we mingled our tears with our reading. In such exaltation of feeling we passed the quinquagesimal tide¹ up to the aforesaid day. And he greatly rejoiced and gave thanks to God, that he was counted worthy to suffer such weakness. He would often say: "God scourgeth every son whom He receiveth²," and the saying of St. Ambrose: "I have not so lived as to be ashamed to live among you; yet neither do I fear to die, for we have a loving Lord³."

'In those days moreover, besides the lessons which he gave us daily, and the chanting of the Psalms, there were two works, very worthy of mention, which he laboured to complete; that is, he translated into our language, for the profit of the Church of God, from the beginning of St. John's Gospel⁴ to the place where it is said: "but what are they among so many⁵?" and some extracts from the works of Bishop Isidore⁶, for he said: "I would not

seipsum uiuum post passionem suam in multis argumentis, per dies quadraginta apparens eis," et post dies decem assumptionis suae, hoc est, hodierna die, Spiritus Sancti illos de coelo charismate donauit. Ubi ipsum Christum ad eos uenisse nullus ambigit, qui inseparabilem Sanctae Trinitatis naturam, uirtutem et operationem esse cognouit. Quod ipsum latius exequens, quantum causa illorum de gente non sancta sit discreta denunciat.' Opp. v. 72.

¹ *I.e.* the period between Easter and Pentecost. See note on H. E. iii. 5.

² Hebr. xii. 6; cf. H. E. ii. 1, p. 77; Opp. ix. 71.

³ Paulinus, Vita Ambrosii, c. 45.

⁴ Cf. the description of the death of Boisil, alluded to above. Vit. Cudb. c. 8. Opp. Min. pp. 65, 66. On Bede's translations into English, see Ep. ad Egb. § 5, p. 409, and notes.

⁵ This insertion of the St. Gallen MS. seems inconsistent with what is said below about the 'one chapter,' the 'one verse,' needed to complete the work; for Bede can hardly have intended to stop abruptly in the middle of a narrative.

⁶ The ordinary text reads here: 'de libris rotarum [*lege*: notarum] Isidori'; and Liber notarum is one of the books in the list in O₂ f. 251.

that my children should read a lie, and labour herein without fruit after I am gone."

'But when the Tuesday before Ascension Day arrived, his breathing became much more difficult, and his feet began to swell slightly. But all that day he taught and dictated cheerfully, and among other things he would say from time to time, "Learn speedily, I know not how long I shall be with you, or whether my Maker will remove me shortly." We, however, wondered whether perchance he did not well know the time of his departure; and thus in giving of thanks he wakefully passed the night.

'And when the morning broke—that is the Wednesday—he bade us write diligently what we had begun, and this we did up to the third hour. But from the third hour we walked in procession with the relics of the saints, as the custom of that day required¹. One, however, of us remained with him, who said: "There is still one chapter wanting of the book which thou hast been dictating, and it seems hard for thee to be questioned further." "Nay," said he, "it is easy, take thy pen, and mend it, and write quickly;" and he did so. But at the ninth hour he said to me: "I have a few treasures in my casket, that is, some pepper, napkins, and incense²; but run quickly and call the priests of our monastery to me, that I may distribute to them such gifts as God has given me." And in great agitation I did so. And he addressed them generally and severally, exhorting and beseeching them diligently to offer masses and prayers for him, which they gladly promised. And they all wept and lamented,

¹ On the observance of Rogations, which dates from the middle of the fifth century, see Bright, p. 48. D. C. A. s.v.

² So Lullus, afterwards Archbishop of Mainz, sends to Abbess Cuneburg: 'turis et piperis et cinnamomi permodica xenia.'

Mon. Mog. p. 110. Theophilias, Archdeacon of Rome, to St. Boniface, sending: 'cinnamomum, costum, piper et incensum,' ib. 199. Lullus to Eadburg, Abbess of Thanet, sending: 'storacis et cinnamomi partem aliquam,' ib. 214.

sorrowing most of all because he had said that they must not reckon to see his face much longer in this world¹, but rejoicing because he said: "It is time for me, if it be His will, to return to my Maker, Who formed me, when as yet I was not, out of nothing. I have lived long, and my merciful Judge has well disposed my life. The time of my departure is at hand, for my soul desires to see Christ my King in His beauty²." This, and many like things he said, and passed the day in gladness until evening. Then the same boy, named Wilbert³, said once more: "There is still one sentence, dear master, which is not written down." And he said, "Well, then, write it." And after a little space the boy said: "Now it is finished." And he answered: "Well, thou hast spoken truth; it is finished. Take my head in thy hands, for it much delights me to sit opposite my holy place where I used to pray, that so sitting I may call upon my Father." And thus upon the floor of his cell⁴ singing "Glory be to the Father, and to the Son, and to the Holy Ghost" and the rest, he breathed his latest breath.⁵

And we may doubtless believe that as on earth he had most devoutly laboured in the praises of God, so his soul was carried by the angels to the longed-for joys of heaven⁵. And all who heard and saw the death of our father Bede, declared that they had never seen any one end his life with so great devotion and peace. For, as thou heardest, as long as the soul was in the body, he sang the *Gloria Patri* and other songs to the glory of God, and stretching

¹ Cf. Acts xx. 37, 38.

² Cf. 2 Tim. iv. 6; Is. xxxiii.

17.

³ There is a 'Uilberet monachus' in the *Liber Vitae Dun. Sweet, Oldest Texts*, p. 163.

⁴ See the passage cited above, p. xxvii, note. What was said to be Bede's cell was still shown

in Simeon of Durham's time. S. D. i. 43. The 'porticus' to the north of the church was dedicated to him, *ib.* 42. Bede's cell was also shown in Leland's time. Cited by Gehle, p. 42.

⁵ H. H. truly says: '*Beda semper mente inhabitata coeli conscendit palatia*,' p. 115.

out his hands ceased not to give thanks to God¹. Know moreover that many things could be narrated and written concerning him, but my unlearned tongue makes my words the briefer. But I purpose with the help of God to write at leisure more fully about him the things which my eyes have seen, and my ears have heard².

And so he passed away³, the very model of the saintly

¹ 'Felix autem nunc eorum uita, qui angelicam in terris conuersationem sequuntur; uidelicet sobrie, et iuste, et pie, et caste uiuendo, ac diuinis laudibus semper, quantum mortali possibile est, uacando,' Opp. vii. 202: 'non est laboriosa sed amabilis et optanda seruitus, in Dei laudibus perpetuo adsistere,' v. 271.

² If this last sentence is genuine, the intention was either not carried out, or the letter has perished.

³ 'Senex annis et sapientia, et plenus dierum non in uano consumptorum.' H. H. p. 115. 'De eo loquamur, reminiscentes memoriam sanctitatis eius, et gratias ei referentes pro suis laboribus.' S. D. ii. 23. W. M. i. 67, gives his epitaph which he calls 'pudendum prorsus et tanti uiri mausoleo indignum'; and asks indignantly whether Bede's monastery could not produce anything better than this:

'Presbyter hic Beda requiescit carne sepultus,

Dona, Christe, animam in caelis gaudere per aeuum.

Daque illi sophiae debriari fonte, cui iam

Suspirauit ouans intento semper amore.'

As to the fate of Bede's relics, see S. D. i. 42, 88, 89, 168, 252,

253 (cf. ib. 221, where Bede is spoken as 'breoma bocera,' 'famous bookman'); R. W. i. 223; Stevenson, Church Historians, I. ii. pp. iii, xx, xxi. They were translated to Durham in the eleventh century, and placed with those of St. Cuthbert, whom he had so fervently admired. Alberic of Trois Fontaines in his chronicle at the year 1115 cites the following from Helinandus: 'uenerunt ad abbatiam . . . que dicitur Wiltonia, ubi ostensa est eis sepultura uenerabilis Bede.' He then continues in his own person: 'hic oritur questio . . . quid sit uerius de sepultura . . . Bede, uel si utrumque stare potest, et quod hic dicitur, et quod in legenda translationis beati Cuthberti . . . scribitur. Sed dicunt quidam quod fuerunt duo Bede, primus, qui fecit homelias, et iste de Wiltonia.' Pertz, xxiii. 820. The last sentence is interesting as showing that Alberic knew Bede chiefly by his homilies, v. s. pp. xlvi, xlvi. For other persons of the name of Bede cf. Vit. Cudb. c. 37, Opp. Min. p. 120 (a priest of Lindisfarne); Pertz, i. 301 (a monk 'monasterii Anianensis a partibus Gotiae'); Fl. Wig. i. 253 (in the genealogy of the Lindisfari. Curiously enough this Bede has a son

scholar-priest; a type in which the English Church has never, thank God, been deficient, and of which we have seen in our own day bright examples in the person of men like Richard William Church and Henry Parry Liddon.

The world has in many ways made great progress since the days of Bede. If he could come to life to-day, he would find indeed part of his beloved Church at Jarrow still standing¹; but the monastic buildings are almost wholly gone, and the face of the country has been utterly transformed. Instead of the small and scattered villages of Bede's time², he would find a dense mining and manufacturing population; the then quiet reaches of the lower Tyne resound with the din of shipbuilding, and the roar of factories; and her once wooded banks are bare and black with the smoke of colliery and furnace. How far all these things have really added to the happiness of the world, may, I think, be doubted. But even rating them at the very highest value that has ever been put upon them by the most zealous votary of material progress, we have not, it seems to me, amid all our discoveries, invented as yet anything better than the Christian life which Bede lived, and the Christian death which he died.

named Biscop'. Alcuin gives an account of a miracle wrought by Bede's relics. *De Sanctis Ebor.* vv. 1316-7. With this exception what Fuller says of him is true: 'Saxon Saints who had not the tenth part of his sanctity, nor hundredth part of his learning, are said to have wrought miracles *ad lectoris nauseam*; not one single miracle is reported to have been done by Bede.' In MS. Add. 5810, p. 250. there is a Collect for Bede's day, from a 'Manual for the Clergy of London diocese: 'Venerabilis Bede presbyteri et

doctoris hac die sanctissimi tui Confessoris nos meritis et doctrina sanctifica, cuius concedis sacra solemnia uenerari; per Dominum.' For Bede as an authoritative standard of orthodoxy, cf. Bouquet, vii. 712; cf. note on H. E. i. 1, *ad init.*

¹ 'I have no doubt whatever that large parts of the two churches [Jarrow and Wearmouth] now standing are the genuine work of Benedict Biscop.' F. N. C. v. 898, 899; cf. ib. 635.

² Cf. H. E. iv. 27; Ep. ad Egb. § 7, p. 410.

PART II.

THE MANUSCRIPTS.

A. THE MANUSCRIPTS OF THE HISTORIA ECCLESIASTICA.

Smith's
edition of
Bede.

§ 20. ON the earlier editions of Bede's *Hist. Eccl.* up to the end of the seventeenth century something will be found below (pp. cxxix, ff.). The first really critical edition is that of Smith, folio, Cambridge 1722. This was a truly monumental work, and its execution cannot be too highly praised. It contained all Bede's historical works, including the Anglo-Saxon version of the *H. E.*, with valuable notes¹ and appendices. The Latin text of the *H. E.* was based on the famous MS. of Bishop Moore at Cambridge (M), collated with the three MSS. in the British Museum which I have called B, C, and R₁ respectively. As M, B, and C are three out of the four oldest MSS. known to exist, it was natural that Smith's text should be, as it was, a great advance on all its predecessors.

It is not perfect; owing partly to the fact that Smith and his successors attributed, as I shall show, a rather excessive weight to the authority of M in the formation of the text; partly to the difficulties inseparable from a first attempt; partly perhaps to the fact that the original editor, John Smith, Canon of Durham, died in 1715 when less than a quarter of the work was through the press. It was completed as a labour of love by his son, George Smith, who at the time of his father's death was only twenty-two years old². So good, however, is

¹ 'Several of these notes are transcribed from Ussher's *Brit. Eccl. Ant.*, and many of the others were written by Gale, who had made extensive preparations for a new edition of the *H. E.*,

which are preserved, among his other MSS., in Trinity College, Cambridge, O. ii. 63, 64.' Stevenson, *Church Historians*, I. ii. p. xxxiv.

² See the interesting and

Smith's text that subsequent editors have practically been content to reproduce it, and very little has been done for the textual criticism of Bede since 1722.

Stevenson (1841) is little but a reprint of Smith's text Stevenson. without his critical notes¹; though in his preface (pp. xxxiii ff.) he says that he based his text on M, collating 'where necessary' the MSS. which I have called B, C, H₁, R₁; and 'occasionally consulting' H₂, H₃, Bu₁, Bu₂, R₂, R₃, A₃.

Giles (1843) corrected some of Smith's errors, chiefly, Giles. it would seem, by reference to the Heidelberg edition in the *Scriptores Rerum Britannicarum*, 1587; and 'referred to' other MSS.²

Hussey (1846) used Smith's text, 'inspectis nonnunquam codicibus prout res tulerit'; though the only MSS. which he names are M and D; the former of which a Cambridge friend collated for him in places. The latter is cited *once*, p. 87. He also used the editions of Stevenson and Giles, and compared some other sources for the documents, &c., contained in the H. E. The Anglo-Saxon version is occasionally cited. Hussey.

The M. H. B. (1848) also reproduces Smith's text and his critical notes, though the editor 'compared to a certain extent' (Preface, p. 73) H₁, O₄, four Phillipps MSS., and one belonging to Lord Gosford³. The four Phillipps Mon. Hist.
Brit.

modest account which he gives of his labours at the beginning of his preface.

¹ Smith's critical notes do little more than register the points in which his text differs from the common text of previous editions. It is very rarely indeed that the reading of any individual MS. is given. M.H.B. does little more than reproduce Smith's notes. Hussey is rather more independent, but his notes have the same general character.

They register readings of editions, not of MSS. Stevenson, Giles, and Moberly have no critical notes. Hence, with the very partial exception of Mayor and Lumby's edition of Books iii, iv, there is no edition of Bede in existence which gives a text based on an exhibition of the readings of the best MSS.

² See Giles' Preface, Opp. ii. 18.

³ Now in the Brit. Mus. Add. 25014.

MSS. I have not seen. H_1 is cited *once* (p. 162), the Phillipps MSS. *once* (p. 231), the Barlow MS. (= O_{10}), though not mentioned in the preface, is *once* cited (p. 148), a citation which is borrowed from Smith (p. 78), and MS. Colbert is cited at p. 171, also from Smith (p. 100).

Moberly.

Moberly (1869, reprinted 1881) says: 'The text of the Church History is that of Smith corrected in a few places by that of M. H. B.' (p. xix).

Holder.

Holder in his handy editions of the text used no fresh MS. material, though he utilised the work of previous editors, including Lumby and Mayor; and he introduced a theoretical orthography based on Bede's treatise *De Orthographia*, which is not that of any of the MSS., and is not consistently carried out¹.

¹ *E.g.* we have 'collocare' and 'conlocare' on the same page, p. 20, 'languore' and 'langore' p. 225, 'fulgura' and 'fulgora' in consecutive lines on p. 170, and so on. I have used Holder's second edition. How little most of these editors, except Hussey, have done for the correction of Smith's text will be seen from

the following table, where some obvious misprints and oversights of Smith are given which his successors have omitted to correct. I place first the error of Smith, with the names of those editors who have followed him; then the true reading with the names of its adherents.

i. 17, p. 33, l. 5 from bottom :

episcopi. Smith, Stev., Hussey, Holder. (The two last give the true reading in a note.)

episcopi Pelagiani. Giles, M. H. B., Mob.

ii. 12, p. 107, l. 2 from bottom :

ut. Smith, Stev., M. H. B.

et. Giles, Hussey, Mob., Holder.

ii. 16, p. 118, l. 10 :

construxit. Smith, Stev., Holder.

conspexit. Giles, Hussey, M. H. B., Mob.

iii. 13, p. 153, l. 23 :

ergo. Smith, Stev.

ego. Giles, Hussey, M. H. B., Mob., Holder.

iv. 1, p. 202, l. 12 from bottom :

euenire. Smith, Stev., Giles, M. H. B.

inuenire. Hussey, Mob., Holder.

In 1878 Professors Mayor and Lumby made a new departure by publishing Books iii and iv of the Eccl. Hist. from the Moore MS. with occasional readings from certain other Cambridge MSS. It is not possible, as I shall show, to base a satisfactory text on M alone; but apart from this fact, the readings of M are not always correctly given¹.

iv. 17, p. 240, l. 16:

nono. Suscepimus. Smith, Stev., M. H. B.

nono suscepimus. Giles, Hussey, Mob., Holder.

iv. 29, p. 275, l. 15:

diuina. Smith, Stev., Hussey, M. H. B., Mob.

diutina. Holder.

¹ Thus we have:—

	L. & M.	MS.
iii. 5, p. 28, l. 12.	indomabiles	-lis
iii. 6, l. 29, p. 6.	domino	deo
iii. 18 <i>ad fin.</i> , p. 52, l. 21.	praedecessor	prodecessores
iii. 20, p. 58, l. 2.	subtracto	protracto
iv. 16, p. 121, l. 14.	erat	eatenus erat
iv. 22, p. 133, l. 28.	suis	sui
iv. 24, p. 142, l. 17.	adstitit	adstitit enim
iv. 30 <i>ad fin.</i> , p. 159, l. 21.	commodum	commemorandum

Even if the reading of L. & M. is in some cases the right one, the divergence from the standard MS. should be noted. One very great drawback to the value of L. & M.'s edition is that they have omitted, as a rule, to distinguish between the original and later hands in M. To give as the text of an eighth-century MS., readings which may be the work of correctors two or more centuries later, is to falsify the evidence. Of this a crucial instance can be given. In the capitulum of iii. 28, M, by an obvious blunder (*silently* corrected by L. & M.), has 'orientales' for 'occidentales' (Saxones). It had originally

the same blunder in the text (L. & M. p. 82, l. 5), but by erasure and insertion 'orientalium' has been altered into 'occidentalium.' Now Harl. 4978 (H₁) is, as I shall show, a tenth-century transcript of M, and it reads 'orient-' not only in the capitulum, but also in the text; *i. e.* the correction in M was not made till after the transcription of H₁, *i. e.* at least two centuries later. Yet L. & M. give it as the reading of M. See the present edition, pp. 194, 195, and notes. For another example see p. 169, note 5. Again, it sometimes happens that one MS. has been revised by means of another. Thus B

Plan of the
present
edition.

§ 21. Before proceeding to describe the MSS. of Bede, it will be well to give some account of the plan of this edition. The text is based on a complete collation of the four oldest known MSS.: viz. M, B, C, N. Of these M has so far been taken as the basis, that all deviations from its text are noted, except in the case of mere variations of orthography, and even of these the more important are registered. References to the folios of M are placed in the margin. Of the other three MSS such readings are cited in the notes as seemed of importance, either intrinsically, or as illustrating the relationship between the MSS. I have tried in all cases, where a MS. has been altered, to distinguish the original from later hands by a number placed *above* the symbol which indicates the MS. in question. Thus N¹, N², indicate the first and second hands respectively in the Namur MS. (A number placed *below* a symbol indicates that the MS. is one of several belonging to the same place or collection. Thus the Harleian MSS. referred to are cited as H₁, H₂, &c.; the Oxford MSS. as O₁, O₂, &c.) In regard to proper names I have, except in one or two cases of obvious blunders which are specially noted, always retained in the text the spelling of M, and have given in the notes the variations of *all* the other three MSS. Thus text and notes together will give a complete view of the various modes of spelling Anglo-Saxon names in four MSS. of the eighth century¹. In regard to the

has been corrected throughout by a scribe, who had either C or a sister MS. to C before him (see below, p. xci). To quote these corrections as the readings of B would give the impression that B and C were in most cases in exact agreement. As a matter of fact they represent two different recensions of the text. Of Lumby and Mayor

I have used the third edition, *revised*, 1881. The second edition was published in 1879.

¹ In the case of Latin words I have not distinguished between the *ae*, *æ*, and *e* with a loop, but have printed *ae* in all cases; in the case of native proper names I have carefully distinguished them, representing the last in the text by the

Latin orthography I have neither normalised it; nor have I reproduced that of M, which is in many respects highly individual¹; but I have adopted that which had in its favour the prevailing practice of the four MSS.; which may be taken to represent fairly the Latin orthography of the eighth century, the century in which the *Hist. Eccl.* was written². (In the case of Bede's *Hist. Abb.* and the *Hist. Anon. Abb.*, where one of the MSS. (H_1) is so much earlier than all the rest³, I have reproduced exactly the orthography of that MS.)

In addition to the four MSS. which have been collated throughout, numerous MSS., especially in Oxford and the British Museum, have been examined and collated in certain test passages. The object of this examination has been chiefly to investigate the relations of these MSS. to the four primary MSS., and to one another; for I have rarely felt justified in altering the text arrived at by a comparison of the four oldest MSS., even when apparently faulty, in deference to the readings of MSS. of which the oldest is two centuries later; since it is probable that these represent, not a better MS. tradition, but merely the conjectures of later scribes. We have a concrete illustration of this in the corrections made in the text of M by the scribe of H_1 ⁴. Nor have I introduced into the text conjectures or corrections of my own. I have relegated them, even when they seemed most certain, to the pages of the Commentary.

To determine fully the mutual relationships of the numerous MSS. of Bede's *Hist. Eccl.* would be a work of many years, and in the case of the later (fourteenth and fifteenth century) MSS., the gain would not repay the

Relations
of the MSS.

broken diphthong æ, in the notes generally by e.

¹ See below, p. xc.

² The result is naturally not logical, because the practice of the scribes was not logical. But

where a theoretical orthography is introduced, it ought to be carried out consistently.

³ See below, p. cxxxii.

⁴ See below, p. xcix, note.

labour. I have, however, been able to arrive at some results which are probable and not uninteresting. They may at any rate serve as starting-points for any who wish to pursue the subject further. Readings from these later MSS. which from this, or any other point of view, seemed to be of interest, are occasionally given in the critical notes. More will be found in the additional critical notes at the end of vol. i. The Anglo-Saxon version is also occasionally cited.

The MSS.
of the Hist.
Eccl. very
numerous.

§ 22. The MSS. of the Hist. Eccl. are extremely numerous. Hardy, in his Catalogue, i. 433-441, enumerates 133¹, the highest figure reached by any work in the first volume of that Catalogue, except Geoffrey of Monmouth's *De Gestis Regum Britanniae*, of which 172 MSS. are enumerated (ib. 341-348). The juxtaposition is interesting. For if Bede be the father of English History, Geoffrey is no less surely the father of mediaeval romance.

The four
oldest
MSS.

The four oldest MSS. on which the text of the present edition is based are the Moore MS. (M), Cambridge University Library, Kk. v. 16; Cotton, Tiber. A. xiv (B); Cotton, Tiber. C. ii (C); Namur, Bibliothèque de la Ville (N).

The Namur
MS. (N).

§ 23. Namur, *u. s.* (N). No. 11 in the printed Cata-

¹ From these must be deducted Laud 78 (p. 437) which is not the Hist. Eccl. at all, and the Arras MS. (p. 438), which is not Bede's Hist. Eccl. but Rufinus' Latin translation and continuation of Eusebius. Nor when I was at Arras in 1892 could I hear anything of the ninth-century MS. mentioned by Hardy, *u. s.* p. 435. Possibly he means the Codex Bertinianus cited by Bouquet, viii. 79. On the other hand there should be added Brit. Mus. Add. 18,150 (A₁), eleventh century; Add.

33,371 (A₄), fragments, twelfth or thirteenth century; Winchester (W), late tenth century; two Berne MSS., Bibliotheca Bongarsiana, Nos. 49 and 363, of which one possibly is mentioned by Hardy; Pembroke College, Camb. (P), twelfth century; College of Arms, Arundel MSS. No. 16, thirteenth century; two Rouen MSS., twelfth century, Nos. 1177 and 1343, of which one is possibly mentioned by Hardy; Utrecht University Library, No. 735, fifteenth century.

logue, No. 2 in the MS. Catalogue, eighth century¹, fol., double columns, 33.50 × 26.10. It belonged formerly to the Monastery of St. Hubert in the Ardennes. The history of Gregory of Tours with the continuation by Fredegar is bound up with the Hist. Eccl. of Bede, but the juxtaposition is purely fortuitous. The Bede occupies sixty folios. The gatherings are of eight, six, and (in one instance) four folios. The third gathering has been lost, causing a lacuna which extends from 'trahens suspiria,' ii. 1, p. 80, to 'crucem magnam auream,' ii. 20, p. 126. It is the work of several scribes, some of them extremely bad; a fact which seems to show that it did not issue from the scriptorium of a great monastery, but from some little house where there were few if any skilled scribes. The writing is continental—not Anglo-Saxon—as Mone asserted. But it would seem to have been copied from a MS. of Hiberno-Saxon character, as may be inferred from the frequent confusions between *n* and *r*², and *r* and *s*³. I mention this MS. first, not because of any special value or antiquity as compared with the other three eighth-century MSS., but, on the contrary, in order to clear it out of the way as soon as possible. *For the settlement of the text it is quite worthless.* After collating it in 1891 I wrote a description of it which appeared in vol. xix of the *Annales de la Société archéologique de Namur*. But though I there spoke of the 'deplorable carelessness' with which this MS. had

¹ Unless otherwise stated, the MSS. described are always on vellum. The measurements (in centimetres) are internal measurements, *i. e.* of the pages, not of the binding.

² Thus: *quanto* for *quarto*, p. 24, note 4; *adsertiones* for *adsertiones*, p. 35, l. 4 from bottom; *pontum* for *portum*, p. 203, l. 6 from bottom; *annis* for *aruis*, p. 231,

l. 20, &c. Conversely: *Saxorum* for *Saxonum*, p. 31, l. 21; *fororem* for *faronem*, p. 203, note 5; *requieverat* for *nequieverat*, p. 324, l. 8 from bottom, &c.

³ *reuerus* for *seuerus*, p. 27, l. 19; *cartellis* for *castellis*, p. 29, l. 6; *tre-carenæ* for *trecasenæ*, p. 34, l. 6; *deterrerit* for *deterserit*, p. 68, l. 9 from bottom, &c. The converse mistake was not likely to occur.

been executed, I had not at that time collated the other MSS., and had not realised fully the worthlessness (for textual purposes) of this MS. We need not go beyond the preface and the first chapter of the first book to see how ignorant the scribes were of Latin; thus: 'præscriptum' for 'presbyterum,' p. 6, l. 15; 'scriptare padsumsi' for 'scripta repperi, adsumsi,' p. 7, l. 2 from bottom; 'unum ferunt' for 'auium ferax,' p. 10, l. 2; 'pallerare' for 'palescere,' ib. 14, &c. Their ignorance of history and geography is shown by the way in which they have bungled over the word 'Scotti'; thus: 'ad-rantos' for 'ad Scottos,' heading of i. 13; 'rectorum' and 'sanctorum' for 'Scottorum,' p. 71, ll. 8, 22, &c. The commonest contractions are mistaken; 'quam,' 'quia' and 'quod' are constantly confused; so 'per,' 'præ,' 'pro,' 'post' and 'propter'; 'con,' 'cum,' and 'contra'; 'tamen' and 'tantum'; 'sed' and 'sicut'; 'a' and 'aut'; 'hoc' and 'autem'; 'aut' and 'ante'; 'epō' (episcopo) and 'ipō' (ipso) p. 328, l. 16. Omissions are frequent; the most important being in v. 12, and at the end of v. 22. Sometimes the scribes could not read their copy, and spaces were left which were only filled up later, or not at all. The MS. has been corrected throughout by later hands. But the corrections are often as bad as, sometimes worse than, the original text¹. Hence, except in the case of proper names² this MS. is only sparingly cited. Nor need it be taken into account in discussing the mutual relationships of the various MSS., for so far as I have discovered, no other MS. shows any special affinity to this one³. In the general type of text which it exhibits it agrees with M and B against C.

¹ Thus: *pergeret* for *peteret*, p. 24 *ad ped.*, the latter being right; *uirum* for *uiro*, p. 260, l. 25, where *uiro* is right; *de simili* for *dissimili*, p. 304, l. 13,

the latter being right.

² See above, p. lxxxiv.

³ R₂ is a partial exception; see below, p. cii.

§ 24. M¹ (see above), the standard MS. of all editions since Smith's, eighth century, folio, 28.60 × 22.00, ff. 129. Written on the Continent, perhaps 'at Epternach or at some such Anglo-Saxon colony on the other side of the Channel'; probably about the year 737, as seems to be shown by the chronological entries at the end. It is called the Moore MS. because it is one of about fifty volumes which were bought on the Continent after the Peace of Ryswick, Sept. 20, 1697, and sold to John Moore, Bishop of Ely; on whose death in 1714 they were bought by King George and given to the University of Cambridge. They had belonged to the collection of J. B. Hautin, whose writing is found on the fly-leaf of this MS. It belonged at one time to a monastery or church of St. Julian, probably that at Le Mans, as one of the other MSS. is known to have come from Le Mans. The writing is 'old Hiberno-Saxon minuscules.' One peculiarity of the MS. is that 'when a document is quoted a red mark is repeated at intervals of two or three lines down the left margin. It resembles a distended Hebrew **ס**.' Contractions are frequent. After the chronological notes alluded to above a 'French hand of the tenth century' has added an

The Moore
MS. at
Cambridge
(M).

¹ In the description of the MS. I am much indebted to the account of it by the late Mr. Bradshaw in the publications of the Palaeographical Society, where two pages of it are given in facsimile. There are two or three very slight corrections to be made in the account. (a) Unless we take 'rubrica' to be a gloss on 'nota,' there are not four but three glossed words at the end of the Anglo-Saxon version of Cædmon's hymn. They should be printed thus: *arula* hearth, *destina* feur-stud (cf. feor-

stuðu, Wülker's Glossaries, 280, 10; 461, 3); *iugulum* sticung, *nota rubrica*; and not as they appear in M. & L. p. 431*, where *iugulum* is made a gloss on *stud* and *nota rubrica* on *sticung*! The glosses refer to ii. 15 (*arula*), iii. 17 (*destina*, which the AS. vers. translates 'studu'). (b) It is not quite true that 'd' is always turned back'; one or two instances of straight *d* occur. (c) One or two instances of the long Hiberno-Saxon *r* occur (p).

extract from St. Isidore on prohibited degrees, and the decree of Gregory II in the Roman Council of 721. The latter is mutilated owing to a folio having been excised at the end. The MS. has been corrected throughout by later hands, some of which at any rate are at least two centuries later¹.

Apart from the fact that the existence of other MSS. of equal weight precludes the idea of basing the text solely on M, this MS. is not so uniformly correct as to be above criticism. The notes give frequent testimony to this fact². The spelling is peculiar and arbitrary, especially in the matter of double letters; thus we have 'accesit,' 'cesisse,' p. 20; 'misus,' p. 89; 'iusit,' p. 45; 'decolatus,' p. 21, note 1; 'positis' (for 'possitis'), p. 44, note 2; 'anuo,' p. 111; 'dificultas,' p. 14. On the other hand: 'persuassio,' p. 53; 'suassio,' p. 112; 'dispossuisse,' p. 130; 'misserant,' p. 137, note 3; 'tollerare,' p. 83; 'Cessare' for 'Caesare,' p. 122. Words ending in -ii, -iis, &c., are generally written with a single *i*, but not always; we get even such forms as 'pissimo' for 'piissimo,' p. 44, note 5; *i* and *e* are in hopeless confusion, so that the testimony of this MS. is practically worthless as to whether we should read, *e.g.* 'suscipimus' or 'suscepimus,' p. 240; 'accidere' or 'accedere,' pp. 59, 60. This is the case in some degree with the other three MSS., but not to the same extent. A further peculiarity of this MS. is the way in which the scribe abbreviates the scripture quotations in the text, giving the first few words, and the last few words with the phrase 'usque ad' between them, pp. 102, 121, 188, &c., or else adding 'et cet.' after the first words, pp. 58, note 1; 124, note 2.

¹ See above, p. lxxxiii.

² Thus: *illum* for *ituri*, p. 82, note 3; *solemstitialem* for *solstitialem*, p. 155, note 3; *protracto* for *subtracto*, p. 169, note 2; *orientales* for *occidentales*, pp. 194, 195, notes

3 and 6; *septum* for *sceptrum*, p. 212, note 5; *quam* for *quia*, p. 274, note 6; *commemorandum* for *commodum*, p. 277, note 9; *depraecessori* for *praedecessori*, p. 295, note 5, &c.

There is a facsimile of a page of this MS. in M. H. B. (plate xxvi).

§ 25. B (*v. s.*), eighth century, folio, double columns, Cotton. ff. 200. It wants the preface and capitula of the first Tiber. A. book at the beginning, and ends at the word 'regnabat' xiv. (B). in the year 709 of the chronological summary, v. 24. These losses are due to the great Cottonian fire of 1731, in which this MS. suffered severely¹. Owing to this fact also the original size of the MS. and its gatherings cannot be given; and all evidence as to its history has been destroyed. This is the more to be regretted, as the MS. is of great interest. The writing is of the same general character as that of C, but more pointed². The initials of the chapters are illuminated, and larger illuminations mark the beginnings of the books. Contractions are less frequent than in M. It has been corrected all the way through by a scribe who had either C or a sister MS. to C before him. Many pages of the critical notes will supply evidence of this³. This is the case even when the readings of C are clearly inferior to those of B⁴. It has the same mode of marking documents as M. This is one of many points which prove that *B is a sister MS. to M*⁵. They have not only the same type of text, but they agree

¹ It was this burnt condition of the MS. which led me to use the symbol B for it, as a sort of 'memoria technica.' Hence it is not safe to argue from the silence of the critical notes as to the readings of B. Large portions of it are totally destroyed, others are illegible.

² A facsimile of a very small portion of this MS. is in Stevenson's edition.

³ *E.g.* pp. 13, note 1; 21, note 7; 24, notes 1, 11; 31, note 1; 39, note 3; 46, note 1; 106, note 3; 130, note 1; 141, note 7; 151,

note 1; 163, note 9; 273, note 5; 277, note 7.

⁴ *E.g.* pp. 69, note 2; 96, note 1; 108, note 2; 211, note 4; 224, note 8; 251, note 1; 289, note 3; 293, note 5.

⁵ That it is no light coincidence may be judged from the fact that Mr. Warner, of the MS. Department of the British Museum, whose acquaintance with Latin MSS. is unrivalled, stated, when his attention was called to this point, that he did not remember to have seen this peculiarity in any other MS.

in many minute particulars which cannot be accidental: 'loeti' for 'leti,' p. 79, note 2; 'ciuitas' for 'ciuitatis,' p. 94, note 1; 'eandem' for 'eundem,' p. 100, note 2; 'ob' for 'ab,' p. 105, note 2; 'misserant' for 'miserant,' p. 137, note 3; 'patefactum' for 'patefactam,' p. 166, note 4; 'uincerant' for 'uinxerant,' p. 250, note 5; 'sortibus' for 'consortibus,' p. 294, note 13, &c. On the other hand, neither of these MSS. is derived from the other; each has peculiarities of its own, B does not abbreviate the quotations as does M, and what is more decisive, each has omissions which are not found in the other. For omissions in M which are not found in B see pp. 16, note 1; 68, note 3; 92, note 2; 124, note 6; 129, note 4; 143, note 1; 151, note 4, &c. For omissions in B which are not in M (and these are more considerable) see *e.g.* pp. 169, note 5; 172, note 3; 275, note 3; v. 16, 17, and notes. Hence it follows that both MSS. must be copied from a common original.

As soon as this fact is realised, it becomes plain that we can no longer take M as the sole basis of our text. Where M and B agree we may presume that we have the text of their common original; *i.e.* we have the testimony not of two independent MSS. but really of a single MS., though a MS. more ancient than any which we possess, and which cannot be very far removed from an autograph of Bede. Where however M and B differ, we cannot straightway award the palm to M; we must either decide by internal evidence, or we must call in further external testimony. From this point of view I attach very great importance to the agreement of either M or B with C. For C, as I shall show, contains a different recension of the text from M and B, and is therefore a wholly independent witness. And it will be found, I think, that where M and B differ, C more often agrees with B than with M; in other words, where they differ B is more often right than M. Hence B has at least an

equal claim with M to be consulted in the settlement of the text.

§ 26. C (*v. s.*), eighth century, folio, double columns, 28.25 × 22.00, ff. 157, slightly imperfect at the end, and slightly damaged by the great Cottonian fire¹. The gatherings are of eight leaves. The writing is 'pointed Saxon minuscules,' but less pointed than that of B. The initials of each chapter are illuminated, and there are elaborate ornamentations at the beginning of each book. Contractions are fairly frequent. On the blank spaces, on folios 5 r^o, 34 v^o, 60 v^o, a later hand has written some Anglo-Saxon glosses on words occurring in the text of Bede. These glosses have been printed by Mr. Sweet (*Oldest English Texts*, pp. 179-182), who thinks that they are Kentish. Besides these written glosses there occur sporadically in parts of the MS. interlinear Anglo-Saxon glosses scratched with a stylus². Musical notes occur on folios 18 r^o, 26 r^o, 29 r^o, 59 r^o, 132 v^o, in a hand of the tenth or eleventh century. The MS. has been corrected throughout by later hands. At the beginning and at the end a folio of a fourteenth-century psalter has been inserted. C is certainly a Durham book (possibly brought originally from Lindisfarne). This is proved by two little facts of great significance. At the beginning of the preface, C has the impossible reading 'meditaturum' for 'meditandum,' a reading which occurs in no other MS. which I have examined except O_s, where it is given

Cotton.
Tiber.
C. ii. (C).

¹ There is a facsimile of a page of this MS. given by the Palaeographical Society, plate 141, accompanied by a description of which I have made use.

² These occur: ff. 8 d, 9 a, 10 c, d, 11 d, 13 c, 58 a, d, 62 d, 63 a, b, d, 64 a, 67 a, 69 a, b, c, 74 c, d, 76 b, c, d, 77 a, b, c, d, 78 c, d, 79 a, c, 80 c, 82 a, b, 83 a, b, 84 b, c, 85 c, d, 87 a, c,

88 v^o, 89 v^o, 91 a, b, c, d, 94 c, d, 95 b, 97 v^o, 99 a, d, 100 r^o, 101 a, 116 a, 117 a, b, c, d, 118 a, b, 119 a, d, 120 a, b, c, 122 a, b, 123 c, d, 124 a, c, d, 126 a, b, c, d, 128 d, 129 a, 130 c, d, 131 b, 132 a, d, 133 b, 135 c, d, 136 a, b, 138 a, 139 b, 140 d, 141 c, 143 a, 146 d. By good eyes in a strong light most if not all of these glosses could be read.

as an alternative. Yet Simeon of Durham, who embodies this passage in his history, has 'meditaturum' (ii. 42). Again, towards the end of the preface (p. 7, line 5 from bottom) where Bede speaks 'de sanctissimo patre et antistite Cudberehto,' a later hand in C has inserted the word 'nostro' after 'patre.'

Different
types of
text.

§ 27. The type of text which C exhibits is in several important points very distinct from that found in M, B, N. I call the former the C-text or type, the latter the M-text or type.

Of the MSS. which I have been able to test a certain number are of the M-type, rather more are of the C-type, while the most numerous class shows a conflate text, the basis being of the C-type, but contaminated by insertions and corrections of the M-type.

Tests.

Apart from minuter differences of reading, the more important points in which the two types differ are these.

1. The clause in which Bede asks for the prayers of his readers, 'Praeterea omnes . . . inueniam,' p. 8, is found at the end of the Preface in the M-text, but in the C-text it is placed at the end of the work.

2. The chapter which is numbered iv. 14 in the editions is omitted altogether in MSS. of a pure C-type¹.

3. The words 'cuius supra meminimus,' near the beginning of iv. 18, which do not as a matter of fact correspond to anything in the preceding part of the work

¹ In M itself cc. 13, 14, 15 of Book iv. form a single chapter. In B there is a division between cc. 13 and 14, and in N between cc. 14 and 15. In A₁, another MS. of the M-type, the three chapters are divided from one another; but in no MS. that I have seen are there separate headings in the capitula for cc. 14 and 15. So that these

headings rest on no MS. authority. It is interesting to find that W. M. had observed this variation in the MSS.: 'Oswaldi . . . sanctitatis fuere indicia, cum cetera, tum illud quod *secundum quaedam exemplaria* in gestis Anglorum asseritur.' Then follows the present tale, i. 260, 261; cf. ib. II. xciii.

(for Benedict Biscop has *not* been previously mentioned), are omitted in the C-text.

4. In the chronological summary, v. 24, the C-text ends the annal 731 with the word 'archiepiscopus,' omitting the words 'nonus . . . inperii' (p. 356). It then embodies the annals 733, 734 (which in the M-text occur in a sort of appendix after the close of the work), after which it proceeds with Bede's notice of his life and works.

5. In the list of Bede's works the C-text omits the excerpts from Jerome on the Prophets: 'In Isaiam . . . excerptas,' p. 358.

Judged by these tests the following MSS. belong to the M-type: M, B, N, H₁, A₁¹, R₂, A₃, A₄; and probably Ca₅, Cas₁₋₂. MSS. of the M-type.

The following belong to the C-type: C, W, O₁, D, H₂, O₁₆, P, O₈₋₉, Bu₂, A₅. MSS. of the C-type.

Of the conflate MSS. I have drawn up a table showing in which of the five points they conform to the C and M-types respectively. Conflate MSS. Where a small *m* is appended to the symbol C, it means that the original C-text has been altered by a later hand into conformity with the M-type. The same phenomenon occurs in the pure text MSS. Thus in W and O₁ the words 'cuius supra meminimus' (No. 3) have been inserted. In O₁ the words 'nonus . . . inperii' (No. 4) are inserted. Again in O₁, though iv. 14 is not actually inserted in the text there is a mark made that something is wanting. These instances are interesting as enabling us to trace the actual steps by which the process of conflation took place. The most striking case of this occurs also in O₁. This has the clause 'Praeterea omnes . . . inueniam' at the end of the work (No. 1, C-type). A later scribe has inserted the clause at the end of the preface in accordance with the M-type. But he did not delete the passage at the end of the work;

¹ A₁ is defective in the part where tests 4 and 5 come in.

accordingly in H_3 , which, as I shall show, is a derivative of O_1 , this clause occurs in both places; while iv. 14 and the clause 'cuius supra meminimus' are inserted in the text of H_3 ¹. This is the most extreme case of conflation that I have met with. The symbol V (uacat) indicates that the MS. is defective at this point.

MS.	1	2	3	4	5	MS.	1	2	3	4	5
O_3	V	M	C	C	C	O_6	C	M	M	C	C
R_1	C	M	C	C	C	O_{11}	C	M	M	C	C
O_4	C	M	C	C	C	O_{12}	C	M	M	C	C
O_{10}	C	M	C	C	C	O_{14}	C	M	M	C	C
O_5	C	M	C	C	C	O_{15}	C	M	M	V	V
He	C	M	C	C	C	A_2	C	M	M	C	C
Bu_1	C	M	C	C	V	O_{17}	C	M	M	C	C
O_{18}	C	M	C	C	C	H_3	CM	M	M	C	M
O_{20}	C	M	C	C	C	Ar	CM	M	M	C	M
S	C	M	Cm	C	C	O_7	CM	M	M	V	V
O_2	C	M	Cm	C	C						

It will be seen from the above table that the commonest and simplest form of conflation is the insertion in a C-type MS. of the chap. iv. 14 from a M-type MS.

Date of the
two recen-
sions.

§ 28. The question next arises which of these two types of text we are to consider as the earlier.

From the test passages Nos. 1 and 5 no inference can I think be drawn either way.

No. 2 at first sight favours the view that M is the later type. It seems more natural for an author to add to his work in later editions than to make excisions.

No. 3 points slightly the other way. In the first draft of the work, Bede, who had written so much about Benedict Biscop in his History of the Abbots, might easily forget that up to that point he had not mentioned him in the H. E. On a revision of the work this might be detected and corrected.

¹ Exactly the same phenomena occur in Ar, which, as I shall show, is either a sister or a daughter MS. to H_3 .

No. 4 seems to me decisive on the same side. Bede finished the H. E. in 731¹. At that point the chronological summary in the M-text stops. The insertion in the C-text of two later annals, 733 and 734, seems to show that that recension was made in the latter year; and as the death of Archbishop Tatwin is not mentioned in that part of the 734 annal which is embodied in the C-text, it is probable that that recension was made before July 30, 734, the date of Tatwin's death. Moreover the facts that he was the ninth archbishop, and that his accession coincided with the fifteenth year of Ethelbald of Mercia would seem more important in the year of his accession than three years later.

We seem to have an indication of a yet earlier recension from which iv. 32 was absent, and in which the fourth book ended with iv. 31, which in fact forms a much more natural conclusion to it than the succeeding chapter. The evidence for this is that at the end of iv. 30 where the ordinary text reads: 'quaedam, quae nos nuper audisse contigit, superadicere commodum duximus,' several MSS. read 'unum quod' for 'quaedam, quae'; showing that originally only one miracle, that in iv. 31, followed, and that the miracle in iv. 32 is a later addition. Curiously enough it is in MSS. which are wholly or mainly of the latest or C-recension that this trace of the earliest recension has been preserved. With this fact is no doubt connected the variety in order and reading which the MSS. of all three classes exhibit in the capitula of iv. 31, 32.

§ 29. Having thus shown the basis on which the MSS. of Bede should be classified², I proceed to describe those

Trace of a
still earlier
recension.

Descrip-
tion of
MSS.

¹ See pp. xi, cli.

² Mr. Stevenson, in the preface to *Church Historians*, I. ii. which marks a great advance on the preface to his edition

of the H. E.), has noticed the existence of these three classes of MSS., pp. xxxiii. f. He did not, however, work out his discovery in detail. It was not till

which have come under my notice according to this principle of classification.

MSS. of the M-type.

MSS. of
the M-type.
Harley
4078 (H.).

M, B, N have been already described.

Harl. 4978 (H₁). This is a 4to MS., 24.00 × 17.75, ff. 151, written in a French hand of the tenth century. The H. E. occupies ff. 8-148b. Of the matter which occupies the remaining leaves of the MS. I will speak presently. The gatherings are usually of eight, but also of six and four. After f. 67 a fold probably of eight leaves has been lost and the lacuna has been supplied by the insertion of a fold of ten leaves of which the last has been cancelled. The writing of this insertion is from 150 to 200 years later than the rest of the MS. In some cases, *e.g.* ff. 58, 59, 110, the writing is large and unnaturally spaced; in others, *e.g.* ff. 85, 92, it is unnaturally contracted. This looks as if the folds had not been written consecutively, but the later sometimes before the earlier; so that the scribe had to cover a definite amount of vellum to make them join. *This MS. is unquestionably a direct transcript from M.* This is proved by many convergent lines of evidence. (1) It abbreviates the scriptural quotations of Bede as M does, and in precisely the same way¹; and of all the MSS. which I have examined it is the only one besides M which does so abbreviate. (2) It agrees with M in many of the latter's most obvious mistakes; *e.g.* 'pergens' for 'pergebat,' p. 113, note 1; omission of 'morem,' p. 126, note 12; 'nam' for 'nec,' and 'corrui' for 'corruens,' p. 130, notes 5, 8; omission of 'ueniens,' p. 149, note 4, of 'merito,' p. 182, note 2; the false reading 'orientales' for 'occidentales,' pp. 194,

this Introduction was in the printer's hands that I found that Mr. Stevenson had to some ex-

tent anticipated my conclusions.

¹ See above, pp. xc, xci, and reff.

195, notes ¹, 'commemorandum' for 'commodum,' p. 277, note 9, 'depraecessori' for 'praedecessori,' p. 295, note 5, &c. (3) But the most decisive evidence of copying is given by those instances in which the scribe of H₁ has misinterpreted the reading of M. Thus, p. 253, M reads 'ad 'calcariam 'ciuitatem q: (quae),' meaning that 'calc.' and 'ciu.' are to be transposed. H₁ perceives this, but mistaking 'q:' for the conjunction 'que' transposes it also, and reads 'ciuitatemque calcariam,' which makes nonsense. Again, in v. 24, annal 538: 'eclipsis solis . . . ab hora prima usque ad tertiam,' M accidentally omits 'solis,' then adds it on the margin at the end of the line with a mark of insertion after 'eclipsis.' H₁ overlooks this mark, and copying mechanically reads: 'eclipsis . . . ab hora prima usque ad tertiam solis ².' (4) A further proof of the connexion of the two MSS. is afforded by the extracts which follow the H. E. These are identical with those which occur at the end of M, as far as these latter, which are mutilated, go; viz. Isidore on Consanguinity, and the decree of Gregory II. And more than this, *they are in the same hand*. If any one will compare the Palaeographical Society's facsimile of the last page of M (plate 140) with f. 149a of H₁; or, if that be impossible, with the facsimile of H₁ in M. H. B. (plate xxvii), he will be convinced of this. In other words, it was the scribe of H₁ who made these additions to M³. After the

¹ On the special significance of this see above, p. lxxxiii.

² On the other hand H₁ makes a certain number of slips and omissions for which M is not responsible; per contra, he has corrected, generally quite rightly, a number of M's mistakes. I have noticed about fifty cases in which H₁ differs from M; but all may be accounted for in one of these two ways. None of

them indicate the use of any source besides M.

³ It is very interesting to note that this same additional matter from Isidore and Gregory II is to be found in a MS. of Bede's Hist. Eccl. at Berne, Bibliotheca Bongarsiana, No. 49. See Hagen's Catalogue, p. 73. This MS. is of the ninth cent., and belonged to the great monastery of Fleury. I have not seen it, but



decree of Gregory II come various extracts chiefly from St. Jerome, ff. 148 b-151 a. Then follow some glosses: 'runcina, ascia; circino, quod rustice dicitur compassus,' &c. Then on f. 151 b is a short Frankish chronology: 'Ab incarnatione Domini usque ad transitum Sancti Martini, anni ccccliiii. Ab inc. D. usque ad baptismum Francorum, anni . . . Abhinc usque in presens, anni ccxi. Ab inc. D. usque ad transitum Chlodouei, anni dlvi. Ab inc. D. usque ad transitum Sancti Remigii, anni dlxxvi. A transitu Remigii usque in presens, anni cclxx (?).' Then follow five lines which are nearly illegible, but which are not chronological. The dates seem to be those of the Julian era, which precedes the Christian era by forty-five years. Thus the death of Clovis which is here dated 556 took place 511 A.D. ($556-511 = 45$). St. Remigius died c. 530 ($576-520 = 46$). Clovis was baptized 496; $496 + 311 = 807$, and this must be the time at which this chronology was drawn up. But this MS. is not earlier than the tenth century. Therefore this chronology must be copied from an older MS. Preceding the H. E. comes the 'Sermo beati Augustini de lapsu monachi et uiduae,' followed by various extracts from Cyprian, Ambrose, Jerome, *Saint* Alcuin, &c., ff. 4-7. The first three leaves contain fragments of an eleventh century obituary¹ which have nothing to do with the MS. On f. 3 a in a coarse hand is the entry: 'uxor defuncti Almarici 'de Leues uilla' debet duos modios tritici.' This seems to show that though the original home of the MS. was in France, it belonged at one time to the Priory of Lewes.

Additional,
18,150 (A₁).

Additional, 18,150 (A₁), large 4to, 29.00 × 22.50, eleventh century (not mentioned by Hardy), ff. 183.

it would probably prove to be related in some way to M and H₁.

¹ It is from an entry in this obituary: 'Girardus prior Caritatis primus,' that Stevenson,

u. s. p. xxx, inferred that this MS. 'belonged to the Monastery of St. Mary de Caritate in the diocese of Auxerre.' Cf. Gallia Christ. xii. 403.

A beautiful MS. It belonged formerly to the monastery of St. Georgenberg, near Schwatz, Tyrol; and on the reverse of the last leaf is an entry relative to St. George of Cappadocia. Owing to the loss of a leaf near the end tests 4 and 5 cannot be applied; but the other three show it to be a MS. of the M-type.

In the Bibliotheca Casinensis, vol. iv, two MSS. of Bede's H. E. are described, numbered 181 and 177 respectively; the former belonging to the first, the latter to the second half of the eleventh century. Judged by test No. 1, which is the most decisive, they belong to the M-class¹. They agree with one another in a very peculiar series of capitula to Books iv and v, which I have met with nowhere else. Probably, therefore, the later MS. is a transcript of the earlier. But of this I cannot speak positively, not having seen the MSS.

Reg. 13 B. xviii. (R₂), small folio, double columns, 29.50 x 20.50, ff. 102; thirteenth century, according to Hardy, but I think this is a good deal too early. Hardy was perhaps influenced by the fact that the metrical chronology which precedes the Hist. Eccl. and is in the same hand as the rest of the MS., only comes down to Henry III². But this need only prove that the MS. from which this was copied was not earlier than 1216. On f. 63 v^o in a hand of the sixteenth century is written: 'In nomine Dei. Amen. I George fforlonge of Wexforde. In mense Mandi tum flores sunt blandi,' &c. By all the tests given above this MS. belongs to the M-class; but within that class it stands quite by itself. After the metrical chronology³ mentioned above, which extends

Monte Casino, 181 and 177.

Reg. 13 B. xviii. (R₂).

¹ Judged by the same test the MS. which M. & L. call C₅, and I Ca₅ (the symbol C being already appropriated) viz. Sidney Sussex Coll. Δ. 2. 8, is also of the M-type. See M. & L. p. 415.

² The author calls him 'Henricus quartus,' reckoning 'the young king,' the son of Henry II, as Henry III.

³ 'Metrica excerpta de libro qui intitulatur de Gestis Anglorum.' Incipit: 'octingen-

from Egbert to Henry III, and occupies ff. 1 a-4 b, come the capitula of all the five books of the H. E. consecutively, ff. 4 c-7 b; whereas in all other MSS. that I have examined the capitula of each book immediately precede that book. Further, at the end the beautiful invocation 'teque deprecor, bone Iesu . . . ante faciem tuam,' is omitted. This is not due to mutilation; for the H. E. ends on f. 101 a, and the remainder of ff. 101, 102 is occupied with other matter. In one or two points it shows an affinity with N. Thus it omits the clause: 'gratulabatur ille . . . gausus est' at the end of v. 22; it agrees with N in the peculiar reading in v. 12, 'postea autem,' &c. See p. 309, note 2. But as it has *not* the lacuna which in N immediately precedes that passage, it cannot be a transcript of N; and the same is true of other peculiarities of N which are not shared by R₂. But apart from these points the text of the H. E. is dislocated in the most extraordinary way; and as the points of dislocation occur, not merely in the middle of a column, but as a rule in the middle of a line, the dislocation must be due to the scribe having copied mechanically a MS. in which the gatherings had been misbound, and one gathering lost altogether. The text now occurs in the following order. After the capitula (*v. s.*) we have:

(1) Preface to i. 27, ending with 'quia pro ueritate,' p. 51, l. 15, ff. 7 b to 20 c = 13½ ff. of the MS. or 47 pages of the present edition.

(2) iii. 9, beginning 'Christianorum prorsus oboleri' (*sic*), p. 145, l. 5, to iv. 2, ending 'erant instructi,' p. 204, l. 5 from bottom, ff. 20 c to 37 c = 17 ff. or 59½ pages.

(3) ii. 1, beginning 'aduenientibus nuper,' p. 79, l. 4 from bottom, to ii. 14, ending 'esset consumata' (*sic*), p. 114, l. 14, ff. 37 c to 47 c = 10 ff. or 34½ pages.

tesimo conceptus uirginis anno currere statim, | Versibus hiis
| Egbertus clarus' &c. Explicit: centum, lector tibi do docu-
'Cronica summam si uis per- mentum.'

(4) iv. 2, beginning 'congregata discipulorum,' p. 204, l. 5 from bottom, to iv. 15 *ad fin.*, ending 'id est Occidentalium,' p. 236 = 9 ff. or 32 pages.

(5) ii. 14, beginning 'rex ipse impia,' p. 114, l. 14, to iii. 9, ending 'de catalogo regum,' p. 145, l. 5, ff. 56 c to 64 c = 8 ff. or 31 pages.

(6) iv. 15 *ad fin.*, beginning 'Saxonum qui essent,' p. 236, to the end of v. 24, ff. 64 c to 101 a = 36½ ff. or 124 pages.

Hence it will be seen that from i. 27 'Iohannes occisus est,' p. 51, l. 15, to ii. 1, 'die quadam cum,' p. 79, l. 4 from bottom = 28½ pages, is wholly wanting.

We may take it that Nos. 3, 4, 5 in the above list represent single gatherings of the original MS., Nos. 2 and 1 (with the addition of some prefatory matter, possibly the same metrical chronology as here) represent double gatherings, while No. 6 would contain four gatherings. One gathering, the third, is missing. The original MS. must therefore have contained twelve gatherings. Representing these by the Greek letters α to μ , we may say that γ was lost, and the remaining gatherings misbound in the following order: $\alpha \beta (\gamma) \zeta \eta \delta \theta \epsilon \iota \kappa \lambda \mu$. I have thought it worth while to analyse the composition of this curious MS., because it is a striking example how purely mechanical the work of a scribe might be.

Additional, 33,371 (A₄), folio, double columns, 34.50 Additional, 33,371 (A₄).
 × 23.75, twelfth or early thirteenth century. This consists only of fragments of the H. E. But fragmentary as it is tests 1, 2, 4, 5 can be applied; and these show that it is a MS. of the M-type. Before its mutilation it must have been a fine MS.; it is not unlike O₁₈ in its general character.

Additional, 10,949 (A₃). This is a poor fifteenth-century paper MS., small folio, double columns. The Additional, 10,949 (A₃).
 actual date is given in a note on f. 163 c as 1420. It has

however one point of interest. It is the only MS., as far as I am aware (besides two in the Phillipps collection which I have not seen), which contains the chronological continuation of Bede's epitome in v. 24. This continuation is embodied in that epitome; and I have carefully collated it. But beyond this and the five test passages I have not examined this MS¹.

MSS. of the C-type.

MSS. of
the C-type.
The Dur-
ham and
Winches-
ter groups
of MSS.

§ 30. C has been already described.

We come now to two groups of MSS., which are closely related to C, and also to one another. We may call these the Durham and the Winchester group respectively; at the head of the former group stands the MS. belonging to the Dean and Chapter of Durham, B. ii. 35 (D), at the head of the latter the MS. belonging to the Dean and Chapter of Winchester, No. 3 (W). The chief point in which these two groups agree with one another, and differ from C, is the insertion of considerable additions in Bede's chronological summary. (See the critical notes to v. 24.) Further, both groups differ greatly from C, and from all normal MSS. of whatever type, in the divisions between the chapters; the divisions being very unskilfully made, sometimes even in the middle of a sentence. But in this matter of the divisions of chapters, the two groups not only differ strongly from C, but also from one another. Hence we must conclude that the original MS. from which these two groups are ultimately derived (i) was closely related to C; (ii) contained additional matter in the chronological epitome; (iii) had the divisions between the chapters marked very imperfectly or not at all, so that later scribes, guided by the capitula, had to make the divisions as best they could.

¹ Stevenson calls it 'a from a MS. of considerable valuable copy, . . . transcribed authority,' u. s. p. xxxiii.

The fact that the inserted matter has mainly to do with Wilfrid shows that the origin of this MS. must be northern. The key to the position lies in an entry under the year 667: $\overline{n}r$ abb. scri. ('noster abbas scripsit'). Who was the northern abbot about 667 whose writings were so important as to deserve a special entry? The answer to that question would fix the locality of the parent MS. of these two groups. The evident interest in Wilfrid suggests Hexham, Ripon, York, or possibly Lindisfarne? Can it refer to the writing of the great Lindisfarne Gospels by Eadfrid¹? If so, the date is probably placed too early.

Of the two groups, the D group is much nearer to C than the W group. This is not surprising, seeing that I have already given reasons for believing that C itself is a Lindisfarne or Durham book. This greater nearness of D to C is shown by the fairly numerous instances in which they agree together against W. The following may serve as specimens: 'itaque,' C, D, p. 42, note 4, 'iamque,' W; 'conuersione,' C, D, p. 106, note 3, 'conuersatione,' W; 'cognoscuntur,' C, D, p. 84, note 3, 'noscuntur,' W; 'uocatur,' C, D, p. 253, note 9, 'appellatur,' W; 'uocatur,' C, D, p. 286, note 7, 'uocabatur,' W; 'institutionis,' C, D, p. 332, note 3, 'institutis,' W.

For this reason I take the Durham group first in order.

§ 31. The parent MS. (D) belongs to the Durham Cathedral Library (B. ii. 35). The other members of the group are Harl. 4124 (H₂); C. C. C., Oxon. 279 (O₁₆); Burney, 310 (Bu₂); Additional, 25,014 (A₅); Pemb. Coll., Cambridge (P); Bodley, 302 (O₉). The Durham group.

D. This is a large folio MS. in double columns (I have omitted to note the exact size and number of the leaves). The Durham MS. (D). The bulk of the MS. is of the twelfth century. But a certain number of fifteenth-century tracts are bound up in it. This juxtaposition must, however, have taken

¹ See on v. 12.

place as early as the fifteenth century, since, with one exception¹, all these later tracts occur in the fifteenth-century table of contents. The contents of the MS. are chiefly historical. The articles which concern us are: Bede's *Eccl. Hist.*, ff. 38 c-118 d; *Life of Bede*, with the Preface, ff. 119 a-123 c; Bede's *Lives of the Abbots*, ff. 123 d-129 a. On f. 75 a is written in a fifteenth-century hand: 'Beda de gestis Anglorum in libraria monachorum Dunelm.' It has been corrected throughout by later hands.

Harley
4124 (H₂).

H₂. This is a twelfth-century MS., small folio, double columns, 33.00 × 20.75, ff. 89. It contains Bede's *Hist. Eccl.*, the *life of Bede*, with the Preface, and Bede's *Lives of the Abbots*. It ends imperfectly in the middle of the last article. Whether it originally contained more than these three articles cannot now be known. On f. 56 v^o between the columns in a fifteenth-century hand is the memorandum: 'iste liber constat monasterio de Wyrksopp.' On f. 1 r^o is the entry: 'Bought at Mr. Rawlinson's sale, 1734.' This is Thomas Rawlinson, the brother of the famous Bodleian benefactor. He died in 1734, and some of his books were bought for the second Earl of Oxford of the Harley family².

Pembroke
College,
Cambridge,
(P).

P. This is a late twelfth-century MS., folio, 31.00 × 20.00, ff. 139. It contains: (1) *Vita Sancti Alexii confessoris*, ff. 1 b-4 b. (2) Bede's *Hist. Eccl.*, ff. 5 a-123 b. (3) *Life of Bede* with prefaces, ff. 124 a-130 a. (4) Bede's *Lives of the Abbots*, ff. 130 b-137 b. (5) 'Decretum Gregorii papae: ut Episcopi nullam molestiam monasteriis . . . inferre praesumant,' ff. 138 a-139 a. On f. 1 a is a list of Bishops of Lindisfarne, and on f. 139 b a pedigree of Northumbrian kings, showing clearly that the book is of northern origin. On f. 1 a is the entry: 'Trine

¹ An inventory of Durham relics inserted on seven quarto leaves at the end of the MS. See on this MS., *Catalogi Veteres*

Eccl. Dun. pp. 56, 65, 214.

² See Macray, *Annals of the Bodleian*, ed. 2, pp. 232, 234, 250, 251.

Deus da ne dicas tua gratia uana(?) Iohannes de Westwyk¹.'

Additional 25,014 (A₅), small folio, double columns, 29.55 × 19.75, ff. 119, twelfth or early thirteenth century. Additional
25,014 (A₅).
A good MS. It conforms to all the D-tests. The H. E. ends on f. 117 b, then comes Cuthbert's letter on the death of Bede, ff. 117 b-118 c, followed by two short articles: 'de eo quod episcopi Candide Case esse debeant subiecti archiepiscopo Eboracensi,' ff. 118 c, d; 'Qualiter acciderit quod memoria Sancti Andree apostoli amplius in Scotia sit quam in ceteris regionibus,' ff. 118 d-119 d. The remainder of 119 d is occupied by 'prefatio Ambrosii Merlini de regibus Anglie: Coegit me Alexander Lincolnensis presul'; i.e. Geoffrey of Monmouth's seventh book, which ends mutilated at the bottom of the column. On f. 2 v^o is a record of the homage of Edward Balliol to Edward III of England in 1334 at Newcastle, in Latin, with the form of homage in French. All these additions (with the exception of Geoffrey of Monmouth) show the northern interests of the scribes. The MS. was bought at Sir Francis Palgrave's sale, Nov. 20, 1862, and entries on ff. 1 and 2 show that it formerly belonged to Francis St. John. Hence this is probably the MS. which Hardy calls the Gosford MS., Cat. i. 438, note †.

O₁₆. This is a fourteenth-century MS., small folio, in double columns, 25.70 × 15.50, ff. 74, bound up with the eleventh-century copy of the Anglo-Saxon Version of Bede. It formerly belonged to Bryan Twine, but nothing else is known of the history of the MS. C.C.C.
Oxon. 279
(O₁₆).

Bu₂. This is a fourteenth-century MS., large folio, double columns, 35.50 × 24.00, ff. 176. Of the ten items which it contains nine are common to it and D. The remaining one, the first in the volume, is Rufinus' Burney 310
(Bu₂).

¹ For information about this MS., supplementing my own rather hurried examination of it, I am indebted to my kind friend, Mr. F. Jenkinson, University Librarian, Cambridge.

translation and continuation of Eusebius' Ecclesiastical History in eleven books. The MS. is all in the hand of one scribe whose name and date are given, f. 89 c: 'Explicit liber hist. eccl. secundum Eusebium scriptus per manum Guillelmi dicti Du Stiphel de Britannia, pro uenerabili et religioso magistro Domino Vtredo Dunelm. monacho, ac sancte sacre [*sic, lege: sacrosancte*] pagine doctore. Anno Domini millesimo ccc^o octuagesimo primo, uicesimo sexto die mensis Augusti G. Du Stiphel.' And the same name occurs at the end of Bede's H. E., f. 158 b. By 'Britannia' is meant Brittany. This MS. is the MS. marked N on pp. 56, 65 of *Catalogi Veteres Librorum Dunelm*¹. For another MS. by the same scribe, see *ib.* 51, 192. The Utred in question is Utred de Boldon, prior of Finchale, near Durham, in the second half of the fourteenth century (see *Priory of Finchale*, pp. xxiii, xxvii, S.S. 1837).

Bu₂ is known to be a transcript of D, and its relations need not therefore be discussed, nor have I been at the trouble to test its readings.

Bodley 302
(O₉).

O₉. This is a fifteenth-century MS., small folio, double columns, ff. 143. Its contents are given in *Catalogi MSS. Angliae et Hiberniae* (1697), No. 2086; to which should be added at the beginning 'Regulae quaedam a bonis uiris obseruandae.' On f. 7 r^o is the name 'Tho. Allen²,' and on f. 67 r^o the entry 'iste liber pertinet George Hull.' The Bede occupies ff. 72-137 r^o, and is in a single hand, different from the rest of the MS.

Character-
istics of the
Durham
group.

That all these MSS. belong to the same family is shown by the numerous points in which they agree among themselves, and differ from all other MSS. which I have examined. (i) Divisions of chapters: thus i. 12 begins 'Fracta est autem Roma' instead of 'Exin Britannia,'

¹ This is proved by the fact that the second folio begins, as there stated, 'cibus ita refertur.'

² On him see Macray, *u. s.* pp. 23-25.

p. 25; i. 17 begins 'Utebantur eo tempore' instead of 'Ante paucos . . . annos,' p. 33; i. 26 and 27 are joined together in the text; ii. 7 begins 'Post quem Mellitus' instead of 'Hoc regnante rege,' p. 93; iv. 26 [28] begins 'Uerum quia de uita' instead of 'Exin Cudberet,' p. 271. (ii) Omissions: 'et huius quoque . . . meruerunt,' iii. 4 *ad fin.*, p. 135; 'prouisione,' iv. 9, p. 222, l. 8; 'ad,' v. 19, p. 328, l. 18. (iii) Peculiar readings: 'uestigiorum' for 'fastigiorum,' ii. 8, p. 95, note 3; 'anno tricesimo' for 'annos triginta,' iv. 11, p. 225 (an absurd misinterpretation of the numeral). I would not assert that all these MSS. are directly copied from D. That is certainly the case with Bu₂, and I think also with H₂. But some of the later MSS. may be derived not immediately, but mediately, from D. Still the points cited are sufficient to show that they all belong to one family. Nor can it be asserted that D itself was directly copied from the MS. which was the ultimate progenitor of the two groups. There may have been intermediate links.

The later MSS. sometimes exhibit either solely or in combination the readings inserted by the correctors in D¹. Where this is not the case it would not be safe to assume that the corrections in question must be posterior to the transcript, as later scribes exercise their own discretion as to the adoption or rejection of alternative readings.

§ 32. We now come to the Winchester Group.

Winchester Cathedral MS. 3 (W), large folio, 36·20 ×

The Winchester group.

The Winchester MS. (W).

¹ Thus in iv. 15 [17] *ad fin.*, p. 240 D¹ has 'damnauerunt' with the ordinary reading 'anathematizauerunt' written above as an alternative by D². H₂ has simply 'damnauerunt,' but O₁₆ embodies both the alternative readings in his text: 'damnauerunt uel anathematizauerunt.' In iv. 20 [22] *ad init.*, p. 249,

over 'de militia eius' D² has written the gloss 'scilicet Ecgfridi regis'; this is not in H₂ even as a gloss; in O₁₆ it is embodied in the text. In v. 19, p. 323, l. 27, D¹ has the false reading 'similiter' for 'sublimiter'; this is reproduced in H₂, but corrected in O₁₆ after D².

26.20¹, ff. 108. 'Late tenth cent. Written in minuscules generally of a continental type, but obviously by English scribes. . . . On f. 40 is a marked change of hand extending over three columns only, the characters being strongly English in form, notably the *r* and *g*. The last scribe, apparently beginning at f. 83 b, was the Ædelelm who wrote the colophon. A monk of this name appears in the "Liber Vitae" of Hyde Abbey (New Minster) early in the eleventh cent. (ed. Birch, p. 138). . . . On f. 45 b, in a hand of the fourteenth cent., is a note on the translation of St. Birinus . . . from which it may be inferred that the MS. was already at Winchester when the note was written.'

The colophon referred to above runs thus: 'Finit. Deo gratias ago. Quicumque legerit hunc librum uel scrutauerit, ut det benedictionem pro anima Ædelelmo (*sic*) qui scripsit hoc. Sit sic hoc hic in aeternum.' Then comes the following inscription in Irish: 'éscor doont-erchinnach duillim; bennacth (*sic, lege: bennacht*) en scribenned ma beth ní uaréle beth ferr degenter nú here².'

¹ Slightly cropped by the binder. This MS. is not mentioned by Hardy. The passages in inverted commas are from a description of the MS. by Mr. G. F. Warner of the British Museum, kindly shown me by the Rev. F. Madge, Librarian to the Dean and Chapter of Winchester. They are printed here by Mr. Warner's courteous permission.

² This is very poor Irish indeed. It is evidently the work, either of a scribe reproducing an inscription in an older MS., which he did not understand; or of one who had a smattering of Irish, and tried to imitate the notes often made by Irish scribes in the MSS. which they

wrote. For the following restoration and translation of it I am mainly indebted to the kindness of Dr. Norman Moore, who tells me that the conjecture 'ní air' for 'nú here' is due to Mr. Standish Hayes O'Grady. 'Is cóir dond-erchinnach duillim; bennacht in scribennid; ma beth ní uair ele bud ferr, dogentar ní air.' 'It is fitting for the *erenach* (or prior) to go with me; the benediction of the writer; if there be anything that would be better at some other time, something shall be done for him.'—I am inclined to think that the phrase 'duillim' contains the proper name 'William' with prefixed 'do,' *i. e.* a dative

‘After this, still in Ædelelm’s hand, are twelve hexameters beginning “Summe (for Sume) pater placidus modulantis nota poete.” They form the preface to a poem addressed to Egbert, Bishop of Lindisfarne (803–821) by Æthelwulf. . . . The verses end at the bottom of the page, and no doubt the whole poem followed on leaves now missing. There is however reason to believe that they are in the British Museum in MS. Cott. Tib. D. iv. ff. 309–318. These leaves, which have nothing to do with the rest of the MS. (Lives of Saints of the twelfth cent.) with which they are bound up, contain the poem of Æthelwulf, without the prefatory lines, and beginning at the top of the page. Allowing for the injury done to them by the fire of 1731, they are of the same dimensions as the Winchester MS., and the hand . . . appears to be identical with that of the lines in the latter volume.’

I cannot see that there is anything which throws light on the history of the MS. Dr. Kitchin thought that it had been originally a Glastonbury book¹. O₂, as I shall show presently, is a transcript of this MS., though, owing to the insertion in it of iv. 14, I am obliged to place it in the class of conflate MSS. ; but as regards origin, O₂ and derivatives of O₂ (if any), must be reckoned as belonging to the Winchester group.

The only other MS. which I can place here as exhibiting Balliol 176 (O₁₉).

in apposition to ‘dout-erchin-nach.’ Then the translation would run : ‘There is due to the prior, viz. to William, the benediction’ &c. In any case, if the MS. came from Glastonbury, the Irish connexions of that monastery receive an interesting illustration, as Dr. Moore remarks. I cannot think the MS. is so ancient as to enable us to identify the scribe with Æthelm who became archbishop of Canterbury

in 923 ; unless we suppose that that inscription also may have been copied from an older MS.

¹ For additional information as to this MS., I am indebted to the Rev. F. Madge. In a Glastonbury Catalogue of 1247, we find ‘Historiae Anglorum scriptae a Beda, bon. set uetust.’ ; also, ‘Beda de gestis Anglorum.’ Iohannes Glastoniensis, ed. Hearne, ii. 428, 435.

a pure C-text of the Winchester type is Balliol College, Oxford, No. 176 (O₁₉). This is a twelfth-century MS., folio, double columns, 36.50 × 25.70, ff. 182. The H. E. occupies ff. 1-93, the remainder being assigned to Bede's Commentary on St. Mark. It is all in one hand, and well written, the initials finely illuminated in green and red. Owing to the glaze of the vellum or the thickness of the ink the writing has peeled off in many places.

On a flyleaf at the beginning is the entry: 'Liber domus de Balliolo in Oxon. ex dono Willm. Gray Eliensis episcopi.' William Gray was bishop of Ely, 1454-1478. They are no other marks of ownership.

Apart from the general characteristics of the Winchester group, O₁₉ is specially connected with W by the adoption in the text of the alternative beginning of v. 9 which W² has written on the margin. The object of this alternative was undoubtedly to make the passage more suitable for reading aloud in church or in refectory¹; and that the scribe of O₁₉ had this object specially in view is shown by the fact that he has actually given to ii. 1 the heading: '*Lectiones* quedam de uita uel obitu beati Gregorii pape, edite a uenerabili Beda presbitero.' He would naturally therefore prefer the alternative reading of W² in v. 9.

Character-
istics of the
Winches-
ter group.

The following are some of the points in which W, O₂, and O₁₉ agree with one another against all other MSS.: i. 8 begins (in the middle of a sentence) 'ubi postea redeunte,' p. 21, l. 27, instead of 'at ubi turbo,' p. 22; ii. 2 begins 'haec iuxta opinionem,' p. 81, l. 4, instead of 'Interea Augustinus' in W and O₂; in O₁₉ there is a large initial to 'haec,' but a still larger one to 'interea.' In iv. 1, p. 202, l. 6, the four oldest MSS. are divided between 'Niridano' and 'Hiridano' as the name of

¹ The additional critical notes will furnish many illustrations of this custom. It is a frequent cause of corruptions of the text

of MSS., notably in MSS. of the N. T. Cf. D. C. A. ii. 954. For the custom of reading aloud at refecton, ib. 987.

Hadrian's monastery; O_2 and O_{19} both read 'Oiridano,' and we may assume that this was the reading of W, though the first letter has been tampered with, and is now illegible. In iv. 25, p. 264, l. 17, where the M-text reads 'aspicerent' and the C-text 'conspicerent,' these three MSS. read 'suspicerent'.

Of the corrections and alternatives written in W by later hands some appear in the text of O_2 , others appear in O_2 also as corrections and alternatives by a later hand.

§ 33. Other MSS. which exhibit a pure C-text without any special affinities are the following:—

Hatton 43 (O_1), 4to, 26.25 × 20.00, early eleventh century, ff. 177, of which the first eight are in a different hand from the rest of the MS. On f. 129 a a somewhat later hand has written the Anglo-Saxon version of Cædmon's hymn (see notes to iv. 24). This is the MS. which by the corrections and additions of the later scribe has prepared the way for the curiously conflate MSS., H_3 , Ar, O_7 (*v. sup.* pp. xcv, xcvi). Another feature of this MS. is the addition by the later scribe of historical glosses on the text. A leaf has been cut out between ff. 66 and 67. At the foot of f. 152 b is a verse of a hymn to St. John the Evangelist. The MS. would seem to have belonged to Glastonbury, if we may judge from the fact that in the Preface, p. 7, 'Laestingaeu' has been altered into 'Glaestingaei.' (*v. inf.* p. cxxvii.)

Bodl. 712 (O_8). This is a fourteenth-century MS., large folio, double columns, 34.00 × 22.50, ff. 371. It contains, besides Bede's H. E., William of Malmesbury's

¹ O_2 agrees with W in many places where O_{19} does not; thus i. 13 and 14 are joined together; so i. 17 and 18; ii. 16 and 17; ii. 18 and 19. In iv. 6 *ad init.*, p. 218, ll. 7-12, the words 'Sexuulfum . . . Gyruiorum' and 'Depositus . . . finiuit' are trans-

posed in W; in O_2 the whole passage is written on an erasure, showing that the scribe at first copied the error of W, and then discovered and corrected it; 'paschae' for 'pascha,' v. 24, p. 356, l. 12; 'eliaco' for 'elegiaco,' ib. p. 359, note 8.

Gesta Regum, ff. 89-198 b; the Chronicle of Martinus Polonus, ff. 199-248 a; and the 'Chronica Bede,' wrongly so called. After the Bede, f. 88 c, is the note by the scribe: 'scriptus reuerendo domino, domino Roberto de Wiuill episcopo Sarum.' This is Robert Wyville who was Bishop of Salisbury, 1330-1375. On the first page are two coats of arms: (1) *Gules*, a cross *or* fretté sable, between four mullets of the second, voided of the field¹. (2) The second shield is the same as the first, except that there is only one mullet in the first quarter of the field. On the flyleaf at the beginning is the name 'I. Rogers.' This is the MS. cited above as being the one MS. which has preserved (and that only as an alternative) the wrong reading of C in the preface, 'meditaturum' for 'meditandum.'

Conflate
MSS.

§ 34. We now come to the class of conflate MSS. (I arrange them in groups according to the degree of conflation.)

Reg. 13.
C. v. (R₁).

Reg. 13. C. v. (R₁). The date of this MS. is about 1000. It is folio, 32.00 × 21.00 and is boldly and clearly written; ff. 225. It ends imperfectly in the middle of the list of Bede's works, v. 24, p. 358, note 6. On f. 1 a is a short account of Bede in a later hand. At the beginning of the volume is the inscription 'Liber Monasterii Sancti Petri Glouc.' And in iv. 23, p. 255, over the name of Osric, King of the Hwiccas, is written in a later hand, 'fundator mon. Glouernis sub Ethelredo Rege' (*sc. Merciorum*). The text is of the C-type, except that iv. 14 has been incorporated.

New
College,
Oxford,
308 (O₁₈).

New College, Oxford, 308 (O₁₈), folio, double columns, 35.40 × 27.20, ff. 91, twelfth century. At the beginning is a list of Popes down to Innocent III inclusive; and a rough table in a still later hand of the contents of the H. E. At the end is a very beautiful extract on the

¹ In Burke's General Armoury (1878), pp. 1146, 1147 are several Wyvill coats of arms. None of them are exactly like this. The one that comes nearest is on

p. 1147: '*gules*, a cross *or*, between four mullets of the second.' For the correct blazon of these arms I am indebted to my friend Mr. Hurst.

humility of Christ, which is in the same hand as the MS.; then follow the lines:

‘Rex . miles . presul . edictis . ense . cruore .
 Impugnat . uiolat . protegit ecclesiam .
 Rex ira . miles gladio . presul prece pugnat;
 Pro populo presul . pro grege pastor obit .
 Pax patrie . dux iusticie . iurisque patronus;
 Presul in ecclesia: militis ense cadit.’

The reference is apparently to Thomas Becket. This is a fine MS. The initials are profusely ornamented with grotesque animals, chiefly in red and green and blue. At the beginning a leaf of a fourteenth-century service-book has been inserted, containing the ‘*propria Sanctorum*’ for SS. Augustine, Germanus, and Petronilla (May 26, 28, 31). I could discover no marks of ownership beyond the frequent erasure of the word ‘papa’ by some zealous protestant. This MS. has peculiarities of its own in regard to the division of chapters; and it omits the valediction and dates at the end of the letters in i. 29, 30.

Hengwrt 102 (He). I have not seen this MS. myself. Hengwrt
102 (He). For the following particulars I am indebted to my friend Mr. J. Gwenogfryn Evans. Folio, double columns, 31.55 × 21.00, ff. 147; middle of twelfth century, beautifully written, and finely illuminated at the beginning. At the end is the ‘*Forma Pacis*’ made between Henry III and Louis of France in 1217, occupying rather more than half a page.

Douce 368 (O₄). This is a twelfth-century MS., large Douce 368
(O₄). folio, double columns, 41.50 × 28.00, ff. 81, of which Bede, H. E., occupies ff. 1-78 c. Then follows a genealogy of the Mercian kings; and lastly the life of St. Kenelm, f. 79 b, imperfect at the end, but, according to an inserted note by Mr. Petrie, containing more than the usual copies. The whole MS. is in the same hand. At the beginning, in a fourteenth-century hand is the note ‘*Hoc . . . uolumen pertinet ad monasterium Winchelcombense*’ (Winchcombe, near Cheltenham). The MS. belonged at one

time to Thomas Rawlinson, for a note by him is inserted at the beginning: 'omnium quos (*sic*) uidi exemplarium Bedae si artem spectes, hoc est iure praestantissimum. This praise is excessive, but it is a fine MS. It has the book-plates of Philip Carteret Webb, and of Francis Douce, from whom it came to the Library. The latter has inserted the note: 'bought at Mr. Brander's sale, pretium £1 1s. 6d.' It has a peculiar beginning to i. 7 which I have not noticed in any other MS.: 'regnante in tempore illo Maximiano Herculio in Brittania passus est sub eo eiusdem insulae Sanctus Albanus,' &c. This, like many other corruptions in MSS., is probably to be traced to the desire to fit the passage for public reading in Church or in refectory. (See above, p. cxii.)

Barlow 39
(O₁₀).

Barlow 39 (O₁₀). This is a thirteenth-century MS., 4to, 23.50 × 16.50. It contained originally ff. 196; the H. E. occupying ff. 1-192, the remainder being taken up with the life of Bede¹. Twelve ff. are lost at the beginning², but it has the clause 'Propterea (*sic*) omnes . . . inueniam' at the end, and in other respects the MS. exhibits the usual characteristics of the C-text, except the insertion of iv. 14. It has peculiarities of its own in the division and headings of chapters, *e. g.* the rubric to v. 7 runs: 'Ut Cadwaladrus rex Britonum et Occidentalium Saxonum,' &c.; which testifies to the popular confusion between Cædwalla of Wessex and Cadwalader of North Wales³ of which I have spoken in the notes to v. 7; it also testifies to the hopeless darkness of men's minds on the

¹ See Hardy, Cat. i. 451, No. 986.

² A note at the beginning probably by the former owner of the MS., Thomas Barlow, Bp. of Lincoln, 1675-1691, says: 'Desiderantur hic capita 28 longa temporis iniuria et infaelicis seculi incuria deperdita.' I do not know whether it is

the Bishop's hand which has throughout the MS. erased the word 'papa' or altered it to 'episcopus.' A leaf is also missing at the beginning of Book iii.

³ So the scribe of O₁₁ notes on the margin of iv. 12: 'Ceadwala alio nomine Cadwaladrus in Britonum historia nominatur.'

subject of early English history. It is a poor MS., badly written on very defective vellum.

These four MSS., O₁₈, He, O₄, O₁₀, exhibit the ordinary C-text with the insertion of iv. 14, and are connected with one another and with R₁ by the fact that in the middle of the inserted chapter they apparently make a division marked by an illuminated capital at the words 'Praeclari omnino habitus,' p. 235, l. 14. This can hardly be accidental, and seems to point to some common source.

Moreover O₁₀ is unquestionably a transcript of O₄. This is shown by the fact that they both have a special heading to the hymn in iv. 20, which I have observed in no other MS.: 'hymnus in honore praefatae uirginis elegiaco et paracberico [para'c'terico¹ O₁₀] uel reciproco carmine compositus'; while both read 'oriende' for 'ortandi,' i. 27, p. 58, l. 29; and 'Augustarum' for 'Iuliarum,' i. 30, p. 66, l. 5.

Laud Misc. 243 (O₃). This is a twelfth-century MS., ^{Laud Misc. 243 (O₃).} ff. 81, small folio, double columns, 27.00 × 18.80; but it has been cruelly cropped by the binder. Fragments of the full-sized margin which happened to have writing on them have in some cases been preserved, showing that nearly three centimetres have been cut away. On f. 1 r^o, top margin, is written 'Jacobi Armachani'; *i. e.* it belonged at one time to the admirably learned Ussher. On the bottom margin is the entry: 'Liber Gulielmi Laud Archiepiscopi Cantuar. et Cancellarii Uniuersitatis Oxon. 1633.' On the flyleaf a seventeenth-century hand (not Ussher's) has made the remark: 'This is an exceeding good cotype,' and on the whole the praise is well deserved. A leaf has been cut away at the beginning, and another at the end; thus the Preface is lost, and all after the words: 'teque deprecor, bone Iesu' at the end. Hence in regard to the first and most decisive test this MS. is dumb. But in other respects it presents in

¹ Cf. Hardy, Cat. i. 515.

the main the ordinary features of the C-text, with the insertion of iv. 14. To this a later scribe has by erasure and alteration given a new beginning, evidently for the purpose of making it more suitable for public reading in Church or in refectory; for on the top margin he has put the heading: 'Incipit qualiter natalitius eiusdem Sancti Oswaldi dies diuinitus celebrari mandatus est,' and an 'Explicit' of similar character at the end of the chapter; while a cross on the left margin answering to a similar cross and note at the beginning of iii. 14, indicates that this chapter, iv. 14, was to be read after iii. 13, in order to complete the account of Oswald's miracles¹. This MS. is connected with O₁ by the insertion in the text of v. 21, p. 335, l. 31, of the words 'extendit uel expendit uel prolongat,' evidently at first a gloss on the word 'prorogat'; R₁ has an erasure of more than a line at this point, so that probably these words occurred in it also. They are underlined for deletion in O₁. In O₃ alone of all MSS. that I have seen there is inserted in the text the musical notation for the antiphon which Augustine and his companions sang on their first approach to Canterbury, i. 25 *ad fin.*

Bodley 163
(O₂).

Bodl. 163 (O₂). The date of this MS. is about 1100. It is a large 4to, 26.75 × 20.00, ff. 251. Bede's H. E. occupies ff. 1-209 a. Then after an entry, f. 209 a, relating to Ethelred and Edmund Ironside comes the poem of Ethelwulf 'De Abbatibus²,' ff. 209 b-226 b. Then after some extracts from Jerome and Orosius, and a curious charm, ff. 226 b-227 a, follows a copy of Nennius, ff. 228 b-245 a. Next: 'Incipit libellus Bemetoli ["Methodii" written above by a later hand] quem beatus Ieronimus

¹ Hence Stevenson infers that it belonged to some monastery dedicated to St. Oswald; *u. s.* p. xxxi.

² Printed by Dümmler, *Poetae Latini aevi Carolini*, i. 582 ff. Also in Arnold's *Simeon of*

Durham, i. 265 ff. Mr. Arnold used the present MS. The presence of this poem in O₂ makes it probable that O₂ was transcribed from W before the mutilation of W described above, p. cxi.

de Greco in Latinum transtulit uel composuit¹, ff. 245 a-248 b, a pedigree of the Counts of Flanders from Hildric (Liderik) to Baldwin VII; a list of kings of the Franks from Clovis to Louis VI, ff. 248 b-249 a; three lections from Bede on St. Oswald, f. 249 b; some Anglo-Saxon Glosses, f. 250 a; the beginning of a homily for St. John Baptist's Day, f. 250 b, and f. 251 a an interesting list of books²; a catalogue probably of part of the library of the monastery to which this MS. belonged. This was apparently Peterborough. On f. 250 v^o appears the entry: 'Anno Domini obiit frater . . . de burgo S. Petri'; on f. 249 v^o the name of 'Humffridus Natures.' This is probably the person who is known to have been a monk of Peterborough in 1534, Rector of Paston 1548-1553, and the recipient of a pension as of Peterborough in 1553³. On the top of the next page appears the name of 'Henricus Storkes,' of whom I know nothing. At one time the MS. must have been in the possession of some zealous protestant, as the words 'papa,' 'apostolicus,' &c., are constantly erased. With the exception of the insertion of iv. 14 it is a MS. of the C-type. And the insertion betrays itself as such; for above iv. 14 is rubricated 'alia'; above iv. 15, 'item'; and above iv. 16 'capitulum quintumdecimum,' though elsewhere this MS. has no numbers to the chapters either in the text or in the capitula.

¹ A book with exactly the same title occurs among the Cambridge University MSS.: see the Catalogue, iv. 357*.

² Printed in *Neues Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Gesch.* ii. 433 (1876). Gottlieb, *u. i.*, who places it among 'unbestimmte Verzeichnisse.'

³ I owe the information given above to Mr. Madan; who also refers to Gottlieb's *Mittelalter-*

liche Bibliotheken, No. 515. A person of the same name, also a monk of Peterborough, formerly owned MS. Gough Missal No. 47; cf. Macray, *Annals*, &c., p. 447. But from the handwriting of the entry, he must have lived at an earlier time. Probably the family of Natures was resident in the neighbourhood of the monastery.

With this exception the MS. is, as I have shown above (pp. cxi-cxiii), a transcript of W.

Stowe 104
(S).

Stowe 104 [old number 863], quarto, 25.75×17.65 , ff. 149, twelfth century. It is mutilated at the beginning, wanting the Preface and the Capitula to Book i; but the clause '*Propterea (sic) omnes . . . inueniam*' occurs at the end; and in other respects it exhibits the C-text with the addition of iv. 14, and the insertion (above the line) of the words '*cuius supra meminimus*' in iv. 18. At v. 2, p. 284, l. 10, the scribe has omitted all after the words '*syllabas ac uerba*' to the end of v. 5, p. 289. The H. E. ends on f. 112 a, and is followed by the letter on the death of Bede; then after some verses on the Archbishops of Canterbury¹ from Augustine to Iænbert, ff. 113 b-114 a, comes the omitted portion of the H. E., ff. 114 a-115 b, followed by some sections from Folcard's life of St. John of Beverley, ff. 115 b-117 a; then Ailred's life of Edward the Confessor, ff. 118 a-149 a; f. 149 b is occupied with the beginning of Hugo [? de S. Victore], *De uirginitate Sancte Marie*. The special interest in St. John of Beverley suggests a northern origin for this MS., but beyond that I can say nothing. The word '*papa*' is frequently erased.

Burney 297
(Bu₁).

Burney 297 (Bu₁). Small folio, 26.75×17.80 , ff. 131, fourteenth century. On f. 1 r^o is the entry '*Roger Twysden, 1661*'; on f. 46, lower margin. '*James Meredyth, desessed*' [deceased]. The H. E. ends, un mutilated, on f. 130 r^o, with the words '*superadicere curauit*,' v. 24, p. 357, l. 9 from bottom, omitting the list of Bede's works and all that follows. Hence the clause '*Praeterea omnes . . . inueniam*' does not occur in this MS. at all. It is possible that the scribe had an incomplete copy of the type of the three next MSS., and thought it better to conclude here than in the middle of a sentence. The H. E. is followed

¹ These verses are also in O₁₂.

by the letter of Cuthbert, after which the scribe has written: 'Felix qui scripsit sit, et qui talia fixit' [? finxit].

St. John's College, Oxford, 99 (O₂₀), twelfth or thirteenth century, small folio, double columns, 26.25 × 17.50, ff. 121, of which the H. E. occupies ff. 1-94 c; it is followed by Cuthbert's letter to Cuthwine on the death of Bede, ff. 94 d-95; St. Bernard's life of St. Malachias, ff. 96-117 c; Nennius, ff. 117 c-121 d, where it ends imperfectly. On the recto of the flyleaf, at the beginning, is a list of Archbishops of York from Paulinus to 'Willelmus de Meltun, assumptus de aula regis' (1316-1340). To the name of 'Henricus de Newerke, Iurista, Decanus ecclesie' (1296-9) is appended the note: 'et tunc statutum in capitulo Ebor. quod nunquam deinceps decanus ecclesie eligetur in archiepiscopum, ne forte decanatus ecclesie uacantis daretur per summum pontificem, sicut contigit in ecclesia Lincolnie et alibi in Anglia.' Then after some verses comes the word: 'Bridlington.' On the verso is the inscription: 'Liber Sancte Marie de Ioreuall (Jervaux)'; but the two last words are written on an erasure, so that it had evidently belonged to some other 'Saint Mary' previously¹; yet the curse follows: 'quicumque librum istum alienauerit anathema sit.' The MS. came to the College 'ex dono uenerabilis uiri Guilielmi Laud, . . . Praesidis, et ecclesiae Cathedralis Gloucestriae Decani. 1620.'

Fairfax 12 (O₅), a twelfth-century MS., small folio, after the first four leaves in double columns, 29.00 × 19.00. It is inscribed, 'e libris Monasterii Sancti Germani de Selby Com. Ebor. Chron. xii.' There are inscriptions in English and Latin showing that it was given in Sept. 1650 by Walter Cant, advocate of Edinburgh, to Colonel Charles Fairfax. Before this it had belonged to 'W. Santclair of Roislin, Knecht; Anno 1591, 2 Januarii.'

¹ Possibly Bridlington, which was dedicated to the Virgin. Mon. Angl. vi. 284.

The name of another possessor of it seems to occur: 'Sam. Coluile, Scotus.' This Charles Fairfax was a son of the first Lord Fairfax, brother of the second, and uncle of the third, the famous parliamentary general. He was a barrister by profession, but in the civil war he became a colonel of foot; like his more famous nephew he joined with Monk in the restoration of Charles II. He died in 1673 (Fairfax Correspondence, I. lviii, f.). Some elegiac verses addressed to him are on the flyleaf of the MS. It was by the bequest of his nephew, the great Lord Fairfax, that this and other MSS. came to the Bodleian. It contains, besides the H. E., Cuthbert's letter on the death of Bede, and Abbo of Fleury's Passion of St. Edmund (imperfect) prefaced by Abbo's well-known letter to Dunstan. Two marginal notes on iii. 27 and iii. 28 show the interest of the Selby scribe in the ecclesiastical history of neighbouring districts: 'nota quod Lindissi insula proprium habuerit episcopum;' 'nota quod Hripensis ecclesia proprium habuerit episcopum.' The word 'papa' has been occasionally erased. It is a poor and uninteresting MS.

Lincoln
College,
Oxford, 31
(O₁₄).

Lincoln College, Oxford, 31 (O₁₄), small folio, double columns, 26.25 × 17.50, ff. 201, twelfth or thirteenth century. A poor and carelessly written MS. It contains, besides the H. E., the letter on the death of Bede, and Bede's Commentary on the Catholic Epistles, the last being in a different hand. It is mutilated at the beginning.

Of these three MSS., O₂₀ and O₅ are C-texts with the insertion of iv. 14. O₁₄ has further the insertion of 'cuius supra meminimus' in iv. 18. But in all three the H. E. in the first hand ends abruptly with the words: 'Martyrologium de nataliciis,' v. 24, p. 259, l. 15. This is not due to mutilation, as in all three MSS. Cuthbert's letter follows immediately, and the agreement cannot be accidental. All three MSS. must therefore be ultimately derived from some MS. in which a leaf had been lost

before Cuthbert's letter, containing the last paragraphs of the H. E. In O_{14} the want was discovered, and the missing paragraphs added *after* the letter, including the clause 'propterea (*sic*) omnes . . . inueniam.' But as it is mutilated at the beginning we cannot be sure that that clause may not have occurred also in the preface, as in H_3 and Ar. This group shows a certain affinity with the text of O_1 , but it is not directly derived from it.

§ 35. The next group of MSS., A_2 , O_6 , O_{11} , O_{12} , O_{15} , O_{17} (to which may be added O_{14} , which for special reasons has been already described), show a further degree of conflation of the C-text; they not only insert iv. 14, but have the words 'cuius supra meminimus' in the text of iv. 18. Moreover, with the exception of A_2 , they all show more or less affinity to O_1 , though I cannot say that any one of them is an immediate copy of that MS. Within the group O_{11} is closely related to, though not a transcript of O_{17} . As A_2 stands apart from the other members of the group I take it first.

Additional, 14,250 (A_2), small folio, 27.30 × 17.00, ff. 150, thirteenth century. It was purchased for the Museum at the sale of Dean Milles' library, April 15, 1843, f. 1 v^o, and on the top margin of f. 3 r^o is the entry: 'Liber domus Plympton.' On f. 2 v^o is a pedigree of Noah's descendants. The H. E. occupies ff. 3 r^o–148 r^o, the remaining ff. (148 v^o–150 v^o) being taken up with a short chronology from the Incarnation to 1177, though the last entry is 1170, 'Anglorum primas corrui ense Thomas.' It agrees with O_3 in a remarkable reading in i. 27, p. 52, l. 10, the insertion of 'ordinantur alii episcopi' after 'episcopi,' but it is not a transcript of O_3 , for in v. 21, p. 344, note 5, O_3 has supplied an omission of the C-text in its own way, whereas A_2 has the correct reading¹.

¹ The fact that this MS. uses 'finit' and 'explicit' indiscriminately at the end of the books of the H. E. is rather against Mr. Bradshaw's theory, Collected Papers. p. 459, that 'finit' as opposed to 'explicit' is a specially Celtic use.

Digby 211
(O₆).

Digby 211 (O₆), folio, double columns, 33.30 × 22.50, ff. 108, twelfth century. On the v^o of the first flyleaf is the entry: 'Liber Sancte Crucis de Waltham'; on f. 1 r^o 'Vindica te tibi Kenelme Digby.' The H. E. occupies ff. 1 a–108 a; then follows the letter 'De obitu Bede,' ff. 108 a–109 a. It is a finely written and beautiful MS.

Magdalen
College,
Oxford, 105
(O₁₇).

Magdalen College, Oxford, 105 (O₁₇), small folio, double columns, 30.25 × 21.50, ff. 138, of which f. 138 v^o is blank; twelfth century. It contains only the H. E.; at the end of which, in a different hand, are the following verses:—

'Scribens in scheda sedet hic sua dogmata Beda,
Ex Anglis natus, doctissimus atque probatus.
Nam scripturarum tractando profunda sacrarum
Mundum doctrinis ceu sol perlustrat opimis.
Suscipe nostrorum rex hystoriam populorum,
Quam lege, scribe, proba; cunetos hoc uelle labora.'

Between ff. 16 and 17 there is a lacuna extending from after the words 'rexit annos,' i. 23, p. 42, l. 18, to the end of the words 'pensare (*sic*) debet,' i. 27, p. 60, l. 2. On the margin of iv. 24 the West-Saxon version of Cædmon's verses has been written. This is a clear and well-written MS.; the initials are illuminated in red and green, and the headings of the books are finely ornamented.

Digby 101
(O₁).

Digby 101 (O₁₁), fourteenth century, quarto, 21.75 × 15.00, ff. 209, of which the H. E. occupies ff. 1–105, the remainder being taken up with William of Newburgh, written in the same hand. There are a few English glosses on the margin: p. 136, l. 23, 'inuectione *anglice* undirniminge'; p. 145, l. 31, 'consistere *anglice* withstonden'; p. 232, l. 9, 'sele *anglice*, uitulus marinus *latine*; ey, insula'; p. 234, l. 13, 'clama *gallice* clameth uel cleyrn tu, *quod alio uerbo dicitur* uoca.' On f. 1 a, 'Vindica te tibi Kenelme Digby.' There are no other marks of ownership. The close affinity of this and the preceding MS. is shown by the following passages:—In the last line of Prosper's epigram in i. 10, O₁₇ and O₁₁

both read 'huic' for 'hic,' O₁₇ has 'uel grandine' written above 'gramine,' while O₁₁ reverses them, putting 'grandine' in the text and 'gramine' above. These variants I have noticed in no other MSS. In v. 1, p. 282, l. 3, O₁₇ has over the word 'undiqueuersum' the gloss 'i. ex omni parte.' O₁₁ writes in the text, 'undique ex omni parte uersum.' This might look like actual copying; but at p. 182, l. 19, O₁₁ has the reading 'de obseruantia one paschae,' evidently copied from a MS. which had 'obseruantia' in the text with 'one,' *i. e.* 'obseruatione,' written as an alternative above. But this MS. is not O₁₇, which has the ordinary reading 'de obseruatione paschae'¹.

Merton College, Oxford, 95 (O₁₅), fourteenth century, Merton College, Oxford, 95 (O₁₅). folio, double columns, 33.00 × 22.00, ff. 196. It is mutilated at the end, all after v. 20 being lost; and from the table of contents a good deal has been lost besides the conclusion of the H. E. The clause 'Praeterea omnes' does not occur in the preface, we may therefore assume that it was placed at the end; unless indeed, as with Bu₁, it occurred in neither place. But this is unlikely. After the word 'studuimus,' with which the preface in the C-text ends, this MS. has the unintelligible addition, peculiar to itself: 'tempore pro Domino sanctum est fuderunt.' The MS. came to the College 'ex legato . . . Roberti Ketrinham, quondam Rectoris ecclesie Sancti Gregorii London. Oretis igitur pro eodem, et benefactoribus eiusdem, omnium ac fidelium animabus a purgatorio liberandis.' There are no other marks of ownership.

Tanner 348 (O₁₂), fifteenth century, small quarto, Tanner 348 (O₁₂). 21.50 × 14.50, ff. 114, of which the H. E. occupies ff. 11-113 r^o, the remaining space being taken up with the letter on Bede's death. On f. 1 is the name 'W. Cant,' probably the same who gave O₅ to Colonel Fairfax.

¹ A note on Aldhelm at v. 17 suggests Malmesbury as the possible home of O₁₁.

Final stage of conflation. § 36. We come now to the most highly conflate group of all. I have shown above (pp. xcv, xcvi), how the additions of the second scribe in O₁ prepared the way for this final stage, in which, in addition to other insertions, the paragraph 'Praeterea omnes' is found both at the beginning and end of the work.

Harley 3680 (H₃). Harley 3680 (H₃), twelfth or thirteenth century, folio, 31.00 × 20.50, ff. 177. On f. 1 r^o is the entry, 'Liber Sancti Andree Roffensis Ecclesie,' and on f. 2 r^o, 'Liber de claustro Roffensi Huberti precentoris¹.' And this connexion with Rochester is further illustrated by the fact that on the margin of ii. 9 is written in a later hand, 'Legenda S. Paulini *patris nostri*.' The H. E. ends 173 v^o, and is followed immediately by the letter on the death of Bede, ff. 173 v^o–175 v^o. Then comes an account of the conversion of Kent, ff. 176 r^o–177 r^o; then 'Notationes de Sanctis qui in Anglica patria requiescunt,' f. 177 v^o, where it concludes, mutilated.

Arundel 74 (Ar.). Arundel 74 (Ar.), fifteenth century, folio, double columns, 34.00 × 24.75, ff. 106. On f. 1, top margin, is the name, 'William Howarde, 1592.' On the bottom margin, 'Soc. Reg. Lond. ex dono Henr. Howard Norfolciensis².' This MS. is either a transcript of H₃ or they are both copied from the same original. In addition to the mode of conflation and special readings in which they agree, Ar. has the same additional matter as H₃, only, unlike H₃, it is unmutilated. The 'Notationes de Sanctis' are complete, and are followed by 'Beda super fortem mulierem³,' so that possibly H₃ also contained this. The one point which makes in favour of Ar. and H₃ being derived from a common original, and not Ar. from

¹ In a Catalogue of the Library of St. Andrew's, Rochester, of the year 1202, we find 'Beda Hystoria Anglorum.' Archaeologia Cantiana, iii. 55.

² See Edwards, Lives of the Founders of the British Museum, pp. 196–197.

³ See below, pp. cli, clii.

H₃, is that in the letter on the death of Bede H₃ omits the Anglo-Saxon verses, leaving a blank space of three lines for them, whereas Ar. gives them, though in such a form as shows that the scribe did not understand them. If then Ar. was copied from H₃, the scribe must have got the verses from some other source. And this is not impossible; but the other explanation is simpler and more probable. Ar. is a very ornamental MS., adorned with coats of arms, &c.¹ But it is very carelessly written.

Bodley, e Musaeo, 115 (O₇), 4to, 24·50 × 16·50, ff. 159, twelfth or thirteenth century². Mutilated both at beginning and end; and the table of contents shows that a good deal has been lost besides the commencement and conclusion of Bede's H. E. Owing to this fact tests 4 and 5 cannot be applied; but there cannot be the slightest doubt that it belongs here. The following instances will show conclusively the close connexion of these three MSS. with O₁ and with one another. In ii. 2, l. 3, above 'proximae' O₁² has written as an alternative 'maxime'; O₇, H₃, Ar. have both 'proxime' and 'maxime' in the text, though Ar. has seen the error and has subpunctuated 'maxime' for deletion. In ii. 13 *ad fin.*, p. 113, l. 22, O₁², O₇, H₃, Ar. have all 'doro-

Bodley. e
Musaeo. 115
(O₇).

¹ On f. 21b Quarterly: 1 and 4, *argent* a bend *sable*; 2 and 3, *gules* a fret *or*. On f. 1a are the same arms within a border *azure* charged with six mitres of the fourth, lined of the third. The first are the arms of Despenser quartering Audley; the second is probably a variety of the coat assigned to Henry Despenser, Bishop of Norwich, 1370-1406, to whom the MS. most likely belonged. See Papworth, *Ordinary of British Armorial*, pp. 183, 211. I owe the reference and identification to

Mr. Shadwell, Fellow of Oriel College.

² In the Preface, p. 7, l. 15, H₃, Ar., and O₇ follow O₁² in reading 'Glestigéi' for 'Læstingaeu,' *i.e.* Glastonbury, for Lavingham. This attempt to claim for Glastonbury a connexion with Bede's Hist. Eccl. is very unfortunate, as Bede is there speaking of the sources whence he derived his knowledge of Mercian and East Saxon affairs, with which Glastonbury could have nothing to do.

bernensionem' [-bor- Ar.] for 'doruuentionem.' But the two most decisive cases are the following. In iii. 25, p. 186, ll. 6-7, in the phrase 'a xiiii^a luna primi mensis [ad uesperam usque ad xxi^{am} lunam eiusdem mensis] ad uesperam,' O₁ has by homoioteleuton omitted the words in brackets. O₁² has inserted on the margin 'usque ad . . . mensis.' Thus one 'ad uesperam' is lost. And this defective reading is the reading of the text of O₇, H₃, Ar. In v. 7, p. 294, l. 2, O₁ reads 'an. et cons. iiii.' O₁² has on the margin expanded cons. (rightly) into 'consulatus,' adding 'sui'; but O₇, H₃, Ar. have *all* the impossible expansions of the contractions 'ante et constantio quarto.' I have said above that the table of contents of O₇ shows that the volume originally contained more than the H. E. This is the table: 'Historia Anglorum . . . Bede . . . ; item epilogium de obitu eiusdem; et de locis sepulture nonnullorum sanctorum Anglie'; *i. e.* the additional matter in O₇ was largely identical with that in H₃ and Ar. I have little doubt therefore that O₇, H₃, and Ar. were all copied from a common original, which was itself derived mediately or immediately from O₁¹.

The Anglo-Saxon version (AS).

§ 37. The Anglo-Saxon version² (AS). The general

¹ The affinity of these three last groups, O₅, O₁₄, O₂₀; O₆, O₁₁, O₁₂, O₁₅, O₁₇; and H₃, Ar., O₇, with O₁ and with one another may be seen by a reference to the additional critical notes on the following passages: p. 28, ll. 23, 27; p. 31, l. 7; p. 38, note 4; p. 39, l. 27; p. 45, l. 11; p. 47, l. 22; p. 49, l. 18; p. 58, l. 28; p. 59, ll. 28, 29; p. 60, ll. 22-24; p. 75, l. 23; p. 189, l. 4; p. 194, l. 7; p. 205, l. 4; p. 213, l. 28; p. 252, note 1; p. 280, l. 21; p. 312, ll. 3, 27; p. 325, l. 1; p. 343, l. 21.

² The Anglo-Saxon version is cited at the beginning of Ælfrie's Homily on Gregory: 'istoria Anglorum þa þe Ælfred cyning of Leden on Englisc awend,' 'The Historia Anglorum which King Alfred turned from Latin into English,' ed. Elstob, p. 4. More remarkable is that it is cited, and a quotation made from it, by Rudborne, Ang. Sac. i. 183. He seems to think that Bede himself wrote the Saxon version: 'liber quem composuit in lingua Saxonica de Gestis Anglorum, . . .

relations of this version to the original do not concern us here. They are matters for an editor of that version. The only question with which an editor of the Latin text is concerned is the bearing of the Anglo-Saxon version on that text. Owing to the freedom with which the translator worked, the AS. version is very rarely available for the settlement of minute differences of reading. But the general type of text used by the translator is perfectly plain. Owing to the omission of the chronological summary, test 4 cannot be applied; but the other four tests show that he used a MS. of the C-type. And it was a good and pure MS. of that type. The AS. version shows no trace either of the unauthorised additions of later MSS., or of the special peculiarities of the Durham or Winchester group. Other points in which it shows its affinity with C are the joining together of iii. 1 and 2, and the reading 'unum quod' for 'quaedam quae' at the end of iv. 28 (30). In one or two points the translator's MS. was superior to our C; it did not omit 'signando' at the end of iv. 22 (24), or 'rationis' at the end of v. 21. It differs from C and the majority of C's followers, and agrees with M in making iii. 13 begin, 'Nec solum inclyti fama uiri,' instead of 'Tempore, inquit, mortalitatis'; but other MSS., not of the M-type, do the same.

§ 38. A few words must be said in conclusion as to early editions. The editio princeps of the H. E. is without printer's name or place, but it is certainly¹ the work of Heinrich Eggesteyn of Strasburg, and was probably printed about 1475. Of v. 24 it omits all after the words 'adiecit imperio,' p. 352, l. 13; so that tests

Early editions.

cuius copiam habui in Prioratu Canonicorum de Suthwyk.' This is interesting as showing that Saxon studies were not extinct even in the fifteenth century.

¹ I give this on the authority of Mr. R. Proctor of the British Museum; I have no right to speak on a question of typography.

4 and 5 cannot be applied: in other respects it seems to be taken from a MS. of the M-type. About the same time Eggesteyn printed an edition of the Latin version of Eusebius. Both these were reprinted at Strasburg in a single volume in 1500. The Bede reproduces all the features of the editio princeps; and this is the case also with the reprint of the same two works by Heinrich Gran, Hagenau, 1506. In 1550 a separate edition of Bede's H.E. was published at Antwerp by John Grauius¹. This not only contains the whole of v. 24, but the continuation of Bede's Chronology is given continuously with it, preceding the list of Bede's works. The preface ends with 'studuimus².' The work ends: 'Te deprecor . . . faciem tuam, qui uiuis et regnas etc. Amen³.' Then comes Bede's epitaph, and the date of his death; and then 'Beda ad lectorem. Omnes . . . inueniam. Vale⁴.' But I am inclined to think that this arrangement is due to the editor. In most of the test points this edition follows the M-text. These features are reproduced in the collected Basle edition of Bede's works, 1563, except that the clause 'Beda ad lectorem . . . Vale' is printed (in a different type) at the end of the preface. All these editions are in folio. Octavo editions of the H.E. appeared at Louvain in 1566, and in 1566-7. In 1583 it was embodied in the *Hist. Christ. ueterum patrum* by René de la Barre, Paris; and in 1587 in Commelin's *Rerum Britannicarum Scriptores*, Heidelberg. This last seems to have been taken from a good MS. of the M-type⁵. The continuation is printed continuously, but distinguished by different type. In 1601 there was an 8vo edition of the H. E. at Cologne, and in 1612 appeared the Cologne reprint of the Basle edition of

¹ 'The first critical revision of the text, in the formation of which good MSS. were employed.' Stevenson, *Church Historians*, I. ii. p. xxviii.

² p. 8. ³ p. 360.

⁴ ib.

⁵ 'Revised by a good MS., which belonged to Pithou.' Stevenson, *u. s.*

Bede's collected works, which was itself reprinted 1688. In 1681 Chifflet the Jesuit published his edition of Bede's H. E. under the title 'Bedae Presbyteri et Fredegarii scholastici concordia,' 4to, Paris. For this he used 'S. Maximini Treuerensis codex peruetustus¹,' a MS. which Hardy² identifies with MS. Phillips, 1873, and believes to be a transcript of M. Certainly Chifflet's text is of the M-type. At the end of the work, after 'faciem tuam,' Chifflet gives from the printed editions the continuation of Bede's Chronology. This he believes to be mainly the work of Bede himself, whose death he places in 762 (!). In addition to these continental editions, Giles³ mentions an edition of the H. E. at Lyons in 1587, and collected editions of Bede's works at Paris in 1544 and 1554. Hardy⁴ further gives the following editions: 1483, Strasburg; 1493, Spires; 1514, Strasburg; 1545, Paris; 1661, Cologne⁵.

In 1643-4 Abraham Whelock published, at Cambridge, the first English edition of the Latin text of the H. E., and the editio princeps of the Anglo-Saxon version. He probably took his Latin text mainly from one of the continental editions, but he used also three MSS., one belonging to Sir Robert Cotton, one to Dr. Ward of Sidney Sussex College, and one to Trinity College, Cambridge⁶. In 1722 appeared Smith's edition, already described, which at once superseded all others.

Of translations into English other than the Anglo-Saxon version, the earliest is by Thomas Stapleton, Translations into English.

¹ Chifflet, p. 316.

² Cat. i. 436.

³ Opp. ii. 6. ⁴ Cat. i. 714.

⁵ The edition which Hardy puts first: 'No imprint, but probably by Conrad Fyner at Eslington, 1471 × 1475,' is most likely nothing more than a wrong description of the same

edition as that which he gives, more correctly, as 'Strasburg, 1473. Hen. Eggesteyn.'

⁶ According to M.H.B. Wheloc's MSS. were our C; Trin. Coll. Camb. R 5. 27 (Ca.); Sid. Suss. Δ 5. 17; and the basis of his text, the Cologne edition of 1612. Preface, p. 72.

Antwerp, 1565, 4to (second edition, St. Omer, 1622, 8vo). The object of Stapleton was to influence Elizabeth against the Reformation, and to show the difference between 'the pretended reformers' and the early Church of Augustine and his companions.

Another translation was published by John Stevens in 1723¹, and a third by W. Hurst in 1814. Dr. Giles published a revised version of Stevens' translation separately in 1840, and in his collected edition of Bede's works, 1843². A new and improved translation was given by Mr. Gidley in 1870.

Of the Hist. Abb. a translation was published at Sunderland in 1818 by the Rev. Peter Wilcock. Of the Epistle to Egbert a translation was published at Oxford in 1882. In 1853 Mr. Stevenson published in Church Historians, vol. i, Part ii, translations of all the historical works of Bede, with the exception of the Metrical Life of St. Cuthbert. The translation of the H. E. was based on that of Stevens. The anonymous history of the Abbots has never, to my knowledge, been translated.

B. THE MSS. OF BEDE'S HISTORY OF THE ABBOTS.

MSS. of
Bede's
Hist. Abb.

§ 39. Of Bede's History of the Abbots, eight MSS. are known to me, all of which have been collated for this edition. They are Harl. 3020; Digby 112; Cotton. Tiber. D. iii; Durham Cathedral Library, B. ii. 35; Harl. 4124; Pembroke College, Cambridge, 124; Burney 310; Fairfax 6.

Two
groups.

These MSS. fall into two clearly marked groups; the first consisting of Harl. 3020 and Digby 112, the other of the remaining six MSS.

¹ On this see Stevenson, *u. s.* p. xxxiv.

² In this edition the Hist. Abb., the prose lives of St. Cuth-

bert and St. Felix, the De Locis Sanctis, and the letters to Albinus and Egbert, were also translated.

Harley 3020 (H_1)¹. This is a beautiful MS. of the tenth century, 8vo, 22.70 × 13.00, ff. 132. It contains lives of saints, of which the three first articles concern us here. (a) Bede's homily on Benedict Biscop, partly printed from this MS. by Stevenson, *Opp. Min.* pp. 335-338 (cf. *Opp.* v. 179-185, a different text). (b) Bede's history of the Abbots, ff. 7 a-21 a. (c) The anonymous history of the Abbots, ff. 21 a-34 a. This MS. furnishes by far the oldest and best text of Bede's *Hist. Abb.*, and it was rightly made by Mr. Stevenson the basis of his edition (*Opp. Min.* pp. 139-162). It is not mentioned by Hardy, *Cat.* i. 413; though on the preceding page he had cited it as the only authority for the anonymous history of the Abbots. Unfortunately there are two considerable lacunae in it; the first in § 18, from 'qui a primis' to 'commendato—'; the second in §§ 20-21, from 'et in loco' to 'geminorum martyrum.' The fact that in the former case the lacuna ceases in the middle of a word 'commendatoriam' seems to show that these lacunae are due not to 'an oversight of the scribe' (Stevenson, pp. 158, 160), but to some mutilation of the MS. which he had before him. This MS. is on the whole very accurately written. There are some mistakes in it, mostly mere slips, which can be easily corrected, and which have in most instances been corrected by the scribe of the next MS.²

Digby 112 (Δ). This is a vellum MS. of the twelfth century, 8vo, 23.00 × 16.00, ff. 152. It also consists chiefly of hagiological matter, and the contents may

¹ It should be noted that this symbol, H_1 , does not indicate the same MS. as it does in the case of the *Hist. Ecel.*

² p. 366, note 2; p. 368, note 8; p. 369, note 5; p. 370, note 4; p. 372, note 6; p. 373, note 10; p. 374, note 7; p. 375, notes 6, 9; p. 376, notes 3, 5; p. 377, note 1;

p. 380, note 4; (p. 380, note 9); p. 383, note 4; p. 384, note 3; (p. 385, note 1; p. 386, note 5).

In all these cases Δ has corrected the mistakes of H_1 , except in the three cases enclosed in brackets; and of these the two last do not come into Δ 's text at all.

be seen in Mr. Macray's catalogue of the Digby MSS., pp. 126, 127. On f. 1 is the motto 'uindica te tibi Kenelme Digby.' It is an evident transcript of H₁, as may be seen from the fact that it has the same peculiarities of text, *e.g.* 'militans' for 'militare,' p. 365, note 3; 'leuam' for 'aquilonem,' p. 368, note 3; 'nomine' for 'regimine,' p. 372, note 1; and the right reading at the beginning of § 16, p. 380, note 14, &c. Moreover it has the words, p. 381, note 2, which all the other MSS. omit, while in §§ 20-21 it shows the same lacuna as H₁, though the text has been doctored a little. Δ has however peculiarities of its own. These consist partly in accidental slips and omissions; partly in insertions of words such as 'igitur,' 'ergo,' 'autem,' 'uero,' 'enim,' &c., and other slight changes intended to make the sentences run somewhat more smoothly¹; partly, as we have seen, in the correction of obvious mistakes in H₁. In only one instance of any importance does Δ show a reading in agreement with the other group of MSS., viz. the substitution of 'donasse' for the meaningless 'ordinatum esse' of H₁ in § 7; and as the word 'donauerat' has immediately preceded, even this may be an independent correction of the scribe of Δ; while in the other cases² the agreement is almost certainly fortuitous, the differences from H₁ being merely due to the scribe's desire to improve his text.

He has however conflated his materials in a curious

¹ Mistakes: p. 366, note 1; p. 367, note 15; p. 368, notes 6, 9, 10, 17; p. 369, note 4; p. 371, note 6; p. 377, note 2; p. 385, note 3. Omissions: p. 365, note 6; p. 368, note 18; p. 369, note 2; p. 372, note 7; p. 373, notes 3, 6; p. 381, note 7; p. 385, notes 4, 7. Insertions: 'uero,' p. 365, note 15; p. 367, note 4; 'enim,' *ib.* note 2; 'et,' p. 368, note 2; p. 374, note 3; p. 378, note 4; 'est,'

ib. note 8; 'igitur,' p. 369, note 1; 'autem,' p. 374, note 5; p. 380, note 8; 'in,' p. 381, note 3; 'iterum,' p. 383, note 2; 'etiam,' p. 380, note 2; 'ergo,' p. 376, note 7. Different order: p. 373, note 2; p. 378, note 6. Totally different reading: p. 368, note 11; p. 385, note 6.

² These are, p. 367, note 1; p. 368, note 14; p. 380, note 13; p. 382, note 7.

and interesting way. His object apparently was to provide two homiletic discourses, one for Benedict Biscop's¹ day, the other for Ceolfrid's. For the first he followed Bede's Hist. Abb. as far as the end of § 14, appending to it a homiletic doxology². For the second he took as his basis the anonymous Hist. Abb., which not only contains particulars of Ceolfrid's earlier life which are not in Bede, but also by its homiletic exordium lent itself excellently to the purpose of the scribe. To this also he appends a doxology³. He was not however content with this, but interpolated the anonymous text from time to time with passages taken from Bede's Hist. Abb. He has not always done his work very skilfully. In one instance he introduces from Bede a passage practically identical with one which had already occurred in the Hist. Anon., and tries to gloss the matter over by inserting the words 'ut supra iam diximus⁴.' Hence even in this second part there are considerable passages which are available for the criticism of Bede's Hist. Abb. In the critical notes I have distinguished the readings of these passages by the symbol δ . It is in one of them that the lacuna alluded to above occurs, proving that they also are taken from H₁. The earlier lacuna has also influenced the text; for it has obliged the scribe to revert suddenly and awkwardly from the text of Bede to that of the Hist. Anon. Other points of agreement between H₁ and δ may be seen in the critical notes. The type of text exhibited by these two MSS. may be called the H-text. It is that which I have adopted.

§ 40. The text of the other six MSS. is of a different type; and a glance at the critical notes will show that where these MSS. differ from the H-text, they, in the large majority of cases, agree exactly among themselves.

¹ Compare the heading, p. 364, note 1.

² See p. 404, note 4.

³ See p. 398, note 2, and p. 383, note 6.

⁴ See p. 379, note 5.

Cotton.
Tib. D. iii.
(C).

Cotton. Tiber. D. iii. (C)¹; folio, 26.50 × 19.00, in double columns, of the twelfth century, ff. 249. It was badly injured in the Cottonian fire. It also contains lives of saints. The Hist. Abb. occupies ff. 144a-149 b, and is preceded by the 'Titulatio opusculorum uenerabilis Bede presbyteri ab ipso edita,' *i.e.* the list of Bede's works taken from H. E. v. 24². I place this MS. first, though it is not the oldest MS. of the group, because it has certain marked peculiarities which distinguish it from the other five members of the group, and it is therefore convenient to treat it separately. Of these peculiarities the most interesting is that it alone of all the MSS. has preserved the division of the work into two books at the beginning of § 14, which is certainly original, as Bede himself mentions it in H. E. v. 24³. In § 18 there is an omission of nine words owing to homoioteleuton, and the fact that this lacuna is not found in any of the other MSS. shows that none of them can be copied from this. The other peculiarities are unimportant, but they help to give this MS. a character of its own⁴.

The Dur-
ham MS.
(D).

The Durham MS. (D)⁵. This MS. has been already

¹ Here again this symbol has a different signification from what it has in the case of the Hist. Eccl.

² This begins 'Beda famulus Christi,' and ends 'intercessionis inueniam'; which shows that it was taken from a copy of the H. E. which had the clause 'Praeterea omnes,' &c., at the end of the work.

³ p. 359: 'historiam abbatum . . . in libellis duobus.'

⁴ Mistakes: p. 364, note 5; p. 365, notes 8, 13; (p. 367, note 8; p. 368, note 15); p. 373, note 5; (p. 379, note 6); p. 381, note 2; p. 383, notes 8, 9; (ib. note 11;

p. 384, note 2; p. 385, note 10). Omissions: p. 365, note 9; p. 370, note 10; (p. 372, note 10; p. 379, note 7); p. 383, note 3. Difference of order: p. 364, note 3. Other peculiarities: (p. 372, note 8); p. 377, note 5; p. 382, note 6; p. 384, note 5. All these peculiarities, except those enclosed in brackets, are reproduced in Ware's edition. See below, p. cxxxviii.

⁵ In the case of this and the two following MSS., the symbols D, P, H₂, have the same signification as in the case of the H. E.

described (*sup.* pp. cv, cvi). The Hist. Abb. occupies ff. 123 d-129 a. This is the typical MS. of the group, and the remaining four are probably derived from it.

Pembroke College, Cambridge (P). This has also been described above (pp. cvi, cvii). It is almost certainly a transcript of D¹. It has no variations of importance. In one or two instances where it varies slightly from D it happens to agree with one or other of the MSS. of the same group². But this is most likely purely accidental.

Harley 4124 (H₂). This MS. has also been described above, and reasons given for believing it to be closely related to D (*sup.* p. cvi). It is mutilated at the end, and the Hist. Abb. which begins at f. 87 c terminates abruptly in the middle of a word in § 9 at the end of f. 89 d.

Burney 310 (B)³. This too has been already described (*sup.* pp. cvii, cviii). It is known to be a transcript of D. It has a certain number of peculiarities⁴, but these are purely accidental.

Fairfax 6 (F). This is a large folio, 32.50 × 20.50, in double columns, of the second half of the fourteenth century, ff. 295 (according to the old foliation, which does not include the leaves at the beginning containing lists of the Bishops of Lindisfarne, &c.). It consists wholly of matter relating to the north of England. It contains Simeon of Durham's History of the Church of Durham, the 'De iniusta uexatione Willelmi Episcopi,' the 'Vita Bartholomaei Farnensis,' and the 'Vita Oswaldi,' all of which are printed in whole or in part by Mr. Arnold in his edition of Simeon⁵; the so-called Irish

¹ See below, p. cxxxviii.

² p. 370, note 5; p. 383, note 1; p. 386, note 3; p. 372, note 9. Readings peculiar to P: p. 382, note 3; p. 373, note 4.

³ In the text of the H.E. this MS. has the symbol Bu₂.

⁴ p. 367, notes 3, 7; p. 370, note 9; p. 372, note 5; p. 375, note 4; p. 376, note 2; p. 379, note 8; p. 381, note 5; p. 383, note 14; p. 384, note 4; p. 385, notes 9, 14; p. 386, note 1.

⁵ Cf. Vol. I. xvi. f. xix. xxv.

Life of St. Cuthbert¹, Bede's metrical and prose lives of St. Cuthbert, and the work on the same saint by Reginald of Coldingham or Durham²; lives of SS. Aidan, Eata³, and Ebba, and the Life of St. Godric by Geoffrey of Durham⁴. The MS. 'is evidently the production of the Durham Scriptorium⁵,' and the name of the scribe is given on f. 1: 'nomen scriptoris est Petrus Plenus Amoris⁶.' Between the lives of SS. Ebba and Godric come Bede's Hist. Abb. ff. 174 a-179 a, and the life of Bede. The text of the Hist. Abb. is identical with that of D, and is, I believe, a transcript from it⁷. This I regard as proved by the fact that in § 17 it and P alone keep the false reading of D: 'iuxta euangelium regulam,' which the other MSS. have amended either by omitting 'regulam' (C) or by altering 'euangelium' into 'euangelii' (B), thus restoring the reading of H₁. The text of these six MSS. may be called the D-text.

Editions.

The Hist. Abb. was first printed by Sir James Ware, Dublin, 1664, 8vo; reprinted by Wharton, London, 4to, 1693. The MS. used by Ware was C. This is proved by the fact that his edition reproduces the two salient peculiarities of C, the division into two books, and the lacuna in § 18. It reproduces also most of the minor peculiarities of C, a few obvious mistakes being corrected⁸.

¹ Printed in *Miscellanea Biographica*, S. S. 1838. See notes to H. E. iv. 25 [27].

² Printed by S. S. 1835. Cf. Hardy, Cat. i. 306-308.

³ Printed in *Misc. Biog. u. s.* See notes to H. E. iii. 26.

⁴ Cf. Hardy, Cat. ii. 390, 391, and the *Vita Godrici* by Reginald of Durham (S. S. 1845), pp. viii. f.

⁵ Hardy, Cat. i. 308.

⁶ On this family of scribes who called themselves 'Plenus

Amoris,' 'Pleindamour,' or 'Fullalove,' see Macray, *Annals of the Bodleian*, ed. 2, pp. 21, 22. Add to the instances there given a Winchester MS. No. 32, which contains the same *Vita Godrici* as Fairfax 6, and has on a fly-leaf at the end: 'Nomen scriptoris Willelmus Plenus Amoris.' *Vita Godrici*, u. s. p. xx.

⁷ F has a few peculiarities of its own: p. 365, note 4; p. 368, note 5; p. 373, note 9.

⁸ See above, p. cxvvi.

Moreover that these corrections were made by Ware out of his own head without recourse to other MSS. is shown by the fact that in two instances his corrections do not agree with any MS.¹

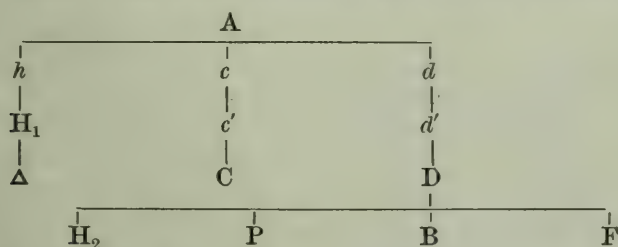
Smith (1722) collated Ware's text with D, P, and a MS. which he calls 'Merton,' but which was probably, as Hussey (*Praef.* p. v) suggests, Fairfax, no MS. of the *Hist. Abb.* existing in the Merton Library. Hence Smith's edition exhibits all the features of the D-text.

Stevenson (1841) was the first editor to base his text on H₁, and it is consequently a great improvement on that of his predecessors.

Hussey (1846) practically reprinted Smith's text, though he used Stevenson's edition, and also Digby 112 for the notes. His text is a retrograde step as compared with that of Stevenson.

Moberly (1869 and 1881) reprinted Smith's text, collating it with Fairfax, from which he wrongly asserts that Smith's text is taken.

Whether the difference between the H-text and the D-text implies a double recension by Bede himself, like that which I believe to have existed in the case of the H. E., is hard to say. On the whole I do not think the differences are greater than might be accounted for by scribal variations. If this is correct, the relations of the existing MSS. might be exhibited somewhat as follows:



(I use the small letters to indicate hypothetical MSS.)

¹ p. 383, note 9, 'dicit' C, 'quae' Ware, true reading 'dixit' Ware; true reading 'quaeque.'
 'didicit.' *ib.*, note 8, 'quem' C,

intermediate between the existing MSS. and the archetype A. Of course the number of intermediate steps can only be guessed at.)

If the other view be taken that Bede himself issued two editions of the work, the only difference will be that *h* on the one hand and *c* and *d* on the other, must be carried back to two separate archetypes, instead of to the same.

C. MSS. OF THE ANONYMOUS HISTORY OF THE ABBOTS.

MSS. of the
Hist. Abb.
Anon.

§ 41. These are only two in number, Harley 3020 (H) and Digby 112 (δ). Both have been collated for this edition.

The MSS. have been already described, and the curiously conflate character of the text of δ explained¹. In the parts of δ which really belong to the Hist. Anon., its relation to H remains the same as before, viz. that of a transcript by a scribe who thought himself capable of improving on his original. He corrects obvious blunders²; he inserts words like ‘autem,’ ‘quippe,’ ‘uero,’ ‘inde,’ ‘deinde³,’ and makes other slight changes intended to improve the style⁴; he doctors the text where it is imperfect⁵, and alters the version of the Psalter used⁶. In one or two instances his text is superior to the *present* text of H, because he copied H before it had been tam-

¹ Above, pp. cxxxii–cxxxv.

² p. 389, note 4; p. 390, notes 2, 3, 7; p. 391, note 1; p. 392, notes 1, 3; p. 394, note 2; p. 397, note 4; p. 398, note 1; p. 399, notes 3, 9; p. 400, notes 7, 8; p. 401, notes 1, 6, 9; p. 402, note 6; p. 403, notes 5, 6, 7, 11, 12; p. 404, note 2.

³ ‘deinde,’ p. 397, note 1; ‘autem,’ p. 390, note 10; p. 391, note 4; ‘quippe,’ p. 394, note 7;

‘uero,’ p. 396, note 5; ‘uide,’ ib. note 6; longer insertion, p. 399, note 7.

⁴ p. 389, note 8; p. 390, note 1; p. 396, notes 2, 7, 9; p. 397, note 2 (this is more than an alteration in style), ib. note 9; p. 398, notes 3, 5, 6; p. 400, notes 1, 2, 5, 6; p. 404, note 1.

⁵ p. 391, notes 7, 8.

⁶ p. 397, note 3.

pered with¹. His emendations however are not always happy², and his alterations are sometimes needless³, or worse⁴. He has left some blunders uncorrected⁵, and added a good many of his own⁶. Probably his attention was distracted by the work of conflation, as the errors are much more numerous than where he is simply transcribing Bede's Hist. Abb.

The Hist. Anon. was first printed by Stevenson, 1841, from H, but not very correctly or completely.

Giles(1843) reprinted Stevenson's text, Opp. vi. 416-432.

The present edition is the first in which Digby 112 has been made use of.

D. MSS. OF THE EPISTLE TO EGBERT.

§ 42. Of this I have only succeeded in finding two Two MSS.
MSS.—Harl. 4688, and Mert. Coll. Oxon. 49. The Harleian
former (H) is a small folio, 29.00 × 18.50, tenth century, 4688 (H).
ff. 98. It contains, besides the letter to Egbert, Bede's exposition of the Proverbs of Solomon, the latter occupying ff. 1-88 a, the former ff. 89 a-97 a. The last leaf, f. 98, is no part of the original MS. This was a Durham book, as is shown by a slip inserted at the beginning with the inscription 'Liber Sancti Cuthberti' in a hand of the thirteenth century. It is further proved by entries in the 'Catalogi ueteres librorum eccl. cath. Dunelm' (S.S. 1838), pp. 20, 96: 'Beda super parabolas Salomonis, 11 fol.—piencior rediit.' These last words are the beginning of fol. 2 a of this MS. At a later time it belonged to Sir Thos. Tempest, Bart., fol. 1 a.

The other MS. (M) is a small quarto, 21.00 × 14.20, Merton 49
(M).

¹ p. 389, note 7; p. 397, notes 5; p. 401, note 8; p. 403, note 10.
5, 6; p. 404, note 3.

² p. 397, note 8. ⁶ p. 391, note 3; p. 393, notes

³ p. 393, note 3. 1, 2, 4, 5, 8; p. 394, notes 4, 5, 10;

⁴ p. 392, note 4. p. 396, notes 3, 8, 10; p. 397, note

⁵ p. 390, note 12; p. 395, note 2, 3, 7; p. 403, notes 8, 9.

of the fifteenth century, ff. 354. It contains theological works, chiefly of Hugh of St. Victor and St. Augustine, and is written in a very small and contracted hand, very difficult to read. Ff. 285 a-301 a contain six letters of Bede, of which that to Egbert is the last, occupying ff. 296 b-301 a. This MS. was consulted by Dr. Giles for his edition of Bede's works, and annotations by him will be found on the margin; from it he published for the first time the third letter of the series 'ad Helmualdum de bissexto' (see above, Part I, p. xxxvii), the substance of which Bede afterwards incorporated in the *De Temporum Ratione* (Opp. vi. 222). The Merton MS. was the only one known to Smith (preface), though he did not follow its readings in all respects. Stevenson and Moberly simply reprinted Smith's text. The letter to Egbert was first published by Sir James Ware, Dublin, 1664, 8vo, from whose edition it was reprinted by Wharton: '*Bedaë . . . opera quaedam Theologica . . . necnon Historica,*' &c., 4to Lond. 1693. Wharton confesses in his preface that he had seen no MS. of it. There can be no doubt that Ware printed it from H. His text agrees with H in all points in which H differs from M. It may be sufficient to mention two instances; it gives the quotation at the end of § 7 in the abbreviated form of H, and it gives the date at the end (pp. 411, note 3; 423, note 4).

There can be no doubt that the text of H is on the whole very superior to that of M, as might be expected from its much greater antiquity. But in some instances M has preserved a better reading. By a comparison of the two MSS. I have been able I hope to give an improved text; but it were much to be wished that some additional MSS. might be discovered. For my knowledge of the existence of H I was indebted in the first instance to the reference in H. & S. iii. 326.

E. A TABULAR VIEW OF THE MSS. DESCRIBED OR
ALLUDED TO IN INTRODUCTION, PART II, ACCORDING
TO THE ALPHABETICAL ORDER OF THEIR SYMBOLS.

MSS. of Bede's Historia Ecclesiastica.

M = Text of M-type. C = Text of C-type. CM = Conflate text.

Cd = C-text of Durham type. Cw = C-text of Winchester type.

Symbol.	Page.	Place of Deposit.	Collection, Press Mark, &c.	Date. Cent.	Type of Text.
A ₁	c	British Museum .	Additional 18,150	xi	M
A ₂	cxixiii	" .	" 14,250	xiii	CM
A ₃	ciii	" .	" 10,949	xv	M
A ₄	ciii	" .	" 33,371	xii-xiii	M
A ₅	cvii	" .	" 25,014	xii-xiii	Cd
Ar	cxixvi	" .	Arundel 74 . . .	xv	CM
B	xc	" .	Cotton. Tiber. A. xiv.	viii	M
Bu ₁	cxix	" .	Burney 297 . . .	xiv	CM
Bu ₂	cvii	" .	" 310 . . .	xiv	Cd
C	cxiii	" .	Cotton. Tiber. C. ii.	viii	C
Ca 1-7		[Cambridge MSS. described M. & L. pp. 413-416.]			
Cas 1-2	ci	Monte Casino . .	181 and 177 . . .	xi	M
D	cxv	Durham Chapter Lib.	B. ii. 35 . . .	xii	Cd
H ₁	cxviii	British Museum .	Harley 4978 . . .	x	M
H ₂	cvi	" .	" 4124 . . .	xii	Cd
H ₃	cxixvi	" .	" 3680 . . .	xii-xiii	CM
He	cxv	Peniarth	Hengwrt 102 . . .	xii	CM
M	lxxxix	Cambridge Univ. Lib.	Kk. v. 16 . . .	viii	M
N	lxxxvi	Namur, Bibliothèque de la Ville	11	viii	M
O ₁	cxiii	Bodleian Lib., Oxford	Hatton 43 . . .	xi	C
O ₂	cxviii	" "	Bodley 163 . . .	xii	CMw
O ₃	cxvii	" "	Laud Misc. 243 .	xii	CM
O ₄	cxv	" "	Douce 368 . . .	xii	CM
O ₅	cxix	" "	Fairfax 12 . . .	xii	CM
O ₆	cxixiv	" "	Digby 211 . . .	xii	CM
O ₇	cxixvii	" "	e Musaeo 115 . .	xii-xiii	CM
O ₈	cxiii	" "	Bodley 712 . . .	xiv	C
O ₉	cxviii	" "	" 302 . . .	xv	Cd
O ₁₀	cxvi	" "	Barlow 39 . . .	xiii	CM
O ₁₁	cxixiv	" "	Digby 101 . . .	xiv	CM
O ₁₂	cxixv	" "	Tanner 348 . . .	xv	CM
O ₁₃	*	" "	Rawlinson 189 .	xiii	*

* O₁₃ is a mere epitome. Much the same may be said of the
Phillipps MS. 9428, now or recently in the possession of Messrs.
Maggs, by whose courtesy I was allowed to consult it. I have not

Symbol.	Page.	Place of Deposit.	Collection, Press Mark, &c.	Date. Cent.	Type of Text.
O ₁₄	cxxii	Lincoln Coll., Oxford	31	x ii-xiii	CM
O ₁₅	cxxv	Merton „ „	95	xiv	CM
O ₁₆	cvii	Corpus Christi Coll., Oxford	279	xiv	Cd
O ₁₇	cxxiv	Magdalen Coll., Oxford	105	xii	CM
O ₁₈	cxiv	New „ „	308	xii	CM
O ₁₉	cxi	Balliol „ „	176	xii	Cw
O ₂₀	cxxi	St. John's „ „	99	xii-xiii	CM
O ₂₁	*	All Souls' „ „	31	xv-xvi	*
P	cvi	Pembroke College, Cambridge	124	xii	Cd
R ₁	cxiv	British Museum .	Reg. 13. C. v. . .	xi-xii	CM
R ₂	ci	„ .	„ 13. B. xviii. .	xiv-xv	M
R ₃	*	„ .	„ 13. C. vii. . .	xv	*
S	cxx	„ .	Stowe 104	xii	CM
W	cix	Winchester Chapter Library	3	x	Cw

examined O₂₁ and R₃. The second column refers to the page of this Introduction where the MS. in question is described.

MSS. of Bede's Historia Abbatum.

Symbol.	Place of Deposit.	Collection, Press Mark, &c.	Date. Cent.	Type of Text.
B	See above (B ₂)			D
C	British Museum . .	Cotton, Tiber. D. iii.	xii	D
D	See above (D)			D
Δ*	Bodleian	Digby 112	xii	H
F	„	Fairfax 6	xiv	D
H ₁ *	British Museum . .	Harley 3020 . . .	x	H
H ₂	See above (H ₂)			D
P	See above (P)			D

* These MSS. are our only authorities for the text of the Hist. Abb. Anon.

MSS. of Bede's Epistle to Egbert.

Symbol.	Place of Deposit.	Collection, Press Mark, &c.	Date. Cent.
H	British Museum . .	Harley 4688 . . .	x
M	Merton College, Oxford	49	xv

APPENDIX I

TO INTRODUCTION, PART I.

ON THE CHRONOLOGY OF BEDE'S WRITINGS.

691 × 703. DE ARTE METRICA and DE SCHEMATIBUS ET TROPIS SACRAE SCRIPTURAE.

In the little address between these two works Bede writes : 'Haec tibi dulcissime fili, et *conleuita* Cuthberte . . . excerpere curauit,' showing that it was written while Bede was a 'leuita,' i. e. a deacon¹. Opp. vi. 78.

? 691 × 703. DE ORTHOGRAPHIA.

This is undated, but it probably belongs to the same period as the preceding².

¹ On the use of the term 'leuita' for deacon, see Opp. i. 63; viii. 383, 384. Bede identifies the Nethinim with sub-deacons, ib. 375, 376, and the high priest with an archbishop, ib. 451. We have even 'leuitissa,' 'deaconess.' Ltft. App. Ff. II. iii. 468; cf. ib. I. ii. 123, 329. In Giles' Ed. the 'De Arte Metrica' is headed 'ad *Wigbertum* leuitam.' What the MS. authority for this is I do not know. The only MSS. that I have seen (S. John's Coll. Oxon, No. 150, Digby 100) have no heading; in the address at the end they read : 'conleuita Cuthberte' (*Curberte*, St. John's). Cuthbert may be the author of the letter on Bede's death. If

so, the suggestion that he was only a 'lector' at that time (above, p. lxxii) must be given up. There was a Wigbert who became abbot of Lindisfarne, Opp. Min. p. 43; and he is probably the abbot Wigbert who is mentioned in the Liber Vitae Eccl. Dun. Both MSS. prefix the following distich :

'Me lege si linguam cupias
cognoscere Bede,
Me quicumque capit, rusticitate caret.'

² *Librum de o. alfabeti ordine distinctum*. This work was used both by Alcuin and W. M. The latter says of Bede : 'qui reliquis commodius in hoc elaborauit, quia, quod illi confuse

703. DE TEMPORIBUS.

708. EPISTOLA AD PLEGWINUM APOLOGETICA DE SEX AETATIBUS SAECULI.

The dates of these two works are mutually dependent, and therefore they must be considered together. The latter is addressed to Plegwin, a monk of Hexham¹, in answer to an absurd charge of heresy which had been brought against Bede 'a lasciuientibus rusticis . . . per pocula,' in connexion with the *De Temporibus*. Opp. i. 144. This, he says, was written 'ante quinquennium.' Ib. 145. And he begs that his defence may be read 'coram uenerabili Domino . . . Wilfrido antistite.' The latter must therefore fall within the period 705 × 709, during which Wilfrid recovered the See of Hexham². (H. E. v. 19 and notes.) At the end of the *De Temporibus* Bede says: 'Tiberius dehinc quintum egit annum.' Opp. vi. 138. Tiberius III (Apsimarus) seized the throne in 698; his fifth year therefore is 702-3. At the beginning of the chapter Bede says: 'Sexta aetas continet annos prae-teritos dccviii'; this is a mistake for dcciii, the v being wrongly inserted. Both these dates, viz. the fifth year of Tiberius and the date 703 A. D., occur in c. 14 of the work, Opp. vi. 130, a passage which seems to have been overlooked. This, then, is the date of the *De Temporibus*, and the Letter to Plegwin is fixed to 708.

Before 705. VITA METRICA CUDBERCTI.

This must be earlier than 705 as it speaks of Aldfrid of Northumbria as still alive: 'nostrum regit inclitus orbem,' c. 21 *ad fin.*, Opp. Min. p. 25. The *De Temporum Ratione*, composed in 725, speaks of it as written 'ante aliquot annos.' Opp. vi. 329. In H. E. iv. 26 [28],

fecerant, ipse per alphabetum disposuit. Eum secutus Albinus [*i. e.* Alcuin] . . . Bedam in orthographia sua deflorauit, nichil ex se adiciens.' W. M. I. cxli.

¹ Bright, p. 429.

² We see here fresh evidence that Jarrow was in the diocese of Hexham. It is to his own diocesan that Bede is anxious to clear himself. See above, p. x.

p. 271, both the metrical and prose lives of Cuthbert are said to have been written 'ante annos plures'.

Before 716. IN APOCALYPSIN².

This must be earlier than 716 as it is dedicated to Hwætbert as 'Frater Eusebius'—*i. e.* before he became abbot in 716 (*v. s.* pp. xiv, xv). It is earlier than the In Acta. Opp. xii. 1. 337-341.

709 × 716. IN ACTA³.

This must be later than 709 as it is dedicated 'Accae Episcopo.' Opp. xii. 1. It is earlier than the In Lucam, which again is earlier than the In Samuelem, which was written in 716. Also the preface speaks of Hwætbert as 'Frater Eusebius.' Ib. It was copied in great haste. Ib. 2.

? 709 × 716. IN EPISTOLAS CATHOLICAS⁴.

The Commentary on 1 John was sent with the In Acta, Opp. xii. 4, and was therefore probably composed about the same time.

709 × 716. IN LUCAM⁵.

See the last entry but one. The In Lucam seems to have been followed next by the In Samuelem. Opp. vii. 369; viii. 146. Therefore it probably comes towards the end of the period 709-716. It was written after the In Acta, x. 265; xii. 1, and after the In Apocalypsin, x. 267, 269.

¹ Alcuin is, of course, wrong in saying that the prose life was written first. De Sanctis Ebor. vv. 684-686. He was perhaps misled by the analogy of his own lives of Wilbrord. Cuthbert, abbot of Wearmouth and Jarrow, sends St. Boniface a copy of Bede's lives of Cuthbert. Mon. Mog. p. 301. Athelstan, c. 931, gave to St. Cuthbert (the see being

then at Chester-le-Street), copy of these lives. S. D. i. 211. This copy is now in the Library of C. C. C., Cambridge, No. 183.

² On this cf. Werner, pp. 188, 189.

³ Ib. pp. 189-194.

⁴ Ib. pp. 200-203. There is a possible allusion to this work in Mon. Alc. p. 876.

⁵ Werner, pp. 194-199.

716. IN SAMUELEM¹.

Between Books iii and iv occurs the passage given above (pp. xv, xvi), with reference to Ceolfrid's departure. Therefore Books i-iii were written before and Book iv after June, 716. See the preceding entry.

716. DE MANSIONIBUS FILIORUM ISRAEL.

716. DE EO QUOD AIT ISAIAS 'ET CLAUDENTUR,' ETC.

These two Epistles were written while Bede was engaged on the *In Samuelem*, *i. e.* in 716, Opp. i. 198, 202; apparently in the interval between Books iii and iv. Ib. 203. They were written in answer to questions put by Acca.

After 716. HISTORIA ABBATUM.

This must be later than 716 as it narrates the death of Ceolfrid and the election of Hwætbert in that year. From the fact that nothing is narrated after that date it would not be safe to argue that it must have been written soon after 716, as Bede might naturally feel a delicacy in writing about the administration of Hwætbert, who, as we saw (p. xiv), overlived him.

After 716. IN MARCUM.

This was written after the *In Samuelem*, Opp. x. 37, which, as we have seen, was written in 716. The *In Lucam* had been written 'ante annos plurimos.' Ib. 3. Probably, therefore, it is some time later than 716.

About 720. VITA SANCTI CUDBERCTI.

This cannot be later than 721 as it is dedicated to Eadfrid, Bishop of Lindisfarne, who died in that year. On the other hand, it cannot be much earlier, as the *De Temporum Ratione*, composed in 725, speaks of it as written 'nuper.' Opp. vi. 329.

¹ In this work Bede's allegorical method appears in its greatest hardness; the determination to get an allegorical meaning at all hazards out of

every passage leads to much forced artificiality. Lullus asks Archbishop Ethelbert of York to send him a copy of this. Mon. Mog. p. 288; H. & S. iii. 436.

720. IN GENESIM¹.

In the course of the work Bede says: 'Si enim hodierna die, uerbi gratia, per calendas Apriles esset luna septima decima.' Opp. vii. 117. In his chronological works Bede takes his examples from the actual year in which he is writing, vi. 130, 244, 249, 256. It is therefore probable that he is doing the same here; if so, this criterion would fix it to the year 720, which would suit very well. It must be before 731, as it is included in the list of his works, H. E. v. 24. It must be after 709 as it is dedicated 'antistiti Accae.' Opp. vii. 1. ('Abbati,' Opp. i. 169, is probably a mere misprint of Dr. Giles. It has misled Dr. Bright, p. 402.) The calculation of the year from the criteria was made for me by my friend Mr. T. A. Archer, the historian of the Crusades.

Before 725. DE RATIONE BISSEXTI.

This was incorporated in the De Temporum Ratione (see above, p. xxxvii), and must therefore be anterior to it. There is nothing to show by how much it preceded it. Bede, in incorporating it, merely says: 'In epistola . . . quondam dixi.' Opp. vi. 222.

Before 725. DE NATURA RERUM.

This is earlier than the De Temporum Ratione, as it is cited in the preface to that work, where it is coupled with the De Temporibus: 'duos quondam . . . libellos composui.' Opp. vi. 139. But because the two works are coupled together it would hardly be safe to assume that they were composed at the same time.

725. DE TEMPORUM RATIONE².

That this work was written in 725 is shown by the mention of that year no less than three times in the course of it, cc. 49, 52, 58; Opp. vi. 244, 249, 256;

¹ Called also 'Hexameron.'

editions; cf. *e.g.* Hardy, Cat.

² The Chronicle appended to this work is often found as a separate work in MSS. and

i. 431-433. There is an Irish adaptation of it in Rawl. B. 502, f. 41.

and it is correctly so dated by Marianus Scotus. Fl. Wig. i. 50.

725 × 731. IN EZRAM ET NEEMIAM¹.

This must be after 725 as it refers to the *De Temporum Ratione*, Opp. ix. 4, citing Opp. vi. 289, 290. It was already projected when Bede was writing the *In Genesim*, in the preface to which he says: 'Dum primo librum . . . Ezrae . . . parumper perscrutatus fuero.' Opp. vii. 2. I do not understand this as meaning that the *Ezra* had already been begun then, though that is the interpretation of Gehle, p. 103.

Probably before 729. DE TABERNACULO.

This was written before the *De Templo*, Opp. viii. 357, which latter falls probably about 729. See the next entry.

729 × 731. DE TEMPLO².

In the letter to Albinus which accompanied the *Hist. Eccl.* it is spoken of as having been written 'nuper.' It was therefore probably written not long before 731; and with this agrees the allusion in the preface to temporal troubles—'praesentes rerum temporalium angores'—by which are probably meant the troubles which followed the accession of Ceolwulf in 729. Cf. *H. E.* v. 23 and notes. And, curiously enough, in the *H. E.* itself, iii. 27 *ad fin.*, this very date, 729, is spoken of as 'nuper.'

731. EPISTOLA AD ALBINUM.

This accompanied a copy of the *Hist. Eccl.*, and there-

¹ This work, in which the restoration of Jerusalem is treated as a type of the restoration of the sinful by repentance, seems to me very beautiful. It is brief, and consequently there is not that tendency to force minute details to yield a symbolical meaning, which was noticed in the *In*

Samuelem. So too, along with some things that are fanciful, there is much spiritual beauty in the *De Tabernaculo* and *De Templo*.

² This was sent by Cuthbert, Abbot of Wearmouth and Jarrow, to Lullus in answer to his request, *Mon. Mog.* pp. 289, 290.

fore must have been written on its completion in 731. It is prefixed to the text of the present edition.

731. HISTORIA ECCLESIASTICA.

The date is given by Bede himself, H. E. v. 23 *ad fin.* Cf. v. 11 *ad fin.* and note *ad loc.*¹ On the difficulty connected with the mention of the Saracen defeat in v. 23, see note *ad loc.*

731 × 735. RETRACTATIONES IN ACTA.

That this is later than 731 is probable from the fact that it is not mentioned in the list of Bede's works, H. E. v. 24, though I have admitted above (p. xlix) that this argument is not absolutely conclusive. It was written 'plures annos' after the original Commentary on the Acts. Opp. xii. 96.

November 5, 734. EPISTOLA AD ECGBERTUM.

See the notes to the last section of the Epistle.

I cannot see that there are any materials for dating the following works of Bede further than that being mentioned in the H. E. they must be earlier than 731.

DE LOCIS SANCTIS.

This is not mentioned in the list, H. E. v. 24, but it is cited *ib.* 17, where Bede says that it had been written 'dudum,' a very vague expression. I cannot see on what grounds Gehle, p. 101, fixes it definitely to 701 × 702.

IN LIBROS REGUM QUAESTIONES XXX.

Written in answer to questions put to Bede by Nothelm.

¹ R. W. says: 'DCCXXV. Beda . . . Anglorum historiam inchoavit, qui laudabiliter inchoatam et feliciter consummatam regi Ceolwifo praesentavit,' i. 214. It is *possible* that Bede may have begun the H. E. in 725; though

I know of no evidence for it. But it is more probable that the statement rests on a confusion between the H. E. and the De Temporum Ratione, with its Chronicle, which does belong to 725.

IN PROVERBIA¹.

The *De Muliere Forti* often found in MSS.² and editions as a separate treatise is really only the last part of this commentary.

IN CANTICA CANTICORUM³.

The seventh book, which is a mere cento of passages extracted from St. Gregory, is sometimes found separately, *e.g.* MS. Coll. Trin. Oxon, No. 52, f. 188 b; so is the first book, under the title '*Contra Iulianum diuine gratie repugnatorem*,' *e.g.* MS. Phillips, 9428.

IN CANTICUM HABACCUC.

Dedicated to '*dilectissima in Christo soror*.' I cannot agree with Werner, p. 180, in thinking that by this an actual sister of Bede's is meant. Some abbess or nun is probably indicated.

IN LIBRUM BEATI TOBIAE⁴.THE MARTYROLOGY⁵.

The Martyrology as we have it has been so added to, that it is impossible to tell what part, if any, is really due to Bede. And there is much in it that one would willingly believe not to be Bede's—too much ecclesiastical gloating over the physical horrors of martyrdom, and legends of the purely silly kind. On the so-called poetical Martyrology, see below, p. clviii.

¹ Cf. Werner, pp. 178, 179. St. Boniface asks Archbishop Egbert to send him this work. Mon. Mog. p. 250; H. & S. iii. 389. Hinemar of Reims also asks for it to copy. Pertz, xiii. 531. It has been wrongly printed among St. Jerome's works. Gehle, p. 58.

² *E.g.* Camb. Univ. Lib. II. iii. 9; II. iv. 23; see Catalogue of MSS. iii. 414, 460, 461. Lansdowne MSS. No. 374.

³ Cf. Werner, pp. 179, 180.

This is one of the works which Lullus asks Cuthbert to send to him. Mon. Mog. p. 289. There is a poem on it by Walafridus Strabo. Poetae Lat. Aevi Carol. ii. 665.

⁴ Alcuin asks Ricbod, Archbishop of Trèves, to lend him a copy of this. Mon. Alc. p. 683.

⁵ Cf. Werner, pp. 146-149; Ltft. App. Ff. II. i. 232, 570, 574; D. C. A. ii. 1138.

THE HOMILIES.

The Homilies would, of course, be written from time to time as they were required, and therefore naturally cannot be exactly dated. The criticism of the genuineness of the various homilies attributed to Bede would be a very difficult task. Of those printed by Giles I believe all to be genuine except the following: Nos. 10, 12-15, 19, 58 are spurious; No. 7, as I have shown, is a genuine homily of Bede's (No. 56), fitted with a new exordium; Nos. 11 and 15 I have also shown to be extracts from Bede's Commentaries on Mark and Luke respectively (*v. s.* pp. xlvii, xlviii).

HYMNI.

Of the fourteen Hymns printed by Giles, *Opp. i.* 54-103, Nos. 1-3 are in hexameters, and deal with subjects connected with the Calendar. They are probably genuine. There are many things in them besides their subject which are characteristic of Bede—the doctrine of the six ages, pp. 60, 66, 68; the mystical interpretation of numbers, pp. 61, 62, cf. 64; the fear to keep back knowledge bestowed by God, p. 56; the exhortation to prelates to teach by example and not only by precept, and to be careful whom they ordain, pp. 64, 65. Nos. 4-13 are in iambic tetrameters. No. 4, on the correspondence of the six ages of the world with the six days of Creation, is very characteristic of Bede (see above, pp. xli, xlii), and its genuineness is expressly testified to by Alcuin: ‘*Hymnus pulcherrimus de sex dierum opere et de sex aetatibus mundi.*’ *Mon. Alc.* pp. 748, 749. The others are ordinary festival hymns, some of considerable merit. They may well be genuine, though there is nothing specially characteristic of Bede in them. No. 14 is in hexameters, and deals with a favourite subject of Bede's, viz. the Day of Judgement, though it is sometimes attributed to Alcuin. Instead of the conclusion ‘*Rex Deus,*’ &c., as given by

Giles, Opp. i. 103, S. D. ii. 27 gives the following lines, which, if genuine (as they have every appearance of being), are almost conclusive as to the authorship, and show that the poem was written at Acca's request, and, as he is called 'pater,' after his elevation to the episcopate in 709 :

'En tua iussa sequens cecini tibi carmina flendi,
 Tu tua fac promissa, precor, sermone fideli
 Commendans precibus Christo modo, meque canentem.
 Viue Deo felix, et dic, uale, fratribus almis,
 Acca pater, trepidi et pauidi reminiscere serui.'

(There is an Anglo-Saxon version, edited for the E. E. T. S. by Dr. Lumby in 1876, which has neither termination.)

EPIGRAMMATA¹.

The 'epigrammata' as a collection are not known to exist. Possibly the little poem in Vit. Cudb. c. 42, Opp. Min. pp. 130, 131, which Bede cites with a 'quondam dixi,' may have belonged to it. The lines which precede the 'In Apocalypsin' are called 'Epigramma Bedae.' Opp. xii. 342.

EPISTOLA AD WICREDAM DE AEQUINOCTIO VERNALI IUXTA ANATOLIUM.

The date given towards the end of the letter is 776 (!). Opp. i. 163. Either, therefore, the whole passage is interpolated (so Giles, Pref. p. clxxv), or the numbers are corrupt, or some later scribe has altered the number to suit the year in which he copied the work.

VITA SANCTI FELICIS.

This is merely a prose rendering of Paulinus' metrical Life. Cf. the reference to Paulinus' work in the Martyrology. Opp. iv. 22.

VITA SANCTI ANASTASII.

This was a mere correction of a bad translation from the Greek. It is not known to exist.

¹ This is one of the works of Bede which Lullus asked to have sent to him. Mon. Mog. p. 289.

EXCERPTS FROM ST. JEROME: 'IN ISAIAM, DANIHELEM,
XII PROPHETAS, ET PARTEM HIEREMIAE.'

I have not met with this. Gehle (p. 60) gives references to authors who have cited it.

CAPITULA LECTIONUM on various books of the Old Testament.

According to Gehle (pp. 62, 63) those on Genesis and Kings in the printed editions of Cologne and Basle may be genuine. The rest he pronounces spurious. I have not examined them myself. Bede seems to have projected a regular commentary on the Pentateuch. Opp. ix. 34; x. 330.

CAPITULA LECTIONUM IN TOTUM NOVUM TESTAMENTUM
EXCEPTO EVANGELIO¹.

I have not met with this.

IN APOSTOLUM QUAEcumQUE IN OPUSCULIS SANCTI AUGUSTINI EXPOSITA INVENI.

The work printed with this title and found in many MSS. is not by Bede, but by Florus Lugdunensis. The genuine work does, however, exist in MS.; one MS. is at Troyes, according to Giles, Opp. xii. pp. x-xii; another is at Monte Casino, No. 178 (see Bibliotheca Casinensis, vol. iv, under that number, where also an edition of it is promised, which, as far as I know, has not yet appeared²).

¹ These two works are probably referred to by Lupus, Abbot of Ferrara, in a letter to Altsig, Abbot of York, under the title 'Beda... Quaestiones in utrumque Testamentum.' H. & S. iii. 635. St. Boniface asks Archbishop Egbert to send him 'Beda super lectionarium anniuersarium.' lb. 389; Mon. Mog. p. 250.

in the twelfth century Robert de Monte, or de Torigny, Abbot of 'St. Michael in the peril of the Sea' (Mont St. Michel), discussed the authorship of two collections, which may probably be identified with the two named above. Cf. Prologus Roberti de Torinneio in Abbreuiationem Expositionis Epistolarum Apostoli secundum Augustinum, printed in

² It is interesting to find that

These are all the works of Bede for the genuineness of which we have the security of his own authority. To discuss the character and authorship of the various works which have been attributed to him in MSS. and editions would be an endless task, and cannot be attempted here. I mention only those few with reference to which I have something to say.

THE PENITENTIAL.

This is accepted as genuine by H. & S. iii. 326-334; D. C. A. ii. 1614; *Wasserschleben*, *Bussordnungen*, pp. 220-230. Werner simply shelters himself under *Wasserschleben's* authority, and does not discuss the question independently (pp. 93, 94).

Bede nowhere mentions it himself; and the fact that it is found, apparently, only in continental MSS.¹, and that in some of them the name of the author is given in the genitive as 'Bedani' or 'Pethani,' might incline us to ascribe it rather to some Irish continental monk named Baedan or Baeithin. The argument from the form of the name cannot, however, be pressed, as the genitive 'Bedani'² occurs in the S. Gallen copy of the

D'Achery's edition of the works of Guibert de Nogent, p. 716, reprinted in Migne, *Pat. Lat.* ccii. Robert assigns the shorter work to Bede. The longer one he, following Cassiodorus (*De Divinis Lit.* c. 8), assigns to 'Petrus abbas Tripolitanae provinciae,' and from it he made his own abbreviation. Cf. Lupus of Ferrara to Hincmar, *Epist.* 76: 'Collectaneum Bedae in Apostolum ex operibus Augustini ueritus sum dirigere, propterea quod tantus est liber, ut nec sinu celari, nec pera posset satis commode contineri. Quamquam si alterutrum fieret, formidanda

esset obuia improborum rapacitas, quam profecto pulchritudo ipsius codicis accendisset.' Migne, *Pat. Lat.* cxix. 536; Werner, pp. 185, 186.

¹ Two at Munich and one at Vienna. *Wasserschleben*, *u. s.* pp. 38, 220. The *De Remediis Peccatorum*, also ascribed to Bede, is found in English MSS., e.g. *Reg.* 5 E. xiii, but is a different work, *v. H. & S. u. s.*

² So MS. Oriel, No. 34, f. 153, 'explicit expositio Bedani presbyteri'; *Mon. Mog.* pp. 180, 181; cf. *Ann. Lindisf. A. D.* 664, 'Eatano abbati.' *Pertz*, xix. 504. *Pendan*, *Uttan*, *H. E.* iii. 21,

letter of Cuthbert on Bede's death (below, p. clxiv), and such forms are not uncommon, and are due to the influence of the weak Anglo-Saxon genitive 'Bedan.' In the nominative it is 'Baeda' (ib. p. clx). Nor must the evident Irish affinities of the penitential be unduly pressed, for the Irish influence on the Northumbrian Church was strong¹ (above, p. xxx).

A stronger argument is that in the penitential of Archbishop Egbert the author, while acknowledging his obligations to Gregory and Theodore, makes no mention of Bede; which, seeing that Bede was his own master, he could hardly fail to do, had Bede written a penitential. H. & S. iii. 418.

Another fact which points the same way is that Bede, who says so much about the work of Theodore, never even alludes to his penitential, which, considering its importance, would certainly be strange if he were himself interested in such literature².

The penitential ascribed to Bede is a mere collection of extracts from earlier works including Theodore's; and Wasserscheleben himself, who accepts Bede's authorship, is constrained to ask why Bede should have made such a meagre compilation when Theodore's work was in existence (*u. s.* p. 39).

On the whole the arguments are against Bede's authorship, and we should be thankful to believe that Bede had had nothing to do with such a matter. The penitential literature is in truth a deplorable feature of the mediaeval

pp. 169, 170; Eappan, iv. 14. p. 234; Caedwallan, iv. 15, p. 236; Accan, v. 19, p. 329.

¹ Cf. Werner, pp. 93, 94.

² Contrast Paulus Diaconus, *Hist. Langob.* v. 30: 'Theodorus . . . peccantium iudicia . . . mirabili et discreta consideratione descripsit.' So Sigeb. Gemblac.

ad ann. 674: 'Hic Theodorus scripsit poenitentialem librum, mirabili et cauta discretione distinguens modum singularum culparum.' Pertz, vi. 326. Elmhams copies both Paul and Sigebert, pp. 285-287. Cf. *Liber Pontificalis*, ed. Duchesne, II. xxv.

Church¹. Evil deeds, the imagination of which may perhaps have dimly floated through our minds in our darkest moments, are here tabulated and reduced to system. It is hard to see how any one could busy himself with such literature and not be the worse for it.

DE TONITRUIS,

Opp. iv. 343-348, is a most contemptible work, and clearly spurious.

DE MINUTIONE SANGUINIS.

Less obviously spurious, and might possibly be by Bede. Ib. 349-352; cf. H. E. v. 3.

DE SCHISMATIBUS.

Mentioned in Giles's second Life. Opp. I. clxii. This is probably a mere mistake of scribe or printer for De Schematibus, on which see above, p. cxlv.

CUCULUS, SIVE VERIS ET HIEMIS CONFLICTUS.

A hexameter poem, a sort of eclogue—unlike any of Bede's other works. Opp. i. 35-37. It may be genuine. But in Dümmler, *Poetae Lat. Aevi Caroling.* i. 270, it is printed among Alcuin's works; and this is probably right².

PASSIO SANCTI IUSTINI MARTYRIS.

A hexameter poem. Certainly spurious. Opp. i. 38-49.

MARTYROLOGIUM POETICUM.

A hexameter poem. Certainly spurious. It mentions the death of Wilfrid II, who died in 744 or 745. Ib. 50-53. Werner, however, accepts it as genuine, treating the verses on Wilfrid as an interpolation (pp. 102, 146).

¹ Cf. Bright, p. 96; D. C. B. iii. 367, iv. 932.

² It is a slight confirmation of this that 'Cuculus' is one of

'the pet names given by Alcuin to his disciples.' H. & S. iii. 508, 509.

LIBER SCINTILLARUM . . . DIVERSARUM SCIENTIARUM.

This is really by Defensor of Ligugé. See D. C. B. s. v. Defensor.

PSALTERIUM BEDAE,

'dulcissimi uersus collecti de singulis psalmis quod Psalterium eiusdem patris nominatur¹.'

¹ This is from a MS. now and cited by Alcuin, Mon. Alc. Cologne Cathedral, No. 106, a pp. 748, 749. (I owe the reference to M. & L.) MS. originally sent by Alcuin to Arno, Archbishop of Salzburg,

APPENDIX II

TO INTRODUCTION, PART I.

DE OBITU BAEDAE.

DILECTISSIMO in Christo collectori Cuthwino Cuthbertus condiscipulus in Deo aeternam salutem.

Munusculum quod misisti multum libenter accepi¹, multumque gratanter litteras tuae deuotae eruditionis legi, in quibus, quod maxime desiderabam, missas uidelicet et oraciones sacrosanctas pro Deo dilecto patre ac magistro Baeda a uobis diligenter celebrari repperi. Unde delectat magis pro eius caritate, quam fretus ingenio², paucis sermonibus dicere, quo ordine migraret³ a saeculo, cum etiam hoc te desiderasse et poposcisse⁴ intellexi. Grauatus est quidem⁵ infirmitate et maxime⁶ creberrimi anhelitus, sed tamen pene sine aliquo dolore⁷, ante diem autem⁸ resurrectionis dominice, id est fere duabus ebdomadibus; et sic postea letus et gaudens, graciasque agens omnipotenti Deo omni die et nocte, immo horis omnibus usque ad diem Ascensionis dominicae, id est VII. Id. Mai⁹ uitam ducebat, et nobis suis discipulis cottidie lectiones dabat, et quidquid reliquum fuit¹⁰ diei in psalmorum cantu, prout potuit, se¹¹ occupabat; totam uero¹² noctem letus in oracionibus¹³ et graciaram accione Deo ducere studebat¹⁴ nisi tantum¹⁵ modicus somnus impediret;

¹ suscepi edd. ² quantum fruor ing. edd. ³ migravit edd.
⁴ poscere edd. ⁵ quidem est edd. ⁶ inf. maxima edd.
⁷ anh. sine dolore tamen edd. ⁸ autem om. edd. ⁹ VII Kal.
Iunii edd. ¹⁰ erat edd. ¹¹ prout potuit, se om. edd. ¹² totam
quoque edd. ¹³ in laetitia edd. ¹⁴ actione peruigil ducebat
edd. ¹⁵ quantum edd.

itemque¹ autem euigilans statim consueta scripturarum modulamina ruminabat, extensisque² manibus Deo gratias agere non est oblitus³. Uere fateor quia neminem unquam alium oculis meis uidi nec auribus audiui, tam diligenter gracias Deo uiuo referre⁴. O uere beatus uir! canebat autem⁵ sententiam sancti⁶ Pauli apostoli dicentis ‘horrendum est incidere in manus Dei uiuentis.’ Hebr. x. 31. et multa alia de sancta scriptura, in quibus nos a somno animae exurgere precogitando ultimam horam amonebat: et in nostra quoque lingua, ut erat doctus in nostris carminibus, dicens de terribili exitu animarum e corpore:

Fore then neidfaerae naenig uiuurthit
thone snotturra than him tharf sie
to ymb hyeggannae aer his hin iongae
huaet his gastae godaes aeththa yflaes
aefter deothdaege doemid uueorthae.

Quod ita Latine sonat: ‘ante necessarium exitum prudentior quam opus fuerit nemo existit, ad cogitandum uidelicet, antequam hinc proficiscatur anima, quid boni uel mali egerit, qualiter post exitum iudicanda fuerit.’ Cantabat etiam antiphonas ob nostram consolationem et suam⁷, quarum una est: ‘O rex gloriae, Domine uirtutum, qui triumphator hodie super omnes celos ascendisti, ne derelinquas nos orphanos, sed mitte promissum Patris in nos, Spiritum ueritatis⁸. Alleluia.’ Cum⁹ uenisset autem ad illud uerbum, ‘ne derelinquas nos orphanos,’ prorupit in lacrimas et multum flebat¹⁰. Et post horam cepit repetere quae incoauerat. Et sic tota die faciebat¹¹, et nos quidem¹² audientes haec¹³ luximus cum illo, et fleuimus¹⁴; altera uice legimus, altera plorauimus, immo¹⁵

¹ itemque *om.* edd.

² consueta repetiuit et expansis edd.

³ non desiuit edd.

⁴ uere . . . referre *om.* edd.

⁵ autem *om.*

⁶ beati edd.

⁷ sui edd.

⁸ orphanos usque ueritatis

MS. ⁹ et cum *omitting* autem edd.

¹⁰ fleuit edd.

¹¹ et sic

. . . faciebat *om.* edd.

¹² quidem *om.* edd.

¹³ haec aud. edd.

¹⁴ et fleuimus *om.* edd.

¹⁵ immo semper edd.

cum fletu legimus. In tali leticia quinquagesimales dies usque ad diem praefatum deduximus. Et ille multum gauisus est¹, et Deo gratias referebat², quia sic meruisset
 Hebr. xii. 6. infirmari. Et³ saepe dicebat: ‘flagellat Deus omnem filium quem recipit,’ et sententiam⁴ Ambrosii: ‘non sic uixi, ut me pudeat inter uos uiuere; sed nec mori timeo, quia bonum Dominum⁵ habemus.’ In istis autem diebus dua opuscula memoriae digna, exceptis lectionibus, quas cottidie⁶ accepimus ab eo, et cantu psalmorum, facere studuit; id est a capite sancti euangelii Iohannis usque
 Ioh. vi. 9. ad eum locum in quo dicitur, ‘sed haec quid sunt inter tantos?’ in⁷ nostram linguam ad utilitatem ecclesiae Dei conuertit, et de libris⁸ Isidori episcopi excerptiones quasdam, dicens: ‘nolo ut pueri mei mendacium legant, et in hoc post meum obitum⁹ sine fructu laborent.’ Cum uenisset autem tertia feria ante ascensionem Domini coepit uehementius egrotare¹⁰ in anhelitu, et modicus tumor in suis¹¹ pedibus apparuit. Totum tamen¹² illum diem docebat, et hilariter dictabat, et nonnumquam inter alia dixit: ‘discite cum festinatione; quia nescio quamdiu subsistam, et si post modicum tollat me Factor meus.’ Nobis tamen¹² uidebatur ne forte exitum suum¹³ bene sciret; et sic noctem in gratiarum actione peruigil duxit. Et mane inlucescente, id est quarta feria, praecepit diligenter scribi quae coeperamus; et hoc fecimus¹⁴ usque ad terciam horam. A tertia autem hora ambulauimus cum reliquiis sanctorum, ut consuetudo illius diei poscebat. Et unus¹⁵ erat ex nobis cum illo, qui dixit illi: ‘adhuc¹⁶ capitulum unum de libro, quem dictasti¹⁷, deest, et uidetur

¹ gaudebat edd. ² Deoque gr. agebat edd. ³ referebat et edd. ⁴ et multa alia de sancta scriptura, sententiam quoque sancti edd. ⁵ Deum edd. ⁶ cottidie om. edd. ⁷ studebat, euangelium scilicet sancti Ioh. in edd. ⁸ libris rotarum [*lege* notarum] edd. ⁹ ob. meum edd. ¹⁰ -ri edd. ¹¹ suis om. edd. ¹² autem edd. ¹³ uid. quod suum ex. edd. ¹⁴ factum edd. ¹⁵ unus uero edd. ¹⁶ magister dilectissime *add* edd. ¹⁷ de libro . . . dictasti om. edd.

mihi¹ difficile tibi² esse plus te interrogare'; at ille inquit, 'facile est³; accipe tuum calamum, et tempera, festinanterque⁴ scribe.' Et ille hoc⁵ fecit. A nona hora⁶ dixit mihi: 'quaedam preciosa in mea capsella habeo, id est piperum, oraria, et incensa; sed curre uelociter, et adduc⁷ presbiteros nostri monasterii ad me, ut et ego munuscula, qualia mihi⁸ Deus donauit, illis distribuam⁹.' Et hoc cum tremore feci; et praesentibus illis locutus est ad eos et unumquemque¹⁰, monens et obsecrans pro eo missas diligenter et orationes facere; et illi libenter respondere¹¹. Lugebant autem, et flebant omnes, maxime autem in uerbo quod dixerat, quia aestimarent quod faciem eius amplius non multo in hoc saeculo essent¹² uisuri. Gaudebant autem de eo quod¹³ dixit: 'tempus est, si sic Factori meo uidetur, ut ad eum modo absolutus ex carne ueniam, qui me, quando non eram, ex¹⁴ nihilo formauit. Multum tempus uixi, beneque¹⁵ mihi pius Iudex uitam meam praeuidit. Tempus absolutionis meae prope est, etenim anima mea desiderat regem meum Christum in decore suo uidere¹⁶.' Sic et alia multa¹⁷ utilitatis causa ad aedificationem nostram¹⁸ locutus in letitia diem ultimum¹⁹ usque ad uesperum duxit. Et praefatus puer, nomine Uuilberche, adhuc²⁰ dixit: 'magister dilecte, restat adhuc una sententia non²¹ descripta.'

Cf. Act. xx.
37, 38.

Cf. 2 Tim.
iv. 6.
Cf. Is.
xxxiii. 17.

¹ tibi edd. ² tibi *om.* edd. ³ fac. est inquit edd. ⁴ et fest. edd.
⁵ quod ille edd. ⁶ ad nonam horam edd.
⁷ adduc *after* monasterii edd. ⁸ mihi *om.* edd. ⁹ diuites autem in hoc saeculo aurum, argentum, et alia quaeque pretiosa dare student; ego autem cum multa caritate et gaudio fratribus meis dabo, quod Deus dederat *add* edd.
¹⁰ et allocutus est unumqu. edd. ¹¹ facere quod . . . sponderunt edd. ¹² quia amp. fac. suam in hoc saec. non essent edd.
¹³ quia edd.
¹⁴ tempus est ut reuertar ad eum qui me fecit, qui me creauit, qui me ex edd. ¹⁵ que *om.* edd. ¹⁶ tempus resolutionis meae instat, quia cupio dissolui et esse cum Christo edd.
¹⁷ multa alia edd. ¹⁸ utilitatis . . . nostram *om.* edd. ¹⁹ ultimum *om.* edd.
²⁰ nomine . . . adhuc *om.* edd. ²¹ adhuc u. s. m. d. non est edd.

Ioh. xix.
30.

At ille, 'bene,' inquit, 'scribe¹.' Et² post modicum dixit puer : 'modo³ descripta est.' At ille, 'bene,' inquit, 'consummatum est, ueritatem dixisti⁴; accipe meum caput in manus tuas, quia multum me delectat sedere ex aduerso loco sancto meo, in quo orare solebam, ut et ego sedens Patrem meum inuocare possim⁵.' Et sic in paupamento suae casulae decantans : 'gloria Patri et Filio et Spiritui Sancto' et cetera, ultimum e corpore exhalauit spiritum. Atque ut sine dubio credendum est quod pro eo quia hic semper deuotissimus in Dei laudibus laborauerat, ad gaudia desideriorum celestium anima eius ab angelis portaretur⁶. Omnes autem qui audiere uel uidere obitum Baedani patris nostri⁷, numquam se uidisse⁸ alium in⁹ tam magna deuocione atque tranquillitate uitam suam¹⁰ finisse dicebant. Quia, sicut audisti, quousque anima eius¹¹ in corpore fuit, 'gloria Patri' et alia¹² quaedam ad gloriam Dei¹³ cecinit, et expansis manibus Deo¹⁴ gratias agere non cessabat. Scire autem debes¹⁵ quia adhuc multa narrari et scribi possunt¹⁶ de eo, sed nunc¹⁷ breuitatem sermonis ineruditio meae linguae facit; attamen cogito, Deo adiuuante, ex tempore plenius de eo scribere quae oculis uidi, et auribus audiui¹⁸.

¹ at inquit scribe cito edd. ² et om. edd. ³ sententia add edd. ⁴ uer. dix. cons. est edd. ⁵ possim inu. edd.

⁶ sancto, cum Spiritum Sanctum nominasset, spiritum e c. exh. ult. et sic regna migravit ad caelestia edd. ⁷ beati patris obitum edd.

⁸ ullum add edd. ⁹ in om. edd. ¹⁰ suam om. edd. ¹¹ eius om. edd. ¹² spiritualia add edd. ¹³ ad gl. Dei om. edd.

¹⁴ Deo uiuo et uero edd. ¹⁵ scito autem frater carissime edd.

¹⁶ quod multa narrare possim edd. ¹⁷ nunc om. edd. ¹⁸ attamen . . . audiui om. edd.

ADDENDA AND CORRIGENDA.

- P. xlv note, col. 1, l. 17, for 'Pecthelm' read 'Pehthelm.'
- Ib.* l. 25, after 'uidimus' add 'and v. 14, *ad init.*, "noui autem ipse."'
- P. li note, col. 1, l. 15 from bottom, dele the note of interrogation.
- P. cvi, l. 6 from bottom, 'Decretum,' add note: 'This is probably the Decree of Gregory I in the Synod of 595; R. P. p. 114.'
- P. cxi note, col. 1, l. 1, for 'dont-' read 'dond-.'
- P. clxi, ll. 12 ff. Professor York Powell refers me to the following parallel from Salomon and Saturn, ed. Kemble, p. 167:
- Ne mæg mon foryldan ænige hwile
 ʒone déoran síð, ac he hine ádréogan sceal.
- No man may put off for any time
 The dear journey, but he must endure it.
- P. 8, note 2, for 'A' read 'A₁.'
- P. 9, l. 7, for 'Oceani' read 'Oceani.' The first three words of the chapter are probably from Oros. i. 2, 76.
- P. 31, l. 8 from bottom, for 'Merci' read 'Mercii.'
- P. 39, l. 6, for 'praedicat' read 'praedicat.'
- P. 42, ll. 18 ff. The passage ought to have been printed thus:
 'rexit annos XIII, menses VI, et dies X. Qui . . . admonitus . . .
Augustinum et alios plures cum eo monachos timentes Dominum
praedicare uerbum Dei genti Anglorum.' The italicised words
 are from Lib. Pont. ed. Duchesne, i. 312.
- P. 70, l. 4 from bottom, for 'presbiter' read 'presbyter.'
- P. 73, l. 6, read 'XIII annos, menses VI, et dies X.' From the old Life of Gregory, § 32; cf. Lib. Pont. u. s.
- Ib.* ll. 21 ff., read 'Erat . . . natione Romanus a patre Gordiano genus . . .
 non solum nobile, sed et religiosum ducens. . . Sed . . . nobilitatem
 religionis,' &c. From Lib. Pont. u. s.; Old Life, § 1.

- P. 74, last two lines, read '*domum suam monasterium.*' From Lib. Pont. u. s.
- P. 78, ll. 28 ff., read '*Fecit . . . Gregorius ut in ecclesiis sanctorum apostolorum Petri et Pauli super corpora eorum missae celebrarentur.*' From Lib. Pont. u. s.
- P. 79, ll. 4 ff., read '*Sepultus . . . corpore in ecclesia beati Petri apostoli ante secretarium die quarto Iduum Martiarum, quandoque . . . resurrecturus in gloria.*' From Lib. Pont. u. s., and Old Life, § 32. The epitaph which follows is also in Lib. Pont. l. c.
- Ib. l. 25, to end of p. 80. This is all based on the Old Life, §§ 9-11, and should have been printed thus: '*Nec silentio . . . admonitus . . . nostrae gentis . . . Dicunt . . . aduenientibus . . . uidisse . . . pueros . . . candidi corporis, . . . forma . . . quod tam . . . gentis illius. Responsum est . . . Angli . . . At ille . . . angelicam . . . nomen . . . de qua . . . Deiri . . . At ille . . . de ira . . . et ad . . . Rex . . . illius quomodo . . . Aeli . . . At ille . . . ait: Alleluia laudem Dei . . . illis . . . ad pontificem . . . pontifex . . . Romani . . . pontificatus,*' &c.
- P. 86, l. 19, for '*Aedilbertcum*' read '*Aedilberctum.*'
- P. 88, ll. 26 ff., read '*Hic est Bonifatius . . . a Focate principe . . . templum Romae quod Pantheon . . . in quo . . . fecit ecclesiam . . . omnium martyrum Christi.*' From Lib. Pont. i. 317.
- P. 95, left margin, for '*xxviii. 26*' read '*xxviii. 20.*'
- P. 107, ll. 1, 2. This chapter is based to some extent on the Old Life, § 16. Read '*illi . . . exulanti apud Redualdum regem Anglorum.*'
- Ib. ll. 17 ff., read '*Cum persequente . . . Aedilfrido qui ante eum regnavit, . . . pecuniam,*' &c.
- P. 109, ll. 6 ff., read '*te futurum . . . promittat . . . in gente Anglorum . . . promittere, . . . responderet . . . num ei . . . Cum hoc . . . signum,*' &c.
- P. 111, left margin, read '*cf. Act. xvii. 18-20.*'
- P. 123, note 1, before 'W' insert 'C.'
- P. 145, bottom line, for '*stramime*' read '*stramine.*'
- P. 163, l. 4 from bottom, for '*Anglorum*' read '*Anglorum?*'
- P. 184, l. 20, for '*Pasca*' read '*Pascha.*'
- P. 200, l. 2, add in margin the reference '*2 Pet. ii. 21.*'
- P. 243, l. 6, for '*sepius*' read '*saepius.*'
- P. 273, l. 6 from bottom, left margin, for '*xix. 19*' read '*xix. 18.*'

- P. 301, l. 18, for 'Britaniis' read 'Brittaniis.'
- P. 336, l. 18, right margin, for 'i. 20' read 'i. 29.'
- P. 351, bottom line, left margin, for 'xxix. 4' read 'xxix. 5.'
- P. 371, l. 9, left margin, add 'Dial. ii. 3 *ad fin.*'
- P. 411, left margin, for 'Ps. xeviii. 7, 8' read 'Ps. xeviii. 6, 7.'
- P. 412, l. 4 from bottom, add on right margin the reference 'H. E.
i. 29.'
- P. 424, l. 8, after 'O₇' add 'O₁². H₃. Ar.'
- P. 428, l. 23, for 'Bu²' read 'Bu₁².'
- P. 429, bottom line, add 'Wendover has also this reading, i. 158.'

For the references to the Old Life and to Lib. Pont. I am mainly indebted to Mr. Wilbur C. Abbott, of Cornell University, U.S.A.

BAEDAE
HISTORIA ECCLESIASTICA
GENTIS ANGLORUM
ETC.

HISTORIAE ECCLESIASTICAE

PAG.

PRAEFATIO¹ AD REGEM CEOLUULFUM 5

CAPITULA LIBRI I².

CAP.

I. De situ Britanniae uel Hiberniae, et priscis earum incolis . . .	9
II. Ut Britanniam primus Romanorum Gaius Iulius adierit . . .	13
III. Ut eandem secundus Romanorum Claudius adiens, Orcadas etiam insulas Romano adiecerit imperio; sed et Uespasianus ab eo missus Uectam quoque insulam Romanis subdiderit . . .	15
IV. Ut Lucius Brittanorum rex, missis ad Eleutherum papam litteris, Christianum se fieri petierit	16
V. Ut Seuerus receptam Britanniae partem uallo a cetera distinxerit . . .	ib.
VI. De imperio Diocletiani, et ut Christianos persecutus sit . . .	17
VII. Passio sancti Albani et sociorum eius, qui eodem tempore pro Domino sanguinem fuderunt	18
VIII. Ut, hac cessante persecutione, ecclesia in Brittaniis aliquantulum, usque ad tempora Arrianae uesaniae, pacem habuerit . . .	22
IX. Ut, regnante Gratiano, Maximus in Britannia imperator creatus, cum magno exercitu Galliam redierit	23
X. Ut, Arcadio regnante, Pelagius Bretto contra gratiam Dei superba bella suscepit	ib.
XI. Ut, regnante Honorio, Gratianus et Constantinus in Britannia tyranni creati; et mox prior in Britannia, secundus in Gallia sint interemti	24
XII. Ut Brettones a Scottis uastati Pictisque, Romanorum auxilia quaesierint, qui secundo uenientes murum trans insulam fecerint; sed hoc confestim a praefatis hostibus interrupto, maiore sint calamitate depressi	25
XIII. Ut, regnante Theodosio minore, cuius tempore Palladius ad Scottos in Christum credentes missus est, Brettones ab Aetio consule auxilium flagitantes non inpetrauerint	28
XIV. Ut Brettones fame famosa coacti, barbaros suis e finibus pepulerint; nec mora, frugum copia, luxuria, pestilentia, et exterminium gentis secutum sit	29

¹ In nomine Sanctae Trinitatis, Patris scilicet et Filii et Spiritus Sancti, Incipit Praefatio N. At the end of preface: explicit praefatio incipiunt capitula, M. N. C.; after which C. adds: haec continentia (*sic*) in libro primo ecclesiasticae historiae gentis anglorum.

² For the various readings of the capitula, see the headings of the chapters as given in the text.

XV. Ut inuitata Britanniam gens Anglorum, primo quidem aduersarios longius eiecerit; sed non multo post, iuncto cum his foedere, in socios arma uerterit	30
XVI. Ut Brettones primam de gente Anglorum uictoriam, duce Ambrosio, Romano homine, sumserint	33
XVII. Ut Germanus episcopus cum Lupo Britanniam nauigans, et primo maris, et postmodum Pelagianorum tempestatem diuina uirtute sedauerit	ib.
XVIII. Ut idem filiam tribuni caecam inluminauerit, ac deinde ad sanctum Albanum perueniens, reliquias ibidem et ipsius acceperit, et beatorum apostolorum siue aliorum martyrum posuerit	36
XIX. Ut idem causa infirmitatis ibidem detentus, et incendia domorum orando restinxerit, et ipse per uisionem a suo sit langore curatus	37
XX. Ut idem episcopi Brettonibus in pugna auxilium caeleste tulerint, sicque domum reuersi sint	38
XXI. Ut, renascentibus uirgultis Pelagianae pestis, Germanus cum Seuero Britanniam reuersus, prius claudo iuueni incessum, deinde et populo Dei, condemnatis siue emendatis haereticis, gressum recuperarit fidei	39
XXII. Ut Brettones quiescentibus ad tempus exteris, ciuilibus sese bellis contriuerint, simul et maioribus flagitiis submerserint	41
XXIII. Ut sanctus papa Gregorius Augustinum cum monachis ad praedicandum genti Anglorum mittens, epistula quoque illos exhortatoria, ne a laborando cessarent, confortauerit	42
XXIV. Ut Arelatensi episcopo epistulam pro eorum susceptione miserit	43
XXV. Ut ueniens Britanniam Augustinus primo in insula Tanato regi Cantuariorum praedicarit; et sic accepta ab eo licentia, Cantiam praedicaturus intrauerit	44
XXVI. Ut idem in Cantia primitiuae ecclesiae et doctrinam sit imitatus, et uitam, atque in urbe regis sedem episcopatus acceperit	46
XXVII. Ut idem episcopus factus Gregorio papae, quae sint Britanniae gesta mandarit, simul et necessariis eius responsa petens acceperit	48
XXVIII. Ut papa Gregorius epistulam Arelatensi episcopo, pro adiuuando in opere Dei Augustino, miserit	62
XXIX. Ut idem Augustino pallium et epistulam et plures uerbi ministros miserit	63
XXX. Exemplar epistulae, quam Mellito abbati Britanniam pergenti misit	64
XXXI. Ut Augustinum per litteras, ne de uirtutibus suis gloriaretur, hortatus sit	66
XXXII. Ut Aedilbercto regi litteras et dona miserit	67
XXXIII. Ut Augustinus ecclesiam Saluatoris instaurauerit, et monasterium beati Petri apostoli fecerit; et de primo eius abbate Petro	70
XXXIV. Ut Aedilfrid rex Nordanhymbrorum Scottorum gentes proelio conterens ab Anglorum finibus expulerit ¹	71

¹ After the capitula of Book I: expliciunt capitula, incipit ipse liber, M. N. Incipit liber primus ecclesiasticae historiae gentis anglorum, C.

CAPITULA LIBRI II¹.

CAP.	PAG.
I. De obitu beati papae Gregorii	73
II. Ut Augustinus Brettonum episcopos pro pace catholica, etiam miraculo caelesti coram eis facto, monuerit; quaeue illos spernentes ultio secuta sit	81
III. Ut idem Mellitum ac Iustum episcopos fecerit; et de obitu ipsius	85
IV. Ut Laurentius cum coepiscopis suis Scottos unitatem sanctae ecclesiae maxime in pascha obseruando sequi monuerit, et ut Mellitus Romam uenerit	86
V. Ut defunctis Aedilbercto et Sabercto regibus successores eorum idolatriam resuscitarint, ob quod et Mellitus ac Iustus a Britania discesserint	89
VI. Ut correptus ab apostolo Petro Laurentius Aedbaldum regem ad Christum conuerterit, qui mox Mellitum et Iustum ad praedicandum reuocauerit	92
VII. Ut Mellitus episcopus flammam ardentis suae ciuitatis orando restinxerit	93
VIII. Ut Bonifatius papa Iusto successoris eius pallium et epistolam miserit	95
IX. De imperio regis Aeduini, et ut ueniens ad euangelizandum ei Paulinus primo filiam eius cum aliis fidei Christianae sacramentis inbuerit	97
X. Ut papa Bonifatius eundem regem missis litteris sit hortatus ad fidem	100
XI. Ut coniugem ipsius, per epistolam, salutis illius sedulam agere curam monuerit	104
XII. Ut Aeduini per uisionem quondam sibi exuli ostensam sit ad credendum prouocatus	106
XIII. Quale consilium idem cum primatibus suis de percipienda fide Christi habuerit; et ut pontifex eius suas aras profanauerit	111
XIV. Ut idem Aeduini cum sua gente fidelis sit factus; et ubi Paulinus baptizauerit	113
XV. Ut prouincia Orientalium Anglorum fidem Christi susceperit	115
XVI. Ut Paulinus in prouincia Lindissi praedicauerit, et de qualitate regni Aeduini	117
XVII. Ut idem ab Honorio papa exhortatorias litteras acceperit, qui etiam Paulino pallium miserit	118
XVIII. Ut Honorius, qui Iusto in episcopatum Dorouernensis ecclesiae successit, ab eodem papa Honorio pallium et litteras acceperit	120
XIX. Ut primo idem Honorius et post Iohannes litteras genti Scottorum pro pascha simul et pro Pelagiana heresi miserit	122
XX. Ut occiso Aeduine Paulinus Cantiam rediens Hrofensis ecclesiae praesulatum susceperit ²	124

¹ After the text of Book I: explicit liber primus incipit secundus. Haec continentur in libro secundo historiae ecclesiasticae gentis anglorum, M. So, inserting liber before secundus, B. Finit. incipiunt capitula libri secundi. Haec continentur in l. s. eccl. hist. g. a. C. Explicit liber primus incipit II historiae. Capitula secundi libri historiae gentis angl. N.

² After the capitula of Book II: expliciunt capitula libri secundi. incipit liber secundus historiae ecclesiasticae gentis anglorum. lege feliciter, M. So, inserting ipse before liber, B. Expl. cap. incipit lib. sec. eccl. hist. g. a. C. So, omitting eccl. N.

CAPITULA LIBRI III¹.

CAP.	PAG.
I. Ut primi successores Æduini regis et fidem suae gentis prodiderint, et regnum porro Osuald christianissimus rex utrumque restaurauerit	127
II. Ut de ligno crucis, quod idem rex contra barbaros pugnaturus erexerat, inter innumera sanitatum miracula, quidam a dolentis brachii sit langore curatus	128
III. Ut idem rex postulans de gente Scottorum antistitem acceperit Aidanum, eidemque in insula Lindisfarnensi sedem episcopatus donauerit	131
IV. Quando gens Pictorum fidem Christi perceperit	133
V. De uita Aidani episcopi	135
VI. De religione ac pietate miranda Osualdi regis	137
VII. Ut provincia Occidentaliū Saxonum uerbum Dei, praedicante Birino, suscepit; et de successoribus eius Agilbercto et Leutherio	139
VIII. Ut rex Cantuariorum Earconberct idola destrui praeceperit; et de filia eius Ercongota et propinqua Aedilbergae, sacratis Deo uirginibus	142
IX. Ut in loco, in quo occisus est rex Osuald, crebra sanitatum miracula facta; utque ibi primo iumentum cuiusdam uiantis ac deinde puella sit paralitica curata	144
X. Ut puluis loci illius contra ignem ualuerit	146
XI. Ut super reliquias eius lux caelestis tota nocte steterit; et ut per eas sint daemoniaci curati	147
XII. Ut ad tumbam eius sit puerulus a febre curatus	150
XIII. Ut in Hibernia sit quidam per reliquias eius a mortis articulo reuocatus	152
XIV. Ut, defuncto Paulino, Ithamar pro eo Hrofensis ecclesiae praesulatum suscepit; et de humilitate mirabili regis Osuini, qui ab Osuin crudeli caede peremptus est	154
XV. Ut episcopus Aidan nautis et tempestatem futuram praedixerit, et oleum sanctum, quo hanc sedarent, dederit	157
XVI. Ut idem admotum ab hostibus urbi regiae ignem orando amouerit	158
XVII. Ut apposta ecclesiae, cui idem adcumbens obierat, ardente cetera domu, flammis absumi nequiuert; et de interna uita eius	159
XVIII. De uita uel morte religiosi regis Sigbercti	162
XIX. Ut Furseus apud Orientales Anglos monasterium fecerit; et de uisionibus uel sanctitate eius, cui etiam caro post mortem incorrupta testimonium perhibuerit	163
XX. Ut, defuncto Honorio, pontificatu sit functus Deusdedit; et qui tempore illo Orientalium Anglorum, qui Hrofensis ecclesiae fuerint antistites	169
XXI. Ut provincia Mediterraneorum Anglorum sub rege Peada christiana sit facta	ib.
XXII. Ut Orientales Saxones fidem, quam dudum abiecerant, sub rege Sigbercto, praedicante Cedo receperint	171

¹ After the text of Book II: explicit liber secundus. incipit liber tertius. haec continentur in libro tertio historiae ecclesiasticae gentis anglorum capitula, M. B. So, omitting capitula, N. Finit. incipiunt capitula libri (i. e. libelli) tertii, C.

XXIII. Ut idem episcopus Cedd locum monasterii construendi ab Oidilualdo rege accipiens orationibus et ieiuniis Domino consecrauerit; et de obitu ipsius	174
XXIV. Ut prouincia Merciorum, occiso rege Penda, fidem Christi susceperit; et Osuiu, pro adepta uictoria, possessiones et territoria Deo ad construenda monasteria dederit	177
XXV. Ut quaestio sit mota de tempore paschae aduersus eos, qui de Scottia uenerant	181
XXVI. Ut Colman uictus domum redierit; et Tuda pro illo episcopatu sit functus; qualisque illis doctoribus fuerit habitus ecclesiae	189
XXVII. Ut Egberet, uir sanctus de natione Anglorum, monachicam in Hibernia uitam duxerit	191
XXVIII. Ut defuncto Tuda, Uilfrid in Gallia, Ceadda apud Occidentales Saxones, in prouinciam Nordanhymbrorum sint ordinati episcopi	194
XXIX. Ut Uighard presbyter ordinandus in archiepiscopum Romam de Brittania sit missus; quem remissa mox scripta papae apostolici ibidem obisse narrauerint	196
XXX. Ut Orientales Saxones tempore mortalitatis ad idolatriam reuersi, sed per instantiam Iarumanni episcopi mox sint ab errore correcti ¹	199

CAPITULA LIBRI IV².

I. Ut defuncto Deusdedit, Uighard ad suscipiendum episcopatum Romam sit missus; sed illo ibidem defuncto, Theodorus archiepiscopus ordinatus, et cum Hadriano abbate sit Britanniam missus	201
II. Ut Theodoro cuncta peragrante, Anglorum ecclesiae cum catholica ueritate, litterarum quoque sanctarum coeperint studiis inui; et ut Putta pro Damiano Hrofensis ecclesiae sit factus antistes	204
III. Ut Ceadda, de quo supra dictum est, prouinciae Merciorum sit episcopus datus, et de uita et obitu et sepultura eius	206
IV. Ut Colman episcopus, relicta Brittania, duo monasteria in Scottia, unum Scottis, alterum Anglis, quos secum adduxerat, fecerit	213
V. De morte Osuiu et Egbereti regum, et de synodo facta ad locum Herutforda, cui praesidebat archiepiscopus Theodorus	214
VI. Ut deposito Uynfrido, Sæxuulf episcopatum eius acceperit, et Earconuald Orientalibus Saxonibus sit episcopus datus	218
VII. Ut in monasterio Bericinensi, ubi corpora sanctimonialium feminarum poni deberent, caelesti sit luce monstratum	219
VIII. Ut in eodem monasterio puerulus moriens uirginem, quae se erat secutura, clamauerit; utque alia de corpore egressura, iam particulam futurae lucis aspexerit	220

¹ After the capitula of Book III: expliciunt capitula, incipit ipse liber, M. and probably B., but the first two words are lost. So, omitting ipse, N. Incipit liber tertius eccl. hist. gentis anglorum, C.

² At the end of the text of Book III: liber tertius historiae ecclesiasticae gentis anglorum explicit. incipit liber quartus. haec continentur in libro quarto historiae ecclesiasticae gentis anglorum capitula, M. So, reading incip. kap. lib. IIII, B. N as M as far as continentur; then: in illo de historia Anglorum. The end of Book III is lost in C, which reads: incipiunt capila (*sic*) libri quarti.

CAP.	PAG.
IX. Quae sint ostensa caelitus signa, cum et ipsa mater congregationis illius e mundo transiret	221
X. Ut ad cymiterium eiusdem monasterii orans caeca lucem receperit	224
XI. Ut rex eiusdem prouinciae Sebbi in monachica uitam conuersatione finierit	225
XII. Ut episcopatum Occidentalium Saxonum pro Leutherio Haeddi, episcopatum Hrofensis ecclesiae pro Putta Cuichelm, et pro ipso Gefmund acceperit; et qui tunc Nordanhymbrorum fuerint episcopi	227
XIII. Ut Uilfrid episcopus prouinciam Australium Saxonum ad Christum conuerterit ¹	230
[XIV. Ut intercessione Osualdi regis pestifera mortalitas sit sublata]	232
[XV. Ut Caedualia rex Geuissorum, interfecto rege Aedilualch, prouinciam illam saeua caede ac depopulatione attriuerit]	236
XIV [XVI]. Ut Uecta insula christianos incolas susceperit, cuius regii duo pueri statim post acceptum baptismum sint interemti	ib.
XV [XVII]. De synodo facta in campo Hæthfelda, praesidente archiepiscopo Theodoro	238
XVI [XVIII]. De Iohanne cantatore sedis apostolicae, qui propter docendum Britanniam uenerit	240
XVII [XIX]. Ut Edilthryd regina uirgo perpetua permanserit, cuius nec corpus in monumento corrumpi potuerit	243
XVIII [XX]. Hymnus de illa	247
XIX [XXI]. Ut Theodorus episcopus inter Ecgrifidum et Aedilredum reges pacem fecerit	249
XX [XXII]. Ut uincula cuiusdam captiui, cum pro eo missae cantarentur, soluta sint	ib.
XXI [XXIII]. De uita et obitu Hildae abbatissae	252
XXII [XXIV]. Quod in monasterio eius fuerit frater, cui donum canendi sit diuinitus concessum	258
XXIII [XXV]. Qualis uisio cuidam uiro Dei apparuerit, priusquam monasterium Coludanae urbis esset incendio consumtum	262
XXIV [XXVI]. De morte Ecgrifidi et Hlothieri regum	266
XXV [XXVII]. Ut uir Domini Cudberet sit episcopus factus; utque in monachica adhuc uita positus uixerit uel docuerit	268
XXVI [XXVIII]. Ut idem in uita anchoretica et fontem de arente terra orando produxerit, et segetem de labore manuum ultra tempus serendi acceperit	271
XXVII [XXIX]. Ut idem iam episcopus obitum suum proxime futurum Heribercto anchoritae praedixerit	274
XXVIII [XXX]. Ut corpus illius post XI annos sepulturae sit corruptionis immune repperit; nec multo post successor episcopatus eius de mundo transierit	276
XXIX [XXXI]. Ut quidam ad tumbam eius sit a paralysi sanatus	278
XXX [XXXII]. Ut alter ad reliquias eius nuper fuerit ab oculi langore curatus ²	279

¹ v. note 1, p. 230; note 10, p. 232.

² After the capitula of Book IV: incipit ipse liber, M. Incipit ipse lib. II, B. Expliciunt capitula, incipit liber, N. Incipit liber quartus eccl. hist. C.

CAPITULA LIBRI V¹.

CAP.	PAG.
I. Ut Oidiluald successor Cudbereti in anachoretica uita, laborantibus in mari fratribus, tempestatem orando sedauerit . . .	281
II. Ut episcopus Iohannes mutum benedicendo curauerit . . .	282
III. Ut puellam languentem orando sanauerit . . .	285
IV. Ut coniugem comitis infirmam aqua benedicta curauerit . . .	286
V. Ut item puerum comitis orando a morte reuocauerit . . .	288
VI. Ut clericum suum cadendo contritum, aequè orando ac benedicendo a morte reuocauerit . . .	289
VII. Ut Caeduald rex Occidentalium Saxonum baptizandus Romam uenerit; sed et successor eius Ini eadem beatorum apostolorum limina deuotus adierit . . .	292
VIII. Ut Theodoro defuncto archiepiscopatus gradum Beretuald suscepit; et inter plurimos, quos ordinauit, etiam Tobiam uirum doctissimum Hrofensi ecclesiae fecerit antistitem . . .	294
IX. Ut Ecgberet uir sanctus ad praedicandum in Germaniam uenire uoluerit, nec ualuerit; porro Uictberet aduenerit quidem, sed quia nec ipse aliquid profecisset, rursum in Hiberniam, unde uenerat, redierit . . .	296
X. Ut Uilbrord in Fresia praedicans multos ad Christum conuerterit; et ut socii eius Heuualdi sint martyrium passi . . .	298
XI. Ut uiri uenerabiles Suidberet in Britanniis, Uilbrord Romae sint in Fresiam ordinati episcopi . . .	301
XII. Ut quidam in prouincia Nordanhymbrorum a mortuis resurgens multa et tremenda et desideranda, quae uiderat, narrauerit . . .	303
XIII. Ut econtra alter ad mortem ueniens oblatum sibi a daemonibus codicem suorum uiderit peccatorum . . .	311
XIV. Ut item alius moriturus deputatum sibi apud inferos locum poenarum uiderit . . .	313
XV. Ut plurimae Scottorum ecclesiae, instante Adamnano, catholicum pascha susceperint; utque idem librum de locis sanctis scripserit . . .	315
XVI. Quae in eodem libro de loco dominicae natiuitatis, passionis, et resurrectionis commemorauerit . . .	317
XVII. Quae item de loco ascensionis dominicae et sepulchris patriarcharum . . .	318
XVIII. Ut Australes Saxones episcopos acceperint Eadberetum et Eallan, Occidentales Danihelem et Aldhelmum; et de scriptis eiusdem Aldhelmi . . .	320
XIX. Ut Coinred Merciorum et Offa Orientalium Saxonum rex in monachico habitu Romae uitam finierint; et de uita uel obitu Uilfridi episcopi . . .	321
XX. Ut religioso abbati Hadriano Albinus, Uilfrido in episcopatum Acca successerit . . .	330
XXI. Ut Ceolfriid abbas regi Pictorum architectos ecclesiae, simul et epistolam de catholico pascha uel de tonsura miserit . . .	332

¹ At the end of the text of Book IV: Liber quartus explicit. incipit liber quintus, M. So, adding kapitula, B. Expl. lib. II. haec continentur in libro quinto hist. eccl. gentis anglorum, N. Incipiunt capitula libri quinti, C.

clxxviii *Historiae Ecclesiasticae Capitula.*

CAP.	PAG.
XXII. Ut Hiienses monachi cum subiectis sibi monasteriis canonicum praedicante Ecgbercto celebrare pascha coeperint .	346
XXIII. Qui sit in praesenti status gentis Anglorum uel Britanniae totius	348
XXIV. Recapitulatio chronica totius operis ; et de persona auctoris ¹	352

¹ At the end of the capitula of Book V : incipit ipse liber. lege felix, M. Incipit liber quintus, lege felix, N. Expl. kapitula. incip. lib. V. B. Incipit liber quintus eccl. hist. gentis anglorum, C.

BAEDAE CONTINUATIO	361
VITA BEATORUM ABBATUM BENEDICTI, CEOLFRIDI, EOSTERWINI, SIGFRIDI, ATQUE HWAETBERHTI (AUCTORE BAEDA)	364
VITA SANCTISSIMI CEOLFRIDI ABBATIS (AUCTORE ANONYMO)	388
BAEDAE EPISTOLA AD ECGBERTUM EPISCOPUM	405

DESIDERANTISSIMO ET REUERENTISSIMO PATRI
ALBINO, BAEDA CHRISTI FAMULUS SALUTEM

GRATANTISSIME suscepi munuscula tuae dilectionis, quae per uenerabilem fratrem nostrum Nothelmum presbyterum mittere dignatus es, et maxime litteras, quibus me iam secunda uice in ecclesiastica gentis nostrae historia, ad quam me scribendam iamdudum instigaueras, creber adiuuare atque instituere curasti. Propter quod et ipse tibi rectissime eandem historiam, mox ut consummare potui, ad transcribendum remisi. Sed et aliud, quod te partim desiderare comperi, uolumen tibi uice remunerationis aequae ad transcribendum destinaui, uidelicet illud, quod de structura templi Salomonis atque allegorica eius interpretatione nuper edidi. Teque, amantissime pater, supplex obsecro, ut pro mea fragilitate cum his, qui tecum sunt, famulis Christi apud pium Iudicem sedulus intercedere memineris; sed et eos, ad quos eadem nostra opuscula peruenire feceris, hoc idem facere monueris. Bene uale, semper amantissime in Christo pater optime.

GLORIOSISSIMO¹ REGI CEOLUULFO

BAEDA FAMULUS CHRISTI ET PRESBYTER



HISTORIAM gentis Anglorum ecclesiasticam, quam nuper edideram, libentissime tibi desideranti, rex, et prius ad legendum ac probandum transmisi, et nunc ad transscribendum ac plenius ex tempore meditandum² retransmitto; satisque studium tuae sinceritatis amplector, quo non solum audiendis scripturae sanctae uerbis aurem sedulus accommodas, uerum etiam noscendis priorum gestis siue dictis, et maxime nostrae gentis uirorum inlustrium, curam uigilanter impendis. Siue enim historia de bonis bona referat, ad imitandum bonum auditor sollicitus instigatur³; seu mala commemoret de prauis, nihilominus religiosus ac pius auditor siue lector deuotando quod noxium est ac peruersum, ipse sollertius ad exsequenda ea, quae bona ac Deo digna esse cognouerit, accenditur. Quod ipsum tu quoque uigilantissime deprehendens, historiam memoratam in notitiam tibi simul et eis, quibus te regendis diuina praefecit⁴ auctoritas, ob generalis curam salutis latius propalari desideras.

Dedication
to Ceolwulf.
King of the
Northum-
brians.

Bede's
motive in
writing.

¹ In nomine Sanctae Trinitatis, Patris scilicet et Filii et Spiritus Sancti, Incipit Praefatio N. *The Preface and the Capitula of Book I have been lost in B. The first page of M has been much rubbed and is in some places illegible.*

² meditaturum C, and this is also the reading of Sim. Dun. ii. 42; meditandum uel meditaturum O₃.

³ -tor, altered to -tur C. N.

⁴ concessit C.

His
authorities.

Ut autem in his, quae scripsi, uel tibi, uel ceteris auditoribus siue lectoribus huius historiae occasionem dubitandi subtraham, quibus haec maxime auctoribus didicerim, breuiter intimare curabo.

Albinus.

Auctor ante omnes atque adiutor opusculi huius Albinus abba reuerentissimus, uir per omnia doctissimus, extitit; qui in ecclesia Cantuariorum a beatae memoriae Theodoro archiepiscopo et Hadriano abbate, uiris uenerabilibus atque eruditissimis, institutus, diligenter omnia, quae in ipsa Cantuariorum prouincia, uel etiam in contiguis eidem regionibus a discipulis beati papae Gregorii gesta fuere, uel monimentis litterarum, uel seniorum traditione cognouerat; et ea mihi de his, quae memoria digna uidebantur, per religiosum

Nothelm.

Lundoniensis ecclesiae presbyterum Nothelmum, siue litteris mandata, siue ipsius Nothelmi¹ uiua uoce referenda, transmisit. Qui uidelicet Nothelmus postea² Romam ueniens, nonnullas ibi beati Gregorii papae simul et aliorum pontificum epistulas, | perscrutato

f. 1 b.

Documents
from the
Roman
archives.

eiusdem sanctae ecclesiae Romanae scrinio, permissu eius, qui nunc ipsi ecclesiae praeest Gregorii pontificis, inuenit, reuersusque nobis nostrae historiae inserendas cum consilio praefati Albini reuerentissimi patris adtulit. A principio itaque uoluminis huius usque ad tempus, quo gens Anglorum fidem Christi percepit, ex priorum maxime scriptis hinc inde collectis ea, quae promeremus, didicimus. Exinde autem usque ad tempora praesentia, quae in ecclesia Cantuariorum per discipulos beati papae Gregorii, siue successores eorum, uel sub quibus regibus gesta sint, memorati abbatis Albini industria, Nothelmo, ut diximus, perferente, cognouimus. Qui etiam prouinciae Orientalium simul et Occidentalium Saxonum, nec non et Orientalium Anglorum atque Nordanhymbrorum, a quibus praesulibus, uel quorum tempore regum gratiam euangelii

Earlier
writers.

¹ nothelmum C.

² postquam C.

perceperint, nonnulla mihi ex parte prodiderunt. Denique hortatu praecipue ipsius Albini, ut hoc opus adgredi auderem, prouocatus sum. Sed et Daniel reuerentissimus Occidentalium Saxonum episcopus, qui nunc usque superest, nonnulla mihi de¹ historia ecclesiastica prouinciae ipsius, simul et proxima illi Australium Saxonum, nec non et Uectae insulae litteris mandata declarauit. Qualiter uero per ministerium Ceddi et Ceadda religiosorum Christi sacerdotum, uel prouincia Merciorum ad fidem Christi, quam non nouerat, peruenerit, uel prouincia Orientalium Saxonum fidem, quam olim exsufflauerat, recuperauerit, qualis etiam ipsorum patrum uita uel obitus extiterit, diligenter a fratribus monasterii, quod ab ipsis conditum Læstingaeu² cognominatur, agnouimus. Porro in prouincia Orientalium Anglorum, quae fuerint gesta ecclesiastica, partim ex scriptis uel traditione priorum. partim reuerentissimi abbatis Esi relatione conperimus. At uero in prouincia Lindissi³, quae sint gesta erga fidem Christi, quaeue successio sacerdotalis extiterit, uel litteris reuerentissimi antistitis Cynibercti⁴ uel aliorum fidelium uirorum uiua uoce didicimus. Quae autem in Nordanhymborum prouincia, ex quo tempore fidem Christi perceperunt, usque ad praesens per diuersas regiones in ecclesia sint acta, non uno quolibet auctore, |

f. 2 a. sed fideli innumerorum testium, qui haec scire uel meminisse poterant, adsertione cognoui, exceptis his, quae per me ipsum nosse poteram. Inter quae notandum. quod ea, quae de sanctissimo patre et antistite Cudbercto⁵, uel in hoc uolumine, uel in libello gestorum ipsius conscripsi, partim ex eis, quae de illo prius a fratribus ecclesiae Lindisfarnensis scripta repperi, adsumsi, simpliciter fidem historiae, quam legebam,

Daniel.
Bishop of
the West
Saxons.

The monks
of Lasting-
ham.

Abbot Esi.

Bishop
Cynibert.

Personal
knowledge.

An earlier
life of
Cuthbert.

¹ de om. M¹.

² luest- N.

³ -disi N.

⁴ -berhti C

cynibericti N¹; cunibercti N².

⁵ -berchto C; -bericto N¹

-berto N².

accommodans, partim uero ea, quae certissima fidelium uirorum adtestatione per me ipse cognoscere potui, sollerter adicere curauī. Lectoremque suppliciter obsecro, ut, siqua in his, quae scripsimus, aliter quam se ueritas habet, posita repperit¹, non hoc nobis imputet, qui, quod uera lex historiae est, simpliciter ea, quae fama uulgante collegimus, ad instructionem posteritatis litteris mandare studuimus².

Bede asks
for the
prayers of
his readers.

Praeterea omnes, ad quos haec eadem historia peruenire potuerit nostrae nationis, legentes siue audientes, suppliciter precor, ut pro meis infirmitatibus et mentis et corporis apud supernam clementiam saepius interuenire meminerint; et in suis quique prouinciis hanc mihi suae remunerationis uicem rependant, ut, qui de singulis prouinciis siue locis sublimioribus, quae memoratu digna atque incolis grata credideram, diligenter adnotare curauī, apud omnes fructum piae intercessionis inueniam.

¹ -riret C.

² The preface ends here in the following MSS., which (unless mutilated at the end, as is the case with C. O₅. R₁.) have the following paragraph: 'praeterea . . . inueniam' at the end of the work: C. W. D. O₁¹. O₂. O₄. O₆ O₈₋₁₂. O₁₄. H₂. R₁. [A₂. Bu₁.] Bu₂. P. [Ca₂₋₄. Ca₆₋₇.] The paragraph occurs here in the following MSS.: M. N. H₁. [H₃.] A. A₃. R₂. O₇. [Ca₅]. The following MSS. are mutilated both at the beginning and end: B. O₃.

BAEDAE
HISTORIA ECCLESIASTICA
GENTIS ANGLORUM

LIBER PRIMUS.

CAP. I.

De situ Britanniae uel Hiberniae, et priscis earum incolis.

f. 3 a.

Plin.
Hist. Nat.
iv. 30.

Gildas,
§ 3.

Solinus,
c. xxii.

Orosius,
i. 2.

Plin. u. s.

Oros. u. s.

Descrip-
tion of
Britain.

Brittania Oceani insula, cui quondam Albion nomen fuit, inter septentrionem et occidentem locata est, Germaniae, Galliae, Hispaniae, maximis Europae partibus, multo interuallo aduersa. Quae per milia passuum DCCC in Boream longa, latitudinis habet milia CC, exceptis dumtaxat prolixioribus diuersorum promonteriorum tractibus, quibus efficitur, ut circuitus eius quadragies octies LXXV milia compleat. Habet a meridie Galliam Belgicam, cuius proximum litus transmeantibus aperit ciuitas, quae dicitur Rutubi portus, a gente Anglorum nunc corrupte Reptacæstir¹ uocata, interposito mari a Gessoriaco Morynorum gentis litore proximo, traiectu milium L, siue, ut quidam scripsere, stadiorum CCCCL². A tergo autem, unde Oceano infinito patet, Orcadas insulas habet.

Opima frugibus atque arboribus insula, et alendis

¹ -ter N.

² So C. H₁ ; CCCCL M. B. N.

Its
products.

apta pecoribus ac iumentis ; uineas etiam quibusdam in locis germinans ; sed et auium ferax terra marique generis diuersi ; fluuiis quoque multum piscosis ac fontibus praeclara copiosis, et quidem praecipue issicio¹ | abundat, et anguilla. Capiuntur autem saepissime² f. 3 b. et uituli marini, et delphines, nec non et balenae ; exceptis. uariorum generibus concyliorum ; in quibus sunt et musculae, quibus inclusam saepe margaritam³ omnis quidem coloris⁴ optimam inueniunt, id est et rubicundi, et purpurei, et iacintini, et prasini, sed maxime candidi. Sunt et cocleae satis superque abundantes, quibus tinctura coccinei coloris conficitur, cuius rubor pulcherrimus nullo umquam solis ardore, nulla ualet pluuiarum iniuria pallescere ; sed quo uetustior, eo solet esse uenustior. Habet fontes salinarum, habet et fontes calidos, et ex eis fluuios balnearum calidarum omni aetati et sexui per distincta loca iuxta suum cuique modum accommodos. *Aqua* enim, ut sanctus Basilius dicit, *feruidam qualitatem recipit, cum per certa quaedam metalla transcurrit, et fit non solum calida, sed et ardens*. Quae etiam uenis metallorum, aeris, ferri, et plumbi, et argenti, fecunda, gignit et lapidem gagatem plurimum optimumque ; est autem nigrogemmeus⁵, et ardens igni admotus, incensus serpentes fugat, adtritu calefactus adplicita detinet, aequae ut sucinum. Erat et ciuitatibus quondam XX et VIII⁶ nobilissimis insignita, praeter castella innumera, quae et ipsa muris turribus, portis, ac seris⁷ erant instructa firmissimis.

Hexaemeron, Hon. iv. 6.

Solinus. c. xxii.

Gildas. § 3.

Et quia prope sub ipso septentrionali⁸ uertice mundi iacet, lucidas aestate noctes habet ; ita ut medio saepe tempore noctis in quaestionem ueniat intuentibus, utrum crepusculum adhuc permaneat uespertinum, an iam

Plin. Hist. Nat. ii. 77.

¹ esoce, written over issicio N. ² saepe M^l. ³ margaretam M^l.
⁴ coloris om. M^l. ⁵ niger- B. ⁶ anes wana prittigum, i. e. xxix AS. ⁷ saeris M ; serris C. ⁸ -le M^l.

aduenerit matutinum, utpote nocturno sole non longe sub terris ad orientem boreales per plagas redeunte; unde etiam plurimae longitudinis habet dies aestate, sicut et noctes contra in bruma, sole nimirum tunc Lybicas in partes secedente, id est horarum X et VIII; plurimae item breuitatis noctes aestate, et dies habet in bruma, hoc est sex solummodo aequinoctialium horarum; cum in Armenia, Macedonia, Italia, ceterisque eiusdem lineae regionibus longissima dies ¹ siue nox XV, breuissima VIII conpleat horas.

f. 4 a. Haec in praesenti, iuxta numerum librorum, quibus lex diuina scripta est, | quinque gentium linguis, unam eandemque summae ueritatis et uerae sublimitatis scientiam scrutatur², et confitetur, Anglorum uidelicet, Brettonum³, Scottorum, Pictorum et Latinorum, quae meditatione scripturarum ceteris omnibus est facta communis.

Its climate.

Five languages in use in Britain.

In primis autem haec insula Brettones solum, a quibus nomen⁴ accepit, incolas habuit; qui de tractu Armoricano⁵, ut fertur, Britanniam aduecti, australes sibi partes illius uindicarunt.

The Britons.

Et cum plurimam insulae partem, incipientes ab Austro, possedissent, contigit gentem Pictorum de Scythia, ut perhibent, longis nauibus non multis Oceanum ingressam, circumagente flatu uentorum, extra fines omnes Brittaniae Hiberniam peruenisse, eiusque septentrionales oras intrasse, atque inuenta ibi gente Scottorum, sibi quoque in partibus illius sedes petisse, nec inpetrare potuisse. Est autem Hibernia insula omnium post Britanniam maxima, ad occidentem quidem Brittaniae sita; sed sicut contra Aquilonem ea breuior, ita in meridiem se trans illius fines plurimum protendens, usque contra Hispaniae septentrionalia, quamuis magno aequare interiacente peruenit. Ad

The Picts.

¹ dies om M¹.² scrutetur M.³ brit- N; and so usually.⁴ et nomen N.⁵ armonicano M. H₁. O₇.

hanc ergo¹ usque peruenientes nauigio Picti, ut diximus, petierunt in ea sibi quoque sedes et habitationem donari. Respondebant Scotti, quia non ambos eos caperet insula, 'sed possumus,' inquiunt, 'salubre uobis dare consilium, quid agere ualeatis. Nouimus insulam aliam esse non procul a nostra contra ortum solis, quam saepe lucidioribus diebus de longe aspicere solemus. Hanc adire si uultis, habitabilem uobis facere ualetis; uel, siqui² restiterit, nobis auxiliariis utimini.' Itaque petentes Britanniam Picti, habitare per septentrionales insulae partes coeperunt, nam austrina Brettones occupauerant³. Cumque uxores Picti non habentes peterent a Scottis, ea solum conditione dare consenserunt, ut ubi res ueniret⁴ in dubium, magis de feminea regum prosapia quam de masculina regem sibi eligerent; quod usque hodie apud Pictos constat esse seruatum.

The Scots.

Procedente autem tempore, Britannia post Brettones et Pictos tertiam Scottorum nationem in Pictorum parte recepit; qui duce Reuda de Hibernia progressi, uel amicitia uel ferro sibimet inter eos sedes, quas hactenus habent, uindicarunt; a quo uidelicet duce usque hodie Dalreudini⁵ uocantur, nam lingua eorum daal⁶ partem significat.

Descrip-
tion of
Ireland.

Hibernia autem et latitudine sui status, et salubritate | ac serenitate aerum multum Britanniae praestat, f. + b. ita ut raro ibi nix plus quam triduana remaneat; nemo propter hiemem aut faena secet aestate, aut stabula fabricet iumentis; nullum ibi reptile uideri soleat, nullus uiuere serpens ualeat; nam saepe⁷ illo de Britannia adlati serpentes, mox ut, proximante terris nauigio, odore aeris illius adtacti fuerint, intereunt; quin potius omnia pene, quae de eadem insula

¹ ergo om. M₁. ² For siqui M has q̃, i. e. quae. ³ -runt M¹.
C¹. ⁴ perueniret M. ⁵ daalreutbini N¹; -reutdini N².
⁶ dal C. ⁷ saepe om. M¹.

sunt, contra uenenum ualent. Denique uidimus. quibusdam a serpente percussis, rasa folia codicum, qui de Hibernia fuerant¹, et ipsam rasuram aquae inmissam ac potui datam, talibus protinus totam uim ueneni grassantis, totum inflati corporis absumsisse ac sedasse tumorem. Diues lactis ac mellis insula, nec uinearum expers, piscium uoluerumque, sed et cer-
 Its products.

Est autem sinus maris permaximus, qui antiquitus gentem Brettonum a Pictis⁴ secernebat, qui ab occidente in terras longo spatio erumpit, ubi est ciuitas Brettonum munitissima usque hodie, quae uocatur Alcluith⁵; ad cuius uidelicet sinus partem septentrionalem Scotti, quos diximus, aduenientes sibi locum patriae fecerunt.
 The Firth of Clyde.

CAP. II.

Ut Britanniam primus Romanorum Gaius Iulius adierit.

Tertull.
adu. Iud.
vii.

Orosius.
vi. 7.

ib. vi. 9.

Uerum eadem *Brittania Romanis* usque ad Gaium Iulium Caesarem *inaccessa* atque incognita fuit; qui anno ab Urbe condita DCXCIII, ante uero incarnationis dominicae tempus anno LX^{mo}, functus gradu consulatus cum Lucio Bibulo, dum contra Germanorum Gallorumque gentes, qui Hreno tantum flumine dirimebantur. bellum gereret, uenit ad Morianos⁶, unde in Britanniam proximus et breuissimus transitus est; et nauibus honerariis atque actuariis circiter⁷ octoginta praeparatis, in Britanniam transuehitur, ubi acerba⁸ primum pugna fatigatus, deinde aduersa tempestate correptus, plurimam

Invasions
of Julius
Caesar.

¹ fuerunt C. B²; om. N¹; uenerant N².

² ut ab M.

³ -niam M¹ (?).

⁴ fictis C.

⁵ alcluth B¹; altelut N.

⁶ i. ponticos, i. bononienses, gloss in D.

⁷ circiter before

honerariis M. N. B. H₁.

⁸ acerua M. C¹. N².

classis partem, et non paruum numerum militum, equitum uero pene omnem disperdidit. Regressus in Galliam, legiones in hiberna¹ dimisit, ac DC^{tas} naues utriusque commodi fieri imperauit; quibus iterum in Britanniam primo uere transuctus, dum ipse in hostem cum exercitu pergit, naues in anchoris stantes tempestate correptae uel conlissae inter se, uel arenis inlissae ac dissolutae sunt; ex quibus XL perierunt, ceterae cum magna difficultate reparatae² sunt. | Caesaris equitatus³ primo congressu a f. 5 a. Brittanis uictus, ibique Labienus⁴ tribunus occisus est. Secundo proelio cum magno suorum discrimine uictos Brittanos in fugam uertit. Inde ad flumen Tamensim profectus. In huius ulteriore ripa Cassobellauno duce immensa hostium multitudo consederat, ripamque fluminis ac pene totum sub aqua uadum acutissimis sudibus praestruxerat; quarum uestigia sudium ibidem usque hodie uisuntur, et uidetur inspectantibus, quod singulae earum ad modum humani femoris grossae, et circumfusae plumbo immobiliter erant⁵ in profundum fluminis infixae. Quod ubi a Romanis deprehensum ac uitatum est, barbari legionum impetum non ferentes, siluis sese abdidere⁶, unde crebris eruptionibus Romanos grauiter ac saepe lacerabant. Interea Trinouantum firmissima ciuitas cum Androgio duce, datis XL⁷ obsidibus, Caesari sese dedit. Quod exemplum secutae, urbes aliae conplures in foedus Romanorum uenerunt. Hisdem demonstrantibus, Caesar oppidum Cassobellauni⁸ inter duas paludes situm, obtentu insuper siluarum munitum, omnibusque rebus confertissimum tandem graui pugna cepit⁹. Exin Caesar a Brittanis reuersus in Galliam, postquam legiones in hiberna¹⁰ misit, repentinis¹¹ bellorum tumultibus undique circumuentus et conflictatus est.

Orosius.
vi. 10.

¹ hibernia C¹. N¹; hibernare C²; hybernia H₁. ² -ta M.

³ aequi- M. ⁴ lauienus M. ⁵ altered to herent B.

⁶ obdidere M. ⁷ XL om. M¹. ⁸ crasso- C¹. ⁹ coepit M¹.

¹⁰ hibernia C. M²; hiberniam H₁. D. ¹¹ repentinus M.

CAP. III.

Ut eandem secundus Romanorum Claudius adiens, Orcadas etiam insulas Romano adiecerit imperio; sed et Uespasianus ab eo missus Uectam quoque insulam Romanis subdiderit.

- ib. vii. 6. Anno autem ab Urbe condita DCCXCVIII¹ Claudius imperator ab Augusto quartus, cupiens² utilem reipublicae ostentare principem, bellum ubique et uictoriam undecumque quaesivit. Itaque expeditionem in Britanniam movit, quae excitata in tumultum propter non redhibitos transfugas uidebatur; transuectus in insulam est, quam neque ante Iulium Caesarem, neque post eum quisquam adire ausus fuerat, ibique sine ullo³ proelio ac sanguine intra paucissimos dies plurimam insulae partem in deditionem recepit. Orcadas etiam insulas ultra Britanniam in oceano positas, Romano adiecit imperio, ac sexto, quam profectus erat, mense Romam rediit, filioque suo Britannici nomen inposuit. Hoc autem⁴ bellum quarto imperii sui anno compleuit, qui est annus ab incarnatione Domini XLVI; quo etiam anno fames grauissima per Syriam facta est, quae in Actibus Apostolorum per prophetam Agabum praedicta⁵ esse memoratur.
- Entrop. vii. 13. Oros. vii. 6. f. 5 b. | Ab eodem Claudio Uespasianus, qui post Neronem imperauit, in Britanniam missus, etiam Uectam insulam, Britanniae proximam a meridie, Romanorum dicioni subiugauit; quae habet ab oriente in occasum XXX circiter milia passuum, ab austro in boream XII, in orientalibus suis partibus mari sex milium, in occidentalibus trium, a meridiano Britanniae littore⁶ distans.
- ib. vii. 14. Succedens autem Claudio in imperium Nero, nihil omnino in re militari⁷ ausus est. Unde inter alia Romani regni detrimenta innumera, Britanniam pene amisit; nam duo sub eo⁸ nobilissima oppida illic capta atque subuersa sunt.
- Invasion of Britain by Claudius.
- Vespasian sent to Britain.

¹ vii N. ² cupiens se Oros. ³ ullo om. M¹. ⁴ etiam N.
⁵ -dicata C. ⁶ littore om. M¹. ⁷ -re M. ⁸ hoc Eutr.

CAP. IV.

*Ut Lucius Brittanorum rex, missis ad Eleutherum papam litteris,
Christianum se fieri petierit.*

Conversion
of Lucius,
King of
Britain.

Anno ab incarnatione Domini C^{mo}L^{mo}VI^{to} *Marcus Antoninus Uerus XIII^{us} ab Augusto regnum cum Aurelio Commodo fratre suscepit; quorum temporibus cum Eleuther uir sanctus pontificatui Romanae ecclesiae praeesset, misit ad eum Lucius Brittaniarum rex epistolam, obsecrans, ut per eius mandatum Christianus efficeretur; et mox effectum piaie postulationis consecutus est; susceptamque fidem Brittani usque in tempora Diocletiani principis inuiolatam integramque quieta¹ in pace seruabant.* Oros. vii. 15. Liber Pontif. i. 136.

CAP. V.

Ut Seuerus receptam Britanniae partem uallo a cetera distinxerit.

Seuerus in
Britain.

Anno ab incarnatione Domini CLXXXVIII^{us} *Seuerus, genere Afer Tripolitanus ab oppido Lepti, XVII ab Augusto imperium adeptus X et VII² annis tenuit. Hic natura saeuus, multis semper bellis lacessitus, fortissime quidem rempublicam, sed laboriosissime rexit. Victor ergo civilium bellorum, quae ei grauissima occurrerant, in Britannias defectu pene omnium sociorum trahitur. Ubi magnis grauibusque proeliis saepe gestis receptam partem insulae a ceteris indomitis gentibus, non muro, ut quidam aestimant, sed uallo distinguendam putauit. Murus etenim de lapidibus, uallum uero, quo ad repellendam uim hostium castra muniuntur, fit de cespitibus, quibus circumcisis, e terra uelut murus exstruitur altus supra terram, ita ut in³ ante sit fossa, de qua leuati sunt cespites, supra quam sudes de lignis* Oros. vii. 17.

His fortifi-
cation.

¹ quieta om. M. H₁.

² XVIII Oros.

³ in om. M.

fortissimis praefiguntur. Itaque Seuerus magnam fossam firmissimumque uallum, crebris insuper turribus communitum, a mari ad mare duxit. Ibique apud Eboracum oppidum morbo obiit. Reliquit duos filios, Bassianum et Getam; quorum Geta hostis publicus iudicatus interiit, Bassianus, Antonio cognomine adsumpto, regno potitus est.

CAP. VI.

De imperio Diocletiani¹, et ut Christianos persecutus sit.

Oros.
vii. 25.
f. 6 a.

Anno incarnationis dominicae CCLXXXVI Diocletianus | XXXIII ab Augusto imperator ab exercitu electus annis XX fuit, Maximianumque cognomento Herculum socium creauit imperii. Quorum tempore Carausius² quidam, genere quidem infimus, sed consilio et manu promptus³, cum ad obseruanda Oceani litora, quae tunc Franci et Saxones infestabant, positus, plus in perniciem quam in profectum⁴ reipublicae ageret, ereptam praedonibus praedam nulla ex parte restituendo dominis, sed sibi soli uindicando; accendens⁵ suspicionem, quia ipsos quoque hostes ad incurstandos fines artificii neglegentia permetteret; quam ob rem a Maximiano⁶ iussus occidi purpuram sumsit, ac Britannias occupauit; quibus sibi per VII annos fortissime uindicatis ac retentis, tandem fraude Allecti socii sui interfectus est. Allectus postea ereptam Carausio insulam per triennium tenuit; quem Asclpiodotus praefectus praetorio obpressit, Britanniamque post X annos recepit.

Carausius
Emperor in
Britain.

Allectus.

Interea Diocletianus in oriente, Maximianus⁷ Hercules in occidente uastari ecclesias, affligi, interficique Christianos, decimo post Neronem loco praeceperunt; quae persecutio omnibus fere ante actis diuturnior atque in-

Persecution under
Diocletian.

¹ dioclitiani C, and so always; de impio deocliciano N., cf. A.S. ² Car- C. N. ³ prumptus M. ⁴ sic B. N. Oros.; -uectum M. C. ⁵ sic Oros.; acce'n'dens M. B.; accedens C. N. ⁶ maxiano M¹. ⁷ maxī M.

manior fuit; nam per X annos incendiis ecclesiarum, pro-
 scriptionibus innocentum, caedibus martyrum incessabiliter ^{cf. Gildas, § 9.}
 acta¹ est. Denique etiam Britanniam tum plurima
 confessionis Deo deuotae gloria sublimauit.

CAP. VII.

*Passio sancti Albani² et sociorum eius, qui eodem tempore pro
 Domino sanguinem fuderunt.*

Passion of
 St. Alban.

Siquidem in ea passus est sanctus Albanus³, de
 quo presbyter Fortunatus⁴ in Laude uirginum, cum
 beatorum martyrum, qui de toto orbe ad Dominum
 uenirent, mentionem faceret, ait:

Albanum³ egregium fecunda Britannia profert.

Carm.
 VIII. iii.
 155.

Qui uidelicet Albanus³, paganus adhuc, cum per-
 fidorum principum mandata aduersum Christianos
 saeuirent, clericum quendam persecutores fugientem
 hospitio recepit; quem dum orationibus continuis ac
 uigiliis die noctuque studere conspiceret, subito diuina
 gratia respectus, exemplum fidei ac pietatis illius⁵
 coepit aemulari, ac salutaribus eius exhortationibus
 paulatim edoctus, relictis idolatriae tenebris, Chris-
 tianus integro ex corde factus est. Cumque praefatus
 clericus aliquot diebus apud eum hospitaretur, peruenit
 ad aures nefandi principis confessorem Christi, cui
 necdum fuerat locus martyrii deputatus, penes Alba-
 num latere. Unde statim iussit milites eum dili-
 gentius inquirere. Qui cum ad tugurium martyris
 peruenissent, | mox se sanctus Albanus pro hospite ac ^{f. 6 b.}
 magistro suo, ipsius habitu, id est caracalla, qua uestie-
 batur, indutus, militibus exhibuit, atque ad iudicem
 uinctus perductus est.

¹ aucta C.

² albini N¹.

³ albinus, -inum, -anus N.
ⁱ

⁴ furt. M; funt. N¹.

⁵ illius om. M¹.

Contigit autem iudicem ea hora, qua ad eum Albanus adducebatur, aris adsistere, ac daemonibus hostias offerre. Cumque uidisset Albanum, mox ira succensus nimia, quod se ille ultro pro hospite, quem susceperat, militibus offerre, ac ¹ discrimini dare praesumisset, ad simulacra daemonum, quibus adsistebat, eum iussit pertrahi: ‘Quia rebellem,’ inquit, ‘ac sacrilegum celare quam militibus reddere maluisti, ut contemtor diuum meritam blasphemiae suae poenam lueret, quaecumque illi debebantur supplicia, tu soluere habes, si a cultu nostrae religionis discedere temtas.’ At sanctus Albanus, qui se ultro persecutoribus fidei Christianum esse prodiderat, nequaquam minas principis metuit; sed accinctus armis militiae spiritalis, palam se iussis illius parere nolle pronuntiabat ². Tum iudex: ‘Cuius,’ inquit, ‘familiae uel generis es?’ Albanus respondit: ‘Quid ad te pertinet, qua sim stirpe genitus? sed si ueritatem religionis audire desideras, Christianum iam me esse, Christianisque officiis uacare cognosce.’ Ait iudex: ‘Nomen tuum quaero, quod sine mora mihi insinua.’ At ³ ille: ‘Albanus,’ inquit, ‘a parentibus uocor, et Deum uerum ac uiuum, qui uniuersa creauit, adoro semper, et colo.’ Tum iudex repletus iracundia dixit: ‘Si uis perennis uitae felicitate perfrui, diis magnis sacrificare ne differas.’ Albanus respondit: ‘Sacrificia haec, quae a uobis redduntur daemonibus, nec auxiliari subiectis possunt, nec supplicantium sibi desideria uel uota complere. Quin immo, quicumque his sacrificia simulacris obtulerit, aeternas inferni poenas pro mercede recipiet.’

His auditis, iudex nimio furore commotus, caedi sanctum Dei confessorem a tortoribus praecepit, autumans se uerberibus, quam uerbis non poterat, cordis eius emollire constantiam. Qui cum tormentis afficeretur acerrimis, patienter haec pro Domino, immo

¹ quem . . . ac *om.* N¹.² -bit M¹.³ et M.

gaudenter ferebat. At ubi iudex illum¹ tormentis superari, uel a cultu Christianae religionis reuocari non posse persensit, capite eum plecti iussit.

Cumque ad mortem duceretur, peruenit ad flumen, quod muro et harena, ubi feriendus erat, meatu | rapi- f. 7 a.
dissimo diuidebatur; uiditque ibi non paruam hominum multitudinem utriusque sexus, condicionis diuersae et aetatis, quae sine dubio diuinitatis instinctu ad obsequium beatissimi confessoris ac martyris uocabatur, et ita fluminis ipsius occupabat pontem, ut² intra uesperam transire uix posset. Denique cunctis pene egressis, iudex sine obsequio in ciuitate substiterat. Igitur sanctus Albanus, cui ardens inerat deuotio mentis ad martyrium ocius peruenire, accessit ad torrentem, et dirigens ad caelum oculos, illico siccato alueo, uidit undam suis cecidisse ac uiam dedisse uestigiis. Quod cum inter alios etiam ipse carnifex, qui eum percussurus erat, uidisset, festinauit ei, ubi ad locum destinatum³ morti uenerat, occurrere, diuino nimirum admonitus instinctu, proiectoque ense, quem strictum tenuerat, pedibus eius aduoluitur⁴, multum desiderans, ut cum martyre, uel pro martyre, quem percutere iubebatur, ipse potius mereretur percuti.

Dum ergo is ex persecutore factus esset collega ueritatis et fidei, ac iacente ferro esset inter carnifices iusta cunctatio, montem cum turbis reuerentissimus Dei confessor ascendit; qui oportune laetus⁵, gratia decentissima, quingentis fere passibus ab harena⁶ situs est, uariis herbarum floribus depictus, immo usque quaque uestitus; in quo nihil repente arduum, nihil praeceps, nihil abruptum, quem lateribus longe lateque deductum in modum aequoris natura conplanat, dignum uidelicet eum, pro insita sibi specie uenustatis, iam olim reddens, qui beati martyris cruore dicaretur.

¹ illum *om.* M¹; torm. illum M².

² et M¹.

³ dist- M.

⁴ aduoluitur *om.* B.

⁵ lectus N.

⁶ herena M¹.

Iacob. i.
12.

f. 7 b.

In huius ergo uertice sanctus Albanus dari sibi a Deo aquam rogauit, statimque, incluso meatu, ante pedes eius fons perennis exortus est, ut omnes agnoscerent etiam torrentem martyri obsequium detulisse; neque enim fieri poterat, ut in arduo montis cacumine martyr aquam, quam in fluuio non reliquerat, peteret, si hoc oportunum esse non uideret. Qui uidelicet fluuius, ministerio persoluto, deuotione completa, officii testimonium relinquens, reuersus est ad naturam. Decollatus¹ itaque martyr fortissimus ibidem accepit coronam uitae, quam repromisit Deus diligentibus se. Sed ille, qui piis ceruicibus impias intulit manus, gaudere super mortuum non est permissus; | namque oculi eius in terram una cum beati martyris capite deciderunt.

Decollatus² est ibi etiam tum miles ille, qui antea superno nutu correptus, sanctum Dei confessorem ferire recusauit; de quo nimirum constat, quia, etsi fonte baptismatis non est ablutus, sui tamen est sanguinis lauacro mundatus³, ac regni caelestis dignus factus ingressu. Tum iudex, tanta miraculorum caelestium nouitate percussus, cessari⁴ mox a persecutione praecepit, honorem referre incipiens caedi sanctorum, per quam eos opinabatur prius a Christianae fidei posse deuotione cessare. Passus est autem beatus Albanus⁵ die .X. Kalendarum Iuliarum iuxta ciuitatem Uerolamium, quae nunc a gente Anglorum Uerlamacæstir⁶ siue Uaeclingacæstir⁷ appellatur, ubi postea, redeunte temporum Christianorum serenitate, ecclesia est mirandi operis atque eius martyrio condigna extructa. In quo uidelicet loco usque ad hanc diem curatio infirmorum, et frequentium operatio uirtutum celebrari non desinit.

Passi sunt ea tempestate *Aaron et Iulius Legionum*

¹ decolatus M¹. ² decolatus M¹. C. ³ sui . . . mundatus om. N¹. ⁴ cesari M¹. ⁵ albinus N. ⁶ -caester C. N.
⁷ -caester C. B²; ueclinguacaester N.

urbis ciues, aliique utriusque sexus diuersis in locis Gildas, §§ 10, 11.
perplures, qui diuersis cruciatibus torti, et inaudita
membrorum discriptione lacerati, animas ad supernae
ciuitatis gaudia perfecto agone miserunt.

CAP. VIII.

*Ut, hac cessante persecutione, ecclesia in Brittaniis aliquantulum, usque
ad tempora Arrianae uesaniae, pacem habuerit.*

The British
Church at
peace.

AT ubi turbo persecutionis quieuit, progressi in ib. §§ 11, 12.
puplicum fideles Christi, qui se tempore discriminis
siliis ac desertis abditisue speluncis occulerant, renouant
ecclesias ad solum usque destructas, basilicas sanctorum
martyrum fundant, construunt, perficiunt, ac ueluti uic-
tricia signa passim propalant, dies festos celebrant, sacra
mundo corde atque ore conficiunt. Mansitque haec in
eccelesiis Christi, quae erant in Brittania, pax usque ad
tempora Arrianae uesaniae, quae, corrupto orbe toto,
hanc etiam insulam extra orbem tam longe remotam,
ueneno sui infecit erroris; et hac quasi uia pesti-
lentie trans oceanum patefacta, non mora, omnis se
lues herescos¹ cuiusque, insulae noui semper aliquid cf. Act. xvii. 21.
audire gaudenti, et nil certi firmiter obtinenti infudit.

Death of
Constantius,
and
succession
of Constantine.

His temporibus Constantius, qui uiuente Diocletiano Oros. vii. 25.
Galliam Hispaniamque² regebat³, uir summae mansue-
tudinis et ciuilitatis, in Brittania morte⁴ obiit. Hic
Constantinum filium ex concubina Helena creatum im-
peratorem Galliarum reliquit. Scribit autem Eutropius, Eutr. x. 2 f. 8 a.
quod Constantinus in Brittania | creatus imperator, patri
in regnum successerit; cuius temporibus Arriana
heresis exorta, et in Nicena synodo⁵ detecta atque
damnata, nihilominus exitiabile perfidiae suae uirus,
ut diximus, non solum orbis totius, sed et insularum
eccelesiis aspersit.

¹ haereos M¹.

² -niasque C.

³ gerebat C.

⁴ mortem

Oros. ⁱ ⁱ
⁵ netena senodo N.

CAP. IX.

Ut, regnante Gratiano, Maximus in Brittania imperator creatus, cum magno exercitu Galliam redierit.

Oros. vii. 34. Anno ab incarnatione Domini CCCLXXVII, Gratianus XL¹ ab Augusto post mortem Valentis sex annis imperium tenuit, quamvis iamdudum antea cum patruo Ualente et cum Ualentiniano fratre regnaret. Qui cum adflictum et² pene conlapsum reipublicae statum uideret, Theodosium³ Hispanum uirum restituendae reipublicae necessitate apud Syrmium purpura induit, Orientisque et Thraciae⁴ simul praefecit imperio. Qua tempestate Maximus⁵ uir quidem strenuus et probus, atque Augusto⁶ dignus, nisi contra sacramenti fidem per tyrannidem emersisset, in Brittania⁷ inuitus propemodum ab exercitu imperator creatus, in Galliam transiit. Ibi⁸ Gratianum Augustum subita incursione perterritum, atque in Italiam transire meditantem, dolis circumuentum interfecit, fratremque eius Ualentinianum Augustum Italia expulit. Ualentinianus in orientem refugiens, a Theodosio paterna pietate susceptus, mox etiam imperio restitutus est; clauso uide licet intra muros Aquileiae, capto atque occiso ab eis Maximo tyranno.

Maximus
Emperor in
Britain.

ib. vii. 35.

CAP. X.

Ut, Arcadio regnante, Pelagius Bretto contra gratiam Dei superba bella suscepit.

Oros. vii. 36. Anno ab incarnatione Domini CCCXCIIII Arcadius filius Theodosii cum fratre Honorio, XLIII ab Augusto regnum suscipiens, tenuit annos XIII. Cuius temporibus Pelagius Bretto contra auxilium gratiae superbae uenena suae perfidiae longe lateque dispersit,

Rise of Pelagianism.

¹ grat. XL. om. N. ² ac Oros. ³ Thed- M¹. ⁴ Traciae M¹.
⁵ Maximus om. N. ⁶ Augustu M. ⁷ -niam C. B. N. ⁸ ubi Oros.

utens cooperatore *Iuliano* de Campania, quem dudum *amissi episcopatus intemperans cupido exagitabat*; quibus sanctus *Augustinus*, sicut et ceteri patres orthodoxi, multis sententiarum catholicarum milibus responderunt, nec eorum tamen dementiam corrigere ualebant; sed, quod grauius est, correpta eorum uesania magis augescere contradicendo, quam fauendo ueritati uoluit emundari¹. Quod pulchre uersibus heroicis *Prosper* rethor insinuat, cum ait:

Prosper
Aquit.

‘Contra *Augustinum* narratur serpere quidam
Scriptor, quem dudum liuor² adurit edax.
Quis caput obscuris contectum utcumque cauernis
Tollere humo miserum propulit anguiculum?
Aut hunc fruge sua aequorei pauere *Britanni*,
Aut hic *Campano* gramine corda tumet.’

Epigr.
p. 193,
ed. 1711.

CAP. XI.

Ut, regnante Honorio, Gratianus et Constantinus in Brittania tyranni creati; et mox prior in Brittania, secundus in Gallia sint interemti.

Gratianus
and Con-
stantinus
emperors
in Britain.

Anno ab incarnatione Domini CCCCVII, tenente imperium *Honorio Augusto*, filio *Theodosii*³ minoris, | loco ab *Augusto* X.LIIII⁴, ante biennium *Romanae*⁵ inruptionis, quae per *Halaricum* regem *Gothorum* facta est, cum gentes *Halanorum*, *Sueuorum*⁶, *Uandalorum*, multaeque cum his aliae, protritris *Francis*, transito *Hreno*⁷, totas per *Gallias* saeuirent, apud *Brittannias* *Gratianus* municeps⁸ tyrannus creatur, et occiditur. Huius loco *Constantinus*⁹ ex infima¹⁰ militia propter solam spem nominis sine merito uirtutis eligitur; qui continuo, ut inuasit imperium, in *Gallias* transiit. Ibi saepe a barbaris incertis foederibus inlusus, detrimento magis¹¹ reipublicae fuit; unde mox, iubente *Honorio*, *Constantius* comes *ib.* 42.

Oros. vii.
36.

f. 8 b.
ib. 40.

¹ emendari C. B². ² libor C¹. ³ -dosio M¹. ⁴ for
quarto N. has quanto altered to quinto. ⁵ romae M. ⁶ sue-
borum C. ⁷ rheno C. ⁸ municeps eiusdem insulae Oros.
⁹ -tius M¹. ¹⁰ imfima M. ¹¹ magno C. B². W (on erasure). D.

ib. 40.
ib. 42.

in Galliam cum exercitu profectus, apud Arelatem ciuitatem eum clausit, cepit, occidit; Constantemque filium eius, quem ex monacho Caesarem fecerat, Gerontius comes suus apud Uiennam interfecit.

Fracta est autem Roma a Gothis anno milesimo CLXIII suae ¹ conditionis, ex quo tempore Romani in Brittania regnare cessarunt, post annos ferme CCCC-LXX, ex quo Gaius Iulius Caesar eandem insulam adiit. Habitabant autem intra uallum, quod Seuerum trans insulam fecisse commemorauimus, ad plagam meridianam, quod ciuitates, farus ², pontes, et stratae ibidem factae usque hodie testantur; ceterum posteriores Britanniae partes, uel eas etiam, quae ultra Britanniam sunt, insulas iure dominandi possidebant.

Rome
taken by
the Goths.

CAP. XII.

Ut Brettones a Scottis uastati Pictisque, Romanorum auxilia quaesierint, qui secundo uenientes murum trans insulam fecerint; sed hoc confestim a praefatis hostibus interrupto, maiore sint calamitate depressi.

Gildas,
§ 14.

Exin Brittania in parte Brettonum, omni armato milite, militaribus copiis uniuersis, tota floridae iuuentutis alacritate spoliata, quae tyrannorum temeritate abducta nusquam ultra domum rediit, praedae tantum patuit, utpote omnis bellici usus prorsus ignara; denique subito duabus gentibus transmarinis uehementer saeuis, Scottorum a circio, Pictorum ab aquilone, multos stupet gemitque per annos. Transmarinas autem dicimus has gentes, non quod extra Britanniam essent positae; sed quia a parte Brettonum erant remotae, duobus sinibus maris interiacentibus, quorum unus ab orientali mari ³, alter ab occidentali, Britanniae terras longe lateque inrumpit, quamuis ad se inuicem pertingere non possint. Orientalis habet in medio sui urbem Giudi ⁴, occidentalis supra se, hoc est ad dexteram sui,

Irruptions
of the Picts
and Scots.

¹ suae om. M¹.

² faros N; fores B².

³ mare M.

⁴ guidi N; iudi C².

habet urbem Alcluith¹, quod lingua eorum significat petram Cluith²; est enim iuxta fluuium nominis illius.

The Britons
invoke the
aid of
Rome.

Ob harum ergo infestationem gentium Brettones legatos Romam cum epistulis mittentes, | lacrimosis precibus auxilia flagitabant, subiunctionemque continuam, dummodo hostis imminens longius arceretur, promittebant. Quibus mox³ legio destinatur armata, quae, ubi insulam aduecta, et congressa est cum hostibus, magnam eorum multitudinem sternens, ceteros sociorum finibus expulit; eosque interim a dirissima depressione liberatos, hortata est instruere inter duo maria trans insulam murum, qui arcendis hostibus posset esse praesidio; sicque domum cum triumpho magno reuersa est. At insulani murum, quem iussi fuerant, non tam lapidibus quam cespitibus construentes, utpote nullum tanti operis artificem habentes, ad nihil utilem statuunt. Fecerunt autem eum inter duo freta uel sinus, de quibus diximus, maris, per milia passuum plurima; ut, ubi aquarum munitio deerat, ibi praesidio ualli fines suos ab hostium inruptione defenderent. Cuius operis ibidem facti, id est ualli latissimi et altissimi, usque hodie certissima uestigia cernere licet. Incipit autem duorum ferme milium spatio a monasterio Aebbercurnig⁴ ad occidentem in loco, qui sermone Pictorum Peanfahel⁵, lingua autem Anglorum Penneltun⁶ appellatur; et tendens contra occidentem terminatur iuxta urbem Alcluith⁷.

Gildas,
§§ 15, 16.
f. 9 a.

Second
British
Embassy to
Rome.

Uerum priores inimici, ut Romanum militem abisse conspexerant, mox aduecti nauibus inrumpunt terminos, caeduntque omnia, et⁸ quasi maturam segetem obuia quae-

ib. §§ 16,
17.

¹ acluit C. ² cluit C. B. N. ³ mox om. M¹. ⁴ ebber- H₁; aebercurnei B¹; -nig B²; aeborcurnit, altered to aubercurnie N.
⁵ sic M. B¹. N²; -faeld B²; -uahel C; pecimfahel N¹. ⁶ -tuun C;
pegneltuun N. ⁷ aleluit C; aleluit N. ⁸ et om. M.

que metunt, calcant, transeunt; unde rursum mittuntur Romam legati, flebili uoce auxilium inplorantes, ne penitus misera patria deleteretur, ne nomen Romanae provinciae, quod apud eos tam diu claruerat, exterarum gentium improbitate obrutum uilesceret. Rursum mittitur legio, quae inopinata tempore autumnu adueniens, magnas hostium strages dedit, eosque, qui euadere poterant, omnes trans maria fugauit, qui prius anniuersarias praedas trans maria nullo obsistente cogere solebant.

ib. § 18.

Tum Romani denuntiauerunt Brettonibus non se ultra ob eorum defensionem tam laboriosis expeditionibus posse fatigari; ipsos potius monent arma corripere, et certandi cum hostibus studium subire, qui non aliam ob causam, quam si ipsi inertia soluerentur, eis possent esse fortiores. Quin etiam, quia et hoc sociis, quos derelinquere cogeantur, aliquid commodi adlaturum putabant, murum a mari¹ ad mare recto tramite | inter urbes, quae ibidem ob metum hostium factae fuerant, ubi et Seuerus quondam uallum fecerat, firmo de lapide conlocarunt; quem uidelicet murum hactenus famosum² atque conspicuum, sumtu³ puplico priuatoque, adiuncta secum Brittanorum manu, construebant, VIII pedes latum, et XII altum, recta ab oriente in occasum linea, ut usque hodie intuentibus clarum est; quo mox condito dant fortia segni populo monita, praebent instituendorum exemplaria armorum. Sed et in litore oceani ad meridiem, quo⁴ naues eorum habebantur⁵, quia et inde barbarorum inruptio timebatur, turres per interualla ad prospectum maris conlocant, et ualedicunt sociis tanquam ultra non reuersuri.

The
Romans
finally
abandon
Britain.

f. 9 b.

ib. § 19.

Quibus ad sua remeantibus, cognita Scotti Pictique reditus denegatione, redeunt confestim ipsi, et solito confidentiores facti, omnem aquilonalem extremamque insulae partem pro indigenis ad murum usque capessunt. Sta-

Misery of
the Britons.

¹ mare M¹.² formosum N.³ sumto M.⁴ qua Gild.⁵ -bant N.

*tuitur ad haec in edito*¹ *arcis acies segnis, ubi trementi corde stupida die noctuque marcebat. At contra non cessant uncinata hostium tela; ignaui propugnatores miserrime de muris tracti solo adlidebantur. Quid plura? relictis ciuitatibus ac muro fugiunt, disperguntur. Insequitur hostis, adcelerantur strages cunctis crudeliores prioribus. Sicut enim agni a feris, ita miseri ciues discerpuntur ab hostibus; unde*² *a mansionibus ac possessiunculis suis eiecti*³, *inminens sibi famis periculum latrocinio ac rapacitate mutua temperabant, augentes*⁴ *externas domesticis motibus clades, donec omnis regio totius cibi sustentaculo, excepto uenandi solacio, uacuaretur.*

CAP. XIII.

*Ut, regnante Theodosio minore, cuius tempore*⁵ *Palladius ad Scottos in Christum credentes missus est, Bretones ab Aetio consule auxilium flagitantes non inpetrauerint.*

Mission of
Palladius
to the
Irish.

ANNO dominicae incarnationis CCCCXXIII, Theodosius iunior post Honorium XLV ab Augusto regnum suscipiens, XX et VI annis tenuit; cuius anno imperii VIII *Palladius ad*⁶ *Scottos in Christum credentes a* pontifice Romanae ecclesiae *Celestino primus mittitur episcopus. Anno autem regni eius XXIII, Aetius uir* inlustis, qui et patricius fuit, tertium⁷ cum Simmacho gessit consulatum⁸. *Ad hunc pauperculae Bretonum reliquiae mittunt epistulam, cuius hoc principium est: 'Aetio ter consuli gemitus Brittanorum;'* et in processu epistulae ita suas calamitates explicant: *'Repellunt barbari ad mare, repellit mare ad barbaros; inter haec oriuntur duo genera funerum, | aut iugulamur, aut*

Prosper
Aquit.

Gildas,
§ 20.

f. 10 a.

Appeal of
the Britons
to Aetius.

¹ aedito M¹. C; -tu M². ² inde N. C. ³ iecti M.
⁴ agentes C. ⁵ temporibus C. ⁶ in M¹. ⁷ tertio M.
⁸ consolatum M¹.

Parcel-
nus
omes.

eo tempore bellis cum *Blaedla*¹ et *Attila* regibus *Hunorum* erat occupatus ; et quamuis anno ante hunc proximo *Blaedla*¹ *Attilae* fratris sui sit interemtus *insidiis*, *Attila* tamen ipse adeo intolerabilis reipublicae remansit hostis, ut *totam pene Europam*, *excisis in-* 5
uasisque ciuitatibus atque castellis, conroderet. Quin et hisdem temporibus *fames Constantinopolim inuasit* ; nec mora *pestis secuta* est ; sed et *plurimi* eiusdem *urbis muri cum LVII turribus conruerunt* ; multis quoque *ciuitatibus conlapsis*, *fames et aerum pestifer* 10
*odor*² *plura hominum milia iumentorumque deleuit*.

CAP. XIV.

Ut Brettones fame famosa coacti, barbaros suis e finibus pepulerint ; nec mora, frugum copia, luxuria, pestilentia, et exterminium gentis secutum 13
sit.

Gildas,
§ 20.

INTEREA Brettones *fames* sua³ praefata magis magisque adficiens, ac famam suae *malitiae* posteris diuturnam⁴ relinquens, *multos eorum coegit uictas infestis praedonibus dare manus*, *alios uero numquam, quin potius confidentes in diuinum, ubi humanum cessabat auxilium, de ipsis montibus, speluncis, ac saltibus continue rebellabant* ; et tum primum *inimicis*, qui per multos annos *praedas in terra agebant*, strages dare coeperunt. 18

The Britons
repel their
enemies.

ib. § 21.

*Reuertuntur ergo impudentes grassatores Hiberni domus*⁵, *post non longum tempus reuersuri* ; *Picti in extrema parte insulae tunc primum et deinceps quieuerunt, praedas tamen nonnumquam exinde et contritiones de Brettonum gente agere non cessarunt.*

Cessante autem *uastatione hostili, tantis frugum copiis insula*, quantas nulla retro aetas meminit, *affluere coepit* ; cum quibus et *luxuria crescere*, et hanc continuo omnium lues scelerum comitari adcelerauit ; crudelitas

Return of
prosperity.
Consequent
demoralisa-
tion.

¹ bledla C ; blaeda Marc. ² ardor M² on erasure. ³ om. C ; illa B² on erasure. ⁴ diurnam M. ⁵ ad hibernas domos Gild. ; with hiberni domos, domum, as vv. ū.

praecipue, et odium ueritatis, amorque mendacii, ita ut, siquis eorum mitior et ueritati aliquatenus propior uideretur, in hunc quasi Britanniae subuersorem omnium odia telaque sine respectu contorquerentur. Et non solum haec saeculares uiri, sed etiam ipse grex Domini eiusque pastores egerunt; ebrietati, animositati, litigio, contentioni, inuidiae, ceterisque huiusmodi facinoribus sua colla, abiecto leui iugo Christi, subdentes. Interea subito corruptae mentis homines acerba¹ pestis corripuit, quae in breui tantam eius multitudinem strauit, ut ne sepeliendis quidem mortuis uiui sufficerent; sed ne morte quidem suorum, nec timore | mortis hi, qui f. 10 b. supererant, a morte animae, qua peccando sternebantur, reuocari poterant. Unde non multo post acrior gentem peccatricem ultio diri sceleris secuta est. Initum namque est consilium, quid agendum, ubi² quaerendum esset praesidium ad euitandas uel repellendas tam feras tamque creberrimas gentium aquilonalium inruptiones; placuitque omnibus cum suo rege ib. § 23. Uurtigerno, ut Saxonum gentem de transmarinis partibus in auxilium uocarent; quod Domini nutu dispositum esse constat, ut ueniret contra improbos malum, sicut euidentius rerum exitus probauit.

The Britons
call in the
Saxons.

CAP. XV.

Ut inuitata Britanniam gens Anglorum, primo quidem aduersarios longius eiecerit; sed non multo post, iuncto cum his foedere, in socios arma uerlerit.

The coming
of the
Saxons.

ANNO ab incarnatione Domini CCCCLXVIII³ Marcianus cum Ualentiniano XLVI ab Augusto regnum adeptus, VII annis tenuit. Tunc Anglorum siue Saxonum gens, inuitata a rege praefato, Britanniam tribus longis nauibus aduehitur, et in orientali parte

Gildas
§ 23.

¹ acerua M. C. B¹. N.

² quid M.¹

³ CCCCLXVIII N.

*insulae, iubente eodem rege, locum manendi, quasi pro patria pugnatura, re autem uera hanc expugnatura, suscipit*¹. Inito ergo certamine cum hostibus, qui ab aquilone ad aciem uenerant, uictoriam sumere Saxones. Quod ubi domi nuntiatum est, simul et insulae fertilitas, ac segnitia Brettonum; mittitur confestim illo classis *prolixior*, armatorum ferens manum fortio-rem, quae praemissae adiuncta cohorti inuincibilem fecit exercitum. Susceperunt ergo, qui aduenerant², donantibus Brittanis, locum habitationis inter eos, ea condicione, ut hi pro patriae pace et salute contra aduersarios militarent, illi militantibus debita stipendia conferrent.

Aduenerant autem de tribus Germaniae populis fortioribus, id est Saxonibus, Anglis, Iutis. De Iutarum³ origine sunt Cantuarii⁴ et Uictuarii⁴, hoc est ea gens, quae Uectam tenet insulam, et ea, quae usque hodie in prouincia Occidentalium Saxonum Iutarum natio nominatur, posita contra ipsam insulam Uectam. De Saxonibus, id est ea regione, quae nunc Antiquorum⁵ Saxonum cognominatur, uenere Orientales Saxones, Meridiani Saxones, Occidui Saxones. Porro de Anglis, hoc est de illa patria, quae Angulus dicitur, et ab eo tempore usque hodie manere desertus inter prouincias Iutarum et Saxonum perhibetur, Orientales Angli, Mediterranei Angli, Mercii, tota Nordanhymbrorum progenies, id est illarum gentium, quae ad Boream Humbri⁶ fluminis inhabitant, ceterique Anglorum populi sunt orti. Duces fuisse perhibentur eorum primi duo fratres Hengist⁷ et Horsa; | e quibus Horsa postea occisus in bello a Brettonibus, hactenus in orientalibus Cantiae partibus monumentum habet suo nomine insigne. Erant autem filii Uictgisli⁸,

Saxons,
Angles,
Jutes.

¹ suscepit C. N. B². H¹.

² -runt C. M¹.

³ iotarum N.

⁴ -ri M; contuari N; uectuarii B¹.

⁵ -quiorum N.

⁶ hymbri N¹; umbri N².

⁷ heangist C.

⁸ uictgisli C. B.

cuius pater Uitta¹, cuius pater Uecta, cuius pater Uoden², de cuius stirpe multarum prouinciarum regium genus originem duxit.

They turn
against the
Britons.

Non mora ergo, confluentibus certatim in insulam gentium memoratarum cateruis, grandescere populus coepit aduenarum, ita ut ipsis³ quoque, qui eos aduocauerant, indigenis⁴ essent terrori. Tum subito inito ad tempus foedere cum Pictis, quos longius iam bellando pepulerant, in socios⁵ arma uertere incipiunt. Et primum quidem annonas sibi eos *affluentius* ministrare cogunt, quaerentesque *occasionem* diuortii, *protestantur*, nisi *profusior* sibi alimentorum copia daretur, *se cuncta insulae loca rupto foedere* uastaturos. Neque aliquanto segnius *minas effectibus* *prosequuntur*. Si- Gildas, § 24. quidem, ut breuiter dicam, *accensus* manibus paganorum *ignis*, *iustas* de *sceleribus* populi Dei *ultiones* expetiit, non illius inpar, qui quondam a Chaldaeis succensus, Hierosolymorum⁶ moenia, immo aedificia cuncta consumsit. Sic enim et hic agente impio uictore, immo disponente iusto Iudice, proximas *quasque ciuitates agrosque* depopulans, ab *orientali mari usque ad occidentale*, nullo prohibente, suum continuauit incendium, totamque prope *insulae* pereuntis *superficiem* obtexit. Ruebant aedificia publica simul et priuata, passim *sacerdotes* inter *altaria* trucidabantur, praesules *cum populis* sine ullo respectu honoris, ferro pariter et *flammis* absumebantur; nec erat, qui crudeliter *interemtis sepulturae* traderet. *Itaque nonnulli* de ib. § 25 *miserandis reliquiis in montibus* comprehensi, *aceruatim* iugulabantur; *alii fame confecti*⁷ *procedentes manus* hostibus *dabant*, pro accipiendis alimentorum subsidiis aeternum subituri *seruitium*, si tamen non continuo trucidarentur; alii *transmarinas regiones* dolentes *pete-*

¹ uitta N.

² wođen B².

³ ipsi M.

⁴ indegenis M¹.

⁵ socius M¹.

⁶ hierusolimorum C.

⁷ conuecti C.

bant ; alii perstantes in patria trepidi pauperem uitam in montibus, siluis, uel rupibus arduis suspecta semper mente agebant.

CAP. XVI.

Ut Brettones primam de gente Anglorum uictoriam duce Ambrosio, Romano homine, sumserint.

AT ubi hostilis exercitus exterminatis dispersisque insulae indigenis¹, domum reuersus est, coeperunt et illi paulatim uires animosque resumere, emergentes de latibulis, quibus abditi fuerant, et unanimo consensu auxilium | caeleste *precantes, ne usque ad internicionem usquequaque deleterentur.* Utebantur eo tempore duce Ambrosio Aureliano, uiro modesto, qui solus forte Romanae gentis praefatae tempestati superfuerat, occisis in eadem parentibus regium nomen et insigne ferentibus. Hoc ergo duce uires capessunt Brettones, et uictores prouocantes ad proelium, uictoriam ipsi Deo fauente suscipiunt. Et ex eo tempore nunc ciues, nunc hostes uincebant, usque ad annum obsessionis Badonici montis, quando non minimas eisdem hostibus strages dabant, *XL^{mo} circiter et IIII^o anno aduentus eorum in Britanniam.* Sed haec postmodum.

The Britons victorious under Ambrosius Aurelianus.

CAP. XVII.

Ut Germanus episcopus cum Lupo Britanniam nauigans, et primo maris, et postmodum Pelagianorum tempestatem diuina uirtute sedauerit.

ANTE paucos sane aduentus eorum annos heresis Pelagiana per Agricolam inlata, Seueriani episcopi Pelagiani filium, fidem Britanniarum feda peste commaculauerat. Uerum Brittanni, cum neque suscipere dogma peruersum gratiam Christi blasphemando ullatenus uellent, neque uersutiam nefariae persuasionis refutare uerbis certando sufficerent, inueniunt

The Britons ask help of the Gallican Bishops against the Pelagians.

¹ indigenis M^l.

Germanus
and Lupus
sent.

salubre consilium, ut a *Gallicanis* antistitibus auxilium belli spiritalis inquirant. *Quam ob causam collecta magna synodo* quaerebatur in commune, qui illic ad succurrendum fidei mitti deberent; atque omnium iudicio electi sunt apostolici sacerdotes Germanus Autisidorensis¹ et Lupus Trecasenae ciuitatis episcopi, qui ad confirmandam fidem gratiae caelestis Britannias uenirent. Qui cum prompta deuotione preces et iussa sanctae ecclesiae suscepissent, intrant oceanum et usque ad medium itineris, quo a Gallico sinu Britannias usque tenditur, secundis flatibus nauis tuta uolabat. Tum subito occurrit pergentibus inimica uis daemonum, qui tantos talesque uiros ad recuperandam tendere populorum salutem inuiderent; concitant² procellas, caelum diemque nubium nocte subducunt; uentorum furores uela non sustinent; cedebant ministeria uicta nautarum; ferebatur nauigium oratione, non uiribus; et casu dux ipse uel pontifex fractus corpore, lassitudine³ ac sopore resolutus est. Tum uero, quasi repugnatore cessante, tempestas excitata conualuit, et iam nauigium superfusis fluctibus mergebatur. Tum beatus Lupus omnesque turbati excitant seniore elementis furentibus obponendum; qui periculi inmanitate constantior, Christum inuocat, et adsumto⁴ in nomine sanctae Trinitatis leui aquae spargine fluctus saeuientes obprimit, | collegam commonet, hortatur uniuersos, oratio uno ore et clamore profunditur; adest diuinitas, fugantur inimici, tranquillitas serena subsequitur, uenti e contrario ad itineris ministeria reuertuntur, decursisque breui spatiis pelagi⁵, optati littoris quiete potiuntur. Ibi conueniens ex diuersis partibus multitudo excepit sacerdotes, quos uenturos etiam uaticinatio aduersa praedixerat. Nuntiabant enim sinistri spiritus, quod timebant, qui imperio sacerdotum dum ab⁶ obsessis cor-

Vita Ger
mani
auctore
Con-
stantio,
Lib. i. c.
19.

ib. c. 22.

f. 12 a.

¹ altiodori C. W¹.

² concitabant C.

³ corporis las-

situdine, sopore r. e. Const.

⁴ adsumto oleo Const.; aquae

is Bede's own addition.

⁵ pilagi M¹.

⁶ de N.

poribus detruduntur, et tempestatis ordinem, et pericula, quae intulerant, fatebantur, victosque se eorum meritis et imperio non negabant.

c. 23.

Their
success.

Interea Britanniarum insulam apostolici sacerdotes raptim opinione, praedicatione, uirtutibus impleuerunt; diuinusque per eos sermo cotidie non solum in ecclesiis, uerum etiam per triuia, per rura praedicabatur; ita ut passim et fideles¹ catholici firmarentur, et deprauati uiam correctionis agnoscerent. Erat illis apostolorum instar et gloria et auctoritas per conscientiam, doctrina per litteras, uirtutes ex meritis. Itaque regionis uniuersitas in eorum sententiam prompta transierat. Latebant abditae sinistrae persuasionis auctores, et more maligni spiritus, gemebant perire sibi populos euadentes; ad extremum, diuturna meditatione concepta, praesumunt inire conflictum. Proce-
dunt conspicui diuitiis, ueste fulgentes, circumdati adsentatione multorum; discrimenque certaminis subire maluerunt, quam in populo, quem subuerterant, pudorem taciturnitatis incurrere, ne uiderentur se ipsi silentio damnauisse. Illic plane immensa multitudo etiam cum coniugibus ac liberis excita conuenerat, aderat populus expectator², futurus et iudex, adstabant partes dispari condicione dissimiles; hinc diuina fides³, inde humana praesumptio; hinc pietas⁴, inde superbia⁵: inde Pelagius auctor, hinc Christus. Primo in loco beatissimi sacerdotes praebuerunt aduersariis copiam disputandi, quae sola nuditate uerborum diu inaniter et aures occupauit, et tempora; deinde antistites uenerandi torrentes eloquii sui cum apostolicis et euangelicis imbribus profuderunt; miscebatur sermo proprius cum diuino, et adsertiones molestissimas lectionum testimonia sequebantur. Conuincitur uanitas, perfidia confutatur; ita ut ad singulas uerborum obiectiones errare se, dum respondere nequii, fateretur;

¹ fide Const. ² -tur M. C. B; et fut. M; spectator futurus, et iudex Const. ³ auctoritas Const. ⁴ fides Const.; inde . . . pietas om. B¹. ⁵ perfidia Const.

populus arbiter uix manus continet, iudicium tamen clamore testatur.

CAP. XVIII.

Ut idem filiam tribuni caecam inluminauerit, ac deinde ad sanctum Albanum¹ perueniens, reliquias ibidem et ipsius acceperit, et beatorum apostolorum siue aliorum martyrum posuerit.

Germanus
heals a
blind girl.

TUM² subito quidam tribuniciae³ potestatis cum coniuge procedit in medium, filiam X annorum caecam curandam sacerdotibus offerens, quam illi aduersariis offerri praeceperunt; sed hi conscientia puniente deterriti, iungunt cum parentibus preces, et curationem paruulae a sacerdotibus deprecantur; qui inclinatos animo aduersarios intuentes, orationem breuiter fundunt, ac deinde Germanus plenus Spiritu Sancto inuocat Trinitatem; nec mora, adherentem lateri suo capsulam cum sanctorum reliquiis collo auulsam manibus comprehendit, eamque in conspectu omnium puellae oculis adplicauit, quos statim euacuatos tenebris lumen ueritatis impleuit. Exultant parentes, miraculum populus contremescit; post quam diem ita ex animis omnium suasio iniqua deleta est, ut sacerdotum doctrinam sitientibus desideriis sectarentur.

f. 12 b.
Const.
Vit.
Germ.
Lib. 1,
c. 24.

They visit
the tomb of
St. Alban.

Comprensa itaque peruersitate damnabili, eiusque auctoribus confutatis, atque animis omnium fidei puritate compositis, sacerdotes beatum Albanum martyrem, acturi⁴ Deo per ipsum gratias, petierunt, ubi Germanus omnium apostolorum diuersorumque martyrum secum reliquias⁵ habens, facta oratione, iussit reuelli sepulchrum, pretiosa ibidem munera conditurus; arbitrans oportunum, ut membra sanctorum ex diuersis regionibus collecta, quos pares meritis receperat caelum, sepulchri quoque unius teneret hospitium. Quibus depositis honorifice atque sociatis, de loco ipso, ubi beati martyris effusus erat sanguis, massam

ib. c. 25.

¹ Albinum N¹.

² cum Const.

³ -cae M¹; -tiae B.

⁴ auctori C. B¹. W¹; aucturi B²; auctore H₁; auctori Deo p. i. g. acturi Const.

⁵ reliquias 'secum' M.

pulueris secum portaturus abstulit, in qua apparebat, cruore¹ seruato, rubuisse martyrum aedem, persecutore pallente. Quibus ita gestis, innumera hominum eodem die ad Dominum turba conuersa est.

CAP. XIX.

Ut idem causa infirmitatis ibidem detentus, et incendia domorum orando restinxerit, et ipse per uisionem a suo sit langore curatus.

c. 26.

UNDE dum redeunt, insidiator inimicus, casualibus laqueis praeparatis, Germani pedem lapsus occasione contriuit, ignorans merita illius, sicut Iob beatissimi, afflictione corporis propaganda; et dum aliquandiu uno in loco infirmitatis necessitate teneretur, in uicina², qua manebat, casula³ exarsit incendium; quod consumtis domibus, quae illic palustri harundine tegebantur, ad eum habitaculum, in quo idem iacebat, flabris stimulantibus ferebatur. Concursus omnium ad antistitem conuolauit, ut elatus⁴ manibus periculum, quod imminebat, euaderet; quibus increpatis moueri se fidei praesumptione non passus est. At multitudo omnis desperatione perterrita obuiam currit⁵ incendio. Sed ut Dei potentia manifestior appareret, quicquid

Further miracles.

13 A.

custodire temptauerat turba, consumitur; quod uero | iacens et infirmus defenderat, reserato⁶ hospitio sancti uiri, expauescens flamma transiliuit, ultra citraque desaeuiens; et inter globos flammantis incendii incolume tabernaculum, quod habitator inclusus seruabat, emicuit. Exultat⁷ turba miraculo, et uictam se diuinis uirtutibus gratulatur. Excubabat diebus ac noctibus ante tugurium pauperis uulgus sine numero; hi animas curare⁸, hi cupientes corpora.

c. 27.

Referri nequeunt, quae Christus operabatur in famulo, qui uirtutes faciebat infirmus; et cum debilitati suae nihil remedii⁹ pateretur adhiberi, quadam nocte candentem niueis

¹ crore M¹. ² uicinia Const. ³ casuale Const. ⁴ eleuatis Const. ⁵ occurrit Const. ⁶ reseruato B. N²; reseruatur. Hospitium Const. ⁷ -tabat H₁. ⁸ -ri Const. ⁹ -dii om. M¹ at end of line.

uestibus uidit sibi adesse personam, quae manu extensa iacentem uideretur adtollere, eumque consistere firmis uestigiis imperabat. Post quam horam ita, fugatis doloribus, recepit pristinam sanitatem, ut, die reddito, itineris laborem subiret intrepidus.

CAP. XX.

Ut idem episcopi Bretonibus in pugna auxilium caeleste tulerint, sicque domum reuersi sint.

The Saxons
and Picts
make war
on the
Britons.

INTEREA Saxones Pictique bellum aduersum Bretones iunctis uiribus susceperunt, quos eadem necessitas in castra contraxerat; et cum trepidi partes suas pene inpares iudicarent, sanctorum antistitum auxilium petierunt; qui promissum maturantes aduentum, tantum pauentibus fiduciae contulerunt, ut accessisse¹ maximus crederetur exercitus. Itaque apostolicis ducibus Christus militabat in castris. Aderant etiam quadragesimae² uenerabiles dies, quos religiosiores reddebat praesentia sacerdotum, in tantum, ut cotidianis praedicationibus instituti, certatim populi ad gratiam baptismatis conuolarent. Nam maxima exercitus multitudo undam lauacri salutaris expetiit, et ecclesia ad diem resurrectionis dominicae frondibus contexta componitur, atque in expeditione campestri instar ciuitatis aptatur. Madidus baptismate procedit exercitus, fides feruet in populo, et conterritus³ armorum praesidio, diuinitatis expectatur auxilium. Institutio uel forma castitatis⁴ hostibus nuntiatur, qui uictoriam quasi de inermi exercitu⁵ praesumentes⁶, adsumta alacritate festinant; quorum tamen aduentus exploratione cognoscitur.

Germanus
leads the
Britons.

Cumque, emensa sollemnitate paschali, recens de lauacro pars maior exercitus arma capere et bellum parare temtaret, Germanus ducem se proelii profitetur, eligit expeditos, circumiecta percurrit, et e regione, qua hostium

Const.
Vit.
Germ.
Lib. 1,
c. 28.

¹ accersisse B. ² XL M. ³ uel contempto C, on margin; and this is the reading of Const.; conterritus altered to contempto D.

⁴ castrorum Const. ⁵ -tui M. ⁶ -rumentes M¹.

13 b.

sperabatur aduentus, uallem circumdatam mediis¹ montibus intuetur. Quo in loco nouum componit exercitum ipse dux agminis. | Et iam aderat ferox hostium multitudo, quam adpropinquare intuebantur in insidiis constituti. Tum subito Germanus signifer uniuersos admonet, et praedicat², ut uoci suae uno clamore respondeant; securisque hostibus, qui se insperatos adesse confiderent, alleluia tertio repetitam sacerdotes exclamabant. Sequitur una uox omnium, et elatum³ clamorem repercusso aere montium conclusa multiplicat; hostile agmen terrore prosternitur, et super se⁴ non solum rupes circumdatas, sed etiam ipsam caeli machinam contremescunt, trepidationique iniectae uix sufficere pedum pernicitas credebatur. Passim fugiunt, arma prociunt, gaudentes uel nuda corpora eripuisse discrimini; plures etiam timore praecipites flumen, quod transierant, deuorauit. Ultionem suam innocens exercitus intuetur, et uictoriae concessae otiosus spectator efficitur. Spolia colliguntur exposita, et caelestis palmae gaudia miles religiosus amplectitur. Triumphant pontifices hostibus fuis sine sanguine; triumphant uictoria fide obtenta, non uiribus.

The
Hallelujah
Victory.

Conposita itaque insula securitate multiplici, superatisque hostibus uel inuisibilibus⁵, uel carne conspicuis, reditum moliuntur pontifices. Quibus tranquillam nauigationem et merita propria et intercessio beati martyris Albani parauerunt, quietosque eos suorum desideriis felix carina restituit.

CAP. XXI.

Ut, renascentibus uirgultis Pelagianae pestis, Germanus cum Seuero Britanniam reuersus, prius claudo iuueni incessum, deinde et populo Dei, condemnatis siue emendatis haereticis, gressum recuperarit fidei.

Lib. ii.
i.

NEC multo interposito tempore nuntiatur ex eadem insula Pelagianam peruersitatem iterato paucis auctoribus

Renascence
of Pelagian-
ism.

¹ editis Const.

² -cit Const.

³ eleuatum C. B². D, and this is the reading of Const.

⁴ et ruisse super se Const.

⁵ uisibilibus M. B¹. H₁. W¹.

Germanus
revisits
Britain.

dilatari; rursusque ad beatissimum uirum preces sacerdotum omnium deferuntur, ut causam Dei, quam prius obtinuerat¹, tutaretur. Quorum petitioni festinus obtemperat. Namque adiuncto sibi Seuero, totius sanctitatis uiro, qui erat discipulus beatissimi patris Lupi Trecas-

Const.
Vit.
Germ.
Lib. ii.
c. 2.

norum episcopi, et tunc Treuiris ordinatus episcopus, gentibus primae Germaniae uerbum praedicabat, mare conscendit, et consentientibus elementis, tranquillo nauigio Britannias petit².

Interea sinistri spiritus peruolantes totam insulam Germanum uenire inuitis uaticinationibus nuntiabant; in tantum, ut Elafius³ quidam, regionis illius primus, in occurso sanctorum sine ulla manifesti nuntii relatione properaret, exhibens secum filium, quem in ipso flore adulescentiae debilitas dolenda damnauerat. Erat enim arescentibus neruis contracto poplite, cui per siccitatem cruris usus uestigii negabatur⁴. Hunc Elafium³ prouincia tota subsequitur; ueniunt sacerdotes, occurrit inscia multitudo, confestim benedictio et sermonis diuini doctrina | pro-

ib. c. 3.

A miracle.

funditur. Recognoscunt populum in ea, qua reliquerat, credulitate durantem; intellegunt culpam esse paucorum, inquirunt auctores, inuentosque condemnant⁵. Cum⁶ subito

Elafius³ pedibus⁷ aduoluitur sacerdotum, offerens filium, cuius necessitatem ipsa debilitas etiam sine precibus adlegebat; fit communis omnium dolor, praecipue sacerdotum, qui conceptam misericordiam ad diuinam clementiam contulerunt; statimque adulescentem beatus Germanus sedere compulit, adtrectat poplitem debilitate curuatum⁸, et per tota infirmitatis spatia medicabilis dextera percurrit, salubremque tactum sanitas festina subsequitur. Ariditas sucum, nerui officia receperunt, et in conspectu omnium filio incolumitas⁹, patri filius restituitur. Implentur

f. 14 a.

ib. c. 4.

¹ obten- M¹. C.

² petiit M. H₁.

³ elabius, -bium N.

⁴ sic M. H₁. Const; -bantur C. B. N.

⁵ damnant B¹.

⁶ altered to tum B.

⁷ manibus Const.

⁸ curbatum M¹. N¹.

⁹ incolumis C. B².

populi stupore miraculi, et in pectoribus omnium fides catholica inculcata firmatur. Praedicatio deinde ad plebem de praeuaricationis emendatione conuertitur, omniumque sententia prauitatis auctores, qui erant expulsi insula, sacerdotibus adducuntur ad mediterranea deferendi, ut et regio absolutione, et illi emendatione fruerentur. Factumque¹ est, ut in illis locis multo ex eo tempore² fides intemerata perduraret.

Itaque, conpositis omnibus, beati sacerdotes ea, qua uenerant, prosperitate redierunt. Porro Germanus post haec ad Rauennam pro pace Armoricanæ gentis supplicaturus aduenit, ibique a Ualentiniano et Placidia matre ipsius summa reuerentia susceptus, migravit ad Christum. Cuius corpus honorifico agmine, comitanti- bus uirtutum operibus, suam defertur ad urbem. Nec multo post Ualentinianus ab Aetii patricii, quem occiderat, satellitibus³ interimitur, anno imperii Marciani VI^o, cum quo simul Hesperium concidit regnum.

Death of Germanus.

CAP. XXII.

Ut Brettones, quiescentibus ad tempus exteris, ciuilibus sese bellis contriuerint, simul et maioribus flagitiis submerserint.

INTEREA Britanniae⁴ cessatum quidem est parumper ab externis, sed non a ciuilibus bellis. Manebant ex-terminia ciuitatum ab hoste derutarum ac desertarum; pugnabant contra inuicem, qui hostem euaserant⁵, ciues. Attamen recente adhuc memoria calamitatis et cladis inflictæ seruabant utcumque reges, sacerdotes, priuati, et optimates suum quique ordinem. At illis decedentibus, cum successisset actas tempestatis illius nescia, et praesentis solum serenitatis statum experta, ita cuncta ueritatis ac iustitiae moderamina concussa ac sub- uersa sunt, ut earum non dicam uestigium, sed ne memoria

Civil wars and demoralisation of the Britons.

¹ que om M.

² etiam nunc Const.

³ satelibus M.

⁴ '-nia' M. H₁.

⁵ -runt M¹.

quidem, praeter in paucis et ualde paucis ulla *appareret*.

[Qui inter alia inenarrabilium scelerum facta, quae f. 14 b.
 historicus¹ eorum Gildus flebili sermone describit, et
 hoc addebant, ut numquam genti Saxonum siue An-
 glorum, secum Brittaniam incolenti, uerbum fidei
 praedicando committerent. Sed non tamen diuina Rom. xi. 2
 pietas plebem suam, quam praesciuit, deseruit, quin
 multo digniores genti memoratae praecones ueritatis,
 per quos crederet², destinauit.

CAP. XXIII.

*Ut sanctus papa Gregorius Augustinum cum monachis ad praedicandum
 genti Anglorum mittens, epistula quoque illos exhortatoria, ne a laborando
 cessarent, confortauerit.*

Siquidem anno ab incarnatione Domini DLXXXII
 Mauricius ab Augusto LIIII imperium suscipiens XX
 et I annis tenuit. Cuius anno regni X Gregorius, uir
 doctrina et actione praecipuus, pontificatum Romanae³
 et apostolicae sedis sortitus rexit annos XIII, menses
 VI, et dies X. Qui diuino admonitus instinctu anno
 XIII eiusdem principis, aduentus uero Anglorum in
 Brittaniam anno circiter CL, misit seruum Dei Au-
 gustinum et alios plures cum eo monachos timentes
 Dominum praedicare uerbum Dei genti Anglorum.
 Qui cum iussis pontificalibus obtemperantes memo-
 ratum opus adgredi coepissent, iamque⁴ aliquantulum
 itineris confecissent, perculsi timore inerti, redire do-
 mum potius, quam barbaram, feram, incredulamque
 gentem, cuius ne linguam quidem nossent, adire cogi-
 tabant, et hoc esse tutius communi⁵ consilio decerne-
 bant. Nec mora, Augustinum, quem eis episcopum
 ordinandum, si ab Anglis susciperentur, disposuerat,
 domum remittunt, qui a beato Gregorio humili suppli-
 catu obtineret, ne tam periculosam, tam laboriosam,

Gregory
 sends Au-
 gustine and
 others to
 convert the
 English,
 A. D. 596.

They turn
 faint-
 hearted.

¹ -cis M^l.

² -rent B.

³ romae M^l.

⁴ itaque C. D.

⁵ omnium N.

tam incertam peregrinationem adire deberent. Quibus ille exhortatorias mittens litteras, in opus eos uerbi, diuino confisos auxilio, proficisci suadet. Quarum uidelicet litterarum ista est forma :

Gregorius seruus seruorum Dei seruis Domini nostri.

Gregory encourages them to proceed, July 23, 596.

Quia melius fuerat bona non incipere, quam ab his, quae coepta sunt, cogitatione retrorsum redire, summo studio, dilectissimi filii, oportet, ut opus bonum, quod auxiliante Domino coepistis, impleatis. Nec labor uos ergo itineris, nec maledicorum hominum linguae deterreant ; sed omni instantia, omnique feruore, quae inchoastis, Deo auctore peragite ; scientes, quod laborem magnum maior aeternae retributionis gloria sequitur. Remeanti autem Augustino praeposito uestro, quem et abbatem uobis constituimus, in omnibus humiliter oboedite ; scientes hoc uestris animabus per omnia profuturum, quicquid a uobis fuerit in eius admonitione completum. Omnipotens Deus sua uos gratia protegat, et uestri laboris fructum in aeterna me patria uidere concedat ; quatinus etsi uobiscum | laborare nequeo, simul in gaudio retributionis inueniar, quia laborare scilicet uolo. Deus uos incolumes custodiat, dilectissimi filii.

Data die X Kalendarum Augustarum, imperante domino nostro Mauricio Tiberio piissimo Augusto anno XIII, post consulatum eiusdem domini nostri anno XIII, indictione XIII¹.

CAP. XXIV.

Ut Arelatensi episcopo epistolam pro eorum susceptione miserit.

MISIT etiam tunc isdem uenerandus pontifex ad Etherium² Arelatensem archiepiscopum³, ut Augustinum Britanniam pergentem benigne susci-peret, litteras, quarum iste est textus :

¹ XIII M. H. ² aeth- N. ³ In M. archi- is added above the line, perhaps by M².

Reuerentissimo et sanctissimo fratri Etherio¹ coepiscopo Gregorius seruus seruorum Dei.

Commen-
datory
letter to
Etherius,
July 23, 596.

Licet apud sacerdotes habentes Deo placitam caritatem religiosi uiri nullius commendatione indigeant; quia tamen aptum scribendi se tempus ingessit, fraternitati uestrae nostra mittere scripta curauimus; insinuantes latorem praesentium Augustinum seruum Dei, de cuius certis sumus studio, cum aliis seruis Dei, illic nos pro utilitate animarum auxiliante Domino direxisse; quem necesse est, ut sacerdotali studio sanctitas uestra adiuuare, et sua ei solacia praebere festinet. Cui etiam, ut promptiores ad suffragandum possitis² existere, causam uobis iniunximus subtiliter indicare; scientes quod, ea cognita, tota uos propter Deum deuotione ad solaciandum, quia res exigit, commodetis. Candidum praeterea presbyterum, communem filium, quem ad gubernationem patrimonioli ecclesiae nostrae transmisimus, caritati uestrae in omnibus commendamus. Deus te incolumem custodiat, reuerentissime frater.

Data die X³ Kalendarum Augustarum, imperante domino⁴ nostro Mauricio Tiberio piissimo⁵ Augusto, anno XIII, post consulatum eiusdem domini nostri anno XIII, indictione XIII.

CAP. XXV.

Ut ueniens Brittaniam Augustinus⁶ primo in insula Tanato regi Cantuariorum praedicarit; et sic accepta ab eo licentia, Cantiam praedicaturus intrauerit.

Augustine
lands in
Kent, A. D.
597.

ROBORATUS ergo confirmatione beati patris Gregorii, Augustinus cum famulis Christi, qui erant cum eo, rediit⁷ in opus uerbi, peruenitque Brittaniam. Erat eo tempore rex Aedilberct⁸ in Cantia⁹ potentissimus,

¹ patri aeth- N. ² positis M¹. ³ in M. .x. is inserted above the line. ⁴ domini M. ⁵ pissimo M, and so frequently.
⁶ agustinus C, and so usually. ⁷ redit M¹. ⁸ aedilberich N; aedilbercht C, but here, and constantly, it is possible that the bar of the ð is by a later hand, the original reading being d. ⁹ cancia N.

qui ad confinium usque Humbrae fluminis maximi, quo meridiani et septentrionales Anglorum populi dirimuntur, fines imperii tetenderat. Est autem ad orientalem Cantiae plagam Tanatos insula non modica, id est magnitudinis iuxta consuetudinem aestimationis Anglorum, familiarum DC^{rum}, quam a continenti terra secernit fluuius Uantsumu¹, qui est latitudinis circiter trium stadiorum, et duobus tantum in locis est transmeabilis; utrumque enim caput protendit in mare. In hac ergo adplicuit seruus Domini Augustinus, et socii eius, uiri, ut ferunt, ferme XL. Acceperunt autem, praecipiente beato papa Gregorio, de gente Francorum interpretes; et mittens ad Aedilberctum² mandauit se | uenisse de Roma, ac nuntium ferre optimum, qui sibi obtemperantibus aeterna in caelis gaudia, et regnum sine fine cum Deo uiuo et uero futurum sine ulla dubietate promitteret. Qui, haec audiens, manere illos in ea, quam adierant, insula, et eis necessaria ministrari, donec uideret³, quid eis faceret, iussit. Nam et antea fama ad eum Christianae religionis peruenerat, utpote qui et uxorem habebat Christianam de gente Francorum regia, uocabulo Bereta⁴; quam ea condicione a parentibus acceperat, ut ritum fidei ac religionis suae cum episcopo, quem ei adiutorem fidei dederant, nomine Liudhardo, inuiolatum seruare licentiam haberet.

Reception
by Ethel-
bert of
Kent.

Post dies ergo uenit ad insulam rex, et residens sub diuo, iussit Augustinum cum sociis ad suum ibidem aduenire colloquium. Cauerat enim⁵, ne in aliquam domum ad se introirent, uetere usus augurio, ne superuentu suo, siquid malificae artis habuissent, eum superando deciperent. At illi non daemonica, sed diuina uirtute praediti, ueniebant crucem pro uexillo

¹ sic M. N. B¹; uuantsemu B²; uuantsamu C. ² -berietum N; aedilberctum B³(?); aedilberchtum C. v. s. ³ uiderit M¹.
⁴ berehta C. ⁵ autem C.

ferentes argenteam, et imaginem Domini Saluatoris in tabula depictam, laetantiasque canentes pro sua simul et eorum, propter quos et ad quos uenerant, salute aeterna, Domino supplicabant. Cumque ad iussuionem regis residentes uerbum ei uitae una cum omnibus, qui aderant, eius comitibus praedicarent, respondit ille dicens: ‘Pulchra sunt quidem¹ uerba et promissa, quae adfertis; sed quia noua sunt et incerta, non his possum adsensum tribuere, relictis eis, quae tanto tempore cum omni Anglorum gente seruauī. Uerum quia de longe huc peregrini uenistis, et, ut ego mihi uideor perspexisse, ea, quae uos uera et optima credebatis, nobis quoque communicare desiderastis, nolumus molesti esse uobis; quin potius benigno uos hospitio recipere, et, quae uictui sunt uestro necessaria, ministrare curamus; nec prohibemus, quin omnes, quos potestis, fidei uestrae religionis praedicando societis².’ Dedit ergo eis mansionem in ciuitate Doruuernensi, quae imperii sui totius erat metropolis, eisque, ut promiserat, cum administratione uictus temporalis licentiam quoque praedicandi non abstulit. Fertur autem, quia adpropinquantes ciuitati, more suo cum cruce sancta et imagine magni regis Domini nostri Iesu Christi hanc laetantiam consona uoce modularentur: ‘Deprecamur te, Domine, in omni misericordia tua, ut auferatur furor tuus et ira tua a ciuitate ista, et de domo sancta tua, quoniam peccauimus. Alleluia³.’

Settlement
in Canter-
bury.

CAP. XXVI.

Ut idem in Cantia primitiuae ecclesiae et doctrinam sit imitatus, et uitam, atque in urbe regis sedem episcopatus acceperit.

Mode of
Life.

| AT ubi datam sibi mansionem intrauerant, coe- f. 16 a.
perunt apostolicam primitiuae ecclesiae uitam imitari;
orationibus uidelicet assiduis, uigiliis ac ieiuniis ser-

¹ quidem sunt C. B². W.

² sic H₁. B²; sociatis M. C. B¹.

³ O₃ gives the musical notation for this litany.

uiendo, uerbum uitae, quibus poterant, praedicando, cuncta huius mundi uelut aliena spernendo, ea tantum, quae uictui necessaria uidebantur, ab eis, quos docebant, accipiendo, secundum ea, quae docebant, ipsi per omnia uiuendo, et paratum ad patiendum aduersa quaeque, uel etiam moriendum pro ea, quam praedicabant, ueritate animum habendo. Quid mora? Crediderunt nonnulli et baptizabantur, mirantes simplicitatem innocentis uitae, ac dulcedinem doctrinae eorum caelestis. Erat autem prope ipsam ciuitatem ad orientem ecclesia in honorem sancti Martini antiquitus facta, dum adhuc Romani Britanniam incolerent, in qua regina, quam Christianam fuisse praediximus, orare consuebat. In hac ergo et ipsi primo conuenire, psallere, orare, missas facere, praedicare, et baptizare coeperunt; donec, rege ad fidem conuerso, maiorem praedicandi per omnia, et ecclesias fabricandi uel restaurandi licentiam acciperent.

At ubi ipse etiam inter alios delectatus uita mundissima sanctorum, et promissis eorum suauissimis, quae uera esse miraculorum quoque multorum ostensione firmauerant, credens baptizatus est, coepere plures cotidie¹ ad audiendum uerbum confluere, ac, relicto gentilitatis ritu, unitati se sanctae Christi ecclesiae credendo sociare. Quorum fidei et conuersioni² ita congratulatus esse rex perhibetur, ut nullum tamen cogeret ad Christianismum; sed tantummodo credentes artiori dilectione, quasi conciuēs sibi regni caelestis, amplecteretur. Didicerat enim a doctoribus auctoribusque suae salutis seruitium Christi uoluntarium, non coacticiū esse debere. Nec distulit, quin etiam ipsis doctoribus suis locum sedis eorum gradui congruum in Doruuerni metropoli sua donaret, simul et necessarias in diuersis speciebus possessiones conferret.

Baptism of
Ethelbert.

¹ cot. inserted above the line in M, perhaps by M².

² conuersioni M¹.

CAP. XXVII.

Ut idem episcopus factus Gregorio papae, quae sint Britanniae gesta mandarit, simul et necessariis eius responsa petens acceperit.

Augustine
consecrated by
Etherius,
A. D. 597.

INTEREA uir Domini Augustinus uenit Arelas, et ab archiepiscopo eiusdem ciuitatis Aetherio¹, iuxta quod iussa sancti patris Gregorii acceperant, archiepiscopus genti Anglorum ordinatus est; reuersusque Britanniam misit continuo Romam Laurentium presbyterum et Petrum monachum, qui beato pontifici Gregorio gentem Anglorum fidem Christi suscepisse, ac se episcopum factum esse referrent; simul et de eis, quae necessariae uidebantur, quaestionibus eius consulta flagitans. Nec mora, congrua | quaesitui² responsa recepit; quae etiam huic historiae nostrae commodum duximus indere.

f. 16 b.

Gregory's
replies to
Augustine's
questions.

I. Interrogatio beati Augustini episcopi³ Cantuariorum ecclesiae: De episcopis, qualiter cum suis clericis conuersentur, uel de his, quae fidelium oblationibus accedunt altario; quanta debeant fieri portiones et qualiter episcopus agere in ecclesia debeat?

1. On the
relations of
a bishop to
his clergy.

Respondit Gregorius papa urbis Romae⁴: Sacra scriptura testatur, quam te bene nosse dubium non est, et specialiter beati Pauli ad Timotheum epistulae, in quibus eum erudire studuit, qualiter in domo Dei conuersari debuisset. Mos autem sedis apostolicae est ordinatis episcopis praecepta tradere, ut omni stipendio, quod accedit, quattuor debeant fieri portiones; una uidelicet episcopo et familiae propter hospitalitatem atque susceptionem, alia clero, tertia pauperibus, quarta ecclesiis reparandis. Sed quia tua fraternitas monasterii regulis erudita, seorsum fieri non debet a clericis suis in ecclesia Anglorum, quae auctore Deo nuper adhuc ad fidem perducta⁵ est, hanc debet conuersationem instituere, quae initio nascentis ecclesiae fuit patribus nostris; in quibus nullus eorum ex his,

1 Tim. i
15.

¹ etherio C. ² quaestui C. B³. ³ C. ends the rubric at episcopi, construing the words cant. eccl. with what follows; so D, omitting episcopi. ⁴ urbis r. om. C. D. ⁵ adducta M. H₁.

t. iv. quae possidebant, aliquid suum esse dicebat, sed erant eis
34+ omnia communia.
ii. 44,

Siqui uero sunt clerici extra sacros ordines constituti, qui se continere non possunt, sortiri uxores debent, et stipendia sua exterius accipere; quia et de hisdem patribus, de quibus praefati sumus, nouimus scriptum, quod diuidebatur singulis, prout cuique opus erat. De eorum quoque stipendio cogitandum atque prouidendum est, et sub ecclesiastica regula sunt tenendi, ut bonis moribus uiuant, et canendis psalmis inuigilent, et ab omnibus inlicitis et cor et linguam et corpus Deo auctore conseruent. Communi autem uita uiuentibus iam de faciendis portionibus, uel exhibenda hospitalitate, et adimplenda misericordia nobis quid erit loquendum? Cum omne, quod superest, in causis piis ac religiosis erogandum est, Domino magistro omnium docente: 'Quod superest, date¹ elemosinam, et ecce omnia munda sunt uobis.'

ce. xi.

II. Interrogatio Augustini: Cum una sit fides, sunt ecclesiarum diuersae consuetudines, et altera consuetudo missarum in sancta Romana ecclesia, atque altera in Galliarum tenetur?

Respondit Gregorius papa: Nouit fraternitas tua Romanae ecclesiae consuetudinem, in qua se meminit nutritam. Sed mihi placet ut², siue in Romana, siue in Galliarum, seu in qualibet ecclesia aliquid inuenisti, quod plus omnipotenti Deo possit placere, sollicite eligas, et in Anglorum ecclesia, quae adhuc | ad fidem noua est, institutione praecipua, quae de multis ecclesiis colligere potuisti, infundas. Non enim pro locis res, sed pro bonis rebus loca amanda sunt. Ex singulis ergo quibusque ecclesiis, quae pia, quae religiosa, quae recta sunt, elige; et hacc quasi in fasciculum collecta apud Anglorum mentes in consuetudinem depone.

17 a.

2. On di-
versities of
ritual.

III. Interrogatio Augustini: Obsecro, quid pati debeat, siquis³ aliquid de ecclesia⁴ furtu abstulerit?

¹ datae M. ² ut om. M. ³ siquid M. ⁴ de eccl. om. C.,
it is in A.S.

3. On thefts
from
churches.

Respondit Gregorius : Hoc tua fraternitas ex persona furis pensare potest, qualiter ualeat corrigi. Sunt enim quidam, qui habentes subsidia furtum perpetrant, et sunt alii, qui hac in re ex inopia delinquant; unde necesse est, ut quidam damnis, quidam uero uerberibus, et quidam districtius, quidam autem lenius¹ corrigantur. Et cum paulo districtius agitur, ex caritate agendum est, et non ex furore; quia ipsi hoc praestatur, qui corrigitur, ne gehennae ignibus tradatur. Sic enim nos fidelibus tenere disciplinam debemus, sicut boni patres carnalibus filiis solent, quos et pro culpis uerberibus² feriunt, et tamen ipsos, quos doloribus adfligunt, habere heredes quaerunt; et quae possident, ipsis seruant, quos irati insequi uidentur. Haec ergo caritas in mente tenenda est, et ipsa modum correctionis dictat, ita ut mens extra rationis regulam omnino nihil faciat. Addes etiam, quomodo ea, quae furtu de ecclesiis³ abstulerint, reddere debeant. Sed absit, ut ecclesia cum augmento recipiat, quod de terrenis rebus uidetur amittere, et lucra de uanis quaerere.

IIII. Interrogatio Augustini : Si debeant duo germani fratres singulas sorores accipere, quae sunt ab illis longa progenie⁴ generatae?

4, 5. On prohibited
degrees of
marriage.

Respondit Gregorius : Hoc fieri modis omnibus licet; nequaquam enim in sacris eloquiis inuenitur, quod huic capitulo contradicere uideatur.

V. Interrogatio Augustini : Usque ad quotam generationem fideles debeant cum propinquis sibi coniugio copulari? et nouercis et cognatis si liceat copulari coniugio?

Respondit Gregorius : Quaedam terrena lex in Romana república permittit, ut siue frater et soror, seu duorum fratrum germanorum, uel duarum sororum filius et filia misceantur. Sed experimento didicimus ex tali coniugio sobolem non posse succrescere. Et sacra lex prohibet cognitionis turpitudinem reuelare. Unde necesse est, ut iam

¹ leuius M.

² ferferibus M¹.

³ furtu de eccl. om. B.

⁴ -niae M. B¹.

tertia uel quarta generatio fidelium licenter sibi iungi debeat; nam secunda, quam praediximus, a se omni modo debet abstinere. Cum nouerca autem miscere graue est facinus, quia et in | lege scriptum est: 'Turpitudinem patris tui non reuelabis.' Neque enim patris turpitudinem filius reuelare potest. Sed quia scriptum est: 'Erunt duo in carne una,' qui turpitudinem nouercae, quae una caro cum patre fuit, reuelare praesumserit, profecto patris turpitudinem reuelauit. Cum cognata quoque miscere prohibitum est, quia per coniunctionem priorem caro fratris fuerit¹ facta. Pro qua re etiam Iohannes Baptista capite truncatus est, et sancto martyrio consummatus, cui non est dictum, ut Christum negaret, et pro Christi confessione occisus est; sed quia isdem Dominus noster Iesus Christus dixerat: 'Ego sum ueritas'; quia pro ueritate Iohannes occisus est, uidelicet et pro Christo sanguinem fudit.

Quia uero sunt multi in Anglorum gente, qui, dum adhuc in infidelitate essent, huic nefando coniugio dicuntur admixti, ad fidem uenientes admonendi sunt, ut se abstineant, et graue hoc esse peccatum cognoscant². Tremendum Dei iudicium timeant, ne pro carnali dilectione³ tormenta aeterni cruciatus incurrant. Non tamen pro hac re sacri corporis ac sanguinis Domini communione priuandi sunt, ne in eis illa ulcisci uideantur, in quibus se per ignorantiam ante lauacrum baptismatis adstrinxerunt. In hoc enim tempore sancta ecclesia quaedam per feruorem corrigit, quaedam per mansuetudinem tolerat, quaedam per considerationem dissimulat, atque ita portat et dissimulat, ut saepe malum, quod aduersatur, portando et dissimulando conpescat. Omnes autem, qui ad fidem ueniunt, admonendi sunt, ne tale aliquid audeant perpetrare. Siqui autem perpetrauerint⁴, corporis et sanguinis Domini communione priuandi sunt; quia, sicut in his, qui per ignorantiam fecerunt, culpa aliquatenus toleranda

¹ fuerat M. H₁.² agnoscant M¹.³ delectatione C.² H₁.⁴ -runt C¹. N.

est, ita in his fortiter insequenda, qui non metuunt sciendo peccare.

VI. *Interrogatio Augustini: Si longinquitas itineris magna interiacet, ut episcopi non facile ualeant conuenire, an debeat sine aliorum episcoporum praesentia episcopus ordinari?*

6. On consecration by a single bishop.

Respondit Gregorius: Et quidem in Anglorum ecclesia, in qua adhuc solus tu episcopus inueniris, ordinare episcopum non aliter nisi sine episcopis potes. Nam quando de Galliis¹ episcopi ueniunt, qui in ordinatione episcopi testes adsistant? Sed fraternitatem tuam ita uolumus episcopos ordinare, ut ipsi sibi episcopi longo interuallo minime disiungantur², quatinus nulla sit necessitas, ut in ordinatione episcopi pastores quoque alii, quorum praesentia ualde est utilis, facile debeant conuenire. Cum igitur auctore Deo ita fuerint episcopi in propinquis sibi locis ordinati, per omnia episcoporum ordinatio sine adgregatis tribus | uel quattuor episcopis fieri non debet. Nam f. 18 a. in ipsis rebus spiritalibus, ut sapienter et mature disponantur, exemplum trahere a rebus etiam carnalibus possumus. Certe enim dum coniugia in mundo celebrantur, coniugati quique conuocantur, ut qui in uia iam coniugii praecesserunt, in subsequenter quoque copulae gaudio misceantur. Cur non ergo et in hac spiritali ordinatione, qua per sacrum ministerium homo Deo³ coniungitur, tales conueniant, qui uel in prouectu⁴ ordinati episcopi gaudeant, uel pro eius custodia omnipotenti Deo preces pariter fundant?

VII. *Interrogatio Augustini: Qualiter debemus cum Galliarum atque Britanniarum⁵ episcopis agere?*

7. On Augustine's relations to the Bishops of Gaul.

Respondit Gregorius: In Galliarum episcopis nullam tibi auctoritatem tribuimus; quia ab antiquis praedecessorum⁶ meorum temporibus pallium Arelatensis episcopus accepit, quem nos priuare auctoritate percepta minime

¹ sic H₁. B²; Gallis M. B¹. C. ² -guntur M. ³ dei C. N. M. above the line; deo H₁. D. ⁴ profectu C¹. N. H₁. ⁵ brittania-rumque M. ⁶ prodec- B¹.

debemus. Si igitur contingat, ut fraternitas tua ad Galliarum prouinciam transeat, cum eodem Arelatense episcopo debet agere, qualiter, siqua sunt in episcopis uitia, corrigantur. Qui si forte in disciplinae¹ uigore tepidus existat, tuae fraternitatis zelo accendendus est. Cui etiam epistulas fecimus, ut cum tuae sanctitatis praesentia in Galliis, et ipse tota mente subueniat, et quae sunt Creatoris nostri iussioni contraria, ab episcoporum moribus conpescat. Ipse autem extra auctoritatem propriam episcopos Galliarum iudicare non poteris; sed suadendo, blandiendo, bona quoque opera eorum imitationi monstrando, prauorum mentes ad sanctitatis studia reforma; quia scriptum est in lege: ‘Per alienam messem transiens falcem mittere non debet, sed manu spicas conterere et manducare.’ Falcem enim iudicii mittere non potes in ea segete, quae alteri uidetur esse commissa; sed per affectum boni operis frumenta dominica uitiorum suorum paleis expolia, et in ecclesiae corpore monendo et persuadendo, quasi mandendo conuerte. Quicquid uero ex auctoritate agendum est, cum praedicto Arelatense episcopo agatur, ne praetermitti possit hoc, quod antiqua patrum institutio inuenit. Britanniarum uero omnes episcopos tuae fraternitati committimus, ut indocti doceantur, infirmi persuasione roborentur, peruersi auctoritate corrigantur.

VIII. Interrogatio Augustini: Si pregnans mulier debeat baptizari? aut postquam genuerit, post quantum tempus possit ecclesiam intrare? aut etiam, ne morte praeoccupetur, quod genuerit, post quot dies huc liceat sacri baptismatis sacramenta percipere? aut post quantum temporis huic uir suus possit in | carnis copulatione coniungi? aut, si menstrua consuetudine tenetur, an ecclesiam intrare ei liceat, aut sacrae communionis sacramenta percipere? aut uir suae coniugi permixtus, priusquam lauetur aqua, si ecclesiam possit intrare? uel etiam ad

Dent.
xxiii. 25.

f. 18 b.

¹ -nis M. N.

mysterium communionis sacrae accedere? Quae omnia rudi Anglorum genti oportet haberi conperta.

8, 9. On certain questions of personal purity.

Respondit Gregorius: Hoc non ambigo fraternitatem tuam esse requisitam, cui iam et responsum reddidisse me arbitror. Sed hoc, quod ipse dicere et sentire potuisti, credo, quia mea apud te uolueris responsione firmari. Mulier etenim pregnans cur non debeat baptizari, cum non sit ante omnipotentis Dei oculos culpa aliqua fecunditas carnis? Nam cum primi parentes nostri in paradiso deliquissent, immortalitatem, quam acceperant, recto Dei iudicio perdiderunt. Quia itaque isdem omnipotens Deus humanum genus pro culpa sua funditus extinguere noluit, et immortalitatem homini pro peccato suo abstulit, et tamen pro benignitate suae pietatis fecunditatem ei subolis reseruauit. Quod ergo naturae humanae ex omnipotentis Dei dono seruatum est, qua ratione poterit a sacri baptismatis gratia prohibere¹? In illo quippe mysterio, in quo omnis culpa funditus extinguitur, ualde stultum est, si donum gratiae contradicere posse uideatur.

Cum uero enixa fuerit mulier, post quot dies debeat ecclesiam intrare, testamenti ueteris praeceptione didicisti, ut pro masculo diebus XXXIII, pro femina autem diebus LXVI debeat abstinere. Quod tamen sciendum est, quia in mysterio accipitur. Nam si hora eadem, qua genuerit, actura gratias intrat ecclesiam, nullo peccati pondere grauatur; uoluptas etenim carnis, non dolor in culpa est. In carnis autem commistione uoluptas est; nam in prolis prolatione gemitus. Unde et ipsi primae matri omnium dicitur: ‘In doloribus paries.’ Si itaque enixam mulierem prohibemus ecclesiam intrare, ipsam ei poenam suam in culpam deputamus. Baptizare autem uel enixam mulierem, uel hoc quod genuerit, si mortis periculo urguetur, uel ipsam hora eadem, qua gignit, uel hoc, quod gignitur, eadem, qua natum est, nullo modo prohibetur; quia sancti mysterii gratia, sicut uiuentibus atque discernentibus cum

Leuit. xii.
4, 5.

Gen. iii.
16.

¹ -ri H₁. and so A.S.

f. 19 a.

magna discretionē providenda est; ita his, quibus mors imminet, sine ulla dilatione offerenda¹; ne dum adhuc tempus | ad praeibendum redemptionis mysterium quaeritur, interueniente paululum mora, inueniri non ualeat, qui redimatur.

Leuit. xx.
18.

Ad eius uero concubitus uir suus accedere non debet, quoadusque, qui gignitur², ablactatur. Praua autem in coniugatorum moribus consuetudo surrexit, ut mulieres filios, quos gignunt, nutrire contemnant, eosque aliis mulieribus ad nutriendum tradant, quod uidelicet ex sola causa incontinentiae uidetur inuentum³; quia, dum se continere nolunt, despiciunt lactare, quos gignunt. Hae itaque, quae⁴ filios suos ex praua consuetudine aliis ad nutriendum tradunt, nisi purgationis tempus transierit, uiris suis non debent admisceri; quippe quia et sine partus causa, cum in suetis menstruis detinentur, uiris suis misceri prohibentur; ita ut morte lex sacra feriat, si quis uir ad menstruatam mulierem accedat. Quae tamen mulier, dum consuetudinem menstruam patitur, prohiberi ecclesiam intrare non debet, quia ei naturae superfluitas in culpam non ualet reputari; et per hoc, quod inuita patitur, iustum non est, ut ingressu ecclesiae priuetur. Nouimus namque, quod mulier, quae⁵ fluxum patiebatur sanguinis, post tergum Domini humiliter ueniens uestimenti eius fimbriam tetigit, atque ab ea statim sua infirmitas recessit. Si ergo in fluxu sanguinis posita laudabiliter potuit Domini uestimentum tangere, cur, quae menstruam sanguinis patitur, ei non liceat Domini ecclesiam intrare? Sed dices⁶: Illam infirmitas compulit; has uero, de quibus loquimur, consuetudo constringit. Perpende autem, frater carissime, quia omne, quod in hac mortali carne patimur ex infirmitate naturae, est digno Dei iudicio post culpam ordinatum. Esurire namque, sitire, aestuare, algere, lassescere ex infirmitate naturae est. Et quid est aliud contra famem alimenta, contra sitim potum, contra

Matt. ix.
20; cf.
Luc. viii.
44, Marc.
v. 27-29.

¹ proferenda M¹. H¹. ² gignit M¹. ³ infentum C¹.
⁴ quae om. M. C¹. ⁵ qui M¹. ⁶ dicis M. B²

aestum auras, contra frigus uestem, contra lassitudinem requiem quaerere, nisi medicamentum quidem contra egritudines explorare? Feminae itaque et menstruus sui sanguinis fluxus egritudo est. Si igitur bene praesumsit, quae uestimentum Domini in langore posita tetigit, quod uni personae infirmanti conceditur, cur non concedatur¹ cunctis mulieribus, quae naturae suae uitio infirmantur?

Sanctae autem communionis mysterium in eisdem diebus percipere non debet prohiberi. Si autem ex ueneratione magna percipere non praesumit², laudanda est; sed si perceperit³, non iudicanda. Bonarum quippe mentium est, | et ibi aliquo modo culpas suas agnoscere, ubi culpa f. 19 b. non est; quia saepe sine culpa agitur, quod uenit ex culpa; unde etiam cum esurimus, sine culpa comedimus, quibus ex culpa primi hominis factum est, ut esuriamus. Menstrua enim consuetudo mulieribus non aliqua culpa est, uidelicet quae naturaliter accedit⁴. Sed tamen quod natura ipsa ita uitata est, ut etiam sine uoluntatis studio uideatur esse polluta, ex culpa uenit uitium, in quo se ipsa, qualis per iudicium facta sit, humana natura cognoscat. Et homo, qui culpam sponte perpetravit, reatum culpa portet⁵ inuitus. Atque ideo feminae cum semet ipsis considerent, et si in menstrua consuetudine ad sacramentum dominici corporis et sanguinis accedere non praesumant, de sua recta consideratione laudandae sunt; dum uero percipiendo ex religiosae uitae consuetudine eiusdem mysterii amore rapiuntur, reprimendae, sicut praediximus, non sunt. Sicut enim⁶ in testamento ueteri exteriora opera obseruantur⁷, ita in testamento nouo non tam, quod exterius agitur, quam id, quod interius cogitatur, sollicita intentione adtenditur, ut subtili sententia puniatur. Nam cum multa lex uelut immunda manducare prohibeat⁸, in euangelio tamen

¹ -ditur B¹. N.

² -sumpsit C. B¹ (?).

³ -ciperit MSS.

⁴ accedit M². B².

⁵ portat C. H¹².

⁶ enim om. M. added

above the line H₁.

⁷ -serbantur C¹; -serbabantur C².

⁸ -be-

bat M. H₁.

Matt. xv. 11; cf. Marc. vii. 15. *Dominus dicit: 'Non quod intrat in os, coinquinat hominem; sed quae exeunt de ore, illa sunt, quae coinquinant hominem'*¹. Atque paulo post subiecit exponens: 'Ex corde exeunt cogitationes malae.' Ubi ubertim indicatum est, quia illud ab omnipotente Deo pollutum esse in opere ostenditur, quod ex pollutae cogitationis radice generatur.

Matt. xv. 19; cf. Marc. vii. 21. Tit. i. 15. *Unde Paulus quoque apostolus dicit: 'Omnia munda mundis, coinquinatis autem et infidelibus nihil est mundum.' Atque mox eiusdem causam coinquinationis adnuntians subiungit*²: *Coinquinata sunt enim*³ *et mens eorum et conscientia.* Si ergo ei cibus immundus non est, cui mens immunda non fuerit; cur, quod munda mente mulier ex natura patitur, ei in⁴ immunditiam reputetur⁵?

Uir autem cum propria coniuge dormiens, nisi lotus aqua, intrare ecclesiam non debet; sed neque lotus intrare statim debet. Lex autem ueteri populo praecepit, ut mixtus uir mulieri, et lauari aqua debeat, et ante solis occasum ecclesiam non intrare; quod tamen intellegi spiritualiter potest. Quia mulieri uir miscetur, quando illicitae concupiscentiae animus in cogitatione per delectationem⁶ coniungitur; quia, nisi prius ignis concupiscentiae a mente deferueat, dignum se congregationi fratrum aestimare non debet, qui se grauari | per nequitiam prauae uoluntatis uidet. Quamuis de hac re diuersae hominum nationes diuersa sentiant, atque alia custodire uideantur, Romanorum tamen semper ab antiquioribus usus fuit, post amixtionem propriae coniugis, et lauacri purificationem quaerere, et ab ingressu ecclesiae paululum reuerenter abstinere. Nec haec dicentes culpam deputamus esse coniugium; sed quia ipsa licita amixtio coniugis⁷ sine uoluntate carnis fieri non potest, a sacri loci ingressu abstinendum est; quia uoluntas ipsa esse sine culpa nullatenus potest. Non enim de adulterio uel fornicatione, sed de

¹ sed quae . . . hominem omitted in the text of M., added on lower margin. ² adiungit M¹. ³ autem N². ⁴ in om. M.

⁵ -tatur N. ⁶ dilectionem C¹. ⁷ -giis M.

legitimo coniugio natus fuerat, qui dicebat: 'Ecce enim in Ps. i. 5.
iniquitatibus conceptus sum, et in delictis peperit me mater
mea¹.' Qui enim in iniquitatibus conceptum se nouerat,
a delicto se natum gemebat; quia portat in ramo umorem
uitii, quem traxit ex radice. In quibus tamen uerbis non
amixtionem coniugum² iniquitatem nominat, sed ipsam
uidelicet uoluntatem amixtionis. Sunt etenim multa,
quae licita ac legitima, et tamen in eorum actu aliquatenus
fedamur; sicut saepe irascendo culpas insequimur, et
tranquillitatem in nobis animi perturbamus; et cum rectum
sit, quod agitur, non est tamen adprobabile, quod in eo
animus perturbatur. Contra uitia quippe delinquentium
iratus fuerat, qui dicebat: 'Turbatus est prae ira oculus Ps. vi. 7.
meus.' Quia enim non ualet nisi tranquilla mens in con-
templationis se lucem suspendere, in ira suum oculum
turbatum dolebat; quia, dum male acta deorsum insequi-
tur, confundi atque turbari a summorum contemplatione
cogebatur. Et laudabilis ergo est ira contra uitium, et
tamen molesta, qua³ turbatum se aliquem reatum incurrisse
aestimabat. Oportet itaque legitimam carnis copulam,
ut causa prolis sit, non uoluntatis; et carnis commixtio
creandorum liberorum sit gratia, non satisfactio uitiorum.
Siquis uero suam coniugem non cupidine uoluptatis⁴ raptus,
sed solummodo creandorum liberorum gratia utitur, iste
profecto siue de ingressu ecclesiae, seu de sumendo do-
minici corporis sanguinisque mysterio, suo est iudicio
relinquendus; quia a nobis prohiberi non debet accipere,
qui in igne positus nescit ardere. Cum uero non amor
ortandi subolis, sed uoluntas dominatur in opere commix-
tionis, habent coniuges etiam de sua commixtione, quod
defleant. Hoc enim eis concedit sancta praedicatio, et
tamen de ipsa concessione metu animum concutit. Nam
cum Paulus apostolus diceret: | 'Qui se continere non f. 20 b.

¹ et in . . . mea from C. B; M has simply et cet. so H₁. ² con-
 iugium M¹. C¹. N¹. ³ quia C. ⁴ uoluntatis N¹. and so at
 first M.

1 Cor. vii. *potest, habeat uxorem suam,' statim subiungere curauit :*
 2, 9.
 ib. 6. *'Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium.'* Non enim indulgetur, quod licet, quia iustum est. Quod igitur indulgere dixit, culpam esse demonstrauit.

Exod. xix. *Uigilanti uero mente pensandum est, quod in Sina*
 15. *monte Dominus ad populum locuturus prius eundem populum abstinere a mulieribus praecipit. Et si illic, ubi Dominus per creaturam subditam hominibus loquebatur, tanta prouisione est munditia corporis requisita, ut, qui uerba Dei perciperent, mulieribus mixti non essent : quanto magis mulieres, quae corpus Domini omnipotentis accipiunt, custodire in se munditiam carnis debent, ne ipsa inaestimabilis mysterii magnitudine grauentur? Hinc etiam¹ ad David de pueris suis per sacerdotem dicitur, ut si a mulieribus mundi essent, panes propositionis acciperent, quos omnino non acciperent, nisi prius mundos eos David a mulieribus fateretur. Tunc autem uir, qui post amixtionem coniugis lotus aqua fuerit, etiam sacrae communionis mysterium ualet accipere, cum ei iuxta praefinitam sententiam etiam ecclesiam licuerit intrare.*

VIIII. *Interrogatio Augustini: Si post inlusionem, quae per somnium solet accedere², uel corpus Domini quislibet accipere ualeat : uel, si sacerdos sit, sacra mysteria celebrare?*

Leuit. xv. *Respondit Gregorius : Hunc quidem testamentum ueteris*
 16; xxii.
 4-7; Deut.
 xxiii. 10,
 11. *legis, sicut in superiori capitulo iam diximus, pollutum dicit, et nisi lotum aqua ei³ usque ad uesperum intrare ecclesiam non concedit. Quod tamen aliter populus spiritalis intellegens sub eodem intellectu accipiet, quo praefati sumus; quia quasi per somnium inluditur⁴, qui temptatus⁵ immunditia, ueris imaginibus in cogitatione inquinatur; sed lauandus est aqua, ut culpas cogitationis lacrimis abluat; et nisi prius ignis temptationis reciderit⁶, reum se quasi*

¹ etenim C.

² sic M¹. B. C¹. N¹; accidere man. sec. and H₁.

³ an erasure in M. ⁴ -detur C. B. N¹. and so at first M. ⁵ -tur M.

⁶ recesserit C. D².

usque ad uesperum cognoscat. Sed est in eadem inlusione ualde necessaria discretio, quae subtiliter pensari debet¹, ex qua re accedat² menti dormientis; aliquando enim ex crapula, aliquando ex naturae superfluitate uel infirmitate, aliquando ex cogitatione contingit. Et quidem cum ex naturae superfluitate³ uel infirmitate euenerit, omnimodo hae inlusio non est timenda; quia hanc animum nescientem⁴ pertulisse⁵ magis dolendum est, quam fecisse. Cum uero ultra modum appetitus⁶ gulae in sumendis alimentis rapitur, atque idcirco umorum receptacula grauantur, habet exinde animus aliquem reatum, non tamen usque ad prohibitionem percipiendi sancti mysterii uel missarum sollemnia celebrandi; cum fortasse aut festus dies exigit, aut | exhiberi f. 21 a. mysterium (pro eo, quod sacerdos alius in loco deest) ipsa necessitas compellit. Nam si adsunt alii, qui implere ministerium ualeant, inlusio pro crapula⁷ facta a perceptione sacri mysterii prohibere non debet; sed ab immolatione sacri mysterii abstinere, ut arbitror, humiliter debet; si tamen dormientis mentem turpi imaginatione non concusserit. Nam sunt, quibus ita plerumque inlusio nascitur, ut eorum animus, etiam in somno corporis positus, turpibus⁸ imaginationibus non fedetur. Qua in re unum ibi ostenditur ipsa mens rea, non tamen uel suo iudicio libera, cum se, etsi dormienti corpore, nihil meminit uidisse, tamen⁹ in uigiliis corporis meminit in ingluuiem cecidisse. Sin uero ex turpi cogitatione uigilantis oritur inlusio dormientis, patet animo reatus suus; uidet enim, a qua radice inquinatio illa processerit, quia, quod cogitauit sciens, hoc pertulit¹⁰

¹ debeat C. B. N.

² sic B. C¹. N¹; accedit M¹; accidat

M². C². N².

³ Owing to the recurrence of the words 'superfluitate uel infirmitate,' the passage uel infirmitate aliquando . . . superfluitate has been omitted in M. B. N; M² has tried to mend matters by erasing uel and adding on margin aliquando ex necessitate contingit. So exactly H₁¹ and H₁².

⁴ nesciem M; animus nescius C. B. N; animus nesciens H₁. W. O₁₋₆, &c.

⁵ -tullisse M.

⁶ s erased in M.

⁷ sic MSS. per crapulam edd.

⁸ turpos M¹;

turpis M². C. B¹.

⁹ tunc H₁.

¹⁰ -tullit M.

Gen. iii.
1-6.

nesciens. Sed pensandum est, ipsa cogitatio utrum suggestione an delectatione, uel, quod maius est, peccati consensu acciderit. Tribus enim¹ modis impletur omne peccatum, uidelicet suggestione, delectatione, consensu. Suggestio quippe fit per diabolum, delectatio per carnem, consensus per spiritum; quia et primam culpam serpens suggessit, Eua uelut caro delectata est, Adam uero² uelut spiritus consensit; et necessaria est magna discretio, ut inter suggestionem³ atque delectationem, inter delectationem et consensum iudex sui animus praesideat. Cum enim malignus spiritus peccatum suggerit in mente, si nulla peccati delectatio sequatur, peccatum omnimodo perpetratum non est; cum uero delectare caro coeperit, tunc peccatum incipit nasci; si autem etiam⁴ ex deliberatione consentit, tunc peccatum cognoscitur perfici. In suggestione igitur peccati semen⁵ est, in delectatione fit nutrimentum, in consensu perfectio. Et saepe contingit⁶, ut hoc, quod malignus spiritus seminat in cogitatione, caro in delectationem trahat; nec tamen anima eidem delectationi consentiat. Et cum caro delectare sine animo nequeat, ipse tamen animus carnis uoluptatibus reluctans, in delectatione carnali aliquo modo ligatur inuitus, ut ei ex ratione contradicat, ne consentiat; et tamen delectatione ligatus sit, sed ligatum se uehementer ingemiscat. Unde et ille caelestis exercitus praecipuus miles gemebat dicens: 'Uideo aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meae et captiuum⁷ | me ducentem in lege peccati, quae est in membris meis.' Si autem captiuus erat, minime pugnabat; sed et pugnabat; quapropter et captiuus erat, et pugnabat igitur legi mentis, cui lex, quae in membris est, repugnabat. Si autem pugnabat, captiuus non erat. Ecce itaque homo est, ut

Rom. vii.
23.
f. 21 b.

¹ etenim C. ² uero om. C. ³ suges- M. ⁴ etiam om. C.
⁵ M. C. B¹. N. W. H₁. D. O₂¹ &c., have the meaning 'ess reading si mens; B². O₂² have altered this to semen, and this, which had occurred to the editor independently, is probably the right correction; cf. 'seminat,' two lines below; semen is the reading of O₁₋₅. O₁₀. O₁₄; initium O₁. O₆₋₇. O₁₁.
⁶ contigit M¹. B¹. H₁¹. edd. ⁷ -uam M¹.

ita dixerim, captiuus et liber ; liber ex iustitia, quam diligit, captiuus ex delectatione, quam portat inuitus.

CAP. XXVIII.

Ut papa Gregorius epistolam Arelatensi episcopo, pro adiuuando in opere Dei Augustino, miserit.

HUCUSQUE responsiones beati papae Gregorii ad consulta reuerentissimi antistitis¹ Augustini. Epistolam uero, quam se Arelatensi episcopo fecisse commemorat, ad Uergilium Aetherii successorem dederat ; cuius haec forma est :

‘ Reuerentissimo et sanctissimo fratri Uergilio coepiscopo Gregorius seruus seruorum Dei.

Quantus sit affectus uenientibus sponte fratribus inpendendus, ex eo, quod plerumque solent caritatis causa inuitari, cognoscitur. Et ideo, si communem fratrem Augustinum episcopum ad uos uenire contigerit, ita illum dilectio uestra, sicut decet, affectuose dulciterque suscipiat, ut et ipsum consolationis suae bono refoueat², et alios, qualiter fraterna caritas colenda sit, doceat. Et quoniam saepius euenit, ut hi, qui longe sunt positi, prius ab aliis, quae sunt emendanda, cognoscant ; si quas fortasse fraternitati uestrae sacerdotum uel aliorum culpas intulerit, una cum eo residentes subtili cuncta inuestigatione perquirite, et ita uos in ea, quae Deum offendunt, et ad iracundiam prouocant, districtos ac sollicitos exhibete, ut ad aliorum emendationem et uindicta culpabilem feriat, et innocentem falsa opinio non affligat. Deus te incolumem custodiat, reuerentissime frater.

Data die X³ Kalendarum Iuliarum, imperante domino nostro Mauricio Tiberio piissimo Augusto anno XIX, post consulatum⁴ eiusdem domini⁵ anno XVIII, indictione IIII.’

¹ antistitis B.

² reuoueat C.

³ x inserted above the line M.

⁴ Here and generally in the MSS. this phrase is abbreviated *PC* ; C¹ reads pontificatus ; C² inserts above the line ‘ uel consulatus ’ ; N on margin suggests ‘ principatus ’ ; and in fact B reads here *PR*, though elsewhere it always reads *PC*. ⁵ nostri add C. N.

CAP. XXIX.

Ut idem Augustino pallium et epistolam et plures uerbi ministros miserit.

Matt. ix.
7; Luc.
2.

PRAETEREA idem papa Gregorius Augustino episcopo, quia suggesserat ei multam quidem sibi esse messem, sed operarios paucos, misit cum praefatis legatariis suis plures cooperatores ac uerbi ministros; in quibus primi et praecipui erant Mellitus, Iustus, Paulinus, Rufinianus; et per eos generaliter uniuersa, quae ad cultum erant ac ministerium ecclesiae necessaria, uasa uidelicet sacra, et uestimenta altarium, ornamenta quoque ecclesiarum, et sacerdotalia uel clericilia indumenta, sanctorum etiam apostolorum ac martyrum reliquias, nec non et codices plurimos. Misit etiam litteras, in quibus significat se ei pallium direxisse, simul et insinuat, qualiter episcopos in Brittania constituere debuisset; quarum litterarum iste est textus:

Gregory sends a fresh mission to Britain, with a pallium and letter for Augustine. June 22, 601.

22 a.

| *Reuerentissimo et sanctissimo fratri Augustino coepiscopo Gregorius seruus seruorum Dei.*

Cum certum sit pro omnipotente Deo laborantibus ineffabilia aeterni regni praemia reseruari; nobis tamen eis necesse est honorum beneficia tribuere, ut in spiritalis operis studio ex remuneratione ualeant multiplicius insudare. Et quia noua Anglorum ecclesia ad omnipotentis Dei gratiam eodem Domino largiente, et te laborante perducta est, usum tibi pallii in ea ad sola missarum sollemnia agenda concedimus¹, ita ut per loca singula XII episcopos ordines, qui tuae subiaceant dicioni, quatinus Lundoniensis ciuitatis episcopus semper in posterum a synodo propria debeat consecrari, atque honoris pallium ab hac sancta et apostolica, cui Deo auctore deseruio, sede percipiat. Ad Eburacam uero ciuitatem te uolumus episcopum mittere, quem ipse iudicaueris² ordinare; ita duntaxat, ut, si eadem ciuitas cum finitimis locis uerbum Dei receperit³, ipse quoque XII

¹ sic H. N; -damus C; -demus M. B.

² -caberis B¹; -cabis N.

³ recipit M¹. C¹. N.

episcopos ordinet, et metropolitani honore perfruaturs; quia ei quoque, si uita comes fuerit, pallium tribuere Domino fauente disponimus, quem tamen tuae fraternitatis uolumus dispositioni subiaccere; post obitum uero tuum ita episcopis, quos ordinauerit, praesit, ut Lundoniensis episcopi nullo modo dicioni subiaceat. Sit uero inter Lundoniae et Eburacae ciuitatis episcopos in posterum honoris ista distinctio, ut ipse prior habeatur, qui prius fuerit ordinatus; communi autem consilio, et concordi actione quaeque sunt pro Christi zelo agenda disponant unanimiter; recte sentiant, et ea, quae senserint, non sibimet discrepando perficiant.

Tua uero fraternitas non solum eos episcopos, quos ordinauerit, neque hos tantummodo, qui per Eburacae episcopum fuerint ordinati, sed etiam omnes Brittaniae sacerdotes habeat Deo Domino nostro Iesu Christo auctore subiectos; quatinus ex lingua et uita tuae sanctitatis et recte credendi, et bene uiuendi formam percipiant, atque officium suum fide ac moribus exsequentes, ad caelestia, cum Dominus uoluerit, regna pertingant. Deus te incolumem custodiat, reuerentissime frater.

Data die X¹. Kalendarum Iuliarum, imperante domino nostro Mauricio Tiberio piissimo Augusto anno XVIII, post consulatum eiusdem domini anno XVIII, indictione IIII.

CAP. XXX.

Exemplar epistulae, quam Me'lito abbati Britanniam pergenti misit.

ABEUNTIBUS autem praefatis legatariis, misit post eos beatus pater Gregorius litteras memoratu dignas, in quibus aperte, quam studiose² erga saluationem | nos- f. 22 b. trae gentis inuigilauerit, ostendit, ita scribens:

'Dilectissimo filio Mellito abbati Gregorius seruus seruorum Dei.

¹ x inserted below the line in M; om. B.

² studiosse M¹.

Post discessum congregationis nostrae, quae tecum est, ualde sumus suspensi redditi, quia nihil de prosperitate uestri itineris audisse nos contigit. Cum ergo Deus omnipotens uos ad reuerentissimum uirum fratrem nostrum Augustinum episcopum perduxerit, dicite ei, quid diu mecum de causa Anglorum cogitans tractaui; uidelicet, quia fana idolorum¹ destrui in eadem gente minime debeant; sed ipsa, quae in eis sunt, idola destruantur; aqua benedicta fiat, in eisdem fanis aspergatur, altaria construantur, reliquiae ponantur. Quia, si fana eadem bene constructa sunt, necesse est, ut a cultu daemonum in obsequio ueri Dei debeant commutari; ut dum gens ipsa eadem fana sua non uidet destrui, de corde errorem deponat, et Deum uerum cognoscens ac adorans, ad loca, quae consuevit, familiarius concurrat. Et quia boues solent in sacrificio daemonum multos occidere, debet eis etiam hac de re aliqua sollemnitas immutari; ut die dedicationis, uel natalicii sanctorum martyrum, quorum illic reliquiae ponuntur, tabernacula sibi circa easdem ecclesias, quae ex fanis commutatae sunt, de ramis arborum faciant, et religiosis conuiuuiis² sollemnitatem celebrent; nec diabolo iam animalia immolent, et ad laudem Dei in esu suo animalia occidant, et donatori omnium de satietate sua gratias referant; ut dum eis aliqua exterius gaudia reseruantur, ad interiora gaudia consentire facilius ualeant. Nam duris mentibus simul omnia abscidere impossibile esse non dubium est, quia et is, qui summum locum ascendere nititur, gradibus uel passibus, non autem saltibus eleuatur. Sic Israelitico populo in Aegypto Dominus se quidem innotuit; sed tamen eis sacrificiorum usus, quae diabolo solebat exhibere, in culto proprio reseruauit³, ut eis in suo sacrificio animalia immolare praeceperet; quatinus cor mutantes, aliud de sacrificio amitterent, aliud retinerent; ut etsi ipsa essent animalia, quae offerre consueuerant, uero tamen Deo haec et non idolis immolantes, iam

Letter to
Mellitus
? July 18,
601.

Lenit.
xvii. 1-9.

¹ idolorum M¹.

² -uis M. B¹. C.

³ reserabit C¹.

sacrificia ipsa non essent. Haec igitur dilectionem tuam praedicto fratri necesse est dicere, ut ipse in praesenti illic positus perpendat, qualiter omnia debeat dispensare. Deus te incolumem custodiat, dilectissime fili.

Data die XV. Kalendarum Iuliarum¹, imperante domino nostro Mauricio Tiberio piissimo Augusto anno XIX, post consulatum² eiusdem domini³ anno XVIII, indictione IIII.

CAP. XXXI.

Ut Augustinum per litteras, ne de uirtutibus suis gloriaretur, hortatus sit.

| Quo in tempore misit etiam Augustino epistulam f. 23 a.
super miraculis, quae per eum facta esse cognouerat,
in qua eum, ne per illorum copiam periculum elationis
incurreret, his uerbis hortatur :

Letter to
Augustine.

*Scio, frater carissime, quia omnipotens Deus per dilectionem tuam in gentem, quam eligi uoluit, magna miracula ostendit ; unde necesse est, ut de eodem⁴ dono caelesti et timendo gaudeas, et gaudendo pertimescas⁵. Gaudeas uidelicet, quia Anglorum animae per exteriora miracula ad interiorem gratiam pertrahuntur ; pertimescas uero, ne inter signa, quae fiunt, infirmus animus in sui praesumptione se eleuet, et unde foras in honorem tollitur, inde per inanem gloriam intus cadat. Meminisse etenim debemus, quia discipuli cum gaudio a praedicatione redeuntes, dum caelesti magistro dicerent : ‘ Domine, in nomine tuo etiam Luc. x. 17
daemonia nobis subiecta sunt,’ protinus audierunt : ‘ Nolite ib. 20.
gaudere super hoc, sed potius gaudete, quia nomina uestra scripta sunt in caelo.’ In priuata enim et temporali laetitia mentem posuerant, qui de miraculis gaudebant ; sed de priuata⁶ ad communem, de temporali ad aeternam laetitiam reuocantur, quibus dicitur : ‘ In hoc gaudete,*

¹ iuliarum om. M. N. H₁.

² PC. i. patri conscripto N².

³ nostri add C. N. ⁴ eadem M.

⁵ gaudeas . . . pertimescas

om. N. ⁶ -to M.

quia nomina uestra scripta sunt in caelo. Non enim omnes electi miracula faciunt, sed tamen eorum nomina omnium in caelo tenentur adscripta. Veritatis etenim discipulis esse gaudium non debet, nisi de eo bono, quod commune cum omnibus habent, et in quo finem laetitiae non habent.

Restat itaque, frater carissime, ut inter ea, quae operante Domino exterius facis, semper te interiorius subtiliter iudices ac subtiliter intellegas et temet ipsum quis sis, et quanta sit in eadem gente gratia, pro cuius conuersione etiam facientium signorum dona percepisti¹. Et si quando te Creatori nostro seu per linguam, siue per operam² reminisceris deliquisse, semper haec ad memoriam reuoces, ut surgentem cordis gloriam memoria reatus premat. Et quicquid de faciendis signis acceperis, uel accepisti, haec non tibi, sed illis deputes donata, pro quorum tibi salute collata sunt.

CAP. XXXII.

Ut Ædilbercto³ regi litteras et dona miserit.

MISIT idem beatus papa Gregorius eodem tempore etiam regi Aedilbercto⁴ epistulam, simul et dona in diuersis speciebus perplura; temporalibus quoque honoribus regem glorificare satagens, cui gloriae caelestis suo labore et industria notitiam prouenisse gaudebat. Exemplar autem praefatae epistulae hoc est:

f. 23 b.

| Domino gloriosissimo atque praeccellentissimo filio Aedilbercto⁵ regi Anglorum Gregorius episcopus.

Propter hoc omnipotens Deus bonos quosque ad populorum regimina perducit, ut per eos omnibus, quibus praelati fuerint, dona suae pietatis impendat. Quod in Anglorum

Letter to
Ethelbert,
June 22,
601.

¹ -cipisti M¹. ² opera M. B². ³ edilbericto N. ⁴ aedilbericto N; ædīlberchto C. *here and above.* ⁵ adil- M¹; adilberto B¹; alberto B²; ædīlberhto C; aedilbericto N.

gente factum cognouimus, cui uestra gloria idcirco est praeposita, ut per bona, quae uobis concessa sunt, etiam subiectae uobis genti superna beneficia praestarentur. Et ideo, gloriose fili, eam, quam accepisti diuinitus gratiam, sollicita mente custodi, Christianam fidem in populis tibi subditis extendere festina, zelum rectitudinis tuae in eorum conuersione multiplica, idolorum cultus insequere, fanorum aedificia euerte, subditorum mores ex magna uitae munditia, exhortando, terrendo, blandiendo, corrigendo, et boni operis exempla monstrando aedifica; ut illum retributorem inuenias in caelo, cuius nomen atque cognitionem dilataueris in terra. Ipse enim uestrae quoque gloriae nomen etiam posteris gloriosius reddet, cuius uos honorem quaeritis et seruatis in gentibus.

Sic etenim Constantinus quondam piissimus imperator Romanam rempublicam a peruersis idolorum cultibus reuocans omnipotenti Deo Domino nostro¹ Iesu Christo secum subdidit, seque cum subiectis populis tota ad eum mente conuertit. Unde factum est, ut antiquorum principum nomen suis uir ille laudibus uinceret, et tanto in opinione praecessores suos, quanto et in bono opere superaret. Et nunc itaque uestra gloria cognitionem unius Dei, Patris, et Filii, et Spiritus Sancti, regibus ac populis sibimet subiectis festinet infundere, ut² et antiquos gentis suae reges laudibus ac meritis transeat, et quanto in subiectis suis etiam aliena peccata deteriserit, tanto etiam de peccatis propriis ante omnipotentis Dei terribile examen securior fiat.

Reuerentissimus frater noster Augustinus episcopus in monasterii regula edoctus, sacrae scripturae scientia repletus, bonis auctore Deo operibus praeditus, quaeque uos ammonet, libenter³ audite, deuote peragite, studiose in memoria reseruate; quia, si uos eum in eo, quod pro omnipotente Deo⁴ loquitur, auditis, isdem omnipotens Deus hunc

¹ nostro om. M¹.² ut om. M.³ libenter om. M. H₁.⁴ domino M. H₁.

f. 24 a.

pro uobis exorantem celerius exaudit. Si enim, quod absit, uerba eius postponitis, quando¹ cum omnipotens Deus poterit audire pro uobis, quem uos neglegitis audire pro Deo? Tota igitur mente cum eo uos in feruore fidei stringite, atque adnissum illius uirtute, | quam uobis diuinitas tribuit, adiuuate, ut regni sui uos ipse faciat esse participes, cuius uos fidem in regno uestro recipi facitis² et custodiri.

Matth.
xxiv. 7;
Marc.
xiii. 8;
Luc. xxi.
11.

Praeterea scire uestram gloriam uolumus, quia, sicut in scriptura sacra ex uerbis Domini omnipotentis agnoscimus, praesentis mundi iam terminus iuxta est, et sanctorum regnum uenturum est, quod nullo umquam poterit fine terminari. Adpropinquante autem eodem mundi termino, multa imminet, quae antea non fuerunt; uidelicet immutationes aeris, terroresque de caelo, et contra ordinationem temporum tempestates, bella, fames, pestilentiae, terrae motus per loca; quae tamen non omnia nostris diebus uentura sunt, sed post nostros dies omnia subsequuntur. Uos itaque, siqua ex his euenire in terra uestra cognoscitis, nullo modo uestrum animum perturbetis; quia idcirco haec signa de fine saeculi praemittuntur, ut de animabus nostris debeamus esse solliciti, de mortis hora suspecti, et uenturo Iudici in bonis actibus inueniamur esse praeparati. Haec nunc, gloriose fili, paucis locutus sum, ut cum Christiana fides in regno uestro excreuerit, nostra quoque apud uos locutio latior excreseat, et tanto plus loqui libeat, quanto se in mente nostra gaudia de gentis uestrae perfecta conuersione multiplicant.

f. Phil. i.
5.

Parua autem exenia transmissi, quae uobis parua non erunt, cum a uobis ex beati Petri apostoli fuerint benedictione suscepta. Omnipotens itaque Deus in uobis gratiam suam, quam coepit, perficiat, atque uitam uestram et hic per multorum annorum curricula extendat, et post

¹ quomodo N² and perhaps C¹. ² faciatis M. with punctum delens above the a; faciatis C. B².

longa tempora in caelestis uos patriae congregatione recipiat. Incolumem¹ excellentiam uestram gratia superna custodiat, domine fili.

Data die X.² Kalendarum Iuliarum, imperante domino nostro Mauricio Tiberio piissimo Augusto anno XVIII, post consulatum³ eiusdem domini anno XVIII, indictione IIII.

CAP. XXXIII.

Ut Augustinus ecclesiam Saluatoris instaurauerit, et monasterium beati Petri apostoli fecerit; et de primo eius abbate Petro.

Augustine builds Christ Church Canterbury on an ancient Christian site,

and the monastery of SS. Peter and Paul.

Drowning of Abbot Peter.

AT Augustinus, ubi in regia ciuitate sedem episcopalem, ut praediximus, accepit, recuperauit in ea, regio fultus adminiculo, ecclesiam, quam inibi antiquo Romanorum fidelium opere factam fuisse didicerat, et eam in nomine sancti Saluatoris Dei et Domini nostri Iesu Christi sacrauit, atque ibidem sibi habitationem statuit et cunctis successoribus suis. Fecit autem et monasterium non longe ab ipsa ciuitate ad orientem, in quo, eius hortatu, Aedilberet⁴ ecclesiam beatorum apostolorum Petri et Pauli a fundamentis construxit, ac diuersis donis ditauit, in qua et ipsius Augustini, et omnium episcoporum | Doruuernensium, f. 24 b. simul et regum Cantiae poni corpora possent. Quam tamen ecclesiam non ipse Augustinus, sed successor eius Laurentius consecrauit.

Primus autem eiusdem monasterii abbas Petrus presbiter fuit, qui legatus Galliam missus demersus est in sinu maris, qui uocatur Amflea, et ab⁵ incolis loci ignobili traditus sepulturae; sed omnipotens Deus ut, qualis meriti uir fuerit, demonstraret, omni⁶ nocte

¹ custodiat, inserted here and then deleted by means of three points M.

² X. inserted below the line M.

³ PC. id est post consulatum uel patres conscripti N.

⁴ aedilbercht C; aedilberiet N.

⁵ ab om. M.

⁶ omne M.

supra sepulchrum eius lux caelestis apparuit, donec animaduertentes uicini, qui uidebant, sanctum fuisse uirum, qui ibi esset sepultus, et inuestigantes, unde uel quis esset, abstulerunt corpus, et in Bononia ciuitate iuxta honorem tanto uiro congruum in ecclesia posuerunt.

CAP. XXXIV.

Ut Aedilfrid¹ rex Nordanhymbrorum Scottorum² gentes proelio conterens ab Anglorum finibus expulerit.

His temporibus regno Nordanhymbrorum praefuit rex fortissimus et gloriae cupidissimus Aedilfrid¹, qui plus omnibus Anglorum primatibus gentem uastauit³ Brettonum; ita ut Sauli quondam regi Israeliticae gentis comparandus uideretur, excepto dumtaxat hoc, quod diuinae erat religionis ignarus. Nemo enim in tribunis, nemo in regibus plures eorum terras, exterminatis uel subiugatis indigenis, aut tributarias genti Anglorum, aut habitabiles fecit. Cui merito poterat illud, quod benedicens filium patriarcha in personam Saulis dicebat, aptari: 'Beniamin⁴ lupus rapax, mane comedet praedam et uespere diuidet spolia.'

Ethelfrid of Northumbria subduces the Britons.

Unde motus eius profectibus Aedan⁵ rex Scottorum⁶, qui Britanniam inhabitant, uenit contra eum cum inmenso ac forti exercitu; sed cum paucis uictus aufugit⁷. Siquidem in loco celeberrimo, qui dicitur Degsastán, id est Degsa lapis, omnis pene eius est caesus⁸ exercitus. In qua etiam pugna Theodbald frater Aedilfridi⁹ cum omni illo, quem ipse ducebat, exercitu peremptus est. Quod uidelicet bellum Aedilfrid¹ anno ab incarnatione Domini DCIII, regni autem

Defeats Aedan King of the Scots of Dalriada at Degsastan, A. D. 603.

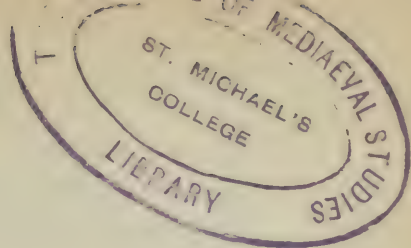
¹ aed- C. ² rectorum N¹; brittonum N². ³ fastabat C.

⁴ beneamin M¹. ⁵ eadán N. ⁶ sçorum, i. e. sanctorum N¹.

⁷ uictus inserted above the line in M. after aufugit. ⁸ cessus M¹.

with former s deleted. ⁹ aedilfridi C; aedilbericti N.

sui, quod XX et IIII annis tenuit, anno XI, perfecit ; porro anno Focatis, qui tum Romani regni apicem tenebat, primo. Neque ex eo tempore quisquam regum Scottorum in Brittania aduersus gentem Anglorum usque ad hanc diem in proelium uenire audebat.



LIBER SECUNDUS.

CAP. I.

De obitu beati papae¹ Gregorii.

HIS temporibus, id est anno dominicae incarnationis DCV, beatus papa Gregorius, postquam sedem Romanae et apostolicae ecclesiae XIII annos, menses VI, et dies X gloriosissime rexit, defunctus est, atque ad aeternam regni caelestis sedem translatus. De quo nos conuenit, quia nostram, id est Anglorum, gentem de potestate Satanae ad fidem Christi sua industria conuertit, latiore in nostra historia ecclesiastica facere sermonem, quem recte nostrum appellare | possumus et debemus apostolum. Quia, cum primum in toto orbe gereret pontificatum², et conuersis iam dudum ad fidem ueritatis esset praelatus ecclesiis, nostram gentem eatenus idolis mancipatam Christi fecit ecclesiam, ita ut apostolicum illum de eo liceat nobis proferre sermonem : quia etsi aliis non est apostolus, sed tamen nobis est ; nam signaculum apostolatus eius nos sumus in Domino.

Death of Gregory, the Apostle of the English.

Erat autem natione Romanus, a³ patre Gordiano, genus a proauis non solum nobile, sed et religiosum ducens. Denique Felix eiusdem apostolicae sedis quondam episcopus, uir magnae gloriae in Christo et ecclesia, eius fuit atauus. Sed⁴ ipse nobilitatem religionis non minore quam parentes et cognati uirtute

His parent-age.

¹ In B. a later hand has obliterated the word papae with red ochre.

² pontif. ger. M. ³ ex C. ⁴ sed et M.

His monastic Life.

deuotionis exercuit. Nobilitatem uero illam, quam ad saeculum uidebatur habere, totam ad nanciscendam supernae gloriæ dignitatis diuina gratia largiente conuertit. Nam mutato repente habitu saeculari monasterium petiit, in quo tanta perfectionis gratia coepit conuersari, ut, sicut ipse postea flendo solebat adtestari, animo illius labentia cuncta subteressent, ut rebus omnibus, quæ uoluuntur, emineret, ut nulla nisi caelestia cogitare soleret, ut etiam retentus corpore ipsa iam carnis claustra contemplatione transiret, ut mortem quoque, quæ pene cunctis poena est, uidelicet ut ingressum uitæ, et laboris sui præmium amaret. Haec¹ autem ipse de se, non profectum iactando uirtutum, sed deflendo potius defectum, quem sibi per curam pastorem incurrisse uidebatur, referre consueuerat. Denique tempore quodam secreto, cum diacono suo Petro conloquens, enumeratis animi sui uirtutibus priscis, mox dolendo subiunxit: 'At nunc ex occasione curæ pastoralis saecularium hominum negotia patitur, et post tam pulchram quietis suæ speciem terreni actus puluere fedatur. Cumque se pro condescensione² multorum ad exteriora sparserit, etiam cum interiora appetit, ad hæc procul dubio minor redit. Perpendo itaque, quid tolero, perpendo, quid amisi; dumque intueor illud, quod perdidici, fit hoc grauius, quod porto.'

Dial. i.
Prol.

His pastoral Life

Haec quidem sanctus uir ex magnæ humilitatis intentione dicebat; sed nos credere decet nihil eum monachicæ perfectionis perdidisse occasione³ curæ pastoralis, immo potiore tunc sumsisse profectum de labore conuersionis multorum, quam de propriæ⁴ quondam quiete conuersionis habuerat; maxime quia et pontificali functus officio domum suam monasterium facere curauit; | et dum primo de monasterio f. 26 a.

¹ hoc C. B². ² descensione M. H₁. ³ -ne om. M¹. at end of a line. ⁴ -ria C.

Epist. ad
Lean-
rum, Ep.
Hispal.

abstractus, ad ministerium altaris ordinatus, atque Constantinopolim apocrisiarius ab apostolica sede directus est, non¹ tamen in terreno conuersatus palatio propositum uitae caelestis intermisit. Nam quosdam fratrum ex monasterio suo, qui eum gratia germanae caritatis ad regiam urbem secuti sunt, in tutamentum coepit obseruantiae regularis habere; uidelicet ut eorum semper exemplo, sicut ipse scribit, ad orationis placidum litus, quasi anchorae fune restringeretur, cum incessabili causarum saecularium impulsu fluctuaret, concussamque saeculi actibus mentem inter eos cotidie per studiosae lectionis roboraret alloquium. Horum ergo consortio non solum a terrenis est munitus incursibus, uerum etiam ad caelestis exercitia uitae magis magisque succensus.

Nam hortati sunt eum, ut librum beati Iob magnis inuolutum obscuritatibus mystica interpretatione discuteret; neque negare potuit opus, quod sibi fraternus amor multis utile futurum inponebat. Sed eundem² librum, quomodo iuxta litteram intellegendus, qualiter ad³ Christi et⁴ ecclesiae sacramenta referendus, quo sensu unicuique fidelium sit aptandus, per XXX et V libros expositionis miranda ratione perdocuit. Quod uidelicet opus in regia quidem urbe apocrisiarius inchoauit, Romae autem iam pontifex factus expleuit. Qui cum adhuc⁵ esset regia in urbe positus, nascentem ibi nouam heresim de statu nostrae resurrectionis, cum ipso, quo exorta⁶ est, initio, iuuante se gratia catholicae ueritatis, attriuit. Siquidem Eutycius⁷ eiusdem urbis episcopus dogmatizabat corpus nostrum in illa resurrectionis gloria inpalpabile, uentis aereque⁸ subtilius esse futurum; quod ille audiens, et⁹ ratione ueritatis, et exemplo dominicae resurrectionis, probauit hoc dogma

His works.
The Com-
mentary on
Job.

¹ nec C. ² eandem M^l. ³ et ad M. ⁴ et om. C. N.
⁵ adhuc om. M. ⁶ ex quo orta M. ⁷ euthycius C; euthi-
cius N; eutychiu B. ⁸ aerique MSS. ⁹ ex N.

orthodoxae fidei omnimodis esse contrarium. Catholica etenim fides habet, quod corpus nostrum illa immortalitatis gloria sublimatum subtile quidem sit per effectum spiritalis potentiae, sed palpabile per ueritatem naturae; iuxta exemplum dominici corporis, de quo a mortuis suscitato dicit ipse discipulis: ‘Palpate et uidete, quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut me uidetis habere.’ In cuius adsertione fidei uenerabilis pater Gregorius in tantum contra nascentem heresim nouam laborare contendit, tanta hanc instantia, iuuante etiam piissimo imperatore Tiberio Constantino, conminuit, ut nullus exinde sit inuentus, qui eius resuscitator existeret.

Luc. xxiv.
39.

The ‘Cura
Pastoralis.’

Alium quoque librum composuit egregium, | qui f. 26 b. uocatur Pastoralis, in quo manifesta luce patefecit, quales ad ecclesiae regimen adsumi¹, qualiter ipsi rectores uiuere, qua discretione² singulas quasque audientium instruere personas, et quanta consideratione propriam cotidie debeant fragilitatem pensare. Sed et omelias euangelii numero XL composuit, quas³ in duobus codicibus aequa sorte distinxit. Libros etiam Dialogorum IIII fecit, in quibus, rogatu Petri diaconi sui, uirtutes sanctorum, quos in Italia clariores nosse uel audire poterat, ad exemplum uiuendi posteris collegit⁴; ut, sicut in libris expositionum suarum, quibus sit uirtutibus insudandum, edocuit, ita etiam descriptis sanctorum miraculis, quae uirtutum earumdem sit claritas, ostenderet. Primam quoque et ultimam Ezechielis⁵ prophetae partem, quae uidebantur obscuriores, per omelias XX et duas, quantum lucis intus habeant, demonstrauit. Excepto libello responsionum, quem ad interrogationes sancti Augustini primi Anglorum gentis episcopi scripsit, ut et⁶ supra docuimus, totum ipsum libellum his inserentes his-

Homilies
and Dia-
logues.

Comment-
ary on
Ezekiel, Re-
sponses,
&c.

¹ ut suum M.

² districtione N.

³ quos M. B. W; quod N.

⁴ colligit M¹. N¹.

⁵ in ezech- M; hiez- N. B².

⁶ et ut M.

toriis; libello quoque synodico, quem cum¹ episcopis Italiae de necessariis ecclesiae causis utillimum composuit, et familiaribus ad quosdam litteris. Quod eo magis mirum est tot eum ac tanta condere uolumina potuisse, quod omni pene iuuentutis suae tempore, ut uerbis ipsius loquar, crebris uiscerum doloribus cruciatur², horis momentisque omnibus fracta stomachi uirtute lassescebat, lentis quidem, sed tamen continuis febribus anhelabat. Uerum inter haec, dum sollicitus pensaret, quia scriptura teste: 'Omnis filius, qui recipitur, flagellatur'; quo malis praesentibus durius deprimebatur, eo de aeterna certius praesumptione respirabat.

Hebr. xii.
6.

Haec quidem de immortali eius sint dicta ingenio, quod nec tanto corporis potuit dolore restingui³. Nam alii quidam pontifices construendis ornandisque auro uel argento ecclesiis operam dabant, hic autem totus erga animarum lucra uacabat.

cf. Ps.
cx. 9.

Quicquid pecuniae habuerat, sedulus hoc dispergere ac dare pauperibus curabat, ut iustitia eius maneret in saeculum saeculi, et cornu eius exaltaretur in gloria; ita ut illud beati Iob ueraciter dicere posset: 'Auris audiens beatificauit⁴ me, et oculus uidens testimonium reddebat mihi, quod liberassem pauperem uociferantem, et pupillum, cui non esset adiutor. Benedictio perituri super me ueniebat, et cor uiduae consolatus sum. Iustitia indutus sum, et uestiui⁵ me, sicut uestimento et diademate⁶, iudicio meo. | Oculus fui caeco, et pes claudus. Pater eram pauperum, et causam, quam nesciebam, diligentissime inuestigabam. Conterebam molas iniqui, et de dentibus illius auferebam praedam.' Et paulo post: 'Si negaui,' inquit, 'quod uolebant, pauperibus, et oculos uiduae exspectare feci. Si comedi

His character.

Iob xxix.
11-17.

cf. 27 a.

Iob xxxi.
16-18.

¹ cum om. M.

² fatigatur M¹.

³ restringi C; restringui

D, with r deleted.

⁴ beatificabat M. H₁. W. and so Vulgate.

⁵ uestiuit M.

⁶ dead- M¹. N¹.

bucellam meam solus, et non comedit pupillus ex ea. Quia ab infantia mea creuit mecum miseratio, et de utero matris meae egressa est mecum.'

His joy at
the con-
version of
the
English.

Ad cuius pietatis et iustitiae opus pertinet etiam hoc, quod nostram gentem per praedicatores, quos huc direxit, de ¹ dentibus antiqui hostis eripiens aeternae libertatis fecit esse participem; cuius fidei et saluti congaudens, quamque digna laude commendans, ipse dicit in Expositione beati Iob: 'Ecce lingua Britanniae, quae nil aliud nouerat quam barbarum ² frendere, iam dudum in diuinis laudibus Hebreum coepit alleluia resonare ³. Ecce quondam tumidus, iam substratus sanctorum pedibus seruit oceanus, eiusque barbaros motus, quos terreni principes edomare ferro nequuerant, hos pro diuina formidine sacerdotum ora simplicibus uerbis ligant, et qui cateruas pugnantium infidelis nequaquam metueret, iam nunc fidelis humilium linguas timet. Quia enim perceptis caelestibus uerbis, clarescentibus quoque miraculis, uirtus ei diuinae cognitionis infunditur, eiusdem diuinitatis terrore refrenatur, ut praue agere metuat, ac totis desideriis ad aeternitatis gratiam uenire concupiscat.' Quibus uerbis beatus Gregorius hoc quoque declarat, quia sanctus Augustinus et socii eius non sola praedicatione uerborum, sed etiam caelestium ostensione signorum gentem Anglorum ad agnitionem ueritatis perducebant.

Lib. xxvii.
c. 11.

Liturgical
Reforms.

Fecit inter alia beatus papa ⁴ Gregorius, ut in ecclesiis sanctorum apostolorum Petri et Pauli super corpora eorum missae celebrarentur. Sed et in ipsa missarum celebratione tria uerba maximae perfectionis plena superadiecit: 'Diesque nostros in tua pace disponas, atque ab aeterna damnatione nos eripi, et in electorum tuorum iubeas grege numerari ⁵.'

¹ de om. N¹. C¹. ² barbara C. ³ sonare M. ⁴ obliterated
in B. v p. 73. ⁵ per xpm dñm nrm add C.

Rexit autem ecclesiam temporibus imperatorum Mauricii et Focatis. Secundo autem eiusdem Focatis anno transiens ex hac uita, migravit ad ueram, quae in caelis est, uitam. Sepultus uero est corpore in ecclesia beati Petri apostoli, ante secretarium, die quarto Iduum Martiarum, quandoque in ipso cum ceteris sanctae ecclesiae pastoribus resurrecturus in gloria, scriptumque in tumba ¹ ipsius epitaphium huiusmodi :

Death,
burial, and
epitaph.

Suscipe, terra, tuo corpus de corpore sumtum,

Reddere quod ualeas uiuificante Deo.

27 b. | *Spiritus astra petit, leti² nil iura nocebunt,*

Cui uitae alterius mors magis ipsa uia est.

Pontificis summi hoc clauduntur membra sepulchro,

Qui innumeris semper uiuit ubique bonis.

Esuriem dapibus superauit, frigora ueste,

Atque animas monitis texit ab hoste sacris.

Implebatque actu, quicquid sermone docebat,

Esset ut exemplum, mystica uerba loquens.

Ad Christum Anglos conuertit pietate magistra,

Adquirens fidei agmina gente noua.

Hic labor, hoc studium, haec tibi cura, hoc pastor agebas,

Ut Domino offerres plurima lucra gregis.

Hisque Dei consul factus laetare triumphis;

Nam mercedem³ operum iam sine fine tenes.

Nec ⁴ silentio praetereunda opinio, quae de beato Gregorio traditione maiorum ad nos usque perlata est ; qua uidelicet ex causa admonitus tam sedulam erga salutem nostrae gentis curam gesserit. Dicunt, quia Tradition as to the origin of the mission to the English.

die quadam cum, aduenientibus nuper mercatoribus, multa uenalia in forum fuissent conlata, multi ad emendum confluxissent, et ipsum Gregorium inter alios aduenisse, ac uidisse inter alia pueros uenales

¹ tumbo M^l. ² loeti M. B. ³ mercedem M^l. ⁴ Nec has a large illuminated initial in B. as if for the beginning of a new chapter, but there is no fresh number in the margin. O₇ begins a new chapter here.

positos candidi corporis, ac uenusti uultus, capillorum quoque forma egregia. Quos cum aspiceret, interrogauit, ut aiunt, de qua regione uel terra essent adlati. Dictumque est, quia de Brittania insula, cuius incolae talis essent aspectus. Rursus interrogauit, utrum idem insulani Christiani, an paganis adhuc erroribus essent implicati. Dictum¹ est, quod essent pagani. At ille, intimo ex corde longa² trahens suspiria: 'Heu, pro dolor!' inquit, 'quod tam lucidi uultus homines tenebrarum auctor possidet, tantaque gratia frontispicii mentem ab interna gratia uacuam gestat!' Rursus ergo interrogauit, quod esset uocabulum gentis illius. Responsum est, quod Angli uocarentur. At ille: 'Bene,' inquit; 'nam et angelicam habent faciem, et tales angelorum in caelis decet esse coheredes. Quod habet nomen ipsa prouincia, de qua isti sunt adlati?' Responsum est, quod Deiri uocarentur idem prouinciales. At ille: 'Bene,' inquit, 'Deiri; de ira eruti, et ad misericordiam Christi uocati. Rex prouinciae illius quomodo appellatur?' Responsum est, quod Aelli³ diceretur. At ille adludens ad nomen ait: 'Alleluia, laudem Dei Creatoris illis in partibus oportet cantari.'

Accedensque ad pontificem Romanae et apostolicae sedis, nondum enim erat ipse pontifex factus, rogauit, ut genti Anglorum in Britanniam aliquos uerbi ministros, per quos ad Christum conuerteretur, mitteret; se ipsum paratum esse in hoc opus Domino cooperante perficiendum, si tamen apostolico papae, hoc ut fieret, placeret. | Quod dum perficere non posset, quia, etsi f. 28 a. pontifex concedere illi, quod petierat, uoluit, non tamen ciues Romani, ut tam longe ab urbe secederet⁴, potuere permittere; mox ut ipse pontificatus officio functus

¹ dictumque M. ² from this point down to the words *magnam auream* on p. 126 inclusive, there is a lacuna in N caused by the loss of a fold of (probably) eight leaves. ³ aelle C¹. B²; elle C².

⁴ recederet M¹.

est, perfecit opus diu desideratum ; alios quidem praedicatores mittens, sed ipse praedicationem ut fructificaret, suis exhortationibus ac precibus adiuuans. Haec iuxta opinionem, quam ab antiquis accepimus, historiae nostrae ecclesiasticae inserere opportunum duximus.

CAP. II.

Ut Augustinus Brettonum episcopos pro pace catholica, etiam miraculo caelesti coram eis facto, monuerit ; quaeue illos spernentes ultio secuta sit.

INTEREA Augustinus adiutorio usus Aedilbereti ¹ regis conuocauit ad suum colloquium episcopos siue doctores proximae Brettonum prouinciae in loco, qui usque hodie lingua Anglorum Augustinaes ² Ác, id est robur Augustini, in confinio Huicciorum ³ et Occidentalium Saxonum appellatur ; coepitque eis fraterna admonitione suadere, ut pace catholica secum habita communem euangelizandi gentibus pro Domino laborem susciperent. Non enim paschae diem ⁴ dominicum suo tempore, sed a ⁵ XIII^{II} usque ad XX lunam obseruabant ; quae computatio LXXXIII annorum circulo continetur. Sed et alia plurima unitati ecclesiasticae contraria faciebant. Qui cum longa disputatione habita, neque precibus, neque hortamentis, neque increpationibus Augustini ac sociorum eius adsensum praebere uoluissent, sed suas potius traditiones uniuersis, quae per orbem sibi in Christo concordant, ecclesiis praeferrent, sanctus pater Augustinus hunc laboriosi ac longi certaminis finem fecit, ut diceret : ‘Obsecremus Deum, qui habitare facit unanimes in domu Patris sui, ut ipse nobis insinuare caelestibus signis dignetur, quae sequenda traditio, quibus sit uiis ad ingressum regni illius properandum. Adducatur

Conference of Augustine with the British Bishops at Augustine's Oak.

f. Ps.
xvii. 7.

¹ aedilberhti C. ² ag- C. ³ uuice- C ; uice- B. ⁴ dom.
diem M. H¹. ⁵ a om. M.

Augustine
heals a
blind man.

aliquis eger, et per cuius preces fuerit curatus, huius fides et operatio Deo deuota atque omnibus sequenda credatur.' Quod cum aduersarii, inuiti licet, concederent, adlatus est quidam de genere Anglorum, oculorum luce priuatus; qui cum oblatus Brettonum sacerdotibus nil curationis uel sanationis horum ministerio perciperet, tandem Augustinus, iusta necessitate compulsus, flectit genua sua ad Patrem Domini nostri Iesu Christi, deprecans, ut uisum caeco, quem amiserat, restitueret, et per inlumptionem unius hominis corporalem, in plurimorum corde fidelium spiritalis gratiam lucis accenderet. Nec mora, inluminatur caecus, ac uerus summae lucis praeco ab omnibus praedicatur Augustinus. Tum Brettones confitentur quidem intellexisse se ueram esse uiam iustitiae, quam praedicaret Augustinus; sed non se¹ posse absque suorum consensu ac licentia priscis abdicare moribus. | Unde postulabant, ut secundo synodus pluribus aduenientibus fieret.

cf. Eph.
iii. 14.

f. 28 b.

Second
Conference.

Quod cum esset statutum, uenerunt, ut perhibent, VII Brettonum episcopi et plures uiri doctissimi, maxime de nobilissimo eorum monasterio, quod uocatur lingua Anglorum Bancornaburg², cui tempore illo Dinoot abbas praefuisse narratur, qui ad praefatum ituri³ concilium uenerunt primo ad quendam uirum sanctum ac prudentem, qui apud⁴ eos anachoreticam ducere uitam solebat, consulentes, an ad praedicationem Augustini suas deserere traditiones deberent⁵. Qui respondebat: 'Si homo Dei est, sequimini illum.' Dixerunt: 'Et unde hoc possumus probare?' At ille: 'Dominus,' inquit, 'ait: "Tollite iugum meum super uos, et discite a me, quia mitis sum et humilis corde."' Si ergo Augustinus ille mitis est et humilis corde, credibile est, quia iugum Christi et ipse portet, et

Matth. x
29.

¹ se om. M¹.

² bon- C¹; of boncrabyrig A.S.

³ illum

M. H₁¹ altered to illud conc. uenientes. H₁².

⁴ apud M.

⁵ debuissent M¹.

uobis portandum offerat ; sin autem inmitis ac superbus est, constat, quia non est de Deo, neque nobis eius sermo curandus.' Qui rursus aiebant : 'Et unde uel hoc dinoscere ualemus?' 'Procurate,' inquit, 'ut ipse prior cum suis ad locum synodi adueniat, et, si uobis adpropinquantibus adsurrexerit, scientes, quia famulus Christi est, obtemperanter illum audite ; sin autem uos spreuerit, nec coram uobis adsurgere uoluerit, cum sitis numero plures, et ipse spernatur a uobis.'

Fecerunt, ut dixerat. Factumque est, ut uenientibus illis sederet Augustinus in sella. Quod illi uidentes mox in iram conuersi sunt, eumque notantes superbiae, cunctis, quae dicebat, contradicere laborabant. Dicebat autem eis quia 'in multis quidem nostrae consuetudini, immo uniuersalis ecclesiae contraria geritis ; et tamen si in tribus his mihi obtemperare uultis, ut pascha suo tempore celebretis ; ut ministerium baptizandi, quo Deo renascimur, iuxta morem sanctae Romanae et apostolicae ecclesiae compleatis ; ut genti¹ Anglorum una nobiscum uerbum Domini praedicetis ; cetera, quae agitis, quamuis moribus nostris contraria, aequanimiter cuncta tolerabimus².' At illi nil horum se facturos, neque illum pro archiepiscopo habituros esse respondebant ; conferentes ad inuicem, quia 'si modo nobis adsurgere noluit, quanto magis, si ei subdi coeperimus, iam nos pro nihilo contemnet.'

Augustine's terms refused.

Quibus uir Domini Augustinus fertur minitans praedixisse, quia, si pacem cum fratribus accipere nollent, bellum ab hostibus forent accepturi ; et, si nationi Anglorum noluissent uiam uitae praedicare, per horum manus ultionem essent mortis passuri. Quod ita | per omnia, ut praedixerat, diuino agente iudicio patratum est.

Alleged prophecy of Augustine.

Siquidem post haec ipse, de quo diximus, rex Anglo-

Its fulfilment at the Battle of Chester.

¹ gentibus C. D. ² toleramus B¹.

rum fortissimus Aedilfrid¹ collecto grandi exercitu ad ciuitatem Legionum, quae a gente Anglorum Legæcaestir², a Brettonibus autem rectius Carlegion appellatur, maximam gentis perfidae stragem dedit. Cumque bellum acturus uideret sacerdotes eorum, qui ad exorandum Deum³ pro milite bellum agente conuenerant, seorsum in tutiore loco consistere, sciscitabatur, qui essent hi, quidue acturi illo conuenissent. Erant autem plurimi eorum de monasterio Bancor⁴, in quo tantus fertur fuisse numerus monachorum, ut, cum in VII portiones esset cum praepositis sibi rectoribus monasterium diuisum, nulla harum portio minus quam CCC^{tos} homines haberet, qui omnes de labore manuum suarum uiuere solebant. Horum ergo plurimi ad memoratam aciem, peracto ieiunio triduo, cum aliis orandi causa conuenerant, habentes defensorem nomine Brocmailum, qui eos intentos precibus a barbarorum gladiis protegeret⁵. Quorum causam aduentus cum intellexisset rex Aedilfrid⁶, ait: 'Ergo si aduersum nos ad Deum suum clamant, profecto et ipsi, quamuis arma non ferant, contra nos pugnant, qui aduersis nos inprecationibus persequuntur.' Itaque in hos primum arma uerti iubet, et sic ceteras nefandae militiae copias non sine magno exercitus sui damno deleuit. Extinctos in ea pugna ferunt de his, qui ad orandum uenerant, uiros circiter mille CC^{tos}, et solum L fuga esse lapsos. Brocmail ad primum hostium aduentum cum suis terga uertens, eos, quos defendere debuerat, inermes ac nudos ferientibus gladiis reliquit. Sicque⁷ completum est praesagium sancti pontificis Augustini, quamuis ipso iam multo ante tempore ad caelestia regna sublato, ut etiam temporalis interitus ultione

¹ sic B¹; æðelfred B²; æðilfrið C.
Legæcaester B².

³ dominum M. H₁.

² sic B¹; -ter C;

⁴ boncor C.

⁵ -rent M.

⁶ æðilfrið C; aedilfrid B¹; æðilfred B².

⁷ que om. M.

sentirent perfidi, quod oblata¹ sibi perpetuae salutis consilia spreuerant.

CAP. III.

Ut idem Mellitum ac Iustum episcopos fecerit ; et de obitu ipsius².

ANNO dominicae incarnationis DCIIII^{mo}, Augustinus Brittaniarum archiepiscopus ordinauit duos episcopos, Mellitum uidelicet et Iustum ; Mellitum quidem ad praedicandum prouinciae Orientalium Saxonum, qui Tamense fluuio dirimuntur a Cantia, et ipsi orientali mari contigui, quorum metropolis Lundonia ciuitas est, super ripam praefati fluminis posita, et ipsa multorum emporium³ populorum terra marique uenientium ; in qua uidelicet gente tunc temporis Saberet⁴ nepos Aedilbercti⁵ ex sorore Rricula regnabat, | quamuis sub potestate positus eiusdem Aedilbercti⁶, qui omnibus, ut supra dictum est, usque ad terminum Humbrae fluminis Anglorum gentibus imperabat. Ubi uero et haec prouincia uerbum ueritatis praedicante Mellito accepit, fecit rex Aedilberct⁷ in ciuitate Lundonia ecclesiam sancti Pauli apostoli, in qua locum sedis episcopalis, et ipse, et successores eius haberent. Iustum uero in ipsa Cantia Augustinus episcopum ordinauit in ciuitate Dorubreui, quam gens Anglorum a primario quondam illius, qui dicebatur Hrof, Hrofæscæstræ⁸ cognominat. Distat autem a Doruuerni milibus passuum ferme XXIIII ad occidentem, in qua rex Aedilberct⁷ ecclesiam beati Andreae apostoli fecit, qui etiam episcopis utriusque huius ecclesiae dona multa, sicut et Doruuernensis, obtulit ; sed et territoria ac possessiones in usum eorum, qui erant cum episcopis, adiecit.

Augustine consecrates Mellitus and Justus to London and Rochester. A. D. 604.

29 b.

¹ ablata C. W ; allata D. ² eius M. ³ em'p'torium C ; emporium B¹. ⁴ saberht C. ⁵ aedilbercti C. ⁶ aedilbercti C². from ex sorore . . . aedilbercti om. C¹. D ; added by C² on margin. ⁷ aedilberht C. ⁸ hrofaes'caestrae B ; hrofescaester C.

Death of
Augustine.

Defunctus est autem Deo dilectus pater Augustinus, et positum corpus eius foras iuxta ecclesiam beatorum apostolorum Petri et Pauli, cuius supra meminimus, quia necdum fuerat perfecta nec dedicata. Mox uero ut dedicata est, intro inlatum, et in porticu illius aquilonali decenter sepultum est; in qua etiam sequentium archiepiscoporum omnium sunt corpora tumulata praeter duorum tantummodo, id est Theodori et Berctualdi¹, quorum corpora² in ipsa ecclesia posita sunt³, eo quod praedicta porticus plura capere nequiuit. Habet haec in medio pene sui altare in honore beati papae Gregorii dedicatum, in quo per omne sabbatum a presbytero loci illius agenda eorum sollemniter celebrantur. Scriptum uero est in tumba⁴ eiusdem Augustini epitaphium huiusmodi: 'Hic requiescit domnus Augustinus Doruuernensis⁵ archiepiscopus primus, qui olim huc a beato Gregorio Romanae urbis pontifice directus, et a Deo operatione miraculorum suffultus, Aedilbertum⁶ regem ac gentem illius ab idolorum cultu ad Christi fidem perduxit, et completis in pace diebus officii sui, defunctus est VII Kalendas Iunias, eodem rege regnante.'

cf. Luc. i.
23.

CAP. IV.

Ut Laurentius cum coepiscopis⁷ suis Scottos unitatem sanctae ecclesiae maxime in pascha obseruando sequi monuerit, et ut Mellitus Romam uenerit.

Succession
of Lauren-
tius.

SUCCESSIT Augustino in episcopatum Laurentius, quem ipse idcirco adhuc uiuens ordinauerat, ne, se defuncto, status ecclesiae tam rudis uel ad horam pastore destitutus uacillare inciperet. In quo et exemplum sequebatur primi pastoris ecclesiae, hoc est

¹ berhtualdi C¹; -uualdi C². ² corpora om. M. C. B. H₁. W.

³ non sunt H₁. ⁴ tumbo M¹. ⁵ dorouer- B. ⁶ aedil-

berhtum C. ⁷ episcopis N. co- inserted above the line in M. B.

f. 30 a.

beatissimi apostolorum principis Petri, qui, fundata Romae ecclesia Christi, Clementem sibi adiutorem euangelizandi, simul et successorem consecrasset perhibetur. Laurentius archiepiscopi gradu potitus strenuissime fundamenta ecclesiae, quae nobiliter iacta uidit, augmentare, atque ad profectum | debiti culminis, et crebra uoce sanctae exhortationis, et continuis piaae operationis exemplis prouehere curauit. Denique non solum nouae, quae de Anglis erat collecta, ecclesiae curam gerebat, sed et ueterum Brittaniae incolarum, nec non et Scottorum, qui Hiberniam insulam Britanniae proximam incolunt, populis pastorem impendere sollicitudinem curabat. Siquidem ubi Scottorum in praefata ipsorum patria, quomodo et Brettonum in ipsa Britannia, uitam ac professionem minus ecclesiasticam in multis esse cognouit, maxime quod paschae sollempnitatem non suo tempore celebrarent, sed, ut supra docuimus, a XIIII^a luna usque ad XX^{am} dominicae resurrectionis diem obseruandum esse putarent; scripsit cum coepiscopis suis exhortatoriam ad eos epistulam, obsecrans eos et contestans unitatem pacis et catholicae obseruationis cum ea, quae toto orbe diffusa est, ecclesia Christi tenere¹; cuius uidelicet epistolae principium hoc est:

Attempts at
union with
the Celtic
Churches.

Dominis carissimis fratribus episcopis uel abbatibus per uniuersam Scottiam Laurentius, Mellitus, et Iustus episcopi, serui seruorum Dei.

Dum nos sedes apostolica more suo, sicut in uniuerso orbe terrarum, in his occidujs partibus ad praedicandum gentibus paganis dirigeret, atque in hanc insulam, quae Britannia nuncupatur, contigit introisse; antequam cognosceremus, credentes, quod iuxta morem uniuersalis ecclesiae ingrederentur², in magna reuerentia sanctitatis tam Brettones quam Scottos uenerati sumus; sed cognoscentes

Letters to
the Irish,

¹ -re't M.

² the scribe at first wrote egred- M.

Brettones, Scottos meliores putauimus. Scottos uero per Daganum episcopum in hanc, quam superius memorauimus, insulam, et Columbanum abbatem in Gallis¹ uenientem nihil discrepare a Brettonibus in eorum conuersatione didicimus. Nam Daganus episcopus ad nos ueniens, non solum cibum nobiscum, sed nec in eodem hospitio, quo uestebamur, sumere uoluit.

and British
Clergy.

Misit idem Laurentius cum coepiscopis² suis etiam Brettonum sacerdotibus litteras suo³ gradui condignas, quibus eos in unitate catholica confirmare satagit. Sed quantum haec agendo profecerit, adhuc praesentia tempora declarant.

Mellitus
goes to
Rome.

His temporibus uenit Mellitus Lundoniae episcopus Romam, de necessariis ecclesiae Anglorum cum apostolico papa Bonifatio tractaturus. Et cum idem papa reuerentissimus cogeret synodum episcoporum Italiae, de uita monachorum et quiete ordinaturus, et ipse Mellitus inter eos adsedit anno VIII imperii Focatis principis, indictione XIII^a, tertio die Kalendarum Martiarum; ut quaeque erant regulariter decreta, sua quoque auctoritate subscribens confirmaret, ac Brittaniam | rediens secum⁴ Anglorum ecclesiis mandanda f. 30 b. atque obseruanda⁵ deferret, una cum epistulis, quas idem pontifex Deo dilecto archiepiscopo Laurentio et clero uniuerso, similiter et Aedilbercto⁶ regi atque genti Anglorum direxit. Hic est Bonifatius, quartus a beato Gregorio Romanae urbis episcopo, qui inpetrauit a Focate principe donari ecclesiae Christi templum Romae, quod Pantheon uocabatur ab antiquis, quasi simulacrum esset omnium deorum; in quo ipse, eliminata omni spurcitia, fecit ecclesiam sanctae Dei genetricis atque omnium martyrum Christi; ut, exclusa multitudine daemonum, multitudo ibi sanctorum memoriam haberet.

¹ galliis C. M².

² co- inserted above the line M.

³ sui M.

⁴ secundum H₁¹.

⁵ seruanda M. H₁.

⁶ aeðilberhto C.

CAP. V.

*Ut*¹ *defunctis Aedilbercto*² *et Sabercto*³ *regibus successores eorum idolatriam resuscitarint*⁴, *ob quod et Mellitus*⁵ *ac Iustus a Britannia discesserint*⁴.

ANNO ab incarnatione dominica DCXVI, qui est annus XXI, ex quo Augustinus cum sociis ad praedicandum genti Anglorum missus est, Aedilberct⁶ rex Cantuariorum post regnum temporale, quod L et VI annis gloriosissime tenuerat, aeterna caelestis regni gaudia subiit; qui tertius quidem in regibus gentis Anglorum cunctis australibus eorum prouinciis, quae Humbrae fluuio et contiguis ei terminis sequestrantur a borealibus⁷, imperauit; sed primus omnium caeli regna conscendit. Nam primus imperium huiusmodi Aelli⁸ rex Australium Saxonum; secundus Caelin rex Occidentalium Saxonum, qui lingua ipsorum Ceaulin uocabatur; tertius, ut diximus, Aedilberct⁶ rex Cantuariorum; quartus Reduald⁹ rex Orientalium Anglorum, qui etiam uiuente Aedilbercto⁶ eidem suae genti ducatum praebebat, obtinuit; quintus Aeduini¹⁰ rex Nordanhymbrorum¹¹ gentis, id est eius, quae ad Borealem Humbrae fluminis plagam inhabitat, maiore potentia cunctis, qui¹² Britanniam incolunt, Anglorum pariter et Brettonum populis praefuit, praeter Cantuariis tantum; nec non et Meuanias Brettonum insulas, quae inter Hiberniam et Britanniam sitae sunt, Anglorum subiecit imperio; sextus Osuald¹³ et ipse Nordanhymbrorum¹⁴ rex Christianissimus, hisdem finibus regnum tenuit; septimus Osuiu¹⁵ frater eius, aequalibus pene terminis regnum nonnullo tempore coercens, Pictorum

Death of
Ethelbert,
Feb. 24, 616.

One of
seven great
kings.

¹ ut om. M. B. C. N. ² aedilberhto C. om. N. ³ saberhto C; sabericto N. ⁴ -runt N. ⁵ melitus M¹. ⁶ aedilberht, -to C. ⁷ uel ab orientalibus, insert C². ⁸ aelle C. ⁹ reduuald C. ¹⁰ eduini B¹; -ne B²; eduuine C. ¹¹ nardahymb- M; norðan- C. ¹² quae M¹. B. ¹³ osuald C. ¹⁴ norðan- C. ¹⁵ osuiiu C.

quoque atque Scottorum gentes, quae septentrionales Britanniae fines tenent, maxima ex parte perdomuit, ac tributarias fecit. Sed haec postmodum.

Defunctus uero est rex Aedilberct¹ die XXIIII mensis Februarii post XX et unum annos acceptae fidei, atque in porticu² sancti Martini intro ecclesiam beatorum apostolorum Petri et Pauli sepultus, ubi et Berctæ³ regina condita est.

His dooms.

Qui inter cetera bona, quae genti suae consulendo conferebat, etiam decreta illi iudiciorum, iuxta exempla Romanorum, cum consilio | sapientium constituit; quae f. 31 a. conscripta Anglorum sermone hactenus habentur, et obseruantur ab ea. In quibus primitus posuit, qualiter id emendare deberet, qui aliquid rerum uel ecclesiae, uel episcopi, uel reliquorum ordinum furto auferret; uolens scilicet tuitionem eis, quos et quorum doctrinam susceperat, praestare.

His
descent.

Erat autem idem Aedilberct⁴ filius Irminrici, cuius pater Octa, cuius pater Oeric cognomento Oisc, a quo reges Cantuariorum solent Oiscingas cognominare⁵. Cuius pater Hengist⁶, qui cum filio suo Oisc inuitatus a Uurtigerno Britanniam primus intrauit, ut supra retulimus.

Pagan re-
action in
Kent,

At uero post mortem Aedilbercti⁷, cum filius eius Eadbald regni gubernacula suscepisset, magno tenellis ibi adhuc ecclesiae clementis detrimento fuit. Siquidem non solum fidem Christi recipere noluerat, sed et fornicatione pollutus est tali, qualem nec inter gentes auditam apostolus testatur, ita ut uxorem patris haberet. 1 Cor. v. 1. Quo utroque scelere occasionem dedit ad priorem uomitum reuertendi his, qui sub imperio sui parentis, cf. Prov. xxvi. 11; uel fauore uel timore regio, fidei et castimoniae iura 2 Pet. ii. 22. susceperant. Nec supernae flagella districtiois perfido regi castigando et corrigendo defuere; nam crebra

¹ aeðilberht C.

² -co B.

³ berctae B; berhtae C.

⁴ aeðilberht C.

⁵ -ri H₁.

⁶ haengest C.

⁷ aeðilbercti C.

mentis uesania, et spiritus inmundi inuasione premebatur.

Auxit autem procellam huiusce perturbationis etiam and Essex. mors Sabereti¹ regis Orientalium Saxonum, qui ubi regna perennia petens tres suos filios, qui pagani perdurauerant, regni temporalis heredes reliquit, coeperunt illi mox idolatriae, quam, uiuente eo, aliquantulum intermisisse uidebantur, palam seruire, subiectisque populis idola colendi liberam dare licentiam. Cumque uiderent pontificem, celebratis in ecclesia missarum sollemniis, eucharistiam² populo dare, dicebant, ut uulgo fertur, ad eum barbara inflati stultitia: ‘Quare non et nobis porrigis panem nitidum, quem et patri nostro Saba³,’ sic namque eum appellare consuerant, ‘dabas, et populo adhuc dare in ecclesia non desistis?’ Quibus ille respondebat: ‘Si uultis ablui fonte illo salutari, quo pater uester ablutus est, potestis etiam panis sancti, cui ille participabat, esse participes; sin autem lauacrum uitae contemnitis, nullatenus ualetis panem uitae percipere.’ At illi: ‘Nolumus,’ inquit, 31 b. ‘fontem illum intrare, quia nec opus illo | nos habere nouimus, sed tamen pane illo refici uolumus.’ Cumque diligenter ac saepe ab illo essent admoniti nequaquam ita fieri posse, ut absque purgatione sacrosancta quis oblationi sacrosanctae communicaret, ad ultimum furore commoti aiebant: ‘Si non uis adsentire nobis Mellitus expelled. in tam facili⁴ causa, quam petimus, non poteris iam in nostra prouincia demorari.’ Et expulerunt eum, ac de suo regno cum suis abire iusserunt.

Qui expulsus inde uenit Cantiam, tractaturus cum Laurentio et Iusto coepiscopis, quid in his esset agendum. Decretumque est communi consilio, quia satius esset, ut omnes patriam redeuntes, libera ibi mente Domino deseruirent, quam inter rebelles fidei

¹ saeberhti C; sæbereti B².

² -tia M.

³ sæba B².

⁴ felici C. D.

Mellitus
and Justus
retire to
Gaul.

barbaros sine fructu residerent. Discessere itaque primo¹ Mellitus et Iustus, atque ad partes Galliae secessere, ibi rerum finem expectare disponentes. Sed non multo tempore reges², qui praeconem a se ueritatis expulerant, daemonicis cultibus inpune seruiebant. Nam egressi contra gentem Geuissorum in proelium, omnes pariter cum sua militia corruerunt; nec, licet auctoribus perditis, excitatum ad scelera uulgus potuit corrigi, atque ad simplicitatem fidei et caritatis, quae^{2 Cor. xi. 3.} est in Christo, reuocari.

CAP. VI.

Ut correptus ab apostolo Petro Laurentius Aeodaldum³ regem ad Christum conuerterit, qui mox Mellitum et Iustum ad praedicandum reuocauerit⁴.

Laurentius
prepares to
follow,

CUM uero et Laurentius Mellitum Iustumque secuturus ac Britanniam esset relicturus, iussit ipsa sibi nocte in ecclesia beatorum apostolorum Petri et Pauli, de qua frequenter iam diximus, stratum parari; in quo, cum post multas preces ac lacrimas ad Dominum⁵ pro statu ecclesiae fusas ad quiescendum membra posuisset, atque obdormisset, apparuit ei beatissimus apostolorum princeps, et multo illum tempore secretae noctis flagellis artioribus afficiens sciscitabatur apostolica districtione, quare gregem, quem sibi ipse crediterat, relinqueret, uel cui pastorum oues Christi in medio luporum positas fugiens ipse dimitteret⁶. 'An mei,' inquit, 'oblitus es exempli, qui pro paruulis Christi, quos mihi in indicium suae dilectionis commendauerat, uincula, uerbera, carceres, adflictiones, ipsam postremo mortem, mortem autem crucis, ab infidelibus et inimicis Christi ipse cum Christo coronandus pertuli?' His beati Petri flagellis simul ex exhorta-

but is
stopped by
a miracle.

cf. Matth.
x. 16;
Ioh. x. 12.

cf. Ioh.
xxi. 15-17.

cf. Phil.
ii. 8.

¹ primo altered to -mi C; -mi B.
baldum C. B. om. N. ⁴ -cavit C.
M. C.

² reges om. M.

⁵ deum C. B.

³ ead-

⁶ de-

tionibus animatus famulus Christi—Laurentius mox mane facto uenit ad regem, et, relecto¹ uestimento, quantis esset uerberibus laceratus, ostendit. | Qui multum miratus et inquirens, quis tanto uiro tales ausus esset plagas infligere; ut audiuit, quia suae causa salutis episcopus ab apostolo Christi tanta esset tormenta plagasque perpressus, extimuit multum; atque anathematizato omni idolatriae cultu, abdicato conubio non legitimo, suscepit fidem Christi, et baptizatus ecclesiae rebus, quantum ualuit, in omnibus consulere ac fauere curauit.

Conversion
of Eadbald.

Misit etiam Galliam, et reuocauit Mellitum ac Iustum, eosque ad suas ecclesias libere instituendas redire praecepit²; qui post annum, ex quo abierunt³, reuersi sunt; et Iustus quidem ad ciuitatem Hrofi⁴, cui prae fuerat, rediit; Mellitum uero Londonienses episcopum recipere noluerunt, idolatris⁵ magis pontificibus seruire gaudentes. Non enim tanta erat ei, quanta patri ipsius regni potestas, ut etiam nolentibus ac contradicentibus paganis antistitem suae posset ecclesiae reddere. Uerumtamen ipse cum sua gente, ex quo ad Dominum conuersus est, diuinis se studuit mancipare praeceptis. Denique et in monasterio beatissimi apostolorum principis ecclesiam sanctae Dei genetricis fecit, quam consecrauit archiepiscopus Mellitus.

Return of
Mellitus
and Justus.

CAP. VII.

Ut Mellitus episcopus flammas ardentis suae ciuitatis orando restinxerit.

Hoc enim regnante rege beatus archiepiscopus Laurentius regnum caeleste conscendit, atque in ecclesia et monasterio sancti apostoli Petri iuxta prodecessorem⁶ suum Augustinum sepultus est die quarto Nonarum Februariarum; post quem Mellitus, qui erat Lundoniae

Death of
Lauren-
tius, Feb. 2,
619.

¹ recto M¹. ² praecipit M¹. C. ³ abierant B. ⁴ rhofi C.
⁵ -riis M. ⁶ sic M. C. B¹; pre- B².

Mellitus
succeeds.

episcopus, sedem Doruuernensis ecclesiae tertius ab Augustino suscepit. Iustus autem adhuc superstes Hrofensem regebat ecclesiam. Qui, cum magna ecclesiam Anglorum cura ac labore gubernarent, susceperunt scripta exhortatoria a pontifice Romanae et apostolicae sedis Bonifatio, qui post Deusdedit ecclesiae praefuit, anno incarnationis dominicae DCXVIII. Erat autem Mellitus corporis quidem infirmitate, id est podagra, grauatus, sed mentis gressibus sanis alacriter terrena quaeque transiliens, atque ad caelestia semper amanda, petenda, et quaerenda peruolans. Erat carnis origine nobilis, sed culmine mentis nobilior.

Miracle
wrought by
him.

Denique, ut unum uirtutis eius, unde cetera intellegi possint, testimonium referam, tempore quodam ciuitas Doruuernensis per culpam incuriae igni correpta crebrescentibus coepit flammis consumi; quibus cum nullo aquarum iniectu posset aliquis obsistere, iamque ciuitatis¹ esset | pars uastata non minima, atque ad f. 32 b. episcopium² furens se flamma dilataret³, confidens episcopus in diuinum, ubi humanum deerat, auxilium, iussit se obuiam saeuientibus et huc illucque uolantibus ignium globis efferri. Erat autem eo loci⁴, ubi flammarum impetus maxime incumbibat, martyrium beatorum IIII Coronatorum. Ibi ergo⁵ perlatus obsequentibus manibus episcopus coepit orando periculum infirmus abigere, quod firma fortium manus multum laborando nequiuera. Nec mora, uentus, qui a meridie flans urbi incendia sparserat, contra meridiem reflexus, primo uim sui furoris a lesione locorum, quae contra erant, abstraxit, ac mox funditus quiescendo, flammis pariter sopitis atque extinctis, conpescuit. Et quia uir Dei igne diuinae caritatis fortiter ardebat, quia tempestates potestatum aeriarum a sua suorumque cf. Eph. ii. 2. lesione crebris orationibus uel exhortationibus repellere

¹ ciuitas M¹. B¹. ² to þæm biscope, A.S. *i. e.* ad episcopum, and so D. ³ -teret M¹. ⁴ loco C. ⁵ ergo om. M.

consuerat, merito uentis flammisque mundialibus praeualere, et, ne sibi suisque nocerent, obtinere poterat.

Et hic ergo postquam annis quinque rexit ecclesiam, His death.
April 24,
624.
Aeodbaldo regnante migravit ad caelos, sepultusque est cum patribus suis in saepe dicto monasterio et ecclesia beatissimi apostolorum principis, anno ab incarnatione Domini DCXXIII, die VIII Kalendarum Maiarum.

cf. 4 Reg.
xiv. 20.

CAP. VIII.

Ut Bonifatius papa Iusto successori eius pallium et epistolam miserit.

Cui statim successit in pontificatum Iustus, qui erat Justus
succeeds to
Canter-
bury, Ro-
manus to
Rochester.
Hrofensis¹ ecclesiae episcopus. Illi autem ecclesiae Romanum pro se consecrauit episcopum, data sibi ordinandi episcopos auctoritate a pontifice Bonifatio, quem successorem fuisse Deusdedit supra meminimus; cuius auctoritatis ista est forma :

Dilectissimo fratri Iusto Bonifatius.

Letter of
Boniface to
Justus.

Quam deuote quamque etiam uigilanter pro Christi euangelio elaborauerit uestra fraternitas, non solum epistolae a uobis directae tenor, immo indulta desuper operi uestro perfectio indicauit. Nec enim omnipotens Deus aut sui nominis sacramentum, aut uestri fructum laboris deseruit, dum ipse praedicatoribus euangelii fideliter repromisit : ‘Ecce ego uobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem mundi’². Quod specialiter iniuncto uobis ministerio, eius clementia demonstrauit, aperiens corda gentium ad suscipiendum praedicationis uestrae singulare mysterium. Magno enim praemio fastigiorum³ uestrorum delectabilem cursum bonitatis suae suffragiis inlustrauit, dum creditorum uobis talentorum fidelissimae negotiationis officiis uberem fructum inpendens ei, | quod signare possetis⁴ multiplicatis generationibus, praeparauit.

Matth.
xxviii. 20.

f. 33 a.

¹ rhof- C. ² seculi M., and so Vulgate. ³ fatigiorum M.
B¹. C¹. H₁¹; fatigationum uestrarum M²; uestigiorum D, on
erasure. ⁴ possitis H₁.

Hocque etiam illa uobis repensatione conlatum est, qua iniuncto ministerio iugiter persistentes laudabili patientia redemptionem gentis illius expectastis¹, et uestris, ut proficerent, meritis eorum est saluatio propinata, dicente Domino: 'Qui perseuerauerit usque in finem, hic saluus erit.' Saluati ergo estis spe patientiae et tolerantiae uirtute, ut infidelium corda naturali ac superstitioso morbo purgata, sui consequerentur misericordiam Saluatoris. Susceptis namque apicibus filii nostri Adulualdi² regis, repperimus, quanta sacri eloqui eruditione eius animum ad uerae conuersionis et indubitatae fidei credulitatem fraternitas uestra perduxerit. Qua ex re de longanimitate clementiae caelestis certam adsumentes fiduciam, non solum suppositarum ei gentium plenissimam salutem, immo quoque uicinarum, uestrae praedicationis ministerio credimus subsequendam; quatinus, sicut scriptum est, consummati operis uobis merces a retributore omnium bonorum Domino tribuatur, et uere 'per omnem terram exisse sonum eorum, et in fines orbis terrae uerba ipsorum,' uniuersalis gentium confessio, suscepto Christianae sacramento fidei, protestetur.

Matth. x.
22.
cf. Rom.
viii. 24.

Ps. xviii.
4.
cf. Rom.
x. 18.

Pallium
sent.

Pallium praeterea per latorem praesentium fraternitati tuae, benignitatis studiis inuitati, direximus, quod uidelicet tantum in sacrosanctis celebrandis mysteriis utendi licentiam imperauimus³; concedentes etiam tibi ordinationes episcoporum, exigente oportunitate, Domini praeueniente misericordia, celebrare; ita ut Christi euangelium plurimorum adnuntiatione in omnibus gentibus, quae necdum conuersae sunt, dilatetur. Studeat ergo tua fraternitas hoc, quod sedis apostolicae humanitate percepit, intemerata mentis sinceritate seruare, intendens cuius rei similitudine tam praecipuum indumentum humeris tuis baiulandum suscepis. Talemque te Domini inplorata clementia exhibendum stude, ut indulti muneris praemia non cum reatitudine, sed cum

¹ expectatis C. B². ² sic B¹; adulualdi B²; aedulualde C¹; -di C². ³ sic MSS. impertiuimus edd.

commodis animarum ante tribunal summi et uenturi Iudicis repraesentes.

Deus te incolumem custodiat, dilectissime frater.

CAP. IX.

De imperio regis Aeduini¹, et ut ueniens ad euangelizandum ei Paulinus primo filiam eius cum aliis fidei Christianae sacramentis inbuerit.

Quo tempore etiam gens Nordanhymbrorum², hoc est ea natio Anglorum, quae ad Aquilonalem Humbre³ fluminis plagam habitabat, cum rege suo Aeduno⁴ uerbum fidei praedicante | Paulino, cuius supra meminimus, suscepit. Cui uidelicet regi, in auspiciu[m] suscipiendae fidei et regni caelestis, potestas etiam terreni creuerat imperii; ita ut, quod nemo Anglorum ante eum, omnes Britanniae fines, qua uel ipsorum uel Brettonum prouinciae habitabant⁵, sub ditione acciperet⁶. Quin et Meuanias insulas, sicut et supra docuimus, imperio subiugauit Anglorum; quarum prior, quae ad austrum est, et situ amplior, et frugum prouentu atque ubertate felicior, nongentarum LX familiarum mensuram iuxta aestimationem Anglorum, secunda trecentarum et ultra spatium tenet.

Conversion
of North-
umbria by
Paulinus.

Power of
Edwin.

Huic autem genti occasio fuit percipiendae fidei, quod praefatus rex eius cognatione iunctus est regibus Cantuariorum, accepta in coniugem Aedilbergae⁷ filia Aedilbercti⁸ regis, quae alio nomine Tatae uocabatur. Huius consortium cum primo ipse missis⁹ procis a fratre eius Aeodbaldo¹⁰, qui tunc regno Cantuariorum praeerat, peteret; responsum est non esse licitum Christianam uirginem pagano in coniugem dari, ne fides et sacramenta caelestis regis consortio profanarentur regis,

His marriage with
Ethelberg
daughter of
Ethelbert.

¹ eduini C. B; eduni N.

² norðan- C.

³ -brae C. B.

⁴ eduuine C; eduine B.

⁵ habitant M.

⁶ acceperit M.

⁷ -ge B; aedilburgae C¹; -ga C².

⁸ aedilbercti C.

⁹ misis M.

¹⁰ eodbaldo B¹; eadbaldo C. B².

qui ueri Dei cultus esset prorsus ignarus. Quae cum Aeduino uerba nuntii referrent ¹, promisit se nil omnimodis contrarium Christianae fidei, quam uirgo colebat, esse facturum; quin potius permissurum, ut fidem cultumque suae religionis cum omnibus, qui secum uenissent, uiris siue feminis, sacerdotibus seu ministris, more Christiano seruaret. Neque abnegauit se etiam eandem subiturum esse religionem; si tamen examinata a prudentibus sanctior ac Deo dignior posset inueniri.

Consecra-
tion of
Paulinus,
July 21, 625.

Itaque promittitur uirgo, atque Aeduino ² mittitur, et iuxta quod dispositum fuerat, ordinatur episcopus uir Deo dilectus Paulinus, qui cum illa ueniret, eamque et comites eius, ne paganorum possent societate pollui, cotidiana et ³ exhortatione, et sacramentorum caelestium celebratione confirmaret.

Ordinatus est autem Paulinus episcopus a Iusto archiepiscopo, sub die XII Kalendarum Augustarum, anno ab incarnatione Domini DCXXV; et sic cum praefata uirgine ad regem Aeduinum ² quasi comes copulae carnalis aduenit. Sed ipse potius toto animo intendens, ut gentem, quam adibat, ad agnitionem ueritatis aduocans, iuxta uocem apostoli, uni uero ⁴ ² Cor. xi. sponso uirginem castam exhiberet Christo. Cumque ² in prouinciam uenisset, laborauit multum, ut et eos, qui secum uenerant, ne a fide deficerent, | Domino ³ ^{f. 34 a.} adiuuante contineret, et aliquos, si forte posset, de paganis ad fidei gratiam praedicando conuerteret. Sed sicut apostolus ait, quamuis multo tempore illo laborante in uerbo: 'Deus saeculi huius excaecauit mentes ² ² Cor. iv. infidelium, ne eis fulgeret inluminatio euangelii gloriae ⁴ Christi.'

Attempted
assassina-
tion of

Anno autem sequente uenit in prouinciam quidam sicarius uocabulo Eumer, missus a rege Occidentalium

¹ referent M¹. ² eduuino, -num C; eduino, -num B. ³ et om. C. ⁴ uiro M². C².

Saxonum nomine Cuichelmo¹, sperans se regem Aedui-
 num² regno simul et uita priuaturum; qui habebat Edwin,
April 20.
626.
 sicam bicipitem toxicatam; ut si ferri uulnus minus
 ad mortem regis sufficeret, peste iuuaretur ueneni.
 Peruenit autem ad regem primo die paschae iuxta
 amnem Deruuentionem³, ubi tunc erat uilla regalis,
 intrauitque quasi nuntium⁴ domini sui referens; et
 cum simulatam legationem ore astuto uolueret, exsur-
 rexit repente, et, euaginata sub ueste sica, impetum
 fecit in regem. Quod cum uideret Lilla minister regi
 amicissimus, non habens scutum ad manum, quo regem
 a nece defenderet, mox interposuit corpus suum ante
 ictum pungentis; sed tanta ui hostis ferrum infixit,
 ut per corpus militis occisi etiam regem uulneret.
 Qui cum mox undique gladiis inpeteretur, in ipso
 tumultu etiam alium de militibus, cui nomen erat
 Fordheri⁵, sica nefanda peremit.

Eadem autem nocte sacrosancta dominici paschae Birth and
baptism of
Eanfled.
 pepererat⁶ regina filiam regi, cui nomen Æanfled⁷.
 Cumque idem rex, praesente Paulino episcopo, gratias
 ageret diis suis pro nata sibi filia, e contra episcopus
 gratias coepit agere Domino Christo, regique adstruere,
 quod ipse precibus suis apud illum obtinuerit, ut
 regina sospes et absque dolore graui sobolem procrearet.
 Cuius uerbis delectatus rex, promisit se, abrenuntiatis
 idolis, Christo seruiturum, si uitam sibi et uictoriam
 donaret pugnanti aduersus regem, a quo homicida ille,
 qui eum uulnerauerat, missus est; et in pignus pro-
 missionis inplendae, eandem filiam suam Christo
 consecrandam Paulino⁸ episcopo adsignauit; quae
 baptizata est die sancto pentecostes prima de gente
 Nordanhybrorum⁹, cum XI¹⁰ aliis de familia eius.

¹ quic- C. ² v. note ², p. 98. ³ doruuent- C; deruent- B.

⁴ -um om. M¹. ⁵ forð- C. ⁶ peperat M¹. C. ⁷ eanfled C. B.

⁸ eandem . . . Paulino om. B¹. ⁹ norðan- C. ¹⁰ XII C. B². heo
 wæs twelfta, A S., i. e. ipsa erat duodecima.

Victory of
Edwin over
the West
Saxons.

Quo tempore curatus a uulnere sibi pridem inflicto, rex collecto exercitu uenit aduersus gentem Occidentaliū Saxonum, ac bello inito uniuersos, quos in necem suam conspirasse didicerat, aut occidit, aut in deditionem recepit. Sicque uictor in patriam reuersus, non statim | et inconsulte sacramenta fidei Christianae percipere f. 34 b. uoluit; quamuis nec idolis ultra seruiuit, ex quo se Christo seruiturum esse promiserat. Uerum primo diligentius ex tempore, et ab ipso uenerabili uiro Paulino rationem fidei ediscere, et cum suis primatibus, quos sapientiores nouerat, curauit conferre, quid de his agendum arbitrarentur¹. Sed et ipse, cum esset uir natura sagacissimus, saepe diu solus residens ore quidem tacito, sed in intimis cordis multa secum conloquens, quid sibi esset faciendum, quae religio seruanda tractabat.

CAP. X.

Ut papa Bonifatius eundem² regem missis litteris sit hortatus ad fidem.

Quo tempore exhortatorias ad fidem litteras a pontifice sedis apostolicae Bonifatio accepit, quarum ista est forma :

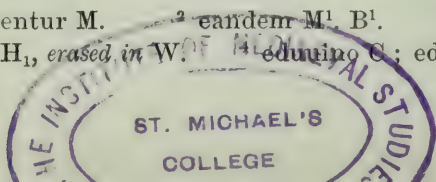
Exemplar epistulae beatissimi et apostolici papae urbis Romanae ecclesiae Bonifatii directae uiro glorioso Æduino regi Anglorum³.

Uiro glorioso Aeduino⁴ regi Anglorum, Bonifatius episcopus seruus seruorum Dei.

Licet summae diuinitatis potentia humanae locutionis officiis explanari non ualeat, quippe quae sui magnitudine ita inuisibili atque inuestigabili aeternitate consistit, ut haec nulla ingenii sagacitas, quanta sit, comprehendere disserereque sufficiat; quia tamen eius humanitas ad insinua-

¹ -trentur M. ² eandem M. B¹. ³ uiro . . . anglorum om. C. H₁, erased in W. ⁴ edduino C; eduino B, and so above.

Letter of
Boniface to
Edwin.



tionem¹ sui reseratis cordis ianuis, quae de semet ipsa proferetur² secreta humanis mentibus inspiratione clementer infundit; ad adnuntiandam³ uobis plenitudinem fidei Christianae sacerdotalem curauimus sollicitudinem prorogare, ut perinde Christi euangelium, quod Saluator noster omnibus praecepit gentibus praedicari, uestris quoque sensibus inserentes, salutis uestrae remedia propinentur. Supernae igitur maiestatis clementia, quae cuncta solo uerbo praeceptionis suae condidit et creauit, caelum uidelicet et terram, mare et omnia, quae in eis sunt, dispositis ordinibus, quibus subsisterent, coaeterni Uerbi sui consilio, et Sancti Spiritus unitate dispensans, hominem ad imaginem et similitudinem suam ex limo terrae plasmatum constituit, eique tantam praemii praerogatiuam indulsit, ut eum cunctis praeponeret, atque seruato termino praeceptionis, aeternitatis subsistentia praemuniret. Hunc ergo Deum Patrem, et Filium, et Spiritum Sanctum, quod est indiuidua

cf. Gen. i.
27; ii. 7.

Mal. i. 11.

f. 35 a.

Trinitas, ab ortu solis usque ad occasum, humanum genus, quippe ut creatorem omnium atque factorem suum, salutifera | confessione fide ueneratur et colit; cui etiam summitates imperii rerumque potestates submissae sunt, quia eius dispositione omnium praelatio regnorum conceditur⁴. Eius ergo bonitatis misericordia totius creaturae suae dilatandi subdi etiam in extremitate⁵ terrae positarum gentium corda frigida, Sancti Spiritus feruore in sui quoque agnitione mirabiliter est dignata succendere.

Quae enim in gloriosi filii nostri Audubaldi⁶ regis gentibusque ei subpositis inlustratione, clementia Redemptoris fuerit operata, plenius ex uicinitate locorum uestram gloriam conicimus cognouisse. Eius ergo mirabile donum et in uobis certa spe, caelesti longanimitate conferri confidimus; cum profecto gloriosam coniugem uestram, quae uestri corporis pars esse dinoscitur, aeternitatis praemio per sacri baptismatis regenerationem inluminatam agnouimus.

¹ -ne M¹.
-deretur C.

² profertur H₁.
⁵ extrimitate M¹.

³ -dum C. ⁴ -detur M¹. B¹;
⁶ eadubaldi C².

Unde praesenti stilo gloriosos uos adhortandos cum omni affectu intimae caritatis curauimus; quatinus abominatis idolis eorumque cultu, spretisque fanorum fatuitatibus, et auguriorum deceptabilibus¹ blandimentis, credatis in Deum Patrem omnipotentem, eiusque Filium Iesum Christum, et Spiritum Sanctum, ut credentes, a diabolicae captiuitatis nexibus, sanctae et indiuiduae Trinitatis co-operante potentia, absoluti, aeternae uitae possitis esse participes.

Quanta autem reatitudinis culpa teneantur obstricti hi, qui idolatriarum perniciosissimam superstitionem colentes amplectuntur, eorum, quos colunt, exempla perditionis insinuant; unde de eis per psalmistam dicitur: 'Omnes dii gentium daemonia, Dominus autem caelos fecit.' Et iterum: 'Oculos habent, et non uident²; aures habent, et non audiunt³; nares habent, et non odorabunt; manus habent, et non palpabunt; pedes habent, et non ambulabunt; similes ergo efficiuntur his, qui spem suae confidentiae ponunt in eis⁴.' Quomodo⁵ enim iuuandi quemlibet possunt habere uirtutem hi, qui ex corruptibili materia inferiorum etiam subpositorumque tibi manibus construuntur; quibus uidelicet artificium humanum adcommodans eis inanimatam membrorum similitudinem contulisti; qui, nisi a te moti⁶ fuerint, ambulare non poterunt, sed tamquam lapis in uno loco posita, ita constructi nihilque intelligentiae habentes, ipsaque insensibilitate obruti, nullam neque ledendi neque iuuandi facultatem adepti sunt? Qua⁷ ergo mentis deceptione cos deos, quibus uos ipsi imaginem corporis

Ps. xc. 5.

Ps. cxiii.
5-8.

¹ -tibilibus B². ² uidebunt C. ³ audient C. D. W. ⁴ aures . . . in eis from B. M has non uident et cetera, usque, non ambulabunt, the last two words being on an erasure; then, similes . . . in eis is added on lower margin, but all by M¹. Perhaps the original reading was usque ponunt in eis. H₁ follows the present text of M exactly, similes . . . eis being in the text. ⁵ -do om. M¹. ⁶ motae M. C; moti B. on erasure. ⁷ quia M.

f. 35 b. *tradidistis, colentes sequimini, iudicio discreto | repperire non possumus.*

Unde oportet uos, suscepto signo sanctae crucis, per quod humanum genus redemptum est, execrandam diabolicæ uersutiae supplantationem, qui diuinæ bonitatis operibus inuidus aemulusque consistit, a cordibus uestris abicere¹, iniectisque² manibus hos, quos eatenus materiae compage uobis deos fabricastis, confringendos diminuendosque sum-mopere procurate. Ipsa enim eorum dissolutio corruptio-que, quæ numquam uiuentem spiritum habuit, nec sensibilitatem a suis factoribus potuit quolibet modo³ suscipere, uobis patenter insinuet, quam nihil erat, quod eatenus colebatis; dum profecto meliores uos, qui spiritum uiuentem a Domino percepistis⁴, eorum constructioni⁵ nihilominus existatis; quippe quos Deus omnipotens ex primi hominis, quem plasmauit, cognatione, deductis per saecula innumerabilibus propaginibus, pullulare constituit. Accedite ergo ad agnitionem eius, qui uos creauit, qui in uobis uitæ insufflauit spiritum, qui pro uestra redemptione Filium suum unigenitum misit, ut uos ab originali peccato eriperet, et ereptos de potestate nequitiae diabolicæ prauitatis caelestibus praemiis muneraret.

Suscipite⁶ uerba praedicatorum, et euangelium Dei, quod uobis adnuntiant; quatinus credentes, sicut saepius dictum est, in Deum Patrem omnipotentem, et in Iesum Christum eius Filium, et Spiritum Sanctum, et insepara-bilem Trinitatem; fugatis daemoniorum sensibus, expulsa-que a uobis sollicitatione uenenosi et deceptibilis hostis, per aquam et Spiritum Sanctum renati ei, cui credideritis, in splendore gloriae sempiternae cohabitare, eius opitulante⁷ munificentia ualeatis.

cf. Ioh.
iii. 5.

¹ abicere M¹. C¹.

² quæ om. M.

³ quo modo libet B.

⁴ -cipistis M.

⁵ -ne H₁.

⁶ suscipite ergo C. D.

⁷ sic

O₃O₇O₁₁O₂¹⁻², opitulatione M. C. B. H₁. W¹. D, an evident mistake, which M. has tried to mend by deleting the a of munificentia; other MSS. read opitulatione et munificentia.

Practerea benedictionem protectoris uestri beati Petri apostolorum principis uobis direximus, id est camisia¹ cum ornatura in auro una, et lena Anciriana una; quod petimus, ut eo benignitatis animo gloria uestra suscipiat, quo a nobis noscitur² destinatum.

CAP. XI.

Ut coniugem ipsius³, per epistulam, salutis illius sedulam agere curam monuerit.

Ad coniugem quoque illius Aedilbergam⁴ huiusmodi litteras idem pontifex misit :

Exemplar epistulae beatissimi et apostolici Bonifatii papae urbis Romae directae Aedilbergae⁴ reginae Aeduini⁵ regis.

letter of
Boniface to
Aethelberg.

Dominae gloriosae filiae Aedilbergae⁴ reginae, Bonifatius episcopus seruus seruorum Dei.

*Redemptoris nostri benignitas humano generi, quod pretiosi sanguinis sui effusione a vinculis diabolicae captiuitatis eripuit, multae prouidentiae, quibus saluaretur, propinauit remedia; quatinus sui nominis agnitionem | f. 36 a.
diuerso modo gentibus innotescens⁶, Creatorem suum suscepto Christianae fidei agnoscerent sacramento. Quod equidem in uestrae gloriae sensibus caelesti conlatum munere mystica regenerationis uestrae purgatio patenter innuit. Magno ergo largitatis dominicae beneficio mens nostra gaudio exultauit, quod scintillam⁷ orthodoxae religionis in uestri dignatus est confessione⁸ succendere; ex qua re non solum gloriosi coniugis uestri, immo totius gentis subpositae uobis intellegentiam in amore sui facilius inflammaret.*

Didicimus namque referentibus his, qui ad nos gloriosi filii nostri Audubaldi⁹ regis laudabilem conuersionem nuntiantes peruenerunt, quod etiam uestra gloria, Chri-

¹ camisiam M. B². ² dinoscitur M. ³ illius M¹; eius N.

⁴ aedilburgam, -gae C. ⁵ eduini B; eduini C. ⁶ innocens M¹.

⁷ -la M. ⁸ conuersione D. ⁹ eadubaldi C².

stianae fidei suscepto mirabili sacramento, piis et Deo placitis iugiter operibus enitescat, ab idolorum etiam cultu seu fanorum auguriorumque inlcebris se diligenter absteineat, et ita in amore Redemptoris sui inmutata deuotione persistens inuigilet, ut ad dilatandam Christianam fidem¹ incessabiliter non desistat operam commodare; cumque de glorioso coniuge uestro paterna caritas sollicitè perquisisset, cognouimus, quod eatenus abominandis idolis seruiens, ad suscipiendam uocem praedicatorum suam distulerit obedientiam exhibere. Qua ex re non modica nobis amaritudo congesta est, ab² eo, quod pars corporis uestri ab agnitione summae et indiuiduae Trinitatis remansit extranea. Unde paternis officiis uestrae gloriosae Christianitati nostram commonitionem³ non⁴ distulimus conferendam; adhortantes, quatinus diuinæ inspirationis inbuta subsidiis, inopportune et oportune agendum non differas, ut et ipse, Saluatoris nostri Domini Iesu Christi cooperante potentia, Christianorum numero copuletur; ut perinde intemerato societatis foedere iura teneas maritalis consortii. Scriptum namque est: 'Erunt duo in carne una.' Quomodo ergo unitas uobis coniunctionis inesse dici poterit, si a uestrae fidei splendore, interpositis detestabilis erroris tenebris, ille remanserit alienus?

Unde orationi continuæ insistens a longanimitate caelestis clementiae inluminatiōis ipsius beneficia inpetrare non desinas; ut uidelicet, quos copulatio carnalis affectus unum quodam modo corpus exhibuisse monstratur, hos quoque unitas fidei etiam post huius uitae transitum in perpetua societate conseruet. | Insiste ergo, gloriosa filia, et summis conatibus duritiam cordis ipsius religiosa diuinorum praeceptorum insinuatione mollire summopere dematura; infundens sensibus eius, quantum sit praeclarum, quod credendo suscepisti, mysterium, quantumue sit admirabile, quod renata praemium consequi meruisti. Frigiditatem cordis ipsius Sancti Spiritus admuntiatione

¹ fidei M.² ob M. B.³ commun- C. B¹.⁴ nec M.cf. 2 Tim.
iv. 2.Gen. ii. 24;
Matth.
xix. 5;
Marc. x.
7; Eph.
v. 31.

f. 36 b.

succende; quatinus amoto torpore perniciosissimi cultus, diuinæ fidei calor eius intellegentiam tuarum¹ adhortationum frequentatione succendat, ut profecto sacrae scripturae testimonium per te expletum indubitanter perclareat: 'Saluabitur uir infidelis per mulierem fidelem.' Ad hoc 1 Cor. vii. 14, 16. enim misericordiam dominicae pietatis consecuta es, ut fructum fidei creditorumque tibi beneficiorum Redemptori tuo multiplicem resignares. Quod equidem, suffragante praesidio benignitatis ipsius, ut explere ualeas, adsiduis non desistimus precibus postulare.

His ergo praemissis², paternae uobis dilectionis exhibentes officia, hortamur, ut nos reperta portitoris occasione de his, quae per uos superna potentia mirabiliter in conuersatione³ coniugis uestri summissaeque uobis gentis dignatus fuerit operari, prosperis quantocius nuntiis releuetis⁴, quatinus sollicitudo nostra, quae de uestri uestrorumque omnium animae salute optabilia desideranter exspectat, uobis⁵ nuntiantibus releuetur⁴, inlustrationemque diuinæ propitiationis in uobis diffusam opulentiùs agnoscetes, hilari confessione largitori omnium bonorum Deo, et beato Petro apostolorum principi uberes merito gratias exsoluamus.

Praeterea benedictionem protectoris uestri beati Petri apostolorum principis uobis direximus, id est speculum argenteum, et pectinem⁶ eboreum⁷ inauratum; quod petimus, ut eo benignitatis animo gloria uestra suscipiat, quo a nobis noscitur destinatum.

CAP. XII.

Ut Aeduini⁸ per uisionem quondam sibi exuli ostensam sit ad credendum prouocatus.

HAEC quidem memoratus papa Bonifatius de salute regis Aeduini⁹ ac gentis ipsius litteris agebat. Sed et

¹ tuorum M. C. B¹. ² -misis M¹. ³ conuersione C. B². D.
⁴ reueletis, -tur C. H₁. D. ⁵ nobis M. ⁶ pectine M. C; obscure in B. ⁷ eburneum M². B². ⁸ eduini B; ediuni N; eduuine C.
⁹ eduini C. B.

oraculum caeleste, quod illi quondam exulanti apud Redualdum¹ regem Anglorum pietas diuina reuelare dignata est, non minimum ad suscipienda uel intellegenda doctrinae monita salutaris sensum iuuuit illius.

of Edwin,
during his
exile in
East
Anglia.

f. 37 a. Cum ergo uideret Paulinus difficulter posse sublimitatem animi regalis ad humilitatem uiae salutaris, et suscipiendum mysterium uiuificae crucis inclinari, | ac pro salute illius simul et gentis, cui praeerat, et uerbo exhortationis apud homines, et apud diuinam pietatem uerbo deprecationis ageret; tandem, ut uerisimile uidetur, didicit in spiritu, quod² uel quale esset oraculum regi quondam caelitus ostensum. Nec exinde distulit, quin continuo regem ammoneret explere uotum, quod in oraculo sibi exhibito se facturum promiserat, si temporis illius erumnis exemptus ad regni fastigia perueniret.

Erat autem oraculum huiusmodi. Cum persequente illum Aedilfrido³, qui ante eum regnauit, per⁴ diuersa occultus loca uel regna multo annorum tempore profugus uagaretur, tandem uenit ad Redualdum⁵ obsecrans, ut uitam suam a tanti persecutoris insidiis tutando seruaret; qui libenter eum excipiens, promisit se, quae petebatur, esse facturum. At postquam Aedilfrid in hac eum prouincia apparuisse, et apud regem illius familiariter cum sociis habitare cognouit, misit nuntios, qui Redualdo pecuniam multam pro nece eius offerrent⁶; neque aliquid profecit. Misit secundo, misit tertio, et copiosiora argenti dona offerens, et bellum insuper illi, si contemneretur, indicens. Qui uel minis fractus, uel corruptus muneribus, cessit deprecanti, et siue occidere se Aeduinum⁷, seu legatariis tradere promisit. Quod ubi

¹ redualdum C.
throughout the chapter.

² ut quod M.

³ aedil- C., and so

⁴ cum per M.

⁵ reduwald- C,

and so throughout the chapter.

⁶ offerent M.

⁷ eduin- B ;

eduin- C.

fidissimus quidam amicus illius animaduertit¹, intrauit cubiculum, quo dormire disponebat, erat enim prima hora noctis, et euocatum foras, quid erga eum agere rex promississet, edocuit, et insuper adiecit: 'Si ergo uis, hac ipsa hora educam te de hac prouincia, et ea in loca introducam, ubi numquam te uel Reduald, uel Aedilfrid² inuenire ualeant.' Qui ait: 'Gratias quidem ago beneuolentiae tuae; non tamen hoc facere possum, quod suggeris, ut³ pactum, quod cum tanto rege inii, ipse primus irritum faciam, cum ille mihi nil mali fecerit, nil adhuc inimicitiarum intulerit. Quin potius, si moriturus sum, ille me magis quam ignobilior quisque morti tradat. Quo enim nunc fugiam, qui per omnes Brittaniae prouincias tot annorum temporumque curriculis uagabundus⁴ hostium uitabam insidias?' Abeunte igitur amico, remansit Aeduini⁵ solus foris, residensque mestus ante palatium, multis coepit cogitationum aestibus affici, quid ageret, quoue pedem uerteret, nescius.

Cumque diu tacitis mentis angoribus, et caeco carperetur igni, uidit subito intempesta nocte silentio | adpropinquantem sibi hominem uultus habitusque incogniti; quem uidens, ut ignotum et inopinatum, non parum expauit. At ille accedens salutauit eum, et interrogauit, quare illa hora, ceteris quiescentibus, et alto sopore pressis, solus ipse mestus in lapide peruigil sederet. At ille uicissim sciscitabatur, quid ad eum pertineret, utrum ipse intus an foris noctem transigeret. Qui respondens ait: 'Ne me aestimes tuae mestitiae et insomniorum, et forinsecae et⁶ solitariae sessionis causam nescire; scio enim certissime qui es, et quare meres, et quae uentura tibi in proximo mala formidas. Sed dicito mihi, quid mer-

cf. Verg.
Aen. iv. 2.
f. 37 b.

¹ -teret C. B². ² Here the cross-bar of the δ is certainly by C²; v. note, p. 44. ³ quod M¹. ⁴ -pundus or -fundus M¹. ⁵ eduuine C; eduini B¹; -ne B², and so often. ⁶ ac C.

cedis¹ dare uelis ei, siqui sit, qui his te meroribus absoluat, et Redualdo suadeat, ut nec ipse tibi aliquid mali faciat, nec tuis te hostibus perimendum tradat.' Qui cum se omnia, quae posset, huic tali pro mercede² beneficii daturum esse responderet, adiecit ille: 'Quod³ Prophecy
of his
future
greatness. si etiam regem te futurum⁴ extinctis hostibus in ueritate promittat, ita ut non solum omnes tuos progenitores, sed et omnes, qui ante te reges in gente Anglorum fuerant, potestate transcendas?' At Aeduini⁵ constantior interrogando factus, non dubitauit promittere, quin ei, qui tanta sibi beneficia donaret, dignis ipse gratiarum actionibus responderet. Tum ille tertio: 'Si autem,' inquit, 'is, qui tibi tanta taliaque dona ueraciter aduentura praedixerit, etiam consilium tibi tuae salutis ac uitae melius atque utilius, quam aliquis de tuis parentibus aut cognatis umquam audiuit, ostendere potuerit, num ei obtemperare, et monita eius salutaria suscipere consentis?' Nec distulit Aeduini⁶, quin continuo polliceretur in omnibus se secuturum doctrinam illius, qui se tot ac tantis calamitatibus ereptum, ad regni apicem proueheret. Quo accepto responso, confestim is, qui loquebatur cum eo, inposuit dexteram suam capiti eius dicens: 'Cum hoc ergo tibi signum aduenerit, memento huius temporis ac loquellae nostrae, et ea, quae nunc promittis, adimplere ne differas.' Et his dictis, ut ferunt, repente disparuit, ut intellexeret non hominem esse, qui sibi apparuisset, sed spiritum.

Et cum regius iuuenis solus adhuc ibidem sederet, gausus quidem de conlata sibi consolatione, sed multum sollicitus, ac mente sedula cogitans, quis⁷ esset ille, uel unde ueniret, qui haec sibi loqueretur, uenit ad eum praefatus amicus illius, laetoque uultu salutans

¹ merces M; mercedis B¹.² mercede M¹.³ quid B².⁴ te futurum *om.* B.⁵ *v.* note ⁵, p. 108.⁶ eduini B¹; -ne C.B².⁷ qui M¹.

eum: 'Surge,' inquit, 'intra, et sopitis | ac relictis f. 38 a. curarum anxietatibus, quieti membra simul et animum compone, quia mutatum est cor regis, nec tibi aliquid mali facere, sed fidem potius pollicitam seruare disponit; postquam enim cogitationem suam, de qua tibi ante dixi, reginae in secreto reuelauit, reuocauit eum illa ab intentione, ammonens, quia nulla ratione conueniat tanto regi amicum suum optimum in necessitate positum auro uendere, immo fidem suam, quae omnibus ornamentis pretiosior est, amore pecuniae perdere.' Quid plura? Fecit rex, ut dictum est; nec solum exulem nuntiis hostilibus non tradidit, sed etiam eum, ut in regnum perueniret, adiuuit. Nam mox redeuntibus domum nuntiis, exercitum ad debellandum Aedilfridum colligit¹ copiosum, eumque sibi occurrentem cum exercitu multum inpari (non enim dederat illi spatium, quo totum suum congregaret atque adunaret exercitum), occidit in finibus gentis Merciorum ad orientalem plagam amnis, qui uocatur Iðlæ²; in quo certamine et filius Redualdi, uocabulo Rægenheri³, occisus est. Ac sic Aeduini⁴ iuxta oraculum, quod acceperat, non tantum regis sibi infesti insidias uitauit, uerum etiam eidem peremto in regni gloriam successit.

Cum ergo praedicante⁵ uerbum Dei Paulino rex credere differret, et per aliquod tempus, ut diximus, horis competentibus solitarius sederet, quid⁶ agendum sibi esset, quae religio sequenda, sedulus secum ipse scrutari consuesset, ingrediens ad eum quadam die uir Dei, inposuit dexteram capiti eius et, an hoc signum agnosceret, requisiiuit. Qui cum tremens ad pedes eius procidere uellet, leuauit eum, et quasi familiari uoce affatus: 'Ecce,' inquit, 'hostium manus, quos timuisti, Domino donante euasisti; ecce regnum, quod desiderasti, ipso largiente percepisti⁷. Memento, ut ter-

¹ collegit M². B².² idlæ C. B.³ rægn- C; raegn- B.⁴ v. note⁶, p. 109.⁵ -ti C.⁶ et quid C. B².⁷ -cipisti M.

ts fulfil-
ment at the
Battle of
the Idle.

Paulinus
reminds
him of it.

tium, quod promisisti, facere ne differas, suscipiendo fidem eius, et praecepta seruando, qui te et a temporalibus aduersis eripiens, temporalis regni honore sublimauit; et si deinceps uoluntati eius, quam per me tibi praedicat, obsecundare uolueris, etiam a perpetuis malorum tormentis te liberans, aeterni secum regni in caelis faciet¹ esse participem.’

CAP. XIII.

Quale consilium idem cum primatibus suis de percipienda fide Christi habuerit; et ut pontifex eius suas aras profanauerit.

QUIBUS auditis, rex suscipere quidem se fidem, quam docebat, et uelle et debere respondebat. Uerum² adhuc cum amicis principibus et consiliariis suis sese de hoc conlaturum esse dicebat, ut, si et illi eadem cum illo sentire uellent, omnes | pariter in fonte uitae Christo consecrarentur. Et adnuente Paulino, fecit, ut dixerat. Habito enim cum sapientibus consilio, sciscitabatur singillatim ab omnibus, qualis sibi doctrina haec eatenus inaudita, et nouus diuinitatis, qui

f. 38 b. Debate in the North-umbrian Witenagemot as to the adoption of Christianity.

cf. Act. xix, 19. praedicabatur, cultus uideretur.

Cui primus pontificum ipsius Coifi continuo respondit: ‘Tu uide, rex, quale sit hoc, quod nobis modo praedicatur; ego autem tibi uerissime, quod certum didici, profiteor, quia nihil omnino uirtutis habet, nihil utilitatis religio illa, quam hucusque tenuimus. Nullus enim tuorum studiosius quam ego culturae deorum nostrorum se subdidit; et nihilominus multi sunt, qui ampliora a te beneficia quam ego, et maiores accipiunt dignitates, magisque prosperantur in omnibus, quae agenda uel adquirenda disponunt. Si autem dii aliquid ualerent, me potius iuuare uellent, qui illis inpensius seruire curaui. Unde restat, ut si ea, quae nunc nobis noua praedicantur, meliora esse et fortiora, habita

¹ facit M. H₁.² uerum, erased in M.

examinatione perspexeris, absque ullo cunctamine suscipere illa festinemus.’

Cuius suasioni uerbisque prudentibus alius optimatum regis tribuens assensum, continuo subdidit: ‘Talis,’ inquit, ‘mihi uidetur, rex, uita hominum praesens in terris, ad comparationem eius, quod nobis incertum est, temporis, quale cum te residente ad caenam cum ducibus ac ministris tuis tempore brumali, accenso quidem foco in medio, et calido effecto caenaculo, furentibus autem foris per omnia turbinibus hiemalium pluuiarum uel niuium, adueniens unus passerum domum citissime peruolauerit; qui cum per unum ostium ingrediens, mox per aliud exierit. Ipso quidem tempore, quo intus est, hiemis tempestate non tangitur, sed tamen paruissimo spatio serenitatis ad momentum excurso, mox de hieme in hiemem regrediens, tuis oculis elabitur. Ita haec uita hominum ad modicum apparet; quid autem¹ sequatur, quidue praecesserit, prorsus ignoramus. Unde si haec noua doctrina certius aliquid attulit, merito esse sequenda uidetur.’ His similia et ceteri maiores natu ac regis consiliarii diuinitus admoniti prosequabantur.

Adiecit autem Coifi, quia uellet ipsum Paulinum diligentius audire de Deo, quem praedicabat, uerbum facientem. Quod cum iubente rege faceret, exclamauit auditis eius sermonibus dicens: ‘Iam olim intellexeram | nihil esse, quod colebamus; quia uidelicet², f. 39 a. quanto studiosius³ in eo cultu ueritatem quaerebam, tanto minus inueniebam. Nunc autem aperte profiteor, quia in hac praedicatione ueritas claret illa, quae nobis uitae, salutis, et beatitudinis aeternae dona ualeat⁴ tribuere. Unde suggero, rex, ut templa et altaria, quae sine fructu utilitatis sacrauiimus, ocus anathemati et igni contradamus.’ Quid plura? prae-

¹ tamen, *altered to* autem M.
H₁. ⁴ ualeat C.

² uidelicet M¹.

³ -sior M.

buit palam adsensum euangelizanti beato Paulino rex, et, abrenuntiata idolatria, fidem se Christi suscipere confessus est. Cumque a praefato pontifice sacrorum suorum quaereret, quis aras et fana idolorum cum septis, quibus erant circumdata, primus profanare deberet; ille respondit: 'Ego. Quis enim ea, quae per stultitiam colui, nunc ad exemplum omnium aptius quam ipse per sapientiam mihi a Deo uero donatam destruam?' Statimque, abiecta superstitione uanitatis, rogauit sibi regem arma dare et equum emissarium, quem ascendens ad idola destruenda ueniret. Non enim licuerat pontificem sacrorum uel arma ferre, uel praeter in equa equitare. Accinctus ergo gladio accepit lanceam in manu, et ascendens emissarium regis, pergebat¹ ad idola. Quod aspiciens uulgus, aestimabat eum insanire. Nec distulit ille, mox ut adpropinquabat ad fanum, profanare illud, iniecta in eo lancea, quam tenebat; multumque gauisus de agnitione ueri Dei cultus, iussit sociis destruere ac succendere fanum cum omnibus septis suis. Ostenditur autem locus ille quondam idolorum non longe ab Eburaco ad orientem, ultra amnem Doruuentionem², et uocatur hodie Godmunddingaham³, ubi pontifex ipse, inspirante Deo uero, polluit ac destruxit eas, quas ipse sacrauerat, aras.

Destruction of the heathen temple at Goodmanham.

of Verg.
Aen. ii.
502.

CAP. XIV.

Ut idem Aeduini⁴ cum sua gente fidelis sit factus; et ubi Paulinus baptizauerit.

IGITUR accepit rex Aeduini⁵ cum cunctis gentis suae nobilibus ac plebe per plurima fidem et lauacrum sanctae regenerationis anno regni sui XI, qui est annus dominicae incarnationis DCXXVII⁶, ab aduentu uero⁷

Baptism of Edwin, Easter, 627.

¹ pergens M. H₁.
² der- B.
³ mundingaham C., the syllable god- having been erased.

⁴ eduini B. N; eduuine C.

⁵ eduini B¹; -ne C. B².

⁶ M¹ seems to have written DCXXIII.

⁷ uero erased in M.

Anglorum in Brittaniam annus circiter CLXXX^{mus}. Baptizatus est¹ autem Eburaci die sancto paschae pridie Iduum Aprilium in ecclesia Petri apostoli, quam ibidem ipse de ligno, cum² cathecizaretur, atque ad percipiendum baptismum inbueretur, citato opere construxit. In qua etiam ciuitate ipsi doctore atque antistiti³ suo Paulino sedem episcopatus donauit. Mox autem ut baptismum consecutus est, | curauit, docente f. 39 b. eodem Paulino, maiorem ipso in loco et augustiorem de lapide fabricare basilicam, in cuius medio ipsum⁴, quod prius fecerat, oratorium includeretur. Praeparatis ergo fundamentis in gyro prioris oratorii per quadrum coepit aedificare basilicam. Sed priusquam altitudo parietis esset consummata, rex ipse impia nece occisus, opus idem successori suo Osualdo perficiendum reliquit. Paulinus autem ex eo tempore sex annis continuis⁵, id est ad finem usque imperii regis illius, uerbum Dei, adnuente ac fauente ipso, in ea prouincia praedicabat; credebantque et baptizabantur Act. xiii. 48. quotquot erant praeordinati⁶ ad uitam aeternam, in quibus erant Osfrid et Eadfrid filii regis Aeduini⁷, qui ambo ei⁸ exuli nati sunt de Quoenburga⁹ filia Cearli regis Merciorum.

Baptizati sunt tempore sequente et alii liberi eius de Aedilberga¹⁰ regina progeneri, Aedilhun¹¹ et Aedilthryd¹² filia, et alter filius Uusefrea, quorum primi alibi adhuc rapti sunt de hac uita, et Eburaci in ecclesia sepulti. Baptizatus et Yffi filius Osfridi, sed et alii nobiles ac regii uiri non pauci. Tantus autem fertur tunc fuisse feruor fidei ac desiderium lauacri salutaris genti Nordanhymbrorum¹³, ut quodam tempore Paulinus ueniens cum rege et regina in uillam regiam,

¹ est om. M. ² cum om. C¹; antequam C². ³ antestiti M¹.

⁴ ipsam M. ⁵ continuis, added on margin M. ⁶ pro- M.

⁷ eduini B; -ne C. ⁸ ei om. B. ⁹ quen- M¹. ¹⁰ -gia M;

aedilberga C; -burga C². ¹¹ aedilhun C. ¹² aedilthryð C.

¹³ nordan-C.

quae uocatur¹ Adgefrin², XXXVI diebus ibidem cum eis cathecizandi et baptizandi officio deditus moraretur; quibus diebus cunctis a mane usque ad uesperam nil aliud ageret, quam confluentem eo de cunctis uiculis ac locis plebem Christi uerbo salutis instruere, atque instructam in fluuio Gleni, qui proximus erat, lauacro remissionis ablueret. Haec uilla tempore sequentium regum deserta, et alia pro illa est facta in loco, qui uocatur Maelmin.

Wholesale
Baptisms.

Haec quidem in prouincia Berniciorum; sed et in prouincia Deirorum, ubi saepius manere cum rege solebat, baptizabat in fluuio Sualua³, qui uicum Cataractam praeterfluit. Nondum enim oratoria uel baptisteria in ipso exordio nascentis ibi ecclesiae poterant aedificari. Attamen in Campodono, ubi tunc etiam uilla regia erat, fecit basilicam, quam postmodum pagani, a quibus Aeduini⁴ rex occisus est, cum tota eadem uilla succenderunt; pro qua reges posteriores fecere sibi uillam in regione, quae uocatur¹ Loidis.

f. 40 a.

| Euasit autem ignem altare, quia lapideum erat; et seruatur adhuc in monasterio reuerentissimi abbatis et presbyteri Thryduulfi⁵, quod est⁶ in silua Elmete.

CAP. XV.

*Ut prouincia Orientalium Anglorum fidem Christi susceperit*⁷.

TANTUM autem deuotionis Aeduini⁸ erga cultum ueritatis habuit, ut etiam regi Orientalium Anglorum, Earpualdo⁹ filio Redualdi¹⁰, persuaderet, relictis idolorum superstitionibus, fidem et sacramenta Christi

Conversion
of Earp-
wald, King
of the East
Angles.

¹ uocabatur C. ² adgebrin C. B² (as an alternative). ³ sualwa C. ⁴ v. note ⁵, p. 113. ⁵ thryth- B. C. ⁶ est after Elmete C. B². ⁷ susceperit M¹. ⁸ eduuine C; eduini B. ⁹ eorpuualdo C, and so throughout the chapter. ¹⁰ reduualdi C, and so throughout the chapter.

cum sua prouincia suscipere. Et quidem pater eius Reduald iamdudum in Cantia sacramentis Christianae fidei inbutus est, sed frustra; nam rediens domum ab uxore sua et quibusdam peruersis doctoribus seductus est, atque a sinceritate fidei deprauatus habuit posteriora peiora prioribus; ita ut in morem antiquorum Samaritanorum et Christo seruire uideretur et diis, quibus antea seruiebat; atque in eodem fano et altare haberet ad sacrificium Christi, et arulam ad uictimas daemionorum. Quod uidelicet fanum rex eiusdem prouinciae Alduulf, qui nostra aetate fuit, usque ad suum tempus perdurasse, et se in pueritia uidisse testabatur.

cf. Matth.
xii. 45;
Luc. xi. 26.
4 Reg.
xvii. 24-
41.

His
descent.

Erat autem praefatus rex Reduald natus nobilis, quamlibet actu ignobilis, filius Tytili, cuius pater fuit Uuffa, a quo reges Orientalium Anglorum Uuffingas appellant.

Pagan
reaction
on his
death.

Uerum Eorpuald non multo, postquam fidem accepit, tempore occisus est a uiro gentili nomine Ricbereto¹; et exinde tribus annis prouincia in errore uersata est, donec accepit regnum² frater eiusdem Eorpualdi Sigberet, uir per omnia Christianissimus ac doctissimus, qui, uiuente adhuc fratre, cum exularet in Gallia, fidei sacramentis inbutus est, quorum participem, mox ubi regnare coepit, totam suam prouinciam facere curauit. Cuius studiis gloriosissime fauit Felix episcopus, qui de Burgundiorum partibus, ubi ortus et ordinatus est, cum uenisset ad Honorium archiepiscopum, eique indicasset desiderium suum, misit eum ad praedicandum uerbum uitae praefatae³ nationi Anglorum. Nec uota ipsius in cassum cecidere; quin potius fructum in ea multiplicem credentium populorum pius agri spiritalis cultor inuenit. Siquidem totam illam prouinciam, iuxta sui nominis sacramentum, a longa iniquitate atque infelicitate liberatam, ad fidem et opera iustitiae, ac perpetuae felicitatis dona perduxit, accepitque sedem

Christian-
isation of
East Anglia
under Sig-
bert and
Bishop
Felix.

¹ -berchto C.

² regnum, *added on margin M.*

³ -ti M.

episcopatus in ciuitate Domnoc¹; et cum X ac VII annos eidem prouinciae pontificali regimine praeesset, ibidem in pace uitam finiuit.

CAP. XVI.

Ut Paulinus in prouincia Lindissi praedicauerit, et de qualitate regni Aeduini².

f. 40 b. | PRAEDICABAT autem Paulinus uerbum etiam prouinciae Lindissi, quae est prima ad meridianam Humbre³ fluminis ripam, pertingens usque ad mare, praefectumque Lindocolinae ciuitatis, cui nomen erat Blaecca, primum cum domu sua conuertit ad Dominum. In qua uidelicet ciuitate et ecclesiam operis egregii de lapide fecit; cuius tecto uel longa incuria, uel hostili manu deiecto, parietes hactenus stare uidentur, et omnibus annis aliqua sanitatum miracula in eodem loco solent ad utilitatem eorum, qui fideliter quaerunt, ostendi. In qua ecclesia Paulinus, transeunte ad Christum Iusto, Honorium pro eo consecrauit episcopum, ut in sequentibus suo loco dicemus.

Paulinus
preaches in
Lindsey.

De huius fide prouinciae narrauit mihi presbyter et abbas quidam uir ueracissimus de monasterio Peartaneu⁴, uocabulo Deda, retulisse⁵ sibi quendam seniore, baptizatum se fuisse die media a Paulino episcopo, praesente rege Aeduino⁶, et multam populi turbam in fluuio Treenta⁷, iuxta ciuitatem, quae lingua Anglorum Tiouulfingacæstir⁸ uocatur; qui etiam effigiem eiusdem Paulini referre esset solitus, quod esset uir longae staturae, paululum incuruus, nigro capillo, facie macilenta, naso adunco pertenui, uenerabilis simul et terribilis aspectu. Habuit autem secum in ministerio et Iacobum diaconum, uirum utique industrium

His personal appearance.

¹ dommoc C; in dommoc ceastre A.S. ² eduini B. N; eduuini C. ³ -rae B. C. ⁴ altered into -ei B². ⁵ retulisse M. ⁶ eduuino C. ⁷ trenta B. ⁸ -caestir C.

ac nobilem in Christo et in¹ ecclesia, qui ad nostra usque tempora permansit.

Peace and
prosperity
under
Edwin.

Tanta autem eo tempore pax in Brittania, quaquaversum imperium regis Æduini² peruenerat, fuisse perhibetur, ut, sicut usque hodie in prouerbio dicitur, etiam si mulier una cum recens nato paruulo uellet totam perambulare insulam a mari ad mare, nullo se ledente ualeret. Tantum rex idem utilitati suae gentis consuluit, ut plerisque in locis, ubi fontes lucidos iuxta puplicos uiarum transitus conspexit, ibi ob refrigerium uiantium, erectis stipitibus, aereos caucos suspendi iuberet, neque hos quisquam, nisi ad usum necessarium, contingere prae magnitudine uel timoris eius auderet, uel amoris uellet. Tantum uero in regno excellentiae habuit, ut non solum in pugna ante illum uexilla gestarentur, sed et tempore pacis equitantem inter ciuitates siue uillas aut prouincias suas cum ministris, semper antecedere signifer consuesset; nec non et incedente illo uilibet per plateas, illud genus uexilli, quod Romani tufam, Angli appellant thuuf³, ante eum ferri solebat.

CAP. XVII.

Ut idem ab Honorio papa exhortatorias litteras acceperit, qui etiam Paulino pallium miserit.

| Quo tempore praesulatum sedis apostolicae Honor- f. 41 a.
rius Bonifatii successor habebat, qui, ubi gentem Nordanhymbrorum cum suo rege ad fidem confessionemque Christi, Paulino euangelizante, conuersam esse didicit, misit eidem Paulino pallium; misit et regi Æduino⁴ litteras exhortatorias, paterna illum caritate accendens, ut in fide ueritatis, quam acceperant⁵, persistere semper ac proficere curarent⁶. Quarum uide licet litterarum iste est ordo:

Letter of
Honorius

Domino excellentissimo atque praecellentissimo filio

¹ in om. M. ² eduuini C; eduini B. ³ thuf C. ⁴ eduino C; eduino B. ⁵ -rat B². ⁶ -ret B².

*Æduino*¹ regi Anglorum *Honorius episcopus servus ser-* to Edwin,
uorum Dei salutem. June 11,
 634.

*Ita Christianitatis uestrae integritas circa sui conditoris cultum fidei est ardore succensa, ut longe lateque resplendeat, et in omni mundo adnuntiata uestri operis multipliciter referat fructum. Sic enim uos reges esse cognoscitis, dum regem et Creatorem uestrum orthodoxa praedicatione edocti Deum uenerando creditis, eique, quod humana ualet condicio, mentis uestrae sinceram deuotionem exsoluitis. Quod enim Deo nostro aliud offerre ualebimus, nisi ut in bonis actibus persistentes, ipsumque auctorem humani generis confitentes, eum colere, eique uota nostra reddere festinemus? Et ideo, excellentissime fili, paterna uos caritate, qua conuenit, exhortamur, ut hoc, quod uos diuina misericordia ad suam gratiam uocare dignata est, sollicita intentione et adsiduis orationibus seruare omnimodo festinetis; ut, qui uos in praesenti saeculo ex omni errore absolutos ad agnitionem sui nominis est dignatus perducere, et caelestis patriae uobis praeparet mansionem. Praedicatoris igitur uestri domini mei apostolicae memoriae Gregorii frequenter lectione occupati, prae oculis affectum doctrinae ipsius, quem² pro uestris animabus libenter exercuit, habetote; quatinus eius oratio et regnum uestrum populumque augeat, et uos omnipotenti Deo inreprehensibiles repraesentet. Ea uero, quae a nobis pro uestris sacerdotibus ordinanda sperastis, haec³ pro fidei uestrae sinceritate, quae nobis multimoda relatione per praesentium portitores laudabiliter insinuata est, gratuito⁴ animo adtribuere ulla sine dilatione praeuidemus; et duo pallia utrorumque metropolitano-
 rum, id est Honorio et Paulino, direximus, ut, dum quis eorum de hoc saeculo ad auctorem suum fuerit arcessitus, in loco
 f. 41 b. ipsius alter episcopum ex hac | nostra auctoritate debeat subrogare. Quod quidem tam pro uestrae caritatis affectu,*

¹ eduuino C; eduino B. ² quod M. C, obscure in B. ³ hoc M.

⁴ gratuitu M. C.

quam pro tantarum prouinciarum spatiis¹, quae inter nos et uos esse noscuntur, sumus inuitati concedere, ut in omnibus deuotioni uestrae nostrum concursum, et iuxta uestra desideria praeberemus².

Incolumem excellentiam uestram gratia superna custodiat.

CAP. XVIII.

Ut Honorius, qui Iusto in episcopatum Dorouernensis³ ecclesiae successit⁴, ab eodem papa Honorio pallium et litteras acceperit.

Death of
Justus.
Succession
of Hono-
rius.

HAEC inter Iustus archiepiscopus ad caelestia regna subleuatus⁵ quarto Iduum Nouembrium die, et Honorius pro illo est in praesulatum electus⁶; qui ordinandus uenit ad Paulinum, et occurrente sibi illo in Lindocolino, quintus ab Augustino Doruuernensis ecclesiae consecratus est antistes. Cui etiam praefatus papa Honorius misit pallium et litteras, in quibus decernit hoc ipsum, quod in epistula ad Aeduinum⁷ regem missa decreuerat; scilicet ut cum Doruuernensis uel Eburacensis antistes de hac uita transierit, is, qui superest, consors eiusdem gradus habeat potestatem alterum ordinandi in loco eius, qui transierat, sacerdotem; ne sit necesse ad Romanam⁸ usque ciuitatem per tam prolixa terrarum et maris spatia pro ordinando archiepiscopo semper fatigari. Quarum etiam textum litterarum in nostra hac historia ponere commodum duximus.

Dilectissimo fratri Honorio Honorius.

Inter plurima, quae Redemptoris nostri misericordia suis famulis dignatur bonorum munera praerogare, illud etiam clementer conlata suae pietatis munificentia tribuit, quoties per fraternos affatus unianimam dilectionem quadam contemplatione alternis aspectibus repraesentat. Pro

¹ spatia M. C. W., obscure in B. M. has altered the preceding pro into propter; spatiis H₁², on erasure; spatio D². ² praebemus M. ³ dorouernis M. B; doruuernis N; doruuernensis C. In B. dor. eccl. is inserted above the line by B'. ⁴ succedit M. ⁵ sublatus C. W. D. ⁶ effectus M. H₁. ⁷ eduuinum C; eduinum B. ⁸ romam C.

Letter of
Honorius to
Honorius,
June 11,
634.

quibus maiestati eius gratias indesinenter exsoluimus, eumque uotis supplicibus exoramus, ut uestram dilectionem in praedicatione euangelii elaborantem¹ et fructificantem, sectantemque magistri et capitis sui sancti Gregorii regulam, perpeti stabilitate confirmet, et ad augmentum ecclesiae suae potiora per uos² suscitet incrementa; ut fide et opere, in timore Dei et caritate, uestra adquisitio decessorumque uestrorum, quae per domini Gregorii exordia³ pullulat, conualescendo amplius extendatur; ut ipsa uos dominici eloquii promissa in futuro respiciant, uosque

Matth. xi. 3. *et iterum*: ‘Euge, serue bone et fidelis; quia super pauca fuisti fidelis, super⁴ multa te constituam; intra in gaudium Domini tui⁵.’ Et nos equidem, fratres carissimi, haec uobis pro aeterna caritate exhortationis uerba praemittentes⁶,

Matth. xxv. 21. | quae rursus pro ecclesiarum uestRARUM priuilegiis congruere posse conspiciamus, non desistimus inpertire.

f. 42 a.

Et tam iuxta uestram petitionem, quam filiorum nostrorum regum uobis per praesentem nostram praeceptionem⁷, uice beati Petri apostolorum principis, auctoritatem tribuimus, ut quando unum ex uobis diuina ad se iusserit gratia euocari, is, qui superstes fuerit, alterum in loco defuncti debeat episcopum ordinare. Pro qua etiam re singula uestrae dilectioni pallia pro eadem⁸ ordinatione celebranda direximus, ut per nostrae praeceptionis auctoritatem possitis Deo placitam ordinationem efficere; quia, ut haec uobis concederemus, longa terrarum marisque interualla, quae inter nos ac uos obsistunt, ad haec nos condescendere coegerunt, ut nulla possit ecclesiarum uestRARUM iactura per cuiuslibet occasionis obtentum quoquo modo⁹ prouenire; sed potius commissi

Pallium sent.

¹ laborantem M. ² suos C. ³ exordio M. C. B. H¹. D, per being erased in D. ⁴ supra C. ⁵ from C. B; M has only bone et cetera usque domini tui; and so H₁. ⁶ promittentes C. B. ⁷ praesenti nostra praeceptione M. C. B. W. H₁. D, per being erased in C. B. D. ⁸ eodem M. ⁹ quomodo M.

uobis populi deuotionem plenius propagare. Deus te incolumem custodiat, dilectissime frater.

Data die III¹ Iduum Iunii², imperantibus dominis nostris³ Augustis, Heraclio anno XX^oIIII^o, post consulatum eiusdem anno XX^oIII^o, atque Constantino filio ipsius anno uicesimo tertio, et consulatus eius anno III^o; sed et Heraclio felicissimo Caesare⁴ id est⁵ filio eius anno III, indictione VII, id est anno dominicae incarnationis DCXXXIIII.

CAP. XIX.

Ut primo idem Honorius et post Iohannes litteras genti Scottorum pro pascha simul et pro Pelagiana heresi⁶ miserit.

Letters
from the
see of Rome
to the Irish
clergy,

MISIT idem papa Honorius⁷ litteras etiam genti Scottorum, quos in obseruatione sancti paschae errasse conpererat, iuxta quod supra docuimus; sollerter exhortans, ne paucitatem suam in extremis⁸ terrae finibus constitutam, sapientiore antiquis siue modernis, quae per orbem erant, Christi ecclesiis aestimarent; neue contra paschales computos, et decreta synodaliū totius orbis pontificum aliud pascha celebrarent.

Sed et Iohannes, qui successori eiusdem Honorii Seuerino successit, cum adhuc esset electus in pontificatum, pro eodem errore corrigendo litteras eis magna auctoritate atque eruditione plenas direxit; euidenter astruens, quia dominicum paschae diem a XV^a luna usque ad XXI^{am}, quod in Nicena synodo probatum est, oportet inquiri. Necnon pro Pelagiana heresi, quam apud eos reuiuescere didicerat, cauenda ac repellenda, in eadem illos epistula admonere curauit; cuius epistulae principium est:

¹ IIII H₁. ² idus iunias C. W. D. ³ piissimis add C.

⁴ cessare M. ⁵ idem M. C¹. B¹; id est C². B². H₁. ⁶ -sei M¹.

⁷ C. W. D, &c. omit papa, and add after Honorius, romanae sedis pontifex. ⁸ extrimis M.

Dilectissimis et sanctissimis Tomiano, Columbano, A. D. 640, Cromano¹, Dinnao², et Baithano episcopis; Cromano³, Ernianoque, Laistrano, Scellano, et Segeno⁴ presbyteris; f. 42 b. | Sarano ceterisque doctoribus seu abbatibus Scottis, Hilarus archipresbyter et seruans locum sanctae sedis apostolicae, Iohannes diaconus et in Dei nomine electus; item Iohannes primicerius et seruans locum sanctae sedis apostolicae, et Iohannes seruus Dei, consiliarius eiusdem apostolicae sedis.

Scripta, quae perlatores⁵ ad sanctae memoriae Seuerinum papam adduxerunt, eo de hac luce migrante, reciproca responsa ad ea, quae postulata fuerant, siluerunt. Quibus reseratis, ne diu tantae quaestionis caligo indiscussa remaneret, repperimus quosdam prouinciae uestrae contra orthodoxam⁶ fidem, nouam ex ueteri heresim renouare conantes, pascha nostrum, in quo immolatus est Christus, nebulosa caligine refutantes, et XIII^a luna cum Hebreis celebrare nitentes. on the Paschal Question,

Quo epistolae principio manifeste declaratur, et nuperrime temporibus illis hanc apud eos heresim exortam, et non totam eorum gentem, sed quosdam in eis hac fuisse implicitos.

Exposita autem ratione paschalis obseruantiae, ita de Pelagianis in eadem epistula subdunt:

Et hoc quoque cognouimus, quod uirus Pelagianae hereseos apud uos denuo reuiuiscit; quod omnino hortamur, ut a uestris mentibus huiusmodi uenenatum superstitionis facinus auferatur. Nam qualiter ipsa quoque execranda heresis damnata est, latere uos non debet; quia non solum per istos CC annos abolita est, sed et cotidie a nobis perpetuo anathemate sepulta damnatur; et hortamur, ne, quorum arma combusta sunt, apud uos eorum cineres suscitentur⁷. Nam quis non excretur and Pelagianism.

¹ cromano added on margin M; Cronano C. W. D. ² dimao C. D.

³ cremano, altered to cro- M; cronano C. D.; dinnao . . . cromano, added above the line B. ⁴ segiano C. W. D. ⁵ latores H₁.

⁶ -daxam M.

⁷ -tantur M.

superbum eorum conamen et impium, dicentium posse sine peccato hominem existere ex propria uoluntate, et non ex gratia Dei? Et primum quidem blasphemiae stultiloquium est dicere esse hominem sine peccato; quod omnino non potest, nisi unus mediator Dei et hominum ^{1 Tim. ii.} *homo Christus Iesus*¹, *qui sine peccato est conceptus et* ^{5.} *partus. Nam ceteri homines cum peccato originali nascentes testimonium praeuaricationis Adae, etiam sine actuali peccato existentes, portare noscuntur, secundum prophetam dicentem: ‘Ecce enim in iniquitatibus conceptus* ^{Ps. l. 7.} *sum, et in peccatis peperit me mater mea*².’

CAP. XX.

*Ut occiso Aeduine*³ *Paulinus Cantiam rediens Hrofensis ecclesiae praesulatum suscepit.*

AT uero Aeduini⁴ cum X et VII annis genti Anglorum simul et Brettonum gloriosissime praeesset, e quibus sex etiam ipse, ut diximus, Christi regno militauit, rebellauit aduersus eum Caedualla⁵ rex Brettonum, | auxilium praebente illi Penda uiro stren- ^{f. 43 a.} uissimo de regio genere Merciorum, qui et ipse ex⁶ eo tempore gentis eiusdem regno annis XX et II^{bus} uaria sorte praefuit; et conserto graui proelio in campo, qui uocatur Haethfelth⁷, occisus est Aeduini⁴ die IIII Iduum Octobrium, anno dominicae incarnationis DCXXXIII⁸, cum esset annorum XL et VIII; eiusque totus uel interemtus uel dispersus est exercitus. In quo etiam bello ante illum unus filius eius Osfrid iuuenis bellicosus cecidit, alter Eadfrid necessitate cogente ad Pendam⁹ regem transfugit, et ab eo postmodum,

Edwin
killed in
the Battle
of Hatfield,
Oct. 12, 633.

¹ iesus christus M. ² from C. B; conceptus et cetera M. H₁.

³ eduine B. N; eduuine C. ⁴ eduini B¹; -ne B²; eduuine C.

⁵ caeduualla C. ⁶ ex om. M. wrongly. ⁷ -feld C.

⁸ The two last digits have been cut off by the binder in M. ⁹ penda M.

regnante Osualdo¹, contra fidem iuris iurandi peremptus est.

Quo tempore maxima est facta strages in ecclesia uel gente Nordanhymbrorum, maxime quod unus ex ducibus, a quibus acta est, paganus, alter, quia barbarus erat pagano saeuior. Siquidem Penda cum omni Merciorum gente idolis deditus, et Christiani erat nominis ignarus; at uero Caedualla², quamuis nomen et professionem haberet Christiani, adeo tamen erat animo ac moribus barbarus, ut ne sexui quidem muliebri, uel innocuae paruulorum parceret³ aetati, quin uniuersos atrocitate ferina morti per tormenta contraderet, multo tempore totas eorum prouincias debacchando peruagatus, ac totum genus Anglorum Brittaniae finibus erasurum se esse deliberans. Sed nec religioni Christianae, quae apud eos exorta erat, aliquid inpendebat honoris. Quippe cum usque hodie moris sit Brettonum, fidem religionemque Anglorum pro nihil habere, neque in aliquo eis magis communicare quam paganis. Adlatum est autem caput Aeduini⁴ regis Eburacum, et inlatum postea in ecclesiam beati apostoli Petri, quam ipse coepit, sed successor eius Osuald¹ perfecit, ut supra docuimus, positum est in porticu sancti papae Gregorii, a cuius ipse discipulis uerbum uitae susceperat⁵.

Devastation of Northumbria.

Turbatis itaque rebus Nordanhymbrorum⁶ huius articulo cladis, cum nil alicubi praesidii nisi in fuga esse uideretur, Paulinus adsumpta secum regina Aedilberge, quam pridem adduxerat, rediit Cantiam nauigio, atque ab Honorio archiepiscopo et rege Eadbaldo multum honorifice susceptus est. Uenit autem illuc duce Basso milite regis Aeduini⁴ fortissimo, habens secum

Paulinus retires to Kent with Ethelberg and Eanfled.

¹ osuuald, -do C margin M.

² -uualla C.

³ parceret, added on

⁴ eduuini C; eduini B.

⁵ -ciperat M.

⁶ norðan- C, but the bar of the ð is almost certainly by C².

⁷ aedilbergae C¹; -ga C².

Eanfledam¹ filiam, et Uuscfrean filium Æduini², nec non et Yffi filium Osfridi filii eius, quos postea mater metu Eadbaldi et Osualdi³ regum misit in Galliam | nutriendos regi Daegberecto⁴, qui erat amicus illius, f. 43 b. ibique ambo in infantia defuncti, et iuxta honorem uel regiis pueris uel innocentibus Christi congruum⁵ in ecclesia sepulti sunt. Attulit quoque⁶ secum uasa pretiosa Aeduini² regis perplura, in quibus et crucem magnam auream, et calicem⁷ aureum consecratum ad ministerium altaris, quae hactenus in ecclesia Cantiae conseruata monstrantur.

He succeeds Romanus at Rochester.

Quo in tempore Hrofensis ecclesia pastorem minime habebat, eo quod Romanus praesul illius ad Honorium papam a Iusto archiepiscopo legatarius missus absortus fuerat fluctibus Italici maris; ac per hoc curam illius praefatus Paulinus inuitatione Honorii antistitis et Eadbaldi⁸ regis suscepit ac tenuit, usque dum et ipse suo tempore ad caelestia regna cum gloriosi fructu laboris ascendit. In qua ecclesia moriens pallium quoque, quod a Romano papa acceperat, reliquit.

Heroism of James the Deacon.

Reliquerat autem in ecclesia sua Eburaci Iacobum diaconum, uirum utique ecclesiasticum⁹ et sanctum, qui multo exhinc tempore in ecclesia manens, magnas antiquo hosti praedas docendo et baptizando eripuit; cuius nomine uicus, in quo maxime solebat habitare, iuxta Cataractam¹⁰, usque hodie cognominatur. Qui, quoniam cantandi in ecclesia erat peritissimus, recuperata postmodum pace in prouincia, et crescente numero fidelium, etiam magister ecclesiasticae cantionis¹¹ iuxta morem¹² Romanorum siue Cantuariorum multis coepit existere; et ipse senex ac plenus dierum, iuxta Iob xlii 16. scripturas, patrum uiam secutus est.

¹ -dan C. ² v. note ⁴, p. 125. ³ osuualdi C. ⁴ -berhto C.
⁵ -am M. ⁶ autem C. ⁷ here with the words et calicem, N. resumes

after the lacuna, v. note, p. 80. ⁸ cdbaldi N. ⁹ ecclesticum M.
¹⁰ -tum B¹. ¹¹ cantationis N. ¹² morem om. M. H₁.

LIBER TERTIUS.

CAP. I.

Ut primi successores Æduini¹ regis et fidem suae gentis prodiderint², et regnum porro Osuald christianissimus rex utrumque restaurauerit³.

f. 44 b. | At interfecto in pugna Æduino⁴, suscepit pro Succession of Osric in Deira,
illo regnum Deirorum, de qua prouincia ille generis
prosapiam et primordia regni habuerat, filius patru
eius Aelfrici, uocabulo Osric, qui ad praedicationem
Paulini fidei erat sacramentis inbutus. Porro regnum
Berniciorum, nam in has duas prouincias gens Nordan-
hymbrorum⁵ antiquitus diuisa erat, suscepit filius
Aedilfridi, qui de illa prouincia generis et regni origi-
nem duxerat, nomine Eanfrid. Siquidem tempore and Ean-
toto, quo regnauit Æduini⁶, filii praefati regis Aedil- frid in
fridi, qui ante illum regnauerat, cum magna nobilium Bernicia,
iuuentute apud Scottos siue Pictos exulabant, ibique A. D. 633.
ad doctrinam Scottorum cathecizati, et baptismatis
sunt gratia recreati. Qui ut, mortuo rege inimico, Their
patriam sunt redire permissi, accepit primus eorum, apostasy,
quem diximus, Eanfrid regnum Berniciorum. Qui
uterque rex, ut terreni regni infulas sortitus est, sacra-
menta regni caelestis, quibus initiatus erat, anathe-
matizando prodidit⁷, ac se priscis idolatriae sordibus
polluendum perdendumque restituit.

Nec mora, utrumque rex Brettonum Ceadualla⁸ and death,
A. D. 634.

¹ v. note ⁴, p. 125.

² -runt M.

³ -auit M; -auerat N.

⁴ eduuino C; eduino N.

⁵ nordon- C.

⁶ eduuine C; eduini

N. ⁷ perdidit C.

⁸ caead- N.

impia manu, sed iusta ultione peremit. Et primo quidem proxima aestate Osricum, dum se in oppido municipio temerarie obsedisset, erumpens subito cum suis omnibus inparatum cum toto exercitu deleuit. Dein cum anno integro prouincias Nordanhymbrorum, non ut rex uictor possideret, sed quasi tyrannus saeuens disperderet, ac tragica caede dilaceraret, tandem Eanfridum inconsulte ad se cum XII lectis militibus postulandae pacis gratia uenientem, simili sorte damnauit. Infaustus ille annus, et omnibus bonis exosus usque hodie permanet, tam propter apostasiam regum Anglorum, qua se fidei sacramentis exuerant¹, quam propter uesanam² Brettonici regis tyrannidem³. Unde cunctis placuit regum tempora computantibus, ut, ablata de medio regum perfidorum memoria, idem annus sequentis regis, id est Osualdi⁴, uiri Deo dilecti, regno adsignaretur; quo, post occisionem fratris Eanfridi, superueniente cum paruo exercitu, sed fide Christi munito, infandus Brettonum dux cum inmensis illis copiis, quibus nihil resistere posse | iactabat, in- f. 45 a. teremtus est in loco, qui lingua Anglorum Denisesburna⁵, id est riuus Denisi, uocatur.

Victory of
Oswald at
Denises-
burn.

CAP. II.

*Ut de ligno crucis, quod idem rex contra barbaros pugnaturus erexerat,
inter innumera sanitatum miracula, quidam a dolentis brachii sit
langore curatus.*

OSTENDITUR⁶ autem usque hodie, et in magna ueneratione habetur locus ille, ubi uenturus ad hanc pugnam Osuald signum sanctae crucis erexit, ac flexis genibus Deum⁷ deprecatus est, ut in tanta rerum necessitate suis cultoribus caelesti succurreret auxilio. Denique

Cross
erected by
Oswald
before the
battle,

¹ -runt B¹. ² uesaniam M. C. H¹. ³ tyranniam N. ⁴ osualdi C. ⁵ dænises burna C; denisaes brunna N. ⁶ There is no break between chaps. i. and ii. in the text of C. The next chapter is numbered ii. in text, but iii. in capitula. ⁷ dominum M.

fertur, quia facta citato opere cruce, ac fouea praeparata, in qua statui deberet, ipse fide feruens hanc arripuerit, ac foueae inposuerit, atque utraque manu erectam tenuerit¹, donec adgesto a militibus puluere terrae figeretur; et hoc facto, elata in altum uoce cuncto² exercitui proclamauerit: 'Flectamus omnes genua, et Deum³ omnipotentem, uiuum, ac uerum in commune deprecemur, ut nos ab hoste superbo ac feroce sua miseratione defendat; scit enim ipse, quia iusta pro salute gentis nostrae bella suscepimus.' Fecerunt omnes, ut iusserat, et sic incipiente diluculo in hostem progressi, iuxta meritum suae fidei uictoria potiti sunt. In cuius loco orationis innumerae uirtutes sanitatum noscuntur esse patratae, ad indicium uidelicet ac memoriam fidei⁴ regis. Nam et usque hodie multi de ipso ligno sacrosanctae crucis astulas excidere solent, quas cum in aquas⁵ miserint, eisque languentes homines aut pecudes potauerint, siue asperserint, mox sanitati restituuntur.

Uocatur locus ille lingua Anglorum Hefenfelth⁶, at Hefenfelth. quod dici potest latine caelestis campus, quod certo utique praesagio futurorum antiquitus nomen accepit; significans nimirum, quod ibidem caeleste erigendum tropaeum, caelestis inchoanda uictoria, caelestia usque hodie forent miracula celebranda. Est autem locus iuxta murum illum ad aquilonem, quo Romani quondam ob arcendos barbarorum impetus totam a mari ad mare praecinxere Brittaniam, ut supra docuimus. In quo uidelicet loco consuetudinem multo iam tempore fecerant fratres Hagustaldensis ecclesiae, quae non longe abest, aduenientes omni anno pridie quam postea idem rex Osuald⁷ occisus est, uigilias pro salute animae eius facere, plurimaque psalmorum laude celebrata, uictimam pro eo mane sacrae oblationis offerre. Qui

¹ teneret M. H₁. ² cunctui M¹. ³ dominum M. ⁴ fidei om. M. H₁. ⁵ aquam M¹. ⁶ -feld C. N²; -fled N¹. ⁷ osuald C.

etiam crescente bona consuetudine, nuper ibidem ecclesia constructa ¹, sacratiorem ² et cunctis ³ honorabiliorem omnibus locum ⁴ fecere. Nec inmerito, quia nullum, ut conperimus, fidei Christianae signum, nulla ecclesia, nullum altare in tota Berniciorum gente erectum est, | priusquam hoc sacrae crucis uexillum f. 45 b. nouus militiae ductor, dictante fidei deuotione, contra hostem inmanissimum pugnaturus statueret.

A miracle.

Nec ⁵ ab re est unum e pluribus, quae ad hanc crucem patrata sunt, uirtutis miraculum enarrare. Quidam de fratribus eiusdem ⁶ Hagustaldensis ecclesiae, nomine Bothelm ⁷ qui nunc usque superest, ante paucos annos, dum incautius forte noctu in glacie incederet, repente conruens ⁸, brachium contriuit, ac grauissima fracturae ipsius coepit molestia fatigari; ita ut ne ad os quidem adducere ipsum brachium ullatenus dolore arcente ualeret. Qui cum die quadam mane audiret unum de fratribus ad locum eiusdem sanctae crucis ascendere disposuisse, rogauit, ut aliquam sibi partem de illo ligno uenerabili rediens adferret, credere se dicens, quia per hoc, donante Domino, salutem posset consequi. Fecit ille, ut rogatus est, et reuersus ad uesperam, sedentibus iam ad mensam fratribus, obtulit ei aliquid de ueteri musco, quo superficies ligni erat obsita. Qui cum sedens ad mensam non haberet ad manum, ubi oblatum sibi munus reponeret, misit hoc in sinum sibi. Et dum iret cubitum, oblitus hoc alicubi deponere, permisit suo in sinu permanere. At medio noctis tempore, cum euigilaret, sensit nescio quid frigidi suo lateri adiacere, admotaque manu requirere ⁹ quid esset,

¹ atque dedicata, add C. B². W. D. &c.

² sacrationem M.

³ et cunctis, repeated M.

⁴ so C. B. N. M¹, but in M. marks of transposition have been added, making it locum omnibus.

⁵ Here C² marks the beginning of cap. ii., see note ⁶, p. 128, and note ², p. 131.

For nec M. H₁. read nam.

⁶ eiusdem om. M. H₁. ⁷ bodelm N.

⁸ corruit M. H₁.

⁹ requires B. R₁; uolens requirere N²; r. cepit. D². H₂. A₁.

ita sanum brachium manumque repperit, ac si nihil umquam tanti langoris habuisset ¹.

CAP. III ².

Ut idem rex postulans de gente Scottorum antistitem acceperit Aidanum, eidemque in insula Lindisfarnensi ³ sedem episcopatus donauerit.

IDEM ergo Osuuld ⁴, mox ubi regnum suscepit, desiderans totam, cui praeesse coepit, gentem fidei Christianae gratia inbui, cuius experimenta permaxima in expugnandis barbaris iam ceperat ⁵, misit ad maiores natu Scottorum, inter quos exulans ipse baptismatis sacramenta cum his, qui secum erant, militibus consecutus erat; petens, ut sibi mitteretur antistes, cuius doctrina ac ministerio gens, quam regebat, Anglorum, dominicae fidei et dona disceret, et susciperet ⁶ sacramenta. Neque aliquanto tardius, quod petiit, inpetruit; accepit namque pontificem Aedanum summae mansuetudinis, et pietatis, ac moderaminis uirum, habentemque zelum Dei, quamuis non plene secundum scientiam. Namque diem ⁷ paschae dominicum more suae gentis ⁸, cuius saepius mentionem fecimus, a XIII^a luna usque ad XX^am observare solebat. Hoc etenim ordine septentrionalis Scottorum prouincia, et omnis natio Pictorum illo adhuc tempore pascha |dominicum celebrabat, aestimans se in hac obseruantia ⁹ sancti ac laude digni patris Anatolii scripta secutam. Quod an uerum sit, peritus quisque facillime cognoscit. Porro gentes Scottorum, quae in australibus Hiberniae insulae partibus morabantur, iamdudum ad admonitionem apostolicae sedis antistitis, pascha canonico ritu observare didicerunt.

Aidan sent from Iona as bishop to Northumbria.

m. x. 2.

6 a.

¹ -sent C. N¹. O¹. W¹. D. ² numbered ii. in text, iii. in capitula C, and so with the subsequent chapters to xiii. inclusive. ³ lindifarn- N.

⁴ osuuld C. ⁵ coeperat C. ⁶ suscepit M. ⁷ idem M¹.

⁸ diem . . . gentis om. N. ⁹ obseruatione M.

He fixes his
See at
Lindis-
farne.

Uenienti igitur ad se episcopo, rex locum sedis episcopalis in insula Lindisfarnensi, ubi ipse petebat, tribuit. Qui uidelicet locus accedente ac recedente reumate, bis cotidie instar insulae maris circumluitur undis, bis renudato littore contiguus terrae redditur; atque eius admonitionibus humiliter ac libenter in omnibus auscultans, ecclesiam Christi in regno suo multum diligenter aedificare ac dilatare curauit. Ubi pulcherrimo saepe spectaculo contigit, ut euangelizante antistite, qui Anglorum linguam perfecte non nouerat, ipse rex suis ducibus ac ministris interpretis uerbi existeret caelestis; quia¹ nimirum tam longo exilii sui tempore linguam Scottorum iam plene didicerat. Exin coepere plures per dies de Scottorum regione uenire Britanniam atque illis Anglorum prouinciis, quibus regnauit Osuald², magna deuotione uerbum fidei praedicare et credentibus gratiam baptismi, quicumque sacerdotali erant gradu praediti, ministrare. Construebantur ergo ecclesiae per loca, confluebant ad audiendum uerbum populi gaudentes, donabantur munere regio possessiones et territoria ad instituenda³ monasteria, inbuebantur praeceptoribus Scottis paruuli Anglorum una cum maioribus studiis et obseruatione disciplinae regularis.

Iona the
head of
numerous
monas-
teries.

Nam monachi erant maxime, qui ad praedicandum uenerant. Monachus ipse episcopus Aedan⁴, utpote de insula, quae uocatur Hii, destinatus, cuius monasterium in cunctis pene septentrionalium Scottorum, et omnium Pictorum monasteriis non paruo tempore arcem tenebat, regendisque eorum populis praeerat; quae uidelicet insula⁵ ad ius quidem Britanniae pertinet, non magno ab ea freto discreta, sed donatione Pictorum, qui illas Britanniae plagas incolunt, iamdudum mona-

¹ qui N. ² rex Osuald B. C². ³ instruenda N. ⁴ aidan C. B². ⁵ insula om. M¹.

chis Scottorum tradita, eo quod illis praedicantibus fidem Christi perceperint.

CAP. IV.

*Quando gens Pictorum fidem Christi perceperit*¹.

46 b. Siquidem anno incarnationis dominicae D^oLX^oV^o, Mission of Columba to the northern Picts. A. D. 565. quo tempore gubernaculum Romani imperii | post Iustinianum Iustinus minor accepit, uenit de Hibernia presbyter et abbas habitu et uita monachi insignis, nomine Columba Britanniam, praedicaturus uerbum Dei prouinciis septentrionalium Pictorum, hoc est eis quae arduis atque horrentibus montium iugis ab australibus eorum sunt regionibus sequestratae. Namque ipsi australes Picti, qui intra eosdem montes habent sedes, multo ante tempore, ut perhibent, relicto errore idolatriae, fidem ueritatis acceperant, praedicante eis uerbum Nynia episcopo reuerentissimo et sanctissimo Conversion of the southern Picts by Nynias. uiro de natione Brettonum, qui erat Romae regulariter fidem et mysteria ueritatis edoctus; cuius sedem episcopatus, sancti Martini episcopi nomine et ecclesia insignem, ubi ipse etiam corpore una cum pluribus sanctis requiescit, iam nunc Anglorum gens obtinet. Qui locus, ad prouinciam Berniciorum pertinens², uulgo uocatur Ad Candidam Casam, eo quod ibi ecclesiam de lapide, insolito Brettonibus more fecerit.

Uenit autem Britanniam Columba, regnante Pictis Bridio filio Meilochon, rege potentissimo, nono anno regni eius, gentemque illam uerbo et exemplo ad fidem Christi conuertit; unde et praefatam insulam ab eis in possessionem monasterii faciendi accepit. Neque enim magna est, sed quasi familiarum quinque, iuxta aestimationem³ Anglorum; quam successores eius usque hodie tenent, ubi et ipse sepultus est, cum

Grant of Iona to Columba.

¹ -ciperit M. ² ad ... pertinens *added on margin* M. ³ -nes N.

esset annorum LXXVII¹, post annos circiter XXX et duos², ex quo ipse Britanniam praedicaturus adiit. Fecerat autem, priusquam Britanniam ueniret, monasterium nobile in Hibernia, quod a copia roborum Dearmach³ lingua Scottorum, hoc est campus roborum, cognominatur. Ex quo utroque monasterio plurima exinde monasteria per discipulos eius et in Brittania et in Hibernia propagata sunt, in quibus omnibus idem monasterium insulanum, in quo ipse requiescit corpore, principatum teneret.

Constitu-
tion of
Iona.

Habere autem solet ipsa insula rectorem semper abbatem presbyterum, cuius iuri et omnis prouincia, et ipsi etiam episcopi ordine inusitato debeant esse subiecti, iuxta exemplum primi doctoris illius, qui non episcopus, sed presbyter extitit et monachus; de cuius uita et uerbis nonnulla a discipulis eius feruntur scripta haberi. Uerum qualiscumque fuerit ipse, nos hoc de illo certum tenemus, quia reliquit successores magna continentia⁴ ac diuino amore regularique institutione insignes; in tempore quidem | summae f. 47 a. festiuitatis dubios circulos sequentes, utpote quibus longe ultra orbem positus nemo synodalia paschalis obseruantiae decreta porrexerat; tantum ea, quae in propheticis, euangelicis, et apostolicis litteris discere poterant, pietatis et castitatis opera diligenter obseruantes. Permansit autem huiusmodi obseruantia paschalis apud eos tempore non paucis, hoc est usque ad annum dominicae incarnationis DCCXV per annos CL.

Egbert con-
verts the
monks to
the true
Easter.

At tunc ueniente ad eos reuerentissimo et sanctissimo patre et sacerdote Egbercto⁵, de natione Anglorum, qui in Hibernia diutius exulauerat pro Christo, eratque et doctissimus in scripturis, et longaeua⁶ uitae

¹ LXXVI N.
continentiae B.
M. H₁.

² et IIII N.

³ deanmagh N¹.

⁵ egbercto N; egberchto C.

⁴ magnae
⁶ longae

perfectione eximius, correcti sunt per eum, et ad uerum canonicumque paschae diem¹ translati; quem tamen et antea non semper in luna XIII^{II}¹ cum Iudaeis, ut quidam rebantur², sed in die quidem dominica, alia tamen, quam decebat, ebdomada celebrabant. Sciebant enim, ut Christiani, resurrectionem dominicam, quae prima sabbati facta est, prima sabbati semper esse celebrandam; sed ut barbari et rustici, quando eadem prima sabbati, quae³ nunc dominica dies cognominatur, ueniret, minime didicerant. Uerum quia gratia caritatis feruere non omiserunt, et huius quoque rei notitiam ad perfectum percipere meruerunt⁴, iuxta promissum⁵ apostoli dicentis: 'Et siquid aliter sapitis, et hoc quoque uobis Deus reuelabit⁶.' De quo plenius in sequentibus suo loco dicendum est.

Phil. iii.
15.

CAP. V.

De uita Aidani episcopi.

AB hac ergo insula, ab horum collegio monachorum, Character
of Aidan. ad prouinciam Anglorum instituendam in⁷ Christo, missus est Aedan⁸, accepto gradu episcopatus. Quo tempore eidem monasterio Segeni⁹ abbas et presbyter¹⁰ praefuit. Unde inter alia uiuendi documenta saluberrimum abstinentiae uel continentiae clericis exemplum reliquit; cuius doctrinam id maxime commendabat omnibus, quod non aliter, quam uiuebat cum suis, ipse docebat. Nil enim huius mundi quaerere, nil amare curabat. Cuncta, quae sibi a regibus uel diuitibus saeculi donabantur, mox pauperibus, qui occurrent, erogare gaudebat. Discurrere per cuncta et urbana et rustica loca, non equorum dorso, sed pedum

¹ diem *om.* M. ² reprobantur N. ³ ea quae M.
⁴ et . . . meruerunt *om.* C¹. ⁵ promissum M. ⁶ reuelauit
C¹. B. N². ⁷ pro N. ⁸ aidan B. N. ⁹ *might be read* segem
in M; segene N. ¹⁰ preb- C¹.

incessu uectus, nisi si maior forte necessitas compulisset, solebat; quatinus ubicumque aliquos uel diuites uel pauperes incedens aspexisset, confestim ad hos diuertens, uel ad fidei suscipiendae sacramentum, si infideles essent, inuitaret; uel si fideles, in ipsa eos fide confortaret, | atque ad elimosynas operumque bonorum f. 47 b. executionem, et uerbis excitaret et factis.

In tantum autem uita illius a nostri temporis segnitia distabat, ut omnes, qui cum eo incedebant, siue adtonsi, seu laici, meditari deberent, id est, aut legendis scripturis, aut psalmis discendis¹ operam dare. Hoc erat cotidianum opus illius et omnium, qui cum eo erant, ubicumque locorum deuenissent. Et si forte euenisset², quod tamen raro euenit, ut ad regis conuiuium uocaretur, intrabat cum uno clerico aut duobus; et, ubi paululum reficiebatur, adcelerauit ocius ad legendum cum suis, siue ad orandum egredi. Cuius exemplis informati tempore illo religiosi quique uiri ac feminae consuetudinem fecerunt per totum annum, excepta remissione quinquagesimae paschalis, IIII^a et VI^a sabbati ieiunium ad nonam usque horam protelare. Numquam diuitibus honoris siue timoris gratia, siqua delinquissent³, reticebat; sed aspera illos inuentione corripiebat. Nullam potentibus saeculi pecuniam, excepta solum⁴ esca, siquos hospitio suscepisset, umquam dare solebat, sed ea potius, quae sibi a diuitibus donaria pecuniarum largiebantur, uel in usus pauperum, ut diximus, dispergebat, uel ad redemptionem eorum, qui iniuste fuerant uenditi, dispensabat. Denique multos, quos pretio dato redemerat, redemptos postmodum suos discipulos fecit, atque ad sacerdotalem usque gradum erudiendo atque instituendo prouexit.

Tradition

Ferunt⁵ autem, quia, cum de prouincia Scottorum

¹ *The first s in discendis erased in C.* ² *et . . . euenisset om.*
C¹. ³ *delinquissent C. B².* ⁴ *solum modo C. B².* ⁵ *The scribe of B. and probably of C. at first wrote fuerunt.*

rex Osuald¹ postulasset antistitem, qui sibi suaeque
genti uerbum fidei ministraret, missus fuerit primo
alius austerioris animi uir, qui, cum aliquandiu genti
Anglorum praedicans nihil proficeret, nec libenter a
populo audiretur, redierit patriam, atque in conuentu
seniorum rettulerit, quia nil prodesse docendo genti,
ad quam missus erat, potuisset, eo quod essent homines
indomabiles², et durae ac barbarae mentis. At illi,
ut perhibent, tractatum magnum in concilio, quid
esset agendum, habere coeperunt; desiderantes quidem
genti, quam petebantur, saluti esse, sed de non re-
cepto, quem miserant³, praedicatore dolentes. Tum
ait Aedan⁴, nam et ipse concilio intererat, ad eum, de
quo agebatur, sacerdotem: 'Uidetur mihi, frater, quia
durior iusto indoctis⁵ auditoribus fuisti, et non eis iuxta
apostolicam disciplinam primo lac doctrinae mollioris
porrexisti, donec paulatim | enutriti uerbo Dei, ad
capienda perfectiora, et ad facienda sublimiora Dei
praecepta sufficerent.' Quo audito omnium, qui con-
sidebant, ad ipsum ora et oculi conuersi, diligenter,
quid diceret, discutiebant, et ipsum esse dignum epi-
scopatu, ipsum ad erudiendos incredulos et indoctos
mitti debere decernunt, qui gratia discretionis, quae
uirtutum mater est, ante omnia probabatur⁶ inbutus;
sicque illum ordinantes ad praedicandum miserunt.
Qui ubi tempus accepit, sicut prius moderamine discre-
tionis, ita postmodum et ceteris uirtutibus ornatus
apparuit.

about the
sending of
Aidan.

¹ Cor. iii.
².
f. 48 a.

CAP. VI.

De religione ac pietate miranda Osualdi⁷ regis.

Huius igitur antistitis doctrina rex Osuald⁷ cum ea, cui praeerat, gente Anglorum institutus, non solum

Power of
Oswald.

¹ osuuald C. ² -lis M. B¹. W¹. R¹₁. O₁. ³ misserant M. B¹.
⁴ aidan B. N. ⁵ indoctoribus M. ⁶ probatur M.
⁷ osuuald, -di C.

incognita progenitoribus suis regna caelorum sperare didicit ; sed et regna terrarum plus quam ulli maiorum suorum, ab eodem uno Deo ¹, qui fecit caelum et terram, consecutus est. Denique omnes nationes et prouincias Brittaniae, quae in IIII linguas, id est Brettonum, Pictorum, Scottorum, et Anglorum, diuisae sunt, in ditione accepit.

His piety
and
charity.

Quo regni culmine sublimatus, nihilominus, quod mirum dictu est, pauperibus et peregrinis semper humilis, benignus, et largus fuit. Denique fertur, quia tempore quodam, cum die sancto paschae cum praefato episcopo consedisset ad prandium, positusque esset in mensa coram eo discus argenteus regalibus epulis refertus, et iamiamque ² essent manus ad panem benedicendum missuri, intrasse subito ministrum ipsius, cui suscipiendorum inopum erat cura delegata ³, et indicasse regi, quia multitudo pauperum undecumque adueniens maxima per plateas sederet, postulans ⁴ aliquid elimosynae a rege. Qui mox dapes sibimet adpositas deferri pauperibus, sed et discum confringi, atque eisdem minutatim diuidi praecepit. Quo uiso pontifex, qui adsidebat, delectatus tali facto pietatis, adprehendit dexteram eius, et ait : ‘ Numquam inueterescat ⁵ haec manus.’ Quod et ita iuxta uotum benedictionis eius prouenit. Nam cum interfecto illo in ⁶ pugna, manus cum brachio a cetero essent corpore resectae ⁷, contigit, ut hactenus incorruptae perdurent. Denique in urbe regia, quae a regina quondam uocabulo Bebbia cognominatur, loculo inclusae argenteo in ecclesia sancti Petri seruantur, ac digno a cunctis honore uenerantur.

Union of
Deira and
Bernicia.

Huius industria regis Derorum ⁸ et Berniciorum prouinciae, quae eatenus ab inuicem discordabant, in

¹ domino C ; gode A.S.

² iamque C.

³ diligata M ;

deligata B¹. N¹.

⁴ postulantes C.

⁵ -rascat C. B².

⁶ in om. M. N¹.

⁷ resectae C.

⁸ deirorum N.

f. 48 b.

unam sunt pacem, | et uelut unum conpaginatae in populum. Erat autem nepos Aeduini ¹ regis ex sorore Acha, dignumque fuit, ut tantus praecessor talem haberet de sua consanguinitate et religionis heredem et regni.

CAP. VII.

Ut prouincia Occidentalium Saxonum uerbum Dei, praedicante Birino, susceperit; et de successoribus eius Agilbercto et Leutherio.

Eo tempore gens Occidentalium Saxonum, qui antiquitus Geuissae uocabantur ², regnante Cynigilso ³ fidem Christi suscepit, praedicante illis uerbum Birino ⁴ episcopo, qui cum consilio papae Honorii uenerat Brittaniam, promittens quidem se illo praesente in intimis ultra Anglorum partibus, quo nullus doctor praecessisset, sanctae fidei semina esse sparsurum. Unde et iussu eiusdem pontificis per Asterium Genuensem episcopum in episcopatus consecratus est gradum. Sed Brittaniam perueniens, ac primum Geuissorum gentem ingrediens, cum omnes ibidem paganissimos inueniret, utilius esse ratus est ibi potius uerbum praedicare, quam ultra progrediens eos, quibus praedicare deberet, inquirere.

Conversion
of the West
Saxons by
Birinus.

Itaque euangelizante illo in praefata prouincia, cum rex ipse cathecizatus, fonte baptismi cum sua gente ablueretur, contigit tunc temporis sanctissimum ac uictoriosissimum regem Nordanhymbrorum Osualdum ⁵ adfuisse, eumque de lauacro exeuntem suscepisse, ac ⁶ pulcherrimo prorsus et Deo digno consortio, cuius erat filiam accepturus in coniugem, ipsum prius secunda generatione Deo dedicatum sibi accepit in filium. Donauerunt autem ambo reges eidem episcopo ciuitatem, quae uocatur Dorcie, ad faciendum inibi sedem episcopalem; ubi factis dedicatisque ecclesiis, multisque ad

Baptism of
Cynegils.

West Saxon
See at
Dorchester.

¹ eduini B. N; eduuini C. ² uocantur M. ³ -gislo C. B. N.
⁴ berino N. ⁵ osualdum C. ⁶ ac sic C. B².

Dominum pio eius labore populis aduocatis, migrauit ad Dominum¹, sepultusque est in eadem ciuitate, et post annos multos, Haedde episcopatum agente, translatus inde² in Uentam ciuitatem, atque in ecclesia beatorum apostolorum Petri et Pauli positus est.

Succession
of Cenwall.

Defuncto autem et rege, successit in regnum filius eius Coinualch³, qui et fidem ac sacramenta regni caelestis suscipere rennuit, et non multo post etiam regni terrestres potentiam perdidit. Repudiata enim sorore Pandan regis Merciorum, quam duxerat, aliam accepit uxorem; ideoque bello petitus, ac regno priuatus ab illo, secessit ad regem Orientalium Anglorum, cui nomen erat Anna; apud quem triennio exulans fidem cognouit ac suscepit ueritatis. Nam et ipse, apud quem exulabat, rex erat uir bonus, et bona ac sancta sobole felix, | ut in sequentibus docebimus.

His expul-
sion, con-
version,

and restor-
ation.

Cum uero restitutus esset in regnum Coinualch³, uenit in prouinciam de Hibernia⁴ pontifex quidam nomine Agilberctus⁵, natione quidem Gallus, sed tunc legendarum gratia scripturarum in Hibernia non paruo tempore demoratus, coniunxitque se regi, sponte ministerium praedicandi assumens. Cuius eruditionem atque industriam uidens rex, rogauit eum, accepta ibi sede episcopali, suae gentis⁶ manere pontificem; qui precibus eius adnuens, multis annis eidem genti sacerdotali iure praefuit. Tandem rex, qui Saxonum tantum linguam nouerat, pertaesus barbarae loquellae, subintroduxit in prouinciam alium suae linguae episcopum, uocabulo Uini⁷, et ipsum in Gallia ordinatum; diuidensque in duas parrochias prouinciam, huic in ciuitate Uenta, quae a gente Saxonum Uintancaestir⁸

f. 49 a.

Attempted
division of
the West
Saxon
Diocese.

cf. Gal. ii.

¹ a later hand has added on margin of C. non. decē. added on margin of M.

² inde ³ coenualh C; coinualach N.

⁴ hibernicia M.

⁵ -berictus N; -berchtus C.

⁶ genti M.

⁷ uuini C; uuine B² (?).

⁸ -caestir B; uintacaestir C.

Iob xlii.
17.

appellatur, sedem episcopatus tribuit ; unde offensus grauiter Agilberctus¹, quod haec ipso inconsulto ageret rex, rediit Galliam, et accepto episcopatu Parisiacaе ciuitatis, ibidem senex ac plenus dierum obiit. Non multis autem annis post abscessum eius a Brittaniam transactis, pulsus est³ et Uini ab eodem rege de episcopatu ; qui secedens ad regem Merciorum uocabulo Uulfheri, emit pretio ab eo sedem Lundoniae ciuitatis, eiusque episcopus usque ad uitae suae terminum mansit. Sicque prouincia Occidentalium Saxonum tempore non pauco absque praesule fuit.

The See
vacant.

Quo etiam tempore rex praefatus ipsius gentis, grauissimis regni sui damnis saepissime ab hostibus adflictus, tandem ad memoriam reduxit, quod eum pridem perfidia regno pulerit⁴, fides agnita Christi in regnum reuocauerit ; intellexitque, quod etiam tunc destituta pontifice prouincia recte pariter diuino⁵ fuerit destituta praesidio. Misit ergo legatarios in Galliam ad Agilberctum⁶, summissa illum satisfactione deprecans ad episcopatum suae gentis redire. At ille se excusans, et⁷ uenire non posse contestans, quia episcopatu propriae ciuitatis ac parrochiae teneretur adstrictus, ne tamen obnixè petenti nil ferret auxilii, misit pro se illo presbyterum Leutherium nepotem suum, qui ei, si uellet, ordinaretur episcopus ; dicens, quod ipse eum dignum esse episcopatu iudicaret. Quo honorifice a populo et a rege suscepto, rogauerunt Theodorum, | tunc archiepiscopum Doruuernensis ecclesiae, ipsum sibi antistitem consecrari⁸ ; qui consecratus in ipsa ciuitate, multis annis episcopatum Geuissorum⁹ ex synodica sanctione solus sedulo moderamine gessit.

Hlothhere
bishop.

f. 49 b.

¹ -berchtus C ; egilberictus N. ² hoc C. B². ³ est om. M. ⁴ depulerit B. R₁. ⁵ paterno, *instead of* pariter diuino C. D. O₃. O₈—, R¹. ⁶ -berchtum C. ⁷ et eo C. B². ⁸ -re C. N. ⁹ geuissorum C.

CAP. VIII.

Ut rex Cantuariorum Earconberct¹ idola destrui praeceperit; et de filia eius Ercongota² et propinqua Aedilbergae³, sacratis Deo uirginibus.

Death of
Eadbald,
and succe-
sion of Ear-
conbert,
A. D. 640.

English
princesses
in Frankish
monas-
teries.

ANNO dominicae incarnationis DCXL, Eadbald rex Cantuariorum transiens ex hac uita, Earconbereto⁴ filio regni gubernacula reliquit; quae ille suscepta XXIII annis et aliquot mensibus nobilissime tenuit. Hic primus regum Anglorum in toto regno suo idola relinqui ac destrui, simul et ieiunium XL dierum obseruari principali auctoritate praecepit. Quae ne facile a quopiam posset contemni, in transgressores dignas et competentes punitiones proposuit. Cuius filia Earcongota⁵, ut condigna parenti suboles, magnarum fuit uirgo uirtutum, seruiens Domino in monasterio, quod in regione Francorum constructum est ab abbatisa nobilissima uocabulo Fara, in loco, qui dicitur in Brige. Nam eo tempore necdum multis in regione Anglorum monasteriis constructis, multi de Brittania monachicae⁶ conuersionis gratia Francorum uel Galliarum monasteria adire solebant; sed et filias suas eisdem erudiendas, ac sponso caelesti copulandas mittebant; maxime in Brige, et in Cale, et in Andilegum monasterio; inter quas erat Saethryd⁷, filia uxoris Annae regis Orientalium Anglorum, cuius supra meminimus, et filia naturalis eiusdem regis Aedilberg⁸; quae utraque cum esset peregrina, prae merito uirtutum eiusdem monasterii Brigensis est abbatisa constituta. Cuius regis filia maior Sexburg, uxor Earconbereti⁹ regis Cantuariorum, habuit filiam Earcongota¹⁰, de qua sumus dicturi.

¹ erconberht C. ² ercongota B; ercongata N. ³ aeðil- C.
⁴ -berhto C; -brecto N. ⁵ -tae B; -te N; eorcongota C¹; -ta C². ⁶ monasticae C¹. ⁷ saeðryth C; saedryd B; saeth-rith N. ⁸ aeðilberg C¹; -burg C²; edilberc N. ⁹ ercon- B;
eorconberhti C. ¹⁰ earcogota B¹; eorcon- C.

Huius autem uirginis Deo dicatae multa quidem Story of Earcongota, ab incolis loci illius solent¹ opera uirtutum et signa miraculorum usque hodie narrari. Uerum nos de transitu tantum illius, quo caelestia regna petiit, aliquid breuiter dicere sufficiat.

Inminente ergo die suae uocationis, coepit circuire in monasterio casulas infirmarum Christi famularum, earumque uel maxime, quae uel aetate prouectae, uel probitate erant morum insigniores. Quarum se omnium precibus humiliter commendans, obitum proxime suum, quem reuelatione didicerat, non celauit esse futurum. Quam uidelicet reuelationem huiusmodi esse perhibebat: uidisse se² albatorum cateruam | hominum idem monasterium intrare; hosque a se interrogatos, quid quaererent, aut quid ibi uellent, respondisse, quod ob hoc illo³ fuerint destinati, ut aureum illud nomisma, quod eo de Cantia uenerat, secum adsumerent. Ipsa autem nocte, in cuius ultima parte, id est incipiente aurora, praesentis mundi tenebras transiens supernam migravit ad lucem, multi de fratribus eiusdem monasterii, qui aliis erant in aedibus, iam manifeste se concentus angelorum psallentium audisse referebant, sed et sonitum quasi plurimae multitudinis monasterium ingredientis; unde mox egressi dignoscere⁴ quid esset, uiderunt lucem caelitus emissam fuisse permaximam, quae sanctam illam animam carnis uinculis absolutam ad aeterna patriae caelestis gaudia ducebat. Addunt et alia, quae ipsa nocte in monasterio eodem diuinitus fuerint ostensa miracula; sed haec nos ad alia tendentes, suis narrare permittimus. Sepultum est autem corpus uenerabile uirginis et sponsae Christi in ecclesia beati protomartyris Stephani; placuitque post diem tertium, ut lapis, quo monumentum tegebatur, amoueretur, et altius ipso in

¹ solent *om.* M.² se added above the line both in M. and B.³ illuc C.⁴ uolentes *add.* N².

loco reponeretur¹; quod dum fieret, tantae flagrantia suauitatis ab imis ebulliuit, ut cunctis, qui adstabant, fratribus ac sororibus, quasi opobalsami² cellaria esse uiderentur aperta.

and Ethel-
berg.

Sed et matertera eius, de qua diximus, Aedilberg³, et ipsa Deo dilectam⁴ perpetuae uirginitatis gloriam in magna corporis continentia seruauit⁵; quae cuius esset uirtutis, magis post mortem claruit. Cum enim esset abbatissa, coepit facere in monasterio suo ecclesiam in honorem omnium apostolorum, in qua suum corpus sepelliri cupiebat. Sed cum opus idem ad medium ferme esset perductum, illa ne hoc perficeret, morte praerepta est, et in ipso ecclesiae loco, ubi desiderabat, condita. Post cuius mortem, fratribus alia magis curantibus, intermissum est hoc aedificium annis VII, quibus completis statuerunt ob nimietatem laboris, huius structuram ecclesiae funditus relinquere, ossa uero abbatissae illo de loco eleuata, in aliam ecclesiam, quae esset perfecta ac dedicata, transferre. Et aperientes sepulchrum eius, ita intemeratum corpus inuenere, ut a corruptione | concupiscentiae carnalis erat immune; f. 50 b. et ita denuo lotum, atque aliis uestibus indutum transtulerunt illud in ecclesiam beati Stephani martyris. Cuius uidelicet natalis ibi⁶ solet in magna gloria celebrari die Nonarum Iuliarum.

CAP. IX.

Ut in loco, in quo occisus est rex Osuald⁷, crebra sanitatum miracula facta; utque ibi primo⁸ iumentum cuiusdam uiantis ac deinde puella sit paralitica curata.

REGNAUIT autem Osuald⁷ christianissimus rex Nordanhymbrorum VIII annos, adnumerato etiam illo⁹,

¹ poneretur C. ² opo. i. succi balsami .i. ðæs [tea]res; gloss on lower margin of M. ³ aeðil- C² (?). ⁴ dilecta B. W. ⁵ conseruauit M. (due to continentia preceding). ⁶ ibi om. C. ⁷ osuuald C. ⁸ primo, added on margin M. ⁹ illo anno C. D. A₁. &c.

quem et feralis impietas regis Brettonum, et apostasia demens regum Anglorum detestabilem fecerat. Siquidem, ut supra docuimus, unanimo omnium consensu firmatum est, ut nomen et memoria apostatarum de catalogo regum Christianorum prorsus aboleri deberet, neque aliquis regno eorum annus adnotari. Quo completo annorum curriculo occisus est, commisso graui proelio, ab eadem pagana gente paganoque rege Merciorum, a quo et prodecessor eius Aeduini¹ peremptus fuerat, in loco, qui lingua Anglorum nuncupatur Maserfelth², anno aetatis suae XXXVIII., die quinto mensis Augusti.

Oswald
slain at
Maserfelth,
Aug. 5, 642.

Cuius quanta fides³ in Deum, quae deuotio mentis fuerit, etiam post mortem uirtutum miraculis claruit. Namque in loco, ubi pro patria dimicans a paganis interfectus est, usque hodie sanitates infirmorum et hominum et pecorum celebrari non desinunt. Unde contigit, ut puluerem ipsum, ubi corpus eius in terram conruit, multi auferentes et in aquam mittentes suis per haec infirmis multum commodi adferrent⁴. Qui uidelicet mos adeo increbruit, ut paulatim ablata exinde terra fossam ad mensuram staturae uirilis altam reddiderit. Nec mirandum in loco mortis illius infirmos sanari, qui, semper, dum uiueret, infirmis et pauperibus consulere, elimosynas dare, opem ferre non cessabat. Et multa quidem in loco illo uel de puluere loci illius facta uirtutum miracula narrantur; sed nos duo tantum, quae a maioribus audiuius, referre satis duximus.

Miracles
wrought on
the site.

Non multo post interfectionem eius exacto tempore, contigit, ut quidam equo sedens iter iuxta locum ageret illum; cuius equus subito lassescere, consistere, caput in terram declinare, spumas ex ore demittere, et, augescente dolore nimio, in terram coepit ruere. Desiluit eques, et stramine subtracto⁵ coepit expectare

¹ eduini B¹. N; eduine C. B². ² altered to -feld B. ³ uis
M. H₁. ⁴ -ferent M. ⁵ There is great variety of reading in

horam, qua aut melioratum reciperet iumentum, aut relinqueret mortuum. At ipsum diu graui dolore uexatum, cum diuersas in partes se torqueret, | repente f. 51 a. uolutando deuenit in illud loci, ubi rex memorabilis occubuit. Nec mora, quiescente dolore cessabat ab insanis membrorum motibus, et consueto equorum more, quasi post lassitudinem in diuersum latus uicissim sese uoluere, statimque exurgens quasi sanum per omnia, uirecta herbarum auidius carpere coepit.

Quo ille uiso, ut uir sagacis ingenii, intellexit aliquid mirae sanctitatis huic loco, quo equus est curatus, inesse; et posito ibi signo, non multo post ascendit equum, atque ad hospitium, quo proposuerat, accessit; quo dum adueniret, inuenit puellam ibi neptem patris familias longo paralysis morbo grauata¹; et cum familiares domus illius de acerba¹ puellae infirmitate ipso praesente quererentur, coepit dicere ille de loco, ubi caballus suus esset curatus. Quid multa? inponentes eam carro, duxerunt ad locum, ibidemque deposuerunt. At illa posita in loco obdormiuit² parumper; et ubi euigilauit, sanatam se ab illa corporis dissolutione sentiens, postulata aqua, ipsa lauit faciem, crines composuit, caput linteo cooperuit, et cum his, qui se adduxerant, sana pedibus incedendo reuersa est.

CAP. X.

Ut puluis loci illius contra ignem ualuerit.

Another
miracle.

EODEM³ tempore uenit alius quidam de natione Bretonum, ut ferunt, iter faciens iuxta ipsum locum, in

the MSS. here; the reading in the text is that of M. B. W. O₂. O₆. O₁₁. O₁₄; stramine substracto N. H₁, so C. with the second s erased, and tracto written above by C², so D. O₁ with e erased; stramine substrato O₃₋₄. O₇₋₁₀. [Ca₃.] P. H₂ edd.; stamine substrato O₅. The A.S. vers. has 7 þæt gebæte ofateah, i. e. et frenum subtrahit. ¹ acerua M. C¹. B¹. N. ² -muit M. ³ There is no break in the text of M. between these two chapters; but the rubricator has inserted a k (i. e. capitulum) above the line.

quo praefata erat pugna completa; et uidit unius loci spatium cetero campo uiridius ac uenustius; coepitque sagaci animo conicere, quod nulla esset alia causa insolitae illo in loco uiriditatis, nisi quia ibidem sanctior cetero exereitu uir aliquis fuisset interfectus. Tulit itaque de puluere terrae illius secum inligans in linteo, cogitans, quod futurum erat, quia ad medellam infirmantium idem puluis proficeret; et pergens itinere suo peruenit ad uicum quendam uespere, intrauitque in domum, in qua uicani¹ caenantes epulabantur; et susceptus a dominis domus, resedit et ipse cum eis ad conuiuium, adpendens linteolum cum puluere, quem adtulerat, in una posta parietis. Cumque diutius epulis atque ebrietati uacarent, accenso grandi igne in medio, contigit uolantibus in altum scintillis culmen domus, quod erat uirgis contextum, ac foeno tectum, subitaneis flammis impleri. Quod cum repente conuiuiae terrore confusi² conspicerent, fugerunt foras nil ardenti domui | et iamiamque periturae prodesse ualentes. Consumpta ergo domu flammis, posta solummodo³, in qua puluis ille inclusus pendebat, tuta ab ignibus et intacta remansit. Qua uisa uirtute mirati sunt ualde; et perquirentes subtilius, inuenerunt, quia de illo loco adsumptus erat puluis, ubi regis Osualdi⁴ sanguis fuerat effusus. Quibus patefactis ac diffamatis longe lateque miraculis, multi per dies locum frequentare illum, et sanitatum ibi gratiam capere sibi suisque coeperunt.

CAP. XI.

Ut super reliquias eius lux caelestis tota nocte steterit, et ut per eas sint daemones curati.

INTER quae nequaquam silentio praetereundum reor, quid uirtutis ac miraculi caelestis fuerit ostensum, cum

¹ uicini C². B². N².
M. ⁴ osualdi C.

² con of confusi erased in M.

³ -dum

ossa eius inuenta, atque ad ecclesiam, in qua nunc seruantur, translata sunt. Factum est autem hoc per industriam reginae Merciorum Osthrydae¹, quae erat filia fratris eius, id est Osuii, qui post illum regni apicem tenebat, ut in sequentibus dicemus.

Oswald's
bones
translated
to Bardney.

Est monasterium nobile in prouincia Lindissi², nomine Beardaneu³, quod eadem regina cum uiro suo Aedilredo⁴ multum diligebat, uenerabatur, excolebat, in quo desiderabat honoranda patruī sui ossa recondere. Cumque uenisset carrum, in quo eadem ossa ducebantur, incumbente uespera, in monasterium praefatum, noluerunt ea, qui erant in monasterio, libenter excipere; quia etsi sanctum eum nouerant, tamen, quia de alia prouincia ortus fuerat, et super eos regnum acceperat, ueteranis eum odiis etiam mortuum insequiebantur. Unde factum est, ut ipsa nocte reliquiae adlatæ foris permanerent, tentorio tantum maiore supra carrum, in quo inerant, extenso. Sed miraculi caelestis ostensio, quam reuerenter eae⁵ suscipiendae a cunctis fidelibus essent, patefecit. Nam tota ea nocte columna lucis a carro illo ad caelum usque porrecta, omnibus pene eiusdem Lindissæ⁶ prouinciae locis conspicua stabat. Unde mane facto fratres monasterii illius, qui pridie abnuerant, diligenter ipsi petere coeperunt, ut apud se eadem⁷ sanctae ac Deo dilectae reliquiae conderentur. Lota igitur ossa intulerunt in thecam, quam in hoc praeparauerant, atque in ecclesia iuxta honorem congruum posuerunt; et ut regia uiri sancti persona memoriam haberet aeternam, uexillum eius super tumbam auro et purpura compositum adposuerunt, ipsamque aquam, in qua lauerant⁸ ossa, in angulo sacrarii fuderunt. Ex quo tempore factum est, ut ipsa terra, quae lauacrum | uenerabile suscepit, ad f. 52 a.

¹ ostrydæ N; osðryðe C. ² lindisi N. ³ -nig B². ⁴ aedil-
C. ⁵ eae *erased* n C. and B. ⁶ -sae C. B. ⁷ eadem
M. B. C. ⁸ -runt M. H₁.

abigendos ex obsessis corporibus daemones gratiae salutaris haberet effectum.

Denique tempore sequente, cum praefata regina in eodem monasterio moraretur, uenit ad salutandam eam abbatissa quaedam uenerabilis, quae usque hodie superest, uocabulo Aedilhild ¹, soror uirorum sanctorum Aediluini ² et Alduini ³, quorum prior episcopus in Lindissi prouincia, secundus erat abbas in monasterio, quod uocatur Peartaneu ⁴, a quo non longe et illa monasterium habebat. Cum ergo ueniens ⁵ illo ⁶ loqueretur cum regina, atque inter alia, sermone de Osualdo exorto ⁷, diceret, quod et ipsa lucem nocte illa supra reliquias eius ad caelum usque altam ⁸ uidisset, adiecit regina, quia de puluere pauimenti, in quo aqua lauacri illius effusa est, multi iam sanati ⁹ essent infirmi. At illa petiit sibi portionem pulueris salutiferi dari; et accipiens inligatum ¹⁰ panno condidit in capsella, et rediit. Transacto autem tempore aliquanto, cum esset in suo monasterio, uenit illic quidam hospes, qui solebat nocturnis saepius horis repente ab inmundo spiritu grauissime uexari. Qui cum benigne susceptus post caenam in lecto membra posuisset, subito a diabolo arreptus, clamare, dentibus frendere, spumare, et diuersis motibus coepit membra torquere. Cumque a nullo uel teneri uel ligari potuisset, cucurrit minister, et pulsans ad ostium nuntiauit abbatissae. At illa aperiens ianuam monasterii, exiuit ipsa cum una sanctimonialium feminarum ad locum uirorum, et euocans presbyterum, rogauit secum uenire ad patientem. Ubi cum uenientes uiderent multos adfuisse, qui uexatum tenere, et motus eius insanos comprimere

Ademoniac
healed.

¹ aedihild N; aeðil- C.

² aeðil- C; edil- N; aeðel- B².

³ eald- B².

⁴ *The first a erased in C; -nea N.*

⁵ ueniens

om. M. H₁.

⁶ ille H₁¹; illa H₁².

⁷ ex. de os. C. B².

⁸ ad

altam H₁¹; adultam H₁².

⁹ *The scribe of M. at first wrote sanitati.*

¹⁰ -tam M; in panno ligatum C. D. O₁. R₁. &c.

conati nequaquam ualebant, dicebat presbyter exorcismos, et quaeque poterat, pro sedando miseri furore agebat. Sed nec ipse, quamuis multum laborans, proficere aliquid ualebat. Cumque nil salutis furenti superesse uideretur, repente uenit in mentem abbatis puluis ille praefatus; statimque iussit ire ministram, et capsellam, in qua erat, adducere. Et cum illa adferens, quae iussa est, intraret¹ atrium domus, in cuius interioribus daemoniosus torquebatur, conticuit ille subito, et quasi in somnum laxatus deposuit caput, membra in quietem omnia composuit.

‘Conticuere omnes, | intentique ora tenebant,’

quem res exitum haberet, solliciti exspectantes. Et post aliquantum horae spatium resedit qui uexabatur, et grauiter suspirans: ‘Modo,’ inquit, ‘sanum sapio, recepi² enim sensum animi mei.’ At illi sedulo sciscitabantur, quomodo hoc contigisset. Qui ait: ‘Mox ut uirgo haec cum capsella, quam portabat, adpropinquauit³ atrio domus huius, discessere omnes, qui me premebant, spiritus maligni, et me relicto nusquam conparuerunt.’ Tunc dedit ei abbatisa portiunculam de puluere illo, et sic data oratione a presbytero, noctem illam quietissimam duxit; neque aliquid ex eo tempore nocturni timoris aut uexationis ab antiquo hoste pertulit.

f. 52 b.
Verg.
Aen. ii.

CAP. XII.

Ut⁴ ad tumbam eius sit puerulus a febre curatus.

A boy
cured of
fever.

SEQUENTE dehinc tempore fuit in eodem monasterio puerulus quidam, longo febrium incommodo grauiter uexatus. Qui cum die quadam⁵ sollicitus horam

¹ intrauit N. ² recipi M. ³ -abit M. ⁴ This heading was omitted by the scribe from the capitula of M. It is inserted on the lower margin, and the numbers of all the subsequent chapters have been altered. ⁵ quodam M.

cf. Act.
iv. 22.

accessionis exspectaret, ingressus ad eum quidam de fratribus : ‘ Uis,’ inquit, ‘ mi nate, doceam te, quomodo cureris ab huius¹ molestia langoris? Surge, ingredere² ecclesiam, et accedens ad sepulchrum Osualdi, ibi reside, et quietus manens adhere tumbae. Uide, ne exeas inde, nec de loco mouearis, donec hora recessionis febrium transierit. Tunc ipse intrabo, et educam te inde.’ Fecit, ut ille suaserat; sedentemque ad³ tumbam sancti infirmitas tangere nequaquam praesumsit; quin in tantum timens aufugit, ut nec secunda die, nec tertia, neque umquam exinde eum auderet contingere. Quod ita esse gestum, qui referebat mihi, frater inde adueniens adiecit, quod eo adhuc tempore, quo mecum loquebatur, superesset in eodem monasterio iam iuuenis ille, in quo tunc puero factum erat hoc miraculum sanitatis. Nec mirandum preces regis illius iam cum Domino regnantis multum ualere apud eum, qui temporalis regni quondam⁴ gubernacula tenens, magis pro aeterno regno⁵ semper laborare ac deprecari solebat.

f. 53 a.

Denique ferunt, quia a tempore matutinae laudis saepius ad diem usque in orationibus persteterit, atque ob crebrum morem orandi, siue gratias agendi Domino semper ubicumque sedens, supinas super genua sua manus habere solitus sit. Uulgatum est autem, et in consuetudinem prouerbii uersum, quod etiam inter uerba orationis uitam finierit. Nam cum armis et hostibus circumseptus iamiamque uideret⁶ se esse perimendum, | orauit pro animabus exercitus sui. Unde dicunt in prouerbio : ‘ Deus miserere animabus, dixit Osuald cadens in terram.’

Traditions
about
Oswald.

Ossa igitur illius translata et condita sunt in monasterio, quo diximus. Porro caput et manus cum brachiis a corpore praecisas iussit rex, qui occiderat, in stipitibus

Fate of his
relics.

¹ huius modi C. B². ² -dire M. ³ eum ad C. ⁴ quondam om. M. ⁵ regno om. M. ⁶ uiderit C.

suspendi. Quo post annum deueniens¹ cum exercitu successor regni eius Osuii abstulit ea, et caput quidem in cymiterio Lindisfarnensis² ecclesiae, in regia uero ciuitate manus cum brachiis condidit.

CAP. XIII.

Ut in Hibernia sit quidam per reliquias eius a mortis articulo reuocatus.

Fame of
Oswald in
Germany
and
Ireland.

NEC solum inclyti fama uiri Britanniae fines lustrauit uniuersos, sed etiam trans oceanum longe radios³ salutiferae lucis spargens, Germaniae simul et Hiberniae partes attigit. Denique reuerentissimus antistes Acca solet referre, quia, cum Romam uadens, apud sanctissimum Fresonum gentis archiepiscopum Uilbrordum cum suo antistite Uilfrido moraretur, crebro eum audierit de mirandis, quae ad reliquias eiusdem reuerentissimi regis in illa prouincia gesta fuerint, narrare. Sed et in⁴ Hibernia cum presbyter adhuc peregrinam pro aeterna patria duceret uitam, rumore sanctitatis illius in ea quoque insula longe lateque iam percrebuisse ferebat; e quibus unum, quod inter alia rettulit, miraculum praesenti nostrae historiae inserendum credidimus.

A miracle
in Ireland.

‘Tempore⁵,’ inquit, ‘mortalitatis, quae Britanniam Hiberniamque lata strage uastauit, percussus est eisdem clade pestis inter alios scolasticus quidam de genere Scottorum, doctus quidem uir studio litterarum, sed erga curam perpetuae suae saluationis nihil omnino studii et industriae gerens. Qui cum se morti proximum uideret, timere coepit et pauere, ne mox mortuus ob merita scelerum ad inferni claustra raperetur, clamauitque me, cum essem in uicinia⁶ positus, et inter

¹ ueniens M. ² -parnensis N. ³ radio M. ⁴ in om. M.

⁵ The chapter begins here in C. W. D. O₁₋₄. O₆₋₁₁. &c. ⁶ uicina M. N.

egra tremens suspiria, flebili uoce talia mecum querebatur: "Uides," inquit, "quia iamiamque crescente corporis molestia ad articulum subeundae mortis compellor; nec dubito me post mortem corporis¹ statim ad perpetuam animae mortem rapiendum, ac infernalibus subdendum esse tormentis; quia tempore non pauco inter studia diuinae lectionis, uitiorum potius implicamentis, quam diuinis solebam seruire mandatis. Inest autem animo, si mihi pietas superna aliqua uiuendi spatia donauerit, uitiosos mores corrigere, atque ad imperium | diuinae uoluntatis totam ex integro mentem uitamque transferre. Uerum noui non hoc esse meriti mei, ut indutias uiuendi uel accipiam, uel me accepturum esse confidam, nisi forte misero mihi et indigno uenia, per auxilium eorum, qui illi fideliter seruierunt, propitiari dignatus fuerit. Audiuimus autem, et fama est² creberrima, quia fuerit in gente uestra rex mirandae sanctitatis, uocabulo Osuald³, cuius excellentia fidei et uirtutis, etiam post mortem, uirtutum frequentium operatione claruerit; precorque, si aliquid reliquiarum illius penes te habes, adferas mihi, si forte mihi Dominus per eius meritum misereri uoluerit." At ego respondi: "Habeo quidem de ligno, in quo caput eius occisi a paganis infixum est; et, si firmo corde credideris, potest diuina pietas per tanti meritum uiri et huius⁴ uitae spatia longiora concedere, et ingressu⁵ te uitae perennis dignum reddere." Nec moratus ille integram se in hoc habere fidem respondebat.

'Tum benedixi aquam, et astulam roboris praefati⁶ inmittens obtuli ego potandum. Nec mora, melius habere coepit, et conualescens ab infirmitate, multo deinceps tempore uixit; totoque ad Deum corde et opere conuersus, omnibus, ubicumque perueniebat,

¹ corporis, *added on margin M.*

² est *om.* M. N.

³ os-

uald C. ⁴ huius tibi C. D. &c.

⁵ -sum M. N².

⁶ probati N.

elementiam pii Conditoris et fidelis eius famuli gloriam praedicabat.’

CAP. XIV.

Ut, defuncto Paulino, Ithamar pro eo Hrofensis¹ ecclesiae praesulatum suscepit; et de humilitate mirabili regis Osuini², qui ab Osuiu³ crudeli⁴ caede peremptus est.

Succession
of Oswy,
A. D. 642;
His diffi-
culties.

TRANSLATO⁵ ergo ad caelestia regna Osualdo, suscepit regni terrestris sedem pro eo frater eius Osuiu, iuuenis XXX circiter annorum, et per annos XXVIII laboriosissime tenuit, inpugnatus uidelicet et ab ea, quae fratrem eius occiderat, pagana gente Merciorum, et a filio quoque suo Alehfrido⁶, nec non et a fratrue, id est fratris sui, qui ante eum regnauit, filio Oidilualdo⁷.

Death of
Paulinus,
Oct. 10, 644.

Cuius anno secundo, hoc est ab incarnatione dominica anno DCXLIIII⁸, reuerentissimus pater Paulinus, quondam quidem Eburacensis, sed tunc Hrofensis episcopus ciuitatis, transiuit ad Dominum sexto Iduum Octobrium⁹ die; qui X et VIII annos, menses duos, dies XXI episcopatum tenuit; sepultusque est in secretario beati apostoli Andreae, quod¹⁰ rex Aedilberct¹¹ a fundamentis in eadem Hrofi ciuitate construxit. In cuius locum Honorius archiepiscopus ordinauit Ithamar¹², oriundum quidem de gente Cantuariorum, sed uita et eruditione antecessoribus suis aequandum.

Succession
of Osuine
in Deira,
A. D. 644.

Habuit autem Osuiu primis regni sui temporibus consortem regiae dignitatis, uocabulo Osuini¹³, de stirpe regis Aeduini¹⁴, hoc est filium Osrici, | de quo supra f. 54 a. rettulimus, uirum eximiae pietatis et religionis; qui

¹ rhof- C. ² osuini C. ³ osuio C; Osino N; Osio B. (?).
⁴ crudili M. ⁵ From here to the word Cynuisse, p. 178, inclusive, is wanting in H₁, owing to the loss of a fold. The lacuna has been supplied in a hand of the 12th cent. ⁶ alhfrido C. B; olchfrido N. ⁷ sic B¹; oedil- C; edil- N; aidel- B². ⁸ DCXLVII N. ⁹ octimbrium N. ¹⁰ quam M.C.N¹; quem N². ¹¹ aedilberht C; -beret B² (?); edilberc N. ¹² inthamar N. ¹³ -ne B².
¹⁴ eduini C. B. N.

prouincia Derorum septem annis in maxima omnium rerum affluentia, et ipse amabilis omnibus praefuit. Sed nec cum eo ille, qui ceteram Transhumbranae gentis partem ab Aquilone, id est Berniciorum prouinciam, regebat, habere pacem potuit; quin potius, ingrauescentibus causis dissensionum, miserrima hunc caede peremit. Siquidem congregato contra inuicem exercitu, cum uideret se Osuini cum illo, qui plures habebat auxilios, non posse bello configere, ratus est utilius tunc demissa¹ intentione bellandi, seruare se ad tempora meliora. Remisit ergo exercitum, quem congregauerat, ac singulos domum redire praecepit a loco, qui uocatur Uilfaræsdun², id est mons Uilfari, et est a uico Cataractone X ferme milibus passuum contra solstitialem³ occasum secretus; diuertitque ipse cum uno tantum milite sibi fidissimo, nomine Tondheri⁴, celandus in domum comitis Hunualdi, quem etiam ipsum sibi amicissimum autumabat. Sed heu, pro dolor! longe aliter erat; nam ab eodem comite proditum eum Osuium cum praefato ipsius milite per praefectum suum Ediluinum⁵ detestanda omnibus morte interfecit. Quod factum est die XIII^a Kalendarum Septembrium, anno regni eius nono, in loco, qui dicitur Ingetlingum; ubi postmodum, castigandi huius facinoris gratia, monasterium constructum est; in quo pro utriusque regis, et occisi uidelicet, et eius, qui occidere iussit, animae redemptione cotidie Domino preces offerri deberent.

He is foully murdered.
Aug. 20, 651.

Erat autem rex Osuini⁶ et aspectu uenustus, et statura sublimis, et affatu⁷ iucundus, et moribus ciuilibus⁸, et manu omnibus, id est nobilibus simul atque ignobilibus, largus; unde contigit, ut ob regiam eius et

His beauty of person and character.

¹ dimissa N. C². B².

² uilfaresdún C; uilfæraesdun B;

uulfaraes-duun N.

³ solemstitialem M.

⁴ -here N. B².

⁵ æðiluuinum C.

⁶ -ne B²; osuini C.

⁷ affectu N

⁸ ciuibilis C.

animi, et uultus, et meritorum dignitatem ab omnibus diligeretur, et undique ad eius ministerium de cunctis prope prouinciis uiri etiam nobilissimi concurrerent. Cuius inter ceteras uirtutis¹ et modestiae, et, ut ita dicam, specialis benedictionis glorias etiam maxima fuisse fertur humilitas, ut uno probare sat erit exemplo.

His
wonderful
humility.

Donauerat equum optimum antistiti Aidano², in quo ille, quamuis ambulare solitus, uel amnium fluentia transire, uel si alia quaelibet necessitas insisteret, uiam peragere³ posset. Cui cum paruo interiecto tempore | pauper quidam occurreret elimosynam petens, f. 54 b. desiliens ille praecepit equum, ita ut erat stratus regaliter, pauperi dari; erat enim multum misericors, et cultor pauperum, ac uelut pater miserorum. Hoc cum regi esset relatum, dicebat episcopo, cum forte ingressuri essent ad prandium: 'Quid uoluisti, domine antistes, equum regium, quem te conueniebat proprium habere, pauperi dare? Numquid non habuimus equos uiliores plurimos, uel alias species, quae ad pauperum dona sufficerent, quamuis illum eis equum non dares, quem tibi specialiter possidendum elegi?' Cui statim episcopus: 'Quid loqueris,' inquit, 'rex? Numquid⁴ tibi carior est ille filius equae, quam ille filius Dei?' Quibus dictis intrabant ad prandendum. Et episcopus quidem residebat in suo loco. Porro rex, uenerat enim de uenatu, coepit consistens ad focum calefieri cum ministris; et repente inter calefaciendum recordans uerbum, quod dixerat illi antistes, discinxit se gladio suo, et dedit illum ministro, festinusque accedens ante pedes episcopi conruit, postulans, ut sibi placatus esset, 'quia numquam,' inquit, 'deinceps aliquid loquar de hoc aut iudicabo, quid uel quantum de pecunia nostra filiis Dei tribuas.' Quod uidens episcopus,

cf. Ioh.
xviii. 1

¹ -tes C.
nam N.

² aidono N.

³ peragraré M.

⁴ num C;

multum pertimuit, ac statim exsurgens leuauit eum, promittens se¹ multum illi esse placatum, dum modo ille residens ad epulas tristitiam deponeret. Dumque rex, iubente ac postulante episcopo, laetitiam reciperet, coepit e contra episcopus tristis usque ad lacrimarum profusionem effici. Quem dum presbyter suus lingua patria, quam rex et domestici eius non nouerant, quare lacrimaretur, interrogasset: 'Scio,' inquit, 'quia non multo tempore uicturus est rex; numquam enim ante haec uidi humilem regem. Unde animaduerto illum citius ex hac uita rapiendum; non enim digna est haec gens talem habere rectorem.' Nec multo post dira antistitis² praesagia tristi regis funere, de quo supra diximus, impleta sunt.

Sed et ipse antistes Aidan non plus quam XII^o post occisionem regis, quem amabat, die, id est pridie Kalendas Septembres, de saeculo ablatu³, perpetua laborum suorum a Domino praemia recepit.

Death of
Aidan,
Aug. 31, 651.

CAP. XV.

Ut episcopus Aidan nautis et tempestatem futuram praedixerit, et oleum sanctum, quo hanc sedarent, dederit.

QUI cuius meriti fuerit, etiam miraculorum signis internus arbiter edocuit, e quibus tria memoriae causa ponere satis sit. Presbyter quidam, nomine Utta, multae grauitatis ac ueritatis uir, et ob id omnibus, | etiam ipsis principibus saeculi honorabilis, cum mitteretur Cantiam ob adducendam inde coniugem regi Osuio⁴, filiam uidelicet Æduini⁵ regis Eanfledam, quae⁶ occiso patre illuc fuerat adducta; qui terrestri quidem itinere illo uenire, sed nauigio cum uirgine

Miracles
wrought by
Aidan.

¹ eum C. ² antistitis C¹. B. ³ sublatus C. ⁴ osuuii C; osuu N¹; osuii N.² B. (*the final u being on an erasure*). ⁵ eduini C. B. N. ⁶ quia C. D. O₁. &c.

redire disponebat, accessit ad episcopum Aidanum, obsecrans eum pro se suisque, qui tantum iter erant adgressuri, Domino supplicare. Qui benedicens illos ac Domino commendans, dedit etiam oleum sanctificatum: 'Scio,' inquit, 'quia, ubi nauem ascenderitis, tempestas uobis, et uentus contrarius superueniet; sed tu memento, ut hoc oleum, quod tibi do, mittas in mare; et statim quiescentibus uentis, serenitas maris uos laeta prosequetur, ac cupito itinere domum remittet.' Quae cuncta, ut praedixerat antistes, ex ordine completa sunt; et quidem inprimis furentibus undis pelagi, temtabant nautae anchoris in mare missis nauem retinere, neque hoc agentes aliquid proficiebant. Cumque uerrentibus undique et inplere incipientibus nauem fluctibus, mortem sibi omnes imminere, et iamiamque adesse uiderent, tandem presbyter reminiscens uerba antistitis, adsumta ampulla¹ misit de oleo in pontum, et statim, ut praedictum erat, suo quieuit a feruore. Sicque factum est, ut uir Dei et per prophetiae spiritum² tempestatem praedixerit futuram, et per uirtutem eiusdem spiritus hanc exortam, quamuis corporaliter absens, sopiuerit. Cuius ordinem miraculi non quilibet dubius relator, sed fidelissimus mihi nostrae ecclesiae presbyter, Cynimund³ uocabulo, narravit, qui se hoc ab ipso Utta presbytero, in quo et per quem completum est, audisse perhibebat.

CAP. XVI.

Ut idem admotum ab hostibus urbi regiae ignem orando amouerit.

Another
miracle.

ALIUD eiusdem patris memorabile miraculum ferunt multi, qui nosse potuerunt. Nam tempore episcopatus eius, hostilis Merciorum exercitus Penda duce Nordanhymbrorum regiones impia clade longe lateque deuastans peruenit ad urbem usque regiam, quae ex

¹ -pula M.

² -tus N.

³ cyne- C. B².

55 b.

Bebbae quondam reginae uocabulo cognominatur, eamque, quia¹ neque armis neque obsidione capere poterat, flammis absumere conatus est; discissisque² uiculis, quos in uicinia urbis inuenit, aduexit illo plurimam congeriem trabium, tignorum, parietum, uirgeorum, et tecti fenei, et his urbem in magna altitudine circumdedit a parte, quae terrae est contigua³, et dum uentum⁴ oportunum cerneret, | inlato igne conburere urbem nisus⁵ est. Quo tempore reuerentissimus antistes Aidan in insula Farne, quae duobus ferme milibus passuum ab urbe procul abest, morabatur. Illo enim saepius secretae orationis et silentii causa secedere consuevit; denique usque hodie locum sedis illius solitariae in eadem insula solent ostendere. Qui cum uentis ferentibus globos⁶ ignis ac fumum supra muros urbis exaltari conspiceret, fertur eleuatis ad caelum oculis manibusque cum lacrimis dixisse: ‘Uide, Domine, quanta mala facit Penda.’ Quo dicto statim mutati ab urbe uenti in eos, qui accenderant, flammarum incendia retorserunt, ita ut aliquot laesi, omnes territi, inpugnare ultra urbem cessarent, quam diuinitus iuuari cognouerant⁷.

CAP. XVII.

Ut apposta ecclesiae, cui idem adcumbens⁸ obierat, ardente cetera domu, flammis absumi nequiuert; et de interna uita eius.

HUNC cum dies mortis egredi e corpore cogeret, completis annis episcopatus sui XVII⁹ erat¹⁰ in uilla regia non longe ab urbe, de qua praefati sumus. In hac enim habens ecclesiam et cubiculum, saepius ibidem diuertere ac manere, atque inde ad praedicandum circumquaque exire consueuerat; quod ipsum et in

Last illness
and death
of Aidan.
A. D. 651.

¹ quam C.² discissisque M. N. C¹.³ continua N.⁴ uentu M.⁵ misus M.⁶ glouos N¹.⁷ -runt M¹.⁸ occumbens N.⁹ XVI M. N.¹⁰ erat om. M.

aliis uillis regiis¹ facere solebat, utpote nil propriae possessionis, excepta ecclesia sua et adiacentibus agellis habens. Tetenderunt ergo ei egrotanti tentorium ad occidentalem ecclesiae partem, ita ut ipsum tentorium parieti hereret ecclesiae. Unde factum est, ut adelinis destinae, quae extrinsecus ecclesiae pro munimine erat adposita, spiritum uitae exhalaret ultimum. Obiit autem septimo decimo episcopatus sui anno, pridie Kalendarum Septembrium. Cuius corpus mox inde translatum ad insulam Lindisfarnensium², atque in cymiterio fratrum sepultum est. At interiecto tempore aliquanto, cum fabricata esset ibi basilica³ maior, atque in honorem beatissimi apostolorum principis dedicata, illo ossa eius translata, atque ad dexteram altaris iuxta uenerationem tanto pontifice dignam condita sunt.

Burial and translation.

Finan succeeds.

Successit uero ei in episcopatum Finan, et ipse illo ab Hii Scottorum insula ac monasterio destinatus, ac tempore non pauco in episcopatu permansit. Contigit autem post aliquot annos, ut Penda Merciorum rex cum hostili exercitu haec in loca perueniens, cum cuncta, quae poterat, ferro flammaque perderet, uicus quoque ille⁴, in quo antistes obiit, una cum ecclesia | memorata flammis absumeretur. Sed mirum in modum sola illa destina, cui incumbens obiit, ab ignibus circum cuncta uorantibus absumi non potuit. Quo clarescente miraculo, mox ibidem ecclesia restaurata, et haec eadem destina in munimentum est parietis, ut ante fuerat, forinsecus adposita. Rursumque peracto tempore aliquanto, euenit per culpam incuriae uicum eundem et ipsam pariter ecclesiam ignibus consumi. Sed ne tunc quidem eandem⁵ tangere flamma destinam ualebat; et cum magno utique miraculo ipsa eius foramina ingrediens, quibus aedificio erat adfixa, perederet, ipsam tamen ledere nullatenus sinebatur. Unde tertio

A miracle.

f. 56 a.

¹ regis M. N. ² lindispar- N. ³ ecclesia C. D. O. ⁴ ille om. M. ⁵ eandem om. C. D. R. O.

aedificata ibi ecclesia, destinam illam non, ut antea, deforis in fulcimentum domus adposuerunt, sed intro ipsam ecclesiam in memoriam miraculi posuerunt, ubi intrantes genu flectere, ac misericordiae caelesti supplicare deberent. Constatque multos ex eo tempore gratiam sanitatis in eodem loco consecutos; quin etiam astulis ex ipsa destina excisis, et in aquam¹ missis, plures sibi suisque langorum remedia conquisiere.

Character
of Aidan.

Scripsi autem haec de persona et operibus uiri praefati; nequaquam in eo laudans aut² eligens hoc, quod de obseruatione paschae minus perfecte sapiebat; immo hoc multum detestans, sicut in libro, quem de temporibus composui, manifestissime probaui; sed quasi uerax historicus, simpliciter ea, quae de illo siue per illum sunt gesta, describens, et quae laude sunt digna in eius actibus laudans, atque ad utilitatem legentium memoriae commendans; studium uidelicet pacis et caritatis, continentiae et humilitatis; animum irae et auaritiae uictorem, superbiae simul et uanae gloriae contemtorem; industriam faciendi simul et docendi mandata caelestia, solertiam lectionis et uigiliarum, auctoritatem sacerdote³ dignam, redarguendi superbos ac potentes, pariter et infirmos consolandi, ac pauperes recreandi uel defendendi clementiam. Qui, ut breuiter multa comprehendam, quantum ab eis, qui illum nouere, didicimus, nil ex omnibus, quae in euangelicis uel⁴ apostolicis siue propheticis litteris facienda cognouerat, praetermittere, sed cuncta pro suis uiribus operibus explere curabat. Haec in praefato antistite multum conplector et amo, quia nimirum haec Deo placuisse non ambigo. Quod autem pascha non suo tempore obseruabat, | uel canonicum eius tempus ignorans, uel suae gentis auctoritate ne agnitum sequeretur deuictus, non adprobo nec laudo. In quo

¹ aqua B.

² uel M.

³ -dotii N.

⁴ siue B. C. *on*

erasure.

tamen hoc adprobo, quia in celebratione¹ sui paschae non aliud corde tenebat, uenerabatur, et praedicabat, quam quod nos; id est, redemptionem² generis humani per passionem, resurrectionem, ascensionem in caelos mediatoris Dei et hominum hominis Iesu Christi. ¹ Tim. ii. Unde et hanc non, ut quidam falso opinantur, XIII^{III}^a ⁵. luna in qualibet feria cum Iudaeis, sed die dominica semper agebat, a luna XIII^{III}^a usque ad XX^{am}; propter fidem uidelicet dominicae resurrectionis, quam una sabbati factam, propterque spem nostrae resurrectionis, quam eadem una sabbati, quae nunc dominica dies dicitur, ueraciter futuram cum sancta ecclesia credebat.

CAP. XVIII.

De uita uel³ morte religiosi regis Sigbercti⁴.

Sigbert.
King of the
East
Angles.

His temporibus regno Orientalium Anglorum, post Erpualdum⁵ Redualdi⁶ successorem, Sigberct⁷ frater eius praefuit, homo bonus ac religiosus; qui dudum in Gallia, dum inimicitias Redualdi⁶ fugiens exularet, lauacrum baptismi percepit, et patriam reuersus, ubi regno potitus est, mox ea, quae in Galliis⁸ bene disposita uidit, imitari cupiens, instituit scolam, in qua pueri litteris⁹ erudirentur; iuuante se episcopo Felice, quem de Cantia acceperat, eisque pedagogos ac magistros iuxta morem Cantuariorum praebente.

His retire-
ment and
death.

Tantumque rex ille caelestis regni amator factus est, ut ad ultimum, relictis regni negotiis, et cognato suo Ecgrice¹⁰ commendatis, qui et antea partem eiusdem regni tenebat, intraret¹¹ monasterium, quod sibi fecerat, atque accepta tonsura pro aeterno magis regno militare curaret. Quod dum multo tempore faceret, contigit

¹ celebritate B¹.

² -nis M.

³ et N.

⁴ -berchti C.

⁵ sic M. B. N; eorp- C.

⁶ ræd- C.

⁷ -berht C; -berch N.

⁸ gallis MSS.

⁹ -riis M.

¹⁰ -co B².

¹¹ intrauit M.

gentem Merciorum duce rege Penda aduersus Orientales. Anglos in bellum procedere, qui, dum se inferiores in bello hostibus conspicerent, rogauerunt Sigberctum¹ ad confirmandum militem secum uenire in proelium. Illo nolente ac contradicente, inuitum monasterio eruentes duxerunt in certamen, sperantes minus animos militum trepidare, minus praesente duce quondam strenuissimo et eximio posse fugam meditari. Sed ipse professionis suae non inmemor, dum opimo² esset uallatus exercitu, nonnisi uirgam tantum habere in manu uoluit: occisusque est una cum rege Egrice³, et cunctus eorum, insistentibus paganis, caesus siue dispersus⁴ exercitus.

f. 57 a. Successor autem regni eorum⁵ factus est Anna⁶ filius Eni | de regio genere, uir optimus, atque optimae genitor sobolis, de quibus in sequentibus suo tempore dicendum est; qui et ipse postea ab eodem pagano Merciorum duce, a quo et prodecessores⁷ eius, occisus est.

CAP. XIX.

Ut Furseus apud Orientales Anglos monasterium fecerit; et de uisionibus uel sanctitate eius, cui etiam caro post mortem incorrupta testimonium perhibuerit.

Utrum dum adhuc Sigberet⁸ regni infulas teneret, Life of St. Fursa. superuenit de Hibernia uir sanctus nomine Furseus, uerbo et actibus clarus, sed et egregiis insignis uirtutibus, cupiens pro Domino, ubicumque sibi oportunitas inueniret, peregrinam ducere uitam. Qui cum ad prouinciam Orientalium peruenisset Anglorum⁹, susceptus est honorifice a rege praefato, et solitum sibi opus euangelizandi exsequens, multos et exemplo uirtutis, et incitamento sermonis, uel incredulos ad Christum

¹ -berchtum C; -berectum N. ² opinio N. ³ -co B²; egerico C². ⁴ dispersus est B. ⁵ illorum N. ⁶ anni N. ⁷ -sor C. B². ⁸ -bercht C; -berech N. ⁹ angl. peru. C. B².

conuertit, uel iam credentes amplius in fide atque amore Christi confirmauit.

Ubi *quadam infirmitate corporis arreptus, angelica meruit uisione perfrui*, in qua *admonitus* est coepto uerbi ministerio *sedulus insistere, uigiliisque consuetis et orationibus indefessus incumbere*; eo quod *certus* sibi exitus, sed incerta eiusdem exitus esset hora futura, dicente Domino: ‘*Uigilate itaque, quia nescitis diem neque horam.*’ Qua uisione confirmatus, curauit *locum monasterii*, quem a *praefato rege Sigbercto*¹ acceperat, uelocissime *construere*, ac regularibus instituere disciplinis. Erat autum *monasterium siluarum et maris uicinitate amoenum, constructum in castro quodam, quod lingua Anglorum Cnobheresburg*², id est urbs Cnobheri³, *uocatur*; quod deinde *rex* prouinciae illius *Anna ac nobiles quique* augustioribus aedificiis ac donariis *adornarunt*.

Uita
Fursei,
§ 27.

Matth.
xxv. 13.

Erat autem *uir* iste de *nobilissimo genere* Scottorum, *ib. § 1.* sed longe animo quam carne *nobilior*. Ab ipso tempore pueritiae suae curam non modicam lectionibus *sacris* simul *et monasticis* exhibebat *disciplinis*, et, quod maxime sanctos decet, cuncta, quae agenda didicerat, sollicitus agere curabat.

His vision
of the un-
seen world.

Quid multa? Procedente tempore et ipse sibi *monasterium*, in quo liberius caelestibus studiis uacaret, *construxit*; ubi *correptus* infirmitate, sicut libellus de uita eius conscriptus sufficiens edocet, raptus est e corpore; et a *uespera usque ad galli cantum corpore exutus, angelicorum agminum et aspectus intueri, et laudes beatas meruit audire*. Referre autem erat solitus⁴, quod aperte eos inter alia resonare audiret: ‘*Ibunt sancti | de uirtute in uirtutem*’; et iterum: ‘*Uidebitur Deus deorum in Sion.*’ Qui *reductus in corpore, et die tertia* *ib. §§ 2-4.*

Ps.
lxxxiii. 7
f. 57 b.

ib. § 7.

¹ v. note ¹, p. 163. ² cnobheraes- B; cnobheres burrug N¹; conob- N². ³ cnobhere N¹; conob- N²; Cnocberesbruch Sl.

⁴ solitus erat C. B².

rursum eductus, uidit non solum maiora beatorum gaudia, sed et maxima malignorum spirituum certamina, qui crebris accusationibus improbi iter illi caeleste intercludere contendebant; nec tamen, protigentibus eum angelis, quicquam proficiebant. De quibus omnibus siqui plenius scire uult (id est, quanta fraudis solertia daemones et actus eius, et uerba superflua, et ipsas etiam cogitationes quasi in libro descriptas replicauerint¹; quae ab angelis sanctis, quae a uiris iustis sibi inter angelos apparentibus laeta uel tristitia cognouerit), legat ipsum, de quo dixi, libellum uitae eius, et multum ex illo, ut reor, profectus spiritualis accipiet.

In quibus tamen unum est, quod et nos in hac historia ponere multis commodum duximus. Cum ergo in altum esset elatus², iussus est ab angelis, qui eum ducebant, *respicere, in mundum*. At ille oculos in inferiora deflectens, uidit quasi uallem tenebrosam subtus se in imo positam. Uidit et quattuor ignes in aere non multo ab inuicem spatio distantes. Et interrogans angelos, qui essent hi ignes, audiuit hos esse ignes, qui mundum succedentes essent consumturi. Unum mendacii, cum hoc, quod in baptismo abrenuntiare nos Satanae et omnibus operibus eius promisimus, minime inplemus; alterum cupiditatis, cum mundi diuitias amoris caelestium praeponimus; tertium dissensionis, cum animos proximorum etiam in superuacuis rebus offendere non formidamus; quartum impietatis, cum infirmiores spoliare et eis fraudem facere pro nihilo ducimus. Crescentes uero paulatim ignes usque ad inuicem sese extenderunt, atque in inmensam³ adunati sunt flammam. Cumque adpropinquassent, pertimescens ille dicit angelo: 'Domine, ecce ignis mihi adpropinquat.' At ille: 'Quod non incendisti⁴,' inquit, 'non ardebit in te; nam etsi terribilis iste ac

ib. §§ 8, 9.

ib. § 9.

cf. Is. xliii. 2.

¹ -runt M. ² eleuatus C. D. H₁. ³ -sum M¹. ⁴ accendisti Sl. but Surius has in-

grandis esse rogos uidetur, tamen iuxta merita operum singulos examinat; quia uniuscuiusque cupiditas in hoc igni ardebit. Sicut enim quis ardet in corpore per illicitam uoluptatem¹, ita solutus corpore ardebit per debitam poenam. Tunc uidit unum de tribus angelis, qui sibi in tota utraque uisione ductores adfuerunt², praecedentem ignes flammae diuidere, et duos ab utroque latere | circumuolantes ab ignium se periculo defendere. Uidit autem et daemones per ignem uolantes incendia bellorum contra iustos struere. Sequuntur aduersus ipsum accusationes malignorum, defensiones spirituum bonorum, copiosior caelestium agminum uisio; sed et uirorum de sua natione³ sanctorum, quos olim sacerdotii gradu non ignobiliter potitos, fama iam uulgante, conpererat; a quibus non pauca, quae uel ipsi, uel omnibus, qui audire uellent, multum salubria essent, audiuit. Qui cum uerba finissent, et cum angelicis spiritibus ipsi quoque ad caelos redirent, remanserunt cum beato Furseo tres angeli, de quibus diximus, qui eum ad corpus referrent. Cumque praefato igni maximo adpropiaerent, diuisit quidem angelus, sicut prius, ignem flammae. Sed uir Dei ubi ad patefactam⁴ usque inter flammam ianuam peruenit, arripientes inmundi spiritus unum de eis, quos⁵ in ignibus torrebant, iactauerunt in eum, et contingentes humerum maxillamque eius incenderunt; cognouitque hominem, et, quia uestimentum eius morientis acceperit, ad memoriam reduxit. Quem angelus sanctus statim adprehendens in ignem reiecit. Dicebatque hostis malignus: 'Nolite repellere, quem ante suscepistis; nam sicut bona eius peccatoris suscepistis, ita et de poenis eius participes esse debetis.'⁶ Contradicens angelus: 'Non,' inquit, 'propter auaritiam, sed propter saluandam eius animam suscepit'; cessauitque ignis. Et conuersus ad eum angelus: 'Quod incendisti,'

f. 58 a.

Uita
Fursei,
§ 10ib. §§ 11
21.

ib. § 22

¹ uoluntatem M. ² -rant C. ³ natio M. ⁴ -tum M. B¹.
⁵ quod M¹. ⁶ debeat M.

inquit, *'hoc arsit in te. Si enim huius uiri in peccatis suis mortui pecuniam non accepisses¹, nec poena eius in te arderet.'* Et plura locutus, quid erga salutem eorum, qui ad mortem poeniterent, esset agendum, salubri sermone docuit. Qui postmodum in corpore restitutus, omni uitae suae tempore signum *incendi*, quod in anima pertulit, uisibile cunctis in humero maxillaque portauit; *mirumque² in modum, quid anima* in occulto passa sit, *caro* palam praemonstrabat. Curabat autem semper, sicut et antea facere consuerat, omnibus opus uirtutum et exemplis ostendere, et praedicare sermonibus. Ordinem autem uisionum suarum illis solummodo, qui propter desiderium compunctionis interrogabant, exponere uolebat. Superest adhuc frater quidam³ senior monasterii nostri, | qui narrare solet dixisse sibi quendam multum ueracem ac religiosum hominem, quod ipsum Furseum uiderit in prouincia Orientalium Anglorum, illasque uisiones ex ipsius ore audierit; adiciens⁴, quia tempus hiemis fuerit acerrimum⁵ et glacie constrictum, cum sedens in tenui ueste uir ita inter dicendum, propter magnitudinem memorati timoris uel suauitatis, quasi in mediae aetatis caumate sudauerit.

Cum ergo, ut ad superiora redeamus, multis annis in Scottia uerbum Dei omnibus adnuntians, tumultus inruentium turbarum non facile ferret, relictis omnibus, quae habere uidebatur, ab ipsa quoque insula patria discessit; et paucis cum fratribus per Brettones in prouinciam Anglorum⁶ deuenit, ibique praedicans uerbum, ut diximus, monasterium nobile construxit. Quibus rite gestis, cupiens se ab omnibus saeculi huius et ipsius quoque monasterii negotiis alienare, reliquit monasterii⁷ et animarum curam fratri suo Fullano⁸, et presbyteris

He mi-
grates to
East
Anglia.

¹ accepisses M. B¹. ² mirandumque N. ³ quidem M.
⁴ adiciens M. ⁵ accerrimum M. ⁶ per Britanniam in Sax-
oniam Sl. ⁷ -rii altered to -rium C. ⁸ fullano altered to
ultano N; foylanum Sl.

Gobbano et Dicullo¹, et ipse ab *omnibus* mundi rebus liber in anchoretica² conuersatione uitam finire disposuit. *Habuit alterum* fratrem uocabulo *Ultanum*, qui de *monasterii probatione diuturna ad heremiticam* peruenerat *uitam*. Hunc ergo *solus* petens, *annum* totum cum eo in *continentia et orationibus*, in *cotidianis* manuum uixit *laboribus*.

and thence
to Gaul.

Dein *turbatam incursione gentilium*³ *prouinciam* uidens, et *monasteriis* quoque periculum imminere praeuidens, *dimissis*⁴ *ordinate*⁵ *omnibus nauigauit Galliam*, *ibique a rege Francorum Hloduo*⁶ uel *patricio Ercunualdo*⁷ *honorifice susceptus, monasterium construxit in loco Latineaco*⁸ *nominato, ac non multo post infirmitate correptus diem clausit ultimum*. Cuius *corpus* idem *Ercunualdus*⁹ *patricius* accipiens, seruauit in *porticu quodam*¹⁰ *ecclesiae, quam*¹¹ *in uilla sua, cui nomen est Perrona, faciebat, donec ipsa ecclesia dedicaretur*. Quod dum post *dies XXVII* esset factum, et *corpus* ipsum de porticu ablatum *prope altare* esset recondendum, *inuentum est ita inlesum, ac si eadem hora de hac luce fuisset egressus*. Sed et post *annos IIII*, *constructa domuncula* cultiore receptui *corporis eiusdem, ad orientem altaris*, adhuc sine *macula* corruptionis inuentum, *ibidem digno cum honore translatus* est; *ubi merita illius multis saepe constat Deo operante claruisse uirtutibus*. Haec et¹² de *corporis eius incorruptione breuiter attigimus*¹³, ut, quanta esset uiri sublimitas, legentibus notius existeret. | Quae cuncta in libello eius sufficientius, sed et de aliis conmilitionibus ipsius, quisque legerit¹⁴, inueniet.

Uita
Fursei,
§ 29.

His death
and burial.

ib. § 30.

f. 59 a.

¹ dicollo N. ² anchorita M. ³ gentium C. ⁴ dismisit M.
⁵ -tis Sl. ⁶ hloduii N; lodowico Sl. ⁷ hercun'ualdo N;
erchanaldo Sl. ⁸ latiniaco N. ⁹ erconualdus C. B; her-
cunualdus N. ¹⁰ quadam C. ¹¹ quem C. ¹² et om. M.
¹³ attingimus M; attingimus N¹. ¹⁴ legerit librum B. R².

CAP. XX.

Ut, defuncto¹ Honorio, pontificatu sit functus Deusdedit ; et qui tempore illo Orientalium Anglorum, qui Hrofensis ecclesiae fuerint antistites.

INTEREA, defuncto Felice Orientalium Anglorum episcopo post X et VII annos accepti episcopatus, Honorius loco eius ordinauit Thomam diaconum eius de prouincia Gyruiorum ; et hoc post quinque annos sui episcopatus de hac uita subtracto², Beretgilsu³, cognomine Bonifatium, de prouincia Cantuariorum, loco eius substituit. Et ipse quoque Honorius, postquam metas sui cursus inpleuit, ex hac luce migravit anno ab incarnatione Domini DCLIII, pridie Kalendarum Octobrium ; et cessante episcopatu per annum et sex menses, electus est archiepiscopus cathedrae Doruuer-nensis⁴ sextus Deusdedit de gente Occidentalium Saxonum ; quem ordinaturus uenit illuc Ithamar, antistes ecclesiae Hrofensis. Ordinatus est autem die VII^{mo} Kalendarum Aprilium, et rexit ecclesiam annos VIIII, menses IIII⁵ et duos dies ; et ipse, defuncto Ithamar, consecrauit pro eo Damianum, qui de genere Australium Saxonum erat oriundus.

Episcopal
succession
in East
Anglia.

CAP. XXI.

Ut prouincia Mediterraneorum Anglorum sub rege⁶ Peada⁷ christiana sit facta.

HIS temporibus Middilangli⁸, id est Mediterranei Angli, sub principe Peada⁹ filio Pandan regis fidem et sacramenta ueritatis perceperunt. Qui cum esset iuuenis optimus, ac regis nomine ac persona dignissimus, praelatus est a patre regno gentis illius ; uenitque ad regem Nordanhymbrorum¹⁰ Osuiu, postulans filiam

Conversion
of the
Middle
Angles,
A. D. 653.

¹ -tu M. ² protracto M. H₁. ³ -gislum B ; berchtgislum C ; berechgislum N. ⁴ doruuorn- C. ⁵ VII altered into IIII M ; septem H₁. ⁶ sub rege om. N ; angl. . . rege om. B. ⁷ peda N. ⁸ middel- N. C². B² ; -engli B. N ; -ængli C. ⁹ peoda B¹. ¹⁰ norðan- C.

eius Alchfledam¹ sibi coniugem dari. Neque aliter, quod petebat, inpetrare potuit, nisi fidem Christi ac baptismum cum gente, cui praeerat, acciperet². At ille audita praedicatione ueritatis, et promissione regni caelestis, speque resurrectionis ac futurae immortalitatis, libenter se Christianum fieri uelle confessus est, etiamsi uirginem non acciperet; persuasus maxime ad percipiendam fidem a filio regis Osuii, nomine Alchfrido, qui erat cognatus et amicus eius, habens sororem ipsius coniugem, uocabulo Cyniburgam⁴, filiam Pendan⁵ regis.

Baptism of
Peada.

Baptizatus est ergo a Finano episcopo cum omnibus, qui secum uenerant, comitibus ac militibus, eorumque famulis uniuersis in uico regis inlustri, qui uocatur Ad Murum. Et acceptis IIII presbyteris, qui ad docendam baptizandamque gentem illius et eruditione et uita uidebantur idonei, multo cum gaudio reuersus est. Erant autem presbyteri, Cedd⁶, et Adda, et Betti, et Diuna, quorum ultimus natione Scottus, ceteri fuere de Anglis. Adda autem erat frater Uttan presbyteri inlustri, et abbatis monasterii, quod uocatur Ad f. 59 b. Caprae Caput, cuius supra meminimus. Uenientes ergo in prouinciam memorati sacerdotes cum principe, praedicabant uerbum, et libenter auditi sunt, multique cotidie, et nobilium, et infirmorum⁷, abrenuntiata sorde idolatriae, fidei sunt fonte abluti.

Nec prohibuit Penda rex, quin etiam in sua, hoc est Merciorum, natione uerbum, siqui uellent audire, praedicaretur. Quin potius odio habebat, et dispiciebat eos, quos fide Christi inbutos opera fidei non habere deprehendit, dicens contemnendos esse eos et miseros, qui Deo suo, in quem crederent, oboedire contemnerent. Coepta sunt haec biennio ante mortem Pendan⁵ regis. Ipso autem occiso, cum Osuii rex Christianus regnum

¹ alhfledam C. ² acceperit M. ³ alhfrido C. ⁴ cym-
burgam N. ⁵ pendam N. ⁶ cedd C. ⁷ infirmorum H₁. R₁. O₁₅.

eius acciperet, ut in sequentibus dicemus, factus est Diuma¹ unus ex praefatis IIII sacerdotibus episcopus Mediterraneorum Anglorum simul et Merciorum, ordinatus a Finano episcopo. Paucitas enim sacerdotum cogebat unum antistitem duobus populis praefici. Qui cum paucis sub tempore non paucam Domino plebem adquisisset, defunctus est apud Mediterraneos Anglos in regione, quae uocatur Infepplingum. Suscepitque² pro illo episcopatum Ceollach, et ipse de natione Scottorum, qui non multo post, relicto episcopatu, reuersus est ad insulam Hii, ubi plurimorum caput et arcem Scotti habuere coenobiorum³; succedente illi in episcopatum Trumheri⁴, uiro religioso et monachica uita instituto, natione quidem Anglorum⁵, sed a Scottis ordinato episcopo. Quod temporibus Uulfheri regis, de quo in sequentibus dicemus, factum est.

Episcopal
succession
in Mercia.

CAP. XXII.

Ut Orientales Saxones fidem, quam dudum abiecerant⁶, sub rege Sigbercto⁷, praedicante Ceddo, receperint.

Eo tempore etiam Orientales Saxones fidem, quam olim, expulso Mellito antistite, abiecerant, instantia regis Osuii⁸ receperunt. Erat enim rex eiusdem gentis Sigberct⁹, qui post Sigberctum¹⁰ cognomento Paruum regnauit, amicus eiusdem Osuii regis, qui, cum frequenter ad eum in prouinciam Nordanhymbrorum¹¹ ueniret, solebat eum hortari ad intellegendum deos esse non posse, qui hominum manibus facti essent; dei creandi materiam lignum uel lapidem esse non posse, quorum recisurae uel igni absumerentur, uel in uasa quaelibet humani usus formarentur, uel certe dispectui habita foras proicerentur, et pedibus

Reconver-
sion of the
East
Saxons,
A. D. 853.

¹ diuina N. ² que om. M. ³ coenubiorum M. ⁴ -here B; triumphere N. ⁵ anglo M. ⁶ -runt M. ⁷ -berchto C. ⁸ osuiui C, with final u altered to i. ⁹ -berht C; -berecth N. ¹⁰ -berectum N; sigberchtum C. ¹¹ nordan- C.

conculcata in terram uerterentur. Deum potius intellegendum maiestate inconprehensibilem, humanis oculis inuisibilem, omnipotentem, aeternum, qui caelum et terram et humanum genus creasset, | regeret, et iudicaturus esset orbem in aequitate; cuius sedes aeterna non in uili et caduco metallo, sed in caelis esset credenda; meritoque intellegendum, quia omnes, qui uoluntatem eius, a quo creati sunt, discerent et facerent, aeterna ab illo praemia essent percepturi. Haec et huiusmodi multa cum rex Osuiu regi Sigbercto¹ amicali et quasi fraterno consilio saepe inculcaret, tandem iuuante amicorum consensu credidit, et, facto cum suis consilio, cum exhortatione, fauentibus cunctis et adnuentibus fidei, baptizatus est cum eis a Finano episcopo in uilla regia, cuius supra meminimus, quae² cognominatur Ad Murum. Est enim iuxta murum³, quo olim Romani Britanniam insulam praecinxere, XII milibus⁴ passuum a mari orientali secreta.

f. 60 a.
Ps. xcv
13.

Baptism of
Sigbert.

Igitur rex Sigberet⁵ aeterni regni iam ciuis effectus, temporalis sui regni sedem repetiit⁶, postulans ab Osuiu⁷ rege, ut aliquos sibi doctores daret, qui gentem suam ad fidem Christi conuerterent, ac fonte salutari abluerent. At ille mittens ad prouinciam Mediterra-
neorum Anglorum clamauit ad se uirum Dei Cedd, et dato illi socio altero quodam presbytero, misit praedicare uerbum genti Orientalium Saxonum. Ubi cum omnia perambulantes multam Domino ecclesiam congregassent, contigit tempore quodam⁸ eundem Cedd redire domum, ac peruenire ad ecclesiam Lindisfaronensem⁹ propter conloquium Finani episcopi. Qui ubi prosperatum ei opus euangelii conperit, fecit eum episcopum in gentem Orientalium Saxonum, uocatis

Mission
and con-
secration
of Cedd.

¹ -berchto C; -berecto N. ² qui MSS. ³ est . . . murum om. B.
⁴ milia C. ⁵ -berht C; -berect N. ⁶ petiit M. at beginning of
a line. ⁷ osuio N. C². B². ⁸ quadam M. ⁹ -farnensem C.

ad se in ministerium ordinationis aliis duobus episcopis. Qui accepto gradu episcopatus rediit ad provinciam, et maiore auctoritate coeptum opus explens, fecit per loca ecclesias, presbyteros et diaconos ordinavit, qui se in uerbo fidei et ministerio baptizandi adiuuarent, maxime in ciuitate, quae lingua Saxonum Ythancaestir¹ appellatur, sed et in illa, quae Tilaburg² cognominatur; quorum prior locus est in ripa Pentæ³ amnis, secundus in ripa Tamensis. In quibus, collecto examine famulorum Christi, disciplinam uitae regularis, in quantum rudes adhuc capere poterant, custodiri⁴ docuit.

Cumque tempore non paucio in praefata prouincia, gaudente rege, congaudente uniuerso populo, uitae caelestis institutio cotidianum sumeret augmentum, contigit ipsum regem instigante omnium | bonorum inimico, propinquorum suorum manu interfici. Erant autem duo germani fratres, qui hoc facinus patrarunt; qui cum interrogarentur, quare hoc facerent, nil aliud respondere potuerunt, nisi ob⁵ hoc se iratos fuisse et inimicos regi, quod ille nimium suis parcere soleret⁶ inimicis, et factas ab eis iniurias mox obsecrantibus placida mente dimitteret. Talis erat culpa regis, pro qua occideretur, quod euangelica praecepta deuoto corde seruaret. In qua tamen eius morte innoxia, iuxta praedictum uiri Dei, uera est eius culpa punita. Habuerat enim unus ex his, qui eum occiderunt, comitibus inlicitum coniugium; quod cum episcopus prohibere et corrigere non posset, excommunicauit⁷ eum atque omnibus, qui se audire uellent, praecepit, ne domum eius intrarent, neque de cibis illius acciperent. Contempsit autem rex praeceptum, et rogatus

Murder of
Sigbert.

¹ -ter C; -tyr N.

² tiila- C¹; tilla- C². B²; -burug N.

³ paente C¹; pante C²; pente B¹(?); pentæ B²; paentae N.

⁴ -re C. N.

⁵ ab N. C¹.

⁶ solet M.

⁷ excommuni-
cavit M. N.

a comite, intrauit epulaturus domum eius. Qui cum abisset, obuiauit ei antistes. At rex intuens eum, mox tremefactus desiluit¹ equo, ceciditque ante pedes eius, ueniam reatus² postulans. Nam et episcopus pariter desiluit¹; sederat enim et ipse in equo. Iratus autem tetigit regem iacentem uirga, quam tenebat manu, et pontificali auctoritate protestatus: 'Dico tibi,' inquit, 'quia noluisti te continere a domu perditionis et damnationis illius, tu in ipsa domu mori habes.' Sed credendum est, quia talis mors uiri religiosi non solum talem culpam diluerit, sed etiam meritum eius auxerit; quia nimirum ob causam pietatis, quia propter obseruantiam mandatorum Christi contigit.

Successit autem Sigbercto³ in regnum Suidhelm, filius Sexbaldi, qui baptizatus est ab ipso Cedde in prouincia Orientalium Anglorum, in uico regio, qui dicitur Rendlæsham⁴, id est mansio Rendili⁵; suscepitque eum ascendentem de fonte sancto Aediluald⁶ rex ipsius gentis Orientalium Anglorum, frater Anna regis eorundem.

CAP. XXIII.

Ut idem episcopus Cedd⁷ locum monasterii construendi ab Oidilualdo⁸ rege accipiens orationibus et ieiuniis Domino consecrauerit; et de obitu ipsius.

Founda-
tion of
Lasing-
ham by
Ethelwald
of Deira.

SOLEBAT autem idem uir Domini, cum apud Orientales Saxones episcopatus officio fungeretur, saepius etiam suam, id est Nordanhymbrorum, prouinciam exhortandi gratia reuisere: quem cum Oidiluald⁹, filius Osualdi regis, qui in Derorum¹⁰ partibus regnum habebat, uirum sanctum et sapientem, probumque moribus uideret, postulauit¹¹ eum possessionem terrae aliquam

¹ -liuit C. N. ² reatus sui B. ³ -bercto C. ⁴ raendlesham C. ⁵ raendili C. ⁶ aeðil- C; edil- N. ⁷ cecda C. ⁸ cedil- N; oidilualdo C. ⁹ oedil- C. ¹⁰ deirorum B. ¹¹ -uitque M.

f. 61 a. a se ad construendum monasterium accipere, in quo ipse rex et frequentius ad deprecandum | Dominum uerbumque audiendum aduenire, et defunctus sepeliri deberet. Nam et se ipsum fideliter credidit multum iuuari eorum orationibus cotidianis, qui illo in loco Domino seruirent. Habuerat autem idem rex secum fratrem germanum eiusdem episcopi, uocabulo Caelin. uirum aequae Deo deuotum, qui ipsi ac familiae ipsius uerbum et sacramenta fidei, erat enim presbyter, ministrare solebat, per cuius notitiam maxime ad diligendum noscendumque episcopum peruenit. Fauens ergo uotis regis antistes elegit¹ sibi locum monasterii construendi in montibus arduis ac remotis, in quibus latronum magis latibula, ac lustra ferarum, quam habitacula fuisse uidebantur hominum; ut, iuxta s. xxxv. prophetiam Isaiae, 'in cubilibus, in quibus prius dracones habitabant, oriretur² uiror calami et iunci,' id est fructus bonorum operum ibi nascerentur, ubi prius uel bestiae commorari, uel homines bestialiter uiuere consueuerant.

Studens autem uir Domini acceptum monasterii locum primo precibus ac ieiuniis a pristina flagitiorum sorde purgare, et sic in eo monasterii fundamenta iacere, postulauit a rege, ut sibi totum XL^{mae} tempus, quod instabat, facultatem ac licentiam ibidem orationis causa demorandi concederet. Quibus diebus cunctis, excepta dominica, ieiunium ad uesperam usque³ iuxta morem protelans, ne tunc quidem⁴ nisi panis permodicum, et unum ouum gallinaceum⁵ cum paruo lacte aqua mixto percipiebat. Dicebat enim hanc esse consuetudinem eorum, a quibus normam disciplinae regularis didicerat, ut accepta nuper loca ad faciendum monasterium uel ecclesiam, prius orationibus ac ieiuniis Domino consecrent. Cumque X dies XL^{mae}

¹ eligit N.² orietur N; reproducing the Latin text of Isaiah.³ usque om. C.⁴ quidem added on margin M.⁵ -cium M.

restarent, uenit qui clamaret eum ad regem. At ille, ne opus religiosum negotiorum regalium causa intermitteretur, petiit presbyterum suum Cynibillum¹, qui etiam frater germanus erat ipsius, pia coepta complere. Cui cum ille libenter adquiesceret, expleto studio ieiuniorum et orationis, fecit ibi monasterium, quod nunc Laestingaeu² uocatur, et religiosis moribus iuxta ritus Lindisfarnensium, ubi educatus erat, instituit.

Qui cum annis multis et in praefata prouincia episcopatum administraret, et huius quoque monasterii statutis propositis curam gereret, casu contigit, ut ad ipsum monasterium tempore mortalitatis adueniens, tactus | ibidem infirmitate corporis obiret. Qui primo f. 61 b. quidem foris sepultus est; tempore autem procedente, in eodem monasterio ecclesia est in honorem beatae Dei genetricis de lapide facta, et in illa corpus ipsius ad dexteram altaris reconditum.

Death of
Cedd, A. D.
664.

His
brothers.

Dedit autem episcopus regendum post se monasterium fratri suo Ceadda, qui postea episcopus factus est, ut in sequentibus dicemus. IIII siquidem hi, quos diximus, germani fratres, Cedd, et Cynibill³, et Caelin, et Ceadda, quod raro inuenitur, omnes sacerdotes Domini fuere praeclari, et duo ex eis etiam summi sacerdotii gradu functi sunt. Cum ergo episcopum defunctum ac sepultum in prouincia Nordanhymbrorum audirent fratres, qui in monasterio eius erant in prouincia Orientalium Saxonum, uenerunt illo de suo monasterio homines circiter XXX, cupientes ad corpus sui patris, aut uiuere, si sic Deo placeret, aut morientes ibi sepeliri. Qui libenter a suis fratribus et conmilitionibus suscepti, omnes ibidem superueniente praefatae pestilentiae clade defuncti sunt, excepto uno puerulo, quem orationibus patris sui a morte constat esse seruatum. Nam cum multo post haec tempore uiueret, et scripturis legendis operam daret, tandem

¹ added on margin C; cyne- B².

² -gaig B².

³ -bil C. N.

didicit se aqua baptismatis non esse regeneratum, et mox fonte lauacri salutaris ablutus, etiam postmodum ad ordinem presbyterii promotus est, multisque in ecclesia utilis fuit ; de quo dubitandum non crediderim, quin intercessionibus, ut dixi, sui patris, ad cuius corpus dilectionis ipsius gratia uenerat, sit ab articulo mortis retentus, ut et ipse sic mortem euaderet aeternam, et aliis quoque fratribus ministerium uitae ac salutis docendo exhiberet.

CAP. XXIV.

Ut prouincia Merciorum, occiso rege Penda, fidem Christi suscepit ; et Osuii, pro adepta uictoria, possessiones et territoria Deo ad construenda monasteria dederit.

HIS temporibus rex Osuii, cum acerbis¹ atque intolerabiles pateretur inruptiones saepe dicti regis Merciorum, qui fratrem eius occiderat, ad ultimum necessitate cogente promisit se ei innumera et maiora, quam credi potest, ornamenta regia uel donaria in pretium pacis largiturum, dummodo ille domum rediret, et prouincias regni eius usque ad internicionem uastare desineret. Cumque rex perfidus nullatenus precibus illius assensum praeberet, qui totam eius gentem a paruo usque ad magnum delere atque exterminare decreuerat, respexit ille ad diuinae auxilium pietatis, | quo ab impietate barbarica posset eripi ; uotoque se obligans : ‘ Si paganus,’ inquit, ‘ nescit accipere nostra donaria, offeramus ei, qui nouit, Domino Deo nostro.’ Uouit ergo, quia, si uictor existeret², filiam suam Domino sacra uirginitate dicandam offerret, simul et XII possessiones praediorum ad construenda monasteria donaret ; et sic cum paucissimo exercitu se certamini dedit. Denique fertur, quia tricies maiorem pagani habuerint exercitum ;

Penda defeated and slain by Oswy at the Win-waed, Nov. 15, 655.

¹ acruas M. C^l. B^l. N.² exstiterit B.

siquidem ipsi XXX legiones ducibus nobilissimis¹ instructas in bello habuere, quibus Osui rex cum Alchfrido² filio, perparuum, ut dixi, habens exercitum, sed Christo duce confisus, occurrit. Nam alius filius eius Ecgfrid³ eo tempore in prouincia Merciorum apud reginam Cynuisse⁴ obses tenebatur; filius autem Osualdi regis Oidiluald, qui eis auxilio esse debuerat, in parte erat aduersariorum, eisdemque contra patriam et patrum suum pugnaturis ductor exstiterat, quamuis ipso⁵ tempore pugnandi sese pugnae subtraxerat, euentumque discriminis tuto in loco exspectabat. Inito ergo certamine fugati sunt et caesi pagani, duces regii XXX, qui ad auxilium uenerant, pene omnes interfecti; in quibus Aedilheri⁶, frater Anna regis Orientium Anglorum, qui post eum regnauit, auctor ipse belli, perditis militibus siue auxiliis interemtus est⁷. Et quia prope fluuium Uinuaed⁸ pugnatum est, qui tunc prae inundantia pluuiarum late alueum suum immo omnes ripas suas transierat⁹, contigit, ut multo plures aqua fugientes, quam bellantes perderet ensis.

Oswy's
votive
offerings.

Tum¹⁰ rex Osui, iuxta quod Domino uouerat, pro conlata sibi uictoria gratias Deo referens dedit filiam suam Aelffledam¹¹, quae uixdum unius anni aetatem inpleuerat, perpetua ei uirginitate consecrandam; donatis insuper XII possessiunculis terrarum, in quibus ablato studio militiae terrestres, ad exercendam militiam caelestem, supplicandumque pro pace gentis eius aeterna, deuotioni sedulae monachorum locus facultasque suppeteret. E quibus uidelicet possessiunculis sex in prouincia Derorum, sex in Berniciorum dedit. Singulae uero possessiones X erant familiarum, id est simul omnes CXX. Intrauit autem praefata regis

¹ nouilissimis C¹. ² alhfrido C. ³ ecgfrid N. ⁴ cynuisse B. *Here the original hand of H₁ resumes after the lacuna; see note ⁵, p. 154.* ⁵ ipse N. ⁶ aedilhere C; edilheri N. ⁷ est om. M. ⁸ uinued C. B. N. ⁹ -rit M¹. ¹⁰ tune C. ¹¹ aelffledam B. N.

52 b.

Osuii filia Deo dedicanda¹ monasterium, | quod nuncupatur Heruteu², id est insula cerui, cui tunc Hild abbatissa praefuit. Quae post biennium comparata possessione X familiarum in loco, qui dicitur Strea-næshalch³, ibi monasterium construxit; in quo memorata regis filia primo discipula uitae regularis, deinde etiam magistra extitit, donec completo unde LX annorum numero, ad complexum et nuptias sponsi caelestis uirgo beata intraret. In quo monasterio et ipsa, et pater eius Osuii, et mater eius Aeanfled⁴, et pater matris eius⁵ Aeduini⁶, et multi alii nobiles in ecclesia sancti apostoli Petri sepulti sunt. Hoc autem bellum rex Osuii in regione Loidis tertio decimo regni sui anno, XVII^a die Kalendarum Decembrium cum magna utriusque populi utilitate confecit. Nam et suam gentem ab hostili paganorum depopulatione liberauit, et ipsam gentem Merciorum finitimarumque prouinci-arum, desecto capite perfido, ad fidei Christianae gratiam conuertit.

Primus autem in prouincia Merciorum, simul et Lindisfarorum⁷ ac Mediterraneorum Anglorum, factus est episcopus Diuma⁸, ut supra diximus, qui apud Mediterraneos Anglos defunctus ac sepultus est; secundus Cellach, qui relicto episcopatus officio uiuens ad Scottiam rediit, uterque de genere Scottorum; tertius Trumheri⁹, de natione quidem Anglorum, sed edoctus et ordinatus a Scottis, qui erat abbas in monasterio, quod dicitur Ingetlingum. Ipse est locus¹⁰, ubi occisus est rex Osuini¹¹, ut supra meminimus. Nam regina Aeanfled¹² propinqua illius, ob castigationem necis eius iniustae, postulauit a rege Osuio¹³, ut do-

Mercian
bishops.

¹ dicanda B.² heorutesig B².³ streaneshalh C;

streonaeshalh B.

⁴ eanfled C; enflæt N².⁵ osuiu ...matris eius om. N¹.⁶ eduini B¹. N; -ne C¹. B²; -nus C³.⁷ -fororum N.⁸ diuina N. and probably C¹.⁹ -here C¹. B.¹⁰ locus om. M¹.¹¹ -ne B².¹² eanfled C. B. N.¹³ osuiuC. B¹. N.

Extent of
Oswy's
power.

naret ibi¹ locum monasterio construendo² praefato Dei famulo Trumheræ³, quia propinquus et ipse erat regis occisi; in quo uidelicet monasterio orationes assiduae pro utriusque regis, id est et occisi, et eius, qui occidere iussit, salute aeterna fierent. Idem autem rex Osuii tribus annis post occisionem Pandan regis, Merciorum genti necnon et ceteris australium provinciarum populis praefuit; qui etiam gentem Pictorum maxima ex parte regno Anglorum subiecit.

Murder of
Peada.
Mercia
throws off
the North-
umbrian
yoke.

Quo tempore donauit praefato Peada⁴ filio regis Pandan⁵, eo quod esset cognatus suus, regnum Australiū Merciorum, qui sunt, ut dicunt, familiarum quinque milium, discreti fluuio Treanta⁶, ab Aquilonaribus⁷ Mercii⁸, quorum terra est familiarum VII milium. | Sed idem Peada proximo uere multum f. 63 a nefarie peremptus est, proditione, ut dicunt, coniugis suae in ipso tempore festi paschalis. Conpletis autem tribus annis post interfectionem Pandan regis, rebel- larunt aduersus regem Osuii duces gentis Merciorum, Immin, et Eafa⁹, et Eadberct¹⁰, leuato in regem Uulfhere filio eiusdem Pandan adulescente, quem occultum seruauerant, et eiectis¹¹ principibus regis non proprii, fines suos fortiter simul et libertatem receperunt; sicque cum suo rege liberi, Christo uero regi pro sempiterno in caelis regno seruire gaudebant. Prae- fuit autem rex idem genti Merciorum annis X et VII, habuitque primum episcopum Trumheri¹², de quo supra diximus, secundum Iaruman¹³, tertium Ceaddan, quar- tum Uynfridum. Omnes hi per ordinem sibimet succedentes sub rege Uulfhere, gentis Merciorum episcopatu sunt functi.

¹ illi M.

² -di B.

³ -rae C.

⁴ peadan C; peoda B¹.

⁵ penda C.

⁶ treante N.

⁷ -nalibus M.

⁸ -cis MSS.

⁹ eaba C.

¹⁰ -berht C; -brect N.

¹¹ iectis M. B¹. H₁.

¹² -re B.

¹³ -mann N.

CAP. XXV.

Ut quaestio sit mota de tempore paschae aduersus eos, qui de Scottia uenerant.

INTEREA Aidano episcopo de hac uita sublato, Finan pro illo gradum episcopatus a Scottis ordinatus ac missus acceperat. Qui in insula Lindisfarnensi fecit ecclesiam episcopali sedi congruam; quam tamen more Scottorum non de lapide, sed de robore secto totam composuit, atque harundine textit; quam tempore sequente reuerentissimus archiepiscopus Theodorus in honore beati apostoli Petri dedicauit. Sed et episcopus loci ipsius Eadberet¹ ablata harundine, plumbi lamminis eam totam, hoc est et tectum, et ipsos quoque parietes eius, cooperire curauit.

Finan builds a wooden church at Lindisfarne.

His² temporibus quaestio facta est frequens et magna de obseruatione paschae, confirmantibus eis, qui de Cantia uel de Galliis³ aduenerant, quod Scotti dominicum paschae diem contra uniuersalis ecclesiae morem celebrarent. Erat⁴ in his acerrimus ueri paschae defensor nomine Ronan, natione quidem Scottus, sed in Galliae uel Italiae partibus regulam ecclesiasticae⁵ ueritatis edoctus. Qui cum Finano configens, multos quidem correxit, uel ad solertiolem ueritatis inquisitionem accendit, nequaquam tamen Finanum emendare potuit; quin potius, quod esset homo ferocis animi, acerbior⁶ castigando et apertum ueritatis aduersarium reddidit. Obseruabat autem Iacob diaconus quondam, ut supra docuimus, uenerabilis archiepiscopi Paulini, | uerum et catholicum pascha cum omnibus, quos ad correctiorem uiam erudire poterat. Obseruabat et regina Eanfled cum suis, iuxta quod in Cantia fieri uiderat, habens secum de Cantia presbyterum

The Paschal controversy.

¹ -berht C.

² O₇ begins a new chapter here.

³ sic C;

gallis M. B.

⁴ erat enim C. W. D. &c.

⁵ ecclesticae M.

⁶ aceruiorem M. C¹. B. N.

catholicae obseruationis, nomine Romanum. Unde nonnumquam contigisse fertur illis temporibus, ut bis in anno uno pascha celebraretur, et cum rex pascha dominicum solutis ieiuniis faceret, tum regina cum suis persistens adhuc in ieiunio diem palmarum celebraret. Haec autem dissonantia paschalis obseruantiae uiuente Aidano patienter ab omnibus tolerabatur, qui patenter intellexerant, quia, etsi pascha contra morem eorum, qui ipsum miserant, facere non potuit, opera tamen fidei, pietatis, et dilectionis, iuxta morem omnibus sanctis consuetum, diligenter exsequi curauit. Unde ab omnibus, etiam his, qui de pascha aliter sentiebant, merito diligebatur; nec solum a medio-cribus, uerum ab ipsis quoque episcopis, Honorio Cantuariorum, et Felice Orientalium Anglorum, uenerationi habitus est.

Colman
succeeds
Finan.

Defuncto autem Finano, qui post illum fuit, cum Colmanus in episcopatum succederet, et ipse missus a Scottia, grauior¹ de obseruatione paschae, necnon et de aliis ecclesiasticae uitae disciplinis controuersia nata est. Unde merito² mouit haec quaestio sensus et corda multorum, timentium, ne forte accepto Christianitatis uocabulo, in uacuum currerent aut cucurrissent. Peruenit et ad ipsas principum aures, Osui uidelicet regis, et filii eius Alchfridi³. Quia nimirum Osui a Scottis edoctus ac baptizatus, illorum etiam lingua optime inbutus, nil melius, quam quod illi docuissent, autumabat; porro Alchfrid magistrum habens eruditionis Christianae Uilfridum uirum doctissimum (nam et Romam prius propter doctrinam ecclesiasticam adierat, et apud *Dalfinum archiepiscopum* Galliarum Lugdoni⁴ multum temporis egerat, a quo etiam *tonsurae ecclesiasticae coronam susceperat*; huius doctrinam omnibus Scottorum traditionibus iure praeferendam sciebat; unde ei etiam donauerat monaste-

cf. Gal.
ii. 2.

Eddius,
c. 6.

ib. c. 8.

¹ grauer M. ² merito *om.* M. H₁. ³ alchridi N. ⁴ lugduni C.

rium XL familiarum in loco, qui dicitur *Inhrypum*. Quem uidelicet locum paulo ante eis, qui Scottos sequebantur, in possessionem monasterii dederat. Sed quia illi postmodum | data sibi optione magis loco cedere, quam suam mutare consuetudinem uolebant, dedit eum illi, qui dignam loco et doctrinam haberet, et uitam. Uenerat eo tempore *Agilberctus*¹ Occidentali-
 c. 9. *lium Saxonum episcopus*, cuius supra meminimus, amicus *Alchfridi*² regis et *Uilfridi abbatis*, ad prouinciam *Nordanhymbrorum*³, et apud eos aliquandiu demor-
 batur; qui etiam *Uilfridum rogatu Alchfridi in* praefato suo monasterio *presbyterum* fecit. Habebat autem se-
 c. 10. cum ipse presbyterum nomine *Agathonem*⁴. Mota Synod of Whitby, A. D. 664. ergo ibi quaestione de pascha, uel tonsura, uel aliis rebus ecclesiasticis, dispositum est, ut in monasterio, quod dicitur *Strenæshalc*⁵, quod interpretatur sinus Fari, cui tunc *Hild* abbatissa Deo deuota femina praefuit, synodus fieri, et haec quaestio terminari deberet. Ueneruntque illo reges ambo, pater scilicet et filius; *episcopi*, *Colman* cum clericis suis de Scottia, *Agilberctus*⁶ cum *Agathone* et *Uilfrido presbyteris*. *Iacobus* et *Romanus* in horum parte erant; *Hild* abbatissa cum suis in parte Scottorum, in qua erat etiam uenerabilis episcopus *Cedd*, iamdudum ordinatus a Scottis, ut supra docuimus, qui et⁷ interpres in eo concilio uigilantissimus utriusque partis extitit.

Primusque rex *Osuin* praemissa⁸ praefatione, quod Oswy's opening speech. oporteret eos, qui uni Deo seruirent, unam uiuendi regulam tenere, nec discrepare in celebratione sacramentorum caelestium, qui unum omnes in caelis regnum expectarent; inquirendum potius, quae esset uerior traditio, et hanc ab omnibus communiter esse sequendam; iussit primo dicere episcopum suum

¹ -berhtus C.
 thonem N.

² alhfridi C.

³ norðan- C.

⁴ ago

⁵ streneshalc C; streanaeshalc B; -ale N.

⁶ -berchtus C. B.

⁷ et om. C.

⁸ -misa M.

Colman
defends the
Celtic
usage,

Colmanum, qui esset ritus et unde originem ducens ille, quem ipse sequeretur. Tum¹ Colmanus: 'Pascha,' inquit, 'hoc², quod agere soleo, a maioribus meis accepi, qui me huc episcopum miserunt, quod omnes *patres nostri*, uiri Deo dilecti, eodem modo celebrasse noscuntur³. Quod ne cui contemnendum et reprobandum esse uideatur, ipsum est, quod beatus euangelista *Iohannes*, discipulus specialiter Domino dilectus, cum omnibus, quibus praeerat, ecclesiis celebrasse legitur.' Quo haec et his similia dicente, iussit rex et Agilberetum⁴ proferre in medium morem suae observationis, unde initium haberet, uel qua hunc auctoritate sequeretur. Respondit Agilberctus⁴: 'Loquatur, obsecro, | uice mea discipulus meus *Uilfrid presbyter*, quia f. 64 b. unum ambo sapimus cum ceteris, qui hic adsident, ecclesiasticae traditionis cultoribus; et ille melius ac manifestius ipsa lingua Anglorum, quam ego per interpretem, potest explanare, quae sentimus.' Tum Uilfrid, iubente rege, ut diceret, ita exorsus est: 'Pasca, quod facimus,' inquit, 'uidimus Romae, ubi beati apostoli Petrus et Paulus uixere, docuere, passi sunt, et sepulti, ab omnibus celebrari; hoc in Italia, hoc in Gallia, quas discendi uel orandi studio pertransiuius, ab omnibus agi conspeximus⁵; hoc Africam, Asiam, Aegyptum, Greciam, et omnem orbem, quacumque Christi ecclesia diffusa est, per diuersas nationes et linguas, uno ac non diuerso temporis ordine geri conperimus; praeter hos tantum et obstinationis eorum complices, Pictos dico et Brettones, cum quibus de duabus ultimis oceani insulis, et his non totis, contra totum orbem stulto labore pugnant.' Cui haec dicenti respondit Colmanus: 'Mirum quare stultum appellare uelitis laborem nostrum, in quo tanti apostoli, qui super pectus Domini recumbere dignos

Wilfrid.
the Roman.

¹ tunc B.

² hoc om. M.

³ cognoscuntur C. D.

⁴ -bercht- C; -berect- N.

⁵ conpeximus M.

fuit, *exempla* sectamur; cum ipsum sapientissime uixisse omnis mundus nouerit.' At Uilfridus: 'Absit,' inquit, 'ut Iohannem stultitiae reprehendamus, cum scita legis Mosaicae iuxta litteram seruaret, iudaizante adhuc in multis ecclesia, nec subito ualentibus apostolis omnem legis obseruantiam, quae a Deo instituta est, abdicare (quomodo simulacra, quae a daemonibus inuenta sunt, repudiare omnes, qui ad fidem ueniunt, necesse est), uidelicet ne scandalum facerent eis, qui inter gentes erant Iudaeis. Hinc est enim, quod Paulus Timotheum circumcidit, quod hostias in templo immolauit, quod cum Aquila et Priscilla caput Chorinti totondit; ad nihil uidelicet utile, nisi ad scandalum uitandum Iudaeorum. Hinc¹ quod eidem Paulo Iacobus ait: "Uides, frater, quot milia sunt in Iudaeis, qui crediderunt; et omnes hi aemulatores sunt legis." Nec tamen hodie clarescente per mundum euangelio necesse est, immo nec licitum fidelibus uel circumcidi, uel hostias Deo uictimarum offerre carnalium. Itaque Iohannes secundum legis consuetudinem XIII^a die mensis primi ad uesperam incipiebat celebrationem festi paschalis, nil curans, utrum haec sabbato, an alia qualibet feria proueniret. | At uero Petrus cum Romae praedicaret, memor, quia Dominus prima sabbati resurrexit a mortuis, ac mundo spem resurrectionis contulit, ita pascha faciendum intellexit², ut secundum consuetudinem ac praecepta legis XIII^{am} lunam primi mensis, aequae sicut Iohannes, orientem ad uesperam semper exspectaret; et hac exorta, si dominica dies, quae tunc prima sabbati uocabatur, erat mane uentura, in ipsa uespera pascha dominicum celebrare incipiebat, quomodo et nos omnes³ hodie facere solemus. Sin autem dominica non proximo mane post lunam XIII^{am}, sed XVI^a aut XVII^a aut alia qualibet luna usque ad XXI^{am} esset uentura, exspectabat eam⁴, et

¹ hinc est B. ² -legit M^l. ³ omnes *om.* M. ⁴ eum M. N^l. C.

praecedente sabbato, uespere, sacrosancta paschae sollemnia inchoabat; sicque fiebat, ut dominica paschae dies nonnisi a XV^a luna usque ad XXI^{am} seruaretur. Neque haec euangelica et apostolica traditio legem soluit, sed potius adimplet, in qua obseruandum pascha a XIIII^a luna primi mensis ad uesperam usque ad XXI^{am} lunam eiusdem mensis ad uesperam praeceptum est; in quam obseruantiam imitandam omnes beati Iohannis successores in Asia post obitum eius, et omnis per orbem ecclesia conuersa est. Et hoc esse uerum pascha, hoc solum fidelibus celebrandum, Niceno concilio non statutum nouiter, sed confirmatum est, ut ecclesiastica docet historia. Unde constat uos, Colmane, neque Iohannis, ut autumatis, exempla sectari, neque Petri, cuius traditioni scientes contradicitis, neque legi, neque euangelio in obseruatione uestri paschae congruere. Iohannes enim ad legis Mosaicae decreta tempus paschale¹ custodiens, nil de prima sabbati curabat; quod uos non facitis, qui nonnisi prima sabbati pascha celebratis. Petrus a XV^a luna usque ad XXI^{am} diem paschae dominicum celebrabat; quod uos non facitis, qui a XIIII^a usque ad XX^{am} lunam diem dominicum paschae obseruatis; ita ut XIII^a luna ad uesperam saepius pascha incipiatis, cuius neque lex ullam fecit mentionem, neque auctor ac dator euangelii Dominus in ea, sed in XIIII^l uel uetus pascha manducauit ad uesperam, uel noui testamenti sacramenta in commemorationem suae passionis ecclesiae celebranda tradidit. Item lunam XXI^{am}, quam lex maxime celebrandam commendauit, a celebratione uestri paschae | funditus eliminatis; sicque, ut f. 65 b. dixi, in celebratione summae festiuitatis neque Iohanni, neque Petro, neque legi, neque euangelio concordatis.’

Reply of
Colman.

His contra Colmanus: ‘Numquid,’ ait, ‘Anatolius uir sanctus, et in praefata historia ecclesiastica multum

¹ paschae M^l.

laudatus, legi uel euangelio contraria sapuit, qui a XIII^a usque ad XX^{am} pascha celebrandum scripsit? Numquid reuerentissimum patrem nostrum Columbam et successores eius uiros Deo dilectos, qui eodem modo pascha fecerunt, diuinis paginis contraria¹ sapuisse uel egisse credendum est? cum plurimi fuerint in eis, quorum sanctitati caelestia signa, et uirtutum quae fecerunt miracula testimonium praebuerunt; quos ipse sanctos esse non dubitans, semper eorum uitam, mores, et disciplinam sequi non desisto.²

At Uilfridus²: 'Constat,' inquit, 'Anatolium uirum sanctissimum, doctissimum, ac laude esse dignissimum; sed quid uobis cum illo, cum nec eius decreta seruatis? Ille enim in pascha suo regulam utique ueritatis sequens, circulum X et VIII annorum posuit, quem uos aut ignoratis, aut agnitum et a tota³ Christi ecclesia custoditum pro nihilo contemnitis. Ille sic in pascha dominico XIII^{am} lunam computauit, ut hanc eadem ipsa die more Aegyptiorum XV^{am} lunam ad uesperam esse fateretur. Sic item XX^{am} die dominico paschae adnotauit, ut hanc declinata eadem die esse XXI^{am} crederet. Cuius regulam distinctionis uos ignorasse probat, quod aliquoties pascha manifestissime ante plenilunium, id est in XIII^a luna, facitis. De patre autem uestro Columba et sequacibus eius, quorum sanctitatem uos imitari, et regulam ac praecepta caelestibus signis confirmata sequi perhibetis, possem⁴ respondere; quia multis in iudicio dicentibus Domino, quod in nomine eius prophetauerint⁵, et daemonia eiecerint⁶, et uirtutes multas fecerint, responsurus sit Dominus, quia numquam eos nouerit. Sed absit, ut hoc de patribus uestris dicam, quia iustius multo est de incognitis bonum credere quam malum. Unde et illos Dei famulos ac Deo dilectos esse non nego, qui

Reply of
Wilfrid.

f. Matth.
ii. 22, 23.

¹ contra B.

² uuil. C.

³ toto M.

⁴ possim C.

⁵ -runt N, and so the following verbs.

⁶ iecerint M; eicerint B.

simplicitate rustica, sed intentione pia Deum dilexerunt. Neque illis multum¹ obesse² reor talem paschae obseruantiam, quamdiu nullus aduenerat, qui eis instituti perfectioris decreta, | quae sequerentur, ostenderet; f. 66 a. quos utique credo, siqui tunc ad eos catholicus calculator adueniret, sic³ eius monita fuisse secuturos, quomodo ea, quae nouerant ac didicerant, Dei mandata probantur fuisse secuti. Tu autem et socii tui, si audita decreta sedis apostolicae, immo uniuersalis ecclesiae, et haec litteris sacris confirmata sequi contemnitis, absque ulla dubietate⁴ peccatis. Etsi enim patres tui sancti fuerunt, numquid uniuersali, quae per orbem est, ecclesiae Christi eorum est paucitas uno de angulo extremae⁵ insulae praeferenda? Et si sanctus erat, ac potens uirtutibus ille Columba uester, immo et noster, si Christi erat, num praeferri potuit beatissimo apostolorum principi, cui *Dominus* ait: “*Tu es Petrus,* Matth. xvi. 18, 19. *et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam, et portae inferi non praeualebunt aduersus*⁶ *eam, et tibi dabo clauis regni caelorum*⁷?”

Conclusion
of Oswy.

Haec perorante Uilfrido⁸, dixit rex: ‘Uerene, Colmane, haec illi Petro dicta sunt a Domino?’ Qui ait: ‘Uere, rex.’ At ille: ‘Habetis,’ inquit, ‘uos proferre⁹ aliquid tantae potestatis uestro Columbae datum?’ At ille ait¹⁰: ‘Nihil.’ Rursum rex: ‘Si utrique uestrum,’ inquit, ‘in hoc sine ulla controuersia consentiunt, quod haec principaliter Petro dicta, et ei clauis regni caelorum sint datae¹¹ a Domino?’ Responderunt: ‘Etiam,’ utrique. At ille ita conclusit: ‘Et ego uobis dico, quia hic est *ostiarius ille*, cui ego *contradicere* nolo; sed, in quantum noui uel ualeo,

¹ multum, *inserted on margin*, M. ² esse B. ³ sicque M. H₁.
⁴ dubitatione M. H₁. ⁵ extrimae M. ⁶ -sum C. ⁷ *from*
 B. C; M *has* petram et cetera usque regni caelorum; so H₁.
⁸ uuil- C. ⁹ profere M. ¹⁰ ait ille M, at *being written*
above the line. ¹¹ dati M. C¹. B¹.

huius cupio in omnibus oboedire statutis ; ne forte, me adueniente ad fores regni caelorum, non sit qui reserat¹, auerso illo, qui claues tenere probatur.'

Haec dicente rege, fauerunt adsidentes quique siue adstantes maiores una cum mediocribus, et abdicata minus perfecta institutione, ad ea, quae meliora cognouerant, sese transferre festinabant.

CAP. XXVI.

Ut Colman uictus domum redierit ; et Tuda pro illo episcopatu sit functus ; qualisque illis doctoribus fuerit habitus ecclesiae.

FINITOQUE conflictu, ac soluta contione², Agilberctus domum rediit. Colman uidens spretam suam doctrinam, sectamque esse dispectam, adsumtis his, qui se sequi uoluerunt, id est qui pascha catholicum et tonsuram coronae (nam et de hoc quaestio non minima erat) recipere nolebant, Scottiam regressus est, tractaturus cum suis, quid de his facere deberet. Cedd, relictis Scottorum uestigiis, ad suam sedem rediit, utpote agnita obseruatione catholici paschae. Facta est autem haec quaestio anno dominicae incarnationis DCLXIII^o, qui fuit annus Osuii regis XXII^{us}, | episcopatus autem Scottorum, quem³ gesserunt in prouincia Anglorum, annus XXX^{us}; siquidem Aidan X et VII annis, Finan decem, Colman tribus episcopatum tenuere.

Colman
retires to
the Scots.

Reuerso autem patriam Colmano, suscepit pro illo pontificatum Nordanhymbrorum⁴ famulus Christi Tuda, qui erat apud Scottos austrinos eruditus, atque ordinatus episcopus, habens iuxta morem prouinciae illius coronam tonsurae ecclesiasticae⁵, et catholicam temporis paschalis regulam obseruans; uir quidem bonus ac religiosus, sed permodico tempore ecclesiam

Tuda
succeeds.

¹ reseret B². ² contentio N; contentione. D. H₂. O₂. &c.

³ quam M. C. N, *obscure in B.* ⁴ nordan. C. ⁵ -cam N.

Eata, abbot
of Lindis-
farne.

regens. Uenerat autem de Scottia, tenente adhuc pontificatum Colmano, et diligenter ea, quae ad fidem ac ueritatem pertinent, et uerbo cunctos docebat, et opere. Porro fratribus, qui in Lindisfarnensi ecclesia, Scottis abeuntibus, remanere maluerunt, praepositus¹ est abbatis iure uir reuerentissimus ac mansuetissimus Eata, qui erat abbas in monasterio, quod dicitur² Mailros; quod aiunt Colmanum abiturum petisse et inpetrasse a rege Osuiu³, eo quod esset idem Eata unus de XII pueris Aidani, quos primo episcopatus sui tempore de natione Anglorum erudiendos in Christo accepit. Multum namque eundem episcopum Colmanum rex pro insita illi prudentia diligebat. Ipse est Eata, qui non multo post eidem ecclesiae Lindisfarnensi⁴ episcopus factus est. Abiens autem domum Colman adsumsit secum partem ossuum reuerentissimi patris Aidani; partem uero in ecclesia, cui praeerat, reliquit, et in secretario eius condi praecepit.

Character
of Colman
and his pre-
decessors.

Quantae autem parsimoniae, cuius continentiae fuerit ipse cum prodecessoribus suis, testabatur etiam locus ille, quem regebant, ubi abeuntibus eis, excepta ecclesia, paucissimae domus repertae sunt, hoc est illae solummodo, sine quibus conuersatio ciuilis esse nullatenus poterat. Nil pecuniarum absque pecoribus habebant. Siquid enim pecuniae a diuitibus accipiebant, mox pauperibus dabant. Nam neque ad susceptionem potentium saeculi, uel pecunias colligi, uel domus praeuideri necesse fuit, qui⁵ numquam ad ecclesiam nisi orationis tantum et audiendi uerbi Dei causa ueniebant. Rex ipse, cum oportunitas exegisset⁶, cum V tantum aut VI ministris ueniebat⁷, et expleta in ecclesia oratione discedebat. | Quod si forte eos ibi f. 67 A.

¹ propositus N. ² uocatur C. N. W, *illegible in B.* ³ osuio C. N. B². ⁴ -farnensi N. ⁵ quia M. C². ⁶ ex-
gisset M. ⁷ rex . . . ueniebat *om. B, perhaps added on lower margin, which is now lost. There is a mark of reference in the text.*

refici contingeret, simplici tantum et cotidiano fratrum cibo contenti, nil ultra quaerebant. Tota enim fuit tunc sollicitudo doctoribus illis Deo seruiendi, non saeculo; tota cura cordis excolendi, non uentris. Unde et in magna erat¹ ueneratione tempore illo religionis habitus; ita ut, ubicumque clericus aliqui² aut monachus adueniret, gaudenter ab omnibus tamquam Dei famulus exciperetur. Etiam si in itinere pergens inueniretur, adcurrerant, et flexa³ ceruice uel manu signari, uel ore illius se benedici gaudebant; uerbis quoque horum exhortatoriis diligenter auditum praebebant. Sed et diebus dominicis ad ecclesiam siue ad monasteria certatim, non reficiendi corporis, sed audiendi sermonis Dei gratia confluebant; et si quis sacerdotum in uicum forte deueniret, mox congregati in unum uicani uerbum uitae ab illo expetere curabant. Nam neque alia ipsis sacerdotibus aut clericis uicos adeundi, quam praedicandi, baptizandi, infirmos uisitandi, et, ut breuiter⁴ dicam, animas curandi causa fuit; qui in tantum erant ab omni auaritiae peste castigati, ut nemo territoria ac possessiones ad construenda monasteria, nisi a potestatibus⁵ saeculi coactus, acciperet. Quae consuetudo per omnia aliquanto post haec tempore in ecclesiis Nordanhymbrorum⁶ seruata est. Sed de his satis dictum.

26

CAP. XXVII.

Ut Ecgbert⁷, uir sanctus de natione Anglorum, monachicam in Hibernia uitam duxerit.

EODEM autem anno dominicae incarnationis DCLXIII^o, facta erat eclipsis solis die tertio mensis Maii, hora circiter X^a diei; quo etiam anno subita pesti-

Eclipse and
pestilence,
A. D. 664.

¹ erat *om.* M. H₁. ² -quis C. B². ³ flexo M. N. ⁴ bre-
biter C. ⁵ potentibus M. H₁. ⁶ nordan- C. ⁷ -bercht C;
egbere N.

lenticiae¹ lues, depopulatis prius australibus Britanniæ plagis, Nordanhymbrorum quoque prouinciam corripens, atque acerba² clade diutius longe lateque desaeuiens, magnam hominum multitudinem strauit. Qua plaga praefatus Domini sacerdos Tuda raptus est de mundo, et in monasterio, quod uocatur³ Pægnalæch⁴, honorifice sepultus. Haec autem plaga Hiberniam quoque insulam pari clade premebat. Erant ibidem eo tempore multi nobilium simul et mediocrium de gente Anglorum, qui tempore Finani et Colmani episcoporum, relicta insula patria, uel diuinæ lectionis, uel continentioris uitæ gratia illo secesserant. Et quidam quidem mox se monasticæ conuersationi fideliter mancipauerunt, alii magis circueundo per cellas magistrorum, lectioni operam dare gaudebant; quos omnes Scotti libentissime suscipientes, uictum eis cotidianum sine pretio, libros quoque | ad legendum, f. 67 b. et magisterium gratuitum praebere curabant.

English
students in
Ireland.

Story of
Ethelhun
and Egbert.

Erant inter hos duo⁵ iuuenes magnæ indolis de nobilibus Anglorum, Edilhun⁶ et Ecgberct⁷, quorum prior frater fuit Ediluini⁸, uiri aequæ Deo dilecti, qui et ipse aeuo sequente Hiberniam gratia legendi adiit, et bene instructus patriam⁹ rediit, atque episcopus in prouincia Lindissi¹⁰ factus, multo ecclesiam tempore nobilissime rexit. Hi ergo cum essent in monasterio, quod lingua Scottorum Rathmelsigi¹¹ appellatur, et omnes socii ipsorum¹² uel mortalitate de saeculo rapti, uel per alia essent loca dispersi, correpti sunt ambo morbo eiusdem mortalitatis, et grauissime afflicti; e quibus Ecgberct¹³, sicut mihi referebat quidam ueracissimus et uenerandæ canitiæ presbyter, qui se hæc ab ipso audisse perhibebat, cum se aestimaret esse

¹ pestilentia M.

² acerua M. C. B¹. N.

³ dicitur M.

⁴ -lech C. N.

⁵ duos M.

⁶ aedil- C.

⁷ ecberht C;

eggleberet N.

⁸ aedil- C.

⁹ in patriam N.

¹⁰ lindisi N.

¹¹ -ge B².

¹² eorum N.

¹³ egberet N; ecbercht C.

moriturum, egressus est tempore matutino de cubiculo¹, in quo infirmi quiescebant, et residens solus in loco opportuno, coepit sedulus cogitare de actibus suis, et conpunctus memoria peccatorum suorum faciem lacrimis abluebat, atque intimo ex corde Deum precabatur, ne adhuc mori deberet, priusquam uel praeteritas negligentias, quas in pueritia siue infantia commiserat, perfectius ex tempore castigaret, uel in bonis se operibus habundantius exerceret. Uouit etiam uotum, quia adeo peregrinus uiuere uellet, ut numquam in insulam, in qua natus est, id est Brittaniam, rediret; quia praeter sollemnem² canonici temporis psalmodiam, si non ualetudo corporis obsisteret³, cotidie psalterium totum in memoriam diuinae laudis decantaret; quia⁴ in omni septimana diem cum nocte ieiunus transiret. Cumque finitis lacrimis, precibus, et uotis domum rediret, inuenit sodalem dormientem; et ipse quoque lectulum conscendens, coepit in quietem membra laxare. Et cum paululum quiesceret, expergefactus sodalis respexit eum, et ait: 'O frater Ecgbercte⁵, o quid fecisti? Sperabam, quia pariter ad uitam aeternam intraremus. Uerumtamen scito⁶, quia, quae postulasti, accipies.' Didicerat enim per uisionem et quid ille petisset, et quia petita inpetrasset. Quid multa? Ipse Edilhun⁷ proxima nocte defunctus est; at uero Ecgberect⁵ decussa molestia egritudinis conualuit, ac multo postea tempore uiuens, acceptumque sacerdotii gradum | condignis ornans actibus, post multa uirtutum bona, ut ipse desiderabat, nuper, id est anno dominicae incarnationis DCCXXVIII^o, cum esset ipse annorum XC, migravit ad regna caelestia. Duxit autem uitam in magna humilitatis, mansuetu-

Death and
character
of Egbert,
A. D. 72).

¹ cubilo M. N. (*with the l written over a c*); cf. p. 222, note ³.

² the scribe at first wrote sollemnitatem M. ³ -rit B. ⁴ et

quia C. ⁵ ecgberet N; ecberht C. ⁶ scio, added on margin M.

⁷ aedil- C¹ (?); aeðel- C² (?).

dinis, continentiae, simplicitatis, et iustitiae perfectione. Unde et genti suae et illis, in quibus exulabat, nationibus Scottorum siue Pictorum, exemplo¹ uiuendi, et instantia docendi, et auctoritate corripiendi, et pietate largiendi de his, quae a diuitibus acceperat, multum profuit. Addidit autem uotis, quae diximus, ut semper in XL^{ma} non plus quam semel in die reficeret, non aliud quam panem ac lac tenuissimum, et hoc cum mensura gustaret; quod uidelicet lac pridie nouum in fiala ponere solebat, et post noctem ablata superficie crassiore, ipse residuum cum modico, ut diximus, pane bibebat. Cuius modum continentiae etiam XL diebus ante natale Domini, totidem quoque post peracta sollemnia pentecostes, hoc est L^{nae}, semper obseruare curabat.

CAP. XXVIII.

Ut defuncto Tuda, Uilfrid² in Gallia, Ceadda apud Occidentales³ Saxones, in prouinciam Nordanhymbrorum sint ordinati episcopi.

Wilfrid
consecrated in
Gaul,

INTEREA rex Alechfrid⁴ misit Uilfridum² presbyterum Eddi
cc. 11, ad regem Galliarum, qui eum sibi suisque consecrari faceret episcopum. At ille misit eum ordinandum ad Agilberectum⁵, de quo supra diximus, qui, relicta Britania, Parisiaca ciuitatis factus erat episcopus; et consecratus est magno cum honore ab ipso, conuenientibus plurimis episcopis in uico regio, qui uocatur In Conpendio. Quo adhuc in transmarinis⁶ partibus propter⁷ ordinationem demorante, imitatus industriam filii rex ib. c. Osuiu⁸ misit Cantiam uirum sanctum, modestum moribus, scripturarum lectione sufficienter instructum, et ea, quae in scripturis agenda didicerat, operibus solerter exsequentem, qui Eburacensis ecclesiae ordinaretur episcopus. Erat autem presbyter uocabulo Ceadda,

¹ et ex. B. N. ² uuil- C. ³ orientales M. H₁. ⁴ alh-
frid C. ⁵ -berectum B. N; -berhtum C. ⁶ -mirinis M¹.
⁷ pro C; post B². ⁸ osuio M.

frater reuerentissimi antistitis ¹ Ceddi, cuius saepius meminimus, et abbas monasterii illius, quod uocatur Laestingaeu ². Misitque cum eo rex presbyterum suum uocabulo Eadhaedum ³, qui postea regnante Ecgrido ⁴, Hrypensis ecclesiae praesul factus est. Uerum ^{and Ceadda (Chad) in Wessex.} illi Cantiam peruenientes, inuenerunt archiepiscopum Deusdedit iam migrasse de saeculo, et necdum alium pro eo constitutum fuisse pontificem. Unde deuert-
 runt ⁵ ad prouinciam Occidentalium ⁶ Saxonum, ubi erat Uini ⁷ episcopus; et ab illo est uir praefatus consecratus antistes, adsumtis in societatem ordinationis duobus | de Brettonum gente episcopis, qui dominicum paschae diem, ut saepius dictum est, secus morem canonicum a XIIII ¹ usque ad XX^{am} lunam celebrant ⁸. Non enim erat tunc ullus, excepto illo Uine ⁷, in tota Brittaniam canonicè ordinatus episcopus. Consecratus ergo in episcopum ⁹ Ceadda maximam mox coepit ecclesiasticae ueritati et castitati curam inpendere; humilitati, continentiae, lectioni operam dare; oppida, rura, casas, uicos, castella propter euangelizandum, non equitando, sed apostolorum more pedibus incedendo peragrarè. Erat enim de discipulis Aidani, eisdemque actibus ac moribus iuxta exemplum eius ac fratris sui Ceddi suos instituere curauit auditores. *Ueniens* quoque Brittaniam *Uilfrid* iam episcopus factus et ipse perplura catholicae obseruationis moderamina *ecclesiis* Anglorum sua doctrina contulit. Unde factum est, ut, crescente per dies institutione catholica, Scotti omnes, qui inter Anglos morabantur, aut his manus darent, aut suam redirent ad patriam ¹⁰.

¹ -ti M; antistis B¹. ² -ga ig B². ³ -hedum N. ⁴ ecgrido C. ⁵ diuert- C. B. ⁶ -cci'd'-on erasure M, the scribe no doubt wrote orient- originally, as in the heading; and this is the reading of the text in H₁. ⁷ uuini C. ⁸ -brarant C². ⁹ -patum C. ¹⁰ unde . . . patriam, added on lower margin M.

CAP. XXIX.

Ut Uighard¹ presbyter ordinandus in archiepiscopum Romam de Britannia sit missus; quem remissa mox scripta papae apostolici ibidem obisse narrauerint.

Wighard
sent to
Rome to
be con-
secrated,

HIS temporibus reges Anglorum nobilissimi, Osuii prouinciae Nordanhymbrorum², et Ecgeberet³ Cantuariorum, habito inter se consilio, quid de statu ecclesiae Anglorum esset agendum, intellexerat enim ueraciter Osuii, quamuis educatus a Scottis, quia Romana esset catholica et apostolica ecclesia, adsumserunt cum electione et consensu sanctae ecclesiae gentis Anglorum, uirum bonum et aptum episcopatu⁴, presbyterum nomine Uighardum⁵, de clero Deusdedit episcopi, et hunc antistitem ordinandum Romam miserunt; quatinus accepto ipse gradu archiepiscopatus, catholicos per omnem Britanniam ecclesiis Anglorum ordinare posset antistites.

where he
dies.

Uerum Uighard⁶ Romam perueniens, priusquam consecrari in episcopatum posset, morte praereptus est, et huiusmodi litterae regi Osuii⁷ Britanniam remissae :

Letter of
Vitalian to
Oswy.

Domino excellenti filio Osuiio⁸ regi Saxonum Uitalianus episcopus, seruus seruorum Dei.

Desiderabiles litteras excellentiae uestrae suscepimus; quas relegentes cognouimus eius piissimam deuotionem, feruentissimumque amorem, quem habet propter beatam uitam; et quia dextera Domini⁹ protegente, ad ueram et apostolicam fidem sit conuersus, sperans, sicut¹⁰ in sua gente regnat, ita et cum Christo de futuro conregnare. Benedicta igitur gens, quae talem sapientissimum et Dei cultorem promeruit habere regem; quia non solum ipse Dei cultor extitit, sed etiam omnes subiectos suos medi-

¹ -har M; uuigheard C.

² norðan- C.

³ ecberht C;

ecgeberiet N.

⁴ -tui H₁.

uuigheardum C.

⁶ uig'h'ar N; uigheard C.

⁷ osuiio M².

⁸ osuiu B. C. N.

⁹ dei M¹.

¹⁰ ut sicut M. B. C. H₁. W. D., sicut *being written above the line in M.*

tatur die ac nocte ad fidem catholicam atque apostolicam pro suae animae redemptione conuerti. Quis enim audiens haec suauia non laetetur? Quis non exultet et gaudeat in his piis operibus? | Quia et gens uestra¹ Christo omnipotenti Deo credidit secundum diuinorum prophetarum uoces, sicut scriptum est in Isaia: 'In die illa radix Iesse, qui stat in signum populorum, ipsum gentes deprecabuntur.' Et iterum: 'Audite insulae, et² attendite populi de longe.' Et post paululum³: 'Parum⁴,' inquit, 'est, ut mihi sis seruus ad suscitandas tribus Iacob, et feces Israel conuertendas. Dedi te in lucem gentium, ut sis salus mea usque ad extremum⁵ terrae.' Et rursum: 'Reges uidebunt, et consurgent principes, et adorabunt.' Et post pusillum: 'Dedi te in foedus populi, ut suscitares terram, et⁶ possideres hereditates dissipatas, et diceres his, qui uincti sunt: "Exite," et his, qui in tenebris: "Reuelamini." Et rursum: 'Ego Dominus uocaui te in iustitia, et adprehendi manum tuam, et seruaui, et dedi te in foedus populi, in lucem gentium, ut aperires oculos caecorum, et educeres de conclusione uinctum, de domo carceris sedentes in tenebris.' Ecce, excellentissime fili, quam luce clarius est, non solum de uobis, sed etiam de omnibus prophetatum gentibus, quod sint crediturae in Christo omnium conditore. Quamobrem oportet uestram celsitudinem, utpote membrum existens Christi, in omnibus piam regulam sequi perenniter principis apostolorum, siue in pascha celebrandum⁷, siue in omnibus, quae tradiderunt sancti apostoli Petrus et Paulus, qui ut duo luminaria caeli inluminant mundum, sic doctrina eorum corda hominum cotidie inlustrat credentium.'

Et post nonnulla, quibus de celebrando per orbem totum uno uero pascha loquitur:

'Hominem denique,' inquit, 'docibilem et in omnibus

¹ pro inserted before Christo, and then struck out M. ² et om. M. ³ paulum N. ⁴ paruum N. ⁵ extrimum M. ⁶ ut N. ⁷ -do D. H₂.

ornatum antistitem, secundum uestrorum scriptorum tenorem, minime ualuimus nunc repperire pro longinquitate itineris. Profecto enim dum huiusmodi apta reppertaque persona fuerit, cum instructum ad uestram dirigemus patriam, ut ipse et uiua uoce, et per diuina oracula omnem inimici zizaniam ex omni uestra insula cum diuino nutu eradicet. Munuscula a uestra celsitudine beato principi apostolorum directa pro aeterna eius memoria suscepimus, gratiasque ei¹ agimus, ac pro eius incolumitate iugiter Deum deprecamur cum Christi clero. Itaque qui haec obtulit munera, de hac subtractus est luce, situsque ad limina apostolorum, pro quo ualde sumus contristati, cum² hic esset defunctus. Ucrumtamen gerulis harumstrarum litterarum uestris missis, et³ beneficia sanctorum, hoc est reliquias beatorum apostolorum Petri et Pauli, et sanctorum | martyrum Laurentii, Iohannis, et Pauli, et f. 69 b. Gregorii⁴, atque Pancratii eis fecimus dari⁵, uestrae excellentiae profecto omnes contradendas. Nam et coniugi uestrae, nostrae spiritali filiae, direximus per praefatos gerulos crucem clauem auream habentem de sacratissimis uinculis beatorum Petri et Pauli apostolorum; de cuius pio studio cognoscentes, tantum cuncta sedes apostolica una nobiscum laetatur, quantum eius pia opera coram Deo flagrant et uernant. Festinet igitur, quaesumus, uestra celsitudo, ut optamus, totam suam insulam Deo Christo dicare. Profecto enim habet protectorem, humani generis redemptorem Dominum nostrum Iesum Christum, qui ei cuncta prospera inpertiet, uti nouum Christi populum coaceruet, catholicam ibi et apostolicam constituens fidem. Scriptum est enim: 'Quaerite primum regnum Dei et iustitiam eius, et haec omnia adicientur uobis.' Nimirum enim quaerit et inpetrabit⁶, et ei omnes suae insulae, ut optamus, subdentur. Paterno itaque affectu salutantes uestram excellentiam, diuinam precamur iugiter clemen-

Matth.
33; cf.
Luc. xi
31.

¹ ei om. M.² cur M.³ et om. M.⁴ grig- M.⁵ dare M¹.⁶ -rauit M. C.

tiam, quae uos uestrosque omnes in omnibus bonis opcribus auxiliari dignetur, ut cum Christo in futuro regnetis saeculo. Incolumem excellentiam uestram gratia superna custodiat.'

Quis sane pro Uighardo reppertus ac dedicatus sit antistes, libro sequente oportunius dicetur.

CAP. XXX.

Ut Orientales Saxones tempore mortalitatis ad idolatriam reuersi, sed per instantiam Iarumanni¹ episcopi mox sint ab errore correcti.

EODEM tempore prouinciae Orientalium Saxonum post Suidhelmum², de quo supra diximus, praefuere³ reges Sigheri⁴ et Sebbi, quamuis ipsi regi Merciorum Uulfheræ⁵ subiecti. Quae uidelicet prouincia cum praefatae mortalitatis clade premeretur, Sigheri⁴ cum sua parte populi, relictis Christianae fidei sacramentis, ad apostasiam conuersus est. Nam et ipse rex et plurimi de plebe siue optimatibus, diligentes hanc uitam, et futuram non quaerentes, siue etiam non esse credentes, coeperunt fana, quae derelicta erant⁶, restaurare, et adorare simulacra, quasi per haec possent a mortalitate defendi. Porro socius eius et coheres regni eiusdem, Sebbi, magna fidem perceptam cum suis omnibus deuotione seruauit, magna, ut in sequentibus dicemus, uitam fidelem felicitate compleuit. Quod ubi rex Uulfheri⁷ conperit, fidem uidelicet prouinciae ex parte profanatam, misit ad corrigendum errorem, reuocandamque ad fidem ueritatis prouinciam Iaruman⁸ episcopum, qui successor erat Trumheri. | Qui multa agens solertia, iuxta quod mihi presbyter, qui comes itineris illi et cooperatore uerbi extiterat, referebat, erat enim religiosus et bonus uir,

Apostasy
and recon-
version of
part of
Essex.

¹ iaro- N.

² suithelmum C; suidelmum N.

³ pre- M.

⁴ -re C. B².

⁵ -re C. N.

⁶ erat M¹. N¹.

⁷ -re C.

⁸ iuru- C.

longe lateque omnia peruagatus, et populum et regem praefatum ad uiam iustitiae reduxit; adeo¹ ut relictis siue destructis fanis arisque, quas fecerant, aperirent ecclesias, ac nomen Christi, cui contradixerant, confiteri gauderent, magis cum fide resurrectionis in illo mori, quam in perfidiae sordibus inter idola uiuere cupientes. Quibus ita gestis, et ipsi sacerdotes doctoresque eorum domum rediere laetantes¹.

¹ *from adeo to laetantes is almost entirely lost in C, owing to the folio being mutilated.*

LIBER QUARTUS.

CAP. I.

Ut defuncto Deusdedit, Uighard¹ ad suscipiendum episcopatum Romam sit missus; sed illo ibidem defuncto, Theodorus archiepiscopus ordinatus², et cum Hadriano³ abbate sit Britanniam missus.

f. 70 b.

ANNO⁴ memorato⁵ praefatae eclipsis et mox sequentis⁶ pestilentiae, quo et Colman episcopus unanima catholicorum intentione superatus ad suos reuersus est, Deusdedit VI^{us} ecclesiae Doruuernensis episcopus obiit pridie⁷ Iduum Iuliarum; sed et Eiconberct⁸ rex Cantuariorum⁹ eodem mense ac die defunctus, Ecgbercto filio sedem regni reliquit, quam ille susceptam per VIII¹⁰ annos tenuit. Tunc cessante non paucio tempore episcopatu, missus est Romam ab ipso simul et a rege Nordanhymbrorum Osuio¹¹, ut in¹² praecedente libro paucis diximus, Uighard presbyter, uir in ecclesiasticis disciplinis doctissimus, de genere Anglorum, petentibus hunc ecclesiae Anglorum archiepiscopum ordinari; missis pariter apostolico papae donariis, et aureis atque argenteis uasis non paucis. Qui ubi Romam peruenit, cuius sedi apostolicae tempore illo Uitalianus praeerat, postquam itineris sui | causam praefato papae apos-

Death of King Eiconbert and Archbishop Deusdedit on the same day, July 14, 664.

Death of Wighard at Rome.

f. 71 a.

¹ uuigheard C. ² -tur M. ³ adriano C. B. N. ⁴ in anno C. ⁵ M adds on margin DCLXIII. ⁶ subsequentis M. H₁. ⁷ II M. ⁸ -bercht C. ⁹ sed . . . cantuariorum om. N¹; ercberc rex contuariorum N². ¹⁰ x. et nouem C, x. et being on erasure; so B, x. et being inserted above the line. ¹¹ osuiu N. C. ¹² in om. M.

tolico patefecit, non multo post et ipse, et omnes pene qui cum eo aduenerant socii¹, pestilentia superueniente deleti sunt.

At apostolicus papa habito de his consilio, quaesiuit sedulus, quem ecclesiis Anglorum archiepiscopum mitteret. Erat autem in monasterio Niridano², quod est non longe a Neapoli Campaniae, abbas Hadrianus, uir natione Afr³, sacris litteris diligenter inbutus, monasterialibus simul et ecclesiasticis⁴ disciplinis institutus, Graecae pariter et Latinae linguae peritissimus. Hunc ad se accitum papa iussit episcopatu accepto Britanniam uenire. Qui indignum se tanto gradui respondens, ostendere posse se dixit alium, cuius magis ad suscipiendum episcopatum et eruditio conueniret, et aetas. Cumque monachum quendam de uicino uirginum monasterio, nomine Andream, pontifici offerret, hic ab omnibus, qui nouere, dignus episcopatu iudicatus est. Uerum pondus⁵ corporeae infirmitatis, ne episcopus fieri posset, obstitit. Et rursum Hadrianus ad suscipiendum episcopatum actus est; qui petens indutias, si forte alium, qui episcopus ordinaretur, ex tempore posset inuenire.

Abbot
Hadrian.

Theodore of
Tarsus con-
secrated
archbishop
of the
English,
March 26,
668.

Erat ipso tempore Romae monachus Hadriano notus, nomine Theodorus, natus Tarso Ciliciae, uir et saeculari et diuina litteratura, et Grece instructus et Latine, probus moribus, et aetate uenerandus, id est annos habens aetatis LX et VI. Hunc offerens Hadrianus pontifici, ut episcopus ordinaretur, obtinuit; his tamen condicionibus interpositis, ut ipse eum perduceret Britanniam, eo quod iam bis partes Galliarum diuersis ex causis adisset, et ob id maiorem huius itineris peragendi notitiam haberet, sufficiensque esset in possessione hominum propriorum; et ut ei

Act. xxii.
3; cf. ib.
xxi. 39.

¹ socii eius C. B². ² sic B. C. AS. O₁. O₃₋₁₁. O₁₄₋₁₆. D. R₁; hiridano M. N. A₁; iridano H₁. ³ afer M². N². ⁴ -cae M.
⁵ pondus, *added on margin* M.

doctrinae cooperator existens diligenter adtenderet, ne quid ille contrarium ueritati fidei, Grecorum more, in ecclesiam, cui praeesset, introduceret. Qui subdiaconus ordinatus IIII exspectauit menses, donec illi coma cresceret, quo in coronam tondi posset; habuerat enim tonsuram more orientalium sancti apostoli Pauli. Qui ordinatus est a Uitaliano papa anno dominicae incarnationis DCLXVIII, sub die VII. Kalendarum Aprilium, dominica. Et ita una cum Hadriano VI.¹ Kalendas Iunias Brittaniam missus est. Qui cum pariter per mare ad Massiliam, ac deinde per terram Arhelas peruenissent, et tradidissent Iohanni archiepiscopo ciuitatis illius scripta | commendaticia Uitaliani pontificis, retenti sunt ab eo, quousque Ebrinus maior domus regiae copiam pergendi, quoquo uellent, tribuit eis. Qua accepta Theodorus profectus est ad Agilbertum² Parisiorum³ episcopum, de quo superius diximus, et ab eo benigne susceptus, et multo tempore habitus est. Hadrianus perrexit primum ad Emme⁴ Senonum, et postea ad Faronem⁵ Meldorum episcopos, et bene sub eis diutius fuit; coegerat⁶ enim eos imminens hiems, ut, ubicumque potuissent, quieti manerent. Quod cum nuntii certi narrassent regi Ecgberto⁷, esse scilicet episcopum, quem petierant a Romano antistite in regno Francorum, misit illo continuo Raedfridum praefectum suum ad adducendum eum; quo cum uenisset, adsumsit Theodorum cum Ebrini licentia, et perduxit eum ad portum, cui nomen est Quentauc; ubi⁸ fatigatus infirmitate aliquantisper moratus est, et, cum conualescere coepisset, nauigauit Brittaniam. Hadrianum autem Ebrinus retinuit, quoniam suspicabatur eum habere aliquam legationem imperatoris ad Britanniae reges

¹ v. N.² -berhtum C.³ -seorum M¹.⁴ -men M².⁵ fororem N¹; foronem N².⁶ cogelat M.⁷ -berchto C.⁸ ibi M.

aduersus regnum, cuius tunc ipse maximam curam gerebat. Sed cum nihil tale illum habere uel habuisse ueraciter conperisset, absoluit eum, et post Theodorum ire permisit. Qui statim ut ad illum uenit¹, dedit ei² monasterium beati Petri apostoli, ubi archiepiscopi Cantiae sepeliri, ut praefatus sum, solent. Praeceperat³ enim Theodoro abeunti domnus apostolicus, ut in diocesi sua prouideret, et daret ei locum, in quo cum suis apte degere potuisset.

CAP. II.

Ut Theodoro cuncta peragrante, Anglorum ecclesiae cum catholica ueritate, litterarum quoque sanctarum coeperint studiis inui; et ut Putta pro Damiano⁴ Hrofensis ecclesiae sit factus antistes.

Theodore
arrives at
Canter-
bury, May
27, 669.

PERUENIT⁵ autem Theodorus ad ecclesiam suam secundo postquam consecratus est anno, sub die VI. Kalendarum Iuniarum⁶, dominica, et fecit in ea annos XX et unum, menses III, dies XXVI. Moxque⁷ peragrata insula tota, quaquauersum Anglorum gentes morabantur, nam et libentissime ab omnibus suscipiebatur, atque audiebatur, rectum uiuendi ordinem, ritum celebrandi paschae canonicum, per omnia comitante et cooperante Hadriano disseminabat. Isque primus erat in archiepiscopis, cui omnis Anglorum ecclesia manus dare consentiret. Et quia litteris sacris simul et saecularibus, ut diximus, abundanter ambo erant⁸ instructi, congregata discipulorum caterua, scientiae salutaris cotidie flumina inrigandis eorum cordibus emanabant; ita ut etiam metricae artis, astronomiae, et arithmeticae ecclesiasticae disciplinam inter sacrorum apicum uolumina suis auditoribus

Unity and
progress of
the English
Church
under him.

¹ peruenit C. B². ² ei om. M. ³ -ciperat M¹. ⁴ -na C.

⁵ There is no mark of a new chapter here in the text of B; but a later hand has inserted the figure ii on the margin. ⁶ iuniarum by B² on an erasure. ⁷ The chapter begins with moxque peragrata in C. W.

O₁₋₁₁. O₁₄₋₁₆. D. R₁. ⁸ erant om. B.

contraderent. Indicio est, quod usque hodie supersunt de eorum discipulis, qui Latinam Grecamque Schools. linguam aequè ut propriam, in qua nati sunt, norunt. Neque umquam prorsus, ex quo Britanniam petierunt Angli, feliciora fuere tempora; dum et fortissimos Christianosque habentes reges cunctis barbaris nationibus essent terrori, et omnium vota ad nuper audita caelestis regni gaudia penderent, et quicumque lectionibus sacris cuperent erudiri, haberent in promptu magistros, qui docerent.

Sed et sonos cantandi in ecclesia, quos eatenus in Music. Cantia tantum nouerant, ab hoc tempore per omnes Anglorum ecclesias discere coeperunt; primusque, excepto Iacobo, de quo supra¹ diximus, cantandi magister Nordanhymbrorum² ecclesiis Aeddi³ cognomento Stephanus fuit, inuitatus de Cantia a reuerentissimo uiro Uilfrido, qui primus inter episcopos, qui de Anglorum gente essent, catholicum uiuendi morem ecclesiis Anglorum tradere didicit.

Itaque Theodorus perlustrans uniuersa, ordinabat locis oportunis episcopos, et ea, quae minus perfecta repperit, his quoque iuuantibus corrigebat. In quibus et Ceadda episcopum cum argueret non fuisse rite consecratum, respondens ipse⁴ uoce humillima: 'Si me,' inquit, 'nosti episcopatum non rite suscepisse, libenter ab officio discedo; quippe qui neque me umquam hoc esse dignum arbitrabar; sed oboedientiae causa iussus subire hoc, quamuis indignus, consensi.' At ille audiens humilitatem responsi eius, dixit non eum episcopatum dimittere⁵ debere; sed ipse ordinationem eius denuo catholica ratione consummauit. Eo autem tempore, quo defuncto Deusdedit Doruuerensi ecclesiae episcopus quaerebatur, ordinabatur, ib. c. 14. mittebatur, Uilfrid quoque de Britannia Galliam⁶

Deposition
of Ceadda
(Chad).

¹ superius C.

² norðan- C.

³ aedi N.

⁴ ipsi B.

⁵ de- M.

⁶ in galliam B.

Putta con-
secrated to
Rochester.

ordinandus est missus; et quoniam ante Theodorum rediit, ipse etiam in Cantia *presbyteros et diaconos*, usquedum archiepiscopus ad sedem suam perueniret, *ordinabat*. At ipse ueniens mox in ciuitate Hrofi, ubi defuncto Damiano episcopatus iam diu cessauerat, ordinauit uirum magis ecclesiasticis disciplinis institutum, et uitae simplicitate contentum, quam in saeculi rebus strenuum, cui nomen erat Putta¹; maxime autem modulandi in ecclesia more | Romanorum, quem a discipulis beati papae Gregorii didicerat, peritum. f. 72 b.

CAP. III.

Ut Ceadda, de quo supra dictum est, prouinciae Merciorum sit episcopus datus, et de uita et ²obitu et sepultura eius.

Ceadda
(Chad)
made
bishop of
the
Mercians.

Eo tempore prouinciae Merciorum rex Uulfheri praefuit, qui, cum mortuo Iarumanno sibi quoque suisque a Theodoro episcopum dari peteret, non eis nouum uoluit ordinare episcopum; sed postulauit a rege Osuio⁴, ut illis episcopus Ceadda daretur, qui tunc in monasterio suo, quod est in Laestingae⁵, quietam uitam agebat, Ulfrido administrante episcopatum Eboracensis⁶ ecclesiae, nec non et omnium Nordanhymbrorum, sed et Pictorum, quousque rex Osuii⁷ imperium protendere poterat. Et quia moris erat eidem reuerentissimo antistiti opus euangelii magis ambulando per loca, quam equitando perficere, iussit eum Theodorus, ubicumque longius iter instaret, equitare, multumque renitentem, studio et amore pii laboris, ipse eum manu sua leuauit⁸ in equum; quia nimirum sanctum esse uirum conperiit, atque equo uehi, quo esset necesse, compulit. Susceptum itaque

cf.
Eddius
c. 15.

cf. ib. c.
21.

¹ puta N. ² et de M. N. ³ -re B². ⁴ osu'u C. N.
⁵ -ga e B¹; -ga ig B²; laestingae C; lestingahe N. ⁶ ebu:-
C. N. ⁷ osuio B. ⁸ leuabit B¹.

episcopatum gentis Merciorum simul et Lindisfarorum Ceadda, iuxta exempla patrum antiquorum, in magna uitae perfectione administrare curauit; cui etiam rex Uulfheri¹ donauit terram L familiarum ad construendum monasterium in loco, qui dicitur Adbaruae², id est Ad Nemus, in prouincia Lindissi, in quo usque hodie instituta ab ipso regularis uitae uestigia permanent.

Habuit autem sedem episcopalem in loco, qui uocatur Lyccidfelth³, in quo et defunctus ac sepultus est; ubi usque hodie sequentium quoque prouinciae illius episcoporum sedes est. Fecerat uero sibi mansionem non longe ab ecclesia remotiorem; in qua secretius cum paucis, id est VII siue VIII, fratribus, quoties a labore et ministerio uerbi uacabat, orare ac legere solebat. Qui cum in illa prouincia duobus annis ac dimidio ecclesiam gloriosissime rexisset, adfuit superno dispensante iudicio tempus, de quo loquitur Ecclesiastes, quia: 'Tempus mittendi lapides, et tempus colligendi.' Superuenit namque clades diuinitus missa, quae per mortem carnis uiuos ecclesiae lapides de terrenis sedibus ad aedificium caeleste transferret. Cumque plurimis de ecclesia eiusdem reuerentissimi antistitis de carne subtractis, ueniret hora ipsius, ut transiret ex hoc mundo ad Dominum, contigit die quadam, ut in praefata | mansionem forte ipse cum uno tantum fratre, cui uocabulum erat Ouini⁴, commoraretur, ceteris eius sociis pro causa oportuna ad ecclesiam reuersis. Erat autem idem Ouini⁵ monachus magni meriti, et pura intentione supernae retributionis mundum derelinquens, dignusque per omnia, cui Dominus specialiter sua reuelaret arcana, dignus, cui fidem narranti audientes accommodarent. Uenerat enim

He fixes his
see at Lich-
field.

Story of
his death.

Eccl. iii.
5.

cf. 1 Pet.
ii. 5.

cf. Ioh.
xiii. 1.
f. 73 a.

¹ -re C. B²; uulfheri N.

² -bearuae C.

³ licid- B;

liccid- B²; liccidfeld C; licidfelt N.

⁴ -ne B²; ouuini C.

⁵ ouuini C.

cum regina Aedilthryde¹ de prouincia Orientalium Anglorum, eratque primus ministrorum, et princeps domus eius. Qui cum crescente fidei feruore saeculo abrenuntiare disponderet, non hoc segniter fecit; sed adeo se mundi rebus exuit, ut relictis omnibus, quae habebat, simplici tantum habitu indutus, et securim atque asciam in manu ferens, ueniret ad monasterium eiusdem reuerentissimi patris, quod uocatur Laestingaeu². Non enim ad otium, ut quidam, sed ad laborem se monasterium intrare signabat. Quod ipsum etiam facto monstrauit; nam quo minus sufficebat meditationi scripturarum, eo amplius operi manuum studium inpendebat. Denique cum episcopo in praefata mansione pro suae reuerentia deuotionis inter fratres habitus³, cum illi intus lectioni uacabant, ipse foris, quae opus esse uidebantur, operabatur. Qui cum die quadam tale aliquid foris ageret, digressis ad ecclesiam sociis, ut dicere coeperam, et episcopus solus in oratorio loci lectioni uel orationi operam daret,

diuit repente, ut postea referebat, uocem suauissimam cantantium atque laetantium de caelo ad terras usque descendere; quam uidelicet uocem ab Euroaustro, id est ab alto hūmalis exortus, primo se audisse dicebat, ac deinde paulatim eam sibi adpropriare, donec ad tectum usque oratorii, in quo erat episcopus, perueniret; quod ingressa, totum impleuit, atque in gyro circumdedit. At ille dum sollicitus in ea, quae audiebat, animum intenderet, audiuit denuo, transacto quasi dimidiae horae spatio, ascendere de tecto eiusdem oratorii idem laetitiae canticum, et ipsa, qua uenerat, uia ad caelos usque cum ineffabili dulcedine⁴ reuerti. Qui cum aliquantulum horae quasi adtonitus maneret,

¹ -dæ B; aedyldrydæ N; æðilðryda C, *the cross bars of the δ's being probably by C², who has also altered the i into e.* ² sic C. B¹; -ga ig B²; lestringaeu N. ³ habetus M. W¹; habetur, *altered to haberetur* C. ⁴ dulcidine M¹. C.

f. 73 b. et, quid haec essent, solerti animo scrutaretur, aperuit episcopus | fenestram oratorii, et sonitum manu faciens, ut saepius consueuerat, siqui foris esset, ad se intrare praecepit. Introiuit ille concitus, cui dixit antistes: ‘Uade cito ad ecclesiam, et hos VII fratres huc uenire facito; tu quoque simul adesto.’ Qui cum uenissent, primo admonuit eos, ut uirtutem dilectionis et pacis ad inuicem et ad omnes fideles seruarent; instituta quoque disciplinae regularis, quae uel ab ipso didicissent, et in ipso ¹ uidissent, uel in patrum praecedentium factis siue dictis inuenissent, indefessa instantia sequerentur. Deinde subiunxit diem sui obitus iam proxime instare. ‘Namque hospes,’ inquit, ‘ille amabilis, qui fratres nostros uisitare solebat, ad me quoque hodie uenire, meque de saeculo euocare dignatus est. Propter quod reuertentes ad ecclesiam dicite fratribus, ut et meum exitum Domino precibus commendent, et suum quoque exitum, cuius hora incerta est, uigiliis, orationibus, bonis operibus praeuenire meminerint.’ Cumque haec et huiusmodi plura loqueretur, atque illi percepta eius benedictione iam multum tristes exissent, rediit ipse solus, qui carmen caeleste audierat, et prosternens se in terram: ‘Obsecro,’ inquit, ‘pater; licet aliquid interrogare?’ ‘Interroga,’ inquit, ‘quod uis.’ At ille: ‘Obsecro,’ inquit, ‘ut ² dicas, quod erat canticum illud laetantium, quod audiui, uenientium de caelis super oratorium hoc, et post tempus redeuntium ad caelos?’ Respondet ille: ‘Si uocem carminis audisti, et caelestes superuenire coetus cognouisti, praecipio tibi in nomine Domini, ne hoc cuiquam ante meum obitum dicas. Re uera autem angelorum fuere spiritus, qui me ad caelestia, quae semper amabam, ac desiderabam, praemia uocare uenerunt, et post dies VII se redituros, ac me secum adducturos esse promiserunt.’ Quod

¹ didicissent . . . ipso *om.* B¹.² ut *om.* M¹.

quidem ita, ut dictum ei erat, opere completum est. Nam confestim langore corporis tactus est, et hoc per dies ingrauescente, septimo, ut promissum ei fuerat, die, postquam obitum suum dominici corporis et sanguinis perceptione munivit, soluta ab ergastulo corporis anima sancta, ducentibus, ut credi fas est, angelis comitibus aeterna gaudia petiuit. Non autem¹ mirum, si diem mortis uel potius² diem Domini laetus aspexit, quem semper, usquedum ueniret, sollicitus expectare curauit.

cf. Ioh.
viii. 56.

His char-
acter.

Namque inter plura continentiae, humilitatis, doctrinae, orationum, | uoluntariae paupertatis, et ceterarum f. 74 a.
uirtutum merita, in tantum erat timori Domini subditus, in tantum nouissimorum suorum in omnibus operibus suis memor, ut, sicut mihi frater quidam de his, qui me in scripturis erudiebant³, et erat in monasterio ac magisterio illius educatus, uocabulo Trumberct⁴, referre solebat, si forte legente eo uel aliud quid agente, repente flatus uenti maior adsurgeret⁵, continuo misericordiam Domini inuocaret, et eam generi humano propitiari rogaret. Si autem uiolentior aura insisteret, iam clauso codice procideret⁶ in faciem, atque obnixius orationi incumberet. At si procella fortior aut nimbus perurgeret, uel etiam corusci ac tonitrua terras et aera terrent, tunc ueniens ad ecclesiam sollicitus orationibus ac psalmis, donec serenitas aeris rediret, fixa⁷ mente uacaret. Cumque interrogaretur a suis, quare hoc faceret, respondebat: ‘Non legistis, quia “intonuit de caelo Dominus, et Altissimus dedit uocem suam; misit sagittas suas⁸, et dissipauit eos, fulgora multiplicauit, et conturbauit eos?” Mouet¹⁰ enim aera Dominus, uentos excitat,

Ps. xvii.
13, 14.

¹ enim N. ² positus M¹. ³ -bat C; -ba'n't B; sum broðor . . . of þæm þe me . . . cýðe 7 lærde AS. ⁴ -berht C; -brect N. ⁵ adresurgeret C. ⁶ -cederet M. ⁷ uixa C¹.
⁸ suas om. B¹. ⁹ from B. C; dominus et cetera usque conturbauit eos M. ¹⁰ mouit C.

Luc. xxi.
27; cf.
2 Tim. iv.
1; 1 Pet.
iv. 5;
Apoc. i. 7.

iaculatur fulgora, de caelo intonat, ut terrigenas ad timendum se suscitet, ut corda eorum in memoriam futuri iudicii ¹ reuocet ², ut superbiam eorum dissipet, et conturbet audaciam, reducto ad mentem tremendo illo tempore, quando ipse caelis ac terris ardentibus uenturus est in nubibus, in potestate magna et maiestate, ad iudicandos uiuos et mortuos. Propter quod,' inquit, 'oportet nos admonitioni eius caelesti, debito cum timore et amore respondere; ut, quoties aere commoto manum quasi ad feriendum minitans exerit, nec adhuc tamen percutit, mox inploremus eius misericordiam, et discussis penetralibus ⁴ cordis nostri, atque expurgatis uitiorum rudерibus, solliciti, ne umquam percuti mereamur, agamus.'

Conuenit autem reuelationi et relationi praefati fratris de obitu huius antistitis etiam sermo reuerentissimi patris Ecgbercti ⁵, de quo supra diximus, qui dudum cum eodem Ceadda adulescente, et ipse adulescens in Hibernia monachicam in orationibus et continentia, et meditatione diuinarum scripturarum uitam sedulus agebat. Sed illo postmodum patriam reuerso, ipse peregrinus pro Domino usque ad finem uitae permansit. Cum ergo ueniret ad eum longo post tempore gratia uisitationis de Brittania uir sanctissimus et continentissimus, | uocabulo Hygbald, qui erat abbas in provincia Lindissi, et ut sanctos decebat, de uita priorum patrum sermonem facerent, atque hanc aemulari gauderent, interuenit mentio reuerentissimi antistitis ⁶ Ceadda, dixitque Ecgberct ⁵: 'Scio hominem in hac insula adhuc in carne manentem, qui, cum uir ille de mundo transiret, uidit animam Ceddi fratris ipsius ⁷ cum agmine angelorum descendere ⁸ de caelo, et adsumta secum anima eius, ad caelestia regna redire.'

Vision of
his death
seen in
Ireland.

f. 74 b.

¹ -ci M. ² -caret C. ³ erexerit N. ⁴ penetrabilibus
C. B². W. ⁵ eceberht-C; egbreect-N. ⁶ -ti M¹. ⁷ illius N,
and in B. ips. is written on an erasure. ⁸ -dentium C.

Quod utrum de se an de alio aliquo diceret, nobis manet incertum, dum tamen hoc, quod tantus uir dixit, quia uerum sit, esse non possit incertum.

Obiit autem Ceadda sexto die Nonarum Martiarum, et sepultus est primo quidem iuxta ecclesiam sanctae Mariae; sed postmodum constructa ibidem ecclesia beatissimi apostolorum principis Petri, in eandem sunt eius ossa translata. In quo utroque loco, ad indicium uirtutis illius, solent crebra sanitatum miracula operari. Denique nuper freneticus quidam, dum per cuncta errando discurreret, deuenit ibi uespere, nescientibus siue non curantibus loci custodibus, et ibi tota nocte requiescens, mane sanato sensu egressus, mirantibus et gaudentibus cunctis, quid ibi sanitatis Domino largiente consequeretur, ostendit. Est autem locus idem sepulchri tumba lignea in modum domunculi facta coopertus, habente foramen in pariete, per quod solent hi, qui causa deuotionis illo adueniunt, manum suam inmittere, ac partem pulueris inde adsumere; quam cum in aquas miserint¹, atque has infirmantibus iumentis siue hominibus gustandas dederint², mox infirmitatis ablata³ molestia, cupitae sospitatis gaudia redibunt.

Miracles.

Wynfrid
succeeds.

In cuius locum ordinauit Theodorus Uynfridum, uirum bonum ac modestum, qui, sicut prodecessores eius, prouinciis Merciorum et Mediterraneorum Anglorum et Lindisfarorum episcopatus officio praeesset; in quibus cunctis Uulfheri⁴, qui adhuc supererat, sceptrum⁵ regni tenebat. Erat autem Uynfrid de clero eius, cui ipse successerat, antistitis⁶, et diacognatus officio sub eo non paucio tempore fungebatur.

¹ -runt C.

² -runt C; dedirent, *altered into* dedirint M.

³ oblata C^l. B^l.

⁴ -re B²; uulferi N.

⁵ septum M.

⁶ antistitis B.

CAP. IV.

Uti Colman episcopus, relicta Britannia, duo monasteria in Scottia, unum Scottis, alterum Anglis, quos secum adduxerat, fecerit.

f. 75 a. INTEREA Colmanus, qui de Scottia erat episcopus, relinquens Britanniam, tulit secum omnes, quos in Lindisfarnensium¹ insula congregauerat Scottos; sed et de gente Anglorum uiros circiter XXX, qui utrique monachicae conuersionis | erant studiis inbuti. Et relictis in ecclesia sua fratribus aliquot, primo uenit ad insulam Hii, unde erat ad praedicandum uerbum Anglorum genti destinatus². Deinde secessit ad insulam quandam paruam, quae ad occidentalem plagam ab Hibernia procul secreta, sermone Scottico Inisboufinde³, id est insula uitulae albae, nuncupatur. In hanc⁴ ergo perueniens, construxit⁵ monasterium, et monachos inibi, quos de utraque natione collectos adduxerat, collocauit. Qui cum inuicem concordare non possent, eo quod Scotti tempore aestatis, quo fruges erant colligendae, relicto monasterio per nota sibi loca dispersi uagarentur, at uero hieme succedente redirent, et his, quae Angli praeparauerant, communiter uti desiderarent; quaeiuit Colmanus huic dissensionis remedium, et circuiens omnia prope uel longe, inuenit locum in Hibernia⁶ insula aptum monasterio construendo, qui lingua Scottorum⁷ Mag éo⁸ nominatur; emitque partem eius non grandem, ad constituendum⁹ ibi monasterium, a comite, ad cuius possessionem pertinebat; ea condicione addita, ut pro ipso etiam, qui eis locum commodaret, consistentes ibi monachi Domino preces offerrent¹⁰. Et constructo statim monasterio, iuuante etiam comite ac uicinis omnibus, Anglos ibidem locauit, relictis in praefata insula Scottis. Quod

Monasteries founded by Colman in Ireland.

¹ -si C. ² dis- M. ³ inhis- B; inisbo- C. N. ⁴ hac M.

⁵ construit C. ⁶ ibernia C. ⁷ -um om. M. ⁸ mageu N.

⁹ construendum C. ¹⁰ offerent M.

uidelicet monasterium usque hodie ab Anglis tenetur incolis. Ipsum namque est, quod nunc grande de modico effectum, Muigéo consueute uocatur, et conuersis iamdudum ad meliora instituta omnibus, egregium examen continet monachorum, qui de prouincia Anglorum ibidem collecti, ad exemplum uenerabilium patrum sub regula et abbate canonico in magna continentia et sinceritate proprio labore manuum uiuant ¹.

CAP. V.

De morte Osuii et Ecgbercti ² regum, et de synodo ³ facta ad locum Herutforda ⁴, cui praesidebat archiepiscopus Theodorus.

Death of
Oswy; suc-
cession of
Egfrid.

ANNO dominicae incarnationis DCLXX^{mo}, qui est annus secundus ex quo Britanniam uenit Theodorus, Osuii rex Nordanhymbrorum pressus est infirmitate, qua et mortuus est anno aetatis suae LVIII^o. Qui in tantum eo tempore tenebatur amore Romanae et apostolicae institutionis, ut, si ab infirmitate saluaretur, etiam Romam uenire, ibique ad loca sancta uitam finire disponderet, Uilfridumque episcopum ducem sibi itineris fieri, promissa | non parua pecuniarum dona- f. 75 b.
tione, rogaret. Qui defunctus die XV Kalendarum Martiarum Ecgfridum ⁵ filium regni heredem reliquit; cuius anno regni III^o, Theodorus cogit concilium episcoporum, una cum eis, qui canonica patrum statuta et diligerent, et nossent, magistris ecclesiae pluribus. Quibus pariter congregatis, diligenter ea, quae unitati pacis ecclesiasticae congruerent, eo quo pontificem decebat, animo, coepit obseruanda docere. Cuius synodicae actionis huiusmodi textus est:

Council of
Hertford,
Sept. 24,
673.

In nomine Domini Dei et Saluatoris nostri Iesu Christi, regnante in perpetuum ac gubernante suam ecclesiam eodem Domino Iesu Christo, placuit conuenire

¹ uiuunt B².

² ecbercti C.

³ -da C.

⁴ heorut- C.

⁵ ecfridum C.

nos iuxta morem canonum uenerabilium, tractaturos de necessariis ecclesiae negotiis. Conuenimus autem die XX^o IIII^o mensis Septembris¹, indictione prima, in loco, qui dicitur Herutford²; ego quidem Theodorus, quamuis indignus, ab apostolica sede destinatus Doruuernensis³ ecclesiae episcopus, et consacerdos ac frater noster, reuerentissimus Bisi, Orientalium Anglorum episcopus; quibus etiam frater et consacerdos noster Uilfrid⁴, Nordanhymbrorum gentis episcopus, per proprios legatarios adfuit. Adfuerunt et fratres ac consacerdotes nostri, Putta⁵, episcopus castelli Cantuariorum, quod dicitur Hrofescaestir⁶, Leutherius, episcopus Occidentalium Saxonum, Uynfrid, episcopus prouinciae Merciorum. Cumque in unum conuenientes iuxta ordinem quique suum resedissemus: ‘Rogo,’ inquam, ‘dilectissimi fratres, propter timorem et amorem Redemptoris nostri, ut in commune omnes pro nostra fide tractemus; ut, quaeque decreta ac definita sunt a sanctis ac probabilibus patribus, incorrupte ab omnibus nobis seruentur.’ Haec et alia quamplura, quae ad caritatem pertinebant, unitatemque ecclesiae conseruandam, proscutus sum. Cumque explessem praelocationem⁷, interrogaui unumquemque eorum per ordinem, si consentirent ea, quae a patribus canonice sunt antiquitus decreta, custodire. Ad quod omnes consacerdotes nostri respondentes dixerunt: ‘Optime omnibus placet, quaeque definierunt sanctorum canones patrum, nos quoque omnes alacri animo libentissime seruare.’ Quibus statim protuli eundem librum canonum, et ex eodem libro X capitula, quae per loca notaueram, quia⁸ maxime nobis necessaria sciebam, illis coram ostendi, et, ut haec diligentius ab omnibus susciperentur, rogaui.

f. 76 a. Primum capitulum: ‘Ut sanctum diem paschae in

¹ -bri M¹. C. N. ² heorut- C; herud- B¹; hered- B²; herutfrod N. ³ doruern- C. ⁴ uilfrid, added on margin M.

⁵ puta N. ⁶ hrofaescaestir B¹. N; -ter B⁴. ⁷ pro- N.

⁸ quae N. C².

commune omnes seruemus dominica post XIII^{am} lunam mensis primi.'

Secundum: 'Ut nullus episcoporum parrochiam alterius inuadat, sed contentus sit gubernatione creditae sibi plebis.'

III: 'Ut, quaeque monasteria Deo consecrata sunt, nulli episcoporum liceat ea in aliquo inquietare, nec quicquam de eorum rebus uiolenter abstrahere.'

IIII: 'Ut ipsi monachi non migrent de loco ad locum, hoc est de monasterio ad monasterium, nisi per dimissionem¹ proprii abbatis; sed in ea permaneant oboedientia, quam tempore suae conuersionis promiserunt.'

V: 'Ut nullus clericorum relinquens proprium episcopum, passim quolibet discurrat, neque alicubi ueniens absque commendaticiis litteris sui praesulis suscipiatur. Quod si semel susceptus noluerit inuitatus redire, et susceptor, et is, qui susceptus est, excommunicationi² subiacerebit.'

VI: 'Ut episcopi atque clerici peregrini contenti sint hospitalitatis munere oblato; nullique eorum liceat ullum officium sacerdotale, absque permissu episcopi, in cuius parrochia esse cognoscitur, agere.'

VII: 'Ut bis in anno synodus congregetur. Sed quia diuersae causae impediunt, placuit omnibus in commune, ut Kalendis Augustis in loco, qui appellatur Cløfeshoch³, semel in anno congregemur.'

VIII: 'Ut nullus episcoporum se praeferat alteri per ambitionem; sed omnes agnoscant tempus et ordinem consecrationis⁴ suae.'

VIIII capitulum in commune tractatum est: 'Ut plures episcopi crescente numero fidelium augerentur'; sed de hac re ad praesens siluimus.

X capitulum pro coniugiis: 'Ut nulli liceat nisi legiti-

¹ de- M¹. N¹. B¹.

cløfaeshooh N. B.

i. e. consecrationis.

² -ne M.

³ -ho'e'h M; cløfaeshooh C;

⁴ congregationis M. H₁. D; halgunge AS.

num habere conubium. Nullus incestum faciat, nullus coniugem propriam, nisi, ut sanctum euangelium docet, fornicationis causa, relinquat. Quod si quisquam propriam expulerit¹ coniugem legitimo sibi matrimonio coniunctam, si Christianus esse recte uoluerit, nulli alteri copuletur; sed ita permaneat, aut propriae reconcilietur coniugi.'

His itaque capitulis in commune tractatis ac definitis, ut nullum deinceps ab aliquo nostrum² oriatur contentionis scandalum, aut alia pro aliis diuulgarentur, placuit, ut, quaeque definita sunt, unusquisque nostrum manus propriae subscriptione confirmaret. | Quam sententiam definitionis nostrae Titillo³ notario scribendam dictaui. Actum in mense et indictione supra scripta. Quisquis igitur contra hanc sententiam, iuxta decreta canonum, nostra etiam consensione ac subscriptione manus nostrae confirmatam, quoquo modo uenire, eamque infringere temptauerit, nouerit se ab omni officio sacerdotali et nostra societate separatum⁴. Diuina nos gratia in unitate sanctae suae ecclesiae uiuentes custodiat incolumes.

Facta est autem haec synodus anno ab incarnatione Domini DCLXX tertio, quo anno rex Cantuariorum Ecgberet⁵ mense Iulio obierat, succedente in regnum fratre Hlothere, quod ipse annos XI et menses VII tenuit. Bisi autem episcopus Orientalium Anglorum, qui in praefata⁶ synodo fuisse perhibetur, ipse erat successor Bonifatii, cuius supra meminimus, uir multae sanctitatis et religionis. Nam Bonifatio post X et VII episcopatus sui annos defuncto, episcopus ipse pro eo, Theodoro ordinante, factus est. Quo adhuc superstite, sed grauissima infirmitate ab administrando episcopatu prohibito, duo sunt pro illo, Aecci et Baduini⁷, electi et consecrati episcopi; ex quo usque hodie prouincia illa duos habere solet episcopos.

Death of Egbert, and succession of Hlothere, in Kent, July, 673.

Division of the East-Anglian diocese.

¹ expulit B. ² nostrorum B¹. ³ titula N. B' on erasure.

⁴ seper- M. ⁵ -bercht C. ⁶ -to C. ⁷ -ne B²; baduini C; balluini altered into bad- or bald- N.

CAP. VI.

Ut deposito Uynfrido,¹ Sæxuulf² episcopatum eius acceperit, et Earconuald³ Orientalibus Saxonibus sit episcopus⁴ datus.

Deposition
of Wyn-
frid; con-
secration of
Sexwulf.

Non multo post hæc elapso tempore, offensus a Uynfrido Merciorum episcopo per meritum cuiusdam inoboedientiae, Theodorus archiepiscopus deposuit eum de episcopatu post annos accepti episcopatus non multos; et in loco eius ordinauit episcopum Sexuulfum⁵, qui erat constructor et abbas monasterii, quod dicitur Medeshamstedi⁶, in regione Gyruiorum. Depositus uero Uynfrid rediit ad monasterium suum, quod dicitur Adbaruae, ibique in optima uitam conuersatione finiuit.

Earcon-
waldbishop
of the East
Saxons.
His char-
acter.

Tum etiam Orientalibus Saxonibus, quibus eo tempore praefuerunt Sebbi⁷ et Sigheri⁸, quorum supra meminimus, Earconualdum⁹ constituit episcopum in ciuitate Lundonia; cuius¹⁰ uidelicet uiri, et in episcopatu, et ante episcopatum, uita et conuersatio fertur fuisse sanctissima, sicut etiam nunc caelestium signa uirtutum indicio sunt. Etenim usque hodie feretrum eius caballarium, quo infirmus uehi solebat, seruatum a discipulis eius, multos febricitantes, uel alio quolibet incommodo | fessos, sanare non desistit. Non solum f. 77 a. autem subpositi eidem feretro, uel adpositi curantur egroti, sed et astulae de illo abscissae, atque ad infirmos adlatae citam illis solent adferre medellam.

He founds
monas-
teries at
Chertsey
and Bar-
king.

Hic sane priusquam episcopus factus esset, duo praeclara monasteria, unum sibi, alterum sorori suae Aedilburgae¹¹ construxerat, quod utrumque regularibus disciplinis optime instituerat; sibi quidem in regione Sudergeona¹², iuxta fluuium Tamensem¹³, in loco, qui

¹ uin- N. ² sex- B; saxulf C. ³ ere- C ⁴ ep. sit M.
⁵ saex- N; saexulfum C. ⁶ -de C. B². ⁷ -be C.
⁸ -re C. B. ⁹ eoreun- C; eancon- N. ¹⁰ cui M. ¹¹ -bergae,
altered to -burgae M; -ge N; aedil- C. ¹² sic B¹. N; suderige
B²; suthriena C; suthri'o'ei C². ¹³ tamisam C.

uocatur Cerotaesei¹, id est Ceroti² insula ; sorori autem in Orientalium³ Saxonum prouincia, in loco, qui nuncupatur In Berecingum⁴, in quo ipsa Deo deuotarum mater ac nutrix posset existere feminarum. Quae suscepto monasterii regimine, condignam se in omnibus episcopo fratre, et ipsa recte uiuendo, et subiectis regulariter ac⁵ pie consulendo praeuit ; ut etiam caelestia indicio fuere miracula.

CAP. VII.

Ut in monasterio Bericinensi⁶, ubi corpora sanctimonialium feminarum⁷ poni deberent, caelesti sit luce monstratum.

IN hoc etenim monasterio plura uirtutum sunt signa patrata, quae et⁸ ad memoriam aedificationemque sequentium ab his, qui nouere, descripta habentur a multis ; e quibus et nos aliqua historiae nostrae ecclesiasticae inserere curauimus. Cum tempestas saepe dictae⁹ cladis late cuncta depopulans, etiam partem monasterii huius¹⁰ illam, qua uiri tenebantur, inuasisset, et passim cotidie raperentur ad Dominum ; sollicita mater congregationis, qua hora etiam eam monasterii¹¹ partem, qua ancillarum Dei caterua a uiro-
Miracles at Barking.

¹ cerotesei C. ² ceoroti C ; cerothi N. ³ abbreviated in M ; -libus C ; -li edd. ⁴ berecingum C. ⁵ et M.
⁶ bernicensi N. ⁷ feminarum, added on margin M. ⁸ et om. B. A₁. R₁. O₁ &c. ⁹ dicta M. ¹⁰ eius N. ¹¹ -ri M.

Christi, ad sepulchra fratrum, qui eas ex hac luce praecesserant, solitas Domino laudes decantarent, ecce subito lux emissa caelitus, ueluti linteum magnum, cf. Act. 11; xi. uenit super omnes, tantoque eas stupore perculit, ut f. 77 b. etiam | canticum, quod canebant, tremefactae intermitterent. Ipse autem splendor emissae lucis, in cuius conparatione sol meridianus uideri posset obscurus, non multo post illo eleuatus de loco, in meridianum¹ monasterii, hoc est ad occidentem oratorii, secessit, ibique aliquandiu remoratus, et ea loca operiens, sic uidentibus cunctis ad caeli se alta subduxit; ut nulli esset dubium, quin ipsa lux, quae animas² famularum Christi esset ductura uel susceptura in caelis, etiam corporibus earum locum, in quo requietura, et diem resurrectionis essent expectatura, monstraret. Cuius radius lucis tantus extitit³, ut quidam de fratribus senior, qui ipsa hora in oratorio eorum cum alio iunior positus fuerat, referret mane, quod ingressi per rimas⁴ ostiorum uel fenestrarum radii lucis, omnem diurni luminis uiderentur superare fulgorem.

CAP. VIII.

Ut in eodem monasterio puerulus moriens uirginem, quae se erat secutura, clamauerit; utque alia de corpore egressura, iam particulam futurae lucis aspexerit.

Further
miracles.

ERAT in eodem monasterio puer trium circiter non amplius annorum, Aesica nomine, qui propter infantilem adhuc aetatem in uirginum Deo dedicatarum solebat cella nutriri, ibique meditari⁵. Hic praefata pestilentia tactus, ubi ad extrema peruenit, clamauit tertio unam de consecratis Christo uirginibus, proprio

¹ sic B; -nam M. C. N; C inserting partem after monasterii.

² animas, added on margin M. ³ erat C. D. &c. ⁴ ripas C. R¹. O₃.

⁵ medicari Smith, followed by Hussey, and (silently) by Stevenson and Moberly. It has no manuscript authority.

eam nomine quasi praesentem alloquens, 'Eadgyd¹, Eadgyd, Eadgyd'; et sic terminans temporalem uitam, intrauit aeternam. At uirgo illa, quam moriens uocabat, mox in loco, quo erat, eadem adtacta infirmitate, ipso, quo uocitata² est die de hac luce subtracta, et illum, qui se uocauit, ad regnum caeleste secuta est.

Item quaedam ex eisdem ancellis Dei, cum praefato³ tacta morbo, atque ad extrema esset perducta, coepit subito circa mediam noctem clamare his, quae sibi ministrabant, petens, ut lucernam, quae inibi accensa erat, extinguerent. Quod cum frequenti uoce repeteret, nec tamen ei aliquis obtemperaret, ad extremum intulit: 'Scio, quod me haec insana mente loqui arbitramini; sed iam nunc non ita esse cognoscite; nam uere dico uobis, quia⁴ domum hanc tanta luce inpletam esse perspicio, ut uestra illa lucerna mihi omnimodis esse uideatur obscura.' Et cum ne adhuc quidem talia loquenti quisquam responderet, uel adsensum praeberet, iterum dixit: 'Accendite ergo lucernam | illam, quam diu uultis; attamen scitote, quia non est mea; nam mea lux, incipiente aurora, mihi aduentura est.' Coepitque narrare, quia apparuerit sibi quidam uir Dei, qui eodem anno fuerat defunctus, dicens, quod adueniente diluculo perennem esset exitura ad lucem. Cuius ueritas uisionis cita circa exortum diei puellae morte probata est.

f. 78. a.

CAP. IX.

*Quae sint ostensa caelitus signa, cum et ipsa mater congregationis illius
e mundo transiret.*

CUM autem et ipsa mater pia Deo deuotae congregationis Aedilburga⁵ esset rapienda de mundo, apparuit uisio miranda cuidam de sororibus, cui nomen erat

Story of the
death of
Abbess
Ethelberg.

-gyð C, which has the name only once.

² uocata M. H₁.

³ -ta M. C¹.

⁴ quod C.

⁵ -bur'u'g N; aedil- C.

Toretgyd¹, quae multis iam annis in eodem monasterio commorata, et ipsa semper in omni humilitate ac sinceritate Deo seruire satagebat, et adiutrix disciplinae regularis eidem matri existere, minores docendo uel castigando curabat. Cuius ut uirtus, iuxta apostolum, in infirmitate perficeretur, tacta est repente grauissimo corporis morbo, et per annos VIII pia Redemptoris nostri prouisione multum fatigata; uidelicet ut, quicquid in ea uitii sordidantis inter uirtutes per ignorantiam uel incuriam resedisset, totum hoc caminus diutinae tribulationis excoqueret. Haec ergo² quadam nocte incipiente crepusculo, egressa de cubiculo³, quo manebat, uidit manifeste quasi corpus hominis, quod esset sole clarius, sindone inuolutum in sublime ferri, elatum uidelicet de domo, in qua sorores pausare solebant. Cumque diligentius intueretur, quo trahente leuaretur sursum⁴ haec, quam contemplabatur species corporis gloriosi, uidit, quasi funibus auro clarioribus in superna tolleretur, donec caelis patentibus introducta, amplius ab illa uideri non potuit. Nec dubium remansit cogitanti de uisione, quin aliquis de illa congregatione citius esset moriturus, cuius anima per bona, quae fecisset, opera, quasi per funes aureos leuanda esset ad caelos; quod re uera ita contigit. Nam non multis interpositis diebus, Deo dilecta mater congregationis ipsius, ergastulo carnis educta⁵ est; cuius talem fuisse constat uitam, ut nemo, qui eam nouerit, dubitare debeat, quin ei exeunti de hac uita caelestis patriae patuerit ingressus.

Further
miracles.

In eodem quoque monasterio quaedam erat femina sanctimonialis, et ad saeculi | huius dignitatem nobilis, f. 78 b. et in amore futuri saeculi nobilior; quae ita multis iam annis omni corporis fuerat officio destituta, ut ne

¹ troct- N; torchgyð C; torht- B. ² enim M¹. ³ cubilo N; cp. p. 193, note ². ⁴ rursum B. C. D. &c. ⁵ deducta N.

cf. Act. xx. 19.

2 Cor. x. 9.

unum quidem mouere ipsa membrum¹ ualeret. Haec ubi corpus abbatissae uenerabilis in ecclesiam delatum, donec sepulturae daretur, cognouit, postulauit se illo adferri, et in modum orantium ad illud adclinari. Quod dum fieret, quasi uiuentem adlocuta, rogauit, ut apud misericordiam pii Conditoris inpetraret, se a tantis tamque diutinis cruciatibus absolui. Nec multo tardius exaudita est; nam post dies XII et ipsa educta ex carne temporales afflictiones aeterna mercede² mutauit.

cf. 2 Tim.
iv. 6.

Cum uero praefata Christi famula Toretgyd³ tres adhuc annos post obitum dominae in hac uita tene-
retur, in tantum ea, quam praediximus, infirmitate decocta est, ut uix ossibus hereret; ad ultimum, cum
tempus iam resolutionis eius instaret, non solum mem-
brorum ceterorum, sed et linguae motu caruit⁴. Quod
dum tribus diebus et totidem noctibus ageretur, subito
uisione spiritali recreata, os et oculos aperuit; aspec-
tansque in caelum, sic ad eam, quam intuebatur,
uisionem coepit loqui: 'Gratus mihi est multum ad-
uentus tuus, et bene uenisti.' Et hoc dicto parumper
reticuit, quasi responsum eius, quem uidebat et cui
loquebatur, expectans. Rursumque, quasi leuiter in-
dignata, subiunxit⁵: 'Nequaquam hoc laeta ferre queo.'
Rursumque modicum silens, tertio dixit: 'Si nulla-
tenus hodie fieri potest, obsecro, ne sit longum spatium
in medio.' Dixit, et, sicut antea, parum⁶ silens, ita
sermonem conclusit: 'Si omnimodis ita definitum⁷
est, neque hanc sententiam licet inmutari, obsecro, ne
amplius quam haec solummodo proxima nox intersit.'
Quibus dictis, interrogata a circumsedentibus, cum quo
loqueretur: 'Cum carissima,' inquit, 'mea matre
Aedilburge⁸.' Ex quo intellexere, quod ipsa ei⁹ tem-

¹ membrorum B, which N has as an alternative reading on the margin. ² mercede M. ³ tochtgyð C¹; torcht- C²;

toragyð N. ⁴ careret C. B². ⁵ subsubiunxit C. ⁶ paruum C.

⁷ difin- M. and prob. B¹.

⁸ edil- N; æðilburgæ C¹; -ga C².

⁹ et M.

pus suae transmigrationis proximum¹ nuntiare uenisset. Nam et ita, ut rogabat, transacta una die et² nocte, soluta carnis simul et infirmitatis uinculis ad aeternae³ gaudia salutis intrauit.

CAP. X.

Ut ad cymiterium eiusdem monasterii orans caeca lucem receperit.

Further
miracles.

SUCCESSIT autem Aedilburgi⁴ in officio⁵ abbatissae deuota Deo famula, nomine Hildilid⁶, multisque annis, id est usque ad ultimam senectutem, eidem monasterio strenuissime, et⁷ in obseruantia disciplinae regularis, et in earum, quae ad communes usus pertinent, | rerum f. 79 a. prouidentia praefuit. Cui cum propter angustiam loci, in quo monasterium constructum est, placuisset, ut ossa famulorum famularumque Christi, quae ibidem fuerant tumultata, tollerentur, et transferrentur omnia in ecclesiam beatae Dei genetricis, unoque conderentur in loco; quoties ibi claritas luminis caelestis, quanta saepe flagrantia mirandi apparuerit odoris, quae alia sint signa ostensa, in ipso libro, de quo haec exēpsumus, quisque legerit, inueniet.

Sane nullatenus praetereundum arbitror miraculum sanitatis, quod ad ipsum cymiterium Deo dicatae congregationis factum idem libellus refert. Erat quippe in proximo comes quidam, cuius uxor ingruente oculis caligine subita⁸, tantum per dies eadem molestia crebrescente grauata est, ut ne minimam⁹ quidem lucis alicuius posset particulam uidere. Cui, dum aliquandiu caecitatis huius nocte clausa maneret, repente uenit in mentem, quia, si ad monasterium delata uirginum sanctimonialium, ad reliquias sanctorum peteret, perditam posset recipere lucem. Nec distulit, quin con-

¹ in proximum M. ² ac M. (?). ³ -na C. N¹. ⁴ -ge B²; aedilburgae C. ⁵ -cium C. N. ⁶ -lio N¹; -lit N².
⁷ et om. M. ⁸ -to C. B². ⁹ -mum M.

tinuo, quod mente conceperat, expleret. Perducta namque a puellis suis ad monasterium, quia¹ in proximo erat, ubi fidem suae sanationis integram se habere professa est, introducta est ad cymiterium; et, cum ibidem diutius flexis genibus oraret, nihilo tardius meruit exaudiri. Nam exurgens ab oratione, priusquam exiret de loco, petita lucis gratiam recepit; et quae famularum manibus adducta fuerat, ipsa libero pedum incessu domum laeta reuersa est; quasi ad hoc solummodo lucem amitteret temporalem, ut, quanta sanctos Christi lux in caelis, quae gratia uirtutis possideret, sua sanatione demonstraret.

CAP. XI.

Ut rex eiusdem prouinciae Sebbi in monachicha uitam conuersatione finierit.

Eo tempore praeerat regno Orientalium² Saxonum, ut idem etiam libellus docet, uir multum Deo deuotus, nomine Sebbi³, cuius supra meminimus. Erat enim religiosus⁴ actibus, crebris precibus, piis elimosynarum fructibus plurimum intentus; uitam priuatam et monachicam cunctis regni diuitiis et honoribus praeferens, quam et olim iam, si non obstinatus coniugis animus diuortium negaret, relicto regno subisset. Unde multis⁵ uisum et saepe dictum est, quia talis animi uirum, episcopum magis quam regem ordinari deceret. Cumque annos XXX in regno miles regni caelestis exegisset, correptus est corporis | infirmitate permaxima, qua et mortuus est; ammonuitque coniugem, ut uel tunc diuino se seruitio pariter manciparent, cum amplius pariter mundum amplecti, uel potius mundo seruire non possent. Quod dum egre inpetraret ab ea, uenit ad antistitem Lundoniae ciuitatis, uocabulo Ualdheri⁶,

Character
of Sebbi,
King of the
East
Saxons.

¹ quod N.² occidentalium N.³ sebbe C^l.⁴ -sus C.⁵ -tum M. H_l.⁶ ualt- N; uualdhere C.

qui Ercunualdo ¹ successerat ; et per eius benedictionem habitum religionis, quem diu desiderabat, accepit. Attulit autem eidem et summam pecuniae non paruum pauperibus erogandam, nil omnimodis sibi reseruans ; sed pauper spiritu magis propter regnum caelorum manere desiderans.

Story of
his death,

Qui cum ingrauescente praefata egritudine, diem sibi mortis imminere sensisset, timere coepit homo animi regalis, ne ad mortem ueniens tanto adfectus dolore aliquid indignum suae personae uel ore proferret, uel aliorum motu gereret membrorum. Unde accito ad se praefato ² urbis Lundoniae, in qua tunc ipse manebat, episcopo, rogauit, ne plures eo ³ moriente quam ipse episcopus et duo sui ministri adessent. Quod dum ⁴ episcopus libentissime se facturum promitteret, non multo post idem uir Dei, dum membra sopori dedisset, uidit uisionem consolatoriam, quae omnem ei anxietatem memoratae sollicitudinis auferret, insuper et, qua die esset hanc uitam terminaturus, ostenderet. Uidit enim, ut post ipse referebat, tres ad se uenisse uiros claro indutos habitu ; quorum unus residens ante lectulum eius, stantibus his, qui secum aduenerant ⁵, comitibus, et interrogantibus de statu eius, quem languentem uisitare uenerant ⁶, dixit, quod anima eius, et sine ullo dolore, et cum magno lucis splendore esset egressura de corpore ; sed et tertium exinde diem, quo esset moriturus, insinuauit. Quod ita utrumque, ut ex uisione didicit, completum est. Nam die dehinc tertio, completa hora nona, subito quasi leuiter obdormiens, sine ullo sensu doloris emisit spiritum.

and burial. Cuius corpori tumulando praeparauerant sarcofagum lapideum ; sed cum huic corpus inponere coepissent,

¹ ercun- C ; erchon- N. ² -tae C, *omitting lundoniae . . .*
manebat ; so O₁¹. O₃. D. &c. ³ eum B¹. ⁴ cum C. ⁵ uenerant C. ⁶ comitibus . . . uenerant, *added on lower margin M.*

inuenerunt hoc mensura¹ palmi longius esse sarcofago. Dolantes ergo lapidem in quantum ualebant, addiderunt longitudini sarcofagi quasi duorum mensuram digitorum. Sed nec sic quidem corpus capiebat. Unde facta difficultate tumulandi, cogitabant aut aliud quaerere loculum, aut ipsum corpus, si possent, in genibus inflectendo breuiare, donec ipso loculo caperetur. | Sed mira res et non nisi caelitus facta, ne aliquid horum fieri deberet, prohibuit. Nam subito adstante episcopo, et filio regis eiusdem ac monachi Sighardo, qui post illum cum fratre Suefredo regnauit, et turba hominum non modica, inuentum est sarcofagum illud congruae longitudinis ad mensuram corporis, adeo ut a parte capitis etiam ceruical posset² interponi; a parte uero pedum mensura IIII digitorum in sarcofago corpus excederet. Conditus est autem in ecclesia beati doctoris gentium, cuius edoctus monitis caelestia sperare didicerat.

CAP. XII.

Ut episcopatum Occidentalium Saxonum pro Leutherio Haeddi, episcopatum Hrofensis ecclesiae pro³ Putta⁴ Cuichelm⁵, et pro ipso Gefmund⁶ acceperit; et qui tunc Nordanhymbrorum fuerint episcopi.

QUARTUS Occidentalium Saxonum antistes Leutharius fuit. Siquidem primus Birinus, secundus Agilbertus⁷, tertius exstitit Uini⁸. Cumque mortuus esset Coinualch⁹, quo regnante idem Leutharius episcopus factus est, acceperunt subreguli regnum gentis, et diuisum inter se tenuerunt annis circiter X; ipsisque regnantibus defunctus est ille, et episcopatu functus Haeddi¹⁰ pro eo, consecratus a Theodoro in ciuitate Lundonia.

Bishops of
the West
Saxons.

¹ -rae M. B. H. ² possit C. N¹. ³ pro om. M. ⁴ puta N.

⁵ quichelm C; cuichhelm N. ⁶ gebmund B. N; gemmund C.

⁷ -berchtus C. ⁸ uuini C. ⁹ coenualh C; coinualc N.

¹⁰ heddi C; haedda N.

Cuius episcopatus tempore deuictis atque amotis subregulis, Caedualia¹ suscepit imperium, et, cum duobus annis hoc tenuisset, tandem superni regni amore compunctus reliquit, eodem adhuc praesule ecclesiam gubernante; ac Romam abiens, ibi uitam finiuit, ut in sequentibus latius dicendum est.

Ethelred of
Mercia
ravages
Kent, A. D.
676.

Anno² autem dominicae incarnationis DCLXXVI, cum Aedilred³ rex Merciorum, adducto maligno exercitu, Cantiam uastaret et ecclesias ac monasteria sine respectu pietatis uel diuini timoris fedaret, ciuitatem quoque Hrofi, in qua erat Putta⁴ episcopus, quamuis eo tempore absens, communi clade absumsit. Quod ille ubi conperiit, ecclesiam uidelicet suam rebus ablatis omnibus depopulatam, diuertit ad Sexuulfum⁵ Merciorum antistitem, et accepta ab eo possessione ecclesiae cuiusdam et agelli non grandis, ibidem in pace uitam finiuit, nil omnino de restaurando⁶ episcopatu suo agens; quia, sicut et supra diximus, magis in ecclesiasticis quam in mundanis rebus erat industrius; sed in illa solum ecclesia Deo seruiens, et ubicumque rogabatur, ad docenda ecclesiae carmina diuertens. Pro quo Theodorus in ciuitate Hrofi Cuichelmum⁸ consecrauit episcopum. Sed illo post non⁹ multum temporis prae inopia rerum ab episcopatu decedente, atque ad alia loca secedente, Gebmundum pro eo substituit antistitem.

Bishops of
Rochester.

Comet.

Anno¹⁰ dominicae incarnationis DCLXXVIII, qui est annus imperii regis Ecgfridi¹¹ VIII.¹², | apparuit f. 8o b. mense Augusto stella, quae dicitur cometa; et tribus mensibus permanens, matutinis horis oriebatur, excelsam radiantis flammae quasi columnam praeferens.

¹ cead- C. ² H₁. H₂. A₁. make a new chapter begin here. ³ ae-
ðil- C. ⁴ pinta N. ⁵ saec- N¹; saex- N²; saexulfum C.

⁶ -rato M. ⁷ et om. M. ⁸ quic- C. ⁹ non om. M.

¹⁰ The capitula of AS. make a new chapter commence here; and so H₂. R₁. O₂-4. O₈-10 &c. ¹¹ ecfridi C; egfridi N. ¹² þæt nigoðe, i. e. nonus AS.

of
Eddius,
c. 24.

Quo etiam anno orta inter ipsum regem Ecgfridum et reuerentissimum antistitem Uilfridum dissensione, pulsus est idem antistes a sede sui episcopatus, et duo in locum eius substituti episcopi, qui Nordanhymbrorum genti praeessent; Bosa¹ uidelicet, qui Derorum, et Eata, qui Berniciorum prouinciam gubernaret; hic in ciuitate Eburaci², ille in Hagustaldensi³ siue in Lindisfarnensi ecclesia cathedram habens episcopalem, ambo de monachorum collegio in episcopatus gradum adsciti. Cum quibus et Eadhaed⁴ in prouinciam Lindisfarorum, quam nuperrime rex Ecgfrid⁵, superato in bello et fugato Uulfhere, obtinuerat, ordinatur episcopus. Et hunc primum eadem prouincia proprium accepit praesulem, II Ediluini⁶, III Eadgarum, IIII Cyniberctum⁷, quem in praesenti habet. Habebat enim ante Eadhaedum⁸ antistitem Sexuulfum⁹, qui etiam Merciorum et Mediterraneorum Anglorum simul episcopus fuit; unde et expulsus de Lindissi, in illarum prouinciarum regimine permansit. Ordinati sunt autem Eadhaed¹⁰, Bosa, et Eata Eboraci¹¹ ab archiepiscopo Theodoro; qui etiam post tres abscissionis Uilfridi annos, horum numero duos addidit antistites¹², Tunberetum¹³ ad ecclesiam Hagustaldensem¹⁴, remanente Eata ad Lindisfarnensem¹⁵, et Trumuini¹⁶ ad prouinciam Pictorum, quae tunc temporis Anglorum erat imperio subiecta. Eadhaedum¹⁷ de Lindissi reuersum, eo quod Aedilred¹⁸ prouinciam recepisset, Hrypensi¹⁹ ecclesiae praefecit.

Expulsion
of Wilfrid,
A.D. 678.

Division of
the North-
umbrian
diocese.

¹ bossa N. ² eboraci B. ³ august- N. ⁴ eadhaet C.
⁵ egfrid N. ⁶ -ne B³; aediluuini C. ⁷ -berchtum C.
⁸ cadaedum C; eadhedum N. ⁹ sexulfum C. ¹⁰ -hed N;
-haeth B. ¹¹ eburaci C. ¹² antistes N¹. ¹³ trum- N;
-berchtum C. ¹⁴ august- N. ¹⁵ remanente ... lindisfarn.
added on lower margin M. ¹⁶ -ne B². ¹⁷ -hędum N. ¹⁸ edil-
N; aaeđil- C. ¹⁹ hrip- N; rhyp- B.

CAP. XIII.

*Ut Uilfrid episcopus prouinciam Australium Saxonum ad Christum conuerterit*¹.

Wilfrid
converts
the South
Saxons.

PULSUS est autem ab episcopatu suo Uilfrid², et multa diu loca peruagatus, Romam adiit, Brittaniam rediit; et si³ propter inimicitias memorati regis in patria siue parrochia sua recipi non potuit, non tamen ab euangelizandi potuit ministerio cohiberi; siquidem diuertens ad *prouinciam Australium Saxonum*, quae post Cantuarios ad austrum et ad occidentem usque ad Occidentales Saxones pertingit, habens terram familiarum VII⁴ milium, et eo adhuc *tempore* paganis cultibus seruiebat; huic uerbum fidei et lauacrum salutis ministrabat. Erat autem rex gentis ipsius *Aedilualch*⁵, non multo ante baptizatus in prouincia Merciorum, praesente ac suggerente rege Uulphere⁶ a quo etiam egressus de fonte, loco filii susceptus est; | in cuius signum adoptionis duas illi prouincias donauit, Uectam uidelicet insulam, et Meanuarorum prouinciam in gente Occidentalium Saxonum. Itaque episcopus, concedente, immo multum gaudente rege, primos⁷ prouinciae duces ac milites sacrosancto fonte abluebat; uerum presbyteri Eappa, et Padda, et Burghelm, et Oiddi⁸ ceteram plebem, uel tunc uel tempore sequente baptizabant. Porro regina, nomine Eabae, in sua, id est Huicciorum prouincia fuerat baptizata. Erat autem filia Eanfridi⁹ fratris Ænheri¹⁰, qui ambo cum suo populo Christiani fuere. Ceterum tota prouincia Australium Saxonum diuini nominis et fidei erat ignara.

¹ quae tamen illo abeunte propter aceruam hostium obpressionem proprium episcopum habere nequiuert, *add* C. W. O₁₋₁₁. O₁₄₋₁₉. D. P. R₁. H₂. AS. &c. ² uuil- C. ³ sic M². ⁴ VIII altered to VII N. ⁵ -ualh C; ædil- N. ⁶ -ri N². ⁷ ærest, i. e. primo AS. ⁸ odda B². ⁹ -frich N. ¹⁰ eanheri C; aeanheri N.

cf. Eddius cc. 33-

ib. c. 4

f. 81 a.

Erat autem ibi monachus quidam de natione Scot-
torum, uocabulo Dicul, habens monasteriolum permo-
dicum in loco, qui uocatur Bosanhamm¹, siluis et mari
circumdatum, et in eo fratres V siue VI, in humili et
paupere uita Domino famulantes. Sed prouincialium
nullus eorum uel uitam aemulari, uel praedicationem
curabat audire.

Irish mon-
astery at
Bosham.

Euangelizans autem genti episcopus Uilfrid, non
solum eam ab erumna perpetuae damnationis, uerum
et a clade infanda³ temporalis interitus eripuit. Si-
quidem tribus annis ante aduentum eius in prouinciam
nulla illis in locis pluuiā ceciderat, unde et fames
acerbissima⁴ plebem inuadens impia nece prostrauit.
Denique ferunt, quia saepe XL simul aut L homines
inedia macerati procederent ad praecipitium aliquod
siue ripam maris, et iunctis misere manibus, pariter
omnes aut ruina perituri, aut fluctibus obsorbendi⁵
deciderent. Uerum ipso⁶ die, quo baptisma fidei gens
suscepit illa, descendit pluuiā serena, sed copiosa,
refloruit terra, rediit uiridantibus aruis annus laetus et
frugifer. Sicque abiecta prisca superstitione, exsufflata
idolatria, cor omnium et caro omnium exultauerunt in
Deum uiuum; intellegentes eum, qui uerus est Deus,
et interioribus se bonis et exterioribus caelesti gratia
ditasse. Nam et antistes cum uenisset in prouinciam,
tantamque ibi famis poenam uideret, docuit eos pis-
cando uictum quaerere. Namque mare et flumina
eorum piscibus abundabant; sed piscandi peritia genti
nulla nisi ad anguillas tantum inerat. Collectis ergo
undecumque retibus anguillaribus, homines antistitis
miserunt | in mare, et diuina se iuuante gratia, mox
cepere⁷ pisces diuersi generis CCC. Quibus trifariam
diuisis, C pauperibus dederunt, centum his, a quibus

Wilfrid
relieves the
famine in
Sussex.

cf. Ps.
lxxxiii. 2.

f. 81 b.

¹ -ham B.C.; besanham N¹; bos- N². ² mare M. ³ ne-
fanda N. ⁴ aceru- M. B¹. ⁵ ab- B²; obser- M¹; obsoru-
C. ⁶ ipsa M. ⁷ coepere M.

retia acceperant¹, centum in suos usus habebant. Quo beneficio multum antistes² cor omnium in suum conuertit amorem, et libentius eo praedicante caelestia sperare coeperunt, cuius ministerio temporalia bona sumserunt.

Founda-
tion of
Selsey.

Quo tempore *rex* Aedilualch³ donauit reuerentissimo antistiti Uilfrido *terram LXXXVII* familiarum, ubi suos homines, qui exules uagabantur, recipere posset, uocabulo Selæseu⁴ quod dicitur Latine insula uituli marini. Est enim locus undique mari circumdatus praeter ab occidente, unde habet ingressum amplitudinis quasi iactus fundae; qualis locus a Latinis paeninsula, a Grecis solet cherronesos uocari. Hunc ergo locum cum accepisset episcopus Uilfrid, *fundauit* ibi monasterium, ac regulari uita instituit, maxime ex his, quos⁵ secum adduxerat, *fratribus*; *quod usque hodie* successores *eius* tenere noscuntur. Nam ipse illis in partibus annos V, hoc est usque ad mortem Ecgfridi regis, merito omnibus honorabilis, officium episcopatus et uerbo exercebat et opere. Et quoniam illi⁷ rex cum praefata loci possessione omnes, qui⁸ ibidem erant, facultates cum agris et hominibus donauit, omnes fide Christi institutos, unda baptismatis abluit; inter quos, seruos et ancillas ducentos⁹ quinquaginta; quos omnes ut baptizando a seruitute daemonica saluauit, etiam libertate donando humanae iugo seruitutis absoluit.

[CAP. XIV¹⁰.

Ut intercessione Osualdi regis pestifera mortalitas sit sublata.]

Miracle at
Selsey.

IN quo tunc monasterio nonnulla caelestis gratiae dona specialiter ostensa fuisse perhibentur; utpote

¹ -runt C, and so at first M. ² antistis M. ³ -ualh C. ⁴ selæse- C; selaes- N; -ei- B². ⁵ quis M¹. ⁶ eg- N. ⁷ illis M. ⁸ quae C. N. ⁹ -tas C. ¹⁰ There is a good deal of diversity

ubi nuper expulsa diaboli tyrannide Christus iam regnare coeperat; e quibus unum, quod mihi reuerentissimus antistes Acca¹ sepius referre, et a fidelissimis eiusdem monasterii fratribus sibi relatum² asserere solebat, memoriae mandare commodum duximus.

Eodem ferme tempore, quo ipsa prouincia nomen Christi susceperat, multas Britanniæ prouincias mortalitas saeua corripiebat. Quae cum praefatum quoque monasterium, cui tunc regendo religiosissimus Christi sacerdos, uocabulo | Eappa, praefuit, nutu diuinae dispensationis attingeret; multique siue de his, qui cum antistite illo uenerant, siue de illis, qui de eadem prouincia Saxonum nuper ad fidem fuerant uocati, passim de hac uita raperentur; uisum est fratribus triduanum ieiunium agere, et diuinam suppliciter obsecrare elementiam, ut misericordiam sibi dignaretur inpendere, et siue periclitantes hoc morbo a praesenti morte liberaret, seu raptos e mundo a perpetua³ animae damnatione seruaret.

Erat tunc temporis in eodem monasterio puerulus quidam de natione Saxonum, nuper uocatus ad fidem, qui eadem tactus infirmitate, non paucio tempore recubans in lectulo iacebat. Cum ergo secunda memorati ieiunii ac supplicationum dies ageretur,

in the MSS. with reference to the arrangement of these chapters. The headings of this and of the following chapter are not in the capitula of any MS. which I have examined. In M both chapters occur in the text of the work, but form one chapter with c. xiii. This is also the case in H₁. H₃. R₁. O¹₃. O₄. O₁₀. (v. note ¹¹, p. 236) O₅₋₇. O₁₁₋₁₂. O₁₄₋₁₅. O₁₇. O₂₀. Bu₁. A₂. Ar. [Ca₁₋₂. Ca₆.] B has cc. xiv. xv. in the text, where they form a single chapter distinct from c. xiii. so S. A¹₁; while N has cc. xiv. xv. in the text as two distinct chapters. This is also the case in A²₁. A₃. O₂. In C c. xiv. is wanting in the text altogether, and c. xv. forms part of c. xiii. This is also the case in W. O₁. O₈. O₉. (v. note ³, p. 236) H₂. P. O₁₆. O₁₉. Bu₂. C² notes on the margin here 'hic deest folium u[rum]'. The AS. vers. agrees exactly with C. [Ca₃. Ca₄. Ca₇.] seem to differ from all the rest; the two last agreeing together. ¹ acta N. ² reuelatum N¹. ³ -tuo M. B.

contigit forte ipsum puerum hora ferme secunda diei in loco, in quo eger iacebat, solum inueniri; cui diuina dispositione subito beatissimi apostolorum principes dignati sunt apparere. Erat enim puer multum simplicis ac mansueti animi, sinceraque deuotione sacramenta fidei, quae susceperat, seruans. Salutantes ergo illum uerbis piissimis apostoli dicebant: 'Noli timere, fili, mortem, pro qua sollicitus es; nos enim te hodierna die ad caelestia sumus regna perducturi. Sed primum expectare habes, donec missae celebrentur, ac uiatico dominici corporis ac sanguinis accepto, sic infirmitate simul et morte absolutus, ad aeterna in caelis gaudia subleueris. Clama ergo ad te presbyterum Eappan¹, et dicito illi, quia Dominus exaudiuit preces uestras, et deuotionem ac ieiunia propitius aspexit; neque aliquis de hoc monasterio siue² adiacentibus ei possessiunculis hac clade ultra moriturus est; sed omnes, qui alicubi de uestris hac egritudine laborant, resurrecturi a langore, pristina sunt sospitate recuperandi, praeter te solum qui hodierna es die liberandus a morte, et ad uisionem Domini Christi, cui fideliter seruisti, perducendus in caelum; quod diuina uobis misericordia³ per intercessionem religiosi ac Deo dilecti regis Osualdi, qui quondam genti Nordanhymbrorum et regni temporalis auctoritate et Christianae pietatis, quae ad regnum perenne ducit, deuotione sublimiter praefuit, conferre dignata est. Hac etenim die idem rex ab infidelibus in bello corporaliter extinctus, mox ad sempiterna⁴

animarum gaudia adsumtus in caelum, et electorum f. 82 b
est sociatus agminibus. Quaerant⁵ in suis codicibus, in quibus defunctorum est adnotata depositio, et

¹ eapan N. ² sibi M. N. H₁; siue B, but with ue on erasure; seu sibi O₂. ³ misericordia om. M¹, inserted by a much later hand, om. B¹. grā (gratia) inserted by B², om. H₁; gratia O₃; diuina clementia uobis O₂. ⁴ superna B¹. ⁵ quaerant ergo M².

inuenient illum hac, ut diximus, die raptum esse de saeculo. Celebrent ergo missas per cuncta monasterii oratoria huius, siue pro gratiarum actione exauditaе suae deprecationis¹, siue etiam in memoriam praefati regis Osualdi, qui quondam ipsorum genti praeerat, ideoque pro eis, quasi pro suae gentis aduenis, supplex orabat ad Dominum; et cunctis conuenientibus² ad ecclesiam fratribus, communicent omnes sacrificiis caelestibus, et ita soluto ieiunio corpus quoque suis reficiant alimentis.’

Quae cum omnia uocato ad se presbytero puer uerba narrasset, interrogauit eum sollicitus, quales essent habitu uel specie uiri, qui sibi apparuissent. Respondit: ‘Praeclari omnino habitus, et uultus erant laetissimi ac pulcherrimi, quales numquam ante uideram, neque aliquos hominum tanti decoris ac uenustatis esse posse credebam. Unus quidem adtonsus erat, ut clericus, alius barbam habebat prolixam; dicebantque, quod unus eorum Petrus, alius uocaretur Paulus; et ipsi essent ministri Domini et Saluatoris nostri Iesu Christi, ad tuitionem nostri monasterii missi ab ipso de caelis.’ Credidit ergo uerbis pueri presbyter, ac³ statim egressus requisiiuit in annale suo, et inuenit eadem ipsa die Osualdum regem fuisse peremtum; uocatisque fratribus, parari prandium, missas fieri, atque omnes communicare more solito praecepit; simul et infirmanti puero de eodem sacrificio dominicae oblationis particulam deferri mandauit.

Quibus ita gestis, non multo post eadem ipsa die puer defunctus est, suaque morte probauit uera fuisse uerba, quae ab apostolis Christi audierat. Sed et hoc eius uerbis testimonium perhibuit, quod nemo praeter ipsum tempore illo ex eodem est monasterio raptus de mundo. Ex qua nimirum uisione multi, qui haec

¹ -nes M¹.² aduen- M¹.³ at M.

audire potuerunt, et ad¹ exorandam in aduersis diuinam clementiam, et² ad salutaria ieiuniorum remedia subeunda sunt mirabiliter accensi; et ex eo tempore non solum in eodem monasterio, sed et in plerisque locis aliis, coepit annuatim eiusdem regis ac militis Christi natalicius dies missarum celebratione uenerari.

[CAP. XV³.

Ut Caedwalla rex Genissorum, interfecto rege Aedilualch, prouinciam illam saeua caede ac depopulatione attriuerit.]

Cædwalla
ravages
Sussex.

INTEREA superueniens | cum exercitu Caedwalla⁴, f. 83 a. iuuenis strenuissimus de regio genere⁵ Geuissorum, cum exularet a patria sua, interfecit regem Aedilualch⁶, ac prouinciam illam saeua caede ac depopulatione attriuit; sed mox expulsus est a ducibus regis⁷, Berethuno et Andhuno, qui deinceps regnum prouinciae tenuerunt; quorum prior postea ab eodem Caedwalla⁸, cum esset rex Geuissorum, occisus est, et prouincia grauiore seruitio subacta. Sed et Ini, qui post Caedwallan⁹ regnauit¹⁰, simili prouinciam illam adflictione plurimo annorum tempore mancipauit. Quare factum est, ut toto illo tempore episcopum proprium habere nequiret; sed reuocato domum Ulfrido primo suo antistite, ipsi episcopo Geuissorum, id est Occidentalium Saxonum, qui essent in Uenta ciuitate, subiacerent.

CAP. XIV [XVI]¹¹.

Ut Uecta insula christianos incolas suscepit, cuius regii¹² duo pueri statim post acceptum baptisma sint interemti.

POSTQUAM ergo Caedwalla¹³ regno potitus est Geuis-

¹ et om. B²; ad om. M. B¹. N. H₁. ² et om. M. B. N. H₁. ³ v. note¹⁰, p. 232. ⁴ cead- C. ⁵ genere om. M. ⁶ -ualh C; edil- N. ⁷ regiis B. ⁸ cead- C; sed- N¹; ced- N².
⁹ cēduallam C. N. ¹⁰ -abat N. ¹¹ Numbered XIII in M, and so to the end of the book. This chapter is joined on to the preceding in H₁. O₉. O₁₀. ¹² regi M. ¹³ -ualla C.

sorum, cepit ¹ et insulam Uectam, quae eatenus erat tota idolatriae dedita, ac stragica ² caede omnes indigenas exterminare, ac suae prouinciae homines pro his substituere contendit, uoto se obligans, quamuis necdum regeneratus, ut ferunt, in Christo, quia, si cepisset insulam, quartam ³ partem eius simul et praeda Domino daret. Quod ita soluit, ut hanc Uilfrido episcopo, qui tunc forte de gente sua superueniens aderat, utendam pro Domino offerret. Est autem mensura eiusdem insulae, iuxta aestimationem Anglorum, mille ducentarum familiarum; unde data est episcopo possessio terrae CCC^{arum} familiarum. At ipse partem, quam accepit, commendauit cuidam de clericis suis, cui nomen Bernuini ⁴, et erat filius sororis eius, dans illi presbyterum nomine Hiddila, qui omnibus, qui saluari uellent, uerbum ac lauacrum uitae ministraret.

Cædwalla
subduces the
Isle of
Wight.

Ubi silentio praetereundum non esse reor, quod in primitias eorum, qui de eadem insula credendo saluati sunt, duo regii pueri fratres uidelicet Arualdi ⁵ regis insulae, speciali sunt Dei gratia coronati. Siquidem imminentibus insulae hostibus, fuga lapsi sunt de insula, et in proximam Iutorum prouinciam translati; ubi, cum delati in locum, qui uocatur Ad Lapidem, occulendos se a facie regis uictoris credidissent, proditi sunt, atque occidi iussi. Quod cum audisset abbas quidam et presbyter uocabulo Cyniberet ⁶, habens non longe ab inde monasterium in loco, | qui uocatur Hreutford ⁷, id est uadum harundinis, uenit ad regem, qui tunc eisdem in partibus occultus curabatur a uulneribus, quae ei inflicta fuerant proelianti in insula

Slaughter
of two
youths of
the royal
race of
Wight.

f. 83 b.

¹ cæpit M. W. ² sic M. B. C. H₁. W. D. R₁. O₁. O₂ &c.; stragisa caede N¹; stragicas caedes N²; tragica O₇. edd. gelice þy troiscan wæle AS., i. e. caede troicae simili. ³ et praedam, instead of quartam B. ⁴ -ne B²; bennuini N; berchtuini C; berhtwini AS. ⁵ oualdi B². ⁶ -berht C. ⁷ hreod- B²; hreout- C.

Uecta ; postulauitque ab eo, ut, si necesse esset pueros interfici¹, prius eos liceret fidei Christianae sacramentis inbui. Concessit rex, et ipse instructos eos² uerbo ueritatis, ac fonte Saluatoris ablutos³, de ingressu regni aeterni certos reddidit. Moxque illi instante carnifice mortem laeti subiere temporalem, per quam se ad uitam animae perpetuam non dubitabant esse transi-turos. Hoc ergo ordine, postquam omnes Brittani-arum prouinciae fidem Christi susceperant⁴, suscepit et insula Uecta, in quam tamen ob⁵ erumnam externae subiectionis nemo gradum ministerii ac sedis epi-scopalis ante Danihelem, qui nunc Occidentalium Saxonum est episcopus, accepit.

Sita est autem haec insula contra medium Austra-lium Saxonum et Geuissorum, interposito pelago lati-tudinis trium milium, quod uocatur Soluente ; in quo uidelicet pelago bini aestus oceani, qui circum Britta-niam ex infinito oceano septentrionali erumpunt, sibi-met inuicem cotidie compugnantes occurrunt ultra ostium fluminis Homelea, quod per terras Iutorum⁶, quae ad regionem Geuissorum pertinent, praefatum pelagus intrat ; finitoque conflictu in oceanum refusi, unde uenerant, redeunt.

CAP. XV [XVII].

De synodo⁷ facta in campo Haethfelda⁸, praesidente archiepiscopo Theodoro.

Council of
Hatfield,
Sept. 17,
680.

HIS temporibus audiens Theodorus fidem ecclesiae Constantinopoli per heresim Eutychetis multum esse turbatam, et ecclesias Anglorum, quibus praeerat, ab huiusmodi labe immunes perdurare desiderans, collecto uenerabilium sacerdotum doctorumque⁹ plurimorum coetu, cuius essent fidei singuli, sedulus inquirebat,

¹ -feci M.

² eos om. M.

³ absolutos M¹.

⁴ -runt M¹.

⁵ ab M.

⁶ iutarum C.

⁷ -da M. C. N.

⁸ haetfeldo C.

⁹ que om. M.

omniumque unanimum in fide catholica repperit consensum ; et hunc synodalibus litteris ad instructionem memoriamque sequentium commendare curauit, quarum uidelicet litterarum istud exordium est :

In nomine Domini nostri Iesu Christi Saluatoris, imperantibus dominis piissimis nostris Ecgfrido rege Hymbronensium¹, anno X^o regni eius, sub die XV Kalendas Octobres, indictione VIII^a; et Aedilredo² rege Mercinensium³, anno sexto regni eius; et Alduulfo⁴ rege Estranglorum⁵, anno XVII^o regni eius; et Hlothario⁶ rege Cantuariorum, regni eius anno VII^o; praesidente Theodoro, gratia Dei archiepiscopo Brittaniae insulae et ciuitatis Doruuernis⁷; una cum eo | sedentibus ceteris episcopis Brittaniae insulae uiris uenerabilibus, praepositis sacrosanctis euangelis, in loco, qui Saxonico uocabulo Haethfelth⁸ nominatur, pariter tractantes, fidem rectam et orthodoxam exposuimus; sicut Dominus noster Iesus Christus incarnatus tradidit discipulis suis, qui praesentialiter uiderunt, et audierunt sermones eius, atque sanctorum patrum tradidit symbolum, et generaliter omnes sancti et uniuersales synodi, et omnis probabiliū catholicae ecclesiae doctorum chorus. Hos itaque sequentes, nos pie atque orthodoxe, iuxta diuinitus inspiratam doctrinam eorum professi credimus consonanter⁹, et confitemur secundum sanctos patres, proprie et ueraciter Patrem et Filium et Spiritum Sanctum trinitatem in unitate consubstantialē et unitatem in trinitate, hoc est unum Deum in tribus subsistentiis¹⁰, uel personis consubstantialibus, aequalis gloriae et honoris.

Et post multa huiusmodi, quae ad rectae fidei confessionem pertinebant, haec quoque sancta synodus suis litteris addit :

¹ humb- C. N. ² edilredo C. ³ mercinentium B¹; mercen- B²; mercionensium N². ⁴ aldulfo C. N. ⁵ east- C.

⁶ lothario C. ⁷ doro- C, the first o being by C² on erasure.

⁸ -feld C; -feltri N. ⁹ constanter C. O₁₋₄. D. &c. ¹⁰ sic N¹. B²; -tis M. B¹. C; substantiis N².

*Suscipimus*¹ sanctas et uniuersales quinque synodos beatorum et Deo acceptabilium patrum; id est, qui in Nicaea² congregati fuerunt CCCX et VIII contra Arrium impiissimum et eiusdem dogmata; et in Constantinopoli CL contra uesaniam Macedonii³ et Eudoxii et eorum dogmata; et in Efeso primo ducentorum contra nequissimum Nestorium et eiusdem dogmata; et in Calcedone DC^{rum} et XXX contra Eutychen, et Nestorium, et eorum dogmata; et iterum in Constantinopoli quinto congregati sunt concilio in tempore Iustiniani minoris⁴ contra Theodorum⁵, et Theodoreti et Iba⁶ epistulas, et eorum dogmata contra Cyrillum.

Et paulo post :

*Et synodum, quae facta est in urbe Roma in tempore Martini papae beatissimi, indictione VIII^a, imperante Constantino piissimo anno nono, suscipimus*⁷. *Et glorificamus Dominum nostrum Iesum, sicut isti glorificauerunt; nihil addentes uel subtrahentes*⁸; et anathematizamus corde et ore, quos anathematizarunt, et quos susceperunt, suscipimus⁹; glorificantes Deum Patrem sine initio, et Filium eius unigenitum ex Patre generatum ante saecula, et Spiritum Sanctum procedentem ex Patre et Filio innarrabiliter, sicut praedicauerunt hi, quos memorauimus supra, sancti apostoli, et prophetae, et doctores. | *Et nos* f. 84 b. *omnes subscribimus*¹⁰, qui cum Theodoro archiepiscopo fidem catholicam exposuimus.

CAP. XVI [XVIII].

De Iohanne cantatore sedis apostolicae, qui propter docendum Britanniam uenerit.

John the
arch-
chanter of

INTERERAT huic synodo, pariterque catholicae fidei decreta firmabat uir uenerabilis Iohannes archicantator

¹ -cepimus M. ² nicena C. ³ -ni M. ⁴ minoris om. H₁.
⁵ theodorum H₁. ⁶ ibae B². ⁷ -cepimus M. N². ⁸ detrah-
M¹. ⁹ -cepimus M. N². ¹⁰ -scripsimus M. H₁.

ecclesiae sancti apostoli Petri, et abbas monasterii beati Martini, qui nuper uenerat a Roma per iussionem papae Agathonis, duce reuerentissimo abbate Biscopo cognomine Benedicto, cuius supra meminimus¹. Cum enim idem Benedictus construxisset monasterium Britanniae in honorem beatissimi apostolorum principis, iuxta ostium fluminis Uiuri², uenit Romam cum cooperatore ac socio eiusdem operis Ceolfrido, qui post ipsum eiusdem monasterii abbas fuit, quod et ante sepius facere consueuerat, atque honorifice a beatae memoriae papa Agathone susceptus est; petiitque et accepit ab eo, in munimentum libertatis monasterii, quod fecerat, epistolam priuilegii ex auctoritate apostolica firmatam; iuxta quod Ecgfridum regem uoluisse ac licentiam dedisse nouerat, quo concedente et possessionem terrae largiente, ipsum monasterium fecerat.

St. Peter's
Rome.

Accepit et praefatum Iohannem abbatem Brittaniam perducendum; quatenus in monasterio suo cursum canendi annum, sicut ad sanctum Petrum Romae agebatur, edoceret; egitque abba Iohannes, ut iussionem acceperat pontificis, et ordinem uidelicet, ritumque canendi ac legendi uiua uoce praefati monasterii cantores³ edocendo, et ea, quae totius anni circulus in celebratione dierum festorum poscebat, etiam litteris mandando; quae haecenus in eodem monasterio seruata, et a multis iam sunt circumquaque transscripta. Non solum autem idem Iohannes ipsius monasterii fratres docebat, uerum de omnibus pene eiusdem prouinciae monasteriis ad audiendum eum, qui cantandi erant periti, confluebant. Sed et ipsum per loca, in quibus doceret, multi inuitare curabant.

Ipsae autem excepto cantandi uel legendi munere, et aliud in mandatis ab apostolico papa acceperat, ut, cuius esset fidei Anglorum ecclesia, diligenter edisceret,

He reports
on the
orthodoxy
of the
English
Church.

¹ cuius . . . memin. om. C. W¹. O₁¹, *underlined for deletion by B²*,
om. AS. D. O₃₋₅. &c. ² uiuri C. ³ cantatoris N.

Romamque rediens referret. Nam et synodum beati papae Martini, centum quinque episcoporum consensu¹ non multo ante Romae celebratam, contra eos maxime, qui unam in Christo operationem et uoluntatem praedicabant, | secum ueniens adtulit; atque in praefato f. 85 religiosissimi abbatis Benedicti monasterio transscribendam commodauit. Tales namque eo tempore fidem Constantinopolitanae ecclesiae multum conturbauerunt²; sed Domino donante³ proditi iam tunc et uicti sunt. Unde uolens Agatho papa, sicut in aliis prouinciis, ita etiam in Brittania qualis esset status ecclesiae, quam ab hereticorum contagiis castus, ediscere, hoc negotium reuerentissimo abbati Iohanni Britanniam destinato iniunxit. Quamobrem collecta pro hoc in Brittania synodo, quam diximus, inuenta est in omnibus fides inuiolata catholica; datumque illi⁴ exemplar eius Romam perferendum.

His death.

Uerum ille patriam reuertens, non multo postquam oceanum transiit, arreptus infirmitate ac defunctus est; corpusque eius ab amicis propter amorem sancti Martini, cuius monasterio praeerat, Turonis⁵ delatum atque honorifice sepultum⁶ est. Nam et benigno ecclesiae illius hospitio, cum Britanniam iret, exceptus est, rogatusque multum a fratribus, ut Romam reuertens⁷, illo itinere ueniret, atque ad eam diuerteret ecclesiam; denique ibidem adiutores itineris et iniuncti operis accepit. Qui etsi in itinere defunctus est, nihilominus exemplum catholicae fidei Anglorum Romam perlatum est, atque ab apostolico papa omnibusque, qui audire uel legere, gratantissime susceptum.

¹ consensu C.

² -runt altered to -rant M.

³ iuuante N.

⁴ est illi C.

⁵ toronis M¹. N¹.

⁶ -tus M.

⁷ deuertens M.

CAP. XVII [XIX].

Ut¹ Edilthryd² regina uirgo perpetua permanserit, cuius nec corpus in monumento corrumpi potuerit.

ACCEPIT autem rex Ecgfrid coniugem nomine Aedil- Ethel-
thryth
(Audrey)
wife of
Egfrid.
thrydam³, filiam Anna regis Orientalium Anglorum, cuius sepius⁴ mentionem fecimus, uiri bene religiosi, ac per omnia mente et opere egregii⁵; quam et alter ante illum uir habuerat uxorem, princeps uidelicet Australium Gyruiorum⁶ uocabulo Tondberet⁷. Sed illo post modicum temporis, ex quo eam accepit, defuncto, data est regi praefato; cuius consortio cum XII annis uteretur. perpetua tamen mansit uirginitatis integritate gloriosa; sicut mihimet sciscitanti, cum hoc, an ita esset, quibusdam uenisset in dubium, beatae memoriae Uilfrid⁸ episcopus referebat, dicens se testem integritatis eius esse certissimum; adeo ut Ecgfridus⁹ promiserit se ei terras ac pecunias multas esse donaturum, si reginae posset persuadere eius uti conubio, quia sciebat illam nullum uirorum plus illo diligere. Nec diffidendum est nostra etiam aetate | fieri potuisse, quod aeuo praecedente aliquoties factum fideles historiae narrant; donante uno eodemque Domino, qui se nobiscum usque in finem saeculi manere pollicetur. Nam etiam signum diuini miraculi, quo eiusdem feminae sepulta caro corrumpi non potuit, indicio est, quia uirili¹⁰ contactu incorrupta durauerit.

Quae multum diu regem postulans, ut saeculi curas takes the
veil.
relinquere, atque in monasterio, tantum uero regi Christo seruire permetteretur; ubi uix aliquando inpetrauit, intrauit monasterium Aebbae abbatissae, quae erat amita regis Ecgfridi, positum in loco, quem Coludi urbem nominant, accepto uelamine sanctimonialis

¹ v. note ¹, p. 247. ² aedilðryt C; aediltryd N. ³ aedil-dryðam C¹; aedel- C²; aegilthridam N¹; -drydam N²; aengil- N³.

⁴ superius N. ⁵ -gi M¹. ⁶ sic B; gyruiorum M; gyruuiorum C.

⁷ -berht C. ⁸ uuil- C. ⁹ eg- C. ¹⁰ a uiri M. H₁.

Abbess of
Ely.
Mode of
life and
character.

habitus a praefato antistite Uilfrido¹. Post annum uero ipsa facta est abbatissa in regione, quae uocatur Elge²; ubi constructo monasterio uirginum Deo deuotarum perplurium mater uirgo, et exemplis uitae caelestis esse coepit et monitis. De qua ferunt, quia, ex quo monasterium petiit, numquam lineis, sed solum laneis uestimentis uti uoluerit; raroque in calidis balneis, praeter imminentibus sollemniis³ maioribus, uerbi gratia paschae, pentecostes, epifaniae, lauari uoluerit; et tunc nouissima omnium, lotis prius suo suarumque ministrarum obsequio ceteris, quae ibi essent, famulis Christi; raro praeter maiora sollemnia, uel artiore necessitatem, plus quam semel per diem manducauerit; semper, si non⁴ infirmitas grauior prohibuisset, ex tempore matutinae synaxeos, usque ad ortum diei, in ecclesia precibus intenta persteterit. Sunt etiam, qui dicant, quia per prophetiae spiritum, et pestilentiam, qua ipsa esset moritura, praedixerit, et numerum quoque eorum, qui de suo monasterio hac essent de mundo rapiendi, palam cunctis praesentibus intimauerit. Rapta est autem ad Dominum in medio suorum, post annos VII, ex quo abbatissae gradum susceperat; et aequae, ut ipsa iusserat, non alibi quam in medio eorum, iuxta ordinem, quo transierat, ligneo in locello sepulta.

Her death

and translation.

Cui successit in ministerium abbatissae soror eius Sexburg⁵, quam habuerat in coniugem Earconberet⁶ rex Cantuariorum. Et cum sedecim annis esset sepulta, placuit eidem abbatissae leuari ossa eius, et in locello nouo posita in ecclesiam transferri; iussitque⁷ quosdam e fratribus quaerere lapidem, de quo⁸ locellum in hoc facere possent; qui ascensa nauis, ipsa enim regio [Elge undique est aquis ac paludibus circumdata, neque f. 86 a lapides maiores habet, uenerunt ad ciuitatulam quan-

¹ uuil- C. ² elgae C. ³ -nis M. C¹. ⁴ nisi C¹. ⁵ saex- C; saebureg N. ⁶ erconberht C. ⁷ iusitque M. ⁸ qua M.

dam desolatam, non procul inde sitam, quae lingua Anglorum Grantacaestir¹ uocatur; et mox inuenerunt iuxta muros ciuitatis locellum de marmore albo pulcherrime factum, operculo quoque similis lapidis aptissime tectum. Unde intellegentes a Domino suum iter esse prosperatum, gratias agentes rettulerunt ad monasterium.

Cumque corpus sacrae uirginis ac sponsae Christi aperto sepulchro esset prolatum in lucem, ita incorruptum inuentum est, ac si eodem die fuisset defuncta, siue humo condita; sicut et praefatus antistes Uilfrid, et multi alii, qui nouere, testantur; sed certiori notitia medicus Cynifrid, qui et morienti illi, et eleuatae de tumulo² adfuit; qui referre erat solitus, quod illa infirmata habuerit tumorem maximum sub maxilla; ‘Iusseruntque me,’ inquit, ‘incidere tumorem illum, ut efflueret noxius umor, qui inerat; quod dum facerem, uidebatur illa per biduum aliquanto leuius habere; ita ut multi putarent, quia sanari posset a langore. Tertia autem die prioribus adgrauata doloribus, et rapta confestim de mundo, dolorem omnem ac mortem perpetua salute ac uita mutauit. Cumque post tot annos eleuanda essent ossa de sepulchro, et extento³ desuper papilione, omnis congregatio, nunc fratrum, inde sororum, psallens circumstaret; ipsa autem abbatissa intus cum paucis ossa elatura⁴ et dilutura intrasset, repente audiuius abbatissam intus uoce clara proclamare: “Sit gloria nomini Domini.” Nec multo post clamauerunt me intus, reserato ostio papilionis; uidique eleuatum de tumulo, et positum in lectulo corpus sacrae Deo uirginis quasi dormientis simile. Sed et discooperto uultus indumento, monstrauerunt mihi etiam uulnus incisurae, quod feceram, curatum; ita ut mirum in modum pro aperto et hiantie uulnere, cum quo sepulta erat, tenuissima tunc

Her body found uncorrupted.

¹ -cester C². ² tumolo M. ³ -tenso C². B². ⁴ eleuatura N¹.

cicatricis uestigia parerent. Sed et lintheamina omnia, quibus inuolutum erat corpus, integra apparuerunt, et ita noua, ut ipso die uiderentur castis eius membris esse circumdata.' Ferunt autem, quia, cum praefato tumore ac dolore maxillae siue colli premeretur, multum delectata sit hoc genere infirmitatis, ac solita dicere: 'Scio certissime, | quia merito in collo pondus f. 80 l. langoris porto, in quo iuuenulam me memini superuacua moniliorum pondera portare; et credo, quod ideo me superna pietas dolore colli uoluit grauari, ut sic absoluar reatu¹ superuacuae leuitatis; dum mihi nunc pro auro et margaritis², de collo rubor tumoris ardorque promineat.' Contigit autem tactu indumentorum eorundem et daemonia ab obsessis effugata corporibus, et infirmitates alias aliquoties esse curatas. Sed et loculum, in quo primo sepulta est, nonnullis oculos dolentibus saluti fuisse perhibent; qui cum suum caput eidem loculo adponentes orassent, mox doloris siue caliginis incommodum ab oculis amouerent. Lauerunt igitur uirgines corpus, et nouis indutum uestibus intulerunt in ecclesiam, atque in eo, quod adlatum erat, sarcophago posuerunt, ubi usque hodie in magna ueneratione habetur. Mirum uero in modum ita aptum corpori uirginis sarcophagum inuentum est, ac si ei specialiter praeparatum fuisset; et locus quoque capitis seorsum fabrefactus ad mensuram capitis illius aptissime figuratus apparuit.

Miracles.

The Isle
of Ely.

Est autem Elge in prouincia Orientalium Anglorum regio familiarum circiter sexcentarum, in similitudinem insulae uel paludibus, ut diximus, circumdata uel aquis; unde et a copia anguillarum, quae in eisdem paludibus capiuntur, nomen accepit; ubi monasterium habere desiderauit memorata Christi famula, quoniam de prouincia eorundem Orientalium Anglorum ipsa, ut praefati sumus, carnis originem duxerat.

¹ a reatu C.

² -retis M^l. C^l. N^l.

CAP. XVIII [XX].

Hymnus de illa ¹.

UIDETUR oportunum huic historiae etiam hymnum uirginitatis inserere, quem ante annos plurimos in laudem ac praeconium eiusdem reginae ac sponsae Christi, et ideo ueraciter reginae, quia sponsae Christi, elegiaco metro composuimus; et imitari morem sacrae scripturae, cuius historiae carmina plurima indita, et haec metro ac uersibus constat esse composita ².

Alma Deus Trinitas, quae saecula cuncta gubernas,

Adnue iam coeptis, alma Deus Trinitas.

Bella Maro resonet, nos pacis ³ dona canamus;

Munera nos Christi, bella Maro resonet.

Carmina casta mihi, fedae non raptus Helenae;

Luxus erit lubricis, carmina casta mihi.

Dona superna loquar, miserae non proelia Troiae;

Terra quibus gaudet, dona superna loquar.

En Deus altus adit uenerandae uirginis aluum,

Liberet ut homines, en Deus altus adit.

f. 87 a.

Femina uirgo parit mundi ⁴ deuota parentem,

Porta Maria Dei, femina uirgo parit.

Gaudet amica cohors de uirgine matre tonantis;

Uirginitate micans gaudet amica cohors.

Huius honor genuit casto de germine plures,

Uirgineos flores huius honor genuit.

Ignibus usta feris, uirgo non cessit Agathe,

Eulalia et perfert, ignibus usta feris.

Kasta feras superat mentis pro culmine Tecla,

Eufemia sacras ⁵ kasta feras superat.

Hymn in
honour of
Ethel-
thryth.

¹ In the capitula C joins the heading of this chapter to that of the preceding one; so AS. R₁. O₃. O₇₋₉. &c. In the text C numbers this as a fresh chapter (AS. omits it altogether). ² O₄. O₁₀. add a new heading: 'hymnus . . . elegiaco et paracberico [paracterico O₁₀] uel reciproco carmine.' ³ paucis B. ⁴ -do M¹.

⁵ final s erased in M.

Laeta ridet gladios ferro robustior Agnes,
Caecilia infestos laeta ridet gladios.
Multus in orbe uiget per sobria corda triumphus,
Sobrietatis amor multus in orbe uiget.
Nostra quoque egregia iam tempora uirgo beaut ;
Aedilthryda¹ nitet nostra quoque egregia.
Orta patre eximio, regali et stemmate clara,
Nobilior Domino est, orta patre eximio.
Percipit inde decus reginae, et sceptrum sub astris,
Plus super astra manens, percipit inde decus.
Quid petis, alma, uirum, sponso iam dedita summo ?
Sponsus adest Christus ; quid petis, alma, uirum ?
Regis ut aetherei matrem iam credo sequaris,
Tu quoque sis mater regis ut aetherei.
Sponsa dicata Deo bis sex regnauerat annis,
Inque monasterio est sponsa dicata Deo.
Tota sacrata polo celsis ubi floruit actis,
Reddidit atque animam tota sacrata polo.
Uirginis alma caro est tumultata bis octo Nouembres,
Nec putet in tumultu uirginis alma caro.
Xriste, tui est operis, quia uestis et ipsa sepulchro
Inuiolata nitet : Xriste, tui est operis.
Ydros et ater abit sacrae pro uestis honore,
Morbi diffugiunt, ydros et ater abit.
Zelus in hoste furit, quondam qui uicerat Euam ;
Uirgo triumphat ouans, zelus in hoste furit.
Aspice, nupta Deo, quae sit tibi gloria terris ;
Quae maneat caelis, aspice, nupta Deo.
Munera laeta capis, festiuis fulgida taedis,
Ecce uenit sponsus, munera laeta capis.
Et noua dulcisono modularis carmina plectro,
Sponsa hymno exultas et noua dulcisono.
Nullus ab altithroni comitatu segregat agni,
Quam affectu tulerat nullus ab altithroni.

¹ sic N² ; -trida N¹ ; ædildryda C.

CAP. XIX [XXI].

*Ut Theodorus episcopus inter Ecgfridum¹ et Aedilredum² reges
pacem fecerit.*

f. 87 b. ANNO regni Ecgfridi³ nono, conserto graui proelio Battle of the Trent, A. D. 679. Theodore makes peace between Egfrid and Ethelred. inter ipsum et Aedilredum⁴ regem Merciorum iuxta fluuium Treanta, occisus est Aelfuini⁵ frater regis Ecgfridi, iuuenis circiter X et VIII annorum, utrique prouinciae | multum amabilis. Nam et sororem eius, quae dicebatur Osthryd⁶, rex Aedilred⁷ habebat uxorem. Cumque materies belli acrioris et inimicitiae longioris⁸ inter reges populosque feroces uideretur exorta, Theodorus Deo dilectus antistes, diuino functus auxilio, salutifera exhortatione coeptum tanti periculi funditus extinguit incendium; adeo ut, pacatis alterutrum regibus ac populis, nullius anima hominis pro interfecto regis fratre, sed debita solummodo multa pecuniae regi ultori daretur. Cuius foedera pacis multo exinde tempore inter eosdem reges eorumque regna durarunt.

CAP. XX [XXII].

*Ut uincula cuiusdam captiui, cum pro eo missae cantarentur,
soluta sint.*

IN praefato autem proelio, quo occisus est rex Aelfuini⁹, memorabile quiddam factum esse constat, quod nequaquam silentio praetereundum arbitror, sed multorum saluti, si referatur, fore proficuum. Occisus est ibi inter alios de militia eius iuuenis, uocabulo Imma; qui cum die illo et nocte sequenti inter cadauera occisorum similis mortuo iaceret, tandem recepto Miraculous experience of a North-umbrian prisoner.

¹ eef- C. ² aeðel- C. ³ eg- N. ⁴ aeðil- C. ⁵ -ne C; aelbuini N. ⁶ -thryð C; -thrid N. ⁷ ędilredh N. ⁸ langioris M. ⁹ -uuine C; aelboini, altered to -buini N; aelb'u'ini B¹; -ne B².

spiritu reuixit, ac residens, sua uulnera, prout potuit, ipse alligauit; dein ¹ modicum requietus, leuauit se, et coepit abire, sicubi amicos, qui sui curam agerent, posset inuenire. Quod dum faceret, inuentus est, et captus a uiris hostilis exercitus, et ad dominum ipsorum, comitem uidelicet Aedilredi ² regis, adductus. A quo interrogatus, qui esset, timuit se militem fuisse confiteri; rusticum se potius et pauperem, atque uxoreo uinculo conligatum fuisse respondit; et propter uictum militibus adferendum in expeditionem se cum sui ³ similibus uenisse testatus est. At ille suscipiens eum, curam uulneribus egit; et ubi sanescere coepit, noctu eum, ne aufugeret ⁴, uinciri praecepit. Nec tamen uinciri potuit; nam mox, ut abiire, qui uinxerant ⁵, eadem eius sunt uincula soluta.

Habebat enim germanum fratrem, cui nomen erat Tunna, presbyterum et abbatem monasterii ⁶ in ciuitate, quae hactenus ab eius nomine Tunnacaestir cognominatur; qui cum eum in pugna peremtum audiret, uenit quaerere, si forte corpus eius inuenire posset, inuentumque alium illi per omnia simillimum, putauit ipsum esse; quem ad monasterium suum deferens, honorifice sepeliuit, et pro absolutione animae eius sepius missas facere curauit. Quarum celebratione | factum est, quod dixi, ut nullus eum posset uincire, f. 88 a. quin continuo solueretur. Interea comes, qui eum tenebat, mirari et interrogare coepit, quare ligari ⁷ non posset, an ⁸ forte litteras solutorias, de qualibus fabulae ferunt, apud se haberet, propter quas ligari non posset. At ille respondit nil se talium artium nosse; ‘Sed habeo fratrem,’ inquit, ‘presbyterum in mea prouincia, et scio, quia ille me interfectum putans pro me missas crebras facit; et si nunc in alia uita essem, ibi

¹ deinde N.² aedil- C.³ suis C.⁴ -rit M¹.⁵ uincerant M¹. B¹; uincierant C. N. B².⁶ -ri M¹.⁷ -reM¹.⁸ ac M¹.

anima mea per intercessionem eius solueretur a poenis.' Dumque aliquanto tempore apud comitem teneretur, animaduenterunt, qui eum diligentius considerabant, ex uultu et habitu et sermonibus eius, quia non erat de paupere uulgo, ut dixerat, sed de nobilibus. Tunc secreto aduocans eum comes, interrogauit eum intenti-¹us, unde esset, promittens se nil ei mali facturum pro eo, si simpliciter sibi, quis fuisset, proderet. Quod dum ille faceret, ministrum se regis fuisse manifestans, respondit: 'Et ego per singula tua responsa cognoueram, quia rusticus non eras, et nunc dignus quidem es morte, quia omnes fratres et cognati mei in illa sunt pugna interemti; nec te tamen occidam, ne fidem mei promissi praeuaricer².'

Ut ergo conualuit, uendidit eum Lundoniam Freso cuidam; sed nec ab illo, nec³ cum illuc duceretur, ullatinus potuit alligari. Uerum cum alia atque alia uinculorum ei genera hostes inponerent, cumque uidisset, qui emerat, uinculis eum non potuisse cohiberi, donauit ei facultatem sese redimendi, si posset. A tertia autem hora, quando missae fieri solebant, sepiissime uincula soluebantur. At ille dato iure iurando, ut rediret, uel pecuniam illi pro se mitteret, uenit Cantiam ad regem Hlothari, qui erat filius sororis Aedilthrydae⁴ reginae, de qua supra dictum est, quia et ipse quondam eiusdem reginae minister fuerat; petiitque et accepit ab eo pretium suae redemptionis, ac suo domino pro se, ut promiserat, misit.

Qui post haec patriam reuersus, atque ad suum fratrem perueniens, replicauit ex ordine cuncta, quae sibi aduersa, quaeue in aduersis solacia prouenissent; cognouitque, referente eo, illis maxime temporibus sua fuisse uincula soluta, quibus pro se missarum fuerant celebrata sollempnia. Sed et alia, | quae periclitanti ei

¹ futurum C. N. B².

² -cem C.

³ nec om. M.

⁴ aedylthidae N.

commoda contigissent et prospera, per intercessionem fraternam, et oblationem hostiae salutaris caelitus sibi fuisse donata intellexit. Multique haec a praefato uiro audientes, accensi sunt in fide ac deuotione pietatis ad orandum, uel ad elimosynas faciendas, uel ad offerendas Deo uictimas sacrae oblationis, pro ereptione suorum, qui de saeculo migrauerant; intellexerunt enim, quia sacrificium salutare ad redemptionem ualeret et animae et corporis sempiternam.

Hanc mihi historiam etiam quidam eorum, qui ab ipso uiro, in quo facta est, audiere, narrarunt; unde eam, quia liquido¹ conperi, indubitanter historiae nostrae ecclesiasticae inserendam credidi.

CAP. XXI [XXIII].

De uita et obitu Hildae abbatissae.

Death of
Hild.abbess
of Whitby,
Nov. 17, 680.

ANNO post hunc sequente, hoc est² anno dominicae incarnationis DCLXXX, religiosissima³ Christi famula Hild, abbatissa monasterii, quod dicitur Strenaeshale⁴, ut supra rettulimus, post multa, quae fecit in terris, opera caelestia, ad percipienda praemia uitae caelestis de terris ablata transiuit die XV. Kalendarum Decembrium, cum esset annorum LXVI; quibus aequa partione⁵ diuisis, XXXIII primos in saeculari habitu nobilissime conuersata compleuit, et totidem sequentes nobiliter in monachica uita Domino consecrauit. Nam et nobilis natu erat, hoc est filia nepotis Eduini⁶ regis, uocabulo Hererici⁷; cum quo etiam rege, ad praedicationem beatae memoriae Paulini primi Nordanhymbrorum⁸ episcopi, fidem et sacramenta Christi suscepit, atque haec, usquedum ad eius uisionem peruenire meruit, intemerata seruauit.

¹ qui aliquando C. N. W¹. D¹. &c.; quae aliquando H.
² anno . . . est *om.* C. ³ religiosa C. ⁴ streneshalh C;
streanaeshalh N. ⁵ partione M. C. B; portione edd.
⁶ eduuini C. ⁷ heririci C. N. ⁸ nordam- M.

Quae cum, relicto habitu saeculari, illi soli seruire decreuisset, secessit ad prouinciam Orientalium Anglorum, erat namque propinqua regis illius, desiderans exinde, siquo modo posset, derelicta patria et omnibus, quaecumque habuerat, Galliam peruenire, atque in monasterio Cale peregrinam pro Domino uitam ducere, quo facilius perpetuam in caelis patriam posset mereri¹. Nam et in eodem monasterio soror ipsius Heresuid², mater Alduulfi³ regis Orientalium Anglorum, regularibus subdita disciplinis, ipso tempore coronam expectabat aeternam; cuius aemulata exemplum, et ipsa proposito peregrinandi annum totum in praefata prouincia retenta est; deinde ab Aidano episcopo patriam reuocata accepit locum unius familiae ad septentrionalem | plagam Uiuri⁴ fluminis, ubi aequo anno uno monachicam cum perpauca sociis uitam agebat.

Story of
her life.

f. 89 a.

Post haec facta est abbatissa in monasterio, quod uocatur Heruteu⁵; quod uidelicet monasterium factum erat non multo ante a religiosa Christi famula Heiu, quae prima feminarum fertur in prouincia Nordanhymbrorum⁶ propositum uestemque sanctimonialis habitus, consecrante Aidano episcopo, suscepisse. Sed illa post non multum tempus facti monasterii⁷ secessit ad ciuitatem Calcariam, quae a gente Anglorum Kælcacestir⁸ appellatur⁹, ibique sibi mansionem instituit. Praelata autem regimini monasterii illius famula Christi Hild, mox hoc regulari uita per omnia, prout a doctis uiris discere poterat, ordinare curabat; nam et episcopus Aidan, et quique nouerant eam religiosi, pro insita ei sapientia et amore diuini famulatus, sedulo eam uisitare, obnixè amare, diligenter erudire solebant.

¹ meriri M¹. ² -suit C; heri- B. ³ aldulfi C. ⁴ uuiuri C. ⁵ heortestig B². ⁶ nard- M¹. ⁷ -ri M¹. ⁸ kaelca- B; helcacestir C¹; helcaceaster D. &c.; cealca- C²; kaelcaestir N.
⁹ uocatur C. D. &c.

Cum ergo aliquot annos huic monasterio regularis uitae institutioni multum intenta praeesset, contigit eam suscipere etiam construendum siue ordinandum monasterium in loco, qui uocatur Streaneshalch ¹, quod opus sibi iniunctum non segniter inpleuit. Nam eisdem, quibus prius monasterium, etiam hoc disciplinis uitae regularis instituit; et quidem multam ² ibi quoque iustitiae, pietatis, et castimoniae, ceterarumque uirtutum, sed maxime pacis et caritatis custodiam docuit; ita ut in exemplum primitiuae ecclesiae nullus ibi diues, nullus esset egens, omnibus essent omnia communia, cum nihil cuiusquam esse uideretur proprium. Tantaque autem erat ipsa prudentiae, ut non solum mediocres quique in necessitatibus suis, sed etiam reges ac principes nonnumquam ab ea consilium quaererent, et inuenirent. Tantum lectioni diuinarum scripturarum suos uacare subditos, tantum operibus iustitiae se exercere faciebat, ut facillime uiderentur ibidem, qui ³ ecclesiasticum ⁴ gradum, hoc est altaris officium, apte subirent, plurimi posse repperiri.

Famous
men
educated
under her.

Denique V ex eodem monasterio postea episcopos uidimus, et hos omnes singularis meriti ac sanctitatis uiros, quorum haec sunt nomina, Bosa, Aetla, Oftfor, Iohannes, et Uilfrid. De primo supra diximus, quod Eboraci ⁵ fuerit consecratus antistes; de secundo breuiter intimandum, quod in episcopatum Dorcicaestræ ⁶ fuerit ordinatus; de ultimis infra dicendum est, quod eorum primus Hagustaldensis ⁷, secundus Eboracensis ⁵ ecclesiae sit ordinatus episcopus. De medio nunc dicamus, quia, cum in utroque Hildae ⁸ abbatis monasterio lectioni et obseruationi scripturarum operam dedisset, tandem perfectiora desiderans, uenit

Act. iv.
32-34; c.
ii. 44-45

¹ -halh C; streanaeshalch B. N. ² multa B. ³ qui et M.
⁴ ecclesiasticum M. ⁵ ebur- C. N. ⁶ -cæstre C; dorci-
cæstre N. ⁷ ag- N. ⁸ hildixe N.

Cantium ad archiepiscopum beatae recordationis Theodorum; ubi postquam aliquandiu lectionibus sacris uacauit, etiam Romam adire curauit, quod eo tempore magnae uirtutis aestimabatur; et inde cum rediens Brittaniam adisset, diuertit ad prouinciam Huiciorum, cui tunc rex Osric praefuit; ibique uerbum fidei praedicans, simul et exemplum uiuendi sese uidentibus atque audientibus exhibens, multo tempore mansit. Quo tempore antistes prouinciae illius, uocabulo Bosel¹, tanta erat corporis infirmitate depressus, ut officium episcopatus per se implere non posset; propter quod omnium iudicio praefatus uir in episcopatum pro eo electus, ac iubente Aedilredo² rege per Uilfridum beatae memoriae antistitem, qui tunc temporis Mediterraneorum Anglorum episcopatum gerebat, ordinatus est; pro eo, quod archiepiscopus Theodorus iam defunctus erat, et necdum alius pro eo ordinatus episcopus. In quam uidelicet prouinciam paulo ante, hoc est ante praefatum uirum Dei Boselum, uir strenuissimus ac³ doctissimus atque excellentis ingenii uocabulo Tatfrid⁴, de eiusdem abbatisae monasterio electus est antistes; sed, priusquam ordinari posset, morte inmatura praereptus est.

Non solum ergo praefata Christi ancilla et abbatissa Hild, quam omnes, qui nouerant, ob insigne pietatis et gratiae matrem uocare consueuerant, in suo monasterio uitae exemplo praesentibus extitit; sed etiam plurimis longe⁵ manentibus, ad quos felix industriae ac uirtutis eius rumor peruenit, occasionem salutis et correctionis ministravit. Oportebat namque impleri somnium, quod mater eius Bregusuid⁶ in infantia eius uidit. Quae cum uir eius Hereric⁷ exularet sub rege Brettonum Cerdice, ubi et ueneno periit, uidit per somnium.

Her wide
influence.

¹ boseli B (?).

² aedil- C².

³ et M.

⁴ -frið C².

⁵ longius C; -guis N.

⁶ -suit C; uel beorhtsuid B².

⁷ heririe N.

quasi subito sublatum eum quaesierit cum omni diligentia, nullumque eius uspiam uestigium¹ apparuerit. Uerum cum solertissime illum quaesierit, extemplo se repperire sub ueste sua monile pretiosissimum; quod, dum attentius consideraret, tanti fulgore luminis refulgere uidebatur, ut omnes Britanniae fines illius gratia splendoris inpleret. Quod nimirum somnium ueraciter in filia eius, de qua loquimur, expletum est; | cuius uita non sibi solummodo, sed multis bene uiuere uolentibus exempla operum lucis prae-
f. 90 a.

Her long
illness and
death.

Uerum illa cum multis annis huic monasterio praeesset, placuit pio prouisori salutis nostrae sanctam eius animam longa etiam infirmitate carnis examinari, ut, iuxta exemplum apostoli, uirtus eius in infirmitate perficeretur. Percussa etenim febribus acri coepit ardore fatigari², et per sex continuos annos eadem molestia laborare non cessabat; in quo toto³ tempore numquam ipsa uel conditori suo gratias agere, uel commissum sibi gregem et puplice et priuatim docere praetermittebat. Nam suo praedocta exemplo, monebat omnes⁴ et in salute accepta corporis Domino⁵ obtemperanter seruiendum, et in aduersis rerum siue infirmitatibus, membrorum fideliter Domino esse gratias semper⁶ agendas. VII^o ergo suae infirmitatis anno, conuerso ad interanea dolore, ad diem peruenit ultimum, et circa galli cantum, percepto uiatico sacrosanctae communionis, cum arcessitis⁷ ancillis Christi, quae erant in eodem monasterio, de seruanda eas inuicem, immo cum omnibus pace euangelica ammoneret; inter uerba exhortationis laeta mortem uidit, immo, ut uerbis Domini loquar, de morte transiuit
Ioh. v.

¹ -giam M. ² -re M¹. ³ toto om. M¹. ⁴ omnes om. M¹.
⁵ domino om. M¹. ⁶ semper, added on margin M.
⁷ accersitis C. N².

Visions
connected
with her
death.

Qua uidelicet nocte Dominus omnipotens obitum ipsius in alio longius posito monasterio, quod ipsa eodem anno construxerat, et appellatur Hacan¹, manifesta uisione reuelare dignatus est. Erat in ipso monasterio quaedam sanctimonialis femina, nomine Begu², quae XXX et amplius annos dedicata³ Domino uirginitate, in monachica conuersione seruiebat. Haec tunc in dormitorio sororum pausans, audiuit subito in aere notum campanae sonum, quo ad orationes excitari uel conuocari solebant, cum quis eorum de saeculo fuisset euocatus; apertisque, ut sibi uidebatur, oculis, aspexit, detecto domus culmine, fusam desuper lucem⁴ omnia repleuisse; cui uidelicet luci dum sollicita intenderet, uidit animam praefatae Dei famulae in ipsa luce, comitantibus ac ducentibus angelis, ad caelum ferri. Cumque somno excussa uideret⁵ ceteras pausantes circa se sorores, intellexit uel in somnio, uel in uisione mentis ostensum sibi esse, quod uiderat. Statimque exurgens, nimio timore perterrita, cucurrit ad uirginem, quae tunc monasterio abbatissae uice praefuit, cui nomen erat Frigyd⁶, fletuque ac lacrimis multum perfusa, | ac suspiria longa trahens, nuntiauit matrem illarum omnium Hild⁷ abbatissam iam migrasse de saeculo, et se aspectante cum luce inmensa, ducibus angelis, ad aeternae limina lucis et supernorum consortia ciuium ascendisse. Quod cum illa audisset, suscitauit cunctas sorores, et in ecclesiam conuocatas orationibus ac psalmis pro anima matris operam dare monuit. Quod cum residuo noctis tempore diligenter agerent, uenerunt primo diluculo fratres, qui eius obitum nuntiarent, a loco, ubi⁸ defuncta est. At illae respondentes dixerunt se prius eadem cognouisse; et,

¹ haconos C.² begið B².³ dicata N.⁴ luce M.⁵ uidit C.⁶ -gyð C; -gid N.⁷ hildrudam N².⁸ ubi

added on margin M.

cum exponerent per ordinem, quomodo haec uel quando didicissent, inuentum est, eadem hora transitum eius illis ostensum esse per uisionem, qua illam referebant exisse de mundo. Pulchraque rerum concordia procuratum est diuinitus, ut, cum illi exitum eius de hac uita uiderent, tunc isti introitum eius in perpetuam animarum uitam cognoscerent. Distant autem inter se monasteria haec XIII ferme milibus passuum.

Ferunt autem, quod eadem nocte, in ipso quoque monasterio, ubi praefata Dei famula obiit, cuidam uirginum Deo deuotarum, quae illam inmenso amore diligebat, obitus illius in uisione apparuerit, quae animam eius cum angelis ad caelum ire conspexerit, atque hoc ipsa, qua factum est, hora his, quae secum erant, famulis Christi manifeste narrauerit, easque ad orandum pro anima eius, etiam priusquam cetera congregatio eius obitum cognouisset, excitauerit. Quod ita fuisse factum mox congregationi mane facto innotuit. Erat enim haec ipsa hora cum aliis nonnullis Christi ancillis in extremis monasterii¹ locis seorsum posita, ubi nuper uenientes ad conuersionem² feminae solebant probari, donec regulariter institutae in societatem congregationis susciperentur.

CAP. XXII [XXIV].

Quod³ in monasterio eius fuerit frater, cui donum canendi sit diuinitus concessum.

Story of
Cædmon,
the cow-
herd bard
of Whitby.

IN huius monasterio abbatissae fuit frater quidam diuina gratia specialiter insignis, quia⁴ carmina religioni et pietati apta facere solebat; ita ut, quicquid ex diuinis litteris per interpretes disceret, hoc ipse post pusillum uerbis poeticis maxima suauitate et

¹ -ri M. ² conuersionem O₃₋₄ &c. ³ This title is omitted in the capitula of B. ⁴ qui N; quia with the a deleted C.

91 a.
Gal. i.
; cf.
Matt. x. 8.

conpunctione conpositis, in sua, id est Anglorum, lingua proferret. Cuius carminibus multorum saepe¹ animi ad contemptum saeculi, et appetitum sunt uitae caelestis accensi. Et quidem et alii post illum in gente Anglorum religiosa poemata facere temtabant; sed | nullus eum aequiparare potuit. Namque ipse non ab hominibus, neque per hominem institutus, canendi artem didicit, sed diuinitus adiutus gratis canendi donum accepit. Unde nil umquam friuoli et superuacui poematis facere potuit, sed ea tantummodo, quae ad religionem pertinent, religiosam² eius linguam decebant. Siquidem in habitu saeculari usque ad tempora prouectoris³ aetatis constitutus, nil carminum aliquando didicerat. Unde nonnumquam in conuiuio, cum esset laetitiae causa decretum, ut omnes per ordinem cantare deberent, ille, ubi adpropinquare sibi citharam cernebat, surgebat a media caena, et egressus ad suam domum repedabat.

Quod dum tempore quodam faceret, et relictā domū conuiuii⁴ egressus esset ad stabula iumentorum, quorum ei custodia nocte illa erat delegata, ibique hora conpetenti membra dedisset sopori, adstitit ei⁵ quidam per somnium, eumque salutans, ac suo appellans nomine: ‘Caedmon⁶,’ inquit, ‘canta mihi aliquid.’ At ille respondens: ‘Nescio,’ inquit, ‘cantare; nam et ideo de conuiuio egressus huc secessi, quia cantare non poteram.’ Rursum ille, qui cum eo loquebatur, ‘Attamen,’ ait, ‘mihi⁷ cantare habes.’ ‘Quid,’ inquit, ‘debeo cantare?’ Et ille, ‘Canta,’ inquit, ‘principium creaturarum.’ Quo accepto responso, statim ipse coepit cantare in laudem Dei conditoris uersus, quos nunquam audierat, quorum⁸ iste est sensus: ‘Nunc laudare

His miracu-
lous gift
of song.

¹ saeculi C¹ saecularium C²; oft AS.

² ‘et’ rel. C.

³ profect- C.

⁴ conuiuii M.

⁵ enim ei M.

⁶ eēd- C. N.

⁷ mihi om. C.

⁸ From quorum to ceruical, p. 262, inclusive is wanting in H₁, owing to the loss of a leaf.

debemus auctorem regni caelestis, potentiam Creatoris et consilium illius, facta Patris gloriae. Quomodo ille, cum sit aeternus Deus, omnium miraculorum auctor extitit, qui primo filiis hominum caelum pro culmine tecti, dehinc terram custos humani¹ generis omnipotens creauit.' Hic est sensus, non autem ordo ipse uerborum, quae dormiens ille canebat; neque enim possunt carmina, quamuis optime composita, ex alia in aliam linguam ad uerbum sine detrimento sui decoris ac dignitatis transferri. Exurgens autem a somno, cuncta, quae dormiens cantauerat, memoriter retinuit, et eis mox plura in eundem modum uerba Deo digni carminis adiunxit.

Ueniensque mane ad uilicum, qui sibi praeerat, quid doni percepisset, indicauit, atque ad abbatissam perductus, iussus est, | multis doctioribus uiris² praesenti- f. 91 b.
bus, indicare somnium, et dicere carmen, ut uniersorum iudicio, quid uel unde esset, quod referebat, probaretur. Uisumque est omnibus caelestem ei a Domino concessam esse³ gratiam. Exponebantque illi quendam sacrae historiae siue doctrinae sermonem, praecipientes eum, si posset, hunc in modulationem carminis transferre. At ille suscepto negotio abiit, et mane rediens, optimo carmine, quod iubebatur, compositum reddidit. Unde mox abbatissa amplexata⁴ gratiam Dei in uiro, saecularem illum habitum relinquere, et monachicum suscipere propositum docuit, susceptumque in monasterium cum omnibus suis fratrum cohorti adsociauit, iussitque illum seriem sacrae historiae doceri. At ipse cuncta, quae audiendo discere poterat, rememorando secum, et quasi mundum animal ruminando, in carmen dulcissimum conuertebat, suauiusque resonando doctores suos uicissim auditores sui faciebat. Canebat autem de creatione mundi, et origine humani generis,

He becomes
a monk.

¹ hominum N¹. ² doctoribus *for* doct. uiris N. ³ esse
om. M¹. ⁴ -ta est M.

et tota genesis història, de egressu Israel ex Aegypto, et ingressu in terram repromissionis, de aliis plurimis sacrae scripturae historiis, de incarnatione dominica, passione¹, resurrectione, et ascensione in caelum, de Spiritus Sancti aduentu, et apostolorum doctrina. Item de terrore futuri iudicii, et horrore poenae gehennalis, ac dulcedine regni caelestis multa carmina faciebat; sed et alia perplura de beneficiis et iudiciis diuinis, in quibus cunctis homines ab amore scelerum abstrahere, ad dilectionem uero et solertiam bonae actionis excitare curabat. Erat enim uir multum religiosus, et regularibus disciplinis humiliter subditus; aduersum uero illos, qui aliter facere uolebant, zelo magni feruoris accensus; unde et pulchro uitam suam fine conclusit.

Nam propinquantē hora sui decessus, XIII diebus praeueniente corporea infirmitate pressus est, adeo tamen moderate, ut et loqui toto eo² tempore posset, et ingredi. Erat autem in proximo casa, in qua infirmiores et qui prope morituri esse uidebantur, induci solebant. Rogauit ergo ministrum suum uespere incumbente, nocte qua de saeculo erat exiturus, | ut in ea sibi locum quiescendi praeepararet; qui miratus, cur hoc rogaret, qui nequaquam adhuc moriturus esse uidebatur, fecit tamen, quod dixerat. Cumque ibidem positi uicissim aliqua gaudente animo, una cum eis, qui ibidem ante³ inerant, loquerentur ac iocarentur, et iam mediae noctis tempus esset transcendens, interrogauit, si eucharistiam intus haberent. Respondebant: ‘Quid opus est eucharistia? neque enim mori adhuc habes, qui tam hilariter nobiscum uelut sospes loqueris.’ Rursus ille: ‘Et tamen,’ ait, ‘afferte mihi eucharistiam.’ Qua accepta in manu, interrogauit, si omnes placidum erga se animum, et sine querela controuersiae ac rancoris haberent. Respondebant

Story of
his death.

¹ passione et B.

² eo toto M.

³ antea C; ante ea N.

omnes placidissimam se mentem ad illum, et ab omni ira remotam habere, eumque uicissim rogabant placidam erga ipsos mentem habere. Qui confestim respondit: 'Placidam ego mentem, filioli, erga omnes Dei famulos gero.' Sicque se caelesti munens uiatico, uitae alterius ingressui parauit; et interrogauit, quam prope esset hora, qua fratres ad dicendas Domino¹ laudes nocturnas excitari deberent. Respondebant: 'Non longe est.' At ille: 'Bene, ergo expectemus horam illam.' Et signans se signo sanctae crucis reclinauit caput ad ceruical, modicumque obdormiens ita cum silentio uitam finiuit. Sicque factum est, ut, quomodo simplici ac pura mente tranquillaque deuotione Domino seruiret, ita etiam tranquilla morte mundum relinquens ad eius uisionem ueniret, illaque lingua, quae tot salutaria uerba in laudem Conditoris composuerat, ultima quoque uerba in laudem ipsius, signando² sese, et spiritum suum in manus eius commendando clauderet; qui etiam praescius sui obitus extitisse ex his, quae narrauimus, uidetur.

CAP. XXIII [XXV].

Qualis uisio cuidam uiro Dei apparuerit, priusquam monasterium Coludanae³ urbis esset incendio consumptum.

Colding-
ham de-
stroyed by
fire.

HIS temporibus monasterium uirginum, quod Coludi Urbem cognominant, cuius et supra meminimus, per culpam incuriae flammis absumptum est. Quod tamen a malitia inhabitantium in eo⁴, et praecipue illorum, qui maiores esse uidebantur, contigisse, omnes, qui nouere, facillime potuerunt aduertere. Sed non defuit puniendis admonitio diuinae pietatis, qua correcti⁵ per ieiunia, fletus, et preces iram a se, instar Nineuitarum, iusti Iudicis auerterent.

cf. Ps.
cvi. 34

cf. Ion.
iii. 5-10

¹ deo C.
O₁₁₋₁₂ O₁₇.

² signando om. C. O₁¹. D. &c.; signans O₁². O₈.
³ -ne M. ⁴ ea M. ⁵ -repti N¹.

f. 92 b.

Erat namque in eodem | monasterio uir de genere Scottorum, Adamnanus uocabulo, ducens uitam in continentia et orationibus multum Deo deuotam, ita ut nil umquam cibi uel potus, excepta die dominica et quinta sabbati, perciperet, saepe autem noctes integras peruigil in oratione transigeret. Quae quidem illi districtio uitae artioris, primo ex necessitate emendandae suae prauitatis obuenerat, sed procedente tempore necessitatem in consuetudinem uerterat.

Story of
Adamnan,
an Irish
Monk

cf. Matt.
iii. 7;
Luc. iii. 7.

cf. Ps.
xciv. 2.

cf. 1 Cor.
v. 5.

Siquidem in adulescentia sua sceleris aliquid commiserat, quod commissum, ubi ad cor suum rediit, grauissime exhorruit, et se pro illo puniendum a districto Iudice timebat. Accedens ergo ad sacerdotem, a quo sibi sperabat iter salutis posse demonstrari, confessus est reatum suum, petiitque, ut consilium sibi daret, quo posset fugere a uentura ira. Qui audito eius commissio dixit: 'Grande uulnus grandioris curam medellae desiderat; et ideo ieiuniis, psalmis, et orationibus, quantum uales, insiste, quo praeoccupando faciem Domini in confessione propitium eum inuenire merearis¹.' At ille, quem nimius reae conscientiae tenebat dolor, et internis peccatorum uinculis, quibus grauabatur, ocius desiderabat absolui: 'Adulescentior,' inquit, 'sum aetate, et uegetus corpore; quicquid mihi inposueris agendum, dummodo saluus fiam in die Domini, totum facile feram, etiam si totam noctem stando in precibus peragere, si integram septimanam iubeas abstinendo transigere.' Qui dixit: 'Multum est, ut tota septimana absque alimento corporis perdures; sed biduanum uel triduanum sat est obseruare ieiunium. Hoc facito, donec post modicum tempus rediens ad te, quid facere debeas, et quamdiu paenitentiae insistere tibi plenius ostendam.' Quibus dictis, et descripta illi mensura paenitendi, abiit sacerdos, et ingruente causa subita secessit Hiberniam, unde

His sin and
repentance.

¹ meriaris M.

originem duxerat, neque ultra ad eum iuxta suum conductum rediit. At ipse memor¹ praecepti eius, simul et promissi² sui, totum se lacrimis paenitentiae, uigiliis sanctis, et continentiae mancipauit; ita ut quinta solum sabbati et dominica, sicut praedixi, reficeret, ceteris septimanae diebus ieiunus permaneret. Cumque sacerdotem suum Hiberniam secessisse, ibique defunctum | esse audisset, semper ex eo tempore, iuxta f. 93 a. conductum eius memoratum, continentiae modum obseruabat; et, quod causa diuini timoris semel ob reatum conpunctus coeperat, iam causa diuini amoris delectatus praemiis indefessus agebat.

He prophesies the destruction of Coldingham,

Quod dum multo tempore sedulus exsequeretur, contigit, eum die quadam de monasterio illo longius egressum, comitante secum uno de fratribus, peracto itinere redire. Qui cum monasterio propinquarent, et aedificia illius sublimiter erecta aspicerent, solutus est in lacrimas⁴ uir Dei, et tristitiam cordis uultu indice prodebat. Quod intuens comes, quare faceret, inquisiuit. At ille: 'Cuncta,' inquit, 'haec, quae cernis, aedificia puplica uel priuata, in proximo est, ut ignis absumens in cinerem conuertat.' Quod ille audiens, mox ut intrauerunt monasterium, matri congregationis, uocabulo Aebbae⁵, curauit indicare. At illa merito turbata de tali praesagio uocauit ad se uirum, et diligentius ab eo rem, uel unde hoc ipse nosset, inquirebat. Qui ait: 'Nuper occupatus noctu uigiliis et psalmis, uidi adstantem mihi subito quendam incogniti uultus; cuius praesentia cum essem exterritus, dixit mihi, ne timerem; et quasi familiari me uoce alloquens, 'Bene facis,' inquit, 'qui tempore isto nocturnae quietis non somno indulgere, sed uigiliis et orationibus insistere maluisti.' At ego: 'Noui,'

¹ memor, *added on margin* M.
D &c.; suspic- W. O₂. O₁₉.
ēbbē N; æbbae B.

² -misi M.
⁴ -mis M¹.

³ conspic- C. N¹
⁵ aebbae C;

inquit, 'multum mihi esse necesse uigiliis salutaribus insistere, et pro meis erratibus sedulo Dominum deprecari.' Qui adiciens 'Uerum,' inquit, 'dicis, quia et tibi et multis opus est peccata sua bonis operibus redimere, et, cum cessant a laboribus rerum temporalium, tunc pro appetitu aeternorum bonorum liberius laborare; sed hoc tamen paucissimi faciunt. Siquidem modo totum hoc monasterium ex ordine perlustrans, singulorum casas ac lectos inspexi, et neminem ex omnibus praeter te erga sanitatem animae suae occupatum repperi; sed omnes prorsus, et uiri et feminae, aut somno torpent inertes, aut ad peccata uigilant. Nam et domunculæ, quæ ad orandum uel legendum factæ¹ erant, nunc in comessationum, potationum, fabulationum, et ceterarum sunt inlecebrarum cubilia conuersæ, uirgines quoque Deo dicatæ, contempta reuerentia suæ professionis, quotiescumque uacant, texendis subtilioribus indumentis | operam dant, quibus aut se ipsas ad uicem sponsarum in periculum sui status adornent, aut externorum sibi uirorum amicitiam conparent. Unde merito loco huic et habitatoribus eius grauis de caelo uindicta flammis saeuientibus præparata est.' Dixit autem abbatissa: 'Et quare non citius hoc conpertum mihi reuelare uoluisti?' Qui respondit: 'Timui propter reuerentiam tuam, ne forte nimium conturbareris; et tamen hanc consolationem habeas, quod in diebus tuis hæc plaga non superueniet.' Qua diuulgata² uisione, aliquantulum loci accolæ paucis diebus timere, et se ipsos intermissis facinoribus castigare coeperunt. Uerum post obitum ipsius³ abbatissæ redierunt ad pristinas sordes, immo sceleratiora fecerunt. Et cum dicerent, 'Pax et securitas,' extemplo præfatae ultionis sunt poena multati.

as a divine
judgement
for its cor-
ruptions.

93 b.

f. 3 Reg.
i. 12;
xi. 29.

Thess.
3

Quæ mihi cuncta sic esse facta reuerentissimus

¹ facta M.

² de- M.

³ ipsius, added on margin M.

meus compresbyter Aedgils¹ referebat, qui tunc in illo monasterio degebat. Postea autem, discedentibus inde ob desolationem plurimis incolarum, in nostro monasterio plurimo tempore conuersatus, ibidemque defunctus est. Haec ideo nostrae historiae inserenda credidimus, ut admoneremus lectorem operum Domini, quam terribilis in consiliis super filios hominum; Ps. lxxv. ne forte nos tempore aliquo carnis inlecebris seruientes, minusque Dei iudicium formidantes, repentina eius ira corripiat, et uel temporalibus damnis iuste saeuens affligat, uel ad perpetuam perditionem districtius examinaſ tollat.

CAP. XXIV [XXVI].

De morte Ecgfridi² et Hlotheri³ regum.

Egfrid
sends an
expedition
to Ireland,
A. D. 684.

ANNO dominicae incarnationis DCLXXXIII. Ecgfrid rex Nordanhymbrorum, misso Hiberniam cum exercitu duce Bercto⁴, uastauit misere gentem innoxiam, et nationi Anglorum semper amicissimam, ita ut ne ecclesiis quidem aut monasteriis manus parceret hostilis. At insulani et, quantum ualuere, armis arma repellebant, et inuocantes diuinae auxilium pietatis, caelitus se uindicari continuis diu inprecationibus postulabant. Et quamuis maledici⁵ regnum Dei possidere non possint, creditum est tamen, quod hi, qui merito impietatis suae maledicebantur, ocus Domino uindice poenas sui reatus luerent. Siquidem anno post hunc proximo idem rex, cum temere exercitum ad uastandam Pictorum prouinciam duxisset, multum prohibentibus amicis, et maxime beatae memoriae Cudbercto⁶, qui nuper fuerat ordinatus episcopus, introductus est, | simulantibus fugam hostibus, f. 94 a

1 Cor.
10; cf.
xv. 50.

¹ -gild, altered to -gils N; edgis C². B. (?). ² ecf. C. ³ -re C. ⁴ berhto C. ⁵ -fici M¹. ⁶ -bercto C; -berto N.

in angustias¹ inaccessorum montium, et cum maxima parte copiarum, quas secum adduxerat, extinctus anno aetatis suae XL., regni autem XV., die XIII. Kalendarum Iuniarum. Et quidem, ut dixi, prohibuerunt amici, ne hoc bellum iniret; sed, quoniam anno praecedente noluerat audire reuerentissimum patrem Ecgberctum², ne Scottiam nil se ledentem inpugnaret, datum est illi ex poena peccati illius, ne nunc eos, qui ipsum ab interitu reuocare cupiebant, audiret.

He is defeated and slain by the Picts, May 21, 685.

Ex quo tempore spes coepit et uirtus regni Anglorum 'fluere ac retro sublapsa referri.' Nam et Picti terram possessionis suae, quam tenuerunt Angli; et Scotti, qui erant in Brittaniam; Brettonum quoque pars nonnulla libertatem receperunt; quam et hactenus habent per annos circiter XLVI; ubi inter plurimos gentis Anglorum, uel interemtus gladio, uel seruitio addictos, uel de terra Pictorum fuga lapsos, etiam reuerentissimus uir Domini Trumuini³, qui in eos episcopatum acceperat, recessit cum suis, qui erant in monasterio Aebbercurnig⁴, posito quidem in regione Anglorum, sed in uicinia freti, quod Anglorum terras Pictorumque disternat; eosque, ubicumque poterat, amicis per monasteria commendans, ipse in saepedicto famulorum famularumque Dei monasterio, quod uocatur Streanæs-halch⁵, locum mansionis elegit; ibique cum paucis suorum in monachica districtione uitam non sibi solummodo, sed et multis utilem, plurimo annorum tempore duxit; ubi etiam defunctus, in ecclesia beati Petri apostoli iuxta honorem et uita et gradu eius condignum conditus est. Praeerat quidem tunc eidem monasterio regia uirgo Aelbfled⁶, una cum matre Eanfled⁷, quarum supra fecimus mentionem. Sed, adueniente illuc episcopo, maximum regendi auxilium,

Decline of Northumbria.

erg.
en. ii.
59.

¹ -tiam M¹. ² -berchtum C. ³ -ne B²: trium- M; trumm- N. ⁴ aeber- N. ⁵ streanes- C. ⁶ ełlfled C; alb- N; aelbfled B, with b erased. ⁷ -fledae B; enflædæ N.

Aldfrid
succeeds.

simul et suae uitae solacium deuota Deo doctrix inuenit. Successit autem Ecgfrido in regnum Aldfrid, uir in scripturis doctissimus, qui frater eius et filius Osuii regis esse dicebatur; destructumque regni statum, quamuis intra fines angustiores, nobiliter recuperauit.

Death of
Hlothhere,
Feb. 6, 685.
Anarchy in
Kent.

Quo uidelicet anno, qui est ab incarnatione dominica DCLXXXV., Hlothéri Cantuariorum rex, cum post Ecgberetum¹ fratrem suum, qui VIII annis regnauerat, ipse XII annis regnasset, mortuus erat VIII. Idus Februarias. | Uulneratus namque est in pugna f. 94 b. Australium Saxonum, quos contra eum Edric filius Ecgberti¹ adgregarat, et inter medendum defunctus. Ac post eum idem Edric anno uno ac dimidio regnauit; quo defuncto, regnum illud aliquod² temporis spatium reges dubii uel externi disperdiderunt; donec legitimus rex Uictred³, id est filius Ecgberti⁴, confortatus in regno, religione simul et industria gentem suam ab extranea inuasionē liberaret.

CAP. XXV [XXVII].

Ut uir Domini Cudbert⁵ sit episcopus factus; utque in monachica adhuc uita positus uiixerit uel docuerit.

Life of
Cuthbert.

Ipso etiam anno, quo finem uitae accepit rex Ecgfrid, episcopum, ut diximus, fecerat ordinari Lindisfarnensium ecclesiae uirum sanctum et uenerabilem Cudberetum⁶, qui in insula permodica, quae appellatur Farne, et ab eadem ecclesia nouem ferme milibus passuum in Oceano procul abest, uitam solitariam per annos plures in magna corporis et mentis continentia duxerat. Qui quidem a prima aetate pueritiae studio religiosae⁷ uitae semper ardebat, sed ab ineunte adulescentia monachicum et nomen adsumsit, et habitum.

¹ -bereht- C; -bert- N. ² aliquot M. ³ uuichtred C.
⁴ -berhti C; -berti N. ⁵ -bereht C; -breet N. ⁶ -berht- C.
⁷ -se M.

Intrauit autem primo monasterium Mailros, quod in ripa Tuidi fluminis positum tunc abbas Eata, uir omnium mansuetissimus ac simplicissimus, regebat, qui postea episcopus Hagustaldensis¹ siue Lindisfarnensis ecclesiae factus est, ut supra memorauimus; cui tempore illo propositus Boisil magnarum uirtutum et prophetici spiritus sacerdos fuit. Huius discipulatu Cudberet² humiliter subditus, et scientiam ab eo scripturarum, et bonorum operum sumsit exempla.

He becomes
a monk,
A. D. 651,

Qui postquam migravit ad Dominum, Cudberet³ eidem monasterio factus propositus, plures et auctoritate magistri, et exemplo suae actionis regularem instituebat ad uitam. Nec solum ipsi monasterio regularis uitae monita, simul et exempla praebebat, sed et uulgus circumpositum longe lateque a uita stultae consuetudinis ad caelestium gaudiorum conuertere curabat amorem. Nam et multi fidem, quam habebant, iniquis profanabant operibus; et aliqui etiam tempore mortalitatis, neglectis fidei sacramentis, quibus erant inbuti, ad erratica idolatriae medicamina concurrebant; quasi missam a Deo conditore plagam per incantationes uel fylacteria uel alia quaelibet daemonicae artis arcana cohibere ualerent. Ad utrorumque ergo corrigendum errorem, crebro ipse de monasterio¹ egressus, aliquoties equo sedens, sed saepius pedes incedens, circumpositas ueniebat ad uillas, et uiam ueritatis praedicabat errantibus; quod ipsum etiam Boisil⁴ suo tempore facere consueuerat. Erat quippe moris eo tempore populis Anglorum, ut ueniente in uillam clerico uel presbytero, cuncti ad eius imperium uerbum audituri confluerent; libenter ea, quae dicerentur, audirent; libentius, quae audire et intellegere poterant, operando sequerentur. Porro Cudbercto² tanta erat dicendi⁵ peritia, tantus amor persuadendi, quae coeperat, tale uultus angelici lumen, ut nullus praesentium latebras ei sui cordis celare prae-

and prior of
Melrose.

His mis-
sionary
zeal.

¹ ag- N¹.

² -berht- C.

³ -bercht C.

⁴ bosil C.

⁵ dicendi, added on margin M; doc- C², and so Vita Cudb.

sumeret; omnes palam, quae gesserant, confitendo proferrent, quia nimirum haec eadem illum latere nullo modo putabant; et confessa dignis, ut imperabat, poenitentiae fructibus abstergerent. Solebat autem ea maxime loca peragraré, illis praedicare in uiculis, qui in arduis asperisque montibus procul positi aliis horrore erant ad uisendum, et paupertate pariter ac rusticitate sua doctorum arcebant accessum. Quos tamen ille pio libenter mancipatus labori, tanta doctrinae solertis excolebat industria, ut de monasterio egressus, saepe ebdomade integra, aliquando duabus uel tribus, nonnumquam etiam mense pleno domum non rediret; sed demoratus in montanis, plebem rusticam uerbo praedicationis simul et opere uirtutis ad caelestia uocaret.

cf. Luc.
iii. 8;
Matt.
iii. 8.

He becomes
prior of
Lindis-
farne.

Cum ergo uenerabilis Domini famulus multos in Mailro-
nensi¹ monasterio degens annos magnis uirtutum signis
effulgeret, transtulit eum reuerentissimus abbas ipsius
Eata ad insulam Lindisfarnensium, ut ibi quoque fratri-
bus custodiam disciplinae regularis et auctoritate pro-
positi intimaret et propria actione praemonstraret.
Nam et ipsum locum tunc idem reuerentissimus pater
abbatis iure regebat. Siquidem a temporibus ibidem
antiquis, et episcopus cum clero, et abbas solebat
manere cum monachis; qui tamen et ipsi ad curam
episcopi familiariter pertinerent. Quia nimirum Aidan,
qui primus eius loci episcopus fuit, cum monachis illuc
et ipse monachus adueniens monachicam in eo conuersa-
tionem instituit; quomodo et prius beatus pater
Augustinus in Cantia fecisse noscitur, scribente ei f. 95 b.
reuerentissimo papa Gregorio, quod et supra posuimus.
'Sed quia tua fraternitas,' inquit, 'monasterii regulis
erudita seorsum fieri non debet a clericis suis, in ecclesia
Anglorum, quae nuper auctore Deo ad fidem perducta est,
hanc debet conuersationem instituere, quae initio nascentis
ecclesiae fuit patribus nostris; in quibus nullus eorum ex

ib. c. 16

Act. iv.
32-34; cf.
ii. 44, 45.

¹ -rosensi C. N., and so Vita Cudb.

*his, quae possidebant*¹, *aliquid suum esse dicebat, sed erant eis*² *omnia*³ *communia.*'

CAP. XXVI [XXVIII].

*Ut idem in uita anchoretica et fontem de arente terra orando produxerit, et segetem*⁴ *de labore manuum ultra tempus serendi acceperit.*

EXIN Cudberct⁵ crescentibus meritis religiosae intentionis, ad anchoriticae quoque contemplationis, quae diximus, silentia secreta peruenit. Uerum⁶ quia de uita illius et uirtutibus ante annos plures sufficienter et uersibus heroicis, et simplici oratione conscripsimus, hoc tantum in praesenti commemorare satis sit, quod aditurus insulam protestatus est fratribus, dicens: 'Si mihi diuina gratia in loco illo donauerit, ut de opere manuum mearum uiuere queam, libens ibi morabor; sin alias, ad uos citissime Deo uolente reuertar.' Erat autem locus et aquae prorsus et frugis et arboris inops, sed et spirituum malignorum frequentia humanae habitationi minus accommodus; sed ad uotum uiri Dei habitabilis per omnia factus est, siquidem ad aduentum eius spiritus recessere maligni. Cum autem ipse sibi ibidem expulsis hostibus mansionem angustam circumuallante aggere *et domus in ea necessarias, iuuante fratrum manu, id est oratorium et habitaculum commune, construxisset, iussit fratres in eiusdem habitaculi pauimento foueam facere; erat autem tellus durissima et saxosa, cui nulla omnino spes uenae fontanae uideretur inesse. Quod dum facerent, ad fidem et preces famuli Dei, alio die aqua plena inuenta est, quae usque ad hanc diem sufficientem cunctis illo aduenientibus gratiae suae caelestis copiam ministrat. Sed et ferramenta sibi ruralia cum frumento adferri rogauit, quod dum praeparata terra tempore congruo*

Cuthbert becomes an anchorite on Farne Island.

Miracles.

¹ possed- M. ² illis M; Vita Cudb.; eis. sup., p. 49. ³ omnia om. M. ⁴ segitem M. ⁵ -berht C. ⁶ D & c. begin the new chapter with uerum.

cf. Vita Cudb. c. 19.

ib. c. 17.

ib. c. 18.

ib. c. 19.

seminaret, nil omnino, non dico spicarum, sed ne herbae quidem ex eo germinare usque ad aestatis tempora contigit. Unde uisitantibus se ex more fratribus hordeum iussit adferri, si forte uel natura soli illius, uel uoluntas esset superni | largitoris, ut illius frugis ibi f. 96 a. potius seges oriretur. Quod dum sibi adlatum ultra omne tempus serendi, ultra omnem spem fructificandi eodem in agro sereret, mox copiosa seges exorta desideratam proprii laboris uiro Dei refectionem praebebat.

He is
elected
Bishop,
A. D. 684.

Cum¹ ergo multis ibidem annis Deo solitarius seruiret, (tanta autem erat altitudo aggeris, quo mansio eius erat uallata, ut caelum tantum ex ea, cuius introitum sitiebat, aspicere posset), contigit, ut congregata ib. c. 24. synodo non parua sub praesentia regis Ecgrfridi iuxta fluuium² Alne, in loco, qui dicitur Adtuifyrði³, quod significat 'ad duplex uadum,' cui beatae memoriae Theodorus archiepiscopus praesidebat, unanimo⁴ omnium consensu ad episcopatum ecclesiae Lindisfarnensis eligeretur. Qui cum multis legatariis ac litteris ad se praemissis nequaquam suo monasterio posset erui, tandem rex ipse praefatus, una cum sanctissimo antistite Trumuine⁵, nec non et aliis religiosis ac potentibus uiris insulam nauigauit. Conueniunt et de ipsa insula Lindisfarnensi in hoc ipsum multi de fratribus, genuflectunt omnes, adiurant per Dominum, lacrimas fundunt, obsecrant; donec ipsum quoque lacrimis plenum dulcibus extrahunt latebris, atque ad synodum pertrahunt. Quo dum perueniret, quamuis multum renitens⁶, unanima cunctorum uoluntate superatur, atque ad suscipiendum episcopatus officium collum submittere compellitur; eo maxime uictus sermone, quod famulus Domini Boisil⁷, cum ei mente prophetica cuncta, ib. c. 22. quae eum essent superuentura, patefaceret⁸, antistitem quoque eum futurum esse praedixerat. Nec tamen ib. c. 24.

¹ O₁². O₆. D &c., make a new chapter here. with a fresh capitulum.

² flumen N. ³ -firdi N. ⁴ uno animo M. ⁵ trumuim N.

⁶ paenitens C. W¹. ⁷ boisel C. ⁸ -fecerit M¹; -facierit M².

statim ordinatio decreta, sed peracta hieme, quae imminabat, in ipsa sollemnitate paschali completa est Eboraci sub praesentia praefati regis Ecgfridi, conuenientibus ad consecrationem eius VII episcopis, in quibus beatæ memoriae Theodorus primatum tenebat. Electus est autem primo in episcopatum Hagustaldensis ecclesiae pro Tunbereto¹, qui ab episcopatu fuerat depositus; sed quoniam ipse plus Lindisfarnensi ecclesiae, in qua conuersatus fuerat, dilexit praefici, placuit, ut Eata reuerso ad sedem ecclesiae Hagustaldensis, cui regendae primo fuerat ordinatus, Cudberet² ecclesiae Lindisfarnensis gubernacula susciperet.

Con-
secrated,
March 26,
685.

Qui susceptum episcopatus gradum ad imitationem³ beatorum apostolorum | uirtutum ornabat operibus. Commisam namque sibi⁴ plebem, et orationibus protegebat adsiduus, et admonitionibus saluberrimis ad caelestia uocabat. Et, quod maxime doctores iuuare solet, ea, quae agenda docebat, ipse prius agendo praemonstrabat. Erat quippe ante omnia diuinæ caritatis igne feruidus, patientiae uirtute modestus, orationum deuotioni solertissime intentus, affabilis omnibus, qui ad se consolationis gratia ueniebant; hoc ipsum quoque orationis loco ducens, si infirmis fratribus opem suae exhortationis tribueret; sciens, quia, qui dixit: 'Diliges Dominum Deum tuum,' dixit et: 'Diliges proximum⁵.' Erat abstinentiae castigatione insignis, erat gratia compunctionis semper ad caelestia suspensus. Denique cum sacrificium Deo uictimae salutaris offerret, non eleuata in altum uoce, sed profusis ex imo⁶ pectore lacrimis, Domino sua uota commendabat.

His life as
bishop.

¹ -berhto C; trum- N. ² -berht C. ³ -ne M. ⁴ sibe M¹.
⁵ tuum, add. C. B². ⁶ intimo N¹.

CAP. XXVII [XXIX].

*Ut idem iam episcopus obitum suum proxime futurum Heribercto¹
anchoritae praedixerit.*

He returns
to Farne,
A. D. 687.

DUOBUS autem annis in episcopatu peractis repetiit insulam ac monasterium suum, diuino admonitus oraculo, quia dies sibi mortis, uel uitae magis illius, quae sola uita dicenda est, iam adpropicaret introitus; sicut ipse quoque tempore eodem nonnullis, sed uerbis obscurioribus, quae tamen postmodum manifeste intellegerentur, solita sibi simplicitate pandebat; quibusdam autem hoc idem etiam manifeste reuelabat.

Vita.
Cudb.
cc. 36-

Herbert the
anchorite
of Derwent-
water.

Erat enim² presbyter uitae uenerabilis nomine Heriberct³, iamdudum uiro Dei spiritalis amicitiae foedere copulatus; qui, in insula stagni illius pergrandis, de quo Deruentionis⁴ fluiui primordia erumpunt, uitam ducens solitariam, annis singulis eum uisitare, et monita ab eo perpetuae salutis audire solebat. Hic cum audiret eum ad ciuitatem Lugubaliam deuenisse, uenit ex more, cupiens salutaribus eius exhortationibus ad superna desideria magis magisque accendi. Qui dum sese alterutrum caelestis uitae poculis debriarent, dixit inter alia antistes: 'Memento, frater Heriberct⁵, ut modo, quicquid opus habes, me interrogas mecumque loquaris; postquam enim ab inuicem digressi fuerimus, non ultra nos in hoc saeculo carnis obtutibus inuicem aspiciemus. Certus sum namque, quia⁶ tempus meae resolutionis instat, et uelox est depositio tabernaculi mei.' Qui haec audiens prouolutus est eius uestigiis, | et fusis cum gemitu lacrimis: 'Obsecro,' inquit,

ib. c. 2.

His last
interview
with
Cuthbert.

² Pet. i.
¹⁴

f. 97 a.

¹ here- B. C. N; -berehto C. ² N begins the new chapter with erat; so R₂. D. &c., autem N. R₂. Vita Cudb. ³ -berect C; -bereet N¹. ⁴ dor- C. ⁵ here- C. N; -berect C. ⁶ quam M.

transeamus ad caelos. Nosti enim, quia ad tui oris imperium semper uiuere studui¹, et, quicquid ignorantia uel fragilitate² deliqui, aequae ad tuae uoluntatis examen mox emendare curavi.' Incubuit precibus antistes, statimque edoctus in spiritu inpetrasse se, quod petebat a Domino : 'Surge,' inquit, 'frater mi, et noli plorare, sed gaudio gaude, quia, quod rogauimus, superna nobis clementia donauit.'

Cuius promissi et prophetiae ueritatem sequens rerum astruxit euentus ; quia et digredientes ab inuicem non se ultra corporaliter uiderunt, et uno eodemque die, hoc est XIII^o Kalendarum Aprilium, egredientes e corpore spiritus eorum mox beata inuicem³ uisione coniuncti sunt, atque angelico ministerio pariter ad regnum caeleste translati. Sed Heriberct⁴ diutina prius infirmitate decoquitur ; illa, ut credibile est, dispensatione dominicae pietatis, ut, siquid minus haberet meriti a beato Cudbercto⁵, suppleret hoc castigans longae egritudinis dolor ; quatinus aequatus gratia suo intercessori, sicut uno eodemque tempore cum eo de corpore egredi, ita etiam una atque indissimili sede perpetuae beatitudinis meruisset recipi.

Their death
on the same
day, March
20, 687.

Obiit autem pater reuerentissimus in insula Farne, multum deprecatus fratres, ut ibi quoque sepeliretur, ubi non paruo tempore pro domino militaret⁶. Attamen tandem eorum precibus uictus assensum dedit, ut ad insulam Lindisfarnensium relatus, in ecclesia deponeretur. Quod dum factum esset, episcopatum ecclesiae illius anno uno seruabat uenerabilis antistes Uilfrid, donec eligeretur, qui pro Cudbercto⁵ antistes ordinari deberet.

Ordinatus est autem post haec Eadberct⁵ uir scientia scripturarum diuinarum⁷ simul et praeceptorum caelestium obseruantia, ac maxime elimosynarum operatione

Eadbert
succeeds
Cuthbert.

¹ studiui M. ² fragill- M. ³ spiritus . . . inuicem om. B.

⁴ v. note⁵, p. 274.

⁵ -bercht- C.

⁶ -rat H₁. O₂. O₄. &c.

⁷ diu. script. M.

insignis ; ita ut iuxta legem omnibus annis decimam non solum quadrupedum, uerum etiam frugum omnium, atque pomorum, nec non et uestimentorum partem pauperibus daret.

CAP. XXVIII [XXX].

*Ut corpus illius post XI annos sepulturae sit corruptionis immune repper-
tum ; nec multo post successor episcopatus eius de mundo transierit.*

Transla-
tion of St.
Cuthbert.
His body
found un-
corrupted,
March 20,
698.

UOLENS autem latius demonstrare diuina dispensatio, quanta in gloria uir Domini Cudberct¹ post mortem uiueret, cuius ante mortem | uita sublimis crebris etiam miraculorum patebat indiciiis, transactis sepulturae eius annis² XI, inmisit in animo fratrum, ut tollerent ossa illius, quae more mortuorum consumto iam et in puluerem redacto corpore reliquo sicca inuenienda putabant ; atque in nouo recondita loculo in eodem quidem loco, sed supra pauimentum dignae uenerationis gratia locarent. Quod dum sibi placuisse Eadbercto¹ antistiti³ suo referrent, adnuit consilio eorum, iussitque, ut die depositionis eius hoc facere meminissent.' Fecerunt autem ita, et aperientes sepulchrum, inuenerunt corpus totum, quasi adhuc uiueret, integrum et flexibilibus⁴ artuum compagibus multo dormienti quam mortuo similis ; sed et uestimenta omnia, quibus indutum erat, non solum intemerata, uerum etiam prisca nouitate et claritudine⁵ miranda parebant. Quod ubi uidere fratres, nimio mox timore perculsi, festinarunt referre antistiti, quae inuenerant⁶. Qui tum forte in remotiore ab ecclesia loco refluus undique pelagi fluctibus cincto, solitarius manebat. In hoc etenim semper quadragesima⁷ tempus agere, in hoc XL ante dominicum natale dies in magna continentiae, orationis, et lacrimarum deuotione transigere solebat ; in quo etiam uenerabilis

Vita
Cudb.
c. 42.
f. 97 b.

¹ -bercht- C.

² annis, added on margin M.

³ -te M.

flexilibus M.

⁵ claritate M¹. C.

⁶ -runt M. C.

⁷ XL^{mae} M.

*praedecessor*¹ *eius Cudberct*², *priusquam insulam Farne peteret, aliquandiu secretus Domino militabat.*

*Adtulerunt autem ei et partem indumentorum, quae corpus sanctum ambierant, quae cum ille et munera gratanter acciperet, et miracula libenter audiret, nam et ipsa indumenta quasi patris adhuc corpori circumdata miro deosculabatur affectu, 'Noua,' inquit, 'indumenta corpori pro his, quae tulistis, circumdate, et sic reponite in arca, quam parastis. Scio autem certissime, quia non diu uacuus remanebit locus ille, qui tanta miraculi caelestis gratia sacratus est; et quam beatus est, cui in eo facultatem quiescendi Dominus totius beatitudinis*³ *auctor atque largitor praestare dignabitur.'* *Haec et huiusmodi plura ubi multis cum lacrimis et magna compunctione antistes lingua etiam tremente compleuit, fecerunt fratres, ut iusserat; et inuolutum nouo amictu corpus, nouaque in theca reconditum, supra pauimentum sanctuarii posuerunt.*

ib. c. 43.

f. 98 a.

*Nec mora, Deo dilectus antistes Eadberct*⁴ *morbo correptus est acerbo*⁵, | *ac per dies crescente, multumque ingrauescente ardore langoris, non multo post, id est pridie Nonas Maias, etiam ipse migravit ad Dominum; cuius corpus in sepulchro benedicti patris Cudbercti*⁴ *ponentes, adposuerunt desuper arcam, in qua incorrupta eiusdem patris membra locauerant. In quo etiam loco signa sanitatum aliquoties facta meritis amborum testimonium ferunt, e*⁶ *quibus aliqua in libro uitae illius olim memoriae mandauimus. Sed et in hac historia quaedam, quae*⁷ *nos nuper audisse contigit, superadocere*⁸ *commodum*⁹ *duximus.*

Death of
Eadbert.
May 5, 698.

¹ pro- C. ² -berht C. ³ beatitudinis added on margin M.
⁴ -bercht- C. ⁵ aceruo M. N. B¹. ⁶ in M¹. ⁷ unum
quod C. B². O₁. O₃₋₄. A₂. &c. ⁸ -iecere M. ⁹ com-
memorandum M. H₁.

CAP. XXIX [XXXI].

Ut quidam ¹ *ad tumbam eius sit a paralyysi sanatus* ².

A miracle.

ERAT in eodem monasterio frater quidam, nomine Badudegn³, tempore non pauco hospitum ministerio deseruiens, qui nunc usque superest, testimonium habens ab uniuersis fratribus, cunctisque superuenientibus hospitibus, quod uir esset multae pietatis ac religionis, iniunctoque sibi officio supernae tantum mercedis gratia subditus. Hic cum quadam die lenas siue saga, quibus in hospitale utebatur, in mari lauasset, rediens domum, repentina medio itinere molestia tactus est, ita ut corruens in terram, et aliquandiu pronus iacens, uix tandem resurgeret. Resurgens autem sensit dimidiam corporis sui partem a capite usque ad pedes paralyxis langore depressam, et maximo cum labore baculo innitens domum peruenit. Crescebat morbus paulatim, et nocte superueniente grauior effectus est, ita ut die redeunte uix ipse per se exurgere aut incedere ualeret. Quo affectus incommodo, concepit⁴ utillimum mente consilium, ut ad ecclesiam, quoquo modo posset, perueniens, intraret ad tumbam reuerentissimi patris Cudbercti⁵, ibique genibus flexis supplex supernam pietatem rogaret, ut uel ab huiusce-modi langore, si hoc sibi utile esset, liberaretur; uel, si se tali molestia diutius castigari diuina prouidente gratia oporteret, patienter dolorem ac placida mente sustineret inlatum. Fecit igitur, ut animo disposuerat, et inbecilles⁶ artus baculo sustentans intrauit ecclesiam; ac prosternens se ad corpus uiri Dei, pia inten-

¹ In the capitula C. W. O₁₋₅. O₇₋₈. O₁₀. reverse the order of this and the next chapter, and consequently read alter for quidam here, and quidam for alter there; but in the text the chapters occur in the order here given. ² curatus C. ³ -deng N; -ðegn B²; beaduðegn C.

⁴ -coepit M. C.

⁵ -bercti C.

⁶ -ciles M.

tione per eius auxilium Dominum sibi propitium fieri precabatur ; atque inter preces uelut in soporem solutus, sentit, ut ipse postea referre erat solitus, quasi magnam latamque manum caput sibi in parte, qua dolebat, tetigisse, | eodemque tactu totam illam, quae langore pressa fuerat, corporis sui partem, paulatim fugiente dolore, ac sanitate subsequente, ad pedes usque¹ pertransisse. Quo facto, mox euigilans sanissimus surrexit, ac pro sua sanitate Domino gratias denuo referens, quid erga se actum esset, fratribus indicauit ; cunctisque congaudentibus, ad ministerium, quod sollicitus exhibere² solebat, quasi flagello³ probante castigatior, rediit.

Sed et indumenta, quibus Deo dicatum corpus Cudbercti⁴, uel uiuum antea, uel postea defunctum uestierant, etiam ipsa a gratia curandi non uacarunt, sicut in uolumine uitae et uirtutum eius quisque legerit, inueniet.

CAP. XXX [XXXII].

Ut alter⁵ ad reliquias eius nuper fuerit ab oculi langore curatus.

NEC silentio praetereundum, quod ante triennium per reliquias eius factum, nuper mihi per ipsum, in quo factum est, fratrem innotuit. Est autem factum in monasterio, quod iuxta amnem Dacore constructum ab eo cognomen accepit, cui tunc uir religiosus Suidberet⁶ abbatis iure praefuit. Erat in eo quidam adulescens, cui tumor deformis palpebram oculi fedauerat ; qui cum per dies crescens oculo interitum minaretur, curabant medici hunc adpositis pigmentorum fomentis emollire, nec ualebant. Quidam abscidendum esse docebant, alii hoc fieri metu maioris periculi uetabant. Cumque tempore non paucio frater praefatus tali incommodo laboraret, neque imminens

Another
Miracle.

¹ ad . . . usque *om.* C. O₁₋₄. D. & c. ² exhibebere M. ³ -gillo M.
⁴ -bercti C. ⁵ v. note ¹, p. 278. ⁶ suitbercht C.

oculo exitium humana manus curare ualeret, quin per dies augesceret, contigit eum subito diuinæ pietatis gratia per sanctissimi patris Cudbercti¹ reliquias sanari. Nam quando fratres sui corpus ipsius post multos sepulturae annos incorruptum reppererunt², tulerunt partem de capillis, quam more reliquiarum rogantibus amicis dare, uel ostendere in signum miraculi possent.

Harum particulam reliquiarum eo tempore habebat penes se quidam de presbyteris eiusdem monasterii nomine Thruired³, qui nunc ipsius monasterii abbas est. Qui cum die quadam ingressus ecclesiam, aperuisset thecam reliquiarum, ut portionem earum roganti amico praestaret, contigit et ipsum adulescentem⁴, cui oculus languebat, | in eadem tunc ecclesia⁵ adesse. f. 99 a. Cumque presbyter portionem, quantam uoluit, amico dedisset, residuum dedit adulescenti, ut suo in loco reponeret. At ille salubri instinctu admonitus, cum accepisset capillos sancti capitis, adposuit palpebrae languenti, et aliquandiu tumorem illum infestum horum adpositione conprimere ac mollire curabat. Quo facto, reliquias, ut iussus erat, sua in theca recondidit, credens suum oculum capillis uiri Dei, quibus adtactus erat, ocius esse sanandum. Neque eum sua fides fefellit. Erat enim, ut referre est⁶ solitus, tunc hora circiter secunda diei. Sed cum alia, quaeque dies illa exigebat, cogitaret et faceret, imminente hora ipsius diei sexta, repente contingens oculum ita sanum cum palpebra inuenit, ac si nil umquam in eo deformitatis ac tumoris apparuisset.

¹ -bercti C. ² reperierunt M ; reppererent B. ³ thrydred B. C ; thryded N. ⁴ adulisc- M. C. ⁵ eccl. tunc M.
⁶ erat M.

LIBER QUINTUS.

CAP. I.

U¹ Oidiluald¹ successor Cudbercti² in anachoretica³ uita, laborantibus in mari fratribus, tempestatem orando sedauerit.

SUCCESSIT autem uiro Domini Cudbercto⁴ in exercenda uita solitaria, quam in insula Farne ante episcopatus sui tempora gerebat, uir uenerabilis Oidiluald⁵, qui multis annis in monasterio, quod dicitur Inhrypum, acceptum presbyteratus officium condignis gradu ipse consecrabat actibus. Cuius ut meritum, uel uita qualis fuerit, certius clarescat, unum eius narro miraculum, quod mihi unus e fratribus, propter quos et in quibus patratum est, ipse narrauit, uidelicet Gudfrid⁶, uenerabilis Christi famulus et presbyter, qui etiam postea fratribus eiusdem ecclesiae Lindisfarnensis, in qua educatus est, abbatis iure praefuit.

Ethelwald
succeeds
Cuthbert
as ancho-
rite of
Farne.

‘Ueni,’ inquit, ‘cum duobus fratribus aliis⁷ ad A miracle.
insulam Farne, loqui desiderans cum reuerentissimo patre Oidilualdo; cumque allocutione eius refecti, et benedictione petita domum rediremus, ecce subito, positis nobis in medio mari, interrupta est serenitas, qua uehebamur, et tanta ingruit tamque fera tempestatis hiems, ut neque uelo neque remigio quicquam proficere, neque aliud quam mortem sperare ualeremus. Cumque diu multum cum uento pelagoque frustra

¹ oīðuuald C¹; oīðil- C².

seribe of M has blundered.

uald C; æbeluald B².

added on margin M.

² cuðberhti C.

⁴ -bercto C.

⁶ gut'h'frid N; gyð- C.

³ sic C, the

⁵ oiduald M; oidil-

⁷ aliis,

certantes, | tandem post terga respiceremus, si forte f. 100 a.
 uel ipsam, de qua egressi eramus, insulam aliquo
 conamine repetere possemus, inuenimus nos undique-
 uersum pari tempestate praeclosos, nullamque spem
 nobis in nobis restare salutis. Ubi autem longius
 uisum leuauimus, uidimus in ipsa insula Farne egres-
 sum de latibulis suis amantissimum Deo patrem Oidil-
 ualdum iter nostrum inspicere. Audito etenim fragore
 procellarum ac feruentis oceani exierat uidere, quid
 nobis accideret; cumque nos in labore ac despera-
 tione¹ positos cerneret, flectebat genua sua ad patrem cf. Eph.
 Domini nostri Iesu Christi pro nostra uita et salute iii. 14.
 precaturus. Et cum orationem conpleret, simul tumida
 aequora placauit; adeo ut, cessante per omnia saeuitia
 tempestatis, secundi nos uenti ad terram usque per
 plana maris terga comitarentur. Cumque euadentes
 ad terram, nauiculam quoque nostram ab undis expor-
 taremus, mox eadem, quae nostri gratia modicum
 siluerat, tempestas rediit, et toto illo die multum furere
 non cessauit; ut palam daretur intellegi, quia modica
 illa, quae prouenerat, intercapedo quietis, ad uiri Dei
 preces nostrae euasionis gratia caelitus donata est.²

Mansit autem idem uir Dei in insula Farne XII
 annis, ibidemque defunctus³; sed in insula Lindis-
 farnensi iuxta praefatorum corpora episcoporum in
 ecclesia beati apostoli Petri sepultus est. Gesta uero
 sunt haec temporibus Aldfridi⁴ regis, qui post fratrem
 suum Ecgfridum genti Nordanhymbrorum X et VIII⁵
 annis praefuit.

CAP. II.

Ut episcopus Iohannes mutum⁵ benedicendo curauerit.

CUIUS⁶ regni principio defuncto Eata episcopo,
 Iohannes uir sanctus Hagustaldensis⁷ ecclesiae prae-

John,
 Bishop of
 Hexham.

¹ disp- M. ² -tus est C. ³ alt- N. ⁴ XVIII C. ⁵ et
 scabiosum add. M. om. B. C. N. AS. ⁶ huius C. ⁷ ag- N.

sulatum suscepit; de quo plura uirtutum miracula, qui eum familiariter nouerunt, dicere solent, et maxime uir reuerentissimus ac ueracissimus Berethun¹, diaconus quondam eius, nunc autem abbas monasterii², quod uocatur Inderauuda³, id est In silua Derorum; e quibus aliqua memoriae tradere commodum duximus.

Est mansio quaedam secretior, nemore raro et uallo circumdata, non longe ab Hagustaldensi⁴ ecclesia, id est unius ferme miliarii et dimidii spatio interfluente Tino amne separata⁵, habens clymeterium⁶ sancti Michahelis archangeli, in qua uir Dei saepius, ubi oportunitas adridebat temporis, et maxime in quadragesima⁷, manere cum paucis, atque orationibus ac lectioni quietus operam dare consueuerat. Cumque tempore quodam, incipiente quadragesima, ibidem mansurus adueniret, iussit suis quaerere pauperem aliquem maiore infirmitate uel inopia grauatum, quem secum habere illis diebus ad faciendam elemosynam possent; sic enim semper facere solebat.

Erat autem in uilla non longe posita quidam adulescens mutus, episcopo notus, nam saepius ante illum percipiendae elemosynae gratia uenire consueuerat, qui ne unum quidem sermonem umquam profari poterat; sed et scabiem tantam ac furfures habebat in capite, ut nil umquam capillorum ei in superiore parte capitis nasci ualeret, tantum in circuitu horridi crines stare uidebantur. Hunc ergo adduci praecipit⁸ episcopus, et ei in conseptis eiusdem mansionis paruum tugurium fieri, in quo manens cotidianam ab eis stipem acciperet. Cumque una quadragesimae esset impleta septimana, sequente dominica iussit ad se intrare pauperem, ingressu linguam proferre ex ore, ac sibi ostendere iussit;

He cures a
dumb boy.

¹ berht- C. ² -ri M. ³ -uudu C. ⁴ ag- C. ⁵ seper-
M. C¹. ⁶ sic M. B; clymeterium N; clymeterium H₁; cly-
mitorium C. D. &c. ⁷ xlma M. C, and so throughout the chapter.
⁸ -cepit C.

et adprehendens eum de mento, signum sanctae crucis linguae eius inpressit, quam signatam reuocare in os, et loqui illum praecepit: ‘Dicito,’ inquit, ‘aliquod uerbum, dicito gae¹,’ quod est lingua Anglorum uerbum adfirmandi et consentiendi, id est, etiam. Dixit ille statim, soluto uinculo linguae, quod iussus erat. Addidit episcopus nomina litterarum: ‘Dicito A’; dixit ille² A. ‘Dicito B’; dixit ille et hoc. Cumque singula litterarum nomina dicente episcopo responderet, addidit et syllabas ac uerba dicenda illi proponere. Et cum in omnibus consequenter responderet, praecepit eum sententias longiores dicere, et fecit; neque ultra cessauit tota die illa et nocte sequente, quantum uigilare potuit, ut ferunt, qui praesentes fuere, loqui aliquid, et arcana suae cogitationis ac uoluntatis, quod numquam antea potuit, aliis ostendere; in similitudinem illius diu claudi, qui curatus ab apostolis Petro et Iohanne, exiliens stetit, et ambulabat; et intrauit cum illis in templum, ambulans, et exiliens, et laudans Dominum; gaudens nimirum uti officio pedum, quo tanto erat tempore destitutus. Cuius sanitati congaudens episcopus praecepit medico etiam sanandae scabredini capitis eius curam adhibere.

Act. iii
2-8.

f. 101 a

Fecit, ut iusserat, et iuuante benedictione ac precibus antistitis, nata est cum sanitate cutis uenusta species capillorum, factusque est iuuenis limpidus uultu et loquella promptus, capillis pulcherrime crispis, qui ante fuerat deformis, pauper, et mutus. Sicque de percepta laetatus sospitate, offerente etiam ei episcopo, ut³ in sua familia manendi locum acciperet, magis domum reuersus est.

¹ gae B; géa C², on erasure. ² ille, added on margin M. ³ ut, added on margin M.

CAP. III.

Ut puellam languentem orando sanauerit.

NARRAUIT idem Berethun¹ et aliud de praefato antiste miraculum : quia cum reuerentissimus uir Uilfrid post longum exilium in episcopatum esset Hagustaldensis ecclesiae receptus, et idem Iohannes, defuncto Bosa uiro multae sanctitatis et humilitatis, episcopus pro eo Eboraci substitutus, uenerit ipse tempore quodam ad monasterium uirginum in loco, qui uocatur Uetadun, cui tunc Heriburg² abbatissa praefuit. ‘Ubi cum uenissemus,’ inquit, ‘et magno uniuersorum gaudio suscepti essemus, indicauit nobis abbatissa, quia quaedam de numero uirginum, quae erat filia ipsius carnalis, grauissimo langore teneretur; quia flebotomata est nuper in brachio, et cum³ esset in studio, tacta est infirmitate repentini doloris, quo mox increcente, magis grauatum est brachium illud uulneratum, ac uersum in tumorem adeo, ut uix duabus manibus circumplecti posset, ipsaque iacens in lecto prae nimietate doloris iam moritura uideretur. Rogauit ergo episcopum abbatissa, ut intrare⁴ ad eam, ac benedicere illam dignaretur, quia crederet eam ad benedictionem uel tactum illius mox melius habituram. Interrogans autem ille, quando flebotomata⁵ esset puella, et ut cognouit, quia in luna quarta, dixit: ‘Multum insipienter et indocte fecistis in luna IIII^a flebotomando. Memini enim beatae memoriae Theodorum archiepiscopum dicere, quia periculosa sit satis illius temporis flebotomia, quando et lumen lunae, et reuma oceani in cremento est. Et quid ego possum puellae, si moritura est, facere?’ At illa instantius obsecrans pro filia, quam oppido diligebat, nam et

Further
miracles.
cc. 3-6.

¹ berht- C. ² here- B. C. N. ³ cum adhuc C. ⁴ -ret
M. N². ⁵ -tamata M.

abbatissam eam pro se facere disposuerat, tandem obtinuit, ut ad languentem intraret. Intrauit ergo me secum adsumto ad uirginem, quae iacebat multo, ut dixi, dolore constricta, et brachio in tantum grosse-scente, ut nihil prorsus¹ in cubito flexionis haberet; | et adstans dixit orationem super illam, ac benedicens f. 101 b egressus est. Cumque post haec hora competente consideremus ad mensam, adueniens quidam clamauit me foras. et ait: 'Postulat² Quoenburg³' (hoc enim erat nomen uirginis), 'ut ocius regrediaris ad eam.' Quod dum facerem, repperi illam ingrediens uultu hilariorem. et uelut sospiti similem. Et dum adsiderem illi, dixit: 'Uis petamus bibere?' At ego: 'Uolo,' inquam, 'et multum delector, si potes.' Cumque oblato poculo biberemus ambo, coepit mihi dicere, quia 'ex quo episcopus oratione pro me et benedictione completa egressus est, statim melius habere incipio; etsi necdum uires pristinas recepi⁴, dolor tamen omnis et de brachio, ubi ardentior inerat, et de toto meo corpore, uelut ipso episcopo foras eum exportante, funditus ablatum est, tametsi tumor adhuc brachii manere uidetur⁵.' Abeuntibus autem nobis inde, continuo fugatum dolorem membrorum fuga quoque tumoris horrendi secuta est; et erepta morti ac doloribus uirgo, laudes Domino Saluatori⁶ una cum ceteris, qui ibi erant, seruis illius referebat.

CAP. IV.

Ut coniugem comitis infirmam aqua benedicta curauerit.

ALIUD quoque non multum huic dissimile miraculum de praefato antistite narrauit idem abbas, dicens: 'Uilla erat comitis cuiusdam, qui uocabatur⁷ Puch,

¹ prorsus, *added below the line* M. ² -lauit C. D. &c. ³ quoin-B; coen- H₁; quoque inburg N. ⁴ recipi M. ⁵ uideretur M.
⁶ -ni -ris N. ⁷ uocatur C. D.

non longe a monasterio nostro, id est duum¹ ferme milium spatio separata²; cuius coniux XL ferme diebus erat acerbissimo³ langore detenta, ita ut tribus septimanis non posset de cubiculo, in quo iacebat, foras efferri. Contigit autem eo tempore uirum Dei illo ad dedicandam ecclesiam ab eodem comite uocari. Cumque dedicata esset ecclesia, rogauit comes eum ad prandendum in domum suam ingredi. Rennuit episcopus dicens se ad monasterium, quod proxime erat, debere reuerti. At ille obnixius precibus instans, uouit⁴ etiam se elimosynas pauperibus daturum, dummodo ille dignaretur eo die domum suam ingrediens ieiunium soluere. Rogauit et ego una cum illo, promittens etiam me elimosynas in alimoniam inopum dare, dum ille domum comitis pransurus, ac benedictionem daturus intraret. Cumque hoc tarde ac difficulter inpetrarem, intrauimus ad reficiendum. Miserat autem episcopus mulieri, quae infirma iacebat, de aqua benedicta, quam in dedicationem ecclesiae consecrauerat, per unum de his, qui mecum uenerant, [fratribus; praecipiens, ut gustandam illi daret, et, ubicumque maximum ei dolorem inesse didicisset, de ipsa eam aqua lauaret. Quod ut factum est, surrexit statim mulier sana, et non solum se infirmitate longa carere, sed et perditas dudum uires recepisse⁵ sentiens, obtulit poculum episcopo ac nobis; coeptumque ministerium nobis omnibus propinandi usque ad prandium completum non omisit; imitata socrum beati Petri, quae cum febrium fuisset ardoribus fatigata, ad tactum manus dominicae surrexit, et sanitate simul ac uirtute recepta ministrabat eis.'

f. 102 a.

Matt. viii.

14-15;

Mc. i. 30-

31; Luc.

iv. 38-39.

¹ duorum C. ² seper- M. ³ aceru- M. B. C. N. ⁴ uo-
luit C. *with l deleted.* ⁵ recip- M. C.

CAP. V.

Ut item¹ puerum comitis orando a morte reuocauerit.

ALIO item tempore uocatus ad dedicandam ecclesiam comitis uocabulo Addi², cum postulatum³ conplexset ministerium, rogatus est ab eodem comite intrare ad unum de pueris eius, qui acerrima egritudine premebatur, ita ut, deficiente penitus omni membrorum officio⁴, iamiamque moriturus esse uideretur; cui etiam locus iam tunc erat praeparatus, in quo defunctus condi deberet. Addidit autem uir etiam lacrimas⁵ precibus, diligenter obsecrans, ut intraret oraturus pro illo, quia multum necessaria sibi esset uita ipsius; crederet uero, quia, si ille ei manum inponere, atque eum benedicere uoluisset, statim melius haberet. Intrauit ergo illo⁶ episcopus, et uidit eum mestis omnibus iam morti proximum, positumque loculum iuxta eum, in quo sepeliendus poni deberet; dixitque orationem, ac benedixit eum, et egrediens dixit solito consolantium sermone: 'Bene conualescas, et cito.' Cumque post haec sederent ad mensam, misit puer ad dominum suum, rogans sibi poculum uini mittere, quia sitiret. Gauisus ille multum, quia bibere posset, misit ei calicem uini benedictum ab episcopo; quem ut bibit, surrexit continuo, et ueterno infirmitatis discusso, induit se ipse uestimentis suis; et egressus inde⁷ intrauit, ac salutauit episcopum et conuiuas, dicens, quia ipse quoque delectaretur manducare et bibere cum eis. Iusserunt eum sedere secum ad epulas, multum gaudentes de sospitate illius. Residebat, uescebatur, bibebat, laetabatur, quasi unus e conuiuis agebat; et multis post haec annis uiuens, in eadem, quam acceperat, salute permansit. Hoc

¹ idem C. ² aeddi B; aeddi N². ³ -tus M. ⁴ officio,
added on margin M. ⁵ -mis M¹. ⁶ ille C. W. D. &c.

⁷ inde, added on margin M.

102 b. autem miraculum memoratus abbas non se | praesente factum, sed ab his, qui praesentes fuere, sibi perhibet esse relatum.

CAP. VI.

*Ut clericum suum cadendo contritum, aequè orando ac benedicendo
a morte reuocaucrit.*

NEQUE hoc praetereundum silentio, quod famulus Christi Heribald¹ in se ipso ab eo factum solet narrare miraculum, qui tunc quidem in clero illius conuersatus, nunc monasterio, quod est iuxta ostium Tini fluminis, abbatis iure praeest. ‘Uitam,’ inquit, ‘illius, quantum hominibus aestimare fas est, quod² praesens optime cognoui, per omnia episcopo dignam esse conperi. Sed et cuius meriti apud internum testem habitus sit, et in multis aliis, et in me ipso maxime expertus sum; quippe quem³ ab ipso, ut ita dicam, mortis limite reuocans, ad uiam uitae sua oratione ac benedictione reduxit. Nam cum primaeuo adulescentiae tempore in clero illius degerem, legendi quidem canendique studiis traditus, sed non adhuc animum perfecte a iuuenilibus⁴ cohibens inlecebris, contigit die quadam nos iter agentes cum illo deuenisse in uiam planam et amplam, aptamque cursui equorum; coeperuntque iuuenes, qui cum ipso erant, maxime laici, postulare episcopum, ut cursu maiore equos suos inuicem probare liceret. At ille primo negauit, otiosum dicens esse, quod desiderabant; sed ad ultimum multorum unanima intentione deuictus: “Facite,” inquit, “si uultis, ita tamen, ut Herebald⁵ ab illo se certamine funditus abstineat.” Porro ipse diligentius obsecrans, ut et mihi certandi cum illis copia daretur, (fidebam namque equo, quem

¹ here- C. N¹. B.² quia C.³ quem quippe C. B².⁴ iuuenibus M; iuuenal- C. W¹. D. &c.⁵ heri- N².

mihi ipse optimum donauerat), nequaquam inpetrare potui.

‘At¹ cum saepius huc atque illuc, spectante me et episcopo, concitatis in cursum equis reuerterentur; et ipse lasciui superatus animo non me potui² cohibere, sed, prohibente licet illo, ludentibus me miscui, et simul cursu equi contendere coepi. Quod dum agerem, audiui illum post tergum mihi cum gemitu dicentem: “O quam magnum uae facis mihi sic equitando!” Et ego audiens, nihilominus coeptis institi uetitis. Nec mora, dum feruens equus quoddam itineris³ concauum ualentiore impetu transiliret, lapsus⁴ decidi, et mox uelut emoriens sensum penitus motumque omnem perdiidi. Erat namque illo in loco lapis terrae aequalis obtectus cespite tenui, neque ullus | alter in tota illa f. 103 a campi planitie⁵ lapis inueniri poterat; casuque euenit, uel potius diuina prouisione ad puniendam inoboedientiae meae culpam, ut hunc capite ac manu, quam capiti ruens subposueram, tangerem, atque infracto pollice capitis quoque iunctura solueretur; et ego, ut dixi, simillimus mortuo fierem. Et quia moueri non poteram, tetenderunt ibidem papilionem, in quo⁶ iacerem. Erat autem hora diei circiter septima, a qua ad uesperam usque⁷ quietus et quasi mortuus permanens, tunc paululum reuiuisco, ferorque domum a sociis, ac tacitus tota nocte perduro. Uomebam autem sanguinem, eo quod et interanea essent ruendo conuulsa. At episcopus grauissime de casu et interitu meo dolebat, eo quod me speciali diligeret affectu; nec uoluit nocte illa iuxta morem cum clericis suis manere, uerum solus in oratione persistens noctem ducebat peruigilem, pro mea, ut reor, sospitate supernae pietati supplicans. Et mane primo ingressus ad me, ac dicta super me oratione, uocauit me nomine meo, et quasi

¹ et C.² potuit C. H₁. D¹.³ itineris M. C.⁴ -si M¹.⁵ -tiae M.⁶ qua M.⁷ usque ad uesp. B.

de somno graui excitatum interrogauit, si nossem, quis esset, qui loqueretur ad me. At ego aperiens oculos aio : “Etiam ; tu es antistes meus amatus.” “Potes,” inquit, “uiuere ?” Et ego : “Possum,” inquam, “per orationes uestras, si uoluerit Dominus.”

‘Qui inponens capiti meo manum, cum uerbis benedictionis, rediit ad orandum ; et post pusillum me reuisens, inuenit sedentem, et iam¹ loqui ualentem ; coepitque me interrogare, diuino, ut mox patuit, admonitus instinctu, an me esse baptizatum absque scrupulo nossem. Cui ego absque ulla me hoc dubietate scire respondi, quia salutari fonte in remissionem peccatorum essem ablutus ; et nomen presbyteri, a quo me baptizatum noueram, dixi. At ille : “Si ab hoc,” inquit, “sacerdote baptizatus es, non es perfecte baptizatus ; noui² namque eum, et quia cum esset presbyter ordinatus, nullatenus propter ingenii tarditatem potuit cathecizandi uel baptizandi ministerium discere, propter quod et ipse illum ab huius praesumptione ministerii, quod regulariter implere nequibat, omnimodis cessare praecepi³.” Quibus dictis eadem hora me cathecizare ipse curauit ; factumque est², | ut, exsufflante illo in faciem meam, confestim me melius habere sentirem. Uocauit autem medicum, et dissolutam mihi emicranii iuncturam componere atque alligare iussit. Tantumque mox accepta eius benedictione conualui, ut in crastinum ascendens equum cum ipso iter in alium locum facerem ; nec multo post plene curatus uitali etiam unda per-fusus⁴ sum.’

Mansit autem in episcopatu annis XXXIII, et sic

¹ inuenit etiam (*omitting sedentem*) C. N. ² *From noui* factumque est *several letters occurring at the ends of the lines have been omitted in M, and added in a much later hand. The vellum is defective at this point, but this is not the cause of the omissions, as there is space between the ends of the lines and the margin ; and there is no defect in the text on the corresponding part of the reverse of the folio.*

³ praecepi M.

⁴ -fusus M.

Death of
Bishop
John, A. D.
721.

caelestia regna conscendens, sepultus est in porticu sancti Petri in monasterio suo, quod dicitur In silua Derorum, anno ab incarnatione dominica DCC^o XXI^o. Nam cum prae maiore¹ senectute minus episcopatui administrando sufficeret, ordinato in episcopatum Eboracensis² ecclesiae Uilfrido presbytero suo, secessit ad monasterium praefatum, ibique uitam in Deo digna conuersatione compleuit.

CAP. VII.

Ut Caedwalla³ rex Occidentalium Saxonum baptizandus⁴ Romam uenerit; sed et successor eius Ini eadem beatorum apostolorum limina deuotus adierit.

Cædwalla
resigns and
goes to
Rome, A. D.
688.

ANNO autem regni Aldfridi⁵ tertio, Caedwalla,⁶ rex Occidentalium Saxonum, cum genti suae duobus annis strenuissime praeesset, relicto imperio propter Dominum regnumque perpetuum, uenit Romam; hoc sibi gloriae singularis desiderans adipisci, ut ad limina beatorum apostolorum fonte baptismatis ablueretur, in quo solo didicerat generi humano patere uitae caelestis introitum; simul etiam sperans, quia mox baptizatus, carne solutus ad aeterna gaudia iam mundus transiret; quod utrumque, ut mente disposuerat, Domino iuuante⁷ completum est. Etenim illo perueniens, pontificatum agente Sergio, baptizatus est die sancto sabbati paschalis anno ab incarnatione Domini DCLXXXVIII; et in albis adhuc positus, langore correptus, XII^o. Kalendarum Maiarum die solutus a carne, et beatorum est regno sociatus in caelis. Cui etiam tempore baptismatis papa memoratus Petri nomen inposuerat, ut beatissimo apostolorum principi, ad cuius sacratissimum corpus a finibus terrae pio ductus amore uenerat, etiam nominis ipsius consortio

His baptism and
death,
April, 689.

¹ -ri M. N. ² ebur- C. B. N. ³ caed- N; ceadulla C.
⁴ -do M. ⁵ alt- N¹. ⁶ caed- N; cead- B; ceadulla C; ced-
uald H₁. ⁷ iubente N.

iungeretur ; qui in eius quoque ecclesia sepultus est ; et iubente pontifice epitaphium in eius monumento scriptum, in quo et memoria deuotionis ipsius fixa per saecula maneret, et legentes quoque uel audientes exemplum facti ad studium religionis accenderet. Scriptum est ergo hoc modo :

*Culmen, opes, subolem, pollentia regna, triumphos,
Exuuias, procures, moenia, castra, lares ;
| Quaeque patrum uirtus, et quae congesserat ipse¹
Caedual² armipotens, liquit amore Dei ;
Ut Petrum, sedemque Petri rex cerneret hospes,
Cuius fonte meras sumeret almus aquas,
Splendidumque iubar radianti carperet haustu³,
Ex quo uiuificus fulgor ubique fluit.
Percipiensque alacer rediuiuae⁴ praemia uitae,
Barbaricam rabiem, nomen et inde suum
Conuersus conuertit ouans ; Petrumque uocari
Sergius antistes iussit, ut ipse pater
Fonte renascentis, quem Christi gratia purgans
Protinus albatum⁵ uexit in arce poli.
Mira fides regis, clementia maxima Christi,
Cuius consilium nullus adire potest !
Sospes enim ueniens supremo ex orbe Britanni,
Per uarias gentes, per freta, perque uias,
Urbem Romuleam uidit, templumque uerendum⁶
Aspexit Petri mystica dona gerens.
Candidus inter oues Christi sociabilis ibit ;
Corpore nam tumulum, mente superna tenet.
Conmutasse magis sceptrorum insignia credas,
Quem regnum Christi promeruisse uides.*

Hic depositus est Caedual⁷, qui et Petrus, rex Saxonum, sub die XII Kalendarum Maiarum, indictione II ; qui uixit

¹ uirtus . . . ipse added above the line in M. ² cæd- N ; cead- C : ceduald H.
³ austu M. ⁴ recidiuae, in Paul. Diac.
⁵ ablatum C. B². D. &c. ; abbatum H₂¹. R¹. O¹₁₉. ⁶ uenerandum B¹.
⁷ cæd- N ; ceadualla C.

annos plus¹ minus² XXX, imperante domno Iustiniano piissimo Augusto, anno eius³ consulatus IIII, pontificante apostolico uiro domno Sergio papa anno secundo.

Abdication
of Ini, his
successor,
A. D. 725.

Abeunte autem Romam Caedualla⁴, successit in regnum Ini⁵ de stirpe regia; qui cum XXXVII⁶ annis imperium tenuisset gentis illius, et ipse relicto regno ac iuuenioribus commendato, ad limina beatorum apostolorum Gregorio pontificatum tenente profectus est, cupiens in uicinia⁷ sanctorum locorum ad tempus peregrinari in terris, quo familiarius a sanctis recipi mereretur in caelis; quod his temporibus plures de gente Anglorum, nobiles, ignobiles, laici, clerici, uiri ac feminae certatim facere consuerunt.

CAP. VIII.

Ut Theodoro defuncto archiepiscopatus gradum Berctuald⁸ suscepit; et inter plurimos, quos ordinauit, etiam Tobiam uirum doctissimum Hrofensi ecclesiae fecerit antistitem.

Death of
Theodore,
Sept. 19, 690.

ANNO autem⁹ post hunc, quo Caedualla¹⁰ Romae defunctus est, proximo, id est DCXC incarnationis dominicae, Theodorus beatae memoriae archiepiscopus, senex et plenus dierum, id est annorum LXXXVIII, defunctus est; quem se numerum annorum fuisse habiturum ipse iamdudum somni¹¹ reuelatione edoctus, suis praedicere¹² solebat. Mansit autem in episcopatu annis XXII, sepultusque est in ecclesia sancti Petri, in qua omnium episcoporum Doruuernensium sunt corpora deposita; de quo una cum consortibus¹³ eiusdem¹⁴ sui gradus recte ac ueraciter dici potest, quia 'corpora ipsorum in pace sepulta sunt, | et nomen

Gen.
xxxv. 2
1 Par.
xxiii. 1.

Ecclus.
xliv. 14
f. 104 b.

¹ plus *om.* C. O₃₋₄. D. &c. ² minusue M. ³ et M. B¹. C.
N. H₁. &c. ⁴ cēd- N; ceadulla C. ⁵ INI (*in capitals*) B.
⁶ xxxiiii N. ⁷ -na M. ⁸ berch't'uuald C; berectuald N.
⁹ autem *om.* C. D. &c. ¹⁰ cead- C; cēd- N. ¹¹ somnii M.
¹² -care C. ¹³ sortibus M.B. *In C con is added above the line.*
The omission was due to the cum preceding. ¹⁴ eisdem M.

eorum uiuet in generationes et generationes.' Ut enim breuiter dicam, tantum profectus spiritalis tempore praesulatus illius Anglorum ecclesiae, quantum numquam antea potuere, ceperunt ¹. Cuius personam, uitam, aetatem, et obitum, epitaphium quoque monumento ipsius uersibus heroicis XXX et IIII palam ac lucide cunctis illo aduenientibus pandit; quorum primi sunt hi :

Hic sacer ² *in tumba pausat cum corpore praesul,*

Quem nunc Theodorum lingua Pelasga uocat.

Princeps pontificum, felix summusque sacerdos

Limpida discipulis dogmata disseruit.

Ultimi autem hi :

Namque diem nonamdecimam September habebat,

Cum carnis claustra spiritus egreditur.

Alma nouae scandens felix consortia uitae,

Ciuiibus angelicis iunctus in arce poli.

Successit autem Theodoro in episcopatum Bertwald ³, qui erat abbas in monasterio, quod iuxta ostium aquilonale fluminis Genladae ⁴ positum, Racuulfe nuncupatur; uir et ipse scientia scripturarum inbutus, sed et ecclesiasticis simul ac monasterialibus disciplinis summe instructus, tametsi praedecessori ⁵ suo minime comparandus; qui electus est quidem in episcopatum anno dominicae incarnationis DCXC secundo, die primo mensis Iulii, regnantibus in Cantia Uictredo ⁶ et Suæbhardo ⁷; ordinatus autem ⁸ anno sequente tertio die Kalendarum Iuliarum dominica a Goduine ⁹ metropolitano episcopo Galliarum; et sedit in sede sua pridie Kalendarum Septembrium dominica; qui inter multos, quos ordinauit antistites ¹⁰, etiam Gebmundo Hrofensis ecclesiae praesule defuncto, Tobiam pro illo

Bertwald
succeeds.

¹ coep- M¹. C.

² sacerdos M.

³ berht- C; bereth- N.

⁴ -de C. N.

⁵ depraecessori M. H₁; in B. prae- is written above the line.

⁶ ui'e'tredo M; uic'h'tredo N.

⁷ suëbheardo C.

⁸ est autem C.

⁹ -no C; gadune N.

¹⁰ antistes M. B. H₁.

consecrauit, uirum Latina, Greca, et Saxonica lingua atque eruditione multipliciter instructum.

CAP. IX.

Ut Ecgberct¹ uir sanctus ad praedicandum in Germaniam uenire uoluerit, nec ualuerit; porro Uictberct¹ aduenerit quidem, sed quia nec ipse aliquid profecisset, rursum in Hiberniam, unde uenerat, redierit.

Egbert
desires to
evangelise
Germany.

Eo² tempore uenerabilis et cum omni honorificentia nominandus famulus Christi et sacerdos Ecgberct³, quem in Hibernia insula peregrinam ducere uitam pro adipiscenda in caelis patria retulimus, proposuit animo pluribus prodesse; id est inito opere apostolico, uerbum Dei aliquibus earum, quae nondum audierant, gentibus euangelizando committere; quarum in Germania plurimas nouerat esse nationes, a quibus Angli uel Saxones, qui nunc Brittaniam incolunt, genus et originem duxisse noscuntur; unde hactenus a uicina gente | Brettonum⁴ f. 105 a corrupte Garmani nuncupantur. Sunt autem Fresones, Rugini, Danai, Hunni, Antiqui Saxones, Boructuari; sunt alii per plures hisdem in partibus populi paganis adhuc ritibus seruientes, ad quos uenire praefatus Christi miles circumnauigata Brittaniam disposuit, si quos forte ex illis ereptos Satanae ad Christum transferre ualeret; uel, si hoc fieri non posset, Romam uenire ad uidenda atque adoranda beatorum apostolorum ac martyrum Christi limina cogitauit.

He is prevented by
a vision.

Sed ne aliquid horum perficeret, superna illa oracula simul et opera restiterunt. Siquidem electis sociis strenuissimis et ad praedicandum uerbum idoneis, utpote actione simul et eruditione praeclaris, praeparatis omnibus, quae nauigantibus esse necessaria uidebantur, uenit die quadam mane primo ad eum unus de fratribus, discipulus quondam in Brittaniam et minister Deo

¹ -bercht C. ² W has an alternative beginning to this chapter in a twelfth century hand, and this alone is the reading of O₁₉. ³ -berht C. ⁴ brectonum N.

dilecti sacerdotis Boisili (cum esset idem Boisil prae-positus monasterii Mailrosensis¹ sub abbate Eata², ut supra narrauimus, referens ei uisionem, quae sibi eadem nocte apparuisset: ‘Cum expletis,’ inquit³, ‘hymnis matutinalibus⁴ in lectulo membra posuissem, ac leuis mihi somnus obrepsisset, apparuit magister quondam meus, et nutritor amantissimus Boisil, interrogauitque me, an eum cognoscere possem. Aio: “Etiam; tu es enim Boisil.” At ille: “Ad hoc,” inquit, “ueni, ut responsum Domini Saluatoris Ecgbercto⁵ adferam, quod te tamen referente oportet ad illum uenire. Dic ergo illi, quia non ualet iter, quod proposuit, implere; Dei enim uoluntatis est, ut ad Columbae monasteria magis docenda pergat⁶.”’ Erat autem Columba primus doctor fidei Christianae transmontanis Pictis ad aquilonem, primusque fundator monasterii, quod in Hii⁷ insula multis diu Scottorum Pictorumque populis uenerabile mansit. Qui uidelicet Columba nunc a nonnullis conposito a cella et Columba nomine Columcelli⁸ uocatur. Audiens autem uerba uisionis Ecgbercto⁹, praecepit fratri, qui retulerat, ne cuiquam haec alteri referret, ne forte inlusoria esset uisio. Ipse autem tacitus rem considerans, ueram¹⁰ esse timebat; nec tamen a praeparando itinere, quo ad gentes docendas iret, cessare uolebat.

f. 105 b. At post dies paucos | rursum uenit ad eum praefatus frater, dicens, quia et ea nocte sibi post expletos matutinos Boisil per uisum apparuerit, dicens: ‘Quare tam negligenter ac tepide dixisti Ecgbercto⁹, quae tibi dicenda praecepi? At nunc uade et dic illi, quia¹¹, uelit nolit, debet ad monasteria Columbae uenire, quia aratra eorum non recte incedunt; oportet autem

¹ -ronensis C. ² æata N. ³ inquit N. ⁴ matunilibus M. ⁵ -berchto C. ⁶ per. doc. M. ⁷ hii om. M. H₁. the n of insula being written on an erasure in M. ⁸ -le N. ⁹ -berhto C. ¹⁰ ueracem C. N. W, defective in B. ¹¹ quia om. C.

eum ad rectum haec tramitem reuocare.' Qui haec audiens denuo praecepit fratri, ne haec cui patefaceret. Ipse uero, tametsi certus est factus de uisione, nihilominus temptauit iter dispositum¹ cum fratribus memoratis incipere. Cumque iam naui inposuissent, quae tanti itineris necessitas² poscebat, atque oportunos aliquot dies³ uentos expectarent, facta est nocte quadam tam saeua tempestas, quae perditis nonnulla ex parte his, quae in naui erant, rebus, ipsam in latus⁴ iacentem inter undas relinqueret; saluata sunt tamen omnia, quae erant Ecgbereti⁵ et sociorum eius. Tum ipse quasi propheticum illud dicens, quia 'propter me est Ion. i. tempestas haec,' subtraxit se illi profectioni, et remanere domi passus⁶ est.

Unsuccessful mission of Witbert.

At uero unus de sociis eius, uocabulo Uictberct⁷, cum esset et ipse contemtu mundi ac doctrinae scientia insignis, (nam multos annos in Hibernia peregrinus anchoreticam in magna perfectione uitam egerat), ascendit nauem, et Fresiam perueniens, duobus annis continuis genti illi ac regi eius Rathbedo uerbum salutis praedicabat, neque aliquem tanti laboris fructum apud barbaros inuenit auditores. Tum reuersus⁸ ad dilectae locum peregrinationis, solito in silentio uacare Domino coepit; et quoniam externis prodesse ad fidem non poterat, suis amplius ex uirtutum exemplis prodesse curabat.

CAP. X.

Ut Uilbrord⁹ in Fresia praedicans multos ad Christum¹⁰ conuerterit¹¹; et ut socii eius Heuualdi sint martyrium passi.

Mission of Wilbrord.

UT autem uidit uir Domini Ecgberct⁷, quia nec ipse ad praedicandum gentibus uenire permittebatur, retentus ob aliam sanctae ecclesiae utilitatem, de qua

¹ depositum C. ² necessitas M. ³ diebus N. C. ⁴ lit-
tus M. on siðian i. e. in latus AS. ⁵ -bercti C. ⁶ pasus M.
⁷ -berht C. ⁸ ref- C¹. ⁹ uuil- N; u'ū'lbrod C. ¹⁰ dominum C.
¹¹ -uertit M.

f. 106 a.

oraculo fuerat praemonitus ; nec Uictberet¹ illas deueniens in partes quicquam proficiebat, temptauit adhuc in opus uerbi mittere uiros² sanctos et industrios, in quibus eximius Uilbrord³ presbyteri⁴ gradu et merito praefulgebat. Qui cum illo aduenissent, erant autem numero XII, diuertentes ad Pippinum ducem Francorum, gratanter ab illo suscepti sunt ; et quia nuper citeriorem Fresiam expulso inde Rathbedo⁵ rege ceperat⁶, | illo eos ad praedicandum misit ; ipse quoque imperiali auctoritate iuuans, ne qui praedicantibus quicquam molestiae inferret ; multisque eos, qui fidem suscipere uellent, beneficiis adtollens ; unde factum est, opitulante gratia diuina, ut multos in breui ab idolatria ad fidem conuerterent Christi.

Horum secuti exempla duo quidam presbyteri de natione Anglorum, qui in Hibernia multo tempore pro aeterna patria exulauerant, uenerunt ad prouinciam Antiquorum Saxonum, si forte aliquos ibidem praedicando Christo adquirere possent. Erant autem unius ambo, sicut deuotionis, sic etiam uocabuli ; nam⁷ uterque eorum appellabatur Heuuald ; ea tamen distinctione, ut pro diuersa capillorum specie unus Niger Heuuald⁸, alter Albus Heuuald⁹ diceretur ; quorum uterque pietate religionis inbutus, sed Niger Heuuald¹⁰ magis sacrarum litterarum erat scientia institutus. Qui uenientes in prouinciam intrauerunt hospitium cuiusdam uilici, petieruntque ab eo, ut transmitterentur ad satrapam, qui super eum erat, eo quod haberent aliquid¹¹ legationis et causae utilis, quod deberent ad illum perferre. Non enim habent regem idem Antiqui Saxones, sed satrapas plurimos suae genti praepositos, qui ingruente belli articulo mittunt aequaliter sortes,

Martyrdom
of the two
Hewalds.

¹ ui'c't- M ; uichtberht C. ² mittere uiros om. B. ³ uuil-
N ; uilbrod C. ⁴ -terii M. H₁ ; -ter C. ⁵ ratbedo C. ⁶ coep-
M. C. ⁷ namque M. ⁸ heauald C². ⁹ heauald, heau-
uald C with an erasure between the a and u in both cases. ¹⁰ sic C¹ ;
heauald C². ¹¹ aliquid om. M.

et, quemcumque sors ostenderit, hunc tempore belli ducem omnes sequuntur, huic obtemperant; peracto autem bello, rursum aequalis potentiae omnes fiunt satrapae. Suscepit ergo eos uilicus, et promittens se mittere eos ad satrapam, qui super se erat, ut petebant, aliquot diebus secum retinuit.

Qui cum cogniti essent a barbaris, quod essent alterius religionis, (nam et psalmis semper atque orationibus uacabant, et cotidie sacrificium Deo uictimae salutaris offerebant, habentes secum uascula sacra et tabulam altaris uice dedicatam), suspecti sunt habiti, quia, si peruenirent ad satrapam, et loquerentur cum illo, auerterent illum a diis suis, et ad nouam Christianae fidei religionem transferrent, sicque paulatim omnis eorum prouincia ueterem cogeretur noua mutare culturam. Itaque rapuerunt eos subito, et interemerunt; Album quidem Heuualdum¹ ueloci occisione gladii, Nigellum autem longo suppliciorum cruciatu, et horrenda | membrorum omnium discerp- f. 106 tione; quos interemtos in Rheno² proiecerunt. Quod cum satrapa ille, quem uidere uolebant, audisset, iratus est ualde, quod ad se uenire uolentes peregrini non permetterentur; et mittens occidit uicanos illos cf. Mat. ii. 16. omnes, uicumque incendio consumsit. Passi sunt autem praefati sacerdotes et famuli Christi Vº. Nonarum Octobrium die.

Miracles.

Nec martyrio eorum caelestia defuere miracula. Nam cum peremta eorum corpora amni, ut diximus, a paganis essent iniecta, contigit, ut haec contra impetum fluuii decurrentis, per XL fere milia passuum, ad ea usque loca, ubi illorum erant socii, transferrentur³. Sed et radius lucis permaximus, atque ad caelum usque altus, omni nocte supra locum fulgebat illum, ubicumque ea⁴ peruenisse contingeret, et hoc

¹ sic C¹; heauuald- C². ² hreno B. C. N. ³ -ferentur M. C. H₁. W¹. ⁴ eos M.

etiam paganis, qui eos occiderant¹, intuentibus. Sed et unus ex eis in uisione nocturna apparuit cuidam de sociis² suis, cui nomen erat Tilmon, uiro inlustri, et ad saeculum quoque nobili, qui de milite factus fuerat³ monachus; indicans, quod eo loci corpora eorum posset inuenire, ubi lucem de caelo terris radiasse conspiceret. Quod ita conpletum est. Inuenta namque eorum corpora iuxta honorem martyribus condignum recondita sunt, et dies passionis uel inuentionis eorum congrua illis in locis ueneratione celebratus. Denique gloriosissimus dux Francorum Pippin, ubi haec conperiit, misit, et adducta ad se eorum corpora condidit cum multa gloria in ecclesia Coloniae ciuitatis iuxta Rhenum⁴. Fertur autem, quia in loco, quo occisi sunt, fons ebullierit, qui in eodem loco usque hodie copiosa fluenti sui dona profundat⁵.

CAP. XI.

Ut uiri uenerabiles⁶ Suidberct⁷ in Britanniis⁸, Uilbrord⁹ Romae sint in Fresiam ordinati episcopi.

PRIMIS sane temporibus aduentus eorum in Fresiam, Wilbrord
mox ut conperiit Uilbrord datam sibi a principe licentiam goes to
ibidem praedicandi, accelerauit uenire Romam, Rome.
cuius sedi apostolicae tunc Sergius papa praeerat, ut
cum eius licentia et benedictione desideratum euangelizandi gentibus opus iniret; simul et reliquias beatorum apostolorum ac martyrum Christi ab eo se sperans accipere¹⁰, ut dum in gente, cui praedicaret, destructis idolis ecclesias institueret, haberet in promptu reliquias sanctorum, quas ibi introduceret; quibusque ibidem depositis, consequenter in eorum honorem, quorum essent illae, singula quaeque loca dedicaret. Sed et

¹ -runt B.² sociis M^l.³ erat M.⁴ hrenum N.⁵ per- C. B². W.⁶ uir -lis C.⁷ suitbercht C; sinberct N.⁸ -nis C; -nia M.⁹ uuil- N; uilbrod C.¹⁰ accep- M.

alia perplura, quae tanti | operis negotium quaerebat, f. 107
uel ibi discere uel inde accipere cupiebat. In quibus
omnibus cum sui uoti compos esset effectus, ad praedi-
candum rediit.

Swidbert
con-
secrated
bishop for
Frisia.

Quo tempore fratres, qui erant in Fresia uerbi
ministerio mancipati, elegerunt ex suo numero uirum
modestum moribus, et mansuetum corde, Suidberc-
tum¹, qui eis ordinaretur antistes, quem Brittaniam
destinatum ad petitionem eorum ordinauit reuerentis-
simus Uilfrid episcopus, qui tum forte patria pulsus
in Merciorum regionibus exulabat. Non enim eo
tempore habebat episcopum Cantia, defuncto quidem
Theodoro, sed necdum Berctualdo² successore eius,
qui trans mare ordinandus ierat, ad sedem episcopatus
sui reuerso.

Qui uidelicet Suidberct³ accepto episcopatu, de Brit-
tania regressus, non multo post ad gentem Boructua-
rorum secessit, ac multos eorum praedicando ad uiam
ueritatis perduxit. Sed expugnatis⁴ non longo post
tempore Boructuaris a gente Antiquorum Saxonum,
dispersi sunt quolibet hi, qui uerbum receperant⁵;
ipse antistes cum quibusdam Pippinum petiit, qui
interpellante Bliththrydae⁶ coniuge sua, dedit ei locum
mansionis in insula quadam Hreni⁷, quae lingua eorum
uocatur In litore; in qua ipse, constructo monasterio,
quod hactenus heredes possident eius, aliquandiu
continentissimam gessit uitam, ibique diem clausit
ultimum.

Wilbrord
con-
secrated at
Rome.

Postquam uero per annos aliquot in Fresia, qui
aduenerant, docuerunt, misit Pippin fauente omnium
consensu uirum uenerabilem Uilbrordum Romam,
cuius adhuc pontificatum Sergius habebat, postulans,
ut eidem Fresonum genti archiepiscopus ordinaretur.

¹ -berchtum C; -birtum N. ² bercht- C. ³ -bere N;
suidberht C. ⁴ -nantis M. ⁵ 're'coop- M. ⁶ -de B; -ðe C.
⁷ rheni C.

Quod ita, ut petierat, inpletum est, anno ab incarnatione Domini DCXCVI. Ordinatus est autem in ecclesia sanctae martyris Ceciliae, die natalis eius, inposito sibi a papa memorato nomine Clementis; ac mox remissus ad sedem episcopatus sui, id est post dies XIII, ex quo in urbem uenerat.

Donauit autem ei Pippin locum cathedrae episcopalis¹ in castello suo inlustri, quod antiquo gentium illarum uerbo Uiltaburg², id est Oppidum Uiltorum, lingua autem Gallica Traiectum uocatur; in quo aedificata ecclesia, reuerentissimus pontifex longe lateque uerbum fidei praedicans, multosque ab errore reuocans, plures per illas regiones ecclesias, sed et monasteria nonnulla construxit. | Nam non multo post alios quoque illis in regionibus ipse constituit antistites³ ex eorum numero fratrum, qui uel secum, uel post se illo ad praedicandum uenerant; ex quibus aliquanti iam dormierunt in Domino. Ipse autem Uilbrord, cognomento Clemens, adhuc superest, longa iam uenerabilis aetate, utpote tricesimum et sextum in episcopatu habens annum, et post multiplices militiae caelestis agones ad praemia remunerationis supernae tota mente suspirans.

His See at
Utrecht.

f. 107 b.

cf. 1 Cor.
xv. 6.

CAP. XII.

Ut quidam in prouincia Nordanhymbrorum a mortuis resurgens multa et tremenda et desideranda, quae uiderat, narrauerit.

His temporibus miraculum memorabile et antiquorum simile in Britania factum est. Namque ad excitationem uiuentium de morte animae, quidam aliquandiu mortuus ad uitam resurrexit corporis, et multa memoratu digna, quae uiderat, narrauit; e quibus hic aliqua breuiter⁴ perstringenda esse putauit. Erat

Drythelm's
vision of
the other
world.

¹ -les M¹.

² N at first wrote uiltr-.

³ antistes N.

⁴ breb- C¹.

ergo¹ pater familias in regione Nordanhymbrorum², quae uocatur Incuneningum³, religiosam cum domu sua gerens uitam; qui infirmitate corporis tactus, et hac crescente per dies, ad extrema perductus, primo tempore noctis defunctus⁴ est; sed diluculo⁵ reuiuiscens⁶, ac repente residens, omnes, qui corpori flentes adsederant, timore immenso percussos in fugam conuertit; uxor tantum, quae amplius amabat, quamuis multum tremens et pauida, remansit. Quam ille consolatus: 'Noli,' inquit, 'timere, quia iam uere surrexi a morte, qua tenebar, et apud homines sum iterum uiuere permissus; non tamen ea mihi, qua ante consueam, conuersatione, sed multum dissimili ex hoc tempore uiuendum est.' Statimque surgens, abiit ad uillulae oratorium, et usque ad diem in oratione persistens, mox omnem, quam possederat, substantiam in tres diuisit portiones, e quibus unam⁷ coniugi, alteram filiis tradidit, tertiam sibi ipse retentans, statim pauperibus distribuit. Nec multo post saeculi curis absolutus ad monasterium Mailros, quod Tuidi fluminis circumflexu⁸ maxima ex parte clauditur, peruenit; acceptaque tonsura, locum secretae mansionis, quam praeuiderat abbas, intrauit; et ibi usque ad diem mortis in tanta mentis et corporis contritione durauit, ut multa illum, quae alios laterent, uel horrenda uel desideranda uidisse, etiamsi lingua sileret, uita loqueretur.

Narrabat autem hoc modo, quod uiderat: 'Lucidus,' inquit, 'aspectu et clarus erat indumento, qui me ducebat. Incedebamus autem tacentes, ut uidebatur mihi, contra ortum solis solstitialem; | cumque am- f. 108
bularemus, deuenimus ad uallem multae latitudinis ac profunditatis, infinitae autem longitudinis; quae ad

¹ enim C. D. &c. ² nordanimb- N. ³ sic C. B²; incunin-
N; incuninicum B¹. ⁴ -funtus M. ⁵ de- M¹. B¹. ⁶ -uescens
M¹. ⁷ unam added on margin M. ⁸ -plexu C.

leuam nobis sita, unum latus flammis feruentibus nimium terribile, alterum furenti¹ grandine ac frigore niuium omnia perflante atque uerrente non minus intolerabile praeferibat. Utrumque² autem erat animabus hominum plenum³, quae uicissim huc inde uidebantur quasi tempestatis impetu iactari. Cum enim uim feruoris immensi tolerare non possent, prosiliebant miserae in medium rigoris⁴ infesti; et cum neque ibi quippiam requiei inuenire ualerent, resiliebant rursus urendae in medium flammarum inextinguibilium. Cumque hac infelici uicissitudine longe lateque, prout aspicere poteram, sine ulla quietis intercapedine innumerabilis spirituum deformium multitudo torqueretur, cogitare coepi, quod hic fortasse esset infernus, de cuius tormentis intolerabilibus narrari⁵ saepius audiui. Respondit cogitationi meae ductor, qui me praecedebat: "Non hoc," inquit, "suspiceris; non enim hic infernus est ille, quem putas."

'At cum me hoc spectaculo tam horrendo perterritum paulatim in ulteriora produceret, uidi subito ante nos obscurari incipere loca, et tenebris omnia repleri. Quas cum intraremus, in tantum paulisper condensatae sunt, ut nihil praeter ipsas aspicerem, excepta dumtaxat specie et ueste eius, qui me ducebat. Et cum progredieremur 'sola sub nocte per umbras,' ecce subito apparent ante nos crebri flammarum tetrarum globi, ascendentes quasi de puteo magno, rursumque decidentes in eundem. Quo cum perductus essem, repente ductor meus disparuit, ac me solum in medio tenebrarum et horridae uisionis reliquit. At cum idem globi ignium sine intermissione modo alta peterent, modo ima baratri repeterent, cerno omnia, quae ascendebant, fastigia flammarum plena esse

¹ feruenti M.² utrumque M¹; uterque M².³ -nus M.⁴ frigoris M. H₁. D. &c.⁵ narrare M.

spiritibus hominum, qui instar fauillarum cum fumo
 ascendentium, nunc ad sublimiora proicerentur, nunc
 retractis ignium uaporibus relaberentur ¹ in profunda ².
 Sed et fetor inconparabilis cum eisdem uaporibus
 ebulliens omnia illa tenebrarum loca replebat ¹. Et
 cum diutius ibi pauidus consisterem, utpote incertus,
 quid agerem, quo uerterem gressum, qui me finis
 maneret; | audio subitum post terga sonitum inmanis- f. 108 b
 simi fletus ac miserrimi, simul et cachinnum crepi-
 tantem quasi uulgi indocti captis hostibus insultantis.
 Ut autem sonitus idem clarior redditus ad me usque
 peruenit, considero turbam malignorum spirituum,
 quae quinque animas hominum merentes heulantes-
 que, ipsa multum exultans et cachinnans, medias illas
 trahebat in tenebras; e quibus uidelicet hominibus,
 ut dinoscere potui, quidam erat adtonsus ut clericus,
 quidam laicus, quaedam femina. Trahentes autem eos
 maligni spiritus descenderunt in medium baratri illius
 ardentis; factumque est, ut cum longius subeuntibus
 eis, fletum hominum et risum daemoniorum clare
 discernere nequirem, sonum tamen adhuc promiscuum
 in auribus haberem. Interea ascenderunt quidam
 spirituum obscurorum de abyssu illa flammium, et
 adcurrentes circumdederunt me, atque oculis flam-
 mantibus, et de ore ac naribus ignem putidum efflantes
 angebant; forcipibus quoque igneis, quos tenebant in
 manibus, minitabantur me comprehendere, nec tamen
 me ullatenus contingere, tametsi terrere praesumebant.
 Qui cum undiqueuersum hostibus et caecitate tene-
 brarum conclusus, huc illucque oculos circumferrem,
 si forte alicunde quid auxilii, quo saluarer, adueniret,
 apparuit retro uia, qua ueneram, quasi fulgor stellae
 micantis ³ inter tenebras, qui paulatim crescens, et ad

¹ in profunda . . . replebat *om.* C. W¹. D. &c. ² -do H₁. ³ *For this beautiful image which is the reading of all the MSS. which I have examined, the edd. give the infinitely poorer meantis.*

me ocius festinans, ubi adpropinquauit, dispersi sunt et aufugerunt ¹ omnes, qui me forcipibus rapere quaerebant spiritus infesti.

f. 109 a.

‘Ille autem, qui adueniens eos fugauit, erat ipse, qui me ante ducebat ; qui mox conuersus ad dextrum iter, quasi contra ortum solis brumalem me ducere coepit. Nec mora, exemptum tenebris in auras me serenae lucis eduxit ; cumque me in luce aperta duceret, uidi ante nos murum permaximum, cuius neque longitudini hinc uel inde, neque altitudini ullus esse terminus uideretur. Coepi autem mirari, quare ad murum accederemus, cum in eo nullam ianuam, uel fenestram, uel ascensum alicubi conspicerem. Cum ergo peruenissemus ad murum, statim nescio quo ordine fuimus in summitate eius. Et ecce ibi campus erat latissimus | ac laetissimus, tantaque flagrantia uernantium flosculorum plenus, ut omnem mox fetorem tenebroso ² fornacis, qui me peruaserat, effugaret admirandi huius suauitas odoris. Tanta autem lux cuncta ea loca perfuderat, ut omni splendore diei siue solis meridiani radiis uideretur esse praeclarior. Erantque ³ in hoc campo innumera hominum albatorum conuenticula, sedesque plurimae agminum laetantium. Cumque inter choros felicium incolarum medios me duceret, cogitare coepi, quod hoc fortasse esset regnum caelorum, de quo praedicari saepius audiui. Respondit ille cogitatu meo : “ Non,” inquit, “ non hoc est regnum caelorum, quod autumas.”

‘Cumque procedentes transissemus et has beatorum mansiones spirituum, aspicio ante nos multo maiorem luminis gratiam quam prius ; in qua etiam uocem cantantium dulcissimam audiui ; sed et odoris flagrantia miri tanta de loco effundebatur, ut is, quem antea ⁴ degustans quasi maximum rebar, iam permodicus mihi

¹ auferunt M ; aufegerunt B¹. N¹. ² sic M. B. C. ; -sae H₁ ; tenebris N¹. ³ erant namque C. B². ⁴ ante ea M.

odor uideretur ; sicut etiam lux illa campi florentis eximia, in comparatione eius, quae nunc apparuit, lucis, tenuissima prorsus uidebatur, et parua. In cuius amoenitatem loci cum nos intraturos sperarem, repente ductor substitit ; nec mora, gressum retorquens ipsa me, qua uenimus, uia reduxit.

‘Cumque reuersi perueniremus ad mansiones illas laetas spirituum candidatorum, dixit mihi : “Scis, quae sint¹ ista omnia, quae uidisti?” Respondi ego : “Non.” Et ait : “Uallis illa, quam aspexisti flammis feruentibus et frigoribus horrenda rigidis, ipse est locus, in quo examinandae et castigandae sunt² animae illorum, qui differentes confiteri et emendare scelera, quae fecerunt³, in ipso tandem mortis articulo ad paenitentiam confugiunt, et sic de corpore exeunt ; qui tamen, quia confessionem et paenitentiam uel in morte habuerunt, omnes in die iudicii ad regnum caelorum perueniunt. Multos autem preces uiuentium, et elemosynae, et ieiunia, et maxime celebratio missarum, ut etiam ante diem iudicii liberentur, adiuuant. Porro puteus ille flammium⁴ ac putidus, quem uidisti, ipsum est os gehennae, in quo quicumque semel inciderit, numquam inde liberabitur in aeuum. Locus uero iste florifer, in quo pulcherrimam hanc iuuentutem iucundari⁵ ac fulgere conspicias, | ipse est, in quo f. 109 b. recipiuntur⁶ animae eorum, qui in bonis quidem operibus de corpore exeunt ; non tamen sunt tantae perfectionis, ut⁷ in regnum caelorum statim mereantur introduci ; qui tamen omnes in die iudicii ad uisionem Christi, et gaudia regni caelestis intrabunt. Nam quicumque in omni uerbo, et opere, et cogitatione perfecti sunt, mox de corpore egressi ad regnum caeleste perueniunt ; ad cuius uicina⁸ pertinet locus ille, ubi sonum cantilenae dulcis cum odore suauitatis

¹ sunt C.² sint M.³ -rant *altered to* -runt M ; -rant C.⁴ -fomus C^l.⁵ -re M^l.⁶ -antur M.⁷ ut non M.⁸ -nia N.C.

ac splendore lucis audisti. Tu autem, quia nunc ad corpus reuerti, et rursum inter homines uiuere debes, si actus tuos curiosius discutere, et mores sermonesque tuos in rectitudine ac simplicitate seruare studueris, accipies et ipse post mortem locum mansionis inter haec, quae cernis, agmina laetabunda spirituum beatorum. Namque ego, cum ad tempus abscissem a te, ad hoc feci, ut, quid de te fieri deberet, agnoscerem." Haec mihi cum dixisset, multum detestatus sum reuerti ad corpus, delectatus nimirum suauitate ac decore loci illius, quem intuebar, simul et consortio eorum, quos in illo uidebam. Nec tamen aliquid ductorem meum rogare audebam; sed inter haec nescio quo ordine repente me inter homines uiuere cerno.'

Haec et alia, quae uiderat, idem uir Domini, non omnibus passim desidiosis ac uitae suae incuriosis referre uolebat, sed illis solummodo, qui uel tormentorum metu perterriti, uel spe gaudiorum perennium delectati, profectum pietatis ex eius uerbis haurire¹ uolebant². Denique in uicinia³ cellae illius habitabat quidam monachus, nomine Haemgils⁴, presbyteratus etiam, quem bonis actibus adaequabat, gradu prae-minens, qui adhuc superest, et in Hibernia insula solitarius ultimam uitae aetatem pane cibario et frigida aqua sustentat. Hic saepius ad eundem uirum ingrediens, audiuit ab eo repetita interrogatione, quae et qualia essent, quae exutus corpore uideret; per cuius relationem ad nostram quoque agnitionem peruenere, quae de his pauca perstrinximus. Narra-
bat autem uisiones suas etiam regi Aldfrido, uiro undecumque doctissimo; et tam libenter tamque

He tells his
visions to
King
Aldfrid.

¹ aurire M. ² At this point in N there is an erasure of nearly a line; then all is omitted from denique to seruat (p. 310). Then it continues: postea autem ille accepit locum secretiorem mansionis in monasterio, ubi liberius, &c. R₂ has this latter reading, but not the lacuna. ³ -na M. ⁴ -gisil B.

studiose ab illo auditus est, ut eius rogatu monasterio supra memorato inditus, ac monachica | sit tonsura f. 110 a. coronatus, atque ad eum audiendum saepissime, cum illas in partes deuenisset, accederet. Cui uidelicet monasterio tempore illo religiosae ac modestae uitae abbas et presbyter Ediluald¹ praeerat, qui nunc episcopalem Lindisfarnensis ecclesiae cathedram condignis gradu actibus seruatur.

His
rigorous
asceticism.

Accepit autem in eodem monasterio locum mansionis secretiorem, ubi² liberius continuis in orationibus famulatui sui conditoris uacaret. Et quia locus ipse super ripam fluminis erat situs, solebat hoc creber ob magnum castigandi corporis affectum ingredi, ac saepius in eo supermeantibus undis inmergi; sicque ibidem quamdiu sustinere posse uidebatur, psalmis uel precibus insistere, fixusque manere, ascendente aqua fluminis usque ad lumbos, aliquando et³ usque ad collum; atque inde egrediens ad terram, numquam ipsa uestimenta uda atque algida deponere curabat, donec ex suo corpore calefierent et siccarentur. Cumque tempore hiemali defluentibus circa eum semifractarum crustis glacierum, quas et ipse aliquando contriuerat, quo haberet locum standi siue inmergendi in fluuio, dicerent, qui uidebant: 'Mirum, frater Drythelme⁴,' (hoc enim erat uiro nomen), 'quod tantam frigoris asperitatem ulla ratione tolerare praeuales.' Respondebat ille simpliciter, erat namque homo simplicis ingenii, ac moderatae naturae⁵: 'Frigidiora ego uidi.' Et cum dicerent: 'Mirum, quod tam austeram tenere continentiam uelis.' Respondebat: 'Austeriora ego uidi.' Sicque usque ad diem suae uocationis infatigabili caelestium bonorum desiderio corpus senile inter cotidiana ieiunia domabat, multisque et uerbo et conuersatione saluti fuit.

¹ aediluald C. ² v. note², p. 309. ³ et om. M. ⁴ drycht-
C dryt- N. ⁵ ac . . . naturae, added on margin M.

CAP. XIII.

Ut contra alter ¹ ad mortem ueniens oblatum sibi a daemonibus codicem suorum uiderit peccatorum.

AT contra fuit quidam in prouincia Merciorum, cuius uisiones ac uerba, non autem et conuersatio, plurimis, sed non sibimet ipsi, profuit. Fuit autem temporibus Coenredi, qui post Aedilredum ² regnauit, uir in laico habitu atque officio militari positus; sed quantum pro industria exteriori regi placens, tantum pro interna suimet neglegentia displicens. Ammonebat ergo illum sedulo, ut confiteretur, et emendaret, ac relinqueret scelera sua, priusquam subito mortis superuentu tempus omne paenitendi et emendandi perderet. Uerum ille, frequenter licet admonitus, spernebat uerba salutis, seseque tempore | sequente paenitentiam acturum esse promittebat. Haec inter tactus infirmitate, decidit in lectum, atque acri coepit dolore torqueri. Ad quem ingressus rex, diligebat enim eum multum, hortabatur, ut uel tunc, antequam moreretur, paenitentiam ageret commissorum. At ille respondit, non se tunc uelle confiteri peccata sua, sed cum ab infirmitate resurgeret; ne exprobrarent sibi sodales, quod timore mortis faceret ea, quae sospes facere noluerat; fortiter quidem, ut sibi uidebatur ³, locutus, sed miserabiliter, ut post patuit, daemonica fraude seductus.

Further
visions, cc. 13, 14.

Cumque morbo ingrauescente, denuo ad eum uisitandum ac docendum rex intraret, clamabat statim miserabili uoce: 'Quid uis modo? quid huc uenisti? non enim mihi aliquid utilitatis aut salutis potes ultra conferre.' At ille: 'Noli,' inquit, 'ita loqui, uide ut sanum sapias.' 'Non,' inquit, 'insanio, sed pessimam mihi scientiam ⁴ certus prae oculis habeo.' 'Et

¹ alius C. ² edil- N. ³ uideatur M. ⁴ conscientiam C. B². W². D. &c.; sententiam A₁.

quid,' inquit, 'hoc est?' 'Paulo ante,' inquit, 'intrauerunt domum hanc duo pulcherrimi iuuenes, et resederunt¹ circa me, unus ad caput, et unus ad pedes; protulitque unus libellum perpulchrum, sed uehementer modicum, ac mihi ad legendum dedit; in quo omnia, quae umquam bona feceram, intuens scripta repperi, et haec erant nimium pauca et modica. Receperunt codicem, neque aliquid mihi dicebant. Tum subito superuenit exercitus malignorum et horridorum uultu spirituum, domumque hanc et exterius obsedit, et intus maxima ex parte residens impleuit. Tunc ille, qui et obscuritate tenebrosae faciei, et primatu sedis maior esse uidebatur eorum, proferens codicem horrendae² uisionis, et magnitudinis enormis, et ponderis pene inportabilis, iussit uni ex satellitibus suis mihi ad legendum deferre. Quem cum legissem, inueni³ omnia scelera, non solum quae opere uel uerbo, sed etiam quae tenuissima cogitatione peccaui, manifestissime in eo tetricis esse descripta litteris. Dicebatque ad illos, qui mihi adsederant, uiros albatos et praeclaros: "Quid hic sedetis, scientes certissime, quia noster est iste?" Responderunt: "Uerum dicitis: accipite et in cumulum damnationis uestrae ducite." Quo dicto statim disparuerunt; surgentesque duo nequissimi spiritus, habentes in manibus uomeres⁴, percusserunt me, unus in capite et alius | in pede: f. III A. qui uidelicet modo cum magno tormento inrepunt in interiora corporis mei, moxque ut ad se inuicem perueniunt, moriar, et paratis ad rapiendum me daemonibus in inferni claustra pertrahar.'

Sic loquebatur miser desperans, et non multo post

¹ sederunt B; residerant C¹. ² horridae C. ³ inuenio M.

⁴ uomeres H₁, added on lower margin M²; B has uomeres in text but in a different hand; above, in a later hand is written: uel cultra, uel furcas. N reads: hab. uom. in man. C reads: hab. cultra in man. hondseax (i. e. cultra) AS.; malleos A₄.

Ps. xxxi.
I.

defunctus, paenitentiam, quam ad breue tempus cum fructu ueniae facere supersedit, in aeternum sine fructu poenis subditus facit. De quo constat, quia, sicut beatus papa Gregorius de quibusdam scribit, non pro se ista, cui non profuere, sed pro aliis uiderit, qui eius interitum cognoscentes differre tempus paenitentiae, dum uacat, timerent, ne in prouiso mortis articulo praeuerti, in paenitentes perirent. Quod autem codices diuersos per bonos siue malos spiritus sibi uidit offerri, ob id superna dispensatione factum est, ut meminerimus facta et cogitationes nostras non in uentum defluere¹, sed ad examen summi Iudicis cuncta seruari; et siue per amicos angelos in fine nobis ostendenda, siue per hostes. Quod uero prius candidum codicem protulerunt angeli, deinde atrum daemones; illi per paruum, isti enormem; animaduertendum est, quod in prima aetate bona aliqua fecit, quae tamen uniuersa praeuagando iuuenis obnubilauit. Qui si e contrario errores pueritiae corrigere in adulescentia, ac bene faciendo a Dei oculis abscondere curasset, posset eorum numero sociari, de quibus ait psalmus: 'Beati, quorum remissae sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata.' Hanc historiam, sicut a uenerabili antistite Pecthelmo² didici, simpliciter ob salutem legentium siue audientium narrandam esse putauit.

CAP. XIV.

Ut item alius moriturus deputatum sibi apud inferos locum poenarum uiderit.

NOVI autem ipse fratrem, quem utinam non nossem, cuius etiam nomen, si hoc aliquid prodesset, dicere possem; positum in monasterio nobili, sed ipsum ignobiliter uiuentem. Corripiebatur quidem sedulo a fratribus ac maioribus loci, atque ad castigatiorem

¹ defluere M. ² pe'c't- N; peht- C.

uitam conuerti ammonebatur. Et quamuis eos audire noluisset, tolerabatur tamen ab eis longanimitè ob necessitatem operum ipsius exteriorum; erat enim fabrili arte singularis. Seruiebat autem multum ebrietati, et ceteris uitae remissioris inlecebris; magisque in officina sua die noctuque residere, quam ad psallendum atque orandum in ecclesia, audiendumque cum fratribus uerbum uitae concurrere consuebat.

| Unde accidit illi, quod solent dicere quidam, quia, f. III B
qui non uult ecclesiae ianuam sponte humiliatus ingredi, necesse habet in ianuam inferni non sponte damnatus introduci. Percussus enim langore, atque ad extrema perductus, uocauit fratres, et multum merens ac damnato similis coepit narrare, quia uideret inferos apertos, et Satanan demersum¹ in profundis tartari, Caiphanque cum ceteris, qui occiderunt Dominum, iuxta eum flammis ultricibus contraditum: ‘in quorum uicinia,’ inquit, ‘heu misero mihi locum despicio aeternae perditionis esse praeparatum.’ Audientes haec fratres coeperunt diligenter exhortari, ut uel tunc positus adhuc in corpore, paenitentiam faceret. Respondebat ille desperans: ‘Non est mihi modo tempus uitam mutandi, cum ipse uiderim iudicium meum iam esse completum.’

Talia dicens, sine uiatico salutis obiit, et corpus eius in ultimis est monasterii locis humatum, neque aliquis pro eo uel missas facere, uel psalmos cantare, uel saltim orare praesumebat. O quam grandi distantia diuisit Deus inter lucem et tenebras! Beatus protomartyr Stephanus passurus mortem pro ueritate, uidit caelos apertos, uidit gloriam Dei et Iesum stantem a dextris Dei; et ubi erat futurus ipse post mortem, ibi² oculos mentis ante mortem, quo laetior occumberet, misit. At contra, faber iste tenebrosae mentis et actionis, imminente morte, uidit aperta tartara, uidit

cf. Gen.
i. 4.
cf. Act.
vii. 56.

¹ di- M. ² ubi M.

damnationem diaboli et sequacium eius ; uidit etiam suum infelix inter tales carcerem, quo miserabilius ipse desperata salute periret, sed uiuentibus, qui haec cognouissent, causam salutis sua perditione relinqueret. Factum est hoc nuper in prouincia Berniciorum ; ac longe lateque diffamatum, multos ad agendam et non differendam scelerum suorum paenitudinem prouocauit. Quod utinam exhinc etiam nostrarum lectione litterarum fiat !

CAP. XV.

Ut plurimae Scottorum ecclesiae, instante Adamnano, catholicum pascha susceperint ; utque¹ idem librum de locis sanctis scripserit.

f. 112 a.

Quo tempore plurima pars Scottorum in Hibernia, et nonnulla etiam de Brettonibus in Brittania, rationale et ecclesiasticum paschalis obseruantiae tempus Domino donante suscepit. Siquidem Adamnan, presbyter et abbas monachorum, qui erant in insula Hii², cum legationis | gratia missus a sua gente, uenisset ad Aldfridum, regem Anglorum, et aliquandiu in ea prouincia moratus uideret ritus ecclesiae canonicos ; sed et a pluribus³, qui erant eruditiores, esset solerter admonitus, ne contra uniuersalem ecclesiae morem uel in obseruantia paschali, uel in aliis quibusque decretis⁴ cum suis paucissimis et in extremo⁵ mundi angulo positis uiuere praesumeret, mutatus mente est ; ita ut ea, quae uiderat et audierat in ecclesiis Anglorum, suae suorumque consuetudini libentissime praeferret. Erat enim uir bonus, et sapiens, et scientia scripturarum nobilissime instructus.

Some of the Irish and Britons adopt the orthodox Easter.

Mission of Adamnan to Northumbria.

Qui cum domum redisset, curauit suos, qui erant in Hii, quiue eidem erant subditi monasterio, ad eum, quem cognouerat, quemque ipse toto ex corde susce-

¹ atque C.² hi N¹.³ plurimis M¹.⁴ -tiis M.⁵ extrimo M.

He converts the northern Irish.

perat¹, ueritatis callem perducere, nec ualuit. Nauigauit Hiberniam², et praedicans eis, ac modesta exhortatione³ declarans legitimum paschae tempus, plurimos eorum, et pene omnes, qui ab Hiensium dominio erant liberi, ab errore auito correctos, ad unitatem reduxit catholicam, ac legitimum paschae tempus obseruare perdocuit. Qui cum celebrato in Hibernia canonico pascha, ad suam insulam reuertisset, suoque monasterio catholicam⁴ temporis paschalis obseruantiam instantissime praedicaret, nec tamen perficere, quod conabatur, posset, contigit eum ante expletum anni circulum migrasse⁵ de saeculo. Diuina utique gratia disponente, ut uir unitatis æ pacis studiosissimus ante ad uitam raperetur aeternam, quam redeunte tempore paschali, grauiorem cum eis, qui eum ad ueritatem sequi uolebant, cogeretur habere discordiam.

His book on the Holy Places.

Scriptis idem uir de locis sanctis librum legentibus multis utillimum; cuius auctor erat docendo ac *dicendo Galliarum episcopus Arculfus*, qui *locorum gratia sanctorum* uenerat Hierosolymam, et lustrata⁶ omni terra repromissionis, Damascum quoque, Constantino-
polim, Alexandriam, multas maris insulas adierat; patriamque nauigio reuertens, ui tempestatis in occidentalia Britanniae litora delatus⁷ est; ac post multa ad memoratum Christi famulum Adamnanum perueniens, ubi doctus in scripturis, sanctorumque locorum gnarus esse conpertus est, libentissime est ab illo | susceptus, libentius auditus; adeo ut, quaeque ille f. 112
se in locis sanctis memoratu digna uidisse testabatur, cuncta mox iste litteris mandare curauerit. Fecitque opus, ut dixi, multis⁸ utile, et maxime illis, qui longius ab eis locis, in quibus patriarchae uel apostoli erant, secreti, ea tantum de his, quae lec-

Adam-
nus de
Locis
Sancti
Praef.

¹ suscep. M. C^l.

² hyb. N.

³ exort. M.

⁴ canonicam N.

⁵ migrare N.

⁶ lustra M.

⁷ di. M. C^l. N.

⁸ multum M.

tione didicerint, norunt. Porrexit autem librum hunc Adamnan Aldfrido¹ regi, ac per eius est largitionem etiam minoribus ad legendum contraditus. Scriptor quoque ipse multis ab ea muneribus donatus patriam remissus est. De cuius scriptis aliqua decerpere, ac nostrae huic historiae inserere commodum fore legentibus reor.

CAP. XVI.

Quae in eodem libro de loco dominicae natiuitatis, passionis, et resurrectionis commemorauerit.

SCRIPSIT² ergo de loco dominicae natiuitatis in hunc modum :—

Bethleem ciuitas Daud in dorso sita est angusto ex omni parte uallibus circumdato, ab occidente in orientem mille passibus longa, humili sine turribus muro per extrema plani uerticis instructo ; in cuius orientali angulo quasi quoddam naturale semiantrum est, cuius exterior pars natiuitatis dominicae fuisse dicitur locus ; interior Praesepe Domini nominatur. Haec spelunca tota interius pretioso marmore tecta supra locum, ubi Dominus natus specialius traditur, sanctae Mariae grandem gestat ecclesiam.

Extracts from Adamnan on the Holy Places, cc. 16-17.

Scrpsit item hoc modo de loco passionis ac resurrectionis illius :—

‘Ingressis a septentrionali parte urbem Hierosolymam, primum de locis sanctis pro condicione platearum diuertendum est ad ecclesiam Constantinianam, quae Martyrium appellatur. Hanc Constantinus imperator, eo quod ibi crux Domini ab Helena matre reperta sit, magnifico et regio cultu construxit. Dehinc ab occasu Golgothana uidetur ecclesia, in qua etiam rupis apparet illa, quae quondam ipsam adfixo Domini corpore crucem per tulit, argenteam modo pergrandem sustinens crucem, pendente magna desuper aerea rota cum lampadibus. Infra ipsum uero locum dominicae crucis, excisa in petra crypta est, in qua super altare pro defunctis honoratis sacrificium solet offerri, positus interim in platea corporibus. Huius quoque ad occasum³ ecclesiae⁴,

¹ alfrido N. ² There is no break in the text of M, but K (= capitulum) is written above the line, and XVI placed in the margin.

³ occasum M. ⁴ -sia C.

Anastasis, hoc est resurrectionis dominicae rotunda ecclesia, tribus cineta¹ parietibus, XII columnis sustentatur, inter parietes singulos latum habens spatium uiae, | quae tria altaria in tribus² locis parietis f. 113
 medii continet, hoc est australi, aquilonali, et occidentali. Haec bis quaternas portas, id est introitus, per tres³ e regione parietes habet, e quibus IIII ad Uulturnum, et IIII ad Eurum spectant. Huius in medio monumentum Domini rotundum petra excisum est, cuius culmen intrinsecus stans homo manu contingere potest, ab oriente habens introitum, cui⁴ lapis ille magnus adpositus est; quod intrinsecus ferramentorum uestigia usque in praesens ostendit. Nam extrinsecus usque ad culminis summitatem totum marmore tectum est. Summum uero culmen auro ornatum auream magnam gestat crucem. In huius ergo monumenti Aquilonali⁵ parte sepulchrum Domini in eadem petra excisum, longitudinis VII pedum, trium mensura palmarum pauimento altius eminet; introitum habens a latere meridiano, ubi⁶ die noctuque XII lampades ardent, IIII intra sepulchrum, VIII supra in margine dextro. Lapis, qui ad ostium monumenti positus erat, nunc fissus est; cuius pars minor quadratum altare ante ostium nihilominus eiusdem monumenti stat; maior uero in orientali eiusdem ecclesiae loco quadrangulum⁷ aliud⁸ altare sub linteaminibus exstat. Color autem eiusdem monumenti et sepulchri albo et rubicundo permixtus uidetur⁹.

CAP. XVII.

Quae item de loco ascensionis dominicae et sepulchris patriarcharum.

DE¹⁰ loco quoque ascensionis dominicae¹¹ praefatus auctor hoc modo refert:—

Bede,
Adam
i. 22,

Mons Oliuarum altitudine monti Sion par est, sed latitudine et longitudine praestat; exceptis uitis et oliuis¹², rarae ferax arboris, frumenti quoque et hordei fertilis. Neque enim brucosa, sed herbosa et florida soli illius est qualitas; in cuius summo¹³ uertice, ubi Dominus ad caelos ascendit, ecclesia rotunda grandis, ternas per circuitum cameratas habet porticus desuper tectas. Interior namque domus propter dominici corporis meatum camerari et tegi non potuit; altare ad orientem habens angusto culmine protectum, in

¹ anastasis . . . cineta om. B. ² cineta . . . tribus om. C¹. *Supplied very incorrectly by C².* ³ III C¹ altered to VII C². ⁴ cuius M. H₁. ⁵ aquinali M. ⁶ ibi C. ⁷ -ungulum M¹. ⁸ aliud, added on margin M.; illud Ad. ⁹ M at first wrote erat. ¹⁰ No break in the text of M, but XVII in margin. ¹¹ dom. asc. M. ¹² olibis C. ¹³ summa M on margin.

113 b.

cuius medio ultima Domini uestigia, caelo desuper patente, ubi ascendit, uisuntur. Quae cum cotidie a credentibus terra tollatur, nihilominus manet, eandemque adhuc speciem ueluti inpressis signata uestigiis seruat. Haec circa aerea rota iacet, usque ad ceruicem alta, | ab occasu habens introitum, pendente desuper in trocleis magna lampade, totaque die et nocte lucente. In occidentali eiusdem ecclesiae parte fenestrae octo, totidemque e regione lampades in funibus pendentes usque Hierosolymam per utrum fulgent; quarum lux corda intuentium cum quadam alacritate¹ et conpunctione pau-
facere² dicitur. In die ascensionis dominicae per annos singulos, missa peracta, ualidi flaminis procella desursum uenire consuevit³, et omnes, qui in ecclesia adfuerint, terrae prosternere.

Adamn.

i. 8, 9, 10;
Bede, c. 8.

De situ etiam Chebron et monumentis patrum ita scribit :—

Chebron quondam ciuitas et metropolis regni David, nunc ruinis tantum, quid tunc fuerit, ostendens. Uno ad orientem stadio speluncam duplicem in ualle habet, ubi sepulchra patriarcharum quadrato muro circumdantur, capitibus uersis ad Aquilonem; et haec singula singulis tecta lapidibus instar basilicae dolatis; trium patriarcharum candidis, Adam obscurioris et uilioris operis, qui haud longe ab illis ad borealem extremamque muri illius partem pausat. Trium quoque feminarum uiliores et minores memoriae cernuntur.

Mamre⁴ collis mille passibus a monumentis⁵ his ad Boream, herbosus ualde et floridus, campestem habens in uertice planitiem; in cuius aquilonali⁶ parte quercus Abrahæ duorum hominum altitudinis truncus ecclesia circumdata est.

Haec de opusculis excerpta praefati scriptoris ad sensum quidem uerborum illius, sed breuioribus strictisque comprehensa sermonibus, nostris ad utilitatem legentium historiis indere placuit. Plura uoluminis illius, siqui scire delectat, uel in ipso illo uolumine, uel in eo, quod de illo dudum strictim excerptimus, epitomate requirat.

¹ ilaritate N¹.² pauere facere C.³ conuenit C. D. &c.⁴ mambre B. C. N.⁵ -sibus a monumentis om. B.⁶ aquilonali M¹.

CAP. XVIII.

*Ut Australes Saxones episcopos acceperint Eadbertum¹ et Eallan²,
Occidentales Danihelem³ et Aldhelmum; et de scriptis eiusdem
Aldhelmi.*

Death of
Aldfrid;
succession
of Osred,
A. D. 705.

Death of
Hædde,
Bishop of
the West
Saxons.

ANNO dominicae incarnationis DCCV Aldfrid, rex Nordanhymborum, defunctus est, anno regni sui XX^o necdum inpleto; cui succedens in imperium filius suus Osred, puer octo circiter annorum, regnavit annis XI. Huius regni principio antistes Occidentalium Saxonum Haeddi⁴ caelestem migravit ad uitam. Bonus quippe erat uir, ac iustus, et episcopalem uitam siue doctrinam magis insito sibi uirtutum amore quam lectionibus institutus exercebat. Denique reuerentissimus antistes Pecthelm⁵, de quo in sequentibus | suo loco dicendum est, qui cum successore eius Aldhelmo multo tempore adhuc diaconus siue monachus fuit, referre est solitus, quod in loco, quo defunctus est, ob meritum sanctitatis eius multa sanitarum sint patrata miracula, hominesque prouinciae illius solitos ablatum inde puluerem propter languentes in aquam mittere, atque huius gustum siue aspersionem multis sanitatem egrotis et hominibus et pecoribus conferre; propter quod frequenti ablatione pulueris sacri fossa sit ibidem facta non minima.

f. 114 a

Division of
the West
Saxon
diocese.

Works of
Aldhelm.

Quo defuncto, episcopatus prouinciae illius in duas parrochias diuisus est. Una data Daniheli, quam usque hodie regit; altera Aldhelmo, cui annis IIII strenuissime praefuit; ambo et in rebus ecclesiasticis, et in scientia scripturarum sufficienter instructi. Denique Aldhelm, cum adhuc esset presbyter et abbas monasterii, quod 'Maildufi⁶ urbem' nuncupant, scripsit, iubente synodo suae gentis, librum egregium aduersus errorem Brettonum, quo uel pascha non suo tempore

¹ -berchtum C. ² eollan C. ³ danielum C. ⁴ hddi N.
⁵ peht- C. ⁶ -dubi C. N.

celebrant, uel alia perplura ecclesiasticae castitati¹ et paci contraria gerunt, multosque eorum, qui Occidentalibus Saxonibus subditi erant Brettones, ad catholicam dominici paschae celebrationem huius lectione perduxit. Scripsit et de uirginitate librum eximium, quem in exemplum Sedulii geminato opere, et uersibus exametris, et prosa composuit. Scripsit et alia nonnulla, utpote uir undecumque doctissimus; nam et sermone nitidus, et scripturarum, ut dixi, tam liberalium quam ecclesiasticarum erat eruditione mirandus. Quo defuncto, pontificatum pro eo suscepit² Fortheri³, qui usque hodie superest; uir et ipse in scripturis sanctis multum eruditus.

Quibus episcopatum administrantibus statutum est synodali decreto, ut prouincia Australium Saxonum, quae eatenus ad ciuitatis Uentanae, cui tunc Danihel praeerat, parrochiam pertinebat, et ipsa sedem episcopalem, ac proprium haberet episcopum; consecratusque est eis primus antistes Eadberet⁴, qui erat abbas monasterii beatae memoriae Uilfridi⁵ episcopi, quod dicitur Selæseu⁶; quo defuncto, Eolla suscepit⁷ officium pontificatus. Ipso autem ante aliquot annos ex hac luce subtracto, episcopatus usque hodie cessauit.

Eadbert
first bishop
of the
South
Saxons.

CAP. XIX.

Ut Coinred⁸ Merciorum et Offa Orientalium Saxonum rex in monachico habitu Romae uitam finierint; et de uita uel obitu Uilfridi⁵ episcopi.

f. 114 b.

| ANNO autem imperii Osredi IIII^o, Coinred⁹, qui regno Merciorum nobilissime tempore aliquanto prae fuerat, nobilius multo regni sceptrum reliquit. Nam uenit Romam, ibique adtonsus, pontificatum habente

Cenred
of Mercia
and Offa of
Essex go to
Rome, A. D.
709.

¹ caritati B². ² -cipit M. ³ -re B; forðhere C.
⁴ -berht C. ⁵ uuil- C. ⁶ seleseu C¹; seal- C². ⁷ -cipit
M. ⁸ dred for coinred N; coenred C. ⁹ coen- C.

Constantino, ac monachus factus, ad limina apostolorum, in precibus, ieiuniis, et elemosynis usque ad diem permansit ultimum; succedente in regnum Ceolredo filio Aedilredi¹, qui ante ipsum Coinredum² idem regnum tenebat. Uenit autem cum illo et filius Sigheri³ regis Orientalium Saxonum, cuius supra meminimus, uocabulo Offa, iuuenis amantissimae aetatis et uenustatis, totaeque suae genti ad tenenda seruandaque regni sceptrata exoptatissimus. Qui pari ductus deuotione mentis, reliquit uxorem, agros, cognatos, et patriam propter Christum, et propter euangelium, ut in hac uita centuplum acciperet, et in saeculo uenturo uitam aeternam. Et ipse ergo, ubi ad loca sancta Romam peruenerunt, adtonsus, et in monachico uitam habitu complens, ad uisionem beatorum apostolorum in caelis diu desideratam peruenit.

Death of
Wilfrid,
A. D. 709.

Eodem sane anno, quo hi Britanniam reliquere, antistes eximius Uilfrid post XL et V annos accepti *episcopatus* diem clausit extremum in prouincia, quae uocatur *Inundalum*; corpusque eius loculo inditum, perlatum est in monasterium ipsius, quod dicitur *Inhrypum*, et iuxta honorem tanto pontifici congruum in ecclesia beati apostoli Petri sepultum. De cuius⁴ statu uitae, ut ad priora repedantes, paucis, quae sunt

Story of his
life.

gesta, memoremus, cum esset puer bonae indolis, atque aetatem moribus transiens, ita se modeste et circumspecte in omnibus gereret, ut merito a maioribus quasi unus ex ipsis amaretur, ueneraretur, amplecteretur, ubi XVIII^{um} aetatis contigit annum, monasticam saeculari⁵ uitam praetulit. Quod ubi patri suo narrauit, iam enim mater obierat, libenter eius uotis ac desiderii⁶ caelestibus adnuit, eumque coeptis insistere

Luc. x.
29, 30
Matth.
xix. 29
30; M.
x. 29, 30

Eddiu
cc. 64

ib. c. 2

¹ edil- N; aeðil- C.

² conin- N; coen- C.

³ -re C.

⁴ cuius added on margin M.

⁵ singulari C¹; id est saeculari C².

⁶ -ribus M.

salutaribus iussit. Uenit ergo¹ ad *insulam Lindisfar-*
nensem, ibique monachorum famulatui se contradens,
 diligenter ea, quae monasticae castitatis ac pietatis
 erant, et discere curabat et agere. Et quia acris erat
 ingenii, *didicit* citissime *psalmos*, et aliquot codices;
 necdum quidem adtonsus, uerum eis, quae tonsura
 maiores sunt, | uirtutibus, humilitatis et oboedientiae,
 non mediocriter insignitus; propter quod et a *seniori-*
bus et coaetaneis suis iusto colebatur affectu. In quo
 uidelicet monasterio cum aliquot *annos Deo seruiret*,
 animaduertit paulatim adulescens animi sagacis, minime
 perfectam esse uirtutis uiam, quae tradebatur a Scottis,
 proposuitque animo uenire Romam, et qui ad *sedem*
 apostolicam ritus ecclesiastici siue monasteriales ser-
 uarentur, uidere. Quod cum fratribus referret, lauda-
 uerunt eius propositum, eumque id, quod mente
 disposuerat, perficere suadebant. At ille confestim
 ueniens ad *reginam Eanfledam*, quia notus erat ei,
 eiusque consilio ac suffragiis praefato fuerat monasterio
 sociatus, indicauit ei desiderium sibi inesse beatorum
 apostolorum limina uisitandi; quae delectata bono
 adulescentis proposito, *misit* eum Cantiam ad *regem*
*Erconberctum*², qui erat filius auunculi³ sui, postulans,
 ut eum *honorifice* Romam transmitteret. Quo tempore
 ibi gradum archiepiscopatus Honorius, unus ex dis-
 cipulis beati papae Gregorii, uir in rebus ecclesiasticis
 sublimiter institutus seruabat. Ubi cum aliquandiu
 demoratus adulescens animi uiuacis diligenter his,
 quae⁴ inspiciebat, discendis operam daret, superuenit
 illo alius adulescens, nomine Biscop, cognomento
 Benedictus, de *nobilibus Anglorum*, cupiens et ipse
 Romam uenire; cuius supra meminimus.

He enters
Lindis-
farne.

Resolves to
go to Rome.

Sojourns in
Kent,

Huius ergo comitatui rex sociauit Uilfridum, utque
 illum secum Romam perduceret, iussit. Qui cum

and at
Lyons.

¹ enim C.

² -berchtum C.

³ abunculi C¹.

⁴ qui M.

Lugdunum peruenissent, Uilfrid a *Dalfino ciuitatis* Eddiv
c. 4.
episcopo ibi retentus est, Benedictus coeptum iter
 nauiter Romam usque compleuit. Delectabatur enim
 antistes prudentia uerborum iuuenis, gratia uenusti
 uultus, *alacritate* actionis, et constantia ac maturitate
 cogitationis. Unde et *omnia*, quae *necesse* habebat,
habundanter ipsi cum sociis¹ suis, quamdiu secum
 erant, donabat; et insuper offerebat, ut, si uellet,
partem Galliarum non minimam illi *regendam* com-
 mitteret, ac *filiam fratris* sui *uirginem* illi coniugem
daret, eumque ipse loco *adoptiui* semper haberet. At
 ille gratias agens pietati, quam erga eum, cum esset
 peregrinus, habere dignaretur, respondit propositum se
 magis alterius conuersationis habere, atque ideo, patria
 relicta, Romam iter agere coepisse.

Reaches
Rome.

Quibus *auditis* | antistes *misit* eum² Romam, dato f. 115
duce itineris, et cunctis simul, quae necessitas poscebat
 itineris, largiter subministratis; obsecrans sedulo, ut,
 cum patriam *reuerteretur*, per se iter facere meminisset.
Ueniens uero Romam, et *orationibus* ac *meditationi* ib. c.
 rerum ecclesiasticarum, ut animo proposuerat, cotidiana
 mancipatus instantia, peruenit ad amicitiam uiri sanctis-
 simi ac doctissimi³, *Bonifatii* uidelicet *archidiaconi*⁴, qui
 etiam *consiliarius* erat apostolici papae; cuius magisterio
IIII euangeliorum libros ex ordine *didicit*, computum
paschae rationabilem, et *alia multa*, quae in patria
 nequiuerat⁵, *ecclesiasticis disciplinis* accommoda, eodem
 magistro tradente percepit; et cum *menses* aliquot ibi
 studiis occupatus felicibus exegisset⁶, rediit ad *Dalfinum*
 in *Galliam*, et *III annos* apud eum commoratus, ib. c.
 adtonsus est ab eo, et in tanto habitus amore, ut *heredem*
 sibi *illum* facere *cogitasset*⁷. Sed ne hoc fieri posset,
 antistes crudeli morte praereptus est, et Uilfrid ad
 suae potius, hoc est Anglorum, *gentis* episcopatum

Returns to
Lyons,

¹ socis M. ² 'eum' misit M. ³ doct. ac sanct. M. ⁴ -nis
 M; -nii N. ⁵ -quiebat M¹. ⁶ exig- M. ⁷ -taret C. N.

reseruatus. Namque *Baldhild*¹ *regina* missis militibus *episcopum iussit* interfici; quem *ad locum* quidem, quo decollandus erat, secutus est *Uilfrid*² clericus illius, desiderans *cum eo*, tametsi ipso multum *prohibente*, pariter occumbere. Sed hunc ubi peregrinum atque oriundum *de natione*³ *Anglorum* cognouere carnifices, *pepercere illi*, neque *eum* trucidare cum suo uoluere pontifice.

- ib. c. 7. At ille Britanniam ueniens, coniunctus est amicitiiis and
Britain.
ib. c. 8. *Alchfridi*⁴ *regis*, qui catholicas ecclesiae regulas sequi Grant of
semper, et amare didicerat. Unde et ille, quia catho- Stamford
licum eum esse conperiit, mox donauit *terram X* and Ripon.
familiarum in loco, qui dicitur *Stanford*, et non multo
post monasterium XXX *familiarum in loco*, qui uocatur
Inhrypum; quem uidelicet locum dederat pridem ad
construendum inibi monasterium his, qui Scottos
sequebantur. Uerum quia illi postmodum optione
data maluerunt loco cedere, quam pascha catholicum,
ceterosque ritus canonicos iuxta Romanae et aposto-
licae ecclesiae consuetudinem recipere, dedit hoc illi,
quem melioribus inbutum disciplinis ac moribus uidit.
- ib. c. 9. Quo in tempore, ad iussionem praefati regis *pres-* Refutes the
byter ordinatus est in eodem monasterio ab *Agilbercto*⁵ Irish party.
episcopo Geuissorum⁶, cuius supra meminimus, desider-
ante rege, ut uir tantae | eruditionis ac religionis
f. 116 a. sibi specialiter *indiuuiduo comitatu* sacerdos esset, ac
ib. c. 10. doctor. Quem non multo post, detecta et eliminata, ut
ib. c. 11. et supra docuimus, *Scottorum* secta, Galliam mittens,
cum consilio atque consensu patris sui Osuii, episcopum
sibi rogauit ordinari, cum esset *annorum* circiter XXX,
ib. c. 12. eodem *Agilbercto*⁷ tunc *episcopatum* agente Parisiaca
ciuitatis; cum quo et alii XI *episcopi* ad dedicationem
antistitis *conuenientes*, multum *honorifice* ministerium
Con-
secrated
Bishop.

¹ balt- C. N. Several MSS. both of Bede and Eddius read *brunhild* here for *baldhild*. ² uuil- C. ³ degere N, therefore the scribe

probably had *de genere* before him.

⁴ alh- C. ⁵ -berchto C.

⁶ geuessorum N; geuissiorum C.

⁷ -berhto C.

impleuerunt. Quo adhuc in transmarinis partibus demorante, consecratus est *in episcopatum Eboraci*¹, iubente rege *Osuio*², *Ceadda* uir sanctus, ut supra memoratum est, et *tribus annis* ecclesiam sublimiter regens, dehinc ad monasterii sui, quod est in *Læstingæi*³, curam secessit, accipiente *Uilfrido* episcopatum totius *Nordanhymbrorum* prouinciae.

First ex-
pulsion and
appeal to
Rome.

Qui deinde regnante *Ecgfrido*, pulsus est episcopatu, et alii pro illo consecrati antistites, quorum supra meminimus; Romamque iturus, et coram apostolico papa causam dicturus, ubi nauem conscendit, flante *Fauonio* pulsus est *Fresiam*, et *honorifice susceptus* a barbaris ac rege illorum *Aldgilso*⁴, *praedicabat eis Christum*, et *multa eorum milia uerbo ueritatis instituens*, a peccatorum suorum sordibus fonte *Saluatoris* abluit; et quod postmodum *Uilbrord*, reuerentissimus Christi pontifex, in magna deuotione conpleuit, ipse *primus ibi* opus euangelicum coepit. Ibi ergo *hiemem* cum noua Dei plebe feliciter exigens, sic Romam ueniendi⁵ iter repetiit; et *ubi causa eius* uentilata est, praesente *Agathone papa* et pluribus *episcopis*, uniuersorum iudicio absque crimine accusatus fuisse, et episcopatu esse dignus inuentus est.

Quo in tempore idem papa *Agatho*, cum *synodum* congregaret Romae *CXXV episcoporum*, aduersus eos, qui unam in Domino *Saluatore* uoluntatem atque operationem dogmatizabant, uocari iussit et⁶ *Uilfridum*, atque inter episcopos considerentem dicere fidem suam, simul et prouinciae siue insulae, de qua uenerat. Cumque catholicus fide cum suis esset inuentus, placuit hoc inter cetera eiusdem synodi gestis inseri, scriptumque est hoc modo: '*Uilfridus Deo amabilis episcopus Eboracae*⁷ *ciuitatis, apostolicam sedem de sua causa*

¹ ebur- C.

-guaei N.

⁶ et om. C.

² -iu B. C. N.

⁴ -gislo N.

⁷ ebur- C.

³ laest- B; laestingaei C;

⁵ ueniendi added on margin M.

Eddiu
c. 14.

ib. cc.
25.

ib. cc.
27.
cf. Ac
viii. 5.

Eddiu
cc. 28.

f. 116 b. *appellans, et ab¹ hac potestate de certis incertisque rebus absolutus, | et cum aliis CXXV coepiscopis² in synodo in iudicii sede constitutus, et pro omni aquilonali parte Britanniae et Hiberniae, insulis [que]³ quae ab Anglorum, et Brettonum, nec non Scottorum et Pictorum gentibus incoluntur, ueram et catholicam fidem confessus est, et cum subscriptione⁴ sua corroborauit.*

ib. c. 41. Post haec reuersus Britanniam prouinciam Australium Saxonum ab idolatriae ritibus ad Christi fidem conuertit. Uectae quoque insulae uerbi ministros destinauit; et secundo anno Aldfridi, qui post Ecgfridum⁵ regnauit, sedem suam et episcopatum ipso rege inuitante recepit. Sed post V annos denuo accusatus, ab eodem ipso rege et plurimis episcopis praesulatu *pulsus* est; ueniensque Romam, cum praesentibus *accusatoribus*⁶ acciperet locum se defendendi, considentibus *episcopis* pluribus cum *apostolico papa Iohanne*, omnium iudicio probatum est *accusatores*⁶ eius non nulla in parte falsas contra eum machinasse calumnias; scriptumque a praefato papa *regibus* Anglorum Aedilredo⁷ et Aldfrido, ut eum in episcopatum suum, eo quod iniuste fuerit condemnatus, facerent recipi⁸.

Restoration.
Second expulsion and appeal.

Iuuit autem causam absolutionis eius *lectio synodi beatae memoriae papae Agathonis*, quae quondam ipso praesente in urbe atque⁹ in eodem concilio inter episcopos residente, ut praediximus, acta est. Cum ergo¹⁰ causa exigente *synodus* eadem coram nobilibus et frequentia populi, iubente apostolico papa, diebus aliquot legeretur, uentum est ad locum, ubi *scriptum erat*: ‘*Uilfridus Deo amabilis episcopus Eboracae¹¹ ciuitatis, apostolicam sedem de sua causa appellans, et ab hac potestate de certis incertisque rebus absolutus,*’ et cetera,

¹ ab om. C. ² episc. M. N. ³ que supplied from Eddius. It was omitted in the MSS. owing to the quae following. ⁴ suscrip- M; scrip- C. ⁵ ecf- C. ⁶ accus- M. C¹. ⁷ edil- C. ⁸ recepi M. ⁹ atque eo praesente B. ¹⁰ enim C. W. D. &c. ¹¹ the scribe of M at first wrote Eborae; ebur- C. N.

quae supra posuimus. Quod ubi lectum est, *stupor* adprehendit *audientes*; et silente lectore coeperunt alterutrum requirere, quis esset ille Uilfridus¹ episcopus. Tum *Bonifatius* consiliarius apostolici² papae, et alii perplures, qui eum temporibus *Agathonis* papae ibi uiderant³ dicebant ipsum esse episcopum, qui nuper Romam accusatus⁴ a suis, atque ab apostolica sede iudicandus aduenerit⁵: ‘qui iamdudum,’ inquit, ‘aeque accusatus⁴ huc adueniens, mox audita ac diiudicata⁶ causa et controuersia utriusque partis, a beatae memoriae papa Agathone probatus est contra fas a suo episcopatu repulsus; et tanti apud eum habitus est, ut ipsum in concilio, quod congregarat, episcoporum, | quasi uirum incorruptae fidei, et animi f. 117 a. probi residere praeciperet.’ Quibus auditis dicebant omnes una cum ipso pontifice, uirum tantae auctoritatis, qui per XL prope annos episcopatu fungebatur, nequaquam damnari debere, sed ad integrum culpis accusationum⁷ absolutum patriam cum honore reuerti.

Illness and
vision at
Meaux.

Qui cum Britanniam remeans in Galliarum partes Eddius c. 56. deuenisset, tactus est infirmitate repentina, et ea crescente adeo⁸ pressus, ut neque equo uchi posset, sed manibus ministrorum portaretur in grabato⁹. Sic delatus in Maeldum¹⁰ ciuitatem Galliae IIII diebus ac noctibus quasi mortuus iacebat, halitu tantum pertenui, quia uiueret, demonstrans. Cumque ita sine cibo et potu, sine uoce et auditu, quatruido perseueraret, quinta demum inlucescente die¹¹, quasi de graui experrectus somno, exurgens resedit; apertisque oculis uidit circa se choros psallentium simul et fientium fratrum; ac modicum suspirans interrogauit, ubi esset Acca presbyter; qui statim uocatus intrauit, et uidens eum

¹ uilfrid N. ² -ce N; -cae B. C. ³ -runt B. ⁴ accuss-
M. C. B. ⁵ uenerit B. ⁶ iudicata C. D. &c. ⁷ accuss-
M. C. ⁸ ab eo M. B. N¹. ⁹ grauato M. N¹. ¹⁰ mel- B;
mel- C. ¹¹ die om. M¹.

melius habentem, ac loqui iam ualentem, flexis genibus gratias egit Deo cum omnibus, qui aderant, fratribus. Et cum parum consedissent, ac de supernis iudiciis¹ trepidi aliqua confabulari coepissent, iussit pontifex ceteros ad horam egredi, et ad Accan presbyterum ita loqui exorsus est :

‘*Uisio mihi modo tremenda apparuit, quam te audire ac silentio tegere uolo, donec sciam, quid de me fieri uelit Deus. Adstitit enim mihi quidam candido praeclarus habitu, dicens se Michaelem esse archangelum : “et ob hoc,” inquit, “missus sum, ut te a morte reuocem ; donauit enim tibi Dominus uitam per orationes ac lacrimas discipulorum ac fratrum tuorum, et per intercessionem beatae suae genetricis semperque uirginis Mariae. Quapropter dico tibi, quia modo quidem ab infirmitate hac sanaberis ; sed paratus esto, quia post quadriennium reuertens uisitabo te ; patriam uero perueniens, maximam possessionum tuarum, quae tibi ablatae sunt, portionem recipies, atque in pace tranquilla uitam terminabis”.*’ Conualuit igitur episcopus, cunctis gaudentibus, ac Deo gratias agentibus, coeptoque itinere Brittaniam² uenit.

ib. c. 57.

f. 117 b.

ib. cc. 58, 59.

ib. cc. 60-65.

Lectis autem epistulis, quas ab apostolico papa aduexerat, Berctuald³ archiepiscopus, et Aedilred⁴ quondam rex, tunc autem abbas, libentissime fauerunt ; | qui uidelicet Aedilred⁵ accitum ad se Coinredum⁶, quem pro se regem fecerat, amicum episcopo fieri petiit, et inpetrauit. Sed Aldfrid Nordanhymbrorum rex eum suscipere contempsit, nec longo tempore superfuit ; unde factum est, ut, regnante Osredo⁷ filio eius, mox synodo facta iuxta fluvium Nidd, post aliquantum utriusque partis conflictum, tandem cunctis fauentibus in praesulatum sit suae receptus ecclesiae. Sicque IIII annis,

Return and
restora-
tion.

¹ -cis M¹. ² -tiniam N. ³ berchtuald C. ⁴ aedil- C ;
edil- N. ⁵ edil- N. ⁶ coen- C. B ; conin- N. ⁷ -de,
altered to -do C ; -di M.

Death at
Oundle.

id est usque ad diem obitus sui, uitam duxit in pace. Defunctus est autem in monasterio suo, quod habebat in prouincia Undalum¹ sub regimine² Cudualdi³ abbatibus; et ministerio fratrum perlatus in primum suum monasterium, quod uocatur Inhrypum, positus est in ecclesia beati apostoli Petri iuxta altare ad Austrum, ut et supra docuimus; et hoc de illo supra epitaphium scriptum⁴:

*Uilfridus hic magnus requiescit corpore praesul,
Hanc Domino qui aulam ductus pietatis amore
Fecit, et eximio sacrauit nomine Petri,
Cui clauces caeli Christus dedit arbiter orbis;
Atque auro ac Tyrio deuotus uestiit ostro⁵.
Quin etiam sublime crucis, radiante metallo,
Hic posuit tropaeum, nec non et quattuor auro
Scribi euangelii praecepit⁶ in ordine libros;
Ac thecam e rutilo his condignam condidit auro;
Paschalis qui etiam sollemnia tempora cursus
Catholici ad iustum correxit dogma canonis,
Quem statuere patres, dubioque errore remoto,
Certa suae genti ostendit moderamina ritus;
Inque locis istis monachorum examina crebra
Colligit, ac monitis cauit, quae regula patrum
Sedulus instituit; multisque domique forisque
Iactatus nimium per tempora longa periclis,
Quindecies ternos postquam egit episcopus annos,
Transiit, et gaudens caelestia regna petiuit.
Dona, Iesu, ut grex pastoris calle sequatur.*

CAP. XX.

Ut religioso abbati Hadriano⁷ Albinus, Uilfrido⁸ in episcopatum Acca successerit.

Death of
Abbot
Hadrian.

ANNO post obitum praefati patris proximo, id est quinto Osredi regis, reuerentissimus pater Hadrianus

¹ undu- altered to unda- C. ² regmine M. ³ cudbaldi C. N; cuðbaldes AS. ⁴ scripsit M. H₁. ⁵ auro M. N. ⁶ -cipit M; -coepit C. ⁷ adr- N. ⁸ uuil- C.

abbas, cooperator in uerbo Dei Theodori beatae memoriae episcopi, defunctus est, et in monasterio suo in ecclesia beatae Dei genetricis sepultus; qui est annus XL^{mus} primus, ex quo a Uitaliano papa directus est cum Theodoro; ex quo autem Brittaniam uenit, XXXIX. Cuius doctrinae simul et Theodori inter alia testimonium perhibet, quod Albinus discipulus eius, qui | monasterio ipsius in regimine successit, in tantum studiis scripturarum institutus est, ut Grecam quidem linguam non parua ex parte, Latinam uero non minus quam Anglorum, quae sibi naturalis est, nouerit.

Suscepit uero pro Uilfrido episcopatum Hagustaldensis ecclesiae Acca presbyter eius, uir et ipse strenuissimus, et coram Deo et hominibus magnificus; qui et ipsius ecclesiae suae, quae in beati Andreae apostoli honorem consecrata est, aedificium multifario decore ac mirificis ampliauit operibus. Dedit namque operam, quod et hodie facit, ut adquisitis undecumque reliquiis beatorum apostolorum et martyrum Christi, in uenerationem illorum poneret altaria, distinctis porticibus in hoc ipsum intra muros eiusdem ecclesiae, sed et historias passionis eorum, una cum ceteris ecclesiasticis uoluminibus, summa industria congregans, amplissimam ibi ac nobilissimam bibliothecam fecit, nec non et uasa sancta, et luminaria, aliaque huiusmodi, quae ad ornatum domus Dei pertinent, studiosissime parauit. Cantatorem quoque egregium, uocabulo Maban¹, qui a successoribus discipulorum beati papae Gregorii in Cantia fuerat cantandi sonos edoctus, ad se suosque instituendos accersiit, ac per annos XII tenuit; quatinus et, quae illi non nouerant², carmina ecclesiastica doceret; et ea, quae quondam cognita longo usu uel negligentia inueterare coeperunt, huius doctrina priscum renouarentur in statum. Nam et ipse episcopus

Acca,
Bishop of
Hexham,
A. D. 709.

¹ mafán C.

² -runt, altered to -rant M.

Acca cantator erat peritissimus, quomodo etiam in litteris sanctis doctissimus, et in catholicae fidei confessione castissimus, in ecclesiasticae quoque institutionis regulis solertissimus exstiterat; et usquedum praemia pia¹ deuotionis accipiat, existere non desistit; utpote qui a pueritia in clero sanctissimi ac Deo dilecti Bosa Eboracensis² episcopi nutritus atque eruditus est; deinde ad Uilfridum episcopum spe melioris propositi adueniens, omnem in eius obsequio usque ad obitum illius expleuit aetatem; cum quo etiam Romam ueniens multa illic, quae in patria nequiuerat, ecclesiae sanctae institutis³ utilia didicit.

CAP. XXI.

Ut Ceolfrid⁴ abbas regi Pictorum architectos ecclesiae, simul et epistulam de catholico pascha uel de tonsura miserit.

Naiton
(Nechtan),
King of the
Picts, con-
sults Abbot
Ceolfrid on
the Paschal
and tonsure
ques-
tions.

Eo tempore Naiton rex Pictorum, qui septentrionales Britanniae plagas inhabitant, admonitus ecclesiasticarum frequenti meditatione scripturarum, | abre- f. 118 b
nuntiauit errori, quo eatenus in obseruatione paschae cum sua gente tenebatur, et se suosque omnes ad catholicum dominicae resurrectionis tempus celebrandum perduxit. Quod ut facilius et maiore⁵ auctoritate perficeret, quaesiuit auxilium de gente Anglorum, quos iamdudum ad exemplum sanctae Romanae et apostolicae ecclesiae suam religionem instituisse cognouit. Siquidem misit legatarios ad uirum uenerabilem Ceolfridum, abbatem monasterii beatorum apostolorum Petri et Pauli, quod est ad ostium Uiuri amnis, et iuxta amnem Tinam, in loco, qui uocatur Ingyrium⁶, cui ipse post Benedictum, de quo supra diximus, gloriosissime praefuit; postulans, ut exhortatorias sibi litteras mitteret, quibus potentius confutare posset eos, qui pascha non suo tempore obseruare praesumerent;

¹ pie M. ² ebur- C. N. ³ -tutionis C. D. &c. ⁴ -dus B.
⁵ -ri, altered to -re M; re- C. N. ⁶ gyrium N.

simul et de tonsurae modo uel ratione, qua clericos insigniri deceret; excepto, quod etiam ipse in his non parua ex parte esset inbutus. Sed et architectos sibi mitti petiit, qui iuxta morem Romanorum ecclesiam de lapide in gente ipsius facerent, promittens hanc in honorem beati apostolorum principis dedicandam; se quoque ipsum cum suis omnibus morem sanctae Romanae et apostolicae ecclesiae semper imitaturum, in quantum dumtaxat tam longe a Romanorum loquella et natione segregati hunc ediscere potuissent. Cuius religiosis uotis ac precibus fauens reuerentissimus abba Ceolfrid misit architectos, quos petebatur, misit illi et litteras scriptas in hunc modum:

‘Domino excellentissimo et gloriosissimo regi Naitano, Ceolfrid abbas in Domino salutem.

‘Catholicam sancti paschae obseruantiam, quam a nobis, rex Deo deuote, religioso studio quaesisti, promptissime ac libentissime tuo desiderio, iuxta quod ab apostolica sede didicimus, patefacere satagimus. Scimus namque caelitus sanctae ecclesiae donatum, quotiens ipsi rerum domini discendae, docendae, custodiendae ueritati operam impendunt. Nam et uere omnino dixit quidam saecularium scriptorum, quia felicissimo¹ mundus statu ageretur, si uel reges philosopharentur², uel regnarent philosophi. Quod si de philosophia huius mundi uere intellegere, de statu huius mundi merito diligere potuit homo huius mundi; quanto magis ciuibus | patriae caelestis in hoc mundo peregrinantibus³ optandum est, et totis animi uiribus supplicandum, ut, quo plus in mundo quique ualent, eo amplius eius, qui super omnia est, Iudicis mandatis auscultare contendant, atque ad haec obseruanda secum eos quoque, qui sibi commissi⁴ sunt, exemplis⁵ simul et auctoritate instituant?

‘Tres sunt ergo regulae sacris inditae litteris, quibus

¹ -me M¹. ² philopharentur M. ³ peri- M. ⁴ -misi M.
⁵ ex exemplis C.

Letter of
Ceolfrid.

paschae celebrandi tempus nobis praefinitum, nulla prorsus humana licet auctoritate mutari; e quibus duae in lege Mosi diuinitus statutae, tertia in euangelio per effectum dominicae passionis et resurrectionis adiuncta est. Praecepit enim¹ lex, ut pascha primo mense anni et tertia eiusdem mensis septimana, id est a XV^a die² usque ad XXI^{am}, fieri deberet; additum est per institutionem apostolicam ex euangelio, ut in ipsa tertia septimana diem dominicam expectare, atque³ in ea temporis paschalis initium tenere debeamus. Quam uidelicet regulam triformem quisquis rite custodierit, numquam in adnotatione festi paschalis errabit. Uerum si de his singulis enucleatius ac latius audire desideras, scriptum est in Exodo, ubi liberandus de Aegypto populus Israel primum pascha facere iubetur, quia: “dixerit Dominus ad Moysen et Aaron: Mensis iste uobis principium mensium primus erit in mensibus⁴ anni. Loquimini ad uniuersum coetum filiorum Israel et dicite eis: X^a die mensis huius tollat unusquisque agnum per familias et domus suas.” Et paulo post: “Et seruabitis eum usque ad XIII^{am} diem mensis huius; immolabitque⁵ eum uniuersa multitudo filiorum Israel ad uesperam.” Quibus uerbis manifestissime constat, quod ita in obseruatione paschali mentio fit diei XIII^{ae}, ut non tamen in ipsa die XIII^a pascha fieri praecipiat; sed adueniente tandem uespera diei XIII^{ae}, id est XV^a luna, quae initium tertiae septimanae faciat, in caeli faciem prodeunte, agnus immolari iubeatur; et quod ipsa sit nox XV^{ae} lunae, in qua percussis Aegyptiis Israel est a longa seruitute redemptus. “VII,” inquit, “diebus azyma⁶ comedetis.” Quibus item uerbis tota tertia septimana eiusdem primi mensis decernitur sollemnis esse debere. Sed ne putaremus easdem VII dies a XIII^a usque ad XX^{am} esse computandas, continuo subiecit: “In die primo non erit fermentum in domibus uestris. Qui-

Exod. 11-13.

ib. 6.

ib. 15-17.

¹ etiam M. H₁. ² die om. M. ³ que om. M. ⁴ -ibus om. M¹. ⁵ -lauitque M. C. ⁶ azima M¹. N.

f. 119 b. *cumque | comederit fermentum, peribit anima illa de Israel, a die primo usque ad diem septimum,” et cetera, usquedum ait: “In eadem enim ipsa die educam exercitum uestrum de terra Aegypti.”*

‘Primum ergo diem azymorum appellat eum, in quo exercitum eorum esset educturus de Aegypto. Constat autem, quia non *XIIII^a* die, in cuius uespera agnus est immolatus, et quae proprie pascha siue phase dicitur; sed *XV^a* sunt educti ex¹ Aegypto, sicut in libro Numerorum apertissime scribitur: “Profecti igitur de Ramesse *XV^a* die mensis primi, altera die phase, filii Israel in manu excelsa.” *VII* ergo dies² azymorum, in quarum prima eductus est populus Domini³ ex Aegypto, ab initio, ut diximus, tertiae septimanae, hoc est a *XV^a* die mensis primi usque ad *XXI^{am}* eiusdem mensis diem completam computari oportet. Porro dies *XIIII^a* extra hunc numerum separatim⁴ sub paschae titulo praenotatur, sicut Exodi sequentia patenter edocent; ubi cum dictum esset: “In eadem enim ipsa die educam exercitum uestrum de terra Aegypti;” protinus adiunctum est: “Et custodietis diem istum in generationes uestras ritu perpetuo. Primo mense⁵, *XIIII^a* die mensis comedetis azyma usque ad diem *XXI^{am}* eiusdem mensis ad uesperam. *VII* diebus fermentatum⁶ non inuenietur in domibus uestris.” Quis enim⁷ non uideat, a *XIIII^a* usque ad *XXI^{am}* non *VII* solummodo, sed octo potius esse dies, si et ipsa *XIIII^a* adnumeretur? Sin autem, ut diligentius explorata scripturae ueritas docet, a uespera diei *XIIII^{ae}* usque ad uesperam *XXI^{ae}* computauerimus, uidebimus profecto, quod ita dies *XIIII^a* uesperam suam in festi paschalis initium prorogat, ut non amplius tota sacra sollemnitas, quam *VII* tantummodo noctes cum totidem diebus comprehendat; unde⁸ uera esse probatur nostra definitio⁹, qua

¹ de M¹. ² dies, added on margin M. ³ dei C. ⁴ seper-
M. ⁵ -sis M. ⁶ fermentum N. and so Vulgate. ⁷ enim
om. M¹. ⁸ unde et M. ⁹ diuin- C¹; difin- M.

tempus paschale primo mense anni et tertia eius ebdomada celebrandum esse diximus. Ueraciter enim tertia agitur ebdomada, quod a uespera XIII^{ae} diei incipit, et in uespera XXI^{ae} completur.

‘Postquam uero pascha nostrum¹ immolatus est Christus, ¹ Cor diemque nobis dominicam, quae apud antiquos una uel ⁷ prima sabbati siue sabbatorum uocatur, gaudio suae resurrectionis fecit² esse sollemnem; ita hanc apostolica traditio festis paschalibus inseruit, ut nil omnimodis de tempore paschae legalis praeoccupandum, nihil minuendum | esse f. 120 a decerneret. Quin potius statuit, ut expectaretur iuxta praeceptum legis idem primus anni mensis, expectaretur XIII^a dies illius, expectaretur uespera eiusdem. Et cum haec dies in sabbatum forte inciderit³, tolleretur unusquisque agnum per familias et domus suas, et immolaret eum ad uesperam, id est praepararent omnes ecclesiae per orbem, quae unam catholicam faciunt, panem et uinum⁴ in mysterium⁵ carnis et sanguinis agni immaculati, qui cf. Joh 20; 1 P i. 19. abstulit peccata mundi; et praecedente congrua lectionum orationum⁶, caerimoniarum paschalium sollemnitate, offerrent⁷ haec Domino in spem futurae suae redemptionis. Ipsa est enim eadem nox, in qua de Aegypto per sanguinem agni Israelitica plebs erepta est; ipsa, in qua per resurrectionem Christi liberatus est⁸ a morte aeterna populus omnis Dei. Mane autem inlucescente die dominica, primam paschalis festi diem celebrarent. Ipsa est enim dies, in qua resurrectionis suae gloriam Dominus multifario piae reuelationis gaudio discipulis patefecit. Ipsa prima dies azymorum, de qua multum distincte in Leuitico scriptum est: “Mense primo, XIII^a die mensis ad uesperam phase Domini est, et XV^a die mensis huius sollemnitas azymorum Domini est. VII diebus azyma comeditis⁹. Dies primus erit celeberrimus, sanctusque.”

¹ uestrum C¹.

² facit M¹.

³ -ret C.

⁴ uiuum M.

⁵ ministerium C. H₁.

⁶ et or. C.

⁷ offerent M.

⁸ ipsa

in . . . est om. M¹ added on upper margin.

⁹ -ditis M.

Leuit. xxiii. 5

‘ Si ergo fieri posset, ut semper in diem XV^{um} primi mensis, id est in lunam XV^{am} dominica dies incurreret, uno semper eodemque tempore cum antiquo Dei populo, quanquam sacramentorum genere discreto, sicut una eademque fide, pascha celebrare possemus. Quia uero dies septimanae non aequali cum luna tramite procurrit, decreuit apostolica traditio, quae per beatum Petrum Romae praedicata, per Marcum euangelistam et interpretem ipsius Alexandriae confirmata est, ut adueniente primo mense, adueniente in eo uespera diei XIII^{ae}, expectetur etiam dies dominica, a XV^a usque ad XXI^{am} diem eiusdem mensis. In quacumque enim harum inuenta fuerit, merito in ea pascha celebrabitur; quia nimirum haec ad numerum pertinet illarum VII dierum, quibus azyma celebrari iubetur. Itaque fit¹, ut numquam pascha nostrum a septimana mensis primi tertia in utramvis partem declinet; sed uel totam eam, id est omnes VII legalium | azymorum dies, uel certe aliquos de illis teneat. Nam etsi saltem unum ex eis, hoc est ipsum septimum adprehenderit, quem tam excellenter scriptura commendat: “ Dies autem,” inquit², “ septimus erit¹ celebrior et sanctior, nullumque seruire opus fiet in eo”; nullus arguere nos poterit, quod non recte dominicum paschae diem, quem de euangelio suscepimus³, in ipsa, quam lex statuit, tertia primi mensis ebdomada celebremus.’

‘ Cuius obseruantiae⁴ catholica ratione patefacta, patet e contrario error irrationabilis eorum, qui praefixos in lege terminos, nulla cogente necessitate, uel anticipare uel transcendere praesumunt. Namque sine¹ ratione necessitatis alicuius anticipant illi tempus in lege praescriptum, qui dominicum paschae diem a XIII^{ae} mensis primi usque ad XX^{am} putant lunam esse seruandum. Cum enim a uespera diei XIII^{ae} uigilias sanctae noctis celebrare incipiunt, claret, quod illam in exordio sui paschae diem

¹ fit, erit, sine, added on margin M.
mus M.

⁴ -tia M.

² inquit M.

³ -cipimus M.

statuunt, cuius nullam omnino mentionem in decreto legis inueniunt. Et cum XXI^a die mensis pascha dominicum celebrare refugiunt, patet profecto, quod illam per omnia diem a sua sollemnitate¹ secernunt, quam lex maiore prae ceteris festiuitate memorabilem saepenumero commendat; sicque diem paschae ordine peruerso, et aliquando in secunda ebdomada totam compleant, et numquam in ebdomadae tertiae die septima ponant; rursumque, qui a XVI^r die mensis saepedicti usque ad XXII^{am} pascha celebrandum magis autumant, non minore utique errore, tametsi altero latere a recto ueritatis tramite diuertunt, et ueluti naufragia Scyllae fugientes, in Charybdi² uoraginem submergendi decidunt. Nam cum a luna XVI^a primi mensis oriente, id est a uespera diei XV^{ae} pascha incipiendum doceant; nimirum constat, quia XIII^{am} diem mensis eiusdem, quam lex primitus et praecipue commendat, a sua prorsus sollemnitate secludunt; ita ut XV^{ae}, in qua populus Dei ab Aegyptia seruitute redemptus est, et in qua Dominus suo mundum sanguine a peccatorum tenebris liberauit, in qua etiam sepultus spem nobis post mortem beatæ quietis tribuit, uix uesperam tangerant.

‘Idemque poenam erroris sui in semet ipsos recipientes, cum in XXII^a die mensis paschae | diem statuunt dominicum, legitimos utique terminos paschae aperta transgressione uiolant, utpote qui ab illius diei uespera pascha incipiunt, in qua hoc lex consummari et perfici debere decreuit, illam in pascha diem adsignent primam, cuius in lege mentio nulla usquam repperitur, id est quartae primae septimanae. Qui utrique non solum in definitione³ et computo lunaris aetatis, sed et in mensis primi nonnumquam inuentione falluntur. Quae disputatio maior est, quam epistula hac uel ualeat comprehendere, uel debeat. Tantum hoc dicam, quod per aequinoctium uernale semper inerra-

Rom. i
f. 121 a

¹ -nite M. ² -rubdi, altered to -rybdi M; -ryfdi B -rypdi N; -rybdis C² on erasure. ³ difin- M. C.

*biliter possit inueniri, qui mensis iuxta computum lunae primus anni, qui esse debeat ultimus. Aequinoctium autem iuxta sententiam omnium Orientalium et maxime Aegyptiorum, qui prae ceteris¹ doctoribus calculandi pal-
mam tenent, XII Kalendarum Aprilium die prouenire consuevit, ut etiam ipsi horologica inspectione probamus. Quaecumque ergo luna ante aequinoctium plena est, XIII^{II}^a uidelicet uel XV^a existens, haec ad praecedentis anni nouissimum pertinet mensem, ideoque paschae celebrando habilis non est. Quae uero post aequinoctium, uel in ipso aequinoctio suum plenilunium habet, in hac absque ulla dubietate, quia primi mensis est, et antiquos pascha celebrare solitos, et nos, ubi dominica dies aduenerit, celebrare debere noscendum est. Quod ita fieri oportere illa
Gen. i. 16. nimirum ratio cogit, quia in Genesi scriptum est, quod “fecit Deus duo magna luminaria; luminare maius, ut praecesset diei; et luminare minus, ut praecesset nocti”; uel, sicut alia dicit editio, “luminare maius in inchoationem² diei, et luminare minus in inchoationem noctis.” Sicut ergo prius sol a medio procedens orientis, aequinoctium uernale suo praefixit exortu; deinde luna, sole ad uesperam occidente, et ipsa plena a medio secuta est orientis; ita omnibus annis idem primus lunae mensis eodem necesse est ordine seruari, ut non ante aequinoctium, sed uel ipso aequinoctii die, sicut in principio factum est, uel eo transcenso plenilunium habere debeat. At si uno saltim die plenilunium tempus aequinoctii praecesserit, non hanc primo mensi anni incipientis, sed ultimo potius praeteriti lunam esse adscribendam; et ideo festis paschalibus
f. 121 b. | inhabilem memorata ratio probat.*

‘Quod si mysticam quoque uos in his rationem audire delectat, primo mense anni, qui etiam mensis nouorum dictus est, pascha³ facere iubemur; quia renouato ad amorem caelestium spiritu mentis nostrae, sacramenta dominicae resurrectionis et ereptionis nostrae celebrare

¹ -ribus M.² incoh. M.³ pascha M.

debemus, tertia eiusdem mensis septimana facere praecipimur; quia ante legem et sub lege promissus, tertio tempore saeculi cum gratia uenit ipse, qui ¹ pascha nostrum immolaretur Christus; quia tertia post immolationem suae passionis die resurgens a mortuis, hanc dominicam uocari, et in ea nos annuatim paschalia eiusdem resurrectionis uoluit festa celebrare; quia nos quoque ita solum ueraciter eius sollemnia celebramus, si per fidem, spem et caritatem pascha, id est transitum, de hoc mundo ad Patrem, cum illo facere curamus. Post aequinoctium ueris plenilunium mensis praecipimur obseruare paschalis; ut uidelicet primo sol longiorem nocte faciat diem, deinde luna plenum suae lucis orbem mundo praesentet; quia primo quidem sol iustitiae, in cuius pennis est sanitas, id est Dominus Iesus, per resurrectionis suae triumphum cunctas mortis tenebras superauit; ac sic ascendens in caelos, misso desuper Spiritu, ecclesiam suam, quae saepe lunae uocabulo designatur, internae gratiae luce repleuit. Quem uidelicet ordinem nostrae salutis propheta contemplatus aiebat: “Eleuatus est sol², et luna stetit in ordine suo.”

1 Cor.

cf. Ioh.
xiii. 1.

Mal. iv.

Habac.
ii.

‘Qui ergo plenitudinem lunae paschalis ante aequinoctium prouenire posse contenderit, talis in mysteriorum celebratione maximorum a sanctarum quidem scripturarum doctrina discordat; concordat autem eis, qui sine praeueniente gratia Christi se saluari posse confidunt; qui³ etsi uera lux tenebras mundi moriendo ac resurgendo numquam uicisset, perfectam se habere posse iustitiam dogmatizare praesumunt. Itaque post aequinoctialem solis exortum⁴, post plenilunium primi mensis hunc ex ordine subsequens, id est post completam diem eiusdem mensis XIII^{III}^m, quae cuncta ex lege obseruanda accepimus, expectamus adhuc monente euangelio in ipsa ebdomada tertia tempus diei dominicae, | et sic demum uotiuu paschae nostri festa celebramus, ut indicemus nos non cum antiquis

f. 122 a.

¹ insequi, for ipse qui C. O₁. D¹.² sol in ortu suo N.³ quia M. ⁴ ortum B¹ (?).

excussum Aegyptiae seruitutis iugum uenerari, sed redemptionem totius mundi, quae in antiqui Dei populi liberatione praefigurata, in Christi autem resurrectione completa est, deuota fide ac dilectione colere, utque resurrectionis etiam nostrae, quam eadem die dominica futuram credimus, spe nos certissima gaudere signemus.

‘Hic autem, quem uobis sequendum monstramus, computus paschae decennouenali circulo continetur; qui dudum quidem, hoc est ipsis apostolorum temporibus, iam seruari in ecclesia coepit, maxime Romae et Aegypti, ut supra iam diximus. Sed per industriam Eusebii, qui a beato martyre Pamphylo¹ cognomen habet, distinctius in ordinem compositus est; ut quod eatenus per Alexandriae pontificem singulis annis per omnes ecclesias mandari consuerat, iam deinde congesta in ordinem serie lunae XIII^{ae} facillime posset ab omnibus sciri Cuius computum paschalis Theophilus Alexandriae praesul in centum annorum tempus Theodosio imperatori composuit. Item successor eius Cyrillus seriem XC et V annorum in quinque decennouenalibus circulis comprehendit; post quem Dionysius Exiguus totidem alios ex ordine pari schemate subnexuit, qui ad nostra usque tempora pertinebant. Quibus termino adpropinquantibus, tanta hodie calculorum exuberat copia, ut etiam in nostris per Britanniam ecclesiis plures sint, qui mandatis memoriae ueteribus² illis Aegyptiorum argumentis, facillime possint in quotlibet spatia temporum paschales protendere circulos, etiamsi ad quingentos usque et XXX duos uoluerint annos; quibus expletis, omnia, quae ad solis et lunae, mensis et septimanae consequentiam spectant, eodem, quo prius, ordine recurrunt. Ideo autem circulos eisdem temporum instantium uobis mittere super sedimus, quia de ratione tantum temporis paschalis instrui quaerentes, ipsos uobis circulos paschae catholicos abundare probastis.

‘Uerum his de pascha succincte, ut petisti, strictimque

¹ pamphilio N. ² -ris M.

commemoratis, tonsuram quoque, de qua pariter uobis litteras fieri | uoluisti, hortor, ut ecclesiasticam et Chris- f. 122 b
tianae fidei congruam habere curetis. Et quidem scimus, quia neque apostoli omnes uno eodemque sunt modo ad-
tonsi, neque nunc ecclesia catholica, sicut una fide, spe, et caritate in Deum consentit, ita etiam una atque indissimili
totum per orbem tonsurae sibi forma congruit. Denique, ut superiora, id est patriarcharum, tempora respiciamus,
Iob, exemplar patientiae, dum ingruente tribulationum Iob i. 2
articulo caput totondit, probauit utique, quia tempore felicitatis capillos nutrire consuevit. At Ioseph et ipse Gen. x
castitatis, humilitatis, pietatis, ceterarumque uirtutum ex- 14.
secutor ac doctor eximius, cum seruitio absoluendus adtonsus esse legitur, patet profecto, quia tempore seruitutis intonsis in carcere crinibus¹ manere solebat. Ecce uterque uir Dei diuersum ab altero uultus habitum foris praemonstrabat, quorum tamen intus conscientia in parili uirtutum sibi gratia concordabat.

‘Uerum, etsi profiteri nobis liberum est, quia tonsurae discrimen non noceat, quibus pura in Deum fides, et caritas in proximum sincera est; maxime cum numquam patribus catholicis sicut de paschae uel fidei diuersitate conflictus, ita etiam de tonsurae differentia legatur aliqua fuisse controuersia; inter omnes tamen, quas uel in ecclesia, uel in uniuerso hominum genere repperimus tonsuras, nullam magis sequendam nobis amplectendamque iure dixerim ea¹, quam in capite suo gestabat ille, cui se confitenti Dominus ait: “Tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam, et portae inferni non praeualebunt aduersus eam; et tibi dabo clauces regni caelorum”; nullam magis abominandam detestandamque merito cunctis fidelibus crediderim ea, quam habebat ille, cui gratiam Spiritus Sancti comparare uolenti dicit idem Petrus: “Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam Act. vi
donum Dei existimasti per pecuniam possideri; non est 20, 21.

¹ M. wrote at first criminibus, eam.

tibi pars neque sors in sermone hoc.” Neque uero ob id tantum in coronam adtondemur¹, quia Petrus ita adtonsus est; sed quia Petrus in memoriam dominicae passionis ita adtonsus est, idcirco et nos, qui per eandem passionem saluari² desideramus, ipsius | passionis signum cum illo in uertice, summa uidelicet corporis nostri parte gestamus. Sicut enim omnis ecclesia, quia per mortem sui uiuificatoris ecclesia facta est, signum sanctae crucis eius in fronte portare consuevit ut crebro uexilli huius³ munimine a malignorum spirituum defendatur incursibus; crebra huius³ admonitione doceatur se quoque carnem suam cum uitiis et concupiscentiis⁴ crucifigere debere; ita etiam oportet eos, qui uel monachi uotum, uel gradum clericatus habentes, artioribus se necesse habent pro Domino continentiae frenis astringere, formam quoque coronae, quam ipse in passione⁵ spineam portauit in capite, ut spinas ac tribulos peccatorum nostrorum portaret, id est exportaret et auferret a nobis, suo quemque in capite per tonsuram praeferre; ut se etiam inrisiones et obprobria pro illo libenter ac promte omnia sufferre ipso etiam frontispicio doceant; ut coronam uitae aeternae, quam repromisit Deus diligentibus se, se semper expectare, proque huius perceptione et aduersa se mundi et prospera contemnere designent. Ceterum tonsuram eam, quam magum ferunt habuisse Simonem, quis, rogo, fidelium non statim cum ipsa magia primo detestetur et merito exsufflet aspectu? Quae in frontis quidem superficie coronae uidetur speciem praeferre; sed ubi ad ceruicem considerando perueneris, decurtatam eam, quam te uidere putabas, inuenies coronam; ut merito talem simoniacis et non Christianis habitum conuenire cognoscas⁶; qui in praesenti quidem uita a deceptis hominibus putabantur digni perpetuae gloria coronae; sed in ea, quae hanc

¹ -dimur M. C. N. H₁. W.² saluatoris C.³ eius N.⁴ -tis M.⁵ -ne sua C.⁶ agnoscas C.

sequitur uitam, non solum omni spe coronae priuati, sed aeterna insuper sunt poena damnati.

‘ Neque uero me haec ita prosecutum aestimes, quasi eos, qui hanc tonsuram habent, condemnandos¹ iudicem, si fide et operibus unitati catholicae fauerint; immo confidenter profiteor plurimos ex eis sanctos ac Deo dignos extitisse, ex quibus est² Adamnan, abbas et sacerdos Columbiensium egregius, qui cum legatus suae gentis ad Aldfridum regem missus, nostrum quoque monasterium | uidere uoluisset, miramque in moribus ac uerbis pruden- f. 123 b
tiam, humilitatem, religionem ostenderet, dixi illi inter alia conloquens: “ Obsecro, sancte³ frater, qui ad coronam te⁴ uitae, quae terminum nesciat, tendere credis, quid contrario tuae fidei habitu terminatam in capite coronae imaginem portas? et si beati Petri consortium quaeris, cur eius, quem ille anathematizauit⁵, tonsurae imaginem imitaris? et non potius eius, cum quo in aeternum beatus uiuere cupis, etiam nunc habitum te, quantum potes, diligere monstras?” Respondit ille: “ Scias pro certo, frater mi dilecte, quia etsi Simonis tonsuram ex consuetudine patria habeam, simoniacam⁶ tamen perfidiam tota mente detestor ac respuo; beatissimi autem apostolorum principis, quantum mea paruitas sufficit, uestigia sequi desidero.” At ego: “ Credo,” inquam, “ uere, quod ita sit; sed tamen indicio fit, quod ea, quae apostoli Petri sunt, in abdito cordis amplectimini⁷, si quae eius esse nostis, etiam in facie tenetis. Namque prudentiam tuam facillime diiudicare reor, quod aptius multo sit, eius, quem corde toto abominaris, cuiusque horrendam faciem uidere refugis, habitum uultus⁸ a tuo uultu Deo iam dicato separare⁹; et econtra eius, quem apud Deum habere patronum quaeris,

¹ -natos M. H₁. ² est etiam N. ³ domine N. ⁴ te, added on margin M. ⁵ cur . . . -auit om. C. D. &c. O₁¹. R₁¹; cur simoniacae O₃; cur hostis eius O₈. ⁶ -nicam M ⁷ con- plect- N. ⁸ -tum M. ⁹ seper- M.

sicut facta uel monita cupis sequi, sic etiam morem habitus te imitari condeceat."

'Haec tunc Adamnano dixi, qui quidem quantum¹ conspectis ecclesiarum nostrarum statutis profecisset, probauit, cum reuersus ad Scottiam, multas postea gentis eiusdem turbas² ad catholicam temporis paschalis obseruantiam sua praedicatione correxit; tametsi eos, qui in Hii insula morabantur, monachos, quibusque speciali rectoris³ iure praeerat, necdum ad uiam statuti melioris reducere ualebat. Tonsuram quoque, si tantum sibi auctoritatis subesset, emendare meminisset.

'Sed et tuam nunc prudentiam, rex, admoneo, ut ea, quae unitati catholicae et apostolicae ecclesiae concinnant, una cum gente, cui te Rex regum et Dominus dominorum praefecit, in omnibus seruare contendas. Sic enim fit, ut post acceptam temporalis regni potentiam ipse beatissimus apostolorum princeps caelestis quoque regni tibi tuisque cum ceteris electis libens pandat introitum. | Gratia te Regis aeterni longiori tempore regnantem ad nostram omnium pacem custodiat incolumem, dilectissime in Christo fili.'

Haec epistula cum praesente rege Naitono⁴ multisque uiris doctioribus esset lecta, ac diligenter ab his, qui intellegere poterant, in linguam eius propriam interpretata, multum de eius exhortatione gauisus esse perhibetur; ita ut exsurgens de medio optimatum suorum consessu, genua flecteret in terram, Deo gratias agens, quod tale munusculum de terra Anglorum mereretur accipere. 'Et quidem et antea noui,' inquit, 'quia haec erat uera paschae celebratio, sed in tantum modo rationem huius temporis obseruandi cognosco, ut parum mihi omnimodis uidear de his antea intellexisse. Unde palam profiteor uobisque, qui adsidetis, praesentibus protestor, quia hoc obseruare

Naiton
enforces
the Roman
Easter and
tonsure.

¹ quantum, added on margin M. ² turbas om. C and the a of
multas altered into o; so O₁. ³ -ri M. ⁴ naitano C.

tempus paschae cum uniuersa mea gente perpetuo uolo; hanc accipere debere¹ tonsuram, quam plenam esse rationis² audimus³, omnes, qui in meo regno sunt, clericos decerno.' Nec mora, quae dixerat, regia auctoritate perfecit. Statim namque iussu publico mittebantur ad transcribendum, discendum, obseruandum, per uniuersas Pictorum prouincias circuli paschae decennouenales, oblitteratis per omnia erroneis LXXX et IIII annorum circulis. Adtondebantur omnes in coronam ministri altaris ac⁴ monachi; et quasi nouo se discipulatui beatissimi apostolorum principis Petri subditam, eiusque tutandam patrocinio gens correcta gaudebat⁵.

CAP. XXII.

Ut Hiienses monachi cum subiectis sibi monasteriis canonicum praedicante Ecgbercto⁶ celebrare pascha coeperint.

Egbert converts the monks of Iona to the Roman Easter and tonsure, A. D. 716.

NEC multo post illi quoque, qui insulam Hii incolebant, monachi Scotticae nationis cum his, quae sibi erant subdita, monasteriis ad ritum paschae ac tonsurae canonicum Domino procurante perducti⁷ sunt. Siquidem anno ab incarnatione Domini DCCXVI, quo Osredo occiso Coenred⁸ gubernacula regni Nordanhymbrorum suscepit, cum uenisset ad eos de Hibernia Deo amabilis, et cum omni honorificentia nominandus pater ac sacerdos, Ecgberct⁹, cuius superius memoriam saepius fecimus, honorifice ab eis et multo cum gaudio susceptus est. Qui¹⁰ quoniam et doctor suauissimus, et eorum, quae agenda docebat, erat exsecutor deuotissimus, libenter auditus ab uniuersis, inmutauit piis ac sedulis exhortationibus inueteratam illam traditionem parentum eorum, de quibus apostolicum illum licet proferre sermonem, quod aemulationem Dei habe-

f. 124
cf. 1 P
i. 18.
Rom.

¹ debere, *added on margin* M. ² rationis *om.* C. O₁. O₃. D. &c.
³ audiuimus C. ⁴ et M¹. ⁵ altaris . . . gaudebat, *added on the lower margin* B. ⁶ -berchto C. ⁷ pro- M. ⁸ coinredo N.
⁹ -berht C. ¹⁰ qui et M.

bant, sed non secundum scientiam ; catholicoque illos atque apostolico more celebrationem, ut diximus, praecipuae¹ sollemnitatis sub figura coronae perpetis agere perdocuit. Quod mira diuinae constat factum dispensatione pietatis, ut quoniam gens illa, quam nouerat scientiam diuinae cognitionis libenter ac sine inuidia populis Anglorum communicare curauit ; ipsa quoque postmodum per gentem Anglorum in eis, quae minus habuerat, ad perfectam uiuendi normam perueniret. Sicut econtra Brettones, qui nolebant Anglis eam, quam habebant, fidei Christianae notitiam pandere, credentibus iam populis Anglorum, et in regula fidei catholicae per omnia instructis, ipsi adhuc inueterati et claudicantes a semitis suis, et capita sine corona praetendunt, et sollemnia Christi sine ecclesiae Christi societate uenerantur.

Susceperunt autem Hiienses monachi docente Ecgereto² ritus uiuendi catholicos sub abbate Duunchado³, post annos circiter LXXX, ex quo ad praedicationem gentis Anglorum Aidanum⁴ miserant⁵ antistitem. Mansit autem uir Domini Ecgeret⁶ annos XIII in praefata insula, quam ipse uelut noua quadam relucente gratia ecclesiasticae societatis et pacis Christo consecrauerat ; annoque⁷ dominicae incarnationis DCCXXVIII⁸, quo pascha⁹ dominicum octauo Kalendarum Maiarum die celebrabatur¹⁰, cum missarum sollemnia in memoriam eiusdem dominicae resurrectionis celebrasset, eodem die et ipse migravit ad Dominum, ac gaudium summae festiuitatis, quod cum fratribus, quos ad unitatis gratiam conuerterat, inchoauit, cum Domino et apostolis, ceterisque caeli ciuibus compleuit, immo id ipsum celebrare sine fine non desinit. Mira autem diuinae dispensatio prouisionis

His death,
Easter, 720

¹ -pue M.

² -berchto C ; -berecto N¹ (?).

³ -c'h'ato N.

⁴ aed- B¹.

⁵ -runt M¹. C.

⁶ -bercht C.

⁷ anno quoque C.

⁸ VIII. N.

⁹ pascha M.

¹⁰ -bratur C. B¹.

erat, quod uenerabilis uir non solum in pascha transiuit de hoc mundo ad Patrem ; uerum etiam cum eo die pascha celebraretur, quo numquam prius in eis locis celebrari¹ solebat. Gaudebant ergo fratres de agnitione certa et catholica temporis paschalis ; laetabantur de patrocinio pergentis ad Dominum patris, per quem fuerant correcti ; | gratulabatur ille, quod eatenus in carne seruatus est, donec illum in pascha diem suos auditores, quem semper antea uitabant, suscipere ac secum agere uideret. Sicque certus de illorum correctione reuerentissimus pater exultauit, ut uideret diem Domini ; uidit et gauisus est².

cf. Ioh. xiii. 1.

f. 125.

Ioh. v. 56.

CAP. XXIII.

Qui sit in praesenti status gentis Anglorum uel Britanniae totius.

Death of
Witred of
Kent, A. D.
725 ;

and of
Tobias of
Rochester,
A. D. 726.

ANNO dominicae incarnationis DCCXXV, qui erat annus³ septimus Osrici regis Nordanhymbrorum, qui Coenredo successerat, Uictred⁴ filius Ecgberecti⁵, rex Cantuariorum, defunctus est nono die Kalendarum Maiarum ; et regni, quod per XXXIII semis annos tenebat, filios tres, Aedilberctum⁶, Eadberctum⁷, et Alricum, reliquit heredes. Anno post quem proximo Tobias Hrofensis ecclesiae praesul defunctus est, uir, ut supra meminimus, doctissimus. Erat enim discipulus beatae memoriae magistrorum Theodori archiepiscopi, et abbatis Hadriani ; unde, ut dictum est, cum eruditione litterarum uel ecclesiasticarum uel generalium, ita Grecam quoque cum Latina didicit linguam, ut tam notas ac familiares sibi eas quam natiuitatis suae loquellam haberet. Sepultus uero est in porticu sancti Pauli apostoli, quam intro ecclesiam

¹ -re C. B'. ² gratulabatur . . . gauisus est om. N. ³ annus om. M. H₁. ⁴ uuictred N ; uuichred C¹ ; uuichtred C².

⁵ -berecti N ; defective in C. B. ⁶ -berhtum C. ⁷ -berchtum C.

sancti Andreae sibi ipse in locum sepulchri fecerat. Post quem episcopatus officium Alduulf, Berctualdo¹ archiepiscopo consecrante, suscepit.

Anno dominicae incarnationis DCCXXVIII apparuerunt cometae duae circa solem, multum intuentibus terrorem incutientes. Una quippe solem praecedebat, mane orientem; altera uespere sequebatur occidentem, quasi orienti simul et occidenti dirae cladis praesagae; uel certe una diei, altera noctis praecurrebat² exortum, ut utroque tempore mala mortalibus imminere signarent. Portabant autem facem³ ignis contra Aquilonem⁴, quasi ad accendendum adclinem; apparebantque mense Ianuario, et duabus ferme septimanis permanebant. Quo tempore grauissima Sarracenorum lues Gallias misera caede⁵ uastabat, et ipsi non multo post in eadem prouincia dignas suae perfidiae poenas luebant. Quo anno sanctus uir Domini Ecgberet⁶, ut supra commemorauimus, ipso die paschae migravit ad Dominum; et mox, peracto pascha, hoc est VII^a Iduum Maiarum⁷ die, Osric⁸ rex Nordanhymbrorum uita decessit, cum ipse regni, quod XI annis gubernabat, successorem fore Ceoluulfum⁹ decreuisset, fratrem illius, qui ante se regnauerat, Coenredi regis, cuius regni et principia¹⁰ et processus tot ac tantis redundauere rerum aduersantium motibus, ut, quid de his scribi debeat, quemue habitura sint finem singula, necdum sciri ualeat.

Two
Comets,
A. D. 729.

The Sara-
cens in
Gaul.

Death of
Osric.
Ceolwulf
succeeds,
Apr. 25, 729.

Anno dominicae incarnationis DCCXXXI, Berctuald¹¹ archiepiscopus longa consumtus¹² aetate defunctus est die Iduum¹³ Ianuariarum; qui sedit annos XXXVII,

Death of
Bertwald,
Jan. 731;
Tatwin
succeeds.

¹ bercht- C. ² -curebat M. ³ faciem N. ⁴ aquilonalem M. ⁵ sic C; cede B. N; clade M. H₁. ⁶ -berht C. ⁷ idus M_{ai}i C. ⁸ osrio N. ⁹ ceolulfum C. ¹⁰ et principia, added on margin M. ¹¹ berchtuald C. ¹² consummatus M. H₁.
¹³ die v. Iduum C. (the i above the line being perhaps by a later hand); die v. Iduum. O₁₋₄. O₆. O₁₆₋₂₀. D. &c. þy fiftan dæge Id. AS.

menses VI, dies XIII; pro quo anno eodem factus est archiepiscopus, uocabulo Tatuini¹, de prouincia Merciorum, cum fuisset presbyter in monasterio, quod uocatur Briudun². Consecratus est autem in Doru- uerni³ ciuitate a uiris uenerabilibus Danihele⁴ Uentano, et Ingualdo⁵ Lundoniensi, et Alduino Lyccitfeldensi⁶, et Alduulfo⁷ Hrofensi⁸ antistitibus, die decima Iunii mensis, dominica; uir religione et prudentia insignis, sacris quoque litteris nobiliter instructus.

Condition
of the Eng-
lish Church
in A. D. 731.

Itaque in praesenti ecclesiis Cantuariorum Tatuini¹ et Alduulf episcopi praesunt. Porro prouinciae Orientalium Saxonum Inguald⁵ episcopus; prouinciae Orientalium Anglorum Aldberct⁹ et Hadulae episcopi; prouinciae Occidentalium Saxonum Danihel et Fortheri¹⁰ episcopi; prouinciae Merciorum Alduini¹ episcopus; et eis populis, qui ultra amnem Sabrinam ad occidentem habitant, Ualhstod¹¹ episcopus; prouinciae Huicciorum Uilfrid episcopus; prouinciae Lindisfarorum Cyniberct¹² episcopus praeest. Episcopatus Uectae insulae ad Danihelem pertinet episcopum Uentae ciuitatis. Prouincia Australium Saxonum iam aliquot¹³ annis¹⁴ absque episcopo manens ministerium sibi episcopale ab Occidentalium Saxonum antistite quaerit. Et hae omnes prouinciae ceteraeque¹⁵ australes ad confinium usque Hymbrae¹⁶ fluminis cum suis quaeque regibus Merciorum regi Aedilbaldo¹⁷ subiectae sunt.

At uero prouinciae Nordanhymbrorum, cui rex Ceoluulf¹⁸ praeest, IIII nunc episcopi praesulatum tenent; Uilfrid¹⁹ in Eburacensi ecclesia, Ediluald²⁰

¹ -uuine C. ² -duun C. N. ³ doruerni C. ⁴ danihele C.

⁵ inguuald- C. ⁶ liccit- C. B; -feldelsi N. ⁷ aldulfo C.

⁸ rof- C; rhof- B ⁹ alberct N; aldbercht C¹; eald- C².

¹⁰ -re C. ¹¹ uualstod C; ualh- B. ¹² -bercht C. ¹³ aliquo

M. ¹⁴ annis om. M. ¹⁵ cetera 'que' M. ¹⁶ humbrae C. B.

¹⁷ aedil- C² (?). ¹⁸ ceolulf C. ¹⁹ uuil- C. ²⁰ ediuuald N;

aediluuuald C.

in Lindisfaronensi¹, Acca in Hagustaldensi², Pecthelm³ in ea, quae Candida Casa uocatur, quae nuper, multiplicatis fidelium plebibus, in sedem pontificatus addita ipsum primum habet antistitem.

Pictorum quoque natio tempore hoc et foedus pacis cum gente habet Anglorum, | et catholicae pacis ac ueritatis cum uniuersali ecclesia particeps existere gaudet. Scotti, qui Britanniam incolunt, suis contenti finibus nil contra gentem Anglorum insidiarum moliuntur aut fraudium. Brettones, quamuis et maxima ex parte domestico sibi odio gentem Anglorum, et totius catholicae ecclesiae statum pascha minus recto, moribusque improbis inpugnent; tamen et diuina sibi et humana prorsus resistente uirtute, in neutro cupitum possunt obtinere propositum; quippe qui quamuis ex parte sui sint iuris, nonnulla tamen ex parte Anglorum sunt seruitio mancipati.

Relations
with the
Picts,
Scots, and
Britons.

Qua adridente pace ac serenitate temporum, plures in gente Nordanhymbrorum, tam nobiles, quam priuati, se, suosque liberos, depositis armis, satagunt magis, accepta tonsura, monasterialibus adscribere uotis, quam bellicis exercere studiis. Quae res quem sit habitura finem, posterior aetas uidebit.

Growth of
Monastic-
ism.

Hic est inpraesentiarum uniuersae status Brittaniae, anno aduentus Anglorum in Britanniam circiter ducentesimo octogesimo quinto, dominicae autem incarnationis anno DCCXXXI; in cuius regno perpetuo exsultet terra, et congratulante in fide eius Brittania, laetentur insulae multae, et confiteantur memoriae sanctitatis eius.

Ps. xcvi.
i.
Ps. xxix.
4.

¹ -farnensi N.

² ag- N.

³ pecht- C.

CAP. XXIV.

Recapitulatio chronica totius operis ; et de persona auctoris.

Chrono-
logical
Summary.

UERUM ea, quae temporum distinctione latius digesta sunt, ob memoriam conseruandam breuiter recapitulari placuit.

Anno igitur ante incarnationem dominicam sexage- i. 2.
simo Gaius Iulius Caesar primus Romanorum Brit-
tania¹ bello pulsauit, et uicit, nec tamen ibi regnum
potuit obtinere.

Anno ab incarnatione Domini XLVI, Claudius se- i. 3.
cundus Romanorum Britannias adiens, plurimam in-
sulae partem in deditionem recepit, et Orcadas quoque
insulas Romano adiecit imperio.

Anno incarnationis dominicae CLXVII, Eleuther i. 4.
Romae² praesul factus XV annos ecclesiam glorio-
sissime rexit, cui litteras rex Britanniae Lucius mittens,
ut Christianus efficeretur, petiit et inpetrauit.

Anno ab incarnatione Domini CLXXXVIII, Seuerus i. 5.
imperator factus XVII annis regnauit, qui Britanniam
uallo a mari usque ad mare praecinxit.

Anno CCCLXXXI, Maximus in Britannia creatus i. 9.
imperator, in Galliam transiit, | et Gratianum inter- f. 126 b
fecit.

Anno CCCCVIII, Roma a Gothis fracta, ex quo i. 11.
tempore Romani in Britannia regnare cessarunt.

Anno CCCCLXXX, Palladius ad Scottos in Christum i. 13.
credentes a Caelestino papa primus³ mittitur epi-
scopus.

Anno CCCCLXVIII, Marcianus cum Ualentiniano i. 15.
imperium suscipiens, VII annis tenuit, quorum tem-
pore Angli a Brettonibus accersiti⁴ Britanniam adie-
runt.

¹ -niam N.

² romanae M. H₁.

³ primus om. H₁.

⁴ arcesiti M.

Anno DXXXVIII, eclypsis¹ solis² facta est XIII. Kalendas Martias, ab hora prima usque ad tertiam.

Anno DXL, eclypsis solis facta XII. Kalendas Iulias³, et apparuerunt stellae pene hora dimidia ab hora diei tertia.

Anno DXLVII, Ida regnare coepit, a quo regalis Nordanhymbrorum prosapia originem tenet, et XII annis in regno permansit.

iii. 4. Anno DLXV, Columba presbyter de Scottia uenit Britanniam, ad docendos Pictos, et in insula Hii monasterium fecit.

i. 23. Anno DXCVI, Gregorius papa misit Britanniam Augustinum⁴ cum monachis, qui uerbum Dei genti Anglorum euangelizarent.

i. 25. Anno DXCVII, uenere Britanniam praefati doctores, qui fuit annus plus minus CL⁵ aduentus Anglorum in Britanniam.

i. 29. Anno DCI, misit papa Gregorius pallium Britanniam Augustino iam facto episcopo, et plures uerbi ministros, in quibus et Paulinum.

i. 34. Anno DCIII, pugnatum ad Degasstanæ⁶.

ii. 3. Anno DCIII, Orientales Saxones fidem Christi percipiunt sub rege Sabereto⁷ antistite Mellito.

ii. 1. Anno DCV, Gregorius obiit.

ii. 5. Anno DCXVI, Aedilberct⁸ rex Cantuariorum defunctus est.

ii. 9. Anno DCXXV, Paulinus a Iusto archiepiscopo ordinatur genti Nordanhymbrorum antistes.

ib. Anno DCXXVI, Eanfled, filia Aeduini⁹ regis, baptizata cum XII in sabbato pentecostes.

ii. 14. Anno DCXXVII, Eduini¹⁰ rex baptizatus cum sua gente in pascha.

¹ eclepsis, altered to eclypsis M. ² solis, added on margin M, at the end of line. H₁ inserts solis after tertiam. ³ iulii C. ⁴ ag-C. ⁵ annus CL. M. H₁. ⁶ daegsa- C; -nē C. N; daigestane O₂; daysastagne O₉. daisastane D. &c. ⁷ saeberchto C; sigberchto D. &c. O₂. ⁸ -bercht C; -bere N. ⁹ eduini N; eduuini C. ¹⁰ eduuine C.

Anno DCXXXIII, Eduine rege peremto, Paulinus ii. 20.
Cantium rediit.

Anno DCXL, Eadbald¹ rex Cantuariorum obiit. iii. 8.

Anno DCXLII, Osuald rex occisus. iii. 9.

Anno DCXLIIII, Paulinus, quondam Eboraci², iii. 14
sed tunc Hrofensis antistes ciuitatis, migravit ad
Dominum.

Anno DCLI, Osuini³ rex occisus, et Aidan episcopus ib.
defunctus est.

Anno DCLIII⁴, Middilangli⁵ sub principe Peda iii. 21.
fidei mysteriis⁶ sunt inbuti.

| Anno DCLV, Penda periit⁷, et Mercii sunt facti f. 127 a
Christiani⁸. iii. 24.

Anno DCLXIII⁹, eclypsis facta; Earconberet¹⁰ rex iii. 26-
Cantuariorum defunctus, et Colman cum Scottis ad iv. 1.
suos reuersus est; et pestilentia uenit; et Ceadda ac
Uilfrid¹¹ Nordanhymbrorum ordinantur episcopi¹².

Anno DCLXVIII, Theodorus ordinatur episcopus. ib.

Anno DCLXX¹³, Osuiu rex Nordanhymbrorum iv. 5.
obiit¹⁴.

Anno DCLXXIII, Ecgberet¹⁵ rex Cantuariorum obiit; ib.
et synodus facta est ad Herutforda¹⁶, praesente Ecg-
frido rege, praesidente archiepiscopo Theodoro, utillima,
X capitulorum.

Anno DCLXXV, Uulfheri¹⁷ rex Merciorum, post-
quam XVII annos regnauerat, defunctus, Aedilredo¹⁸
fratri reliquit imperium.

¹ eadwald O₂. *The whole annal omitted* O₃. ² ebur- N. ³ -ne
C. ⁴ DCLVI W. O₂. ⁵ -engli N; -aengli C. ⁶ minis-
terii H₁. ⁷ penda rex merciorum occisus est C. ⁸ *here*
a later hand in C. has inserted anno LXLVIII (meaning DCLVIII)
Wulf[here] suble[uatus] in regem: *and this with the right date,*
and 'regnum' for regem is in the text of W. O₂. O₁₉. D. &c.
⁹ DCLXVII W. O₂. ¹⁰ -berht C. ¹¹ -frið C. ¹² Anno DCLXVII^o
nř abŭ scři [noster abbas scripsit], *insert W. O₂. O₁₉. D. &c. erased*
in H₂. ¹³ DCLXVIII C. ¹⁴ Ecgfrid regnum suscepit, *add W.*
O₂. D. &c. ¹⁵ -berht C; -bere N. ¹⁶ herud- C. N. ¹⁷ -re C.
¹⁸ edil- N; ædel- C; æthelfrido W.

- v. 12. Anno DCLXXVI, Aedilred¹ uastauit Cantiam.
- b.; v. 19. Anno DCLXXVIII², cometa apparuit; Uilfrid episcopus a sede sua pulsus est ab Ecgrido rege; et pro eo Bosa, Eata, et Eadhaeth³ consecrati antistites⁴.
- v. 21. Anno DCLXXVIII, Ælfuini⁵ occisus.
- v. 17, 18. Anno DCLXXX, synodus facta in campo Haethfeltha⁶ de fide catholica, praesidente archiepiscopo Theodoro; in quo adfuit Iohannes abba Romanus. Quo anno Hild abbatissa in Streanæshalæ⁷ obiit.
- v. 23. Anno DCLXXXV, Ecgrid rex Nordanhymbrorum occisus est. Anno eodem Hlothéri⁸ rex Cantuariorum obiit⁹.
- v. 7. Anno DCLXXXVIII, Caeduald¹⁰ rex Occidentalium Saxonum Romam de Britannia pergit.
- v. 8. Anno DCXC, Theodorus archiepiscopus obiit¹¹.
- Anno DCXCVII, Osthryd¹² regina a suis, id est Merciorum, primatibus interemta¹³.
- Anno DCXCVIII, Beretred dux regius Nordanhymbrorum a Pictis interfectus¹³.
- v. 19. Anno DCCIII¹⁴, Aedilred¹⁵, postquam XXXI¹⁶ annos

¹ ædil- N; æðil- C. ² the last digit seems to have been added later in M. ³ -haet C; -hæt N¹; -hæth N². ⁴ antistes C. ⁵ aelbuini N; aelfwine C. ⁶ -feldo N; haetfelda C. ⁷ -hæle N; -neshale C; streoneshale W. O₂. ⁸ -re C. N. ⁹ Anno DCLXXXVI, Wilfridus in sedem suam receptus est ab Alfrido rege, *add* D. O₉. &c. Anno DCLXXXVII, Wilfrid a sede repulsus ab Ecgrido rege, *insert* W. O₂. O₁₉. ¹⁰ ceadualla C. W. O₂; cædualla N. ¹¹ Anno DCXCII [Wilfridus episcopus] ab Alfrido rege iterum expulsus est, et XIII annos exulabat, et primo Romam adiit, et inde rediit, et in Mediterraneorum Anglorum regione morabatur, multaque diu loca peruagatus, Romam adiit, Brettaniam et [et Brit. O₁₉; et *om.* D; et inde O₉] rediit; diuertens ad [prouinciā *add* D²] Australium Saxonum [-les -nes O₁₉] pagano [-ne O₁₉] adhuc cultura [-rae, O₂. O₁₉; cultui D²] dediti, [-tos O₁₉. -tam D²] illis [ibi, D. O₉] in illa patria per V annos docebat euangelium *insert* W. O₂. O₁₉. D. &c. A later hand in O₂ has attempted various corrections, not very successfully. ¹² ostryd N. ¹³ This annal is omitted by C. W. O₂-4. D. &c. ¹⁴ DCCIII W. O₂. D. &c. ¹⁵ ædil- N. ¹⁶ XXX C.

Merciorum genti praefuit, monachus factus Coenredo¹ regnum dedit.

Anno DCCV, Aldfrid² rex Nordanhymbrorum de- v. 18.
functus est³.

Anno DCCVIII, Coenred⁴ rex Merciorum, post- v. 19.
quam V annos regnavit⁵, Romam pergit⁶.

Anno DCCXI, Berctfrid⁷ praefectus cum Pictis
pugnauit.

Anno DCCXVI⁸, Osred rex Nordanhymbrorum v. 22.
interfectus, et rex Merciorum Ceolred defunctus; et
uir Domini Ecgberct⁹ Hienses¹⁰ monachos ad catho-
licum pascha et ecclesiasticam correxit tonsuram.

Anno DCCXXV¹¹, Uictred¹² rex Cantuariorum obiit. v. 23.

Anno DCCXXVIII, cometae apparuerunt, sanctus ib.
Ecgberct¹³ transiit, Osric mortuus est.

Anno DCCXXXI, Berctuald¹⁴ archiepiscopus obiit. ib.
Anno eodem Tatuini¹⁵ consecratus archiepiscopus nonus
Doruuernensis ecclesiae, | Aedilbaldo rege Merciorum f. 127 b
XV. agente annum inperii¹⁶.

Haec¹⁷ de historia ecclesiastica Brittaniarum, et maxime

¹ coin- N. ² Al'h'frid W. O₂. ³ et Osred regnum sus[cepit]; et
Wilfrid epis [copus] in suam recep [tus est] sed [em], adds C;
et Osred regnum suscepit; et Wilfrid episcopus in suam receptus
est sedem, et IIII^{or} annos, id est usque ad diem obitus sui,
uitam duxit [ducit, O₉] in pace, et sicque [et erased D; que om.
O₁₉] eximius [uir inserts D; uir uitae O₁₉ for uirtute] uirtute
uenerabilis uictor conscendit altithronum, add W. O₂. D. &c.
⁴ conred N. ⁵ -abit M. at this point ends MS. B. imperfectly.

⁶ This annal is omitted by C. W. O₂. D. &c. ⁷ berht-C;
berfid N; berchtferht W; -ferth O₂. ⁸ XIII N.

⁹ -berht C. ¹⁰ hiienses C. N. ¹¹ XXII N. ¹² uicht- C.
¹³ -berht C; -ber'c't N. ¹⁴ berhtwald C. ¹⁵ -uuine C.

¹⁶ nonus . . . inperii om. C. W. O₁₋₃. O₅₋₆. O₈₋₁₁. P. H₂. R₁, which
then give annals 733, 734, as far as 'reuersa' (p. 361), and then
the following paragraph: haec de historia, &c. O₁² has inserted the
omitted portions on the margin; hence they are in the text of H₃ and Ar.
They also insert the whole of the annals 731 to 734 from p. 361. In A₃.
the whole of the additional matter which it contains pp. 361-3 is inserted
at this point. ¹⁷ D. &c. make a new chapter, xxv, begin here.

gentis Anglorum, prout uel ex litteris antiquorum, uel ex traditione maiorum, uel ex mea ipse cognitione scire potui, Domino adiuuante digessi Baeda¹ famulus Christi, et presbyter monasterii beatorum apostolorum Petri et Pauli², quod est ad Uiuraemuda³, et Ingyruum.

Qui natus in territorio eiusdem monasterii, cum essem annorum septem, cura propinquorum datus sum educandus reuerentissimo abbati Benedicto, ac deinde Ceolfrido; cunctumque ex eo tempus uitae in eiusdem monasterii habitatione peragens, omnem meditandis scripturis operam dedi; atque inter obseruantiam disciplinae regularis, et cotidianam cantandi in ecclesia curam, semper aut discere, aut docere, aut scribere dulce habui.

Nono decimo autem uitae meae anno diaconatum, tricesimo gradum presbyteratus, utrumque per ministerium reuerentissimi episcopi Iohannis, iubente Ceolfrido abbate, suscepi.

Ex quo tempore accepti presbyteratus usque ad annum⁴ aetatis meae LVIII, haec in⁵ scripturam sanctam meae meorumque⁶ necessitati ex opusculis uenerabilium patrum breuiter adnotare, siue etiam ad formam sensus et interpretationis eorum superadidicere curauit⁷:

‘In principium Genesis, usque ad natiuitatem Isaac et eiectiōem⁸ Ismahelis, libros IIII⁹.

De tabernaculo et uasis eius, ac uestibus sacerdotum, libros III.

In primam partem Samuelis¹⁰, id est usque ad mortem Saulis, libros III¹¹.

¹ beada C. *but with the former a erased*; beda W. O₂. ² et pauli om. W. O₂. ³ uiurae- C; uiuremunda W; uiuremuda O₂. ⁴ ad annum om. W. O₂. ⁵ in om. M. ⁶ que om. M. ⁷ *here ends Bu.* ⁸ iectionem M. N (?); isaac adiectionis W. O₂. ⁹ III W. O₂. O₄; II O₃. ¹⁰ -h’elis M² (?).

¹¹ IIII C. O₂. -4. D. &c. AS.; in primam . . . III om. N.

De aedificatione templi, allegoricae¹ expositionis, viii. 261.
359.
sicut et cetera, libros II.

Item, in Regum librum XXX quaestionum. viii. 23.
261.

In Prouerbia Salomonis libros III. ix. 53-1

In Cantica canticorum libros VII². ib. 186-
404.

In Isaiam, Danihelem, XII prophetas, et partem Hieremiae, distinctiones capitulorum ex tractatu beati Hieronimi excerptas³.

In Ezram et Neemiam libros III. viii. 36
ix. 52.

In Canticum Habacum librum I⁴. ix. 405
426.

In librum beati patris Tobiae explanationis allegoricae de Christo et ecclesia librum I⁵. ib. 427-
444.

Item, Capitula lectionum in Pentateucum Mosi, Iosue, Iudicum ;

In libros Regum et Uerba dierum ;

In librum beati patris Iob ;

In Parabolas, Ecclesiasten, et Cantica canticorum ;

In Isaiam prophetam, Ezram quoque⁶ et Neemiam.

In euangelium Marci libros IIII. x. 1-26

In euangelium Lucae libros VI. x. 265-

Omeliarum euangelii libros II. v.

In apostolum quaecumque in opusculis sancti Augustini⁷ exposita inueni, | cuncta per ordinem transcribere curaui. f. 128 a

In Actus apostolorum libros II. xii. 1-9

In Epistulas VII catholicas libros singulos⁸. ib. 157-

In Apocalypsin sancti Iohannis libros III. 336.
ib. 337-

Item, Capitula lectionum in totum nouum testamentum, excepto euangelio. 452.

Item librum epistularum ad diuersos : quarum de i. 144-1
sex aetatibus saeculi una est ; de mansionibus filiorum i. 198-2
Israel una ; una de eo, quod ait Isaias : ' Et claudentur Is. xxi
22.

¹ allig- M. ² VI C. W. O₂₋₄. D. &c. AS. ³ in isaiam . . .
excerptas om. C. W. O₂₋₄. D. &c. AS. *reinserted by* O₁². H₃. Ar.

⁴ abacuc I. W. O₂. ⁵ libros II N. ⁶ here ends R₁ imperfectly.

⁷ ag- C. ⁸ libros III O₂. (not W).

i. 203-214. ibi in carcerem, et post dies multos uisitabantur ;' de
vi. 222-4 ;
i. 155-164. ratione bissexti una ; de aequinoctio iuxta Anatolium
una.

iv. 173-
201. Item de historiis sanctorum : librum uitae et pas-
sionis ¹ sancti Felicis confessoris de metrico Paulini
opere in prosam transtuli ; librum uitae et passionis ¹
sancti Anastasii, male de Greco ² translatum, et peius
a quodam inperito emendatum, prout potui, ad sensum
correxī ; uitam sancti patris monachi simul et antistitis
Cudbereti ³, et prius heroico metro et postmodum plano
sermone, descripsi ⁴.

iv. 358-
401. Historiam abbatum monasterii huius, in quo supernae
pietati deseruire gaudeo, Benedicti, Ceolfridi, et Huaet-
bereti ⁵ in libellis duobus.

ii. iii. Historiam ecclesiasticam nostrae insulae ac gentis in
libris V.

iv. 16-172. Martyrologium de nataliciis ⁶ sanctorum martyrum
diebus ; in quo omnes, quos inuenire potui, non solum
qua die, uerum etiam quo genere certaminis, uel sub
quo ⁷ iudice mundum uicerint, diligenter adnotare
studui.

i. 54-104. Librum hymnorum diuerso metro siue rhythmō.

Librum epigrammatum heroico metro, siue ele-
giaco ⁸.

vi. 99-342. De natura rerum, et de temporibus libros singulos ;
item de temporibus librum I maiorem.

vi. 1-39. Librum de orthographia, alfabeti ⁹ ordine dis-
tinctum.

vi. 40-98. Item librum de metrica arte, et huic adiectum alium
de schematibus siue tropis libellum, hoc est de figuris

¹ confessionis O₄. ² mali de metro H₁. ³ -berhti C ; -berti N. ⁴ C. at first wrote decon- then erased de- ; conscripsi O₄. ⁵ huēt- C ; huēt- N ; huc- O₃. O₄. ⁶ here end O₅. O₁₄. O₂₀. ⁷ at this point ends MS. C. imperfectly, a folio being probably lost. A later hand has added the word principe and then continues : in suis quique prouinciis . . . inueniam. Amen. v. p. 8. ⁸ ilaico W¹ ; eliaico W². O₂. ⁹ alabeti M.

modisque locutionum, quibus scriptura sancta contexta est ¹.

The
author's
prayer.

Teque deprecor, bone Iesu ², ut cui propitius donasti uerba tuae scientiae dulciter haurire, dones etiam benignus aliquando ad te fontem omnis sapientiae peruenire, et parere semper ante faciem tuam ³.

¹ Here ends R₂. ² here ends O₃ imperfectly. ³ The last paragraph of the Preface: 'praeterea omnes . . . inueniam' p. 8, is omitted there and inserted here in the following MSS.: W. O₁¹. O₂. O₄. O₆. O₈₋₁₂. O₁₄². O₁₅₋₂₀. D. H₂. [He.] P. A₂. A₅. Bu₂. S. The following MSS. are imperfect here, but originally contained the clause at this point: C. O₃. O₁₃. R₁. The following MSS never were complete at this point: Bu₁. O₅. O₂₀. O₁². H₃. Ar. and originally O₇ (which is incomplete here) have the clause both after the Preface and here. B and R₂ are also imperfect here, but R₂ has, and B had the clause after the Preface.

[BAEDAE^s CONTINUATIO.]

ANNO DCCXXXI, Ceoluulf rex captus, et adtonsus, et remissus in regnum ; Acca episcopus de sua sede fugatus¹.

Anno DCCXXXII, Ecgberet pro Uilfrido Eboraci episcopus factus¹.

[Cynibertus episcopus Lindisfarorum obiit².]

[Anno ab incarnatione Domini DCCXXXIII Tatuini archiepiscopus, accepto ab apostolica auctoritate pallio, ordinavit Aluic et Sigfridum episcopos².]

Anno DCCXXXIII, eclypsis facta est³ solis XVIII⁴, Kal. Sep. circa horam diei tertiam, ita ut pene totus orbis solis quasi nigerrimo et horrendo scuto⁵ uideretur⁶ esse coopertus⁷.

Anno DCCXXXIII⁸, luna sanguineo rubore perfusa, quasi hora integra II. Kal. Febr.⁹ circa galli cantum, dehinc nigredine subsequente ad lucem propriam reuersa⁷.

[Anno ab incarnatione Christi DCCXXXIII Tatuini episcopus obiit.

Anno DCCXXXV, Nothelmus archiepiscopus ordinatur ; et Ecgberctus episcopus, accepto ab apostolica sede pallio, primus post Paulinum in archiepiscopatum confirmatus est ; ordinavitque Fruidbertum¹⁰ et Fruiduualdum episcopos, et Baeda presbyter obiit.

¹ These annals are not in C. O₂. O₃. O₉. The former is not in A₃.
² from A₃. a. b. ³ est om. C. ⁴ XVIII C. W. O₂. ⁵ sicut C. O₂. D. situ O₁₈ ; sacco S. ⁶ uidetur M. W. O₂. ⁷ not in A₃. hoc anno Beda doctor obiit in Gyruum vii. kl. Iunii. Bu₁.
⁸ DCCXXXIII⁰ W. O₂. ⁹ Sept. O₂. (not W.). ¹⁰ Fruidbertum A₃.

Anno DCCXXXVII, nimia siccitas terram fecit infecundam; et Ceoluulfus sua uoluntate adtonsus regnum Eadbercto reliquit.

Anno DCCXXXIX, Edilhartus¹ Occidentalium Saxonum rex obiit; et Nothelmus archiepiscopus.

Anno DCCXL, Cudberctus pro Nothelmo consecratus est. Aedilbaldus rex Merciorum per impiam fraudem uastabat partem Nordanhymbrorum; eratque rex eorum Eadberctus occupatus cum suo exercitu contra Pictos. Aediluualdus quoque episcopus obiit, et pro eo Conuulfus² ordinatur antistes. Arnui³ et Eadberctus interempti.

Anno DCCXLI, siccitas magna terram occupauit. Carolus rex Francorum obiit; et pro eo filii Caroloman⁴ et Pippin regnum acceperunt.

Anno DCCXLV, Uilfrid episcopus et Ingualdus Lundoniae episcopus migrauerunt ad Dominum.

Anno DCCXLVII, Herefridus uir Dei obiit.

Anno DCCL, Cudretus rex Occidentalium Saxonum surrexit contra Aedilbaldum regem et Oengusum. Theodor⁵ atque Eanredus obierunt. Eadberctus campum Cyil cum aliis regionibus suo regno addidit.

Anno DCCLIII⁶, anno regni Eadbercti quinto, [quinto] Idus Ianuarias eclipsis solis facta est. Postea eodem anno et mense, hoc est nono Kalendarum Februariarum, luna eclipsim pertulit, horrendo et nigerrimo scuto, ita ut sol paulo ante, cooperta.

Anno DCCLIIII, Bonifacius, qui et Uinfridus, Francorum episcopus, cum quinquaginta tribus martyrio coronatur; et pro eo Redgerus consecratur archiepiscopus a Stephano papa.

Anno DCCLVII, Aedilbaldus rex Merciorum a suis tutoribus nocte morte fraudulenta miserabiliter peremptus occubuit; Beornredus regnare coepit; Cyniuulfus rex Occidentalium Saxonum obiit. Eodem etiam anno Offa, fugato Beornredo, Merciorum regnum sanguinolento quaesiuit gladio.

¹ -hard A₃. ² erniulfus a. ³ sic Mon. Hist. Brit.; arnwini (?) A₃; arnwyn b.; aruwini Smith. ⁴ karlman A₃; ceolymon a. ⁵ from A₃. theneorus edd.; thendor b.

⁶ DCCLVI edd. DCCLXVI altered from DCCLXXI A₃.

Anno DCCLVIII, Eadberctus rex Nordanhymbrorum Dei amoris causa, et caelestis patriae uiolentia, accepta sancti Petri tonsura, filio suo Osuulfo regnum reliquit.

Anno DCCLVIII, Osuulfus a suis ministris facinore¹ occisus est; et Edilualdus anno eodem a sua plebe electus intrauit in regnum; cuius secundo anno magna tribulatio mortalitatis uenit et duobus ferme annis permansit, populantibus duris ac diuersis² egritudinibus, maxime tamen dysenteriae languore.

Anno DCCLXI, Oengus Pictorum rex obiit, qui regni sui principium usque ad finem facinore cruento tyrannus perduxit carnifex; et Osuini occisus est.

Anno DCCLXV, Aluchredus rex susceptus est in regnum.

Anno DCCLXVI, Ecgberetus archiepiscopus prosapia regali ditatus, ac diuina scientia imbutus, et Frithubertus, uere fideles episcopi, ad Dominum migrauerunt.]

¹ facinorose edd.

² aduersis b.

BENEDICTI, CEOLFRIDI, EOSTER-
WINI, SIGFRIDI,

ATQUE

HWAETBERHTI¹.

Benedict
Biscop,
founder of
Wear-
mouth.

1. RELIGIOSUS Christi famulus Biscopus cognomento Benedictus, aspirante superna gratia, *monasterium* construxit in honore beatissimi apostolorum principis Petri, *iuxta ostium fluminis Uuri*² ad aquilonem, iuuante se ac terram tribuente uenerabili ac piissimo gentis illius rege Æcgfrido; idemque monasterium annis sedecim, inter innumeros uel itinerum uel infirmitatum labores, eadem qua construxit religione, sedulus rexit. Qui ut beati papae Gregorii³ uerbis, quibus cognominis eius abbatis uitam glorificat, utar: 'Fuit uir uitae uenerabilis, gratia Benedictus et nomine, ab ipso pueritiae suae tempore cor gerens senile, aetatem quippe moribus transiens, nulli animum uoluptati dedit.' Nobili quidem stirpe gentis Anglorum progenitus, sed non minori nobilitate⁴ mentis ad promerenda semper angelorum consortia suspensus. Denique cum esset minister Oswiu⁵ regis, et possessionem terrae suo gradui competentem illo donante perciperet, annos natus circiter XX^{ti} et V fastidiuit |

Dialog
ii. 1.

His origin.

f. 7 b.

¹ Incipit vita sanctorum abbatum monasterii in Wiremutha et Gyruum, Benedicti, Ceolfridi, Easterwini, Sigfridi atque Hwetberti, ab eiusdem monasterii presbitero et monacho Beda composita D. and so, with only minute differences, H₂. P. C. B. F. Incipit uita Sancti Benedicti 'cognomento Biscop' abbatis, que est ii. id. Ianuarii Δ.

² sic H₁. Δ; wiri D. H₂. P. C. B; wyri F.

³ gregorii papae C.

⁴ -tatis H₂.

⁵ oswiii H₁; oswini C; oswii Δ; -wyn F.

possessionem caducam, ut adquirere posset aeternam; despexit¹ militiam cum corruptibili donatiuo terrestrem², ut uero Regi militans³, regnum in superna ciuitate mereretur habere perpetuum⁴; reliquit⁵ do-

He chooses the religious life.

cf. Mc. x. 29;
Matth. xix. 29.

cf. Apoc. xiv. 4.

num, cognatos, et patriam propter Christum et propter Euangelium, ut centuplum acciperet, et uitam aeternam possideret; respuit nuptiis seruire carnalibus, ut sequi ualeret Agnum uirginitatis gloria candidum in regnis celestibus⁶; abnuuit liberos carne procreare mortales, praedestinatus a Christo ad educandos ei spiritali doctrina filios caelesti in uita perennes.

2. Dimissa ergo patria Romam adiit, beatorum apostolorum, quorum desiderio semper ardere consuerat, etiam loca corporum corporaliter uisere atque adorare curauit; ac⁷ patriam mox reuersus, studiosius⁸ ea quae uidit⁹ ecclesiasticae uitae instituta, diligere, uenerari, et quibus potuit praedicare non desiit. Quo tempore Alchfridus¹⁰ supradicti regis Oswii¹¹ filius et ipse propter adoranda¹² apostolorum limina Romam uenire disponens, comitem eum eiusdem itineris accepit. Quem cum pater suus ab intentione¹³ memorati itineris reuocaret, atque in patria ac regno suo faceret residere, nihilominus ipse ut bone indolis adolescens, coeptum confestim explens iter, summa | sub festinatione Romam rediit, tempore cuius supra¹⁴ beatae memoriae Uitaliani papae; et non pauca scientiae salutaris quemadmodum et prius hausta dulcedine, post menses¹⁵ aliquot inde digrediens ad insulam Lirinensem, ibidem se monachorum coetui tradidit, tonsuram accepit, et disciplinam regularem monachi uoto insignitus debita cum sollicitudine seruauit; ubi per

His first and second visits to Rome.

f. 8 a.

He becomes a monk at Lerins.

¹ dispexit H₁. Δ. ² terrestre H₁. ³ militare D. H₂. P. C. B. F. ⁴ in perp. F. ⁵ -quid H₁. ⁶ in regn. cel. om. Δ. ⁷ ad D. H₂. P. C. B. F. ⁸ studiosus C. ⁹ uidit om. C. ¹⁰ alh- Δ. ¹¹ oswyii H₁; oswiii B. ¹² ad ador. H₂. ¹³ ob intentionem C. ¹⁴ meminimus adds H₂. ¹⁵ menses uero Δ.

biennium idonea¹ monasticae conuersationis doctrina institutus, rursus beati Petri apostolorum principis amore deuictus, sacratam eius corpore ciuitatem repere dare statuit.

His third
visit to
Rome.

3. Nec post longum adueniente naue² mercatoria, desiderio satisfecit. Eo autem tempore miserat Egeberchtus Cantuariorum rex de Brittannia electum ad episcopatus officium uirum nomine Uighardum³, qui a Romanis beati papae⁴ Gregorii discipulis in Cantia fuerat omni aecclesiastica institutione sufficienter edoctus; cupiens eum sibi Romae ordinari episcopum, quatinus suae gentis et linguae habens antistitem, tanto perfectius cum subiectis sibi populis uel uerbis imbueretur fidei uel mysteriis; quanto haec non per interpretem, sed per cognati et contribulis uiri linguam simul manumque susciperet. Qui uidelicet Uieghardus⁵ Romam ueniens, cum | cunctis qui secum uenere f. 8 b. comitibus, antequam gradum pontificatus perciperet, morbo ingruente defunctus est. At uero papa apostolicus, ne legatariis obeuntibus legatio religiosa fidelium fructu competente careret, inito consilio elegit de suis quem Brittannias archiepiscopum mitteret, Theodorum uidelicet saeculari simul et aecclesiastica philosophia praeditum uirum, et hoc in utraque lingua, Greca scilicet et Latina, dato ei collega et consiliatore uiro aequae strenuissimo ac prudentissimo Adriano abbate. Et quia uenerabilem Benedictum sapientem, industrium, religiosum ac nobilem uirum fore conspexit, huic ordinatum cum suis omnibus commendauit episcopum, precepitque ut, relicta peregrinatione quam pro Christo suscepserat, commodi altioris intuitu patriam reuersus, doctorem ei ueritatis quem sedula⁶ quesierat adduceret, cui uel illo pergenti uel ibidem docenti,

He returns
to Britain
with Theodore.

¹ -neo Δ. ² nauem H₁. ³ wig- D. H₂. P. C. B; wyg- F; wi- Δ. ⁴ greg. papae D. C. P. B. F. ⁵ wihardus Δ. D. H₂. B; wig- P; wic- F. ⁶ -lo Δ.

pariter interpres existere posset et ductor. Fecit Benedictus ¹ ut iusserat; uenerunt ² Cantiam ³; gratisime sunt suscepti; Theodorus sedem episcopatus conscendit; Benedictus ⁴ suscepit monasterium beati Petri apostoli regendum ⁵, cuius postea praefatus Adrianus factus est abbas.

He becomes abbot of St. Peter's, Canterbury.

4. | Quod ubi ⁶ duobus annis monasterium rexit, tertium de Brittannia Romam iter arripiens solita ⁷ prosperitate conpleuit librosque omnis diuinae eruditionis non paucos uel placito praetio emptos, uel amicorum dono ⁸ largitos ⁹ retulit. Rediens autem ubi Uiennam ¹⁰ peruenit, empticios ibi quos apud amicos commendauerat, recepit ¹¹. At ingressus Brittanniam, ad regem se ¹² Occidentalium Saxonum nomine Counualh ¹³ conferendum putauit, cuius et ante non semel amicitiiis usus, et beneficiis erat adiutus. Sed ipso eodem tempore inmaturo morte praerepto, tandem ad patriam gentem, solumque in quo natus est pedem conuertens, Æcfridum ¹⁴ Transhumbranae regionis regem adiit ¹⁵, cuncta quae egisset ex quo patriam adolescens deseruit, replicauit; quo religionis desiderio arderet, non celauit; quid aecclesiasticae, quid monachicae ¹⁶ institutionis Romae uel circumquaque didicisset, ostendit ¹⁷, quot diuina uolumina, quantas beatorum apostolorum siue martyrum Christi reliquias adtulisset, patefecit; tantamque apud eum ¹⁸ gratiam familiaritatis inuenit, ut confestim ei *terram septuaginta familiarum* de suo largitus, monasterium inibi primo pastori aecclesiae

His fourth visit to Rome.

He returns to Britain.

Foundation of Wearmouth, 674 A. D.

¹ benedictus *om.* Δ. D. H₂. P. C. B. F. ² uen. enim Δ.

³ cantie B. ⁴ ben. uero Δ. ⁵ ad reg. D. H₂. P. C. B. F.

⁶ altered to ibi H₁. ⁷ -tate B. ⁸ dona C. ⁹ largitus

H₁. D. P. B. F. ¹⁰ uienna D. P. C. B. F. ¹¹ cepit C. B.

¹² se *om.* D. H₂. P. C. B. F. ¹³ coynwalh D. P. C. B. F;

coynualh H₂; kenwallum Δ. ¹⁴ eeg- Δ. D. P. C. B;

heeg- H₂; eg- F. ¹⁵ adii Δ. ¹⁶ altered to monasticae H₁.

¹⁷ ostendit *om.* D. H₂. P. C. B. F. ¹⁸ eam H₁; regem D. H₂.

P. C. B. F.

facere¹ prae¹ciperet. Quod² factum est, sicut et in f. 9 b. prohemio memini, ad ostium fluminis Wyri³ ad leuam⁴ anno ab incarnatione Domini sexcentesimo septuagesimo quarto, indictione secunda, anno autem quarto⁵ imperii Ecgfridi regis⁶.

Heproctures
masons, &c.
from Gaul.

5. Nec plusquam unius anni spatio post fundatum monasterium interiecto, Benedictus oceano transmisso Gallias petens, cementarios⁷ qui lapideam sibi aeclesiam iuxta Romanorum quem semper amabat morem facerent, postulauit, accepit, adtulit. Et tantum in operando studii⁸ prae amore beati Petri in cuius honorem⁹ faciebat exhibuit, ut intra unius anni circulum ex quo fundamenta sunt iecta, culminibus superpositis, missarum inibi solempnia celebrari uideres. Proximante autem ad perfectum opere, misit legatarios¹⁰ Galliam, qui uitri factores, artifices uidelicet Britanniis¹¹ eatenus incognitos, ad¹² cancellandas¹³ aecclesiae porticumque et caenaculorum eius fenestras adducerent. Factumque est¹⁴, uenerunt; nec solum opus postulatum¹⁵ compleuerunt, sed et Anglorum ex eo gentem huiusmodi artificium nosse ac discere¹⁶ fecerunt; artificium nimirum uel lampadis¹⁷ aecclesiae claustris, uel uasorum multifariis usibus non ignobiliter aptum. Sed et cuncta quae ad altaris et aecclesiae ministerium competeabant, uasa sancta, | uel uestimenta, quia¹⁸ domi f. 10. inuenire non potuit, de transmarinis regionibus aduectare religiosus emptor curabat.

His fifth
visit to
Rome.

6. Et ut¹⁹ ea quoque quae nec in Gallia quidem²⁰ Hist. Anor. §§ 9. repperiri ualebant, Romanis e finibus aecclesiae suae

¹ facere ecclesiae C. ² quod et Δ. ³ wiri D. H₂. P. C. B. F¹; wyri F²; weiri Δ. ⁴ aquilonem D. H₂. P. C. B. F. ⁵ ii. F. ⁶ reges Δ. ⁷ commentarios B. ⁸ -dui H₁. ⁹ honorem Δ. ¹⁰ -torios Δ. ¹¹ -nis H₁. ¹² ad faciendas cancellorum porticumque Δ. ¹³ -dos D. H₂ P. C. B. F. ¹⁴ est et Δ. D. H₂. P. C. B. F. ¹⁵ -lantum C. ¹⁶ discere H₁. ¹⁷ -dibus Δ. ¹⁸ que Δ. ¹⁹ ut om. Δ. ²⁰ quidam H₂.

prouisor inpiger ornamenta uel munimenta conferret; quarta¹ illo, post conpositum iuxta regulam monasterium, profectione completa multipliciore quam prius spiritalium mercium fenore cumulatus rediit. Primo quod innumerabilem *librorum* omnis generis *copiam* adportauit; Secundo quod *reliquiarum beatorum apostolorum martirumque* Christi habundantem gratiam multis Anglorum aeclesiis profuturam aduexit; Tertio quod *ordinem cantandi* psallendi atque *in aeclesia ministrandi iuxta* morem *Romanae institutionis* suo monasterio contradidit, postulato uidelicet atque accepto ab Agathone papa *archicantore aecclesiae* beati apostoli Petri et *abbate monasterii beati Martini*² Iohanne, quem sui futurum magistrum monasterii *Brittannias*, Romanum Anglis adduceret. Qui illo perueniens, non solum *uiua uoce* quae Romae didicit aeclesiastica discentibus tradidit; sed et non pauca etiam *litteris* mandata reliquit³, quae hactenus in eiusdem monasterii bibliotheca memoriae gratia seruantur. Quartum, Benedictus non uile munus | adtulit, epistolam priuilegii a uenerabili papa Agathone cum licentia, consensu, desiderio, et hortatu Ecgfridi regis acceptam, qua monasterium, quod fecit, ab omni prorsus extrinseca irruptione tutum perpetuo redderetur ac liberum. Quintum, *picturas* imaginum sanctarum quas ad ornandam⁴ aeclesiam beati Petri apostoli, quam construxerat, detulit; imaginem uidelicet beatae Dei genetricis semperque uirginis Mariae, simul et duodecim apostolorum, quibus mediam eiusdem aecclesiae testudinem, ducto a pariete ad parietem tabulato⁵ praecingeret; imagines euangelicae historiae quibus australem aecclesiae parietem decoraret; imagines uisionum apocalipsis beati Iohannis, quibus septentrionalem aequae parietem ornaret, quatinus intrantes

Treasures
brought
back by
him.

f. 10 b.

¹ quarta igitur Δ.

² et abbate . . . martini om. Δ.

³ -quid H₁.

⁴ adorandam Δ.

⁵ -ta H₁. D. H₂. P. B. F.

aecclēsiā omnes etiā litterarum ignari, quaquaversum intenderent, uel semper amabilem Christi sanctorumque eius, quamuis in¹ imagine, contemplarentur aspectum; uel dominicae incarnationis gratiam uigilantiore mente recolerent; uel extremi discrimen examinis, quasi coram oculis habentes, districtius se ipsi examinare meminissent.

Founda-
tion of
Jarrow.

7. Igitur uenerabilis Benedicti uirtute, industria ac religione, rex Ecgfridus non minimum delectatus, terram, quam ad construendum monasterium ei donauerat, quia bene se ac fructuose | donasse² conspexit, *quadraginta* adhuc *familiarum* data possessione, augmentare curauit; ubi post annum missis monachis numero ferme decem et septem, et praeposito abbate ac presbitero Ceolfrido³, Benedictus consultu⁴ immo etiā iussu praefati Ecgfridi regis⁵, *monasterium beati apostoli Pauli*⁶ construxit, ea duntaxat ratione, ut una utriusque loci pax et concordia, eadem perpetuo⁷ familiaritas conseruaretur et gratia: ut sicut uerbi gratia, corpus a capite, per quod spirat, non potest auelli, caput⁸ corporis, sine quo non uiuit, nequit obliuisci, ita⁹ nullus haec¹⁰ monasteria primorum apostolorum *fraterna* societate coniuncta aliquo ab inuicem temptaret disturbare conatu. *Ceolfridus* autem hic, quem abbatem constituit Benedictus, a primis instituti monasterii prioris exordiis adiutor illi per omnia *strenuissimus* aderat, et cum eo tempore congruo Romam discendi necessaria simul et adorandi gratia adierat. Quo tempore etiā presbiterum Eosterwyni¹¹ de monasterio beati Petri eligens abbatem, eidem monasterio regendi iure praefecit; ut quem solus non

Hist.
Anon.
§ 11.

f. 11 a

Ceolfrid
abbot of
Jarrow;
Eosterwine
of Wear-
mouth.

¹ in om. H₁. ² ordinatum esse H₁ (not Δ); but it is hard to see what sense can be got out of this reading. Possibly the original reading was ordinasse. ³ cel- Δ and so fq. ⁴ -to H₁.

⁵ regis E. C. P. ⁶ pauli ap. D. H₂. P. C. B F. ⁷ -tua D. H₂. P. C. B. F. ⁸ capud H₁. ⁹ ita ut B. ¹⁰ haec om. C.

¹¹ -winum D. H₂. P. B; -wynum F; esterwinum Δ.

poterat laborem, socia dilectissimi¹ commilitonis uirtute leuius ferret. Nec ab re uideatur cuiquam *duos unum monasterium* simul habuisse abbates. Fecit hoc frequens illius pro *monasterii* utilitate profectio, creber trans | oceanum aegressus incertusque regressus. Nam et beatissimum Petrum apostolum Romae pontifices sub se duos per ordinem ad regendam aecclesiam constituisse, causa instante necessaria, tradunt historiae. Et ipse magnus abbas Benedictus, sicut de illo beatus papa Gregorius scribit, XII^{cim} abbates suis discipulis, prout utile iudicauit, sine caritatis detrimento, immo pro augmento caritatis praefecit.

8. Suscepit igitur memoratus uir curam monasterii regendi, nono ex quo fundatum est anno. Permansit in ea² usque ad obitum suum annis quattuor, uir ad saeculum³ nobilis, sed insigne nobilitatis non ad iactantiae materiem, ut quidam, despectumque⁴ aliorum, sed ad maiorem, ut Dei seruum decet, animi nobilitatem conuertens. Patruelis quippe erat abbatis sui Benedicti, sed amborum tanta ingenuitas⁵, talis mundanae ingenuitatis fuit pro nichilo contemptus, ut neque iste monasterium ingressus, aliquem sibi prae ceteris ob intuitum consanguinitatis aut nobilitatis honorem quaerendum, neque ille⁶ putaret offerendum; sed aequali cum fratribus lance boni propositi iuuenis gloriabatur se regularem per omnia seruare disciplinam. Et quidem cum fuisset minister Æcgfridi regis, relictis semel negotiis saecularibus, depositis armis, assumpta militia spiritali, tantum mansit humilis, fra|trumque simillimus aliorum, ut⁷ uentilare cum eis et triturare, oues uitulasque⁸ mulgere, in pistrino, in orto, in coquina, in cunctis monasterii operibus iocundus et obediens gauderet

Character
of Eoster-
wine.

¹ lectissimi Δ. ² eo D. H₂. P. C. B. F. ³ ad saec. om. D. H₂. P. C. B. F. ⁴ despectumque H₁. Δ¹. ⁵ mentis ing. D. H₂. P. C. F. ⁶ illum Δ. ⁷ ut om. D. H₂. P. C. B. F. ⁸ -losque H₂.

exerceri. Sed et abbatis nomine¹ graduque assumpto, idem animo qui² prius manebat ad omnes, iuxta id quod quidam sapiens ammonet dicens: 'Rectorem te constituerunt, noli extolli, sed esto in illis, quasi unus ex illis,' mitis, affabilis, et³ benignus omnibus. Et quidem, ubi oportunum conperiebat, peccantes regulari disciplina coercens, sed magis tamen ingenua diligendi consuetudine sedulus ammonens, ne qui peccare uellet, et limpidissimam uultus eius lucem nubilo sibi suae inquietudinis abscondere. Saepe procurandis monasterii negotiis alicubi digrediens, ubi operantes inuenit fratres, solebat eis confestim in opere coniungi; uel aratri gressum stiba⁴ regendo⁵, uel ferrum malleo domando, uel uentilabrum manu⁶ concutiendo, uel aliud quid tale gerendo. Erat enim et uiribus fortis iuuenis, et lingua suauis; sed et animo hilaris, et beneficio largus, et honestus aspectu. Eodem quo fratres ceteri cibo, semper eadem uescabatur in domo, ipso quo priusquam abbas esset communi dormiebat in loco, adeo ut etiam morbo correptus, et obitus sui certis ex signis iam praescius, duos adhuc dies in dormitorio fratrum quiesceret. f. 12 Nam quinque reliquos usque ad exitus horam dies in secretiori se aede locabat; qua⁷ die quadam egrediens, et sub diuo residens, accitis ad se fratribus cunctis, more naturae misericordis osculum pacis eis flentibus, ac de abscessu tanti patris et pastoris merentibus dedit. Obiit autem per nonas Martias noctu, fratribus matutinae psalmodiae laude⁸ uacantibus. Uiginti IIII^{or} annorum erat cum monasterium peteret, .XII. in eo uixit annis, septem presbiteratu⁹ functus est¹⁰ annis, IIII^{or} ex eis monasterii regimen agebat;

His death,
March 6.

¹ regimine D. H₂. P. C. B. F. ² eodem . . . quo D. H₂. P. C. B. F. ³ ac H₂. ⁴ sic MSS. except Δ = stiuā. ⁵ -da B.
⁶ manuum H₁. ⁷ quam Δ. ⁸ laudi C. ⁹ -tus H₂. P.
¹⁰ est om. C.

ac sic 'terrenos artus moribundaque membra relin-
quens,' caelestia regna petiuit.

9. Uerum his de uita uenerabilis Æosterwyni¹
breuiter praelibatis, redeamus ad ordinem narrandi.
Constituto illo abbate Benedictus² monasterio beati
Petri apostoli, constituto³ et Ceolfrido monasterio⁴
beati Pauli, non multo post temporis spatio quinta
uice de Brittannia Romam adcurrrens⁵, innumeris sicut
§§ *semper* aecclesiasticorum donis commodorum locu-
pletatus rediit; magna quidem copia uoluminum
sacrorum; sed non minori⁶, sicut et prius, sanctarum
imaginum munere ditatus. Nam et tunc dominicae
historiae picturas quibus totam beatae Dei genetricis,
quam in monasterio maiore fecerat, aecclesiam in gyro
coronaret, adtulit⁷; imagines quoque ad ornandum
| monasterium aecclesiamque beati Pauli apostoli de
concordia ueteris et noui Testamenti summa ratione
conpositas exhibuit; uerbi gratia, Isaac ligna, quibus
inmolaretur portantem, et Dominum crucem in qua
pateretur⁸ aequè portantem, proxima super inuicem
regione, pictura coniunxit. Item serpenti in heremo
a Moyse exaltato, Filium hominis in cruce exaltatum
conparauit⁹. Adtulit inter alia, et pallia duo oloserica
incomparandi operis, quibus postea ab Aldfrido rege
eiusque consiliariis, namque Ecgfridum¹⁰ postquam
rediit iam interfectum repperit, terram trium fami-
liarum ad austrum Uiri¹¹ fluminis, iuxta ostium
conparauit⁹.

10. Uerum inter laeta quae ueniens adtulit, tristia
domi repperit; *uenerabilem* uidelicet presbiterum
*Eosterwini*¹² quem abiturus abbatem constituerat,

¹ eosteruini C; -wini D. H₂. P; -wyni F; æsterwini Δ.

² bened. inserted after pauli Δ. ³ constituto om. Δ. ⁴ -rii P.

⁵ occurrrens C. ⁶ minori om. Δ. ⁷ adtulit om. D. H₂. P.

C. B. F. ⁸ Here at the end of f. 89^d ends H₂. imperfectly. ⁹ -par-

uit F¹. ¹⁰ -do H₁. ¹¹ wiri Δ. D. P. C. B. F. ¹² -num

D. P. C. B; -wynum F; æsterwinum Δ.

Benedict's
sixth visit
to Rome.
He returns
with fresh
treasures.

Hist.
Anon. §§
3, 15.

13 a.

b. §§ 13,
15.

Election of
Sigfrid in
place of
Eoster-
wine.

simul et fratrum ei commissorum cateruam non paucam, per cuncta grassante *pestilentia*, iam migrasse de saeculo. Sed aderat et solamen, *quia* in loco *Æosterwyni*¹ uirum aequè reuerentissimum ac mitissimum de monasterio eodem, *Sicgfridum*² uidelicet *diaconum*, electione *fratrum* suorum simul et coabbatis eius *Ceolfredi*, mox substitutum cognouit; uirum scientia quidem *scripturarum* sufficienter *instructum*, moribus optimis ornatum, *mira* abstinentiae uirtute praeditum, sed ad custodiam uirtutum animi, corporis infirmitate | non minime depressum, ad³ conseruan- f. 13 b.
dam cordis innocentiam nociuo et inremediabili pulmonum uitio laborantem.

Sickness of
Benedict
and Sig-
frid.

II. Nec multo post etiam Benedictus ipse morbo caepit ingruente fatigari. Ut enim tantam religionis instantiam etiam patientiae uirtus adiuncta probaret, diuina utrumque pietas temporali egritudine prostrauit in lectum; ut post egritudinem morte deuictam perpetua supernae pacis et lucis quiete refoueret. Nam et Sigfridus⁴, ut diximus, longa interiorum molestia castigatus diem peruenit ad ultimum; et Benedictus per triennium languore paulatim adrescente tanta paralisi dissolutus est, ut ab omni prorsus inferiorum membrorum factus sit parte praemortuus, superioribus solum, sine quorum uita uiuere nequit homo, ad officium patientiae uirtutemque reseruatis; studebant in⁵ dolore *semper* Auctori⁶ *gratias* referre, *semper* Dei laudibus fraternisue hortatibus uacare. Agebat⁷ Benedictus aduenientes sepius ad se fratres de custodienda, quam statuerat, regula firmare: 'Neque enim putare habetis,' inquit, 'quod ex meo haec quae uobis statui decreta indoctus corde protulerim. Ex *decem* quippe *et septem* monasteriis quae inter longos

Benedict's
address to
the Brethren.

cf. His
Anon.

¹ eosterwini D. P. B; -uuini C; -wyni F; æsterwini Δ.
² sic- Δ; sig- D. P. B. F. ³ et ad Δ. ⁴ sic- Δ. ⁵ autem in Δ. ⁶ auct. omnium Δ². ⁷ augebat H₁.

f. 14 a.

cf. ib. §
16.

f. 14 b.

meae crebre peregrinationis discursus *optima* conperi,
haec uniuersa *didici*, et uobis salubriter obseruanda
contradidi.' | Bibliothecam quam de Roma nobilissi-
mam copiosissimamque aduexerat, ad instructionem
aecclesiae necessariam, sollicite seruari integram, nec¹
per incuriam fedari, aut passim² dissipari³ praecepit.
Sed et hoc sedulus eisdem solebat iterare mandatum,
ne quis in electione abbatis, generis prosapiam, et non
magis uiuendi docendique probitatem putaret esse
quaerendam. 'Et uere,' inquit, 'dico uobis, quia in
conparatione duorum malorum, tolerabilius mihi
multo⁴ est totum hunc locum in quo monasterium
feci, si sic iudicauerit Deus, in solitudinem sempi-
ternam redigi, quam ut frater meus carnalis, quem
nouimus uiam ueritatis non ingredi, in eo regendo
post me abbatis nomine succedat. Ideoque multum
cauetote fratres semper, ne secundum genus umquam,
ne⁵ de foris aliunde, uobis patrem quaeratis. Sed
iuxta quod *regula* magni⁶ quondam abbatis *Benedicti*,
iuxta quod *privilegii* nostri *continent* decreta, in con-
uentu uestrae congregationis communi consilio per-
quiratis, qui secundum *uitae* meritum et sapientiae
doctrinam aptior⁷ ad tale ministerium perficiendum
digniorque probetur, et quemcunque omnes unanime⁸
caritatis inquisitione optimum cognoscentes elegeritis;
hunc uobis accito episcopo rogetis abbatem consueta
benedictione firmari. Nam qui carnali,' inquit 'ordine
carnales filios generant, carnali necesse | est⁹ ac terrenae
suae hereditati carnales terrenosque quaerant heredes;
at qui spiritales Deo filios spiritali semine uerbi pro-
creant, spiritalia oportet sint cuncta quae agunt. Inter
spiritaes suos liberos eum maiorem qui ampliori
spiritus gratia sit praeditus aestiment, quomodo terreni

¹ ne MSS. ² spassim P. ³ diss. posset Δ. ⁴ mul-
tum B. ⁵ nec Δ ⁶ magna H₁. ⁷ -ra B. ⁸ -mi D.
P. C. B. F. ⁹ est om. H₁.

parentes, quem primum partu fuderint, eum principium liberorum suorum cognoscere, et caeteris in partienda sua hereditate praeferendum ducere solent.'

His devotion during his sickness.

12. Neque hoc reticendum, quod uenerabilis abbas Benedictus ad temperandum sepe longae noctis tedium, quam prae infirmitatis onere ducebat insomnem, aduocato lectore, uel exemplar patientiae Iob, uel aliud quid scripturarum quo consolaretur aegrotus, quo depressus in infimis uiuacius ad superna erigetur¹, coram se recitari iubebat². Et quia nullatenus ad orandum surgere, non facile ad explendum solitae psalmodiae cursum linguam uocemue poterat leuare, didicit uir prudens, affectu³ religionis dictante, per singulas diurnae siue nocturnae orationis horas aliquos ad se fratrum uocare, quibus psalmos consuetos duobus in choris resonantibus, et ipse cum eis quatenus poterat psallendo, quod per se solum nequiuerat, eorum iuuamine suppleret.

13. At ubi *uterque* abbas lassatus⁴ *infirmitate* diutina, iam se morti | uicinum, nec regendo monasterio idoneum fore conspexit; tanta namque eos affecit infirmitas carnis; ut perficeretur in eis uirtus Christi, ut cum quadam die desiderantibus⁵ eis se inuicem, priusquam de hoc saeculo migrarent, uidere et alloqui, Sigfridus in feretro deportaretur ad cubiculum, ubi Benedictus et ipse suo iacebat in grabato, eisque uno in loco ministrorum manu conpositis, caput⁶ utriusque in eodem ceruicali locaretur, lacrimabili spectaculo, nec tantum habuere uirium, ut proprius posita ora ad osculandum se alterutrum coniungere possent, sed et hoc fraterno compleuerunt officio; *inito*⁷ *Benedictus cum* eo, cumque uniuersis *fratribus* salubri consilio, acciit abbatem *Ceolfridum*, quem monasterio beati

f. 15 a.

cf. 2 C
xii. 9.

Last farewell of Benedict and Sigfrid.

Hist.
Anon.
16.

¹ erigetur H₁. Δ¹. ² uidebat B. ³ -tum H₁. ⁴ assatus Δ¹. ⁵ -ratus H₁; -rassent Δ, *omitting* eis. ⁶ capud H₁.
⁷ inito ergo Δ.

Pauli apostoli praefecerat¹, uirum uidelicet *sibi* non tam carnis necessitudine, quam uirtutum² societate propinquum; et *eum utrique monasterio*, cunctis fauentibus, atque hoc utilissimum iudicantibus, praeposuit patrem; salubre ratus *per omnia* ad conseruandam pacem, unitatem, concordiamque locorum, si unum perpetuo patrem rectoremque tenerent; commemorans sepius Israhelitici regni exemplum, quod inexterminabile semper exteris nationibus, inuiolatumque perdurauit, quamdiu unis hisdemque suae gentis regebatur a ducibus; at postquam praecedentium causa peccatorum inimico | ab inuicem est certamine direptum³, periit paulisper, et a sua concussum soliditate defecit. Sed et euangelicam illam monebat sine intermissione recolendam esse sententiam, quia: ‘omne regnum in seipso diuisum desolabitur.’

Ceolfrid
appointed
abbot of
both mon-
asteries.

f. 15 b.

Luc. xi.
17; Matth.
xii. 25.

INCIPIT LIBELLUS SECUNDUS⁴.

Hist. Anon. §§ 17, 18. cf. Ps. lxxv. 12, 13. 14. Igitur post haec reuolutis mensibus duobus, primo *uenerabilis* ac Deo dilectus *abbas Sigfridus*, pertransito igne et aqua tribulationum temporalium, inductus est in refrigerium sempiternae quietis, introiit in domum regni caelestis, in holocaustis perpetue laudationis reddens sua uota Domino, quae sedula labiorum mundorum distinctione promiserat; ac deinde adiunctis aliis mensibus IIII^{or}, uitiorum uictor *Benedictus* et uirtutum patrator egregius, uictus *infirmirate* carnis ad extrema peruenit. ‘Nox ruit hibernis algida flatibus,’ diem⁵ mox sancto⁶ nascitura

Death of
Sigfrid,
Aug. 22,
and of
Benedict,
Jan. 12.

¹ pra-H₁.

² -te Δ.

³ direptum C. Δ.

⁴ This

heading is only in C; but all the other MSS. (except Δ) have here, and only here, a large illuminated initial marking a new division. Bede himself, *sup.* p. 359, entitles his work: ‘Historiam abbatum . . . in libellis duobus.’ ⁵ dies uero ‘illi’ C. ⁶ sancta D. P. C. B. F.

aeterne felicitatis, serenitatis et lucis. Conueniunt¹ fratres ad aecclesiam, insomnes orationibus et psalmis² transigunt umbras noctis; et paternae decessionis pondus continua diuinae laudis modulatione solantur. Alii cubiculum in quo eger, animo robustus egressum³ mortis et uitae expectabat ingressum, non deserunt. Euangelium tota nocte pro doloris leuamine, quod et aliis noctibus fieri consuevit, a presbytero legitur; dominici corporis et sanguinis sacramentum hora exitus instante pro uiatico datur; et sic anima | illa f. 16 a. sancta longis flagellorum feliciū excocta atque examinata flammis luteum carnis fornacem deserit, cf. Ps. lxv. 10. et supernae beatitudinis libera peruolat ad gloriam. Cuius aegressui uictoriosissimo, neque ab inmundis spiritibus aliquatenus impediendo uel retardando, etiam psalmus qui tum pro eo canebatur, testimonium dat. Namque fratres ad aecclesiam principio noctis concurrentes, psalterium⁴ ex ordine decantantes, ad octogesimum tunc et secundum cantando peruenerant psalmum, qui habet in capite: 'Deus quis⁵ similis Ps. lxxxv. 1. erit tibi?' Cuius totus hoc resonat textus, quod inimici nominis Christi siue carnales siue spiritales, semper aecclesiam Christi, semper animam quamque cf. Hist. Anon. 19. fidelem disperdere ac dissipare conentur; sed e contra ipsi confusi et conturbati sint perituri in saeculum, eneruante illos Domino, cui non est quisquam similis, qui est solus⁶ altissimus super omnem terram. Unde recte dabatur intellegi caelitus dispensatum, ut talis diceretur psalmus ea hora qua exiret de corpore anima, cui iuuante Domino nullus praeualere posset inimicus. Sextodecimo postquam monasterium fundauit anno, quieuit in Domino confessor, pridie⁷ iduum Ianuariarum, sepultus⁸ in aecclesia beati⁹ apostoli Petri;

¹ -nerunt D. P. C. B. F. ² salmis H₁. Δ. ³ -sus D. P.
C. B. F. ⁴ et salt. Δ. ⁵ qui H₁. Δ. ⁶ solus est Δ.
⁷ secunda die F. B. ⁸ sep. est Δ. ⁹ bæati H₁.

f. 16 b. ut quem degens in carne semper solebat amare, quo
 pandente ianuam regni caelestis | intrabat, ab huius
 reliquiis et altari post mortem nec corpore longius
 abesset. *Sedecim*¹ ut diximus annos monasterium
 rexit, primos octo per se sine alterius adsumptione
 abbatis; reliquos *totidem* uiris uenerabilibus et sanctis
*Eosterwyni*², *Sigfrido* et *Ceolfrido*³ abbatis se nomine,
 auctoritate, et officio iuuantibus; primo *IIII^{or}* annos,
 secundo⁴ *tres*, tertio unum⁵.

ib. §§ 19, 20. 15. Qui et ipse tertius, id est, *Ceolfridus* industrius Character
 of Ceolfrid's
 rule.
 per omnia uir, acutus ingenio, actu inpiger, maturus
 animo, religionis zelo feruens, prius, sicut et supra
 meminimus, iubente pariter et iuuantem Benedicto,
 monasterium beati Pauli apostoli VII^{tem} annis, fun-
 dauit, perfecit, rexit; ac deinde *utrique* monasterio,
 uel sicut rectius dicere possumus, *in duobus locis* posito
uni monasterio, beatorum apostolorum Petri et Pauli,
uiginti et octo annos *sollerti* regimine praefuit; et
 cuncta quae suus prodecessor aegregia uirtutum opera
 caepit, ipse non segnius perficere curauit. Siquidem
 inter cetera *monasterii* necessaria quae longo regendi
 tempore disponenda⁶ conperiit, etiam plura fecit
 oratoria; altaris et *aecclesiae* uasa, uel uestimenta
 omnis generis⁷ *ampliauit*; *bibliothecam* utriusque mona-
 sterii, *quam Benedictus* abbas magna caepit instantia,
 ipse non minori geminauit industria; *ita ut* | *tres*
pandectes nouae translationis, ad unum uetustae trans-
 lationis⁸ quem de Roma adtulerat, ipse super adiun-
 geret; *quorum* unum senex *Romam* rediens secum
 inter alia pro munere sumpsit, *duos* *utrique mona-*

¹ sexdecim C. B. ² -wini P. B; -wino D; -uino C; æsterwino
 Δ. ³ cel- Δ. D. B. F^l. ⁴ duo P. ⁵ ad laudem Domini
 nostri Iesu Christi, cui est cum Deo Patre in unitate Spiritus
 Sancti honor et gloria in secula seculorum. amen Δ, which
 then continues with the interpolated historia abb. auctore anon.
⁶ -dam C. ⁷ generis om. C. ⁸ ad . . . translationis
 om. B.

sterio reliquit ; dato quoque Cosmographiorum¹ codice mirandi operis, quem Romae Benedictus emerat, terram² octo familiarum iuxta fluuium Fresca ab Aldfrido rege in scripturis doctissimo in possessionem monasterii beati Pauli apostoli comparauit ; quem comparandi ordinem ipse, dum adiuueret³, Benedictus cum eodem rege Aldfrido taxauerat, sed priusquam complere potuisset obiit. Uerum pro hac terra postmodum, Osredo⁴ regnante, Ceolfridus, addito pretio digno, terram uiginti familiarum in loco qui incolarum lingua Ad uillam Sambuce uocatur, quia haec uicinior eidem monasterio uidebatur, accepit. *Missis Romam* monachis tempore *beatae*⁵ recordationis *Sergii papae*, *pruilegium* ab eo pro tuitione sui monasterii *instar illius* quod *Agatho*⁶ papa *Benedicto* dederat, *accepit* ; quod Britannias perlatum, et coram synodo patefactum, praesentium episcoporum simul et magnifici regis Aldfridi⁷ subscriptione confirmatum est, quomodo etiam prius illud sui temporis regem et episcopos in synodo publice confirmasse | non latet. f. 17 b. Temporibus illius⁸ tradens se monasterio beati Petri apostoli, quod⁹ regebat, ueteranus ac religiosus, et in omni tam saeculari quam scripturarum scientia eruditus Christi famulus Uitmæ¹⁰, terram decem familiarum, quam ab Aldfrido rege in possessionem acceperat, in loco uillae quae Daltun¹¹ nuncupatur, eidem monasterio perpetuae possessionis iure donauit.

He determines to resign and go on pilgrimage to Rome.

16. At ubi Ceolfridus¹² post multam regularis obseruantiae disciplinam quam sibi ipsi¹³, pariter ac suis, pater¹⁴ prouidus ex priorum auctoritate contribuit ;

Hist. Anon. 21.

¹ -grafiorum D. P. C. F. ² terram etiam δ. ³ dum adhuc uiueret D. P. C. B. F. ⁴ ossedo H₁. ⁵ beatae om. D. P. C. B. F. ⁶ agato C. ⁷ alfridi C. ⁸ autem illis δ. ⁹ quem H₁. δ. ¹⁰ uuitmer D. B ; witmer P. C ; witmerus δ ; wytimer F. ¹¹ daldun D. P. C. B ; daldon F. ¹² ceolfridus om. H₁. δ. ¹³ ipsi om. H₁. ¹⁴ ac suus pater benedictus D. P. C. B. F. wholly altering the sense. δ follows H₁.

post incomparabilem orandi psallendique sollertiam, qua ipse cotidianus exerceri non desiit; post mirabilem et cohercendi improbos feruorem, et modestiam consolandi infirmos; post insolitam rectoribus et aescē potusque parcitatem, et habitus uilitatem; *uidit se iam senior* et plenus dierum *non ultra posse* subditis, ob impedimentum suppraemae aetatis, debitam spiritalis exercitii, uel docendo, uel uiuendo, praefigere¹ formam; multa diu secum mente uersans, *utilius* decreuit, dato fratribus praecepto, ut iuxta sui statuta priuilegii iuxtaque regulam sancti abbatis Benedicti, de suis sibi ipsi patrem, qui aptior esset, eligerent, et *ipse* beatorum *apostolorum*, ubi iuuenis cum Benedicto fuerat, Romae loca sancta repeteret²; quatinus et ipse ante mortem aliquandiu saeculi *curis absolutus*, liberius sibimet | secreta quiete³ uacaret; et illi sumpto abbate *iuueniore*, perfectius iuxta aetatem magistri quae uitae regularis essent instituta seruarent.

f. 18 a.

ib. §§ 22-27.

17. *Obnitentibus* licet primo omnibus, et in *lacrimas* singultusque genua cum *obsecratione* crebra flectentibus, factum est⁴ quod uoluit. Tantaque erat proficiscendi cupido, ut tertia die ex quo fratribus secretum sui *propositi* aperuit⁵, iter arriperet. Timebat⁶ enim, quod euenit, ne priusquam Romam peruenire posset, obiret; simul deuotans, ne *ab amicis* siue uiris principalibus, quibus cunctis erat honorabilis, eius caepta *retardarentur*, et ne *pecunia daretur* illi a quibusdam⁷, quam⁸ retribuere pro tempore nequiret; *hanc habens semper consuetudinem*, ut siquis ei aliquid muneris offerret, hoc illi, uel statim, uel post interuallum competens, non minore *gratia* rependeret. *Cantata* ergo primo mane missa in aeclesia beatae

He takes
leave of the
brethren
and de-
parts, June
4, 716.

¹ praeficere D. P. C. B. F. ² romae . . . repeteret om. D. P. B. F; loca . . . repeteret om. C. ³ in quiete δ. ⁴ est om. H₁. ⁵ apparuit B. ⁶ -bant B. P. D. F. ⁷ a quibusdam om. δ. ⁸ quam eis δ; quibus D. P. C. B. F.

Dei genetricis semperque uirginis *Mariae*, et in aecclesia apostoli *Petri*, *pridie*¹ *nonas Iunias*, quinta feria, et *communicantibus qui aderant*, continuo prae-
paratur ad eundum. Conueniunt omnes in aecclesiam beati *Petri*, ipse, thure incenso, et dicta oratione ad altare, pacem dat omnibus, stans in gradibus, *turribulum habens in manu*. Hinc fletibus uniuersorum inter laetantias resonantibus, exeunt; beati *Laurentii martyris oratorium*, quod in dormitorio | fratrum erat f. 18 b. obuium, intrant; uale dicens ultimum, de conseruanda inuicem dilectione, et delinquentibus iuxta euangelii² regulam corripiendis, ammonet; omnibus, siquid forte deliquissent³, gratiam suae remissionis et placationis offert; omnes pro se orare, sibi placatos existere, si sint quos durius iusto redarguisset, obsecrat. Veniunt ad litus; *rursum osculo pacis* inter lacrimas omnibus⁴ dato, genua flectunt; dat orationem, ascendit nauem cum comitibus. Ascendunt et *diacones aecclesiae cereas ardentes et crucem ferentes auream*, transiit flumen, *adorat crucem*, ascendit equum⁵, et abiit, relictis in monasteriis suis fratribus numero ferme sexcentorum⁶.

Election of
Hwætbert,
June 7, 716.

18. Illo autem abeunte cum sociis, redeunt ad aecclesiam fratres, se ac sua Domino fletibus et oratione commendant; et post non grande interuallum, completa horae tertiae psalmodia, rursum conueniunt omnes; quid agendum sit consulunt; orando, psallendo, et ieiunando patrem citius a Deo quaerendum decernunt; monachis beati *Pauli*, fratribus uidelicet suis, per eorum quosdam qui aderant, necnon et suorum aliquos, quid⁷ decreuerint, pandunt. Adsentiunt et illi, fit utrorumque animus unus, omnium

Hist.
Anon.
28, 29.

¹ secunda die B. ² -lium D. P. F; so C. omitting regulam.
³ delinquissent P. ⁴ omnes D. P. C. B. F; perhaps Bede wrote :
omnibus dato, omnes. ⁵ aequum H₁. ⁶ -tis C. ⁷ quod
D. P. B. F. δ; obscure in C.

corda sursum, omnium leuantur uoces ad Dominum. Tandem die tertia, ueniente *Dominico*¹ *Pentecosten*, conueniunt² omnes | qui erant in monasterio beati Petri in concilium, adsunt et *de monasterio beati*³ *Pauli* seniorum non pauci. Fit una concordia, eadem⁴ utrorumque sententia. *Eligitur* itaque *abbas Hwætberchtus*⁵ *qui*⁶ *a primis* pueritiae temporibus *eodem* in monasterio non solum regularis obseruantia⁷ disciplinae institutus, sed et scribendi, cantandi, legendi ac docendi fuerat non parua exercitatus industria. Romam quoque temporibus beatae memoriae Sergii papae accurrens, et non paruo ibidem temporis spatio demoratus, quaeque⁸ sibi necessaria iudicabat, didicit⁹, descripsit, retulit; insuper et duodecim ante haec annos *presbiterii* est functus officio. *Hic* igitur *electus* *abbas* ab omnibus utriusque praefati monasterii fratribus, statim assumptis secum aliquibus fratrum, uenit ad abbatem Ceolfridum cursum nauis qua oceanum transiret expectantem; quem elegerant¹⁰ abbatem nuntiant: Deo gratias, respondit, *electionem* confirmat, et *commendatoriam*⁶ ab eo *epistolam apostolico*¹¹ *papae Gregorio deferendam* suscepit; cuius, memoriae causa¹², putauimus etiam in hoc opere uersus aliquot esse ponendos.

Ceolfrid confirms the election.

19. *Domino in Domino dominorum dilectissimo, terque beatissimo papae Gregorio, Hwætberchtus*⁵ *humilis seruus uester, abbas coenobii beatissimi apostolorum principis Petri de*¹³ *Saxonia, perpetuam in Domino salutem.*

Letter of Hwæthert to Pope Gregory II.

*Gratias agere non cesso dispensationi superni examinis, una cum sanctis fratribus qui mecum in his locis ad inueniendam requiem*¹⁴ *animabus suis suauissimum Christi*

¹ dominico die P. C. ² conu. iterum δ. ³ Petri beati om. C. ⁴ eodem H₁. ⁵ hwetbertus D. P. C. B; hweth- F. ⁶ From qui to commendato- is omitted in H₁. ⁷ -tiae. D. P. C. B. ⁸ quem C. ⁹ dicit C. ¹⁰ eligerent D. P¹. B. ¹¹ -ca C. ¹² causam C. B. ¹³ ad MSS. de is taken from the copy of this letter in Hist. Anon. ¹⁴ gratiam B.

iugum portare desiderant, quod te nostris temporibus tam glorificum electionis uas regimini totius aecclesiae praeficere dignata¹ est, quatinus per hoc, quo ipse impleris, lumen ueritatis et fidei, etiam minores quosque affatim iubare suae pietatis aspergeret. Commendamus autem tuae sanctae benignitati, dilectissime in Christo pater et domine, uenerabiles patris nostri dilectissimi canos, Ceolfridi uidelicet abbatis, ac nutritoris tutorisque nostrae spiritalis in monastica quiete libertatis et pacis. Et primum quidem gratias agimus sanctae et indiuiduae Trinitati, quod ipse, | etsi non sine maximo nostro dolore, gemitu, luctu, ac prosecutione² lacrimarum a nobis abiit; ad suae tamen diu desideratae quietis gaudia sancta peruenit; dum ea, quae iuuenem se adisse, uidisse, atque adorasse semper recordans exultabat, etiam senio defessus beatorum apostolorum deuotus limina repetiit. Et post longos amplius quadraginta annorum labores curasque continuas, quibus monasteriis regendis abbatis iure praefuit, incomparabili uirtutis³ amore, quasi nuper ad conuersationem uitae caelestis accitus, ultima confectus aetate, et prope iam moriturus, rursus incipit peregrinari pro Christo, quo liberius prisca sollicitudinum secularium spineta, camino spiritali feruens compunctionis ignis absumat. Deinde⁴ etiam uestrae paternitati supplicamus, ut quod nos facere non meruimus, uos erga illum ultimae pietatis seduli munus expleatis; pro certo scientes quia etsi uos corpus habetis ipsius, et nos tamen et uos Deo deuotum eius spiritum, siue in corpore manentem, seu⁵ carnis uinculis absolutum, magnum pro nostris excessibus apud supernam pietatem intercessorem habemus et patronum. Et cetera, quae⁶ epistolae sequentia continent.

cf. Matt
xi, 29, 3

f. 19 b.

Acca,
Bishop of
Hexham,

20. Reuerso autem domum Hwetberegto⁷, aduocatur episcopus Acca; et solita illum in abbatis officium

¹ -tus D. P. C. B. F. ² per- C. ³ -tes H₁. ⁴ denique B.
⁵ siue C. ⁶ quae om. D. P. B. F. ⁷ hwetberto D. P. C. B. F.;
withberto δ.

E. 20 a.

benedictione confirmat. Qui inter innumera monasterii iura quae iuuenili | sagax sollertia recuperabat, hoc in primis omnibus delectabile et gratificum¹ fecit; sustulit ossa Eosterwini² abbatis, quae in porticu³ ingressus aecclisiae beati apostoli Petri⁴ erant posita, necnon et ossa Sigfridi abbatis ac magistri quondam sui, quae foris sacrarium ad meridiem fuerant condita, et utraque in una theca sed medio pariete diuisa recludens, intus in eadem aecclisia iuxta corpus beati patris Benedicti composuit. Fecit autem haec die natalis Sigfridi, id est, undecimo kalendarum Septembrium, quo etiam die mira Dei prouidentia contigit⁵, ut uenerandus Christi famulus Uitmæ⁶, cuius supra meminimus⁷, excederet⁸, et in loco, ubi praedicti abbates⁹ prius sepulti fuerant¹⁰, ipse, qui eorum imitator fuerat, conderetur.

confirms
Hwætbert
as abbot.

Trans-
lation of
Eosterwine
and Sigfrid,
Aug. 22,
716.

Hist.
Anon.
§§ 31-38.

21. Christi uero famulus *Ceolfridus*, ut supradictum est, ad limina beatorum apostolorum tendens, priusquam illo peruenisset, tactus infirmitate diem clausit ultimum. *Perueniens* namque *Lingonas circa horam diei tertiam, decima ipsius diei hora migravit ad Dominum*, et crastino in ecclesia beatorum *Geminorum martyrum*¹¹ honorifice sepultus est¹², non solum Anglis genere qui plusquam octoginta numero in eius fuerant comitatu, sed et illius loci accolis pro retardato tam reuerendi¹³ senis desiderio, in lacrimas luctusque solutis. Neque enim facile quisquam lacrimas tenere potuit, uidens¹⁴ comites ipsius partim patre amisso caeptum iter agere; partim mutata intentione, qua

Arrival
and death
of Ceolfrid
at Langres,
Sept. 25,
716.

¹ -fiticum H₁. ² -wuini H₁; -uuini C. B; -wyni F; eosterwini P; æsteruuini δ. ³ -cum δ. ⁴ petri om. δ.

⁵ contigit mira, &c. D. P. C. B. F. ⁶ witmer D. B. P; withmer C; wythmer F; withmerus postquam et ipse uita exciderat honorifice sepultus est δ. ⁷ cuius sup. mem. om. δ.

⁸ exciderat H₁. δ. ⁹ -tis B. ¹⁰ ferant C. ¹¹ et in loco martyrum om. H₁. δ. ¹² est om. H₁. ¹³ -dis B. F.

¹⁴ uidet B.

Romam ire desiderant¹, domum magis, qua hunc sepultum nuntiarent, reuerti; partim ad tumbam defuncti inter eos, quorum nec linguam nouerant, pro inextinguibili patris affectu *residere*.

Hist.
Anon.
§§ 31-3
f. 20 b.

22. *Erat autem, quando obiit, annorum septuaginta IIII^{or}, presbyterii | gradu functus annis quadraginta septem, abbatis officium ministrans annis triginta quinque, uel potius annis quadraginta² tribus, quia scilicet a primo tempore, quo Benedictus in honore beatissimi apostolorum principis suum coepit condere monasterium, ipse illi comes indiuiduus, cooperatore et doctor regularis et monasticae institutionis aderat.*

His piety.

Cui ne *prisci* morem rigoris, uel etatis, uel infirmitatis, uel itineris unquam minueret¹ occasio; ex die quo de *monasterio suo* profectus abiit, *usque ad diem* quo defunctus est, id est, a pridie nonas Iunias usque ad septimum³ kalendarum Octobrium diem, per dies centum quatuordecim, *exceptis canonicis orationum horis, cotidie bis psalterium ex ordine decantare curauit; etiam tunc cum⁴ ad hoc per infirmitatem deueniret, ut equitare non ualens feretro caballario ueheretur, cotidie missa cantata salutaris hostiae Deo munus offerret, excepto uno, quo oceanum nauigabat, et tribus ante exitum diebus.*

His burial,
Sept. 26,
716.

23. *Obiit autem septimo kalendarum Octobrium die, ib. anno ab incarnatione Domini septingentesimo sexto-decimo, feria sexta, post horam nonam, in pratis memoratae ciuitatis; sepultus in crastinum ad austrum⁵ eiusdem ciuitatis miliario primo in monasterio Geminorum, adstante | ac psalmos resonante exercitu non paruo tam Anglorum, qui cum eo aduenerant, quam monasterii eiusdem uel ciuitatis incolarum. Sunt autem Gemini martyres, in quorum monasterio et aeclesia*

f. 21 a.

¹ -rat B.

u†; om. C.

² u† (i. e. uel) D. P. F; the scribes mistook xl for

³ -ma P. F.

⁴ cum om. D. P. C. B. F.

⁵ austrum H₁.

conditus est, *Speusippus*, *Eleusippus*, *Meleusippus*¹, qui, uno partu matris editi, eadem aecclesiae fide renati, simul cum avia sua *Leonilla*², dignam loco illi sui martyrii reliquere memoriam, qui³ piam etiam nobis indignis et nostro parenti opem suae intercessionis et protectionis impendant⁴.

¹ eleo-, meleo- H₁.

² -nella H₁.

³ qui om. H₁.

⁴ The two last syllables of impendant, and possibly the explicit &c., are lost in C. There is no explicit in D. P. B. F. In H₁ the explicit runs: 'explicit uita sanctorum abbatum Benedicti, Ceolfridi, Eosteruuini, atque Sigfridi uenerabilium, qui luminaria sanctae aecclesiae praecipua gubernauerunt monasteria sanctorum apostolorum Petri et Pauli, ut liber praescriptus a beato Beda luculenter edocet.' Then immediately follows the Vita Abbatum, auctore anonymo.

INCIPIT VITA SANCTISSIMI CEOLFRIDI ABBATIS, SUB QUO
BEATUS BEDA HABITUM PERCEPIT SANCTAE RELIGIO-
NIS, ET POST CUIUS OBITUM PRO MERITIS CEPIT
ASSUMERE PALMAM AETERNAE FELICITATIS¹.

1. PRAECIPIT apostolus Paulus, scribens ad Hebreos, 'Mementote praepositorum uestorum, qui locuti sunt uobis uerbum Dei, quorum intuentes exitum conuersationis imitami-
mini fidem'; unde liquido | patet quia optime agitis, carissimi, iubendo de memoria reuerentissimi patris et
Ceolfrid, praepositi nostri Ceolfridi, qui locutus est nobis uerbum Dei, fieri sermonem. Erat enim reuera talis cuius Deo deuotae conuersationis non solum exitus, sed et introitus et processus, sit iure sequendus, cuius fidei non fictae sit imitanda constantia.

2. Nobilibus quippe ac religiosis editus parentibus et ipse a primis pueritiae annis uirtutum studio deditus, ubi octauum ferme et decimum agebat annum aetatis, deposito habitu saeculari monachus fieri maluit, intrauitque monasterium, quod positum in loco, qui dicitur Ingætlingum², religiosus ac Deo amabilis frater eius Cynefridus³ rexerat, sed non multum ante Tunberto⁴ cognato ipsorum regendum commiserat, qui postea Hagustaldensis aecclisiae antistes ordinatus est; ipse discendarum studio scripturarum Hiberniam secedens, simul et desiderio liberius Domino in lacrimis precibusque seruiendi.

3. Deuote igitur susceptus a praefato cognato suo Ceolfri-
dus deuotius est ipse conuersatus; lectioni, operationi, et

¹ incipitu ita sancti ceolfridi abbatis δ. *A seventeenth cent. hand adds: authore beda uel huneberto deiro.* ² get- δ. ³ kin-
fridus δ. ⁴ tumberhto δ.

Hebr.
xiii. 7.
f. 21 b.

becomes a
monk at
Gilling.

discipline regulari per omnia studens. Nec multo post idem Cynefridus¹, pestilentia longe lateque grassante, cum aliis quoque Anglorum nobilibus, qui gratia legendi scripturas illo praecesserant, a morte tran | sitoria perpetuam migravit ad uitam, et Tunberctus² una cum Ceolfrido et non paucis e fratribus eius monasterii inuitatus a Wilfriðo³ episcopo ad monasterium Rypense secessit, ubi Ceolfridus iuxta morem regulari subditus conuersationi, tempore procedente, a praefato episcopo ad presbiteratum electus atque ordinatus est, annorum circiter XX^{ti} et VII^{tem}. Qui mox ordinatus ob studium discendi maxime uitae monasterialis et gradus, quem subierat, instituta, Cantiam⁴ petiit.

Removes to Ripon.

Visits Kent and East Anglia.

Returns to Ripon.

4. Peruenit et ad Anglos Orientales, ut uideret instituta Botuulfi⁵ abbatis, quem singularis uitae et doctrinae uirum, gratiaque Spiritus⁶ plenum, fama circumquaque uulgauerat; instructusque abundanter, quantum breui potuit, domum rediit, adeo ut nemo per id temporis uel in aecclesiastica, uel in monasteriali regula, doctior illo posset inueniri; nec tamen uel gradus, uel eruditionis, uel etiam nobilitatis suae intuitu, ut quidam, ab humilitatis statu ualuit reuocari, quin⁷ in omnibus regulari se satagebat mancipare custodiae. Siquidem tempore non paucopistoris officium tenens, inter cribrandum, clibanumque accendendum mundandumque, et panes in eo coquendos, presbiteratus caeremonias sedulus discere simul et exercere non omisit; quo tempore etiam | regularis obseruantiae magisterio fratribus praeesse iussus est, quo, pro insita sibi eruditione simul et zeli feruore diuini, et inscios instituere, et contumaces redarguere deberet.

Joins Benedict Biscop the founder of Wearmouth.

5. Ut uero tempus aderat, quo eum caelestis Arbiter eminentius rectorem facere decreuerat animarum fidelium, beatae memoriae pastor et abba noster Benedictus, cognita eruditionis, religionis, et industriae eius gratia, cum monasterium hoc, in quo nos superna pietas congregauit, instituere disposuisset, hunc sibi a memorato eius episcopo adiutorem et cooperatorem monasticae institutionis dari obtinuit; non quia tantae peritiae uir eius magisterio, quo ipse inbueretur, opus habuerit, cum multoties mare⁸ transito,

¹ kinfridus δ.

² tumberhtus δ.

³ -do δ.

⁴ cantia H.

⁵ botulfi δ.

⁶ spiritus sancti δ.

⁷ qui H, with an erasure

after it.

⁸ mari δ.

Gallie, et Italie, sed et Insularum partibus lustratis, antiquorum statuta monasteriorum iam notissima haberet.

6. Denique referre erat solitus, quia regulam, quam docebat, in antiquissimis X^{cem} et VII^{tem} monasteriis didicerat, et quaeque ubicumque optima uidisset, haec, quasi in sacculo sui pectoris recondita, Britanniamque perlata, nobis sequenda tradiderit. Sed sicut Barnabas apostolus, cum cf. Act. xi. 24, 25. esset uir bonus, plenusque Spiritu Sancto¹ ac fide, docturus Antiochiae primo uenit Tarsum, ubi sciebat esse Saulum, quem inter rudimenta susceptae fidei magna iam dedisse | meminerat indicia uirtutis, ut hoc usus adiutore ministerium f. 23 a. uerbi, sicut² proposuerat, impleret; uel sicut Moyses ad ducatum Israheliticae plebis ab ipso Domino electus et edoctus, ne solus tanti pondus regiminis subire formidaret, Exod. iv. 14-16. Aaron fratris auxilio stipatur, quo sacerdote et propheta adiutus susceptum adimpleret officium; sic nimirum, sic memorabilis³ abbas Benedictus, cum esset in omnibus monasterii disciplinis instructissimus⁴, in construendo suo monasterio Ceolfriði⁵ quaesiuit auxilium, qui et regularis⁶ obseruantiam uitae pari doctrinae studio firmaret, et altaris officium sacerdotii gradu suppleret.

Foundation
of Wear-
mouth, 674
A. D.

7. Ceperunt autem aedificare monasterium iuxta ostium⁷ Baed. §§. 4, 5. Wiri fluminis, anno dominicae incarnationis sexcentesimo septuagesimo IIII^{to}, indictione II^a, anno autem quarto imperii Egfriði⁸ regis, accepta ab eo terra, primo familiarum quinquaginta, postea namque uel ipsius uel aliorum regum nobiliumque donatione in maius⁹ auctum est. Secundo¹⁰ fundati monasterii anno, Benedictus mare transiens architectos a Torhthelmo¹¹ abbate, dudum sibi in amicitiiis iuncto, quorum magisterio et opere basilicam de lapide faceret, petiit, acceptosque de Gallia Britanniam perduxit.

Benedict
obtains
architects
from Gaul.

Ceolfrid
retires to
Ripon, but
is induced
to return.

8. Cepit interea tedere Ceolfridum prioratus, magisque | delectare¹² libertas monachicae quietis quam alieni cura f. 23 b. regiminis. Nam et inuidias quorundam nobilium, qui regularem eius disciplinam ferre nequibant, insecutionesque patiebatur accerrimas, reuersusque ad monasterium suum

¹ sancto spiritu δ. ² sicut om. H¹; quod H². ³ memoris
H. ⁴ -mis H¹. ⁵ -di δ. ⁶ regulans H¹. ⁷ ostium
om. H. ⁸ -di δ. ⁹ magius H; magnis δ. ¹⁰ sec. autem δ.
¹¹ tortelmo δ. ¹² -ri H. δ.

solito priscae conuersationis festinauit se subicere famulatu; sed sequente Benedicto, ac reditum eius postulante, tandem uictus caritatis precibus, redit, et quae coeperat cum eo monasterii constituendi atque ordinandi iura¹ sedulus exsequitur.

ib. § 6. 9². Facta autem citissime basilica operis eximii, atque in honorem beati Petri apostoli dedicata, reuerentissimus abbas Benedictus Romam ire disposuit, ut librorum copiam sanctorum, reliquiarum³ beatorum martyrum memoriam dulcem, historiarum canonicarum picturam merito uenerandam, sed et alia, quae consuerat, peregrini orbis dona, patriam referret; maxime magistros, qui iuxta ritum Romanae institutionis ordinem cantandi et ministrandi in ea, quam nuper fundauerat aecclesia, docerent.

Benedict and Ceolfrid set out for Rome.

ib. 10. Comitatus est⁴ Ceolfriðus⁵ euntem, cupiens sui gradus officium plenius Romae, quam in Brittannia poterat, ediscere; relictus uero est ad tuitionem monasterii, donec redirent, Easterwyni⁶ presbiter et cognatus abbatis Benedicti. Cooperante autem Domino, propositum sequitur | effectus, et ibi multa discunt aecclesiae statuta, et beate memorie Iohannem archicantorem Romanae aecclesiae, abbatemque monasterii beati Martyni, secum Brittanniam ducunt, qui nos abundanter ordinem cantandi per ordinem et uiua uoce simul et litteris edocuit.

ib. § 7. 11. Post octo autem annos quam praefatum monasterium statuere caeperant, placuit Ecgfrido regi, pro redemptione animae suae, etiam aliam XL familiarum terram reuerentissimo abbati Benedicto donare, in qua aecclesia et monasterium beato Paulo fieret; non quidem a prioris monasterii societate seiunctum, sed eidem in omnibus unanima fraternitate conexum. Quod opus sibi iniunctum Ceolfridus strenuosissime perfecit; namque acceptis secum XXII fratribus, decem quidem attonsis, XII uero tonsurae adhuc gratiam expectantibus, uenit ad locum, primo ibidem⁷ constructis omnibus, quae maxime necessitas monasterii poscebat, domibus, ipsamque⁸ regularis custodiae disci-

Foundation of Jarrow.

¹ est iura H. ² Up to this point the chapters have been marked in the margin of H; from c. 9 onwards inclusive, this is not the case.

³ -rumque δ. ⁴ est autem δ. ⁵ -dus δ. ⁶ easterwinus δ.

⁷ primis autumnii abscissum H. (Perhaps something has been lost.)

⁸ que om. H.

plinam, eundem cantandi legendique ritum omnem canonicum, quem in priori monasterio seruabant, ibi quoque celebrandum suscepit; dum nequaquam omnes, qui cum eo uenerant, psalmos cantare, quanto minus legere in aeclesia, uel antifonas siue responsoria dicere nossent. Sed iuuuit eos amor religionis, et studiosi rectoris exemplum | atque in- f. 24 b.
stantia sollers, qui donec altum monasterialis obseruantiae radicem figeret¹, sepius horis omnibus canonicis cum fratribus aeclesiam frequentare, refici, et quiescere solebat; quatinus si qua corrigenda, si qua nouitios essent docenda, praesens ipse perficeret.

Building of
Jarrow
Church.

12. Tertio autem ex quo monasterium fundauit anno, Baed. §
cepit aedificare aeclesiam beati Pauli apostoli nomine consecrandam, ubi Æcgfridus ipse locum altaris designauerat; quod in tantum creuit opus in dies, ut, cum pauci essent operarii, secundo ex quo inchoatum est anno, ad dedicationem usque perueniret. Eo autem tempore quo reuerentissimus abbas Benedictus illuc miserat abbatem Ceolfridum, constituit et Æosterwini², quem praefatus sum, presbiterum cognatumque suum, prioris monasterii rectorem, non quia unum idemque monasterium duos habere uel possit, uel debeat abbates, sed quia ipse pro insita sibi sapientia et maturitate consiliorum sepius ad regem solebat euocari, nec uacabat eum semper gubernandis disponendisque monasterii curis implicari³, quaesiuit sibi socium, quo auxiliante, debitum pondus regiminis leuius securiusque portaret. Insuper et Romam ire festinabat, quatinus ea, quae necesse essent monasteriis, quae condiderat, de peregri patriam⁴ bona referret.

Eosterwine
dies of the
plague.
Election of
Sigfrid.

13. Qui, | dum transmarinis moraretur in locis, ecce, subita f. 25 a.
pestilentiae procella Britanniam corripuens lata nece uastauit, in qua plurimi de utroque eius monasterio, et ipse uenerabilis ac Deo dilectus abbas Eosterwini² raptus est ad Dominum, IIII^{to} ex quo abbas esse caeperat anno. Pro quo fratres, una cum consilio Ceolfridi abbatis, Sigfridum diaconem eiusdem monasterii, mire sanctitatis uirum, et scripturarum studiis abundanter instructum ac singulariter intentum, constituere abbatem.

¹ fieret H. ² æsterwinum; -nus δ. ³ -re H. ⁴ de peregrina patria δ.

14. Porro in monasterio, cui Ceolfridus praeerat, omnes qui legere, uel praedicare, uel antifonas ac responsoria dicere possent, ablati sunt, excepto ipso abbate et uno puerulo, qui ab ipso nutritus et eruditus, nunc usque in eodem monasterio presbyterii gradum tenens, iure actus eius laudabiles cunctis¹ scire uolentibus et scripto commendat, et fatu. Qui uidelicet abbas, praefate gratia plagae multum tristis, praecepit ut, intermisso ritu priori², psalmodiam totam, praeter uespere et matutinis³, sine antiphonis transigerent. Quod cum unius ebdomadis spatio inter multas eius lacrimas et querimonias esset actitatum, diutius hoc fieri non ferens, rursus statuit, ut antifonatae psalmodiae, iuxta morem, cursus instauretur, cunctisque adnitentibus, per se et quem praedixi puerum, que statuerat, non paruo cum labore complebat, donec socios operis diuini sufficientes uel nutriret ipse, uel aliunde colligeret.

Anecdote of the plague at Jarrow.

15. At ubi Benedictus a Roma patriam peregrina merce, ut semper, onustus aduenit, mestus quidem est⁴ de clade que acciderat, sed gauisus satis quia Sigfridus, Deo amabilis uir, pro Eosterwini abbas esset electus; precepitque⁵, ut susceptam monasterii curam strenue gereret, ipso quoque in doctrina et orationibus iuuante. Uerum non multo post uterque incidit in infirmitatem, et crescente per tempus molestia, in lectum ambo sternuntur, ita ut ne ad sedendum quidem exurgere⁶ possent.

Benedict returns. Sickness of him and Sigfrid.

16. Unde inito cum fratribus consilio, Benedictus uocauit Ceolfridum, eumque utriusque monasterii abbatem constituit, praecipiens ut unum per omnia esset monasterium, tametsi duobus in locis positum, uno semper abbati⁷ gubernatum, eodem priuilegii munimine tutatum; et sicut eiusdem priuilegii, quod ab Agathone papa susceperat, scripta continent, simul et regula sancti patris Benedicti, nunquam abbas⁸ eidem monasterio iuxta successionem generis, sed iuxta uitae modum et doctrinae quereretur industriam, secundum quod ipse in praesenti Ceolfridum statuerat, qui magis sibi spiritali quam carnali erat cognatione conexus,

Ceolfrid made abbot of both monasteries, May 13.

¹ cunctos δ. ² intermisso ritu priori om. δ, substituting ad omnes horas regulares. ³ uesperam et matutinas δ. ⁴ est om. δ. ⁵ que om. δ. ⁶ exurgere H. ⁷ abbate δ. ⁸ abbatem δ.

f. 25 b.

ib. § 10.

ib. § 11.

ib. § 13.

f. 26 a.

cum haberet fratrem carnis quidem sibi consanguinitate proximum, sed inopia cordis a se longissime distantem.

Death of
Sigfrid,
Aug. 22;
and of
Benedict,
Jan. 12.

17. Constitutus est autem ibi abbas Ceolfridus tertio anno regis Aldfridi¹, indictione prima, quarto iduum Maiarum die, qui erat annus octauus ex quo monasterium beati Pauli fundauerat. Et eodem anno uenerabilis abbas et diaconus Sigfridus, longa excoctus egritudine, migravit ad regna caelestia, .XI. kal. Septembris², tertio quam abbas esse caeperat anno. Porro, anni sequentis exordiis, id est, .II.³ id. Ian. Deo dilectus abba Benedictus, et ipse post longae caminum infirmitatis, in qua Deo semper agere gratias solebat, requiem lucemque uitae celestis adiit, annis in regimine monasteriali sedecim exactis.

Baed.
§ 14.

18. Octo quippe⁴ annos ipse beati Petri apostoli monasterium regebat, et alios totidem etiam beati Pauli monasterio per Ceolfridum curam inpendebat; quorum primis⁵ IIII^{or} annis monasterium beati Petri, sicut superius expositum est, Æosterwyni⁶ adiutore, gubernabat; sequentibus tribus⁷ Sigfridum, ultimo Ceolfridum, habebat | regendi consortem. f. 26 b. Sepultus est autem Benedictus in porticu beati Petri, ad orientem altaris, ubi postmodum etiam reuerentissimorum abbatum Easterwini⁶ et Sigfridi sunt ossa translata.

Ceolfrid's
rule and
character.

19. Quo ad uitam translato de morte, Ceolfridus utriusque monasterii, uel potius unius monasterii duobus in locis siti, curam suscepit, et per annos uiginti septem uigilanti sollertia seruauit⁸. Erat enim uir acer ingenio, strenuus actu, feruens zelo iustitiae, flagrans amore simul et timore diuino, seuerus in corripendis peccantibus, mitis in refouendis paenitentibus, studiosus in seruandis docendisque regularis uitae statutis, benignus in pauperibus recreandis atque elemosina danda, largus etiam in pecunia uel ea que petebatur donanda, uel ea quae ipsi donabatur⁹ remuneranda, orationum et psalmodiae religiosa frequentia curam gerens.

ib. § 15

Prosperity
of the mon-
asteries
under him.

20. Itaque monasteria, quibus praeerat, et extrinsecis abundanter opibus et non minus locupletauit internis¹⁰, et

ib.

¹ alfridi δ. ² semtembris H. ³ pridie δ. ⁴ quin-
que δ. ⁵ primus δ. ⁶ esterwino, -ni δ. ⁷ quippe
tribus δ. ⁸ seruabit H. *Instead of* 'utriusque . . . seruabit'
δ. *substitutes from Bede's* Vita Abb. c. 15: 'utrique monasterio . . .
perficere curauit.' ⁹ -bantur H. ¹⁰ interius δ.

ut ab inproborum inruptione securiora redderet, missis Romam legatariis, epistolam priuilegii a beatae memoriae papa Sergio petiit, et accepit, instar illius, quam ab Agathone decessor eius Benedictus acceperat¹. Nam et uasis, | quae ad aecclesiae uel altaris officium pertinent, copiosissime ditauit; et bibliothecam, quam de Roma uel ipse, uel Benedictus adtulerat, nobiliter ampliavit, ita ut inter alia tres Pandectes faceret describi, quorum duo per totidem sua monasteria posuit in aecclesiis, ut cunctis qui aliquod capitulum de utrolibet Testamento legere uoluissent, in promptu esset inuenire quod cuperent²; tertium autem Romam profecturus donum beato Petro apostolorum principi offerre decreuit³.

21. Namque ubi longo iam senio defessus uidit se ultra non posse exemplum pristini uigoris suis premonstrare discipulis⁴, inuenit utile consilium ut, relicto iuuenioribus regimine monasteriali, ipse apostolorum limina peregrinaturus adiret; ibique terrenis absolutus curis inter libera orationum studia diem spectaret ultimum, imitatus exemplum fratris sui Cynefridi, qui, sicut supra commemorauimus, studio uitae contemplatiuae monasterii curam reliquit, et patriam propter Dominum spontaneo mutauit exsilio.

He determines to resign, and go on pilgrimage to Rome.

22. Parauit igitur nauem, recensuit legatarios quos Romam destinaret, ordinauit et munera quae beato Petro essent referenda, sufficienter ea, quae tanto | itineri essent necessaria, procurauit. Sed quod ipse cum his esset iturus consulte ad tempus celauit, ne, uidelicet, si palam uulgaretur quod proposuerat, uel prohiberetur et retardaretur ab amicis, uel certe a pluribus ei pecunia largiretur, quos ipse remunerandi nec spatium nec⁵ facultatem haberet. Hanc etenim semper habebat consuetudinem animi dapsilis, ut si quid⁶ ei muneris ab aliqua⁷ sive maiorum seu minorum personarum daretur, nequaquam inremuneratum dimitteret, sed ampliori sepius largitorem suum gratia donaret.

¹ et ut ab . . . acceperat om. δ; because the fact is stated in the passage interpolated from Bede below; note 3. ² Here δ interpolates 'dato quoque cosmographiorum . . . emerat,' from Bede u. s. ³ Here

δ substitutes for c. 21 the following from Bede u. s. cc. 15, 16: 'terram etiam octo . . . accepit. Deinde missis . . . non latet. Temporibus autem illis tradens . . . seruarent.' ⁴ -li H. ⁵ ne H. δ.

⁶ quit H. ⁷ aliquo δ.

He takes
leave of the
brethren.

23. Igitur omnibus paratis, et die profectionis instante, Baed. § 17.
conuocauit in aecclesiam fratres qui erant in monasterio
beati Petri, et quae disponderet pandit. Flebant omnes
ruentes in faciem, pedesque illius adprehendunt¹, fusis
lacrimis obsecrant, ne tam repentinus abscederet, sed uel
una die apud eos subsisteret. Adquieuit precantibus,
mansitque apud eos die illa et nocte, erat autem tertia feria
ante dominicam diem Pentecosten, et mane, comitantibus
plurimis, profectus est ad fratres positos in monasterio beati
Pauli, locutusque cum eis, quia abire iam disposuisset,
indicauit. Et² illis multum plorantibus, ac de subito eius f. 28 a
decessu turbatis, leniter ac blande affatus uniuersos, rogauit
ut³ regulam, quam docuerat, seruarent, in timore Domini
permanerent, neque iter, quod proposuerat, suis precibus
fletibusque inpedirent, et ei, si quid intemperantius iusto
egisset, ueniam darent, quia et ipse cunctis, qui se in aliquo
offenderant, iam toto ex corde dimiserit, Dominumque
omnibus placatum esse et tunc et semper optauerit.

24. Non autem parum diu obnitentibus tandem et ipse ib.
multum lacrimans obtinuit, quatinus ei cum benedictione et
gratia decenti uiandi licentiam darent, precabanturque
obnixae, ut si ad beatorum Apostolorum loca sacra perueniret,
crebris eos in⁴ precibus Domino commendaret; si⁵ antea
transiret, pro eorum semper incolumitate intercedere
meminisset.

25. Profectus est die eodem⁶, siue desiderio uiandi accensus, ib.
seu lugentium fratrum tedio compulsus, praecipiens ut cum
suae gratia benedictionis, iuxta regulam sancti patris
Benedicti et sui statuta priuilegii, quemcumque de suis
digniores putarent, abbatem sibi constituissent⁷. Rediens-
que ad monasterium beati Petri mox mane facto, cantata
missa⁸ ad sanctum Petrum, et ad sanctam Mariam, et,
communicantibus qui aderant, confestim paratus uocat
fratres omnes in aecclesiam | beati Petri, rogat pro se orare, f. 28 b
dicit et ipse orationem, accendit thymiama, habensque in
manu turribulum consistit⁹ in gradibus, ubi legere consue-
rat¹⁰, dat osculum plurimis, nam ne omnibus posset, luctu et suo et

¹ -dentes δ² on erasure. ² tunc δ. ³ ut om. δ. ⁴ in
erased δ. ⁵ si uero δ. ⁶ eodem inde δ. ⁷ constituerent δ.
⁸ missa om. δ. ⁹ constitit δ. ¹⁰ -rant δ.

ipsorum praepeditur. Egreditur cum¹ turribulo ad oratorium beati Laurentii martyris, quod est in² dormitorio fratrum, sequuntur et ipsi cantantes antiphonam de propheta: 'Uia iustorum recta facta est, et iter sanctorum praeparatum est,' et 'ambulantes³ de uirtute in uirtutem,' adiuncto et psalmo sexagesimo sexto, 'Deus misereatur nobis, et benedicat nos, inluminet⁴ uultum suum super nos, et misereatur nobis.' Et ibi incenso thure exiens, rursum adloquitur omnes, ut pacem inuicem seruent, ab odiis, detractionibus, et scandalis caueant, peccantes quosque iuxta praeceptum euangelii singuli primum, deinde bini uel terni adloquantur, atque ad uiam ueritatis reuocare satagent, et, si fructus sequatur industriam⁵, gaudeant, sin alias, sic tandem ad publicum eorum errata proferant, concordiam unitatemque germanam cum fratribus, qui essent ad sanctum Paulum, custodiant, unum utrorumque monasterium esse meminerint, ab eodem semper abbate regendum, ne rupto interius foedere fraternitatis pandatur exteris ianua nociuae inruptionis, iuxta exemplum Hebraeae plebis, quae, ut per stultitiam filii Salomonis contra seipsam diuisa est, nunquam externa a clade quieuit⁶.

26. Completa allocutione, rursus adsumpta antiphona cum psalmo memorato egrediuntur ad fluuium, lugubre⁷ carmine patrem utpote iam decessurum deducentes, itidemque singulis osculum pacis dat, intercepto sepius cantu prae lacrimis, et dicta in litore oratione, ascendit nauem, residet in prora⁸, sederunt iuxta⁹ diacones, unus crucem, quam fecerat, auream. alter caereas¹⁰ tenens ardentes.

27. Currente trans fluuium nauis, aspectans contra merentes suo abscessu fratres, audiensque sonum sublimem mixti cum luctu carminis, nullatenus ualuit ipse a singultu et lacrimis temperare. Hoc autem solum crebra uoce repetiit: 'Christe, miserere illi caetui! Domine omnipotens, protege illam cohortem! Scio autem certissime quia nullos umquam meliores illis et promptiores ad obedientiam noui.

¹ deinde cum δ.

² proximum δ.

³ ibunt sancti δ.

⁴ -ne H.

⁵ industria, with de inserted before it above the line H.

⁶ So δ rightly; nunquam 'ad' externa adqueiuit H, with erasures.

⁷ -ri δ, on erasure.

⁸ So H, with erasure between r and o; in loco

priore δ.

⁹ iuxta eum δ.

¹⁰ cereos δ.

Christe Deus defende illos !' Sic egressus nauem adorat ad crucem, ascenditque equum, et abiit, abiectis saecularium rerum curis, festinans ab ipsa quoque cognata | sibi Anglo- f. 29 b.
rum gente peregrinari in terris quo liberior puriorque¹ animo ad contemplanda angelorum consortia redderetur in celis².

Election of
Hwætbert,
June 7, 716.

28. Reuersi ad aecclesiam fratres completa oratione con- Baed.
silium ineunt quid faciant, placuitque ut inter preces et § 18.
ieiunia quererent a Domino, quem sibi abbatem praeponerent. Sed quia praeceperat abiens pater uenerabilis, ne qui³ de illis ipsa suae aegressionis die ieiunaret, quin potius omnes maius conuiuium haberent, et ob id etiam quosdam de suis comitibus apud eos usque ad consummatum prandium expectare praeceperat⁴, erat autem⁵ quinta feria ante dominicam Pentecosten⁶, uisum est sequenti die ac nocte ieiunandum, et sabbato tantum ad nonam horam reficiendum, quia propter uigilias Dominicae sollempnitatis nequibant ultra protelare ieiunium; sed et psalmos non paucos per congruas canonicae orationis horas augendos, obsecrandamque ab omnibus supernam pietatem⁷, quatinus eo die quo per Sancti Spiritus aduentum aecclesiae suae primordia consecrare dignata est, etiam ipsis, portioni uidelicet aecclesiae, per eiusdem Spiritus gratiam dignum ostenderet rectorem⁸.

29. His ita completis, uenerunt illo de monasterio sancti ib.
Pauli perplures e fratribus⁹ die dominico Pentecosten, | et f. 30 a
unanimo consilio elegerunt Hwætberchtum in loco abbatis ordinandum, qui in monasterio eodem a prima aetate conuersatus, et aecclesiastica simul ac monasteriali scientia inbutus, iam tunc presbyterii gradu pollebat. Hic ergo

¹ puriorumque H. ² Here δ interpolates from Bede u. s. c. 17 :
'Tanta enim erat proficiscendi nequiret; hanc habens
semper, ut supra iam diximus, consuetudinem, . . . rependeret.
Reuersi,' &c. ³ quis δ . ⁴ -cepit δ . ⁵ et quia erat δ .
⁶ -tes δ . ⁷ consuerunt add δ . ⁸ Here δ , omitting 'His ita . . .
ordinandum,' inserts from Bede u. s. c. 18 : 'Hoc ipsum autem et
monachis cenobii beati Pauli conueniunt iterum omnes . . .
sententia; [eligitur itaque uenerabilis Withmerus in officium ab-
batis] qui in monasterio,' &c. The words in brackets are added on
the margin in a rather later hand. ⁹ efratribus H.

mox abbas electus scripsit epistolam qua¹ apostolico papae patrem prodecessoremque suum commendaret, simul et munera que mitteret parauit, secutusque eius uestigia cum quibusdam e fratribus² legit illi epistolam, et dona, que deferret, protulit, inueniens eum in monasterio Aelberti, quod³ est situm in loco, qui Cornu Uallis appellatur.

30. Qui libenter accipiens electionem fratrum et ipse hanc sua benedictione firmauit, eumque abundanter in pluribus, qualiter regendo monasterio praeesse deberet, instituit. Huius autem epistolae exordium est :

Ceolfrid confirms the election.

ib. § 19.

Domino in Domino dominorum dilectissimo terque beatissimo papae Gregorio, Hwætberchtus⁴, humilis seruus uester, abbas coenobii beatissimi apostolorum [principis]⁵ Petri de Saxonia, perpetuam in Domino salutem.

Letter of Hwætbert to Pope Gregory II.

cf. Matth. xi. 29, 30.

f. 30 b.

Gratias agere non cesso dispensationi superni examinis, una cum sanctis fratribus, qui mecum in his locis ad inueniendam requiem animabus suis, suauissimum Christi iugum portare desiderant, quod te nostris temporibus tam glorificum electionis | uas regimini totius aecclesiae praeficere dignata est; quatinus per hoc, quo ipse diuinitus impleris, lumen et ueritatis et fidei etiam minores quosque affatim iubare⁶ suae pietatis aspergeret⁷. Commendamus autem tue sanctae benignitati, dilectissime in Christo pater et domine, uenerabiles⁸ patris nostri dilectissimi canos, Ceolfridi uidelicet, abbatis ac nutritoris tutorisque nostrae spiritalis in monastica quiete libertatis et pacis. Et primum quidem gratias agimus sanctae et indiuidue Trinitati, quod ipse, et si non sine maximo nostro dolore, gemitu, luctu, ac prosecutione lacrimarum a nobis abiit, ad suae tamen diu desideratae quietis gaudia sancta peruenit; dum ea, quae iuuenem se adisse, uidisse, atque adorasse semper recordans exultabat, etiam senio defessus beatorum apostolorum deuotus limina repetiit, et post longos amplius quadraginta⁹ annorum labores curasque continuas, quibus monasteriis regendis abbatis iure praefuit, incomparabili uirtutis amore, quas

¹ quo H. ² effratribus H, and so at first δ. ³ que H.

⁴ withmerus δ (partly on erasure). ⁵ princ. om. H. δ. v. p. 383.

⁶ iuuare H. ⁷ Here δ inserts on margin : et post pauca. ⁸ -lis δ.

⁹ lx^{ta} H.

nuper ad conuersionem uitae caelestis accitus, ultima confectus aetate, et prope iam moriturus, rursus incipit peregrinari pro Christo, quo liberius prisca sollicitudinum saecularium spineta camino spiritali feruens compunctionis ignis absumat. Deinde etiam uestrae | paternitati¹ supplicamus, ut quod nos f. 31 a. facere non meruimus, uos erga illum ultimae pietatis seduli munus² expleatis; pro certo scientes quia et si uos corpus habetis ipsius, et nos tamen et uos Deo deuotum eius spiritum, siue in corpore manentem, seu corporeis uinculis absolutum, magnum pro nostris excessibus³ apud supernam pietatem intercessorem habemus et patronum⁴.

Ceolfrid
reaches
Gaul.

31. Profectus est autem Ceolfridus a suo monasterio pridie nonas Iunias, quinta sabbati, descensurus in mare per ostium Humbri fluminis, quarta nonas Iulias, die sabbati, nauem ascendit, quae priusquam Gallicum litus tangeret, tribus in prouinciis in terram adpulsa est, in quibus singulis ipse a cunctis honorifice susceptus, et ueneratione⁵ habitus est, quia gratiam antike perfectionis incomparabili uirtutis exemplo consummare decreuerit⁶.

Baed.
§§ 21-2

32. Adiit, emensa nauigatione, Galliae terras pridie id. ib. Aug. IIII^{ta} sabbati, sed et illis in partibus magnifice ab uniuersis, maxime ab ipso rege Hilperico⁷ honoratus est, qui exceptis donis quae obtulit, etiam epistolas illi per omnes regni⁸ sui prouincias dedit, ut in pace susciperetur ubique, neque ei quispiam dispendium itineris facere praesumeret. Insuper et Longobardorum regi Liudbrando⁹ illum una cum suis omnibus benigne exhibendum commendauit. | Peruenit f. 31 b. autem Lingonas Burgundiorum ciuitatem die septimo kalendarum Octobrium, sexta sabbati, ubi aetate pariter longa et aegritudine lassatus, immo, secundum quod loqui solent scripturae, deficiens in senectute bona, adpositus est ad patres suos. Erat enim septuaginta et IIII^{or} annorum, 8. presbyterii gradu functus annis quadraginta VII^{tem}, abbatis locum per se regens annis XXXV.

Dies at
Langres,
Sept. 25,
716.

33. Reliquit autem in monasteriis cohortem militum Baed. Christi numero plus quam sexcentorum; porro terram, iuxta §§ 21-23

¹ uestram paternitatem δ. ² munus seduli δ. ³ excessibus H. ⁴ Here δ interpolates from Bede u. s. cc. 19-21: et cetera . . . sepultus est, with omissions there noted. ⁵ -ni δ. ⁶ -rat δ. ⁷ So δ; helwric^e H. ⁸ regem H. ⁹ lud- δ.

supputationem consuetudinis Anglorum, familiarum ferme centum quinquaginta; qui, ut a suo monasterio egressus¹ est, His piety, usque dum diem clausit extremum, excepta psalmodia canonica, ter cotidie psalterium David² ex ordine decantauit, addens ad consuetudinem priscam, qua per annos plurimos bis cotidie canendo psalterium currere³ solebat; et sacre oblationis hostiam pro se suisque Domino offerre nullo die praetermisit, etiam cum prae nimietate languoris equitare non ualens caballario ferreretur in grabato, excepta illa duntaxat una, qua, quatientibus nauem procellis, tota laborabat in mari, et IIII^{or} ante obitum suum diebus.

ib. 34. Erant in comitatu eius .LXXX. circiter uiri diuersis collecti de partibus, qui illum uniuersi quasi patrem sequebantur⁴ et colebant suum⁵. Nam et ipse suis praeceperat | ministris, ut si quem⁶ de comitantibus se⁷ alimentum non habere conperissent, confestim ei uel cibum uel pretium darent; erat quippe natura misericors, et pauperum cultor eximius. Denique profecturo et proficiscente illo unanimes egenorum uagorumque gemitus, quasi patre se et altore destitutum, testabatur. Quod uirtutis genus ipse non solum timore et amore superno commendatum, sed et a parente quasi hereditario iure susceptum, sedulus exercere curabat. Siquidem pater ipsius, cum nobilissimum comitatus ageret officium, in tantum misericordie, quae fit in pauperes, semper operibus gaudebat, ut cum quodam tempore permagnificas suscipiendo regi epulas parasset, sed hunc superueniens inopinata belli necessitas, ne eo uenire posset, retardaret, ille gratias diuine dispensationi referens statim omnes pauperes, peregrinos, languentes circumquaque uocari ad epulas, et que regi terreno ac ministris eius exhibenda proposuerat, summo iam Regi in humilibus illius aeternae gratiae retributionis exhibuerit; ipse quidem per se maribus omnem inpendens famulatum, porro coniugem suam feminis humillimae ancillatum famulae per seipsam in omnibus exhibere praecipiens.

ib. 35. Peruenit autem Lingonas Ceolfrius circa⁸ horam diei tertiam, septimo⁹ kal. Octob. ut diximus, incipiente indic- His reception at

¹ -su H. ² dauid om. δ. ³ curre δ. ⁴ sequaeb- H.
⁵ suum, erased δ. ⁶ quidem H. ⁷ se om. δ. ⁸ circum
H. δ. ⁹ VIII H.

Langres,
Sept. 25,
716.

tionē XV; applicansque in pratis eiusdem ciuitatis f. 32 b. gratanter a Gangulfo¹ regionum illarum domino susceptus est, quippe qui ipsum et in uia prius inueniens illo uenire, et benigne suscipi, etiam si ipse non adesset, praecepit; multum obsecrans, ne inde nisi sospes abiret, sed ibi potius ad loca sanctorum martyrum, si ita Deus uoluisset, uitae caelestis expectaret introitum.

His death
and burial,
Sept. 25, 26,
716.

36. Contigit autem ut ipso die, quo uenerat, circa horam Baed. § 21-23. .X. migraret ad Dominum, cuius corpus mane magno et comitum ipsius et accolarum ciuitatis illius agmine portatum est per tria ferme milia passuum² in monasterium eiusdem Gangulfi¹, quod erat ad meridianam plagam ciuitatis, spatio circiter miliarii et dimidii, sepultumque in aeclesia sanctorum martyrum geminorum, quorum nomina sunt haec, Speusippus, Eleosippus, Meliosippus³; qui una geniti matre uno partu ibi antiquo tempore martyrio coronati, et in eodem loco sepulti sunt, ubi et auia illorum, nomine Leonella, sepulta est, et ipsa per confessionem martyrii egressa de corpore⁴.

Of his com-
panions,
some re-
turn home,
some pro-
ceed to
Rome.

37. Sepulto igitur patre, quidam ex fratribus, qui eum ib. deduxerunt, patriam rediere, narraturi in monasterio ipsius ubi et quando transiret e corpore; quidam uero dispositum Romam iter peregere, delaturi munera quae miserat. In quibus uidelicet muneribus erat Pandectes, ut diximus, | interpretatione beati Hieronimi presbiteri ex Hebreo et f. 33 a. Greco fonte transfusus, habens in capite scriptos huiusmodi uersiculos:

Corpus ad eximii merito uenerabile Petri,

Dedicat aeclesiae quem caput⁵ alta fides,

Ceolfrius, Anglorum extremis⁶ de finibus abbas,

Deuoti affectus pignora mitto mei.

Meque meosque optans tanti inter gaudia patris

In caelis memorem semper habere locum.

Others re-
main at
Langres.

38. Porro quidam in eadem ciuitate Lingonense, propter ib. amorem sepulti ibidem parentis sui, residere maluerunt; qui tamen postea destinata Romam ueniendi uota con-

¹ ganulfo, -fi δ. ² pasuum H. ³ speusyppus, eleusyppus, meleusyppus δ. ⁴ qui una . . . corpore om. δ. ⁵ capud H. ⁶ extrimis, with r erased H.

pleuerunt. Tantam autem gratiam apud Ganguulfum¹ comites reuerentissimi abbatis inuenerunt, ut et magnificis omnes epulis, sepulto eo, reficeret, et huc et illuc abeuntibus duces itineris, simul et uiaticum praeberet; sed et ibidem residentibus annonam, quandiu manere uellent, constitueret.

39. Quid uero de eo, uel muneribus eius, apostolicus papa senserit, testatur epistola, quam remisit, cuius hoc principium est:

Reply of
the Pope to
Hwæt-
bert's
letter.

Gregorius episcopus, seruus seruorum Dei, Hwætberhto² religioso abbati.

Scriptorum tuae amplectende religionis serie relegendo³ perspecta, congaudere te ueritati, cuius gratia uocantur ea quae non sunt, tamquam ea quae sunt, de nostra promotione monstrans, ac iuris⁴ apostolici auctoritati⁵ cuius ministerio | fungimurquamquam inmeriti, te subesse promptissime profiteris. Quibus ex causis debere te noueris eum, quem gratularis preesse, continuis⁶ conlaborando in precibus instantius orare⁷, ut possit et sibi, et tibi, multisque prodesse; eum proinde, cuius Deo dicatos uenerabiles canos commendare studuisti, de temporalibus, antequam susciiperetur a nobis, ad aeterna, Deo uocante, translatus, misso, ad aeternam sui memoriam, munere meo Domino et communi patrono beato Petro, apostolorum domino⁸ summo; fidem eius in muneris conlatione probantes, dignum commemorationibus assiduis censuimus, ac probatissimum preceptorem in sanctis ac regularibus institutis dignis auditoribus praeuium ante Deum existere peroramus, ut illum, Aaron et Moysi sanctis diuinæ plebis ducibus ad promissionis patriam tendentibus euocatis, sanctoque⁹ illi Helie, subito in aetheris raptō, meritis excolendis gratia superna, quae illum adsumpsit, aequiparet¹⁰, ac superstitem discipulum institutum cum asseclis¹¹ gubernandis Iesu elegantissimi ducis ac Finees Helisei dignitatum carismatibus indultis¹² perornet. Uale.

40. Narrabant autem nobis reuersi comites Deo dilecti patris nostri, quia proxima nocte postquam sepulture

Miracles
after Ceol-
frid's
death.

¹ ganulfum δ. ² withberto δ. ³ legendo δ. ⁴ uiri δ.
⁵ auctoritati om. H. ⁶ continui H. ⁷ orare om. H. ⁸ -ni
δ. ⁹ secumque δ. ¹⁰ -peret H. δ. ¹¹ ad saeculis H.
¹² indulcis H.

traditum est uenerabile corpus ipsius, tribus eiusdem
 aecclesiae custodibus, iuxta morem, excubias | noctis agen- f. 34 a.
 tibus, subito flagrantia miri odoris totam aecclesiam re-
 pleuerit; secuta sit autem et lux, quae et ipsa non paruo
 tempore permanens, tandem tecta aecclesiae petierit; qui
 citissime egressi et aspectantes uiderint eandem lucem
 cursim caelos petere, ita ut fulgore ipsius cuncta in circuitu¹
 loca, uelut interdiu, uiderentur inlustrata, ut palam daretur
 intelligi ministros aeternae lucis et perpetuae suauitatis
 adfuisse, qui sedem sancti corporis sua uisitatione con-
 secrauerint. Unde mos increbuit eiusdem loci incolis, ut
 per singula diurnae uel nocturnae orationis tempora. expleto
 psalmodie ritu² canonico, omnes uiri ad tumbam illius
 supplicaturi genua curuent³. Sed et alia signa et sanitates
 ibidem factas fama uulgauit, donante illo qui sanctos suos et
 in praesenti certantes iuuare, et in futuro consueuit uictores
 coronare⁴. AMEN⁵.

¹ quae in circuitu erant δ. ² rite H. ³ *The*
e erased in H. ⁴ Ihesu Christo Domino nostro, qui cum
 Patre et Spiritu Sancto uiuit et regnat in saecula saeculorum
adds δ. ⁵ Explicit uita Sanctorum Abbatum Benedicti,
 Ceolfridi, Easteruyni, Sigfridi, atque Hwaetbyrhti H. *on f. 34^b*
in a not much later hand: Benedicamus Domino, Deo gratias, with
musical notation.

EPISTOLA BEDE

AD ECGBERTUM EPISCOPUM¹.

1. DILECTISSIMO ac reuerentissimo² antistiti Ecgberto Beda famulus Christi salutem. Memini te hesterno dixisse anno, cum tecum aliquot diebus legendi gratia in monasterio tuo demorarer, quod hoc³ etiam anno uelles, cum in eundem deuenires locum⁴, me quoque, ob commune legendi studium, ad tuum accipere⁵ colloquium. Quod si ita, Deo uolente, posset impleri⁶, non opus esset tibi haec per litteras scripta dirigere; cum possem liberius ore ad os loquens, quaeque uellem, siue necessaria ducerem, secreta tibi allocutione suggerere. Uerum quia hoc ne fieret, superueniens, ut nosti, corporis mei ualitudo prohibuit; agere tamen quod potui, erga dilectionem tuam fraternae deuotionis⁷ intuitu curauit, mittendo uidelicet per litteras quod corporaliter ueniendo per collocutionem nequiueram. Precorque te per Dominum, ne harum apices litterarum arrogantiae supercilium esse suspiceris, sed obsequium potius humilitatis ac pietatis ueraciter esse cognoscas.

I write because I am too ill to come to you.

2. Exhortor itaque tuam, dilectissime in Christo antistes, sanctitatem, ut gradum sacrosanctum quem tibi Auctor graduum et spiritualium largitor charismatum committere dignatus est, sacrosancta et⁸ opera-

Life and teaching must correspond.

¹ from H; no heading in M. ² -dissimo M. ³ hoc om. M.
⁴ eosdem . . . locos M. ⁵ accire M. ⁶ compleri M. ⁷ dilectionis 'uel deuotionis' H. ⁸ et om. H.

tione et doctrina confirmare memineris. Neutra enim haec uirtus sine altera rite potest impleri; si aut is, qui bene uiuit, docendi officium negligit, aut recte¹ docens antistes rectam exercere operationem contemnit². Qui autem³ utrumque ueraciter agit, profecto talis seruus aduentum Domini sui gratulabundus expectat, sperans se citius auditurum: 'Euge serue bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam; intra in gaudium Domini tui.' Si quis uero, quod absit, gradu episcopatus accepto, nec seipsum a malis actibus bene uiuendo, nec subditam | sibi plebem castigando⁴, uel admonendo corrigere curat; quid huic, ueniente Domino hora qua non sperat, euenturum sit, euangelica manifeste sententia declarat, qua dicitur ad⁵ inutilem seruum: 'Eicite in tenebras exteriores, ibi erit fletus et stridor dentium.'

Matth.
xxv. 21,
23.

f. 89 b.

cf. ib.
xxiv. 50.
Luc. xii.
46;
Matth.
xxv. 30.

Govern-
ment of
the tongue.
Study of
Scripture.

3. Ante omnia sane⁶ tuae sanctae paternitati suadeo, ut ab otiosis te confabulationibus, obtrectionibus⁷, ceterisque linguae indomitae contagiis pontificali dignitate coerceas; diuinis autem eloquiis ac meditationibus scripturarum linguam simul et mentem occupes, et maxime legendis beati Pauli apostoli epistolis ad Timotheum ac Tytum, sed et uerbis sanctissimi papae Gregorii, quibus de uita simul et uitiiis rectorum siue in libro Regulae Pastoralis, seu in omeliis euangelii multum curiose disseruit, ut sit⁸ sermo tuus semper sapientiae sale⁹ conditus, eminentior uulgari locutione, ac diuino auditui dignior elucescat. Sicut enim indecens est, si uasa altaris sacrosancta uulgaribus unquam usibus ac uilibus profanentur officiis¹⁰, ita peruersum omnimodis ac miserum est, si is qui ad consecranda in altari dominica sacramenta ordinatus

cf. Col. i.
6.

¹ certe M. ² cont. oper. M. ³ at qui M. ⁴ -cando H.
⁵ et H. ⁶ sane om. M. ⁷ obtract- H. ⁸ sit om. M.
⁹ sale sap. M. ¹⁰ officiis om. M.

est, nunc quidem eisdem conficiendis sacramentis Domino famulaturus assistat, nunc egressus ecclesiam ipso ore, eisque¹ manibus, quibus paulo ante sacra tractauerat, repente friuola loqui uel agere Dominum² offensurus incipiat³.

4. Ad custodiendam uero⁴ linguae uel operis munditiam, cum lectione diuina, etiam societas eorum qui Christo fideli deuotione famulentur⁵, plurimum iuuat. Ut si quando uel lingua lasciuiare, uel operatio praua mihi⁶ subrepere⁷ caeperit, mox sociorum fidelium manu ne cadere ualeam sustenter⁸. Quod cum omnibus Dei famulis sibimet ita prospicere utillimum sit, quanto magis illi gradui, qui non suimet tantummodo curam agere, sed etiam erga commissam sibi ecclesiam necesse habet studium salutis impendere? | iuxta illum qui dicit⁹, 'praeter ea quae extrinsecus sunt, instantia mea cotidiana, sollicitudo omnium ecclesiarum. Quis infirmatur, et ego non infirmor? Quis scandalizatur, et ego non uror?' Quod non ita loquor, quasi te aliter facere sciam, sed quia de quibusdam episcopis fama uulgatum est, quod ita ipsi¹⁰ Christo seruiant, ut nullos secum alicuius religionis aut continentiae uiros habeant; sed potius illos¹¹, qui risui, iocis, fabulis, commensationibus¹² et ebrietatibus, ceterisque uitae remissioris¹³ illecebris subigantur¹⁴, et qui magis cotidie uentrem dapibus, quam mentem sacrificiis caelestibus parent. Quos tua sancta auctoritate, si alicubi reppereris, uelim corrigas, moneasque illos tales suae conuersationis diurnae siue nocturnae testes habere, qui et actione Deo digna, et exhortatione congrua prodesse populis, ac spirituale ipsorum antistitum opus iuuare sufficiant. Lege enim Actus Apostolorum, et

Choice of company.

f. 90 a.

2 Cor. xi.
28, 29.

¹ eisdemque M. ² dominum om. M. ³ -pit M. ⁴ uero om. M.
⁵ -lantur M. ⁶ michi H, and so fq. ⁷ surripere H.
⁸ -tor H. ⁹ dixit M. ¹⁰ ipsi ita M. ¹¹ illos om. M.
¹² comesa- H. ¹³ -ribus H. ¹⁴ subiugantur H.

uidebis, referente beato Luca, quales secum comites apostoli Paulus et Barnabas habuerint, quid etiam ipsi, ubicunque deuenissent, operis egerint. Statim namque¹ ut ciuitates uel sinagogas ingressi sunt, uerbum Dei praedicare, et per omnia disseminare curabant. Quod etiam te, dilectissimum mihi caput, sagaciter cupiam, ubicunque potes, implere. In hoc namque officium a Domino electus, in hoc² consecratus es, ut uerbum euangelizes uirtute multa³, praebente tibi auxilium ipso Rege uirtutum Domino nostro Iesu Christo. Quod ita rite perficies si, ubicunque peruenieris, mox collectis ad te eiusdem loci incolis, uerbum illis exhortationis exhibueris, simul et exemplum uiuendi una cum omnibus, qui tecum uenerint, quasi caelestis militiae ductor ostenderis.

Ordination
of presby-
ters; in-
struction
of the
people.

5. Et quia⁴ latiora sunt spatia locorum, quae ad gubernacula tuae diocesis pertinent, quam ut⁵ solus per omnia discurrere, et in singulis uiculis atque agellis uerbum Dei praedicare, etiam anni totius emenso curriculo, sufficiat⁶, necessarium satis est, ut plures tibi sacri operis adiutores⁷ a|sciscas, presbyteros uidelicet f. 90 b. ordinando, atque instituendo doctores, qui in singulis uiculis praedicando Dei uerbo, et consecrandis mysteriis caelestibus, ac maxime peragendis sacri baptismatis officiis, ubi oportunitas ingruerit, insistant⁸. In qua uidelicet praedicatione populis exhibenda, hoc prae ceteris omni instantia procurandum arbitror, ut fidem catholicam, quae apostolorum symbolo⁹ continetur, et dominicam orationem, quam sancti euangelii nos scriptura edocet, omnium, qui ad tuum regimen pertinent, memoriae radicitus infigere cures. Et quidem omnes, qui Latinam linguam lectionis usu didicerunt¹⁰,

¹ nanque H.

² namque . . . in hoc om. H.

³ magna M.

⁴ quia om. M.

⁵ tu M.

⁶ -ies M.

⁷ adi. s. op. M.

⁸ assistant M.

⁹ cimbolo M, and so always.

¹⁰ -rint M.

etiam haec¹ optime didicisse certissimum est; sed idiotas, hoc est, eos qui propriae tantum linguae notitiam habent, haec ipsa sua lingua discere, ac sedulo decantare facito. Quod non solum de laicis, id est, in populari adhuc uita constitutis, uerum etiam de clericis siue monachis, qui Latinae sunt linguae expertes, fieri oportet. Sic enim fit, ut caetus omnis fidelium, quomodo fidelis² esse, qua se firmitate credendi contra immundorum spirituum certamina munire atque armare debeat, discat; fit, ut chorus omnis Deo supplicantium, quid maxime a diuina clementia quaeri oporteat, agnoscat. Propter quod et ipse multis saepe sacerdotibus idiotis haec utraque, et symbolum uidelicet, et dominicam orationem in linguam Anglorum³ translatam optuli. Nam et⁴ sanctus antistes Ambrosius hoc de fide loquens admonet, ut uerba symboli matutinis semper horis fideles quique decantent, et hoc se quasi antidoto spirituali contra diaboli uenena⁵ quae illis interdiu uel noctu astu⁶ maligno obicere posset, praemuniant. Orationem uero dominicam saepius decantari ipsa etiam nos consuetudo sedulae deprecationis ac genuum flexionis⁷ docuit.

6. Quod si haec, ut suggerimus, in regendis pa-

cendisque Christi ouibus tua | pastoralis auctoritas perfecerit, dici non potest quantum tibi supernae mercedis apud Pastorem pastorum in⁸ futuro prae-
paraueris. Quanto enim rariora huius sacratissimi operis in episcopis nostrae gentis exempla repperis, tanto altiora singularis meriti praemia⁹ recipies; utpote qui populum Dei per crebram symboli uel orationis sacrae decantationem ad intellectum, amorem, spem, fidem, et inquisitionem eorundem, quae decantantur, caelestium donorum, paterna pietate ac sollicitudine

The promises and threatenings of Scripture.

¹ haec om. M. ² -les H. ³ anglicorum M. ⁴ et om. H. ⁵ uen. diab. M. ⁶ astu om. M. ⁷ flect. H¹.
⁸ in om. M. ⁹ praemia om. H.

prouocatus accenderis. Sicut e contrario, si commissum tibi a Domino negotium minus diligenter compleueris, pro retentione talenti cum seruo nequam et pigro partem es recepturus in futuro ; maxime si temporalia ab illis commoda requirere atque accipere praesumpseris, quibus nulla caelestis beneficii dona rependere probaueris. Cum enim Dominus mittens ad euangelizandum discipulos dixisset : ‘Euntes autem praedicate dicentes quia appropinquauit² regnum caelorum ;’ paulo⁷ post adiunxit³, dicens : ‘Gratis accepistis, gratis date ; nolite possidere aurum, neque argentum.’ Si ergo illos gratis euangelium praedicare iussit, neque aurum uel argentum, uel⁴ aliquid pecuniae temporalis ab eis, quibus praedicabant, accipere permisit ; quid, rogo, illis qui his contraria gerunt, periculi immineat ?

cf. Matt.
xxv. 26,
30 ; Luc
xix. 22.

Matth.

7.

ib. 8, 9.

Neglect of
episcopal
visitation.

7. Attende quid grauissimi sceleris illi commiserint, qui et terrena ab auditoribus suis lucra diligentissime requirere, et pro eorum salute aeterna nichil omnino praedicando, uel exhortando, uel increpando, laboris impendere contendunt⁵. Sollicite atque intentione curiosa, antistes dilectissime, perpende. Audiuimus enim, et fama est, quia multae uillae ac uiculi nostrae gentis in montibus sint inaccessis ac saltibus dumosis positi, ubi nunquam multis transeuntibus annis sit uisus antistes, qui ibidem aliquid ministerii aut gratiae caelestis exhibuerit ; quorum tamen ne⁶ unus⁷ quidem a tributis antistiti reddendis esse possit immunis ; nec solum talibus locis desit antistes, qui manus impositione baptizatos | confirmet, uerum etiam⁸ omnis doctor, qui eos uel⁹ fidei ueritatem uel discretionem bonae ac malae actionis edoceat, absit. Sicque fit, ut¹⁰ episcoporum quidam non solum gratis non euangelizent, uel manus fidelibus imponant ; uerum etiam, quod

f. 91 b.

¹ in fut. es rec. M.

² -bit. H. M.

³ subiunxit M.

⁴ et M.

⁵ intendunt M.

⁶ nec H.

⁷ unus om. M.

⁸ et H.

⁹ uel qui eos M.

¹⁰ ut om. M.

i Reg. xii.
2-4.

gravius est, accepta ab auditoribus suis pecunia, quam Dominus prohibuit, opus uerbi, quod Dominus iussit, exercere contempnant; cum Deo dilectus pontifex¹ Samuel, longe aliter fecisse omni populo teste legatur: 'Itaque conuersatus,' inquit, 'coram uobis ab adolescentia mea usque ad diem hanc, ecce praesto sum, loquimini de me coram Domino, et coram Christo eius, utrum bouem alicuius tulerim, an asinum, si quempiam calumpniatus sum, si oppressi aliquem, si de manu cuiusquam munus accepi; et contempnam illud hodie, restituamque uobis. Et dixerunt: Non es calumpniatus nos, neque oppressisti, neque tulisti de manu alicuius quippiam.' Cuius innocentiae ac iustitiae merito inter primos populi² Dei duces et sacerdotes annumerari, atque in precibus suis superno auditu atque alloquio dignus existere meruit, dicente psalmographo: 'Moyses et Aaron in sacerdotibus eius, et Samuel inter eos qui inuocant nomen eius, inuocabant Dominum, et ipse exaudiebat eos, in columna nubis loquebatur ad eos³.'

Ps. xcvi.
7, 8.

8. Si autem aliquid utilitatis fidelibus conferre manus impositionem⁴, qua Spiritus Sanctus accipitur, credimus et confitemur; constat e contrario, quia haec ipsa utilitas eis quibus manus impositio defuerit, abest. Cuius nimirum priuatio boni ad quos amplius quam ad ipsos respicit antistites, qui illorum se promittunt esse praesules, quibus spiritualis officium praesulatus exhibere aut negligunt, aut nequeunt? Cuius totius facinoris nulla magis quam auaritia⁵ causa est. Contra quam disputans apostolus, in quo Christus loquebatur, aiebat: 'Radix omnium malorum cupiditas est⁶.' Et rursum: 'Neque auari,' inquit, 'regnum Dei possidebunt.' Cum enim antistes, dictante amore pecuniae, maiorem populi partem, quam ulla ratione per totum

Avarice of
the bishops
reproved.

i Tim. vi.
10.
i Cor. vi.
10.

¹ pontifex *om.* M. ² -los M. ³ 'sacerdotibus eius' usque 'loquebatur ad eos' H. ⁴ conferri . . . impositione M.
⁵ -tiae H. ⁶ est cup. M.

anni spatium peragrarē praedicando aut circuire ualuerit, in nomen sui praesulatus assumpserit, satis exitia|bile et sibimet ipsi, et illis quibus¹ falso f. 92 a. praesulis nomine praelatus est, comprobatur concinnare periculum.

Aid of the royal power necessary for the creation of new bishoprics.

9. Haec tuae sanctitati, dilectissime antistes, paucis de calamitate qua nostra gens miserrime laborat insinuans, obsecro sedulus², ut haec quae peruersissime agi conspicias, quantum uales, ad rectam uitae normam reuocare contendas. Habes enim, ut credo, promptissimum tam iusti laboris adiutorem, regem uidelicet Ceoluulfum³, qui et pro insita sibi dilectione religionis, quicquid ad regulam pietatis pertinet, firma protinus intentione adiuuare curabit, et maxime illa, quae tu, quum sis propinquus illius amantissimus, bona caeperis, ipse, ut perficiantur, opitulari curabit⁴. Quapropter uelim sollerter illum admoneas, ut in diebus uestris statum nostrae gentis ecclesiasticum in melius, quam haecenus fuerat, instaurare curetis. Quod non alio magis, ut mihi uidetur, potest ordine perfici, quam si plures nostrae genti consecrentur antistites, exemplumque sequamini legislatoris, qui, cum solus iurgia ac pondus Israeliticae plebis sustinere non posset, elegit sibi diuino adiutus consilio, et consecrauit septuaginta⁵ seniores, quorum cura atque auxilio⁶ impositum sibi onus ferre liberius posset⁷. Quis enim non uideat, quanto sit melius tam enorme pondus ecclesiastici regiminis in plures, qui hoc dispertitum⁸ facilius ferant, diuidi, quam unum sub fasce, quem portare non possit, opprimi. Nam et sanctus papa⁹ Gregorius, cum de fide nostrae gentis, quae adhuc futura et conseruata⁹ erat in Christo, ad beatissimum archiepiscopum Augustinum missis litteris disputaret, duodecim in ea epi-

Num. x
16 sqq.

Baed.
H. E. i.

¹ sibimet ipsis quibus M. ² -lo M. ³ -wulfum M. ⁴ opitulabitur M. ⁵ ope atque consilio M. ⁶ possit M. ⁷ hic dispertitura M. ⁸ papa sanctus M. ⁹ -uatura H.

92 b.

scopos, postquam ad fidem uenirent¹, ordinandos esse decreuit; in quibus Eboracensis antistes, accepto a sede apostolica pallio, metropolitanus esse deberet. Quem profecto numerum episcoporum uelim modo tua sancta paternitas, patrocinate praesidio piissimi ac Deo dilecti regis praefati, sollerter implere contendat, quatinus, abundante numero magistrorum, perfectius ecclesia Christi in his, quae ad cultum sacrae religionis pertinent, instituitur. Et quidem nouimus quia per incuriam regum praecedentium, donationesque stultissimas factum est, ut non facile locus uacans, ubi sedes episcopalis noua fieri debeat, inueniri ualeat.

10. Quapropter commodum duxerim, habito² maiori concilio et consensu, pontificali simul et regali³ edicto prospiciatur locus aliquis monasteriorum, ubi sedes⁴ fiat episcopalis⁵. Et ne⁶ forte abbas uel monachi huic decreto contraire ac resistere temptauerint, detur illis licentia, ut de suis ipsi eligant eum, qui episcopus ordinetur, et adiacentium locorum, quotquot ad eandem diocesim⁷ pertineant, una cum ipso monasterio curam gerat episcopalem; aut, si forte in ipso monasterio⁸, qui episcopus ordinari debeat, inueniri nequeat, in ipsorum tamen iuxta statuta canonum pendeat examine, qui de sua diocesi ordinetur antistes. Quod si hoc ita, ut suggerimus, Domino adiuuante, perfeceris, facillime etiam⁹, ut arbitramur, hoc obtinebis, ut iuxta decreta sedis apostolicae, Eboracensis ecclesia metropolitanum possit habere pontificem. Ac si opus esse uisum fuerit, ut tali monasterio, causa episcopatus suscipiendi, amplius aliquid locorum ac possessionum augeri debeat, sunt loca¹⁰ innumera, ut nouimus omnes, stilo stultissimo¹¹ in monasteriorum ascripta uocabulum, sed

The new bishoprics may be located in existing monasteries.

¹ uenerunt H. ² -tu H. ³ pontificali . . . regali om. H.
⁴ sedis H. ⁵ episc. fiat M. ⁶ ne om. M. ⁷ diosisim M.
⁸ curam . . . monasterio added on margin H. ⁹ etiam om. H.
¹⁰ loca om. H. ¹¹ stilo stult. om. M.

nichil prorsus monasticae conuersationis habentia; e quibus uelim aliqua de luxuria ad castitatem, de uanitate ad ueritatem¹, de intemperantia uentris et gulae ad continentiam et pietatem cordis synodica auctoritate transferantur, atque in adiutorium sedis episcopalis, quae nuper ordinari debeat, assumantur.

Grants to
fraudulent
monas-
teries
must be
revoked.

II. Et quia huiusmodi maxima et plurima sunt loca, quae, ut uulgo dici solet, neque Deo neque hominibus utilia sunt, quia uidelicet neque regularis secundum Deum ibidem uita seruatur, neque illa milites siue comites secularium potestatum, qui gentem nostram a barbaris defendant, possident; si quis in eisdem ipsis locis pro necessitate temporum sedem episcopatus constituat², non culpam praeuaricationis incurrere, sed opus uirtutis magis agere probabitur. Quomodo | enim f. 93 a in peccatum reputari potest, si iniusta principum iudicia recto meliorum principum examine corrigantur; ac mendax stilus scribarum iniquorum discreta prudentium sacerdotum sententia deleatur, ac redigatur in nichilum, iuxta exemplum sacrae hystoriae, quae tempora regum Iuda a Daud et Salomone usque ad ultimum Sedechiam describens, nonnullos quidem in eis religiosos, sed plures reprobos extitisse designat, uicibusque alternantibus nunc impios bonorum, qui ante se fuerant, facta reprobare, nunc e contra³ iustos impiorum, qui se praecesserant, gesta nociua, prout dignum⁴ erat, iuuante se Dei spiritu, per prophetas sanctos ac sacerdotes omni instantia correxisse; iuxta illud beati Isayae praecipientis atque dicentis: ‘Dissolue Is. lvi obligationes⁵ uiolentarum commutationum. Dimitte confractos in remissionem, et omnem conscriptionem iniquam disrumpe.’ Quo exemplo, tuam quoque sanctitatem decet cum religioso rege nostrae gentis irreligiosa et iniqua priorum gesta atque scripta con-

cf. Ie.
viii. 8

Is. lvi

¹ temperantiam M. ² -tuere H. ³ e contrario M.
⁴ iustum M. ⁵ collig- M.

uellere, et ea quae prouinciae nostrae, siue secundum Deum, siue secundum seculum sint utilia, prospicere; ne¹ nostris temporibus uel religione cessante, amor timorque interni deseratur inspectoris, uel rarescente copia militiae secularis, absint qui fines nostros a barbarica incursione tueantur. Quod enim turpe est dicere, tot sub nomine monasteriorum loca hii, qui monachicae² uitae prorsus sunt expertes, in suam dicionem acceperunt, sicut ipsi melius nostis, ut omnino desit locus, ubi filii nobilium aut emeritorum militum possessionem accipere possint; ideoque uacantes ac sine coniugio, exacto tempore pubertatis, nullo continentiae proposito perdurent, atque hanc ob rem uel patriam suam, pro qua³ militare debuerant, trans mare abeuntes relinquant; uel maiore scelere atque⁴ impudentia, qui propositum castitatis non habent, luxuriae ac fornicationi deseruiant, neque ab ipsis sacratis Deo | uirginibus abstineant.

f. 93 b.

12. At alii grauiore adhuc flagitio, cum sint ipsi laici, et nullo uitae regularis uel usu exerciti, uel amore praediti, data regibus pecunia, emunt sibi sub praetextu construendorum monasteriorum⁵ territoria in quibus suae liberius uacent libidini, et haec insuper in ius sibi haereditarium regalibus edictis⁶ faciunt asseribi, ipsas quoque litteras priuilegiorum suorum quasi ueraciter Deo dignas, pontificum, abbatum, et potestatum seculi obtinent subscriptione confirmari. Sicque usurpatis sibi agellulis siue uicis, liberi exinde a diuino simul et humano seruitio, suis tantum inibi desideriis, laici monachis imperantes, deseruiunt; immo non monachos ibi congregant, sed quoscunque ob culpam inobaedientiae ueris expulsos⁷ monasteriis alicubi forte oberrantes inuenerint, aut euocare monasteriis

Character
of these
establish-
ments.

¹ ne *om.* M.

² monastice M.

³ pro qua *om.* M.

⁴ uel M.

⁵ mon. const. M.

⁶ edictis reg. M.

⁷ -si M.

ipsi ualuerint; uel certe quos ipsi de suis satellitibus ad suscipiendam tonsuram promissa sibi obaedientia monachica inuitare quiuerint. Horum distortis cohortibus, suas, quas instruxere, cellas implent, multumque informi atque inaudito¹ spectaculo, idem ipsi uiri modo coniugis ac liberorum procreandorum curam² gerunt, modo exsurgentes de cubilibus, quid intra septa monasteriorum geri debeat, sedula intentione pertrac- tant. Quin etiam suis coniugibus simili impudentia³ construendis, ut ipsi aiunt, monasteriis loca conquirunt, quae pari stultitia, cum sint laicae, famularum se Christi permittunt esse rectrices⁴. Quibus apte conuenit illud uulgi prouerbium, quia uespae fauos quidem facere cum⁵ possint, non tamen in his mella, sed potius uenena thesaurizent.

Origin of
the system.

13. Sic per annos circiter triginta, hoc est⁶, ex quo Aldfrid rex humanis rebus ablati est, prouincia nostra uesano illo errore dementata est, ut nullus pene exinde praefectorum extiterit qui non huiusmodi sibi monasterium in diebus suae praefecturae comparauerit, suam- que | simul coniugem pari reatu nociui mercatus^{f. 94 a.} astrinxerit; ac praeualente pessima consuetudine ministri quoque regis ac famuli⁷ idem facere sategerint; atque ita ordine peruerso innumeri sint inuenti, qui se abbates pariter et praefectos siue⁸ ministros aut famulos regis appellent, qui etsi aliquid uitae monasterialis ediscere⁹ laici non experiendo sed audiendo potuerint, a persona tamen illa ac professione, quae hanc docere debeat, sunt¹⁰ funditus exsortes¹¹. Et quidem tales repente, ut nosti, tonsuram pro suo libitu accipiunt, suo examine de laicis non monachi, sed abbates efficiuntur. Sed quia praefatae uirtutis nec notitiam

¹ -tu H. ² curam procr. M. ³ imprud- H. ⁴ rectores M.
⁵ cum om. M. ⁶ for triginta hoc est M has xxxi; possibly the
 scribe had before him: xxx.i. = xxx id est. ⁷ familia M. ⁸ si-
 mul et M. ⁹ et discere M. ¹⁰ sint M. ¹¹ exortes H. M.

probantur habere nec studium, quid his aliud quam euangelica conuenit maledictio illa, qua dicitur: 'Caecus si caeco ducatum praestet, ambo in foueam cadunt?' Quae nimirum caecitas posset aliquando terminari, ac regulari disciplina cohiberi, et de finibus sanctae ecclesiae cunctis pontificali¹ ac synodica auctoritate procul expelli, si non ipsi pontifices magis huiusmodi² sceleribus opem ferre atque astipulari probarentur; qui non solummodo huiusmodi decreta iniusta³ iustis infringere decretis non curant, uerum suis potius subscriptionibus⁴, ut praefati sumus, confirmare satagunt; eadem ipsi filargyria dictante, ad confirmandum male scripta, qua⁵ emptores ad comparandum huiusmodi monasteria⁶ coacti.

Multa quidem adhuc tibi possem de his et huiusmodi praeuaricationibus⁷ quibus nostra prouincia miserrime uexatur, his intimare litteris, si non te ipsum nossem haec eadem certissime cognouisse. Nam neque haec ita scripsi, quasi te⁸ ea, quae antea⁹ nescires, essem docturus, sed ut te amica exhortatione commonerem, ea quae optime noueras errata, diligenti, prout uales, instantia corrigere.

14. Et iam iamque¹⁰ te multum deprecor atque obtestor in Domino, ut commissum tibi gregem sedulus ab irruentium luporum improbitate tuearis; teque non mercenarium, sed pastorem constitutum esse memineris, qui amorem summi Pastoris sollerti ouium ipsius pastione demonstres, proque eisdem ouibus, si ita res poposcerit, cum beato apostolorum principe animam ponere paratus sis. Precor sollicite prae-caueas, ne, cum idem princeps apostolorum ceterique fidelium gregum duces in die iudicii maximum suae pastoralis curae fructum Christo obtulerint, tuarum

Episcopal
visitation
of Monas-
teries ne-
cessary.

¹ pontif. cunctis M.

om. M. ⁴ praescrip- M.

H. ⁸ certissime te M.

² huiusm. opera M.

⁵ quia M. ⁶ -rium M.

⁹ antea om. M. ¹⁰ namque M.

³ iniusta

⁷ -toribus

aliqua pars ouium inter hedos ad sinistram Iudicis cf. Mat. xxv. 33
 secerni, atque in aeternum cum maledictione mereatur 41.
 ire supplicium; quin potius ipse tunc eorum numero
 merearis ascribi, de quibus ait Ysaïas: 'Minimus erit Is. lx. 2
 inter¹ mille, et paruulus inter¹ gentem fortissimam.'
 Tui namque est officii diligentissime perspicere, quid
 in singulis monasteriis tuae parochiae recti, quid
 peruersi geratur; ne uel abbas regularum inscius aut
 contemptor, uel abbatissa minus digna famulorum
 famularumue Christi praeponatur examini, nec rursum
 prouisioni² spiritualium magistrorum contemptrix et
 indisciplinata contumacium auditorum turba resultet;
 maxime quia³, sicut uulgo fertur, dicere estis soliti⁴,
 quia non ad regum curam, non ad⁵ aliquorum seculi
 principum causam, sed ad uestram tantummodo anti-
 titum inquisitionem atque examen, quid in singulis
 monasteriis agatur, pertineat, nisi forte in monasteriis⁶
 quilibet in ipsos principes peccasse comprobetur. Tui,
 inquam, est officii procurare, ne in locis Deo consecratis
 diabolus sibi regnum usurpet, ne⁷ pro pace discordia,
 pro pietate iurgia, pro sobrietate ebrietas, pro caritate
 et castitate fornicationes sibi et homicidia sedem uindi-
 cent; ne⁸ apud te inueniantur aliqui, de quibus merito
 quaeratur ac dicatur: 'Uidi impios sepultos, qui, cum Eccl. vii
 adiuuerent, in loco sancto erant, et laudabantur in 10.
 ciuitate, quasi | iustorum⁹ operum.' f. 95 a.

Instruction
 of the
 Laity.

15. Eorum quoque, qui in populari adhuc uita conti-
 nentur, sollicitam te necesse est curam gerere, ut, sicut
 in primordio huius epistolae praemonuimus, sufficientes
 eis doctores uitae salutaris adhibere memineris, et hoc
 eos inter alia discere facias, quibus operibus maxime
 Deo placere, a quibus se debeant, qui Deo placere
 desiderant, abstinere peccatis, qua cordis sinceritate in

¹ in H. ² prae- M. ³ quia om. M. ⁴ solliciti M.
⁵ ad om. H. ⁶ agatur monasteriis om. H. ⁷ neque
 M. ⁸ nec M. ⁹ bonorum M.

Deum credere, qua diuinam clementiam supplicantes debeant deuotione precari, quam frequenti diligentia signaculo se dominicae crucis suaeque omnia aduersum continuas immundorum spirituum insidias necesse habeant munire, quam salutaris sit omni Christianorum generi¹ cotidiana dominici corporis ac sanguinis perceptio, iuxta quod ecclesiam² Christi per Italiam, Galliam, Africam, Greciam, ac totum orientem solleter agere nosti. Quod uidelicet genus religionis, ac Deo deuotae sanctificationis tam longe a cunctis paene³ nostrae prouinciae laicis per incuriam docentium quasi prope peregrinum abest, ut hii qui inter illos⁴ religiosiores esse uidentur, non nisi in natali Domini, et epiphania, et pascha sacrosanctis mysteriis communicare praesumant, cum sint innumeri innocentes et castissimae conuersationis pueri ac puellae, iuuenes et uirgines, senes et anus, qui absque ullo scrupulo contro- uersiae, omni die dominico, siue etiam in natalitiis sanctorum apostolorum, siue martyrum, quomodo ipse in sancta Romana et apostolica ecclesia fieri uidisti, mysteriis caelestibus communicare ualeant. Ipsi etiam coniugati, si quis sibi mensuram continentiae ostendat, et uirtutem castitatis insinuet, idem et licenter possint, et libenter facere uelint.

Neglect of
the Eucha-
rist.

16. Haec tibi, sanctissime antistes, et tuae dilectionis intuitu, et generalis gratia utilitatis breuiter adnotare studui, multum desiderans, multumque exhortans, ut gentem nostram a uetustis abstrahere cures erroribus, et ad certiore[m] et direc[t]iore[m] uitae callem reducere satagas. Et si sunt aliqui cuiuslibet gradus siue ordinis uiri, qui bona tua caepta retinere atque impedire conentur⁵, tu tamen propositum sanctae uirtutis, supernae memor retributionis, ad firmum usque finem perducere contendas. Scio namque nonnullos

Renewed
exhorta-
tions
against
avarice.

cf. Ps.
cxlviii. 12.

f. 95 b.

¹ -re H. ² -sia H. ³ pene cunctis M. ⁴ illos om.
M. ⁵ -netur M.

huic nostrae exhortationi multum contradicturos¹, et maxime eos, qui seipsos² illis facinoribus, a quibus te prohibemus, esse sentiunt irretitos; sed meminisse te decet apostolicae responsionis, quia ‘obaedire oportet Deo magis quam hominibus.’ Mandatum quippe est Dei: ‘Uendite quae possidetis, et date elemosinam;’ et: ‘Nisi quis renunciauerit omnibus quae possidet, non potest meus esse discipulus.’ Traditio autem moderna est quorundam³, qui se Dei famulos esse profitentur, non solum⁴ possessa non uendere, uerum etiam⁵ comparare non habita. Qua ergo fronte audet quisquam ad seruitium Domini accessurus, uel eas, quas⁶ in seculari uita habuerat, retentare, uel sub prae-textu uitae sanctioris illas, quas non habuerat, congregare diuitias; cum etiam⁵ apostolica sit notissima censura, quae Annaniam et Saphiram hoc facere molientes, non ullo paenitentiae uel satisfactionis remedio corrigere⁷, sed⁸ ipsa statim mortis ultricis accelerauit damnatione punire⁹? Et quidem illi non aliena colligere, sed sua incongrue retinere maluerunt. Unde manifeste patet, quam longe abstiterit animus apostolorum a suscipiendis¹⁰ pecuniarum acquisitionibus, qui sub illa proprie regula Domino seruebant: ‘Beati pauperes, quia uestrum est regnum caelorum¹¹;’ et e contra, partis sinistrae proposito nichilominus instituebantur exemplo: ‘Ue uobis diuitibus, quia habetis consolationem uestram.’ An forte errasse ac mendacium scripsisse putamus apostolum, cum nos admonens dicebat: ‘Fratres, nolite errare;’ statimque subtexit: ‘Neque auari, neque ebriosi, neque rapaces regnum Dei possidebunt;’ et iterum: ‘Hoc autem scitote, quod omnis fornicator, aut immundus, aut¹² auarus, | aut rapax,

Act. v. 29.

Luc. xii.

33. Luc. xiv.

33.

cf. Act. v

1-11.

Luc. vi.

20, 24.

1 Cor. vi.

9, 10.

Eph. v. 5.

f. 96 a.

¹ contrad. multum M.² seipsos om. M.³ quor. est M.⁴ non solum om. H.⁵ et H.⁶ ea quae M.⁷ -rigere

om. M, at end of line.

⁸ sed ex M.⁹ -ri M.¹⁰ sub-

scrib. M.

¹¹ dei M.¹² aut om. M.

quod est idolorum seruitus, non habet hereditatem in regno Christi et Dei.' Cum ergo apostolus auaritiam et rapacitatem idolatriam manifeste cognominet, quomodo putandum est errasse eos¹, qui uel a² subscriptione auari mercatus, rege licet imperante, manum subtraxerint, uel ad radendas³ inutiles scripturas ac subscriptiones earum, manum apposuerint?

17. Et quidem⁴ miranda est temeritas stultorum, uel potius deflenda miseria caecorum, qui cum sine ullo respectu superni timoris, passim ea cotidie⁵, quae apostoli ac prophetae afflatu Sancti Spiritus scripserunt, rescindere ac nichili pendere probantur; illud e contra, quod ipsi⁶ uel similes ipsorum⁷ instinctu auaritiae uel luxuriae scripserunt, quasi sanctum ac diuinitus cautum eradere atque emendare formidant, in morem, ni fallor, ethnicorum, qui, contempto ueri⁸ Dei cultu, ea quae ipsi sibi de corde suo finxerunt ac fecerunt, numina uenerantur, timent, colunt, adorant, et obsecrant, dominica illa insectatione⁹ dignissimi, qua Phariseos, cum suas deuteroseos¹⁰ legi Dei praeponerent, redarguit, dicens: 'Quare et uos transgredimini mandatum Dei propter traditionem uestram?' Qui si¹¹ etiam cartas¹² protulerint in defensionem concupiscentiarum suarum adscriptas, ac nobilium personarum subscriptione confirmatas; tu nunquam, precor, dominicae sanctionis obliuiscaris, qua¹ dicitur: 'Omnis plantatio, quam non plantauit Pater meus caelestis, eradicabitur.' Et certe a te discere uellem, dilectissime¹⁴ antistes, Domino probante ac dicente, quia 'lata porta et spatiosa uia est, quae ducit ad perditionem, et multi sunt, qui intrant per eam; quam angusta porta et arta uia est¹⁵, quae ducit ad uitam, et pauci sunt,¹⁶ qui inueniunt eam'; quid

The same continued.

Matth.
xv. 3.

ib. 13.

ib. vii. 13,
14.

¹ eos err. M. ² a om. H. ³ erad- M. ⁴ quidem om. M.
⁵ cotidie om. M. ⁶ ipsis M. ⁷ eorum M. ⁸ ueri om. M.
⁹ infectione H. M. ¹⁰ -sas H; -sis M. ¹¹ quasi H. M.
¹² H at first wrote caritas. ¹³ in qua M. ¹⁴ sanctissime M.
¹⁵ est om. H. ¹⁶ sint H; om. M.

de eorum uita uel salute aeterna confidas, qui toto uitae suae tempore per latam portam et spatiosam incedere uiam¹ noscuntur, et ne in minimis quidem rebus uoluptati sui uel corporis uel animi, | causa f. 96 b. supernae retributionis obsistere uel repugnare curabant; nisi forte per elemosinas, quas inter concupiscentias cotidianas ac delicias pauperibus dare uidebantur, criminibus absolui posse² credendi sunt, cum manus ipsa et conscientia, quae munus offerat Deo, munda a peccatis esse debeat et³ absoluta; aut certe per mysteria sacrosanctae oblationis, quibus ipsi, dum uiuerent, indigni extiterant, per alios iam mortui redimi posse sperandi sunt. An forte permodica illis⁴ culpa uidetur esse⁵ concupiscentiae? de qua et⁶ paulo latius disputem. Haec Balaam⁷, uirum prophetiae spiritu plenissimum, a sorte sanctorum fecit extorrem; Achan, filium Charmi⁸, communione anathematis poluit, ac perdidit⁹; Saul regni infulis nudauit; Giezi¹⁰ prophetiae meritis priuauit, ac perpetua leprae peste cum suo semine fedauit¹¹; Iudam Scariothen de apostolatus gloria deposuit; Annaniam et Saphiram, de quibus praediximus, monachorum collegio indignos etiam¹² corporis morte multauit; et, ut ad superiora ueniamus, haec angelos a caelo deiecit; et protoplastos a Paradiso perpetuae uoluptatis expulit. Et si nosse uis, hic est ille triceps inferorum canis, cui fabulae Cerberi nomen indiderunt¹³, a cuius rabidis dentibus nos prohibens Iohannes apostolus ait: ‘Carissimi, nolite diligere mundum, neque ea quae in mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est caritas Patris in eo. Quoniam omne quod in mundo est, concupiscentia carnis est, et

¹ uiam inc. M. ² potuisse M. ³ et om. H¹. ⁴ illis perm. M. ⁵ esse om. H. ⁶ et om. M. ⁷ balaam om. H.

⁸ M omits filium charmi, but H reads acharmi which seems to point to this as the original reading, cf. Ios. vii. 18. ⁹ perd. ac pol. M.

¹⁰ iezi H; gyezi M. ¹¹ fed. c. s. sem. M. ¹² etiam om. H.

¹³ imponunt M.

I Ioh. ii. 15, 16.

concupiscentia oculorum, et superbia uitae¹, quae non est ex Patre, sed ex mundo est.' Haec contra uirus auaritiae breuiter sunt dicta. Ceterum si de ebrietate, commessatione, luxuria, et ceteris huiusmodi contagionibus pari ratione tractare² uoluerimus, epistolae modus in immensum extenderetur.

cf. Ioh.
xxi. 17.
f. 97 a.

Gratia te summi Pastoris ad pastionem ouium suarum salutiferam perpetuo conseruet incolumem, dilectissime in Christo antistes³. Scripta Nonas Nouembris, indictione tertia⁴.

Valedic-
tion.

¹ carnis M.
date is not in M.

² retractare M.

³ Amen adds M.

⁴ This

ADDITIONAL CRITICAL NOTES.

The object of these additional Critical Notes is mainly to illustrate the peculiarities and mutual relationships of some of the later MSS.¹

p. 5. Note 4. I have found no other MS. which has this peculiar reading of C.

p. 6. bottom line, 'gratiam,' here O₇ begins.

p. 7. Note 2. glestigéi O₇.

p. 8. Note. 2. This note should be supplemented by the fuller and more exact statement in note ¹, p. 360. After 'studuimus' O₁₅ adds: 'tempore pro Domino sanctum ē fuderunt. Explicit Prefacio.'

p. 12. l. 25. 'Hibernia,' ¶ R₂.

p. 14. l. 3. 'legiones tres uel xii' D*; 'legiones sex uel duodecim' O₁². O₂. O₁₁. O₁₉. Ar². 'vi uel xii' W.

— Notes 1, 10. The confusion between 'hiberna' and 'hibernia' pervades a large number of MSS.

— l. 23. 'Interea,' ¶ O₁₈.

p. 15. l. 22. 'Ab eodem,' ¶ O₁₈.

p. 16. l. 24. 'non muro, &c.,' 'murus Pictorum' O₂₀², on margin.

p. 17. l. 27. 'Interea,' ¶ O₁₈. O₂₀. On margin of H₁: 'Passio Sci. Albani martiris,' with the alternative reading 'igitur' for 'interea,' and three lections marked in margin ending p. 19, l. 19 'cognosce.'

p. 18. l. 3. 'Denique,' ¶ D*.

— l. 8. 'in ea tempestate' O₁₈. For 'siquidem . . . est,' O₁ reads: 'Regnante in tempore illo Maximiniano Herculo in Britannia, passus est sub eo eiusdem insulae incola.' The object of all these changes is to make the passage more suitable for public reading; and this explanation should be borne in mind in all similar cases.

¹ By the paragraph mark ¶ is meant that a new chapter begins at that point in the MS. in question. By D* is meant the Durham group of MSS.; and by W* the Winchester group.

- p. 18. l. 13. Eight lections marked in R_1 .
 — l. 21. 'Cumque,' ¶ A_2 .
 p. 21. l. 4. 'obsequia' D^* .
 — l. 27. 'ubi postea,' ¶ W^* .
 p. 22. l. 5. No break in R_2 .
 p. 24. l. 15. 'gramine uel grandine'' O_{17} ; 'grandine uel gramine'' O_{11} .
 — l. 20. 'maioris' for 'minoris' O_9 .
 p. 25. l. 5. 'Fracta est,' ¶ D^* . O_2 , O_{19} ; in W 'Fracta' has a red initial, but that is all.
 — l. 14. 'possidebant Picti et Scoti' O_{20}^1 .
 — l. 15. No break in W^* .
 — l. 29. 'Uerum priores,' ¶ S .
 p. 28. ll. 23, 27. 'Boetius, Boetio' O_1^2 . O_7 . H_3 . Ar .
 p. 29. l. 6. 'Quin et,' ¶ AS .
 — l. 12. No break in W . O_2 . There is in O_{19} .
 p. 31. l. 7. 'classis prolixior' 'i. xl. nauium' O_6^2 . O_{17}^2 . S^2 .
 So O_{11} in text.
 p. 33. l. 4. No break in D^* .
 — l. 7. 'At' *om.* D^* .
 — l. 13. 'Utebantur,' ¶ D^* .
 — l. 22. 'Sed haec,' ¶ A_5 .
 p. 34. l. 14. 'denique' for 'diemque' D^* .
 p. 35. l. 4. 'Interea,' ¶ O_{18} . R_2 .
 — l. 22. 'pares' for 'partes' O_7 . H_3 . Ar ., and probably O_1^2 .
 p. 36. l. 3. No break in W . O_1^1 ; there is in O_{19} .
 — Note 4. The reading of *Const.* is in many MSS. 'auctori Deo . . . gratias referentes' D^{2*} ; 'gratias agentes' W^{3*} .
 p. 38. Note 3. 'contempto' is the reading of many MSS.
 — Note 4. 'castrorum' O_5^2 . O_6^1 . O_{15} .
 p. 39. Note 5. 'uisibilibus' A_1 . R_1^1 . O_8 .
 — l. 27. 'restituit. Remansit autem in insula gens utraque, hostes et ciues, Angli et Britones, quorum Angli pro regno, Britones pro uita certabant' O_1^2 . O_{5-7} . O_{11-12} . O_{14-15} . O_{17} . [Ca_1 .] H_3 . Ar . S^2 .
 p. 42. l. 10. 'Hic incipit ad legendum in refectorio de Sco. Augustino Anglorum Apostolo' O_6 . 'Ab hoc loco debet legi in festiuitate Sci. Augustini Anglorum apostoli, usque ad capitulum quartum secundi libri, quod sic incipit: Successit Augustino, &c.' A_2 . Vita Sci. Augustini episcopi Anglorum O_3^2 . In O_1 . H_3 eight lections are marked on the margins of cc. 23. 25. 26.
 p. 43. l. 5. 'Gregorius,' ¶ H_1 . R_2 . O_{18} . O_{20} . Very often in O_{18} . O_{20} . R_2 . and occasionally in H_1 a new chapter is apparently made at the beginning of a document.
 p. 44. l. 30. 'Erat eo,' ¶ AS .

- p. 45. l. 11. 'in regnum meum' for 'huc' O₁². O₅₋₇. H₃. Ar.
 — l. 18. 'Dedit,' ¶ A₃.
 — l. 22. 'ciuitati Dorobernensi' O₁². O₅₋₇. H₃.
 p. 47. l. 22. 'plures et non pauci' O₁². O₅₋₇. O₁₄. H₃.
 p. 48. l. 1. No break in D*.
 p. 49. l. 18. 'Cur cum una' O₁². O₅₋₇. O₁₅. H₃. Ar.
 p. 52. l. 10. 'de Galliis episcopi ordinantur, alii episcopi ueniunt' O₃. A₂.
 p. 56. l. 2. 'quoddam' for 'quidem' O₁². H₃. O₇.
 p. 58. l. 4. 'portat arbor' O₆₋₇. O₁₄. O₁₈. A₂. H₃.
 — l. 28. 'amor optandi' A₁²; 'optande' O₅. O₉. O₁₆. H₂; 'hortandis' O₁₈; 'oriende' O₄. O₁₀; 'creandi' A₂; 'creande' O₃. O₈. O₂₀; 'procreande' O₁². O₆₋₇. H₃. Ar.
 p. 59. ll. 28, 29. 'quod tamen . . . eodem.' On the margin O₁² has 'aliter: Quod tunc specialiter illum populum spiritualiter autem intelligens sub eodem.' So exactly H₃. O₁₂. In O₆ both readings occur in the text, the latter coming first; but it is cancelled by having the word 'uacat' written against it.
 p. 60. ll. 22-24. 'qua in re . . . cum se.' On the margin O₁² has 'uel: qua in re una sibi ostenditur ipsa mens rea non tunc uel suo iudicio libera cum se.' So O₁₂. O₁₄. O₁₇.
 p. 61. Note 4. O₁³ has: 'aliter: si mens est in suggestione peccati.'
 p. 62. Note 4. In later MSS. these symbols have given rise to endless confusion.
 p. 63. ll. 3-7. No break in W. O₂. In O₁₉ the words 'hucusque . . . Augustini' are made a rubric at the end of c. 27, and c. 28 begins: 'epistulam uero.' A₁ begins c. 28 with 'Reuerentissimo.'
 — l. 17. 'Reuerentissimo,' ¶ 29. A₁.
 p. 66. l. 5. 'Augustarum' for 'Iuliarum' O₄. O₁₀.
 p. 67. l. 17. No break in W. O₂; there is in O₁₉.
 p. 71. l. 7. 'hoc pretermisso ubi signum crucis inueneris in quarto folio lege.' Rubric in O₃. This is a direction to omit i. 34, and ii. 1, and to continue with ii. 2; the object being to form a continuous life of Augustine; see the additional notes to pp. 42, 82, 86.
 p. 73. l. 2. This is headed in O₁₉: 'Lectiones quedam de uita uel obitu beati Gregorii pape, edite a uenerabili Beda presbitero.'
 — l. 21. 'Erat,' from here eight lections are marked in A₁.
 p. 74. l. 16. 'Denique,' ¶ W*. O₁₄.
 p. 75. l. 23. 'apocrisiarius' 'i. responsalis' O₆². O₁₇; in text O₁₁; 'siue responsarialis' O₁²; responsalis O₁² on margin.
 p. 76. l. 28. 'Primam,' ¶ W*. O₁₁.

- p. 79. l. 1. 'Rexit,' ¶ W. O₂. O₁₄. (not O₁₉).
 — Note 4. After 'margin' add: 'so A₁. O₃₋₄. O₁₁. O₁₄. O₁₈₋₁₉. O₂₀. H₃. Ar.' After 'here' add: 'so S. [Cas₂].'
 p. 80. l. 10. 'frontis perspicue' for 'frontispicii' H₃; 'frontis conspicui' Ar; 'frontis speciei' O₁, 'speciei' by O₁² on erasure.
 p. 81. l. 4. 'Haec,' ¶ W. O₂. In O₁₉ there is a large initial to 'Haec,' but a still larger one to 'Interea.'
 p. 82. l. 11. Here in O₃ is the cross referred to in the additional note to p. 71.
 — l. 13. 'maxime' written over 'proximae' by O₁². In O₇. H₃. Ar. both are in the text. Ar. has subpunctuated 'maxime.'
 — l. 19. 'Quod,' ¶ W. O₂. not O₁₉.
 p. 85. Note 1. 'ablata' O₂¹. O₃. 'allata' D*. O₁₉.
 p. 86. l. 1. 'Defunctus,' ¶ R₂.
 — l. 15. 'Hic,' ¶ R₂.
 — l. 22. 'Explicit uita Augustini' O₃². 'Usque huc legitur in refectorio de S. Augustino Anglorum apostolo' O₆². See additional notes to pp. 42, 71, 82.
 p. 88. l. 13. 'His,' ¶ O₁₈.
 — l. 18. 'anno,' ¶ R₂.
 p. 90. l. 4. 'Defunctus,' ¶ R₂.
 p. 91. l. 24. 'sacrosancta lauacri' O₁₄. O₁₉; '-ti lauacri' W². O₂².
 p. 92. l. 3. 'Sed,' O₁₉ begins c. 6 here.
 — l. 11. No break in W*. R₂.
 p. 93. bottom line. 'post quem,' D* begin c. 7 here.
 p. 94. Note 2. 'episcopum' D*. O₂. O₁₈. O₁₉.
 p. 95. l. 9. No break in R₂.
 p. 97. l. 7. 'Legenda S. Paulini patris nostri' H₃² margin.
 p. 98. l. 17. 'Ordinatus,' ¶ R₂. Rubric on margin of A₂: 'De ordinatione Paulini,' with three lections marked from here to the end of the chapter.
 — l. 33. 'Anno,' ¶ O₂² (?).
 p. 100. l. 1. 'Quo,' ¶ O₁₉.
 — l. 17. No break in W*. R₂.
 p. 104. l. 6. No break in O₂¹. R₂.
 — Note 8, and p. 106. Note 3. 'conuersione' is the reading of many MSS.
 p. 106. l. 28. No break in O₂. R₂.
 p. 107. l. 17. 'Cum,' ¶ R₂. O₂₀ (?).
 p. 110. l. 14. 'nuntiis 'Redualdus rex'' O₁². So in text, O₇. H₃. Ar. 'redauualdus' O₂¹. O₁₁.
 — l. 24. 'Cum,' ¶ O₂₀ (?).
 p. 111. l. 8. No break in R₂.

- p. 111. l. 17. 'Habito,' ¶ R₂.
- p. 112. l. 5. 'Talis,' 'nota puleram comparationem de breuitate uite' O₁² on margin.
- p. 113. Note 2. 'dorobernensionem' O₁². O₇. H₃. Ar.
- p. 117. l. 27. 'Nota de statura Sci. Paulini' A₂² on margin.
- p. 118. l. 22. No break in W. O₂. (There is in O₁₉.)
- p. 120. l. 10. 'inter igitur' O₂. O₁₉; 'igitur' on margin, W.
- p. 122. l. 3. 'Data,' from here to the end of the chapter is omitted in O₇. H₃. Ar¹.
- p. 124. l. 12. No break in W. O₂¹; there is in O₁₉.
- p. 127. l. 2. 'Incipiunt actus beati Oswaldi Regis' O₃². 'Hic incipit passio Sci. Oswaldi 'regis' [et] martiris' O₅². 'De Seo. Oswaldo rege et martyre' O₇². Cf. additional note to p. 154, l. 2.
- p. 127. l. 6. 'Deirorum,' 'deybyr hec prouincia etiam nunc dicitur' O₇², in a fifteenth century hand.
- l. 20. 'Qui,' ¶ O₂.
- p. 128. l. 7. 'stragica' O₂¹. O₃. D¹.
- Note 6. After 'text of C,' add: 'and many other MSS.'
- p. 130. Note 5. After 'p. 131,' add: 'several MSS. begin c. 2 at this point; others make it begin at 'Quidam' in the following line.
- p. 134. Note 3. 'de Armahc' A₅; while Bu², writes 'Ar-mach' on margin.
- p. 135. Note 4. add: D*.
- p. 136. Note 5. 'Fertur' O₂ (with illuminated capital). W. O₁₉; 'fecerunt' O₁₈, O₂₀¹.
- p. 138. l. 10. 'Denique,' ¶ R₂.
- p. 139. l. 9. In A₂ the beginning of the chapter runs thus: 'In illo tempore, hoc est anno dominice incarnationis dcxxxiv, qui est xxx^{mus} nonus annus ex quo beatus Augustinus beati pape Gregorii discipulus Britanniam perueniens uerbum Dei genti Anglorum predicauit, eo ipso anno gens, &c.'
- p. 140. l. 7. 'Defuncto,' ¶ A₁.
- p. 143. l. 6. 'Inminente,' ¶ R₂.
- p. 144. l. 28. 'utque,' O₁¹ makes a new capitulum begin here; so O₆, inserting 'fuerint' after 'facta'; O₁₇. O₁₁ read 'facta fuerint,' H₃ Ar. read 'facta sint,' but do not divide the capitulum.
- p. 144. l. 30. Eight lections are marked in the margin of A₁. In O₄ four lections are marked on the margin of this chapter, and four more on the margin of cc. 12, 13, down to 'credidimus,' p. 152, l. 22.
- p. 145. l. 29. 'Non,' ¶ R₂. O₃.
- p. 148. l. 2. 'Factum,' R₂ begins c. 11 here.

p. 148. l. 6. Eight lections are marked in the margin of O_2 , ending 'apparuerunt' (sic), p. 150, l. 21.

p. 149. l. 3. 'Denique,' ¶ R_2 .

p. 150. l. 26. No break in $W. O_2$; there is in O_{19} .

p. 152. l. 8. 'Nec.' The chapter begins here in $M.B.N. H_1. O_5. O_{14}. O_{18}. O_{20}. A_1. AS.$

— Note 5. add: $R_2. O_{17}. O_{19}. A_2. Ar. S.$

p. 154. l. 2. 'Expliciunt actus Sci. Oswaldi.' O_3^2 , cf. additional note to p. 127, l. 2.

— l. 7. 'Translato.' Here on the margin is the note by O_3^2 : 'Est in sequenti libro scriptum qualiter natalicius dies Sci. Osualdi diuinitus est ostensus, et celebrari praeceptus est, signo tali praescripto ✠, suo quidem loco pro temporum accidentiis ibi descriptus, sed hic ubi finis ac miracula eius contexta sunt recensendus'; i. e. iv. 14 is to be added here to complete the account of Oswald's miracles. See additional note to p. 233.

— l. 10. After 'tenuit' O_1^2 adds on margin: 'regnante Domino nostro Iesu Christo qui cum Patre, &c. Amen. Explicit passio Sci. Oswaldi regis et martiris.'

p. 154. l. 25. 'Habuit,' ¶ O_2 (?).

p. 155. l. 29. 'Erat,' ¶ R_2 .

p. 157. l. 24. 'Presbyter,' R_2 begins the chapter here.

p. 158. l. 30. 'Nam,' R_2 begins the chapter here.

p. 159. l. 23. No break in R_2 .

p. 160. l. 18. 'Contigit,' ¶ R_2 .

p. 162. l. 21. 'scolam.' Here in O_7 in a seventeenth cent. hand: 'Grantebrig schola a Sigberto Rege.'

p. 163. l. 24. Eight lections are marked here in O_1 , ending at 'ultimum,' p. 168, l. 14.

p. 168. Note 14. add: O_{18} .

p. 170. Note 7. add: 'and several MSS.'

p. 171. l. 16. R_2 makes the new chapter begin 'factum est eo tempore.'

p. 181. l. 1. No break in R_2 .

p. 181. Note 2. add: 'so $R_2. Ar. O_{20}$ (?).'

p. 182. l. 19. 'obseruantia one' O_{11} (which must have been copied from some MS. which had 'obseruantia' with 'one' (i. e. obseruatione) written above as a correction. (This is not O_{17} .)

p. 183. l. 7. 'Uenerat,' ¶ O_3 (?).

p. 186. ll. 6, 7. 'ad uesperam . . . mensis' *om.* O_1^1 ; O_1^2 inserts 'usque . . . mensis' on margin, dropping one 'ad uesperam,' and this is the reading of the text of $O_7. H_3. Ar.$

p. 189. l. 4. 'rege eleuatis in celum manibus' $O_1^2. O_{14}^2. O_6-7. O_{11}. O_{17}. H_3. Ar.$

- p. 189. Note 2. add: 'and many other MSS.'
- p. 194. l. 7. 'septimana' for 'die' O₁². O₆₋₇. O₁₄. O₁₇. O₁₁. ; 'uel septimana' O₂² on margin.
- l. 19. 'De Sco. Wilfrido primo Riponensi' O₂₀².
- p. 196. l. 21. 'Domino,' ¶ H₁. R₂. O₂₀. A₄.
- p. 199. l. 7. No break in R₂.
- p. 202. Note 2. Add: 'in W the first letter has been tampered with; O₂. O₁₉. (derivatives of W) have: "Oiridano;" "Viridiano" O₁₂.'
- p. 204. Note 5. After 'text of B,' add: 'so A₂. [Ca₄]. A₁¹.'
- p. 205. l. 4. 'expugnauerunt' for 'petierunt' O₁². O₆₋₇. O₁₁. O₁₇. H₃. Ar. ; 'uel exp.' O₁₄².
- p. 208. l. 16. 'Qui,' ¶ R₂.
- p. 212. l. 10. 'Denique,' ¶ R₂. O₁₈.
- p. 213. l. 28. 'addicta' O₁. O₆₋₇. O₁₁. H₃. Ar. ; 'addicta' O₁₄ ; 'uel addicta' O₁₇.
- p. 214. l. 15. 'anno aetatis,' O₁¹ seems to have begun the new chapter here.
- l. 30. 'In nomine,' ¶ O₇. R₂. A₄. Ar. [Ca₄].
- p. 217. l. 18. 'Diuina,' ¶ O₁₈.
- p. 218. l. 1. No break in R₂.
- ll. 8-10. In W the words 'Sexuulfum . . . Gyruiorum' are inserted after 'finiuit,' l. 13. In O₁ these same words are written on an erasure.
- p. 219. l. 10. 'Bertinensi' for 'Bericinensi' O₁₀.
- l. 16. 'Cum,' ¶ R₂ (as well as at 'In hoc').
- l. 29. 'Cum enim.' Three lections marked in O₂, from here to the end of c. 9.
- p. 221. l. 7. 'Item,' ¶ O₁₉.
- l. 27. No break in R₂.
- l. 30. Eight lections marked in R₁.
- p. 222. l. 8. 'prouisione' *om.* D*, of which P² inserts 'castigatione.'
- l. 11. 'Haec,' ¶ R₂.
- l. 30. 'In eodem,' ¶ O₂₀. R₂.
- p. 223. l. 10. 'Cum,' ¶ AS.
- p. 224. l. 5. No break in R₂.
- l. 23. 'Erat,' ¶ R₂.
- p. 225. l. 13. No break in O₉.
- l. 26. 'anno tricesimo' for 'annos triginta' D*.
- p. 227. l. 19. No break in R₂.
- p. 228. l. 7. 'Annò,' ¶ H₁₋₂. A₁. R₂. Ar.
- l. 27. 'Anno,' ¶ O₃₋₄. O₈₋₁₀. O₁₈. H₂. R₁₋₂. A₂. Ar. S. AS.
- O₂(?). D. has a small capital partially rubricated.

p. 230. Note 1. After 'nequiuerit' R_2 adds further: 'et cum natalicius beati Oswaldi primo sit celebratus.'

p. 231. l. 1. 'Erat,' ¶ [Ca.₃].

p. 232. l. 30. Eight lections are marked in the margin of this chapter in O_2 .

p. 233. l. 6. Here in O_3 is the cross referred to in the additional note to p. 154. l. 7; and on the top margin: 'Incipit qualiter natalicius eiusdem Sci. Oswaldi dies diuinitus celebrari mandatus [est];' while the words 'Eodem . . . prouincia' have been altered by O_3^2 into: 'eo tempore quo prouincia Australium Saxonum,' in order to fit the passage for reading.

— l. 4 from bottom. After Bu_2 . add: D. A_5 .

p. 234. l. 14. 'Praeclari,' ¶ (*apparently*) O_4 . O_{10} . O_{18} . R_1 . [He.]

p. 236. l. 6. 'Explicit dies natalicius Sci. Oswaldi diuinitus celebrari mandatus' O_3^2 .

— l. 26. No break in H_1 . O_9 .

p. 239. l. 5. 'In nomine,' ¶ O_7 . R_2 . Ar. [Ca.₄].

p. 240. l. 27. No break in O_9 .

p. 243. l. 2. 'cuius' D^* (not A_5) make the capitulum of the next chapter begin here.

— l. 4. Three lections marked here in O_1 , ending at 'monitis' p. 244, line 5.

p. 247. l. 1. No break in R_2 . S.

— l. 6. 'et ideo . . . Christi' *om.* O_{20} . Ar¹. Smith, Hussey, Stevenson, Moberly. The omission is merely due to homoio-teleuton.

— l. 10. 'Alma,' ¶ A_1 .

p. 249. l. 20. No break in A_4 .

— l. 28. 'eius' 's. Ecgfridi regis', gloss D^2 ; it is in the text of O_{16} .

p. 252. Note 1. After 'N.' add: ' W^1 . D^1 '; 'quia liquidam' O_1^2 . O_6-7 . O_{17} . O_{11} . Ar; 'qua aliquando' A_4 .'

— l. 16. 'Hic incipit uita See. Hilde uirginis et abbatisse' O_5^2 .

p. 253. l. 20. 'Heiu.' In D. a fifteenth cent. hand writes above 'Bega,' and adds in margin: 'erat Sta. Bega anglice Seynt Bee, qui locus iam est cella monasterii Stae. Marie Ebor.'

p. 255. l. 6. 'Osric,' 'fundator monasterii Glouernis sub Ethelredo Rege' R_1^2 .

p. 256. l. 25. 'vii^o ergo,' ¶ R_2 .

p. 258. Note 3. add: ' O_1^1 joins it on to the capitulum of the preceding chapter.'

p. 259. Note 1. I have found no other MS. which repeats this error of C.

p. 262. Note 2. add: 'hine seolfne segniende' AS., *i.e.* 'signando or signans se.'

— l. 21. No break in H₁.

p. 268. l. 22. Eight lections marked in H₃, from here to 'commendabat,' p. 273, l. 30.

p. 269. l. 10. Eight lections begin here in O₄, and end at 'tenebat,' p. 273, l. 5. For this purpose 'Vir Domini Cutbertus' is substituted on the margin for 'qui.'

p. 272. Note 1. add: 'R₂ makes a new chapter, but no fresh capitulum.'

p. 274. l. 1. No break in A₁. A₄.

— l. 4. Nine lections marked in O₁, from here to the end of the next chapter.

p. 275. l. 22. 'Obiit,' ¶ O₂₀ (?).

p. 277. Note 7. add: D*.

p. 280. l. 21. 'iussus fuerat' O₁². O₆₋₇. O₁₁₋₁₂. O₁₇. O₂₀. H₃. Ar; 'iusserat' W*.

p. 282. ll. 3, 4. 'undique uersum, 'i. ex omni parte'' O₁₇; 'undique ex omni parte uersum' O₁₁.

— l. 30. From here to the end of c. 4, eight lections marked in D. In S. there is an alternative beginning with the same object: 'Principio regni Alfridi regis Iohannes, &c.,' and the rubric 'De Sco. Iohanne archiepiscopo.'

p. 283. l. 14. 'Cumque,' ¶ R₂.

p. 284. l. 10. From 'dicenda' to the end of c. 5, is omitted here in S, and added at the end of the book.

p. 285. l. 10. 'Guetadun, 'uel Wetandun'' O₁₄.

p. 292. l. 10. In O₁₀ the rubric of the chapter in the text, (not in the Capitula) has: 'Ut Cadwaladrus rex Britonum et Occidentalium, &c.'

p. 293. l. 31. 'Hic,' ¶ O₇.

p. 294. l. 2. 'anno . . . quarto' *om.* A₂. O₃; 'anno eius cons.' O₄. O₁₀. O₁₈; 'anno cons. eius' O₆. O₁₇. O₁₁; 'an. et consulatus sui' O₁²; 'an. et cons.' O₁¹; 'ante et Constantio' O₇. H₃. Ar. (wrongly expanding the contractions of O₁¹); 'anno et consulatus eius' O₂.

p. 295. l. 18. 'Successit,' ¶ O₇. O₁₀ (?) O₂₀ (?).

p. 296. Note 2. add: 'It runs thus: Anno dominice incarnationis propemodum DCXCII uenerabilis quidam Christi sacerdos de natione Anglorum, uocabulo Egberhetus, qui in Hibernia insula pro adipiscenda in celis patria peregrinam ducebat uitam, proposuit animo plurimis prodesse; id est inito &c.'

p. 297. l. 4. 'Cum,' ¶ R₂.

p. 298. l. 2. 'alicui' for 'cui' O_1^2 . O_{6-7} . O_{11} . O_{17} . H_3 . A_2 ; 'cuiquam' O_{20} .

p. 299. l. 15. 'Horum,' ¶ AS.

p. 300. l. 28. 'Nam,' ¶ R_2 .

p. 301. l. 17. No break in R_2 .

p. 303, bottom line. 'Erat,' ¶ R_2 .

p. 304. l. 28. 'Lucidus,' ¶ R_2 . Lections are marked here in the margin of O_6 .

p. 305. l. 32. 'At,' ¶ W. O_2 ; not O_{19} .

p. 306. Note 3. add: MHB and Giles however have 'micantis.'

p. 307. l. 8. 'cumque,' ¶ R_2 .

p. 309. l. 16. 'Haec,' ¶ W. O_2 ; not O_{19} .

— l. 21. 'Denique,' ¶ R_2 .

p. 312. l. 3. 'iuxta' for 'circa' O_1^2 . O_{6-7} . H_3 . Ar; 'uel iuxta' O_{14} .

— l. 27. 'inrepunt mea uiscera et' O_1^2 (on margin) O_{14}^2 (above the line) in text, O_{6-7} . O_{17} . O_{11} . Ar.

p. 314. l. 9. 'quod solent dicere, &c.;' 'dictum crudelissimum' O_{18}^2 .

p. 317. l. 7. No break in H_1 .

— l. 12. 'Bethleem,' R_2 begins the chapter here.

p. 318. l. 22. No break in H_1 .

p. 322. l. 26. 'cum esset Wilfridus' O_1^2 , for the purpose of lections, of which there are eight.

p. 325. l. 1. 'Brunhild' for 'Baldhild' O_3 . A_2 ; 'Brunchild' O_{18} ; 'Brunichildis' O_2^2 . S; 'uel Brunichildis' O_{14} margin; 'namque Brunichildis Baltildis regina' O_6 .

p. 328. l. 18. 'ad' om. D*.

p. 329. l. 9. 'Adstitit,' New rubric in S: 'qualis uisio apparuit beato Wilfrido.'

p. 330. l. 23. 'cauit,' above this in O_1^1 and O_5 is written 'defendit uel docuit.'

p. 332. l. 12. 'didicit.' Here ends O_{15} imperfectly.

p. 333. l. 14. 'Domino,' ¶ H_1 . R_2 .

p. 335. l. 31. After 'initium' O_1 inserts 'extendit uel expendit uel prolongat,' no doubt originally a gloss on 'prorogat.' So O_3 ; while in R_1 there is an erasure of nearly a line at this point; 'extendit et prorogat' O_8 ; 'prerogat' O_{19} ; 'porrigat' many MSS.

p. 341, bottom line. 'Uerum,' ¶ O_{18} . S.

p. 342. l. 30. 'regni.' Here ends O_7 imperfectly.

p. 343. l. 21. 'frontis specie' O_1^2 . O_6 . O_{11} . O_{17} . Ar².

p. 345. l. 22. 'Haec,' ¶ O_{20} . Ar.

p. 346. Note 2. add: 'rihtwisnesse' AS.

p. 349. l. 4. 'Anno,' ¶ A₁. A₄. R₂. O₂₀.

— l. 28. 'Anno,' ¶ A₁. A₄. R₂. O₂₀. AS.

p. 352. l. 1. Here O₂₀² has the note 'Anno gratie DCCXXXII Beda migrauit ad Dominum die Ascensionis;' but the 'II' is on an erasure, and the original reading was 'V.'

— l. 21. 'Anno CCLXXXVI Scus. Albanus passus est' O₁².

— l. 26. 'Scottos, i. Hybernienses' O₂₀².

p. 353. l. 9. 'Scottia i. Hybernia' O₂₀².

p. 356. line 3 from bottom. After 'They' add: (*i. e.* H₃ and Ar).

— Note 16. After W add: D.

p. 357. l. 26. 'In,' ¶ O₆.

p. 358. ll. 6-17. 'In Isaiam . . . canticorum' *om.* O₁₂ (homoioteleuton).

INDEX NOMINUM ET LOCORUM.

NOTE.—By a small Roman numeral followed by an Arabic numeral is indicated the Book and Chapter of the 'Historia Ecclesiastica.'

The letter C. refers to the Continuatio Baedae, which is cited by Annals.

The abbreviations Hab. and Haa. indicate respectively the Historia Abbatum auctore Baeda, and the Historia Abbatum auctore Anonymo : while by Ee. is meant the Epistola ad Egbertum. The last three are cited by sections. Whenever a Chapter or Section exceeds a page in length, a reference to the page or pages is given in addition.

Aaron, v. 21, p. 334 ; Haa. §§ 6, 39 ; Ee. § 7, p. 411.

Aaron, a citizen of Caerleon on Usk, i. 7, pp. 21, 22.

Abraham, v. 17, p. 319.

Acca, bishop of Hexham, iii. 13, p. 152 ; iv. 14, p. 233 ; v. 19, pp. 328, 329 ; v. 20, pp. 331, 332 ; v. 23, p. 351 ; C. 731 ; Hab. § 20.

Acha, sister of Edwin, iii. 6, p. 139.

Achan, filius Charmi, Ee. § 17, p. 422.

Adam, i. 27, p. 61 ; ii. 19, p. 124 ; v. 17, p. 319 (cf. Ee. § 17, p. 422).

Adamnan, a monk of Coldingham, iv. 25, pp. 263-266.

Adamnan, abbot of Iona, v. 15, pp. 315-317 ; v. 21, pp. 344, 345.

Ad Baruae, id est Ad Nemus, ? Barrow, Lincs., iv. 3, p. 207 ; iv. 6, p. 218.

Ad Candidam Casam, Whitern, iii. 4, p. 133 ; v. 23, p. 351.

Ad Caprae Caput, Gateshead, iii. 21, p. 170.

Adda, presbyter, iii. 21, p. 170.

Addi, a gesith, v. 5, p. 288.

Ad Gefrin, Yeverin, Northumberland, ii. 14, p. 115.

Ad Lapidem, ? Stoneham, Hants, iv. 16, p. 239.

Ad Murum, ? Walton, or Wal-bottle, Northumberland, iii. 21, p. 170 ; iii. 22, p. 172.

Ad Nemus, v. Ad Baruae.

Adrianus, v. Hadrianus.

Ad Tuifyrði, ? Alnemouth, iv. 28, p. 272.

Ad Uillam Sambuce, ? Camboise, or Sandoe, Northumberland. Hab. § 15, p. 380.

Adulualdus, v. Eadbald.

Æanfled, Aeanfled, v. Eanfled.

Aebba, abbess of Coldingham, iv. 19, p. 243 ; iv. 25, pp. 264, 265.

Aebbercurnig, Abercorn, i. 12, p. 26 ; iv. 26, p. 267.

Aecci, bishop of part of the East Angles, iv. 5, p. 217.

Aedan, king of the Scots in Britain, i. 34.

Aedan, Aidan, bishop of Lindisfarne, iii. 3, pp. 131, 132 ; iii. 5, pp. 135-137 (cf. iii. 6, p. 138) ; iii. 14, pp. 156, 157 ; iii. 15, 16 ; iii. 17, pp. 159-161 ; iii. 25, pp. 181, 182 ; iii. 26, pp. 189, 190 ; iii. 28, p. 195 ; iv. 23, p. 253 ; iv. 27, p. 270 ; v. 22, p. 347 ; v. 24, p. 354.

Aeddi, 'cognomento Stephanus,' iv. 2, p. 205.

- Aedgils**, presbyter et monachus, iv. 25, pp. 265, 266.
- Aedilbald**, king of the Mercians, v. 23, p. 350; v. 24, p. 356; C. 740, 750, 757.
- Aedilberet**, king of Kent, i. 25, pp. 44-46; i. 26, p. 47; i. 32, p. 67; i. 33; ii. 2, p. 81; ii. 3, pp. 85, 86; ii. 4, p. 88; ii. 5, pp. 89, 90; iii. 14, p. 154; v. 24, p. 353.
- Aedilberet**, king of Kent, v. 23, p. 348.
- Aedilberg**, daughter of Ethelbert, and wife of Edwin, ii. 9, pp. 97-99; ii. 11, p. 104; ii. 20, pp. 125, 126.
- Aedilberg**, daughter of Anna of East Anglia, and abbess of Faremoutier-en-Brie, iii. 8, pp. 142, 144.
- Aedilburga**, sister of Earconwald, abbess of Barking, iv. 6, pp. 218, 219; iv. 7, pp. 219, 220; iv. 9, pp. 221-224; iv. 10, p. 224; iv. 11, p. 225.
- Aedilfrid**, king of the Northumbrians, i. 34; ii. 2, p. 84; ii. 12, pp. 107, 108, 110; iii. 1, p. 127.
- Aedilheri**, king of the East Angles, iii. 24, p. 178.
- Aedilhild**, abbess, iii. 11, pp. 149, 150.
- Aedilhun**, son of Edwin, ii. 14, p. 114.
- Aedilred**, king of the Mercians, iii. 11, p. 148; iv. 12, p. 228; iv. 17, p. 239; iv. 21; iv. 22, p. 250; iv. 23, p. 255; v. 13, p. 311; v. 19, pp. 322, 327, 329; v. 24, pp. 354-356.
- Aedilthryd**, daughter of Edwin, ii. 14, p. 114.
- Aedilthryd**, daughter of Anna of East Anglia, abbess of Ely, iv. 3, pp. 207, 208; iv. 19, pp. 243-246; iv. 20, pp. 247, 248; iv. 22, p. 251.
- Aedilualch**, king of the South Saxons, iv. 13, pp. 230, 232; iv. 15.
- Aediluald**, king of the East Angles, iii. 22, p. 174.
- Aediluini**, **Ediluini**, bishop of Lindsey, iii. 11, p. 149; iii. 27, p. 192; iv. 12, p. 229.
- Aeduini**, king of the Northumbrians, ii. 5, p. 89; ii. 9, pp. 97-100; ii. 10, p. 100; ii. 11, pp. 104, 105; ii. 12, pp. 106-110; ii. 13, pp. 111-113; ii. 14, pp. 113-115; ii. 15, p. 115; ii. 16, pp. 117, 118; ii. 17, p. 118; ii. 18, p. 120; ii. 20, pp. 124-126; iii. 1, p. 127; iii. 6, p. 139; iii. 14, p. 154; iii. 15, p. 157; iii. 24, p. 179; iv. 23, p. 252; v. 24, pp. 353, 354.
- Aegyptia** seruitus, v. 21, pp. 338, 341.
- Aegyptii**, iii. 25, p. 187; v. 21, pp. 335, 339, 341.
- Aegyptus**, i. 30, p. 65; iii. 25, p. 184; iv. 24, p. 261; v. 21, pp. 334-336, 341.
- Aelbert**, abbot of Cornu Vallis, Haa. § 29.
- Aelbfled**, **Aelfled**, daughter of Oswy, abbess of Whitby, iii. 24, pp. 178, 179; iv. 26, p. 267.
- Aelfric**, iii. 1, p. 127.
- Aelfuini**, **Ælfuini**, brother of Egfrid, iv. 21; iv. 22, p. 249; v. 24, p. 355.
- Aelli**, king of the Deiri, ii. 1, p. 80.
- Aelli**, king of the South Saxons, ii. 5, p. 89.
- Ænheri**, of the Hwiccas, iv. 13, p. 230.
- Aeodbaldus**, v. Eadbald.
- Æosterwyni**, v. Eosterwyni.
- Aesica**, puer, iv. 8.
- Aetherius**, **Ætherius**, archbishop of Arles (*really* of Lyons), i. 24; i. 27, p. 48.
- Aetius**, patricius, i. 13; i. 21, p. 41.
- Aetla**, bishop of Dorchester, iv. 23, p. 254.
- Afer**, **Afir**, i. 5; iv. 1, p. 202.
- Africa**, iii. 25, p. 184; Ee. § 15.
- Agabus**, i. 3.
- Agatha**, iv. 20, p. 247.
- Agatho**, pope, iv. 18, pp. 241, 242; v. 19, pp. 326-328; Hab. § 6, p. 369; § 15, p. 380; §§ 16, 20.
- Agatho**, presbyter, iii. 25, p. 183.
- Agilberct**, bishop of the West Saxons, and of Paris, iii. 7, pp. 140, 141; iii. 25, pp. 183, 184; iii. 26, p. 189; iii. 28, p. 194;

- iv. 1, p. 203; iv. 12, p. 227; v. 19, pp. 325, 326.
Agnes, iv. 20, p. 248.
Agricola, son of Severianus, i. 17, p. 33.
Aidan, v. Aedan.
Alani, Alaricus, v. Halani, Halaricus.
Albanus, martyr, i. 7, pp. 18-21; i. 18; i. 20, p. 39.
Albinus, abbas, p. 3; Pref. pp. 6, 7; v. 20, p. 331.
Albion, i. 1, p. 9.
Alchfled, daughter of Oswy, wife of Peada, iii. 21, pp. 169, 170; iii. 24, p. 180.
Alchfrid, son of Oswy, iii. 14, p. 154; iii. 21, p. 170; iii. 24, p. 178; iii. 25, pp. 182, 183; iii. 28, p. 194; v. 19, p. 325; Hab. § 2.
Alcluith, Dumbarton, i. 1, p. 13; i. 12, p. 26.
Aldberct, bishop of part of the East Angles, v. 23, p. 350.
Aldfrid, king of the Northumbrians, iv. 26, p. 268; v. 1, p. 282; v. 2, p. 282; v. 7, p. 292; v. 12, pp. 309, 310; v. 15, pp. 315-317; v. 18, p. 320; v. 19, pp. 327, 329; v. 21, p. 344; v. 24, p. 356; Hab. § 9; § 15, p. 380; Haa. § 17; Ee. § 13.
Aldgils, king of the Frisians, v. 19, p. 326.
Aldhelm, abbot of Malmesbury, and bishop of part of the West Saxons, v. 18, pp. 320, 321.
Alduini, abbot of Partney, iii. 11, p. 149.
Alduini, bishop of Lichfield, v. 23, p. 350.
Aldulf, king of the East Angles, ii. 15, p. 116; iv. 17, p. 239; iv. 23, p. 253.
Aldulf, bishop of Rochester, v. 23, pp. 349, 350.
Alexandria, v. 15, p. 316; v. 21, pp. 337, 341.
Allectus, i. 6.
Alne fluvius, iv. 28, p. 272.
Alric, son of Witred of Kent, v. 23, p. 348.
Aluchred, king of the Northumbrians, C. 765.
Aluic, bishop of Lindsey, C. 733.
Ambrosius, Sanctus, Ee. § 5.
Ambrosius Aurelianus, i. 16.
Amfleat, Ambleteuse, i. 33.
Ananias, Ee. § 16, p. 420; § 17, p. 422.
Anastasis, church of the, v. 16, p. 317.
Anastasius, Sanctus, v. 24, p. 359.
Anatolius, iii. 3, p. 131; iii. 25, pp. 186, 187; v. 24, p. 359.
Andhun, dux of the South Saxons, iv. 15.
Andilegum, v. In And.
Andreas, apostolus, ii. 3, p. 85; iii. 14, p. 154; v. 20, p. 331; v. 23, pp. 348, 349.
Andreas, monachus, iv. 1, p. 202.
Androgis, dux of the Trinountes, i. 2, p. 14.
Angli, i. 15, p. 31; i. 22; i. 23, p. 42; i. 25, p. 45; i. 27, p. 49; i. 30, p. 65; i. 31, p. 66; i. 34; ii. 1, pp. 79, 80; ii. 9, p. 99; ii. 14, p. 114; ii. 20, p. 125; iii. 3, p. 132; iii. 4, p. 133; iii. 7, p. 139; iii. 8, p. 142; iii. 21, p. 170; iii. 27, p. 192; iii. 28, p. 195; iv. 2, p. 205; iv. 4, pp. 213, 214; iv. 16, p. 237; iv. 18, p. 242; iv. 26, p. 267; v. 9, p. 296; v. 19, p. 323; v. 21, pp. 332, 345; v. 22, p. 347; v. 23, p. 351; v. 24, pp. 352, 353; Hab. § 6, p. 369; §§ 21, 23; Haa. §§ 3, 33, 37. **Anglorum ecclesia**, i. 27, pp. 48, 49, 52; i. 29, p. 63; ii. 4, pp. 87, 88; ii. 7, p. 94; iii. 29, p. 196; iv. 1, p. 201; iv. 2, p. 204; iv. 18; p. 241. **Anglorum ecclesiae**, ii. 4, p. 88; iii. 28, p. 195; iii. 29, p. 196; iv. 1, p. 202; iv. 2, p. 205; iv. 17, p. 238; v. 8, p. 295; v. 15, p. 315; Hab. § 6, p. 369. **Anglorum gentis ecclesia**, iii. 29, p. 196. **Anglorum gens**, Pref. pp. 5, 6; i. 1, p. 9; i. 7, p. 21; i. 15, p. 30; i. 23, p. 42; i. 25, p. 46; i. 27, pp. 48, 51, 54; i. 30, p. 65; i. 32, pp. 67, 68; i. 34; ii. 1, p. 73; ii. 2, pp. 83, 84; ii. 3, p. 85; ii. 5, p. 89; iii. 3, p. 131; iii. 4, p. 133; iii. 5, p. 137; iii. 6, p. 137; iii. 27,

- p. 192; iv. 2, p. 205; iv. 4, p. 213; iv. 23, p. 253; iv. 26, p. 267; v. 7, p. 294; v. 19, pp. 324, 327; v. 21, p. 332; v. 22, p. 347; v. 23, p. 351; v. 24, pp. 353, 357; Hab. §§ 1, 5; Haa. § 27. Anglorum gentes, ii. 3, p. 85; iv. 2, p. 204. Anglorum genus, ii. 2, p. 82; ii. 20, p. 125; iv. 1, p. 201. Anglorum imperium, ii. 5, p. 89; ii. 9, p. 97; iv. 12, p. 229. Anglorum lingua, i. 1, p. 11; i. 12, p. 26; ii. 2, p. 82; ii. 16, p. 117; iii. 1, p. 128; iii. 2, p. 129; iii. 3, p. 132; iii. 6, p. 138; iii. 19, p. 164; iii. 25, p. 184; iv. 19, p. 245; v. 2, p. 284; v. 20, p. 331; Ee. § 5. Anglorum natio, ii. 2, p. 83; ii. 9, p. 97; ii. 15, p. 116; iii. 4, p. 134; iii. 21, p. 171; iii. 24, p. 179; iii. 26, p. 190; iv. 26, p. 266; v. 10, p. 299; v. 19, p. 325. Anglorum populi, i. 15, p. 31; i. 25, p. 45; ii. 5, p. 89; iv. 27, p. 269; v. 22, p. 347. Anglorum prouincia, iii. 19, p. 167; iii. 26, p. 189; iv. 4, p. 214. Anglorum prouinciae, iii. 3, p. 132. Anglorum regnum, iii. 24, p. 180; iv. 26, p. 267. Anglorum rex, i. 32, p. 67; ii. 2, p. 84; ii. 10, p. 100; ii. 12, p. 107; ii. 17, p. 119; v. 15, p. 315. Anglorum reges, iii. 1, p. 128; iii. 8, p. 142; iii. 9, p. 145; iii. 29, p. 196; v. 19, p. 327. Anglorum sermo, ii. 5, p. 90.
- Angli Mediterranei, or Middilangli**, i. 15, p. 31; iii. 21, pp. 169, 171; iii. 24, p. 179; iv. 23, p. 255; v. 24, p. 354. Anglorum Medit. episcopus, iii. 21, p. 171; iv. 12, p. 229. Angl. Med. prouincia, iii. 22, p. 172; iii. 24, p. 179; iv. 3, p. 212.
- Angli Orientales**, Pref. pp. 6, 7; i. 15, p. 31; ii. 5, p. 89; iii. 18; Haa. § 4. Anglorum Orient. episcopus, iii. 20; iv. 5, pp. 215, 217. Angl. Or. gens, iii. 22, p. 174. Angl. Or. prouincia, iii. 19, pp. 163, 167; iii. 22, p. 174; iv. 3, p. 208; iv. 5, p. 217; iv. 19, p. 246; iv. 23, p. 253; v. 23, p. 350. Angl. Or. regnum, iii. 18. Angl. Or. rex, ii. 5, p. 89; ii. 15, p. 115; iii. 7, p. 140; iii. 8, p. 142; iii. 24, p. 178; iv. 19, p. 243; iv. 23, p. 253; v. Estrangli.
- Angulus**, the original home of the Angli, i. 15, p. 31.
- Anna**, king of the East Angles, iii. 7, p. 140; iii. 8, p. 142; iii. 18; iii. 19, p. 164; iii. 22, p. 174; iii. 24, p. 178; iv. 19, p. 243.
- Antiochia**, Haa. § 6.
- Antiqui Saxones**, v. Sax. Ant.
- Antoninus Uerus, M.**, joint emperor, i. 4.
- Antonius**, v. Bassianus.
- Aquila**, iii. 25, p. 185.
- Aquileia**, i. 9.
- Aquilonares Mercii**, v. Mercii Aquil.
- Arcadius**, joint emperor, i. 10.
- Arculfus**, bishop from Gaul, v. 15, p. 316.
- Arelas, Arhelas, Arles**, i. 11; i. 27, p. 48; iv. 1, p. 203.
- Arelatensis archiepiscopus**, episcopus, i. 24; i. 27, pp. 48, 52, 53; i. 28.
- Armenia**, i. 1, p. 11.
- Armoricana gens**, i. 21, p. 41.
- Armoricanus tractus**, i. 1, p. 11.
- Arnuuini**, son of Eadulf of Northumbria, C. 740.
- Arriana heresis**, i. 8.
- Arrius**, heretic, iv. 17, p. 240.
- Aruald**, king of Wight, iv. 16, pp. 237, 238.
- Asclapiodotus**, praefectus praetorio, i. 6.
- Asia**, iii. 25, pp. 184, 186.
- Asterius**, bishop of Genoa (really archbishop of Milan), iii. 7, p. 139.
- Attila**, king of the Huns, i. 13.
- Audubaldus**, v. Eadbald.
- Augustinaes Æc**, id est Robur Augustini, ii. 2, p. 81.
- Augustinus**, archbishop of Canterbury, i. 23, pp. 42, 43; i. 24; i. 25, pp. 44-46; i. 26, pp. 46, 47; i. 27, pp. 48-62; i. 28; i. 29, p. 63; i. 30, p. 65; i. 31, pp. 66, 67; i. 32, pp. 68, 69; i. 33; ii.

- i, pp. 76, 78; ii. 2, pp. 81-84; ii. 3, pp. 85, 86; ii. 4, p. 86; ii. 5, p. 89; ii. 7, pp. 93, 94; ii. 18, p. 120; iv. 27, p. 270; v. 24, p. 353; Ee. § 9, pp. 412, 413.
- Augustinus, Sanctus, bishop of Hippo, i. 10; v. 24, p. 358.
- Augustus, emperor, i. 3-6, 9-11, 13, 15, p. 30; i. 23, p. 42.
- Australes Gyruii, v. Gyr. Aus.
- Australes Mercii, v. Mer. Aus.
- Australes Picti, v. Picti Aus.
- Australes Saxones, v. Sax. Aus.
- Austrini Scotti, v. Sc. Aus.
- Autissiodorensis ciuitas, Auxerre, i. 17, p. 34.
- Badonicus Mons, i. 16.
- Badudegn, a lay brother of Lindisfarne, iv. 31, pp. 278, 279.
- Baduini, bishop of part of the East Angles, iv. 5, p. 217.
- Baeda, uenerabilis, p. 3; Pref. pp. 5-8; i. 1, p. 13; ii. 16, p. 117; iii. 12, p. 151; iii. 13, p. 152; iii. 15, p. 158; iii. 17, p. 161; iii. 19, p. 167; iii. 27, p. 192; iv. 3, p. 210; iv. 14, p. 233; iv. 19, p. 243; iv. 20, pp. 247, 248; iv. 22, p. 252; iv. 25, pp. 265, 266; iv. 32, p. 279; v. 1-6; v. 12, p. 309; v. 13, p. 313; v. 14, pp. 313-315; v. 15, p. 317; v. 17, p. 319; v. 18, p. 320; v. 24, pp. 356-360; C. 735; Ee. §§ 1-17.
- Baithanus, Irish bishop, ii. 19, p. 123.
- Balaam, Ee. § 17, p. 422.
- Baldhild, queen of the Neustrian Franks, v. 19, p. 325.
- Bancor, Bangor-is-Coed, Flint, ii. 2, p. 84.
- Bancornaburg, *id. ib.*
- Barnabas, apostolus, Haa. § 6; Ee. § 4.
- Baruae, v. Ad Baruae.
- Basilius, Sanctus, i. 1, p. 10.
- Bass, a thane, ii. 20, p. 125.
- Bassianus, 'cognomine Antonius' (Caracalla), i. 5.
- Beardaneu, Bardney, iii. 11, p. 148.
- Bebba, Northumbrian queen, iii. 6, p. 138; iii. 16.
- [Bebbanburg], Bamborough, 'regia ciuitas,' iii. 6, p. 138; iii. 12, p. 152; iii. 16; iii. 17, pp. 160, 161.
- Begu, a nun of Hackness, iv. 23, pp. 257, 258.
- Benedictus, v. Biscop.
- Benedictus, 'abbas magnus,' Hab. § 1; § 7, p. 371; § 11, p. 375; § 16; Haa. §§ 16, 25.
- Beniamin, i. 34.
- Beorned, king of the Mercians, C. 757.
- Beret, Northumbrian dux, iv. 26, p. 266.
- Bereta, wife of Ethelbert of Kent, i. 25, p. 45; ii. 5, p. 90.
- Berctfrid, praefectus, v. 24, p. 356.
- Berctgils, 'cognomine Bonifatius,' bishop of the East Angles, iii. 20; iv. 5, p. 217.
- Berethun, South Saxon dux, iv. 15.
- Berethun, abbot of Beverley, v. 2, p. 283; v. 3, p. 285; v. 5, p. 289.
- Beretred, a dux regius of the Northumbrians, v. 24, p. 355.
- Beretuald, archbishop of Canterbury, ii. 3, p. 86; v. 8, p. 295; v. 11, p. 302; v. 19, p. 329; v. 23, pp. 349, 350; v. 24, p. 356.
- Berecingum, v. In Ber.
- Bernicii. Berniciorum gens, iii. 2, p. 130. Bern. prouincia, ii. 14, p. 115; iii. 1, p. 127; iii. 4, p. 133; iii. 6, p. 138; iii. 14, p. 155; iii. 24, p. 178; iv. 12, p. 229; v. 14, p. 315. Bern. regnum, iii. 1, p. 127.
- Bernuini, clericus, iv. 16, p. 237.
- Bethleem, v. 16, p. 317.
- Betti, presbyter, iii. 21, p. 170.
- Bibulus, L., i. 2, p. 13.
- Birinus, bishop of the West Saxons, iii. 7, pp. 139, 140; iv. 12, p. 227.
- Biscop, 'cognomine, cognomento Benedictus,' founder of Wearmouth and Jarrow, iv. 18, pp. 241, 242; v. 19, pp. 323, 324; v. 21, p. 332; v. 24, pp. 357, 359; Hab. §§ 1-16, 20, 22; Haa. §§ 5-13, 15-18, 20.

- Bisi, bishop of the East Angles, iv. 5, pp. 215, 217.
- Blaecca, praefectus of Lincoln, ii. 16, p. 117.
- Blaedla, king of the Huns, i. 13.
- Bliththryd, (Plectrudis) wife of Pippin, v. 11, p. 302.
- Boisil, 'sacerdos,' prior of Melrose, iv. 27, p. 269; iv. 28, p. 272; v. 9, pp. 296-298.
- Bonifatius IV, pope, ii. 4, p. 88.
- Bonifatius V, pope, ii. 7, p. 94; ii. 8, p. 95; ii. 10, p. 100; ii. 11, p. 104; ii. 12, p. 106; ii. 17, p. 118.
- Bonifatius, v. Beretgils.
- Bonifatius, archidiaconus, v. 19, pp. 324, 328.
- Bonifatius, 'qui et Uinfridus,' C. 754.
- Bononia ciuitas, Boulogne, i. 33.
- Boructuari, v. 9, p. 296; v. 11, p. 302.
- Bosa, bishop of York, iv. 12, p. 229; iv. 23, p. 253; v. 3, p. 285; v. 20, p. 331; v. 24, p. 355.
- Bosanham, Bosham, Sussex, iv. 13, p. 231.
- Bosel, bishop of the Hwiccas, iv. 23, p. 255.
- Bothelm, a monk of Hexham, iii. 2, pp. 130, 131.
- Botulf, abbot of Icanhoe, Haa. § 4.
- Bregusuid, mother of Hild, iv. 23, pp. 255, 256.
- Brettones, i. 1, pp. 11, 13; i. 10; i. 12, pp. 25-27; i. 13; i. 14, p. 29; i. 15, pp. 31, 32; i. 16; i. 20, pp. 38, 39; i. 34; ii. 2, pp. 81-84; ii. 4, pp. 87, 88; ii. 5, p. 89; ii. 9, p. 99; ii. 20, p. 125; iii. 4, p. 133; iii. 19, p. 167; iii. 25, p. 184; iii. 28, p. 195; iv. 26, p. 267; v. 15, p. 315; v. 18, pp. 320, 321; v. 22, 347; v. 23, p. 351; v. 24, p. 352. Brettonum dux, iii. 1, p. 125. Brettonum gens, ii. 20, p. 124; iii. 28, p. 195; v. 9, p. 296; v. 19, p. 327. Brettonum lingua, i. 1, p. 11; iii. 6, p. 139. Brettonum natio, iii. 4, p. 133, iii. 10. Brettonum prouincia, ii. 2, p. 81; ii. 9, p. 99. Brettonum rex, ii. 20, p. 124; iii. 1, p. 127; iii. 9, p. 145; iv. 23, p. 255.
- Brettonicus rex, iii. 1, p. 128.
- Bridius, king of the Picts, iii. 4, p. 133.
- Brige, Brigensis, v. In Brige.
- Britannus, v. 7, p. 293.
- Brittani, i. 2, p. 14; i. 4; i. 10; i. 12, p. 27; i. 13; i. 15, p. 31; i. 17, pp. 33, 34.
- Brittania, i. 1, pp. 9-12; i. 2, pp. 13, 14; i. 3; i. 6; i. 7, p. 18; i. 8; i. 9; i. 11; i. 12, p. 25; i. 14, p. 30; i. 15, p. 30; i. 22; i. 23, p. 42; i. 24; i. 25, p. 44; i. 26, p. 47; i. 27, p. 48; i. 29, pp. 63, 64; ii. 1, pp. 79, 80; ii. 4, pp. 87, 88; ii. 5, pp. 89, 90; ii. 9, p. 99; ii. 12, p. 108; ii. 14, p. 114; ii. 20, p. 125; iii. 2, p. 129; iii. 3, p. 132; iii. 4, pp. 133, 134; iii. 6, p. 138; iii. 7, pp. 139, 141; iii. 8, p. 142; iii. 13, p. 152; iii. 22, p. 172; iii. 27, pp. 192, 193; iii. 28, p. 195; iii. 29, p. 196; iv. 1, pp. 202, 203; iv. 2, p. 205; iv. 3, p. 211; iv. 5, p. 214; iv. 13, p. 230; iv. 14, p. 233; iv. 16, p. 238; iv. 17, p. 239; iv. 18, pp. 241, 242; iv. 23, pp. 255, 256; v. 9, pp. 296-298; v. 11, p. 302; v. 12, p. 303; v. 15, pp. 315, 316; v. 19, pp. 322, 325, 327-329; v. 21, p. 341; v. 23, p. 351; v. 24, pp. 352, 353, 355; Hab. §§ 3, 4, 9; Haa. §§ 6, 7, 10, 13. Britanniae lingua, ii. 1, p. 78. Scotti qui inhabitant Britanniam, v. Scotti.
- Brittaniae, i. 4; i. 6; i. 11; i. 17, pp. 33-35; i. 21, p. 40; iv. 16, p. 238; v. 24, pp. 352, 356; Hab. §§ 3, 5; § 6, p. 369; § 15, p. 380. Britanniarum archiepiscopus, ii. 3, p. 85. Britt. episcopi, i. 27, pp. 52, 53.
- Brittanicus, i. 3.
- Briudun, Bredon, Worcestershire, v. 23, p. 350.
- Broccmail, British leader, ii. 2, p. 84.
- Burghelm, presbyter, iv. 13, p. 230.
- Burgundii, ii. 15, p. 116; Haa. § 32.

- Caecilia, iv. 20, p. 248; v. 11, p. 303.
- Caedmon, monk and bard of Whitby, iv. 24, pp. 258-262.
- Caedualia, king of the Britons, ii. 20, pp. 124, 125; iii. 1, pp. 127, 128.
- Caedualia, Caeduald, king of the West Saxons, iv. 12, p. 228; iv. 15; iv. 16, pp. 236-238; v. 7, pp. 292-294; v. 8, p. 294; v. 24, p. 355.
- Celestinus, v. Celestinus.
- Caelin, Ceaulin, king of the West Saxons, ii. 5, p. 89.
- Caelin, brother of Cedd, iii. 23, pp. 175, 176.
- Caesar, C. Iulius, i. 2, pp. 13, 14; i. 3; i. 11; v. 24, p. 352.
- Caiphas, v. 14, p. 314.
- Calcaria ciuitas, Kælcacaestir, Tadeaster, Yorks., iv. 23, p. 253.
- Calcedon, iv. 17, p. 240.
- Cale, v. In Cale.
- Campania, i. 10; iv. 1, p. 202.
- Campodonum, ? Slack, Yorks., ii. 14, p. 115.
- Campus Cyil, v. Cyil Campus.
- Campus Roborum, v. Dearmach.
- Candida Casa, v. Ad Candidam Casam.
- Candidus, presbyter, i. 24.
- Cantia, Kent, i. 15, p. 31; i. 25, pp. 44, 45; ii. 3, p. 85; ii. 5, p. 91; ii. 15, p. 116; ii. 20, p. 125; iii. 8, p. 143; iii. 15, p. 157; iii. 18; iii. 25, pp. 181, 182; iii. 28, pp. 194, 195; iv. 2, pp. 205, 206; iv. 12, p. 228; iv. 22, p. 251; iv. 23, pp. 254, 255; iv. 27, p. 270; v. 8, p. 295; v. 11, p. 302; v. 19, p. 323; v. 20, p. 331; v. 24, pp. 354, 355; Hab. § 3; Haa. § 3. Cantiae archiepiscopi, iv. 1, p. 204. Cantiae ecclesiae, ii. 20, p. 126. Cantiae reges, i. 33.
- Cantuarii, ii. 5, p. 89; ii. 20, p. 126; iii. 18; iv. 5, p. 215; iv. 13, p. 230. Cantuariorum ecclesia, Pref. p. 6. Cant. ecclesiae, v. 23, p. 350. Cant. episcopus, iii. 25, p. 182. Cant. gens, iii. 14, p. 154. Cant. provincia, iii. 20. Cant. regnum, ii. 9, p. 97 (cf. iv. 26, p. 268); Cant. rex, ii. 5, p. 89; iii. 8, p. 142; iii. 29, p. 196; iv. 1, p. 201; iv. 5, p. 217; iv. 19, p. 244; iv. 26, p. 268; v. 23, p. 348; v. 24, pp. 353-356; Hab. § 3. Cant. reges, ii. 5, p. 90; ii. 9, p. 97.
- Caprae Caput, v. Ad Caprae Caput.
- Carausius, Corausius, emperor in Britain, i. 6.
- Carlegion, British name of Chester, ii. 2, p. 84.
- Caroloman, king of the Franks, C. 741.
- Carolus (Charles Martel), king of the Franks, C. 741.
- Cassobellaunus, British chief, i. 2, p. 14.
- Cataracta, Cataracto, Catterick, Yorks., on the Swale, ii. 14, p. 115; ii. 20, p. 126; iii. 14, p. 155.
- Ceadda (Chad), bishop of the Mercians, Pref. p. 7; iii. 23, p. 176; iii. 24, p. 180; iii. 28, pp. 194, 195; iv. 2, p. 205; iv. 3, pp. 206-212; v. 19, p. 326; v. 24, p. 354.
- Cearl, king of the Mercians, ii. 14, p. 114.
- Ceaulin, v. Caelin.
- Cecilia, v. Caecilia.
- Cedd, bishop of the East Saxons, Pref. p. 7; iii. 21, p. 170; iii. 22, pp. 172-174; iii. 23, pp. 174-177; iii. 25, p. 183; iii. 26, p. 189; iii. 28, p. 195; iv. 3, p. 211.
- Celestinus, pope, i. 13; v. 24, p. 352.
- Cellach, v. Ceollach.
- Ceolfred, abbot of Wearmouth and Jarrow, iv. 18, p. 241; v. 21, pp. 332-345; v. 24, pp. 357, 359; Hab. §§ 7, 9, 10, 13, 14, p. 379; §§ 15-19; §§ 21-23; Haa. §§ 1-8, 10-14, 16-40.
- Ceollach, bishop of the Middilangli and Mercians, iii. 21, p. 171; iii. 24, p. 179.
- Ceolred, king of the Mercians, v. 19, p. 322; v. 24, p. 356.
- Ceoluulf, king of the Northum-

- brians, Pref. p. 5 ; v. 23, pp. 349, 350 ; C. 731, 737 ; Ee. § 9, p. 412.
 Cerberus, Ee. § 17, p. 422.
 Cerdic, king of the Britons, iv. 23, p. 255.
 Cerotaesei, id est Ceroti insula, Chertsey, iv. 6, pp. 218, 219.
 Cerui Insula, v. Heruteu.
 Chaldaei, i. 15, p. 32.
 Charmi, Ee. § 17, p. 422.
 Charybdis, v. 21, p. 338.
 Chebron, Hebron, v. 17, p. 319.
 Chorinthus, iii. 25, p. 185.
 Cilicia, iv. 1, p. 202.
 Ciuitas Legionum, Chester, ii. 2, p. 84.
 Claudius, emperor, i. 3 ; v. 24, p. 352.
 Clemens (Romanus), ii. 4, p. 87.
 Clemens, v. Wilbrord.
 Clfeshoch, iv. 5, p. 216.
 Cluith, the Clyde, i. 12, p. 26.
 Cnobheresburg, id est urbs Cnobheri, Burgh Castle, Norfolk, iii. 19, p. 164.
 Coenred, Coinred, king of the Mercians, v. 13, p. 311 ; v. 19, pp. 321, 322, 329 ; v. 24, p. 356.
 Coenred, king of the Northumbrians, v. 22, p. 346 ; v. 23, pp. 348, 349.
 Coifi, heathen priest, ii. 13, pp. 111-113.
 Coinualch, Counualh, king of the West Saxons, iii. 7, pp. 140, 141 ; iv. 12, p. 227 ; Hab. § 4.
 Colman, bishop of Lindisfarne, iii. 25, pp. 182-188 ; iii. 26, pp. 189-191 ; iii. 27, p. 192 ; iv. 1, p. 201 ; iv. 4, p. 213 ; v. 24, p. 354.
 Colonia ciuitas, Cologne, v. 10, p. 301.
 Coludi urbs, Coldingham, Co. Berwick, iv. 19, p. 243 ; iv. 25, pp. 262-266.
 Columba, ' presbyter et abbas,' iii. 4, pp. 133, 134 ; iii. 25, pp. 187, 188 ; v. 9, p. 297 ; v. 24, p. 353.
 Columbanus, abbas, ii. 4, p. 88.
 Columbanus, Irish bishop, ii. 19, p. 123.
 Columcelli, v. Columba.
 Commodus, Aurelius, joint emperor, i. 4.
 Conpendio, v. In Con.
 Constans, son of Constantinus, i. 11.
 Constans II, v. Constantinus IV.
 Constantiniana ecclesia, v. 16, p. 317.
 Constantinopolis, Constantinople, i. 13 ; ii. 1, p. 75 ; iv. 17, pp. 238, 240 ; v. 15, p. 316.
 Constantinus, emperor, i. 8 ; i. 32, p. 68 ; v. 16, p. 317.
 Constantinus III, joint emperor, ii. 18, p. 122.
 Constantinus IV, emperor, also known as Constans II, iv. 17, p. 240.
 Constantinus, tyrant in Britain, i. 11.
 Constantinus, pope, v. 19, pp. 321, 322.
 Constantius (Chlorus), emperor, i. 8.
 Constantius, comes, i. 11.
 Conuulf (Cynewulf), bishop of Lindisfarne, C. 740.
 Corausius, v. Carausius.
 Cornu Uallis, Haa. § 29.
 Coronati, quattuor, ii. 7, p. 94.
 Counualh, v. Coinualch.
 Cromanus, Irish bishop, ii. 19, p. 123.
 Cromanus, Irish presbyter, ii. 19, p. 123.
 Cudberet, bishop of Lindisfarne, Pref. pp. 7, 8 ; iv. 26-v. 1, pp. 266-281 ; v. 24, p. 359.
 Cudberet, archbishop of Canterbury, C. 740.
 Cudret, king of the West Saxons, C. 750.
 Cuduald, abbot of Oundle, v. 19, p. 330.
 Cuichelm, king of the West Saxons, ii. 9, pp. 98, 99.
 Cuichelm, bishop of Rochester, iv. 12, p. 228.
 Cuneningum, v. In Cun.
 Cyil Campus, in Ayrshire, C. 750.
 Cyniberet, bishop of Lindsey, Pref. p. 7 ; iv. 12, p. 229 ; v. 23, p. 350 ; C. 732.
 Cyniberet, abbot of Hreutford, iv. 16, pp. 237, 238.
 Cynibill, brother of Cedd, iii. 23, p. 176.

- Cyniburga, wife of Alehfrid, iii. 21, p. 170.
- Cynifrid, a physician, iv. 19, pp. 245, 246.
- Cynifrid, abbot of Gilling, Haa. §§ 2, 3, 21.
- Cynigils, king of the West Saxons, iii. 7, pp. 139, 140.
- Cynimund, presbyter of Bede's monastery, iii. 15, p. 158.
- Cyniuulf, king of the West Saxons, C. 757.
- Cynuise, queen of the Mercians, iii. 24, p. 178.
- Cyryllus, bishop of Alexandria, iv. 17, p. 240; v. 21, p. 341.
- Dacore, Cumberland, name of river and monastery, iv. 32, pp. 279, 280.
- Daegberectus (Dagobert I), king of the Franks, ii. 20, p. 126.
- Daganus, a bishop of the Scotti, ii. 4, p. 88.
- Dalfinus, archbishop of Lyons, iii. 25, p. 182; v. 19, pp. 324, 325.
- Dalreudini, i. 1, p. 12.
- Daltun, Dalton, Co. Durham, Hab. § 15, p. 380.
- Damascus, v. 15, p. 316.
- Damian, bishop of Rochester, iii. 20; iv. 2, p. 206.
- Danai, v. 9, p. 196.
- Danihel, propheta, v. 24, p. 358.
- Danihel, bishop of the West Saxons, Pref. p. 7; iv. 16, p. 238; v. 18, pp. 320, 321; v. 23, p. 350.
- Dauid, i. 27, p. 59; v. 16, p. 317; v. 17, p. 319; Haa. § 33; Ee. § 11, p. 414.
- Dearmach, hoc est Campus Roborum, Durrow, King's County, iii. 4, p. 134.
- Deda, abbot of Partney, ii. 16, p. 117.
- Degsastan, id est Degsa Lapis, ? Dawston in Liddesdale, i. 34; v. 24, p. 353.
- Dei genetrix, ii. 6, p. 93; iii. 23, p. 176; iv. 10, p. 224; v. 20, p. 331; Hab. § 9; § 17, p. 382; Haa. § 25; v. Maria.
- Deiri, Deri, ii. 1, p. 80. Deirorum prouincia, ii. 14, p. 115; iii. 1, p. 127; iii. 6, p. 138; iii. 14, p. 155; iii. 24, p. 178; iv. 12, p. 229. Deirorum regnum, iii. 1, p. 127; iii. 23, p. 174.
- Denisesburna, id est, riuus Denesi, the Rowley Water, or a tributary of it, iii. 1, p. 128.
- Derauudu, v. In Der.
- Deri, v. Deiri.
- Derorum Silua, v. In Derauuda.
- Deruuentio amnis, the Yorkshire Derwent, ii. 9, p. 99; v. Doruuentio.
- Deruuentio fluuius, the Cumberland Derwent, iv. 29, p. 274.
- Deusdedit, pope, ii. 7, p. 94.
- Deusdedit, archbishop of Canterbury, iii. 20; iii. 28, p. 195; iii. 29, p. 196; iv. 1, p. 201; iv. 2, p. 205.
- Dicul, abbot of Bosham, iv. 13, p. 231.
- Dicul, presbyter, iii. 19, p. 168.
- Dinnaus, Irish bishop, ii. 19, p. 123.
- Dinoct, abbot of Bangor, ii. 2, p. 82.
- Diocletianus, emperor, i. 4; i. 6; i. 8.
- Dionysius Exiguus, v. 21, p. 341.
- Diuma, bishop of the Mercians, iii. 21, pp. 170, 171; iii. 24, p. 179.
- Domnoc, Dunwich, Suffolk, ii. 15, p. 117.
- Dorcic, Dorchester, Oxon., iii. 7, pp. 139, 140.
- Dorciccaestræ, Dorchester, Oxon., iv. 23, p. 254.
- Dorubreuis ciuitas, Rochester, ii. 3, p. 85; v. Hrofæscæstræ, &c.
- Doruuentio amnis, the Yorkshire Derwent, ii. 13, p. 113; v. Deruuentio.
- Doruuernis, Doruuernis ciuitas, Doruuernensis ciuitas, Canterbury, i. 25, p. 46; i. 26, p. 47; ii. 3, p. 85; ii. 7, p. 94; iv. 17, p. 239; v. 23, p. 350. Doruuernensis antistes, ii. 18, pp. 120, 121. Dor. archiepiscopus, ii. 3, p. 86; iii. 7, p. 141; iii. 20. Dor. ecclesia, ii. 7, p. 94; ii. 18, p. 120; iv. 2, p. 205; iv. 5, p. 215; v. 24, p. 356. Dor. episcopus, iv. 1, p. 201. Doruuer-

nenses episcopi, i. 33; ii. 3, p. 85; v. 8, p. 294.
 Drycthelm, v. 12, pp. 304-310.
 Duunchad, abbot of Iona, v. 22, p. 347.
 Eabae, queen of the South Saxons, iv. 13, p. 230.
 Eadbald, Æodboldus, Adulualdus, Audubaldus, king of Kent, ii. 5, pp. 90, 91; ii. 6, p. 93; ii. 7, p. 95; ii. 8, p. 96; ii. 9, pp. 97, 98; ii. 10, p. 101; ii. 11, p. 104; ii. 20, pp. 125, 126; iii. 8, p. 142; v. 24, p. 354.
 Eadberct, bishop of Lindisfarne, iii. 25, p. 181; iv. 29, pp. 275, 276; iv. 30, pp. 276, 277.
 Eadberct, a Mercian dux, iii. 24, p. 180.
 Eadberct, bishop of the South Saxons, v. 18, p. 321.
 Eadberct, king of Kent, v. 23, p. 348.
 Eadberct, king of the Northumbrians, C. 737, 740, 750, 753, 758.
 Eadberct, C. 740.
 Eadfrid, son of Edwin, ii. 14, p. 114; ii. 20, pp. 124, 125.
 Eadgar, bishop of Lindsey, iv. 12, p. 229.
 Eadgyd, a nun of Barking, iv. 8.
 Eadhaed, bishop of Lindsey, iii. 28, p. 195; iv. 12, p. 229; v. 24, p. 355.
 Eafa, a Mercian dux, iii. 24, p. 180.
 Eanfled, Æanfled, daughter of Edwin, ii. 9, p. 99; ii. 20, p. 126; iii. 15, p. 157; iii. 24, pp. 179, 180; iii. 25, pp. 181, 182; iii. 29, p. 198; iv. 26, p. 267; v. 19, p. 323; v. 24, p. 353.
 Eanfrid, king of the Bernicians, iii. 1, pp. 127, 128; iii. 9, p. 145.
 Eanfrid, of the Hwiccas, iv. 13, p. 230.
 Eanred, C. 750.
 Eappa, abbot of Selsey, iv. 13, p. 230; iv. 14, pp. 233-235.
 Earconberct, Erconberct, king of Kent, iii. 8, p. 142; iv. 1, p. 201; iv. 19, p. 244; v. 19, p. 323; v. 24, p. 354.

Earcongota, daughter of Earconbert, iii. 8, pp. 142-144.
 Earconuald, bishop of the East Saxons, iv. 6, pp. 218, 219; iv. 11, p. 226.
 Earpuald, Eorpuald, Erpuald, king of the East Angles, ii. 15, pp. 115, 116; iii. 18.
 Eata, bishop of Lindisfarne and Hexham, iii. 26, p. 190; iv. 12, p. 229; iv. 27, pp. 269, 270; iv. 28, p. 273; v. 2, p. 282; v. 9, p. 297; v. 24, p. 355.
 Eboracum, v. Eburacum.
 Ebrinus, maior domus regiae, iv. 1, pp. 203, 204.
 Eburaca ciuitas, York, i. 29, p. 64; v. 19, pp. 326, 327.
 Eburacensis antistes, ii. 18, pp. 120, 121; Ee. § 9, p. 413. Eb. ecclesia, iii. 28, p. 194; iv. 23, p. 254; v. 6, p. 292; v. 23, p. 350; Ee. § 10. Eb. episcopus, iii. 14, p. 154; v. 20, p. 332.
 Eburacum, Eboracum, York, i. 5, i. 29, pp. 63, 64; ii. 13, p. 113; ii. 14, p. 114; ii. 20, pp. 125, 126; iv. 12, p. 229; iv. 23, p. 254; v. 3, p. 285; v. 19, p. 326; v. 24, p. 354; C. 732.
 Ecgberct, Ecgberect, Ecgberchtus, king of Kent, iii. 29, p. 196; iv. 1, pp. 201, 203; iv. 5, p. 217; iv. 26, p. 268; v. 23, p. 348; v. 24, p. 354; Hab. § 3.
 Ecgberct, 'sanctus,' iii. 4, pp. 133, 134; iii. 27, pp. 192-194; iv. 3, pp. 211, 212; iv. 26, p. 267; v. 9, pp. 296-298; v. 10, pp. 298, 299; v. 22, pp. 346-348; v. 23, p. 349; v. 24, p. 356.
 Ecgberct, archbishop of York, C. 732, 735, 766; Ee. pp. 405-423.
 Ecgfrid, king of the Northumbrians, iii. 24, p. 178; iv. 5, p. 214; iv. 12, pp. 228, 229; iv. 13, p. 232; iv. 17, p. 239; iv. 18, p. 241; iv. 19, p. 243; iv. 21; iv. 26, pp. 266-268; iv. 27, p. 268; iv. 28, pp. 272, 273; v. 1, p. 282; v. 19, pp. 326, 327; v. 24, pp. 354, 355; Hab. §§ 1, 4; § 6, p. 369; § 7, p. 370; § 8, p. 372;

- § 9 (cf. Hab. § 15 *ad fin.*) ; Haa. §§ 7, 11, 12.
- Ecgric**, king of the East Angles, iii. 18.
- Edilhard**, king of the West Saxons, C. 739.
- Edilhun**, iii. 27, pp. 192, 193.
- Ediluald**, bishop of Lindisfarne, v. 12, p. 310 ; v. 23, pp. 350, 351 ; C. 740.
- Ediluald**, king of the Northumbrians, C. 759.
- Ediluini**, *v.* Aediluini.
- Ediluini**, prefect of Oswy, iii. 14, p. 155.
- Edric**, king of Kent, iv. 26, p. 268.
- Eduini**, *v.* Aeduini.
- Efesus**, iv. 17, p. 240.
- Elafius**, i. 21, p. 40.
- Eleusippus**, *v.* Gemini Martyres.
- Eleuther**, pontiff of the Roman Church, i. 4 ; v. 24, p. 352.
- Elge regio**, Ely, iv. 19, pp. 244, 246.
- Elmete silua**, Elmet Wood, near Leeds, ii. 14, p. 115.
- Emme**, bishop of Sens, iv. 1, p. 203.
- Eni**, father of Anna of East Anglia, iii. 18.
- Eolla**, bishop of the South Saxons, v. 18, p. 321.
- Eorpuald**, *v.* Earpuald.
- Eosterwyni**, **Eosterwini**, **Æosterwyni**, abbot of Wearmouth, Hab. § 7, p. 370 ; § 8, pp. 371-373 ; §§ 9, 10 ; § 14, p. 379 ; § 20 ; Haa. §§ 10, 12, 13, 15, 18.
- Erconberct**, *v.* Earconberct.
- Ercunualdus**, 'patricius,' iii. 19, p. 168.
- Ernianus**, Irish presbyter, ii. 19, p. 123.
- Erpuald**, *v.* Earpuald.
- Esi**, abbot, Pref. p. 7.
- Estrangli**, iv. 17, p. 239 ; *v.* Angli Orientales.
- Etherius**, *v.* Aetherius.
- Eua**, i. 27, p. 61 ; iv. 20, p. 248 (cf. Ee. § 17, p. 422).
- Eudoxius**, heretic, iv. 17, p. 240.
- Eufemia**, iv. 20, p. 247.
- Eulalia**, iv. 20, p. 247.
- Eumer**, ii. 9, pp. 98, 99.
- Europa**, i. 1, p. 9 ; i. 13.
- Eusebius Pamphyli**, v. 21, p. 341.
- Eutyches**, heretic, iv. 17, pp. 238, 240.
- Eutycius**, heretic, ii. 1, pp. 75, 76.
- Ezechiel**, ii. 1, p. 76.
- Ezra**, v. 24, p. 358.
- Fara**, abbess, iii. 8, p. 142.
- Farne insula**, iii. 16 ; iv. 27, p. 268 ; iv. 28, pp. 271, 272 ; iv. 29, pp. 274, 275 ; iv. 30, p. 277 ; v. 1, pp. 281, 282.
- Faro**, bishop of Meaux, iv. 1, p. 203.
- Felix III (II)**, bishop of Rome, ii. 1, p. 73.
- Felix**, bishop of the East Angles, ii. 15, pp. 116, 117 ; iii. 18 ; iii. 20 ; iii. 25, p. 182.
- Felix**, confessor, v. 24, p. 359.
- Feppingum**, *v.* In Fep.
- Finan**, bishop of Lindisfarne, iii. 17, p. 160 ; iii. 21, pp. 170, 171 ; iii. 22, pp. 172, 173 ; iii. 25, pp. 181, 182 ; iii. 26, p. 189 ; iii. 27, p. 192.
- Finees (Phinehas)**, Haa. § 39.
- Focas**, emperor, i. 34 ; ii. 1, p. 79 ; ii. 4, p. 88.
- Fordheri**, Northumbrian thane, ii. 9, p. 99.
- Fortheri**, bishop of part of the West Saxons, v. 18, p. 321 ; v. 23, p. 350.
- Fortunatus**, presbyter, i. 7, p. 18.
- Franci**, i. 6 ; i. 11 ; iii. 8, p. 142.
- Francorum dux**, v. 10, pp. 299, 301. **F. episcopus**, C. 754. **F. gens**, i. 25, p. 45. **F. gens regia**, *ib.* **F. regnum**, iv. 1, p. 203. **F. rex**, iii. 19, p. 168 ; C. 741.
- Fresca fluuius**, Hab. § 15, p. 380.
- Fresia**, v. 9, p. 298 ; v. 10, p. 299 ; v. 11, pp. 301, 302 ; v. 19, p. 326.
- Fresones**, v. 9, p. 296. **Fresonum gens**, iii. 13, p. 152 ; v. 11, p. 302.
- Fresus**, iv. 22, p. 251.
- Frigyd**, prioress of Hackness, iv. 23, p. 257.
- Fruidbert**, **Frithubert**, bishop of Hexham, C. 735, 736.
- Fruiduuald**, bishop of Whithorn, C. 735.
- Fullanus**, brother of Fursa, iii. 19, p. 167.
- Furseus**, iii. 19, pp. 163-168.

- Galli, i. 2, p. 13; ii. 4, p. 88.
 Gallia, i. 1, p. 9; i. 2, p. 14; i. 8; i. 9; i. 11; i. 33; ii. 5, p. 92; ii. 6, p. 93; ii. 15, p. 116; ii. 20, p. 126; iii. 7, pp. 140, 141; iii. 18; iii. 19, p. 168; iii. 25, pp. 181, 184; iv. 23, p. 253; v. 19, pp. 324, 325, 328; v. 24, p. 352; Hab. § 5; § 6, p. 368; Haa. §§ 5, 7, 32; Ee. § 15.
 Gallia Belgica, i. 1, p. 9.
 Galliae, i. 8; i. 11; i. 27, p. 53; iii. 8, p. 142; iii. 18; iii. 25, p. 181; iv. 1, p. 202; v. 8, p. 295; v. 19, pp. 324, 328; v. 23, p. 349; Hab. § 5. Galliarum archiepiscopus, iii. 25, p. 182. G. ecclesia, i. 27, p. 49. G. episcopi, i. 27, pp. 52, 53. G. episcopus, v. 15, p. 316. G. rex, iii. 28, p. 194.
 Gallica lingua, v. 11, p. 303. Gallicum litus, Haa. § 31. Gallieus sinus, i. 17, p. 34.
 Gallicani antistites, i. 17, p. 34.
 Gallus, iii. 7, p. 140.
 Ganguulf, lord of Langres, Haa. §§ 35, 36, 38.
 Garmani, corruption of Germani, v. 9, p. 296.
 Gebmund, bishop of Rochester, iv. 12, p. 228; v. 8, p. 295.
 Gefrin, v. Ad Gefrin.
 Gemini Martyres, Speusippus, Eleusippus, Meleusippus, Hab. §§ 21, 23; Haa. § 36.
 Genladae flumen, the Yenlade, or Inlade, Kent, v. 8, p. 295.
 Genuensis episcopus, iii. 7, p. 139.
 Germani, i. 2, p. 13; v. Garmani.
 Germania, i. 1, p. 9; i. 15, p. 31; iii. 13, p. 152; v. 9, p. 296.
 Germania prima, i. 21, p. 40.
 Germanus, bishop of Auxerre, i. 17-21, pp. 34-41.
 Gerontius, comes, i. 11.
 Gessoriacum, Boulogne, i. 1, p. 9.
 Geta, son of Severus, i. 5.
 Getlingum, v. In Get.
 Geuissi, Geuissae, ancient name of the West Saxons, ii. 5, p. 92; iii. 7, p. 139; iv. 15; iv. 16, p. 238. Geuissorum episcopatus, iii. 7, p. 141. G. episcopus, iv. 15; v. 19, p. 325. G. gens, iii. 7, p. 139. G. regnum, iv. 16, pp. 236, 237. G. rex, iv. 15. v. Saxones Occidentales.
 Giezi (Gehazi), Ee. § 17, p. 422.
 Gildus, i. 22.
 Giudi urbs, ? Inchkeith, on the Forth, i. 12, p. 25.
 Gleni fluuius, the Beaumont Water, Northumberland, ii. 14, p. 115.
 Gobban, presbyter, iii. 19, p. 168.
 Godmunddingaham, Goodmanham, Yorks., ii. 13, p. 113.
 Goduine, archbishop of Lyons, v. 8, p. 295.
 Golgothana ecclesia, v. 16, p. 317.
 Gordianus, ii. 1, p. 73.
 Gothi, i. 11; v. 24, p. 352.
 Grantacaestir, Grantchester, Cambridge, iv. 19, p. 245.
 Gratianus, emperor, i. 9; v. 24, p. 352.
 Gratianus, tyrant in Britain, i. 11.
 Greca lingua, iv. 1, p. 202; iv. 2, p. 205; v. 8, p. 296; v. 20, p. 331; v. 23, p. 348; Hab. § 3 (cf. v. 24, p. 359; Haa. § 37).
 Greci, iv. 1, p. 203; iv. 13, p. 232.
 Grecia, iii. 25, p. 184; Ee. § 15.
 Gregorius I, pope, Pref. p. 6; i. 23, pp. 42, 43; i. 24; i. 25, p. 44; i. 27, pp. 48-62; i. 28; i. 29, p. 63; i. 30, p. 64; i. 31, p. 66; i. 32, p. 67; ii. 1, pp. 73-81; ii. 3, p. 86; ii. 4, p. 88; ii. 17, p. 119; ii. 18, p. 121; ii. 20, p. 125; iii. 29, p. 198; iv. 2, p. 206; iv. 27, p. 270; v. 13, p. 313; v. 19, p. 323; v. 20, p. 331; v. 24, p. 353; Hab. §§ 1, 3, 7; Ee. § 3; § 9, pp. 412, 413.
 Gregorius II, pope, Pref. p. 6; v. 7, p. 294; Hab. §§ 18, 19; Haa. §§ 30, 39.
 Gudfrid, abbot of Lindisfarne, v. 1, pp. 281, 282.
 Gyruui, iv. 6, p. 218. Gyruiorum prouincia, iii. 20.
 Gyruui Australes, iv. 19, p. 243.
 Gyruum, v. In Gyr.

Habacum, v. 24, p. 358.
 Hacanos, Hackness, iv. 23, pp. 257, 258.
 Hadrianus, abbot, Pref. p. 6; iv. 1, pp. 202-204; iv. 2, pp. 204, 205; v. 20, pp. 330, 331; v. 23, p. 348; Haa. § 3.
 Hadulac, bishop of part of the East Angles, v. 23, p. 350.
 Haedde, Haeddi, bishop of the West Saxons, iii. 7, p. 140; iv. 12, pp. 227, 228; v. 18, p. 320.
 Haemgils, presbyter, v. 12, p. 309.
 Haethfelth, Hatfield Chase, near Doncaster, ii. 26, p. 124.
 Haethfelth, Hatfield, Herts., iv. 17, pp. 238-240; iv. 18, p. 240; v. 24, p. 355.
 Hagustaldensis ecclesia, Hexham, iii. 2, pp. 129, 130; iv. 12, p. 229; iv. 23, p. 254; iv. 27, p. 269; iv. 28, p. 273; v. 2, pp. 282, 283; v. 3, p. 285; v. 20, p. 331; v. 23, p. 351; Haa. § 2.
 Halani, i. 11.
 Halaricus, king of the Goths, i. 11.
 Hebrei, ii. 19, p. 123; Haa. § 1.
 Hebreus fons, Haa. § 37. Hebreaplebs, Haa. § 25.
 Hebron, v. Chebron.
 Hefenfelth, St. Oswald's, near Hexham, iii. 2, pp. 128-131.
 Heiu, abbess, iv. 23, p. 253.
 Helena, iv. 20, p. 247.
 Helena, mother of Constantine, i. 8; v. 16, p. 317.
 Helias, Haa. § 39.
 Heliseus, Haa. § 39.
 Hengist, i. 15, p. 31; ii. 5, p. 90.
 Heraclius, emperor, ii. 18, p. 122.
 Heraclius (*really* Heracleonas), son of Heraclius, ii. 18, p. 122.
 Herculus, v. Maximianus.
 Herebald, v. Heribald.
 Hereberct, anchorite of Derwent-water, iv. 29, pp. 274, 275.
 Herefrid, 'uir Dei,' C. 747.
 Hereric, father of Hild, iv. 23, pp. 252, 255.
 Heresuid, sister of Hild, iv. 23, p. 253.
 Heribald, Herebald, abbot of Tynemouth, v. 6, pp. 289-291.

Heriburg, abbess of Watton, v. 3, pp. 285, 286.
 Heruteu, id est insula cerui, Hartlepool, Co. Durham, iii. 24, p. 179; iv. 23, p. 253.
 Herutford, Hertford, iv. 5, pp. 214-217; v. 24, p. 354.
 Hesperium regnum, i. 21, p. 41.
 Heuuald Albus, presbyter, v. 10, pp. 299-301.
 Heuuald Niger, Nigellus, presbyter, v. 10, pp. 299-301.
 Hiberni, i. 14, p. 29.
 Hibernia, i. 1, pp. 11-13; ii. 4, p. 87; ii. 5, p. 89; iii. 3, p. 131; iii. 4, pp. 133, 134; iii. 7, p. 140; iii. 13, p. 152; iii. 19, p. 163; iii. 27, p. 192; iv. 3, p. 211; iv. 4, p. 213; iv. 25, pp. 263, 264; iv. 26, p. 266; v. 9, pp. 296, 298; v. 10, p. 299; v. 12, p. 309; v. 15, pp. 315, 316; v. 22, p. 346; Haa. § 3; v. Scottia. Scotti qui Hiberniam incolunt, v. Scotti.
 Hiddila, presbyter, iv. 16, p. 237.
 Hienses, the monks of Iona, v. 15, p. 316; v. 22, p. 347; v. 24, p. 356.
 Hieremias, v. 24, p. 358.
 Hieronimus, v. 24, p. 358; Haa. § 37.
 Hierosolyma, i. 15, p. 32; v. 15, p. 316; v. 16, pp. 317, 318; v. 17, p. 319.
 Hii, Iona, iii. 3, p. 132; iii. 4, pp. 133-135 (cf. iii. 5, p. 135); iii. 17, p. 160; iii. 21, p. 171; iv. 4, p. 213; v. 9, p. 297; v. 15, p. 315; v. 22, pp. 346, 347; v. 24, p. 353.
 Hilarus, archpresbyter, ii. 19, p. 123.
 Hild, abbess of Whitby, iii. 24, p. 179; iii. 25, p. 183; iv. 23, pp. 252-258; iv. 24, p. 258; v. 24, p. 355.
 Hildilid, abbess of Barking, iv. 10, p. 224.
 Hilperic (Chilperic II), king of the Neustrian Franks, Haa. § 32.
 Hispania, i. 1, pp. 9, 11; i. 8.
 Hispanus, i. 9.
 Hloduius (Clovis II), king of the Neustrian Franks, iii. 19, p. 168.

- Hlotharius, *v.* Hlothere.
 Hlothere, Hlotheri, Hlotharius,
 king of Kent, iv. 5, p. 217; iv.
 17, p. 239; iv. 22, p. 251; iv. 26,
 p. 268; v. 24, p. 355.
 Hlothere, *v.* Leutherius.
 Homelea flumen, the Hamble,
 Hants, iv. 16, p. 238.
 Honorius, emperor, i. 10; i. 11; i. 13.
 Honorius I, pope, ii. 17, p. 118;
 ii. 18, p. 120; ii. 19, p. 122; ii.
 20, p. 126; iii. 7, p. 139.
 Honorius, archbishop of Canter-
 bury, ii. 15, p. 116; ii. 16, p.
 117; ii. 17, p. 119; ii. 18, p.
 120; ii. 20, pp. 125, 126; iii. 14,
 p. 154; iii. 20; iii. 25, p. 182;
 v. 19, p. 323.
 Horsa, i. 15, p. 31.
 Hrenus, Rhenus, the Rhine, i. 2,
 p. 13; i. 11; v. 10, pp. 300, 301;
 v. 11, p. 302.
 Hreutford, id est uadum harun-
 dinis, Redbridge, Hants, iv. 16,
 p. 237.
 Hrof, ii. 3, p. 85.
 Hrofæscætræ, Hrofescæstir, Ro-
 chester, ii. 3, p. 85; iv. 5, p.
 215; v. Dorubreuis.
 Hrofensis antistes, v. 23, p. 350.
 Hrofensis ciuitas, v. 24, p. 354.
 Hr. ecclesia, ii. 7, p. 94; ii. 8, p.
 95; ii. 20, p. 126; iii. 20; v. 8,
 p. 295; v. 23, p. 348. Hr. epi-
 scopus, iii. 14, p. 154.
 Hrofi ciuitas, Rochester, ii. 6, p.
 93; iii. 14, p. 154; iv. 2, p. 206;
 iv. 12, p. 228.
 Hrypensis ecclesia, Ripon, iii. 28,
 p. 195; iv. 12, p. 229. Rypense
 monasterium, Haa. §§ 3, 4, 8.
 Hrypum, *v.* In Hrypum.
 Huaetberct, abbot of Wearmouth
 & Jarrow, v. 24, p. 359; Hab.
 §§ 18, 19, 20; Haa. §§ 29, 30, 39.
 Huicci, ii. 2, p. 81. Huicci-
 orum prouincia, iv. 13, p. 230; iv. 23,
 p. 255; v. 23, p. 350.
 Humber, the Humber, i. 15, p. 31;
 Haa. § 31.
 Hymbra, Hymbra, the Humber,
 i. 25, p. 45; ii. 3, p. 85; ii. 5, p.
 89; ii. 9, p. 97; ii. 16, p. 117;
 v. 23, p. 350.
 Huni, Hunni, i. 13; v. 9, p. 296.
 Hunuald, a gesith, iii. 14, p. 155.
 Hygbald, abbot, iv. 3, p. 211.
 Hymbra, *v.* Humber, Hymbra.
 Hymbronenses, iv. 17, p. 239; v.
 Nordanhymbri.
 Iacob, iii. 29, p. 197.
 Iacobus, Sanctus, iii. 25, p. 185.
 Iacobus, Iacob, diaconus, ii. 16,
 pp. 117, 118; ii. 20, p. 126; iii.
 25, pp. 181, 183; iv. 2, p. 205.
 Iaruman, bishop of the Mercians,
 iii. 24, p. 180; iii. 30; iv. 3, p.
 206.
 Ibas, bishop of Edessa, iv. 17, p.
 240.
 Ida, ancestor of Northumbrian
 kings, v. 24, p. 353.
 Idlæ amnis, the Idle, a tributary
 of the Trent, ii. 12, p. 110.
 Iesse, iii. 29, p. 197.
 Iesus Christus, i. 27, p. 51; i. 32,
 p. 68; i. 33; ii. 10, p. 103; ii.
 19, p. 124; iii. 17, p. 162; iii.
 29, p. 198; iv. 5, p. 214; iv. 14,
 p. 235; iv. 17, pp. 239, 240; v.
 14, p. 314; v. 19, p. 330; v. 21,
 p. 340; v. 24, p. 359; Ee. § 4.
 Iesus Naue, Haa. § 39; v. Iosua.
 Imma, a thane, iv. 22, pp. 249-
 251.
 Immin, a Mercian dux, iii. 24,
 p. 180.
 In Andilegum, Andeley-sur-Seine,
 iii. 8, p. 142.
 In Berecingum, Barking, Essex,
 iv. 6-10, pp. 219-225.
 In Brige, Faremoutier-en-Brie, iii.
 8, p. 142.
 In Cale, Cale, Chelles, iii. 8, p.
 142; iv. 23, p. 253.
 In Conpendio, Compiègne, iii. 28,
 p. 194.
 In Cuneningum, ? Cunningham,
 v. 12, p. 304.
 In Derauda, id est in silua De-
 rorum, Beverley, Yorks., v. 2,
 p. 283; v. 6, p. 222.
 In Feppingum, unidentified, iii.
 21, p. 171.
 In Getlingum, Gilling, Yorks.,
 iii. 14, p. 155; iii. 24, pp. 179,
 180; Haa. § 2.

- Inguald, bishop of London, v. 23, p. 350; C. 745.
 In Gyruum, Jarrow, Co. Durham, v. 21, p. 332; v. 24, p. 357 (cf. Hab. §§ 7, 9; § 15, p. 379; § 18; Haa. §§ 11, 12, 14, 18, 23, 25, 29).
 In Hrypum, Ripon, iii. 25, p. 183; v. 1, p. 281; v. 19, pp. 322, 325, 330; v. Hrypensis.
 Ini, king of the West Saxons, iv. 15; v. 7, p. 294.
 In Litore, Kaiserswerth, on the Rhine, v. 11, p. 302.
 Inisboufinde, Inisboffin, off the coast of Mayo, iv. 4, p. 213.
 Insula Cerui, v. Heruteu.
 Insula uituli marini, v. Selæseu.
 Insulae, v. Lirinensis insula.
 In Undalum, Oundle, Northants., v. 19, pp. 322, 330.
 Iob, i. 19; ii. 1, pp. 75, 77, 78; v. 21, p. 342; v. 24, p. 358; Hab. § 12.
 Iohannes Baptista, i. 27, p. 51.
 Iohannes euangelista, iii. 25, pp. 184-186; v. 2, p. 284; v. 24, p. 358; Hab. § 6, p. 369; Ee. § 17, p. 422, 423.
 Iohannes IV, pope, ii. 19, pp. 122-124.
 Iohannes VI, pope, v. 19, pp. 327, 328.
 Iohannes, archchanter and abbot, iv. 18, pp. 240-242; v. 24, p. 355; Hab. § 6, p. 369; Haa. § 10.
 Iohannes, consiliarius of the Roman see, ii. 19, p. 123.
 Iohannes, martyr, iii. 29, p. 198.
 Iohannes, primicerius, ii. 19, p. 123.
 Iohannes, archbishop of Arles, iv. 1, p. 203.
 Iohannes, bishop of Hexham and York, iv. 23, p. 254; v. 2-6, pp. 282-292; v. 24, p. 357.
 Ioseph, v. 21, p. 342.
 Iosua, v. 24, p. 358; v. Iesus Naue.
 Irminric, father of Ethelbert, ii. 5, p. 90.
 Isaac, v. 24, p. 357; Hab. § 9.
 Isaias, iii. 29, p. 197; v. 24, p. 358; Ee. § 11, p. 414; § 14, p. 418.
 Ismahel, v. 24, p. 357.
 Israel, iii. 29, p. 197; iv. 24, p. 261; v. 21, pp. 334-336; v. 24, p. 358.
 Israelitica gens, i. 34. Israelitica plebs, v. 21, p. 336; Haa. § 6; Ee. § 9, p. 412. Israeliticus populus, i. 30, p. 65. Israeliticum regnum, Hab. § 13.
 Italia, i. 1, p. 11; i. 9; ii. 1, pp. 76, 77; ii. 4, p. 88; iii. 25, pp. 181, 184; Haa. § 5; Ee. § 15.
 Italicum mare, ii. 20, p. 126.
 Ithamar, bishop of Rochester, iii. 14, p. 154; iii. 20.
 Iuda, Ee. § 11, p. 414.
 Iudaei, iii. 4, p. 135; iii. 25, p. 185.
 Iudas Scariothes, Ee. § 17, p. 422.
 Iulianus, bishop of Eclanum, i. 10.
 Iulius, British martyr, i. 7, pp. 21, 22.
 Iustinianus, emperor, iii. 4, p. 133.
 Iustinianus minor, emperor, iv. 17, p. 240.
 Iustinianus II, emperor, v. 7, p. 294.
 Iustinus minor, emperor, iii. 4, p. 133.
 Iustus, archbishop of Canterbury, i. 29, p. 63; ii. 3, p. 85; ii. 5, pp. 91, 92; ii. 6, pp. 92, 93; ii. 7, p. 94; ii. 8, pp. 95-97; ii. 9, p. 98; ii. 16, p. 117; ii. 18, p. 120; ii. 20, p. 126; v. 24, p. 353.
 Iutae, i. 15, p. 31; iv. 16, pp. 237, 238.
 Kælcacaestir, Tadcaster, iv. 23, p. 253.
 Labienus, tribune, i. 2, p. 14.
 Læstingaeu, Laestingaeu, Læstingae, Læstingæi, Læstingham, Yorks., Pref. p. 7; iii. 23, pp. 174-176; iii. 28, p. 195; iv. 3, pp. 206, 208; v. 19, p. 326.
 Laistranus, Irish presbyter, ii. 19, p. 123.
 Lapidem, ad, v. Ad Lapidem.
 Latina lingua, iv. 1, p. 202; iv. 2, p. 205; v. 8, p. 296; v. 20, p.

- 331; v. 23, p. 348; Hab. § 3; Ee. § 5.
- Latineacum, Lagny, iii. 19, p. 168.
- Latini, iv. 13, p. 232. Latinorum lingua, i. 1, p. 11.
- Laurentius, archbishop of Canterbury, i. 27, p. 48; i. 33; ii. 4, pp. 86-88; ii. 5, p. 91; ii. 6, pp. 92, 93; ii. 7, p. 93.
- Laurentius, martyr, iii. 29, p. 198; Hab. § 17, p. 382; Haa. § 25.
- Legacaestir, Chester, ii. 2, p. 84.
- Legionum ciuitas, Chester, ii. 2, p. 84.
- Legionum Urbs, Caerleon on Usk, i. 7, pp. 21, 22.
- Leonilla, Hab. § 23; Haa. § 36.
- Leptis, i. 5.
- Leutherius (Hlothhere), bishop of the West Saxons, iii. 7, p. 141; iv. 5, p. 215; iv. 12, p. 227.
- Lilla, Northumbrian thane, ii. 9, p. 99.
- Lindisfari, the people of Lindsey. Lindisfarorum episcopus, iv. 3, p. 207; C. 732. Lind. provincia, iii. 24, p. 179; iv. 3, p. 212; iv. 12, p. 229; v. 23, p. 350.
- Lindisfarnenses, iii. 23, p. 176. Lindisfarnensium ecclesia, iv. 27, p. 268 (cf. iv. 29, p. 275). Lind. insula, iii. 17, p. 160; iv. 4, p. 213; iv. 27, p. 270; iv. 29, p. 275.
- Lindisfarnensis ecclesia, Lindisfarne, Pref. p. 7; iii. 12, p. 152; iii. 17, p. 160; iii. 22, p. 172; iii. 23, p. 176; iii. 26, p. 190; iv. 12, p. 229; iv. 27, p. 269; iv. 28, pp. 272, 273; v. 1, p. 281; v. 12, p. 310; v. 23, pp. 350, 351. Lindisfarnensis insula, iii. 4, p. 133; iii. 25, p. 181; iv. 28, p. 272; v. 1, p. 282; v. 19, p. 323.
- Lindissiprouincia, Lindsey, Pref. p. 7; ii. 16, p. 117; iii. 11, pp. 148, 149; iii. 27, p. 192; iv. 3, pp. 207, 211; iv. 12, p. 229.
- Lindocolina ciuitas, Lincoln, ii. 16, p. 117.
- Lindocolinum, Lincoln, ii. 18, p. 120.
- Lingonae, Langres, Hab. §§ 21, 23; Haa. §§ 33, 35-37.
- Lingonensis ciuitas, Langres, Haa. § 38.
- Lirinensis insula, Lérins, Hab. § 2 (cf. Haa. § 5).
- Litore, in, v. In Lit.
- Liudbrand, king of the Lombards, Haa. § 32.
- Liudhard, Frankish bishop, i. 25, p. 45.
- Loidis regio, Leeds, ii. 14, p. 115.
- Loidis regio, ? Leeds, or the Lothians, iii. 24, p. 179.
- Longobardi, the Lombards, Haa. § 32.
- Lucas euangelista, v. 24, p. 358; Ee. § 4.
- Lucius, king of Britain, i. 4; v. 24, p. 352.
- Lugdunum, Lyons, iii. 25, p. 182; v. 19, pp. 323, 324.
- Lugubalia, Carlisle, iv. 29, p. 274.
- Lundonia, Lundonia ciuitas, London, i. 29, p. 64; ii. 3, p. 85; iii. 7, p. 141; iv. 6, p. 218; iv. 11, p. 225; iv. 12, p. 227; iv. 22, p. 251. Lundonia urbs, iv. 11, p. 226. Lundoniae episcopus, ii. 4, p. 88; ii. 7, pp. 93, 94.
- Lundonienses, ii. 6, p. 93.
- Lundoniensis antistes, v. 23, p. 350. Lund. ciuitas, i. 29, p. 63. Lund. ecclesia, Pref. p. 6. Lund. episcopus, i. 29, p. 64.
- Lupus, bishop of Troyes, i. 17, p. 34; i. 18; i. 21, p. 40; v. Germanus.
- Lybicae partes, i. 1, p. 11.
- Lyccidfeldensis antistes, v. 23, p. 350.
- Lyccidfelth, Lichfield, iv. 3, p. 207.
- Maban, a chanter, v. 20, p. 331.
- Macedonia, i. 1, p. 11.
- Macedonius, heretic, iv. 17, p. 240.
- Maeldum, Meaux, v. 19, pp. 328, 329; v. Meldi.
- Maelmin, ? Millfield, or Mindrum, or Kirk Newton, ii. 14, p. 115.
- Magéo, Muigéo, Mayo, iv. 4, pp. 213, 214.
- Maildufi urbs, Malmesbury, v. 18, p. 320.

- Mailronense monasterium, Melrose, iv. 27, p. 270.
- Mailros, Melrose, iii. 26, p. 190; iv. 27, p. 269; v. 9, p. 297; v. 12, pp. 304, 310.
- Mailrosense monasterium, v. 9, p. 297.
- Mamre collis, v. 17, p. 319.
- Mansio Rendili, v. Rendlæsham.
- Marcianus, joint emperor, i. 15, p. 30; i. 21, p. 41; v. 24, p. 352.
- Marcus euangelista, v. 21, p. 337; v. 24, p. 358.
- Mare orientale, the North Sea, iii. 22, p. 172.
- Maria, beata Virgo, iv. 3, p. 212; iv. 20, p. 247; v. 16, p. 317; v. 19, p. 329; Hab. § 6, p. 369; v. Dei genetrix.
- Maro, iv. 20, p. 247.
- Martinus, Sanctus, i. 26, p. 47; ii. 5, p. 90; iii. 4, p. 133; iv. 18, pp. 241, 242; Hab. § 6, p. 369; Haa. § 10.
- Martinus, pope, iv. 17, p. 240; iv. 18, p. 242.
- Martyrium, v. Constantiniana ecclesia.
- Maserfelth, Oswestry, iii. 9, pp. 145, 146.
- Massilia, Marseilles, iv. 1, p. 203.
- Mauricius Tiberius, emperor, i. 23, pp. 42, 43; i. 24, 28; i. 29, p. 60; i. 30, p. 66; i. 32, p. 70; ii. 1, p. 79.
- Maximinianus, 'cognomento Herculi', joint emperor, i. 6.
- Maximus, tyrant in Britain, i. 9; v. 24, p. 352.
- Meanuari, iv. 13, p. 230.
- Medeshamsted, Peterborough, iv. 6, p. 218.
- Mediterranei Angli, v. Angli Med.
- Meilchon, father of Bridius, iii. 4, p. 133.
- Meldi, Meaux, iv. 1, p. 203; v. Maeldum.
- Meleusippus, v. Gemini Martyres.
- Mellitus, archbishop of Canterbury, i. 29, p. 63; i. 30, pp. 64-66; ii. 3, p. 85; ii. 4, p. 88; ii. 5, pp. 91, 92; ii. 6, pp. 92, 93; ii. 7, pp. 93-95; iii. 22, p. 171.
- Mercii, Pref. p. 7; i. 15, p. 31; ii. 20, p. 124; iii. 16; v. 11, p. 302; v. 24, p. 354. Merciorum antistes, iv. 12, p. 228. Merc. dux, iii. 18. Merc. episcopus, iii. 21, p. 171; iv. 6, p. 218; iv. 12, p. 229. Merc. gens, ii. 12, p. 110; ii. 20, p. 125; iii. 14, p. 154; iii. 18; iii. 24, pp. 179, 180; iv. 3, p. 207; v. 24, pp. 355, 356. Merc. primates, v. 24, p. 355. Merc. prouincia, iii. 24, pp. 178, 179; iv. 3, pp. 206, 212; iv. 5, p. 215; iv. 13, p. 230; v. 13, pp. 311-313; v. 23, p. 350. Merc. regina, iii. 11, p. 148; iii. 24, p. 178; v. 24, p. 355. Merc. regnum, v. 19, pp. 321, 322; C. 757. Merc. rex, ii. 14, p. 114 (cf. ii. 20, p. 124); iii. 7, pp. 140, 141; iii. 9, p. 145; iii. 17, p. 160; iii. 24, p. 177; iii. 30; iv. 12, p. 228; iv. 21; v. 23, p. 350; v. 24, pp. 354, 356; C. 740, 757.
- Mercii Aquilonares, iii. 24, p. 180.
- Mercii Australes, iii. 24, p. 180.
- Mercinenses, iv. 17, p. 239; v. Mercii.
- Meridiani Saxones, v. Sax. Mer.
- Meuaniae insulae, Anglesey and Man, ii. 5, p. 89; ii. 9, p. 97.
- Michahel, archangelus, v. 2, p. 283; v. 19, p. 329.
- Middilangli, iii. 21, p. 169; v. 24, p. 354; v. Angli Mediterranei.
- Mons Badonicus, v. Badonicus Mons.
- Mons Oliuarum, v. Oliuarum Mons.
- Mons Uilfari, v. Uilfaræsdun.
- Moryni, Moriani, i. 1, p. 9; i. 2, p. 13.
- Mosaica Lex, iii. 25, pp. 185, 186.
- Moses Moyses, v. 21, p. 334; Hab. § 9; Haa. §§ 6, 39; Ee. § 7, p. 411 (cf. *ib.* § 9, p. 412).
- Mosi Lex, v. 21, p. 334. Mosi Pentateuchus, v. 24, p. 358.
- Muigéo, v. Magéo.
- Murum, ad, v. Ad Murum.
- Naiton (Nechtan), king of the Piets, v. 21, pp. 332, 333, 345, 346.

Neapolis, Naples, iv. 1, p. 202.

Neemias, v. 24, p. 358.

Nero, emperor, i. 3; i. 6.

Nestorius, heretic, iv. 17, p. 240.

Nicaea, iv. 17, p. 240.

Nicenum concilium, Nicena synodus, i. 8; ii. 19, p. 122; iii. 25, p. 186.

Nidd fluuius, the Nidd, Yorkshire, v. 19, p. 329.

Nineuitae, iv. 25, p. 262.

Niradanum, near Naples, iv. 1, p. 202.

Nordanhymbri, Pref. pp. 6, 7; i. 15, p. 31; ii. 5, p. 89; ii. 9, p. 97; iii. 16; iii. 26, p. 189; iv. 3, p. 206; v. 12, p. 304; v. 24, p. 353; C. 740. Nordanhymbro-
rum dux, v. 24, p. 355. Nord.
ecclesia, ii. 20, p. 125. Nord.
ecclesiae, iii. 26, p. 191; iv. 2,
p. 205. Nord. gens, ii. 5, p. 89;
ii. 9, pp. 97, 99; ii. 14, pp. 114,
115; ii. 17, p. 118; ii. 20, p. 125;
iii. 1, p. 127; iv. 5, p. 215; iv.
12, p. 229; iv. 14, p. 234; v. 1,
p. 282; v. 23, p. 251; v. 24, pp.
353, 354. Nord. prouincia, iii.
22, p. 171; iii. 23, pp. 174, 176;
iii. 27, p. 192; iii. 29, p. 196;
iv. 23, p. 253; v. 19, p. 326; v.
23, p. 350. Nord. prouinciae,
iii. 1, p. 128. Nord. regnum, v.
22, p. 346. Nord. rex, ii. 5, p.
89; iii. 7, p. 139; iii. 9, p. 144;
iii. 21, p. 169; iv. 1, p. 201; iv.
5, p. 214; iv. 26, p. 266; v. 18,
p. 320; v. 19, p. 329; v. 23, pp.
348, 349; v. 24, pp. 354-356.

Nothelmus, presbyter, afterwards
archbishop of Canterbury, p. 3;
Pref. p. 6; C. 735, 739, 740.

Nynias, founder of Candida Casa,
iii. 4, p. 133.

Occidentales Saxones, v. Sax. Occ.

Octa, son of Oerie, ii. 5, p. 90.

Oengus, king of the Piets, C. 750,
761.

Oerie, 'cognomento Oisc,' ii. 5, p.
90.

Offa, of the East Saxons, v. 19,
p. 322.

Offa, king of the Mercians, C. 757.

Offfor, bishop of the Hwiccas, iv.
23, pp. 254, 255.

Oiddi, presbyter, iv. 13, p. 230.

Oidiluald, king of the Deiri, iii.
14, p. 154; iii. 23, pp. 174-176;
iii. 24, p. 178.

Oidiluald, presbyter, v. 1, pp. 281,
282.

Oisc, v. Oerie.

Oiscingas, ii. 5, p. 90.

Oliuarum Mons, v. 17, pp. 318, 319.

Oppidum Uiltorum, v. Uiltaburg.

Orcades insulae, i. 1, p. 9; i. 3;
v. 24, p. 352.

Orientales, v. 21, p. 339.

Orientales Angli, v. Angli Or.

Orientales Saxones, v. Sax. Or.

Osfrid, son of Edwin, ii. 14, p.
114; ii. 20, p. 124.

Osred, king of the Northumbrians,
v. 18, p. 320; v. 19, pp. 321, 329;
v. 20, p. 330; v. 22, p. 346; v.
24, p. 356; Hab. § 15, p. 380.

Osric, king of the Deiri, iii. 1, pp.
127, 128; iii. 9, p. 145; iii. 14,
p. 154.

Osric, king of the Hwiccas, iv. 23,
p. 255.

Osric, king of the Northumbrians,
v. 23, pp. 348, 349; v. 24, p.
356.

Osthryd, queen of the Mercians,
iii. 11, pp. 148, 149; iv. 21; v.
24, p. 355.

Osuald, king of the Northum-
brians, ii. 5, p. 89; ii. 14, p. 114;
ii. 20, pp. 125, 126; iii. 1-3, pp.
128-132; iii. 5-7, pp. 136-139;
iii. 9-14, pp. 144-154; iii. 23,
p. 174; iii. 24, p. 178; iv. 14,
pp. 234, 235; v. 24, p. 354.

Osuini, king of the Deiri, iii. 14,
pp. 154-157; iii. 24, p. 180; v.
24, p. 354.

Osuini, C. 761.

Osuui, Osuio, king of the North-
umbrians, ii. 5, p. 89; iii. 11,
p. 148; iii. 12, p. 152; iii. 14,
pp. 154, 155; iii. 15, p. 157; iii.
21, pp. 169-171; iii. 22, pp. 171,
172; iii. 24, pp. 177-180; iii.
25, pp. 182, 183, 188, 189; iii.
26, p. 190; iii. 28, pp. 194, 195;
iii. 29, p. 196; iv. 1, p. 201; iv.

- 3, p. 206; iv. 5, p. 214; iv. 26, p. 268; v. 19, pp. 325, 326; v. 24, p. 354; Hab. §§ 1, 2.
- Osuulf, king of the Northumbrians, C. 758, 759.
- Ouini, monachus, iv. 3, pp. 207-209.
- Padda, presbyter, iv. 13, p. 230.
- Pægnalæch, ? Finchale, near Durham, iii. 27, p. 192.
- Palladius, bishop, i. 13; v. 24, p. 352.
- Pamphylus, martyr, v. 21, p. 341.
- Pancratius, iii. 29, p. 198.
- Pantheon, ii. 4, p. 88.
- Paradisus, Ee. § 17, p. 422.
- Parisiaca ciuitas, Paris, iii. 7, p. 141; iii. 28, p. 194; v. 19, p. 325.
- Parisi, iv. 1, p. 203.
- Paulinus, bishop of Nola, v. 24, p. 359.
- Paulinus, archbishop of York, i. 29, p. 63; ii. 9, pp. 97-100; ii. 12, pp. 107, 110, 111; ii. 13, pp. 111-113; ii. 14, pp. 114, 115; ii. 16, p. 117; ii. 17, pp. 118, 119; ii. 18, p. 120; ii. 20, pp. 125, 126; iii. 1, p. 127; iii. 14, p. 154; iv. 23, p. 252; v. 24, pp. 353, 354; C. 735.
- Paulus, beatus apostolus, i. 27, pp. 48, 57, 58, 61; ii. 1, p. 78; ii. 3, p. 85; iii. 25, pp. 184, 185; iv. 1, p. 203; v. 23, pp. 348, 349; v. 24, p. 358; Hab. § 7, p. 370; §§ 9, 13; § 15, pp. 379, 380; § 18; Haa. §§ 1, 6, 11, 12, 17, 18, 23, 25, 29; Ee. §§ 3, 4; v. Petrus et Paulus.
- Paulus, martyr, iii. 29, p. 198.
- Peada, prince of the Middle Angles, iii. 21, pp. 169, 170; iii. 24, p. 180; v. 24, p. 354.
- Peanfahel, i. 12, p. 26; v. Penneltun.
- Peartaneu, Partney, ii. 16, p. 117; iii. 11, p. 149.
- Pecthelm, bishop of Whithorn, v. 13, p. 313; v. 18, p. 320; v. 23, p. 351.
- Pelagiana heresis, i. 17, p. 33; i. 21, p. 39; ii. 19, pp. 122-124.
- Pelagianus episcopus, i. 17, p. 33.
- Pelagius, heretic, i. 10; i. 17, p. 35.
- Pelasga lingua, *i.e.* Greek, v. 8, p. 295.
- Penda, king of the Mercians, ii. 20, pp. 124, 125; iii. 7, p. 140 (*cf.* iii. 9, p. 145; iii. 12, p. 151); iii. 16; iii. 17, p. 160; iii. 18; iii. 21, pp. 169, 170; iii. 24, pp. 177, 178; iii. 24, p. 180; v. 24, p. 354.
- Penneltun, i. 12, p. 26.
- Penta amnis, the Pant river, *or* Blackwater, Essex, iii. 22, p. 173.
- Perrona, Péronne, iii. 19, p. 168.
- Petrus, *v.* Caedualla.
- Petrus, abbot of SS. Peter and Paul, Canterbury, i. 27, p. 48; i. 33.
- Petrus, diaconus, ii. 1, pp. 74, 76.
- Petrus, sanctus apostolus, ii. 1, pp. 78, 79; ii. 4, p. 87; ii. 6, p. 92; ii. 10, p. 104; ii. 11, p. 106; ii. 14, p. 114; ii. 18, p. 121; ii. 20, p. 125; iii. 6, p. 138; iii. 17, p. 160; iii. 25, pp. 181, 184-186, 188; iv. 3, p. 212; iv. 18, pp. 240, 241; iv. 26, p. 267; v. 1, p. 282; v. 2, p. 284; v. 4, p. 287; v. 6, p. 292; v. 7, p. 293; v. 19, pp. 322, 330; v. 21, pp. 332, 337, 342-344, 346; v. 24, p. 357; Hab. §§ 1, 2, 4, 5; § 6, p. 369; § 7, pp. 370, 371; §§ 9, 14; § 15, p. 380; § 17, p. 382; § 18; § 19, p. 383; § 20; Haa. §§ 9, 20, 22, 23, 25, 30, 37, 39.
- Petrus et Paulus, apostoli, i. 33; ii. 3, p. 86; ii. 5, p. 90; ii. 6, pp. 92, 93; ii. 7, pp. 93, 95; iii. 7, p. 140; iii. 29, pp. 197, 198; iv. 1, p. 204; iv. 14, pp. 234, 235; v. 8, p. 294; v. 21, p. 332; v. 24, p. 357; Hab. § 3; § 7, p. 370; § 9; § 15, p. 379.
- Pharisei, Ee. § 17, p. 421.
- Phinehas, *v.* Finees.
- Phocas, *v.* Focas.
- Picti, i. 1, pp. 11-13; i. 12, pp. 25-28; i. 14, p. 29; i. 15, p. 32; i. 20, pp. 38, 39; iii. 1, p. 127; iii. 3, p. 132; iii. 4, p. 133; iii. 25, p. 184; iv. 3, p. 206; iv. 26, p. 267; v. 9, p. 297; v. 21, p. 332; v. 24, pp. 353, 355, 356; C. 740. Pictorum gens, iii. 24, p.

180; v. 19, p. 327. *Pictorum lingua*, i. 1, p. 11; iii. 6, p. 138 (cf. v. 21, p. 345). *Pictorum natio*, iii. 3, p. 131; iii. 27, p. 194; v. 23, p. 351. *Pictorum prouincia*, iv. 12, p. 229; iv. 26, p. 266. *Pictorum prouinciae*, v. 21, p. 346. *Pictorum rex*, v. 21, p. 332; C. 761. *Pictorum sermo*, i. 12, p. 26.

Picti australes, iii. 4, p. 133.

Picti septentrionales, iii. 4, p. 133.

Pippin, dux Francorum, v. 10, pp. 299, 301; v. 11, pp. 302, 303.

Pippin, rex Francorum, C. 741.

Placidia, i. 21, p. 41.

Priscilla, iii. 25, p. 185.

Prosper, of Aquitaine, i. 10.

Puch, a gesith, v. 4, pp. 286, 287.

Putta, bishop of Rochester, iv. 2, p. 206; iv. 5, p. 215; iv. 12, p. 228.

Quattuor Coronati, ii. 7, p. 94.

Quentauc, Étaples, iv. 1, p. 203.

Quoenburg, first wife of Edwin, ii. 14, p. 114.

Quoenburg, v. 3, pp. 285, 286.

Racuulfe, Reculver, Kent, v. 8, p. 295.

Raedfrid, praefectus, iv. 1, p. 203.

Rægenheri, son of Redwald, ii. 12, p. 110.

Ramesses, v. 21, p. 335.

Rathbed, king of the Frisians, v. 9, p. 298; v. 10, p. 299.

Rathmelsigi, unidentified, Ireland, iii. 27, pp. 192, 193.

Rauenna, i. 21, p. 41.

Redger, archbishop of Mainz, C. 754.

Reduald, king of the East Angles, ii. 5, p. 89; ii. 12, pp. 107-110; ii. 15, pp. 115, 116; iii. 18.

Regia ciuitas, v. Bebbanburg.

Rendlæsham, id est mansio Rendili, Rendlesham, Suffolk, iii. 22, p. 174.

Reptacæstir, v. Rutubi portus.

Reuda, Irish leader, i. 1, pp. 12, 13.

Rhenus, v. Hrenus.

Richbert, ii. 15, p. 116.

Ricula, sister of Ethelbert, ii. 3, p. 85.

Riuus Denesi, v. Denisesburna.

Robur Augustini, v. Augustinaes Ac.

Roma, Pref. p. 6; i. 3; i. 11; i. 12, pp. 26, 27; i. 25, p. 45; i. 27, p. 48; ii. 1, p. 75; ii. 4, p. 88; iii. 4, p. 133; iii. 13, p. 152; iii. 25, pp. 182, 184, 185; iii. 29, p. 196; iv. 1, pp. 201, 202; iv. 5, p. 214; iv. 12, p. 228; iv. 13, p. 230; iv. 17, p. 240; iv. 18, pp. 241, 242; iv. 23, p. 255; v. 7, pp. 292-294; v. 8, p. 294; v. 11, pp. 301, 302; v. 19, pp. 321-328; v. 21, pp. 337, 341; v. 24, pp. 352, 355, 356; *Hab.* §§ 2, 3, 4, 6, 7, 9; § 11, p. 375; §§ 15, 16; § 17, p. 381; §§ 18, 21; *Haa.* §§ 9, 10, 12, 15, 20, 21, 22, 37, 38.

Romæ urbs, i. 27, p. 48.

Romani, i. 2, pp. 13, 14; i. 3; i. 11; i. 12, p. 27; i. 26, p. 47; i. 27, p. 57; ii. 5, p. 90; ii. 16, p. 118; ii. 20, p. 126; iii. 2, p. 129; iii. 22, p. 172; iv. 2, p. 206; v. 21, p. 333; v. 24, p. 352; *Hab.* § 5.

Romanus, ii. 1, p. 73. *Romanus abba*, v. 24, p. 355; *Hab.* § 6, p. 369. *Romanus antistes*, iv. 1, p. 203. *Romani ciues*, ii. 1, p. 80. *Romani discipuli*, *Hab.* § 3. *Romanaecclesia*, *Pref.* p. 6; i. 4; i. 13; i. 27, p. 49; ii. 1, p. 73; iii. 29, p. 196; v. 19, p. 325; v. 21, pp. 332, 333; *Haa.* § 10; *Ee.* § 15. *Romani fines*, *Hab.* § 6, p. 368. *Romana gens*, i. 16. *Romanum imperium*, i. 3; iii. 4, p. 133. *Romana institutio*, iv. 5, p. 214; *Hab.* § 6, p. 369; *Haa.* § 9. *Romanus papa*, ii. 20, p. 126. *Romana prouincia (i. e. Britain)*, i. 12, p. 27. *Romanum regnum*, i. 3, 34. *Romana respública*, i. 27, p. 50; i. 32, p. 68. *Romana sedes*, i. 23, p. 42; ii. 1, p. 73; ii. 7, p. 94. *Romana urbs*, ii. 3, p. 86; ii. 4, p. 88.

Romanus, bishop of Rochester, ii. 8, p. 95; ii. 20, p. 126.

Romanus, presbyter, iii. 25, pp. 181-183.

Romulea urbs, v. 7, p. 293.

Ronan, Scottus, iii. 25, p. 181.

Rufinianus, i. 29, p. 63.

Rugini, v. 9, p. 296.

Rutubi portus, Richborough,
Kent, i. 1, p. 9.

Rypensis, v. *Hrypensis*.

Saba, shortened form of *Saberet*,
ii. 5, p. 91.

Saberet, king of the East Saxons,
ii. 3, p. 85; ii. 5, p. 91; v. 24,
p. 353.

Sabrina, Severn, v. 23, p. 350.

Sæthryd, abbess of Faremoutier-
en-Brie, iii. 8, p. 142.

Salomon, v. 24, p. 358; Haa.
§ 25; Ee. § 11, p. 414.

Samaritani, ii. 15, p. 116.

Sambuce, v. *Ad uillam Sambuce*.

Samuel, v. 24, p. 357; Ee. § 7, p.
411.

Saphira, Ee. § 16, p. 420; § 17, p.
422.

Saranus, Irish cleric, ii. 19, p. 123.

Sarraceni, v. 23, p. 349.

Satanas, v. 9, p. 296; v. 14, p. 314.

Saul, rex Israel, i. 34; v. 24, p.
357; Ee. § 17, p. 422.

Saulus, qui et *Paulus*, q. v., Haa.
§ 6.

Saxones, i. 6; i. 14; i. 15, pp. 30-
32; i. 20, pp. 38, 39; i. 22; v.
9, p. 296. *Saxonum* lingua, iii.
7, p. 140; iii. 22, p. 173. *Saxonum*
natio, iv. 14, p. 233. *Saxonum*
prouincia, *ib.* *Saxonum* rex, iii.
29, p. 196; v. 7, p. 293.

Saxones Antiqui, i. 15, p. 31; v.
9, p. 196; v. 10, pp. 299, 300; v.
11, p. 302.

Saxones Australes, Pref. p. 7; iii.
20; iv. 16, p. 238; iv. 26, p.
268; v. 18, p. 321. *Saxonum*
Australium prouincia, iv. 13, p.
230; iv. 15; v. 18, p. 321; v. 19,
p. 327; v. 23, p. 350. *Sax.*
Austr. rex, ii. 5, p. 89.

Saxones Meridiani, i. 15, p. 31;
v. *Saxones Australes*.

Saxones Occidentales, Pref. pp.
6, 7; ii. 2, p. 81; ii. 9, p. 100;
iii. 7, p. 139; iv. 13, p. 230; iv.
15; v. 18, p. 321. *Saxonum*

Occidentalium antistes, iv. 12,
p. 227; v. 18, p. 320; v. 23, p.
350. *Sax. Occid.* episcopus, Pref.
p. 7; iii. 25, p. 183; iv. 5, p. 215;
iv. 15; iv. 16, p. 238. *Sax.*
Occid. gens, iii. 7, p. 139; iii.
20; iv. 13, p. 230. *Sax. Occid.*
lingua, ii. 5, p. 89. *Sax. Occid.*
prouincia, iii. 7, p. 141; iii. 28,
p. 195; v. 18, p. 320; v. 23, p.
350. *Sax. Occid.* rex, ii. 5, p.
89; ii. 9, pp. 98, 99; v. 7, p.
292; v. 24, p. 355; C. 739, 750,
757; Hab. § 4; v. *Geuissi*.

Saxones Occidui, i. 15, p. 31; v.
Saxones Occidentales.

Saxones Orientales, Pref. pp. 6,
7; i. 15, p. 31; ii. 3, p. 85; ii.
5, pp. 91, 92; iii. 22, pp. 171-
173; iv. 6, p. 218; v. 24, p.
353. *Saxonum Orientalium*
gens, iii. 22, p. 172; iii. 23, p.
174. *Sax. Or.* prouincia, ii. 3, p.
85; iii. 23, p. 176; iii. 30;
iv. 6, p. 219; v. 23, p. 350.
Sax. Or. regnum, iv. 11, p. 225.
Sax. Or. rex, ii. 5, p. 91; iii. 22,
p. 171; v. 19, p. 322.

Saxonia, Hab. § 19, p. 383; Haa.
§ 30, p. 399.

Saxonica lingua, v. 8, p. 296.
Saxonicum uocabulum, iv. 17,
p. 239.

Scellanus, Irish presbyter, ii. 19,
p. 123.

Scotti, i. 1, pp. 11-13; i. 12, pp.
25-28; i. 13; ii. 4, pp. 87, 88; ii.
19, p. 123; iii. 1, p. 127; iii. 3,
pp. 131-133; iii. 17, p. 160; iii.
19, p. 164; iii. 21, p. 171; iii.
24, p. 179; iii. 25, pp. 181-
183; iii. 26, pp. 189, 190; iii.
27, p. 192; iii. 28, p. 195;
iii. 29, p. 196; iv. 4, p. 213; v.
9, p. 297; v. 19, pp. 323, 325;
v. 24, pp. 352, 354. *Scotti* qui
Britanniam inhabitant, i. 34;
iv. 26, p. 267; v. 23, p. 351.
Scotti qui *Hiberniam* incolunt,
ii. 4, p. 87; v. 15, p. 315. *Scot-*
torum gens, ii. 19, p. 122; v. 19,
p. 327. *Scottorum* gentes, iii.
3, p. 131. *Scottorum* genus, iii.
24, p. 179; iv. 25, p. 263. *Scot-*

- torum lingua, i. 1, p. 11; iii. 3, p. 132; iii. 4, p. 134; iii. 6, p. 138; iii. 25, p. 182; iii. 27, p. 192; iv. 4, p. 213. Scottorum natio, iii. 21, p. 171; iii. 27, p. 194; iv. 13, p. 231. Scottorum prouincia, iii. 5, pp. 136, 137. Scottorum septentrionalis prouincia, iii. 3, p. 131.
- Scotti Austrini, iii. 26, p. 189.
- Scotti Septentrionales, iii. 3, p. 132.
- Scottia, iii. 19, p. 167; iii. 24, p. 179; iii. 25, pp. 182, 183; iii. 26, pp. 189, 190; iv. 4, p. 213; iv. 26, p. 267; v. 21, p. 345; v. 24, p. 353.
- Scottica natio, v. 22, p. 346.
- Scotticus sermo, iv. 4, p. 213.
- Scottus, iii. 21, p. 170; iii. 25, p. 181.
- Scylla, v. 21, p. 338.
- Scythia, i. 1, p. 11.
- Sebbi, king of the East Saxons, iii. 30; iv. 6, p. 218; iv. 11, pp. 225-227.
- Sedechias, Ee. § 11, p. 414.
- Sedulius, v. 18, p. 321.
- Segeni, abbot of Iona, iii. 5, p. 135.
- Segenus, Irish presbyter, ii. 19, p. 123.
- Selæseu, id est Insula uituli marini, Selsey, Sussex, iv. 13, p. 232; iv. 14, pp. 232-236; v. 18, p. 321.
- Senones, Sens, iv. 1, p. 203.
- Septentrionales Picti, v. Picti Sept.
- Septentrionales Scotti, v. Scotti Sept.
- Sergius, pope, v. 7, pp. 292-294; v. 11, pp. 301-303; Hab. § 15, p. 380; § 18; Haa. § 20.
- Seuerianus, episcopus Pelagianus, i. 17, p. 33.
- Seuerinus, pope, ii. 19, pp. 122, 123.
- Seuerus, emperor, i. 5; i. 11; i. 12, p. 27; v. 24, p. 352.
- Seuerus, bishop of the Treueri, i. 21, p. 40.
- Sexbald, of Essex, iii. 22, p. 174.
- Sexburg, queen of Kent, abbess of Ely, iii. 8, p. 142; iv. 19, pp. 244-246 (cf. iv. 22, p. 251).
- Sexuulf, bishop of the Mercians, iv. 6, p. 218; iv. 12, pp. 228, 229.
- Siegfrid, abbot of Wearmouth, Hab. §§ 9, 10, 13, 14, 20; Haa. §§ 13, 15, 17, 18.
- Sigberct, king of the East Angles, ii. 15, p. 116; iii. 18; iii. 19, pp. 163, 164.
- Sigberct, 'cognomento paruus,' king of the East Saxons, iii. 22, p. 171.
- Sigberct, king of the East Saxons, iii. 22, pp. 171-174.
- Sigfrid, bishop of Selsey, C. 733.
- Sighard, king of the East Saxons, iv. 11, p. 227.
- Sigheri, king of the East Saxons, iii. 30; iv. 6, p. 218; v. 19, p. 322.
- Simon Magus, v. 21, pp. 343, 344.
- Sina Mons, i. 27, p. 59.
- Sion, iii. 19, p. 164; v. 17, p. 318.
- Solunte, the Solent, iv. 16, p. 238.
- Speusippus, v. Gemini Martyres.
- Stanford, ? Stamford, Lincolnshire, v. 19, p. 325.
- Stephanus, beatus protomartyr, iii. 8, pp. 143, 144; v. 14, p. 314.
- Stephanus III, pope, C. 754.
- Stephanus, v. Aeddi.
- Streanæshalch, Whitby, iii. 24, p. 179; iii. 25, p. 183; iv. 23, pp. 252, 254; iv. 26, p. 267; v. 24, p. 355.
- Suæbhard, king in Kent, v. 8, p. 295.
- Sualua, the Swale, Yorks., ii. 14.
- Sudergeona regio, Surrey, iv. 6, p. 218.
- Suefred, king of the East Saxons, iv. 11, p. 227.
- Sueui, i. 11.
- Suidberct, missionary bishop, v. 11, p. 302.
- Suidberct, abbot of Dacre, iv. 32, p. 279.
- Suidhelm, king of the East Saxons, iii. 22, p. 174; iii. 30.
- Syria, i. 3.
- Syrmium, Pannonia, i. 9.
- Tamensis, the Thames, i. 2, p. 14; ii. 3, p. 85; iii. 22, p. 173; iv. 6, p. 218.
- Tanatos, Thanet, i. 25, p. 45.

- Tarsus**, in Cilicia, iv. 1, p. 202.
Tata, name of Ethelberg, ii. 9, p. 97.
Tatfrid, bishop of the Hwiccas, iv. 23, p. 255.
Tatuini, archbishop of Canterbury, v. 23, p. 350; v. 24, p. 356; C. 733, 734.
Tecla, iv. 20, p. 247.
Theodbald, brother of Ethelfrid, i. 34.
Theodoretus, bishop of Cyrus, iv. 17, p. 240.
Theodorus, bishop of Mopsuestia, iv. 17, p. 240.
Theodorus, archbishop of Canterbury, Pref. p. 6; ii. 3, p. 86; iii. 7, p. 141; iii. 25, p. 181; iv. 1-3, pp. 202-206, 212; iv. 5, 6, pp. 214-218; iv. 12, pp. 227-229; iv. 17, pp. 238-240; iv. 21; iv. 23, p. 255; iv. 28, pp. 272, 273; v. 3, p. 285; v. 8, pp. 294, 295; v. 11, p. 302; v. 20, p. 331; v. 23, p. 348; v. 24, pp. 354, 355; Hab. § 3.
Theodosius, emperor, i. 9-11; v. 21, p. 341.
Theodosius iunior, emperor, i. 13.
Theophilus, bishop of Alexandria, v. 21, p. 341.
Theudor, king of the Strathelyde Britons, C. 750.
Thomas, bishop of the East Angles, iii. 20.
Thracia, i. 9.
Thruidred, abbot of Dacre, iv. 32, p. 280.
Thryduulf, abbot, ii. 14, p. 115.
Tiberius Constantinus, emperor, ii. 1, p. 76.
Tilaburg, Tilbury, Essex, iii. 22, p. 173.
Tilmon, monachus, v. 10, p. 301.
Timotheus, i. 27, p. 48; iii. 25, p. 185; Ee. § 3.
Tinus, Tina amnis, the Tyne, v. 2, p. 283; v. 6, p. 289; v. 21, p. 332.
Tiouulfingacæstir, on the Trent, ? Littleborough, ii. 16, p. 117.
Titillus, notary, iv. 5, p. 217.
Titus, v. Tytus.
Tobias, v. 24, p. 358.
Tobias, bishop of Rochester, v. 8, pp. 295, 296; v. 23, pp. 348, 349.
Tomianus, Irish bishop, ii. 19, p. 123.
Tondberct, prince of the South Gyrwas, iv. 19, p. 243.
Tondheri, a thane, iii. 14, p. 155.
Torcgyd, a nun, iv. 9, pp. 221-224.
Torhthelm, abbot, Haa. § 7.
Traiectum, Utrecht, v. 11, p. 303.
Transhumbrana gens, iii. 14, p. 155. **Transhumbrana regio**, Hab. § 4.
Treanta, v. Treenta.
Trecasena ciuitas, Troyes, i. 17, p. 34.
Trecaseni, Troyes, i. 21, p. 40.
Treenta, Treanta fluuius, the Trent, ii. 16, p. 117; iii. 24, p. 180; iv. 21.
Treuiri, Trèves, i. 21, p. 40.
Trinouantes, i. 2, p. 14.
Tripolitanus, i. 5.
Troia, iv. 20, p. 247.
Trumberct, a monk, iv. 3, p. 210.
Trumheri, bishop of the Mercians, iii. 21, p. 171; iii. 24, pp. 179, 180; iii. 30.
Trumuini, bishop of the Picts under English rule, iv. 12, p. 229; iv. 26, p. 267; iv. 28, p. 272.
Tuda, bishop of Lindisfarne, iii. 26, pp. 189, 190; iii. 27, p. 192.
Tuidi flumen, the Tweed, iv. 27, p. 269; v. 12, p. 304.
Tuifyrdi, v. Ad Tuifyrdi.
Tunberct, bishop of Hexham, iv. 12, p. 229; iv. 28, p. 273; Haa. §§ 2, 3.
Tunna, abbot, iv. 22, pp. 250, 251.
Tunnacaestir, unidentified, iv. 22, p. 250.
Turoni, Tours, iv. 18, p. 242.
Tyrium ostrum, v. 19, p. 330.
Tytili, ii. 15, p. 116.
Tytus, Ee. § 3.
Uaeclingacæstir, v. Uerolamium.
Ualehstod, bishop beyond the Severn, v. 23, p. 350.
Ualdheri, bishop of London, iv. 11, pp. 225-227.
Ualens, emperor, i. 9.
Valentinianus II, joint emperor, i. 9.

- Valentinianus III, joint emperor, i. 15, p. 30; i. 21, p. 41; v. 24, p. 352.
- Uandali, i. 11.
- Uantsumu, the Wantsum, a branch of the Stour, i. 25, p. 45.
- Uecta, Isle of Wight, Pref. p. 7; i. 3; i. 15, p. 31; iv. 13, p. 230; iv. 16, pp. 237, 238; v. 23, p. 350.
- Uecta, son of Woden, i. 15, p. 32.
- Uenta, Uenta ciuitas, Winchester, iii. 7, pp. 140, 141; v. 23, p. 350.
- Uentana ciuitas, v. 18, p. 321.
- Uentanus antistes, v. 23, p. 350.
- Uergilius, bishop of Arles, i. 28.
- Uerlamacæstir, *v.* Uerolanium.
- Uerolanium, St. Alban's, i. 7, p. 21.
- Uespasianus, emperor, i. 3.
- Uetadun, Watton, East Riding of Yorkshire, v. 3, pp. 284, 285.
- Uictberct, anchorite, v. 9, p. 298; v. 10, p. 299.
- Uictgils, father of Hengist, i. 15, pp. 31, 32.
- Uictred, king of Kent, iv. 26, p. 268; v. 8, p. 295; v. 23, p. 348; v. 24, p. 356.
- Uictuarii, the inhabitants of the Isle of Wight, i. 15, p. 31.
- Uienna, Vienne in Gaul, i. 11; Hab. § 4.
- Uighard, elected archbishop of Canterbury, iii. 29, pp. 196, 199; iv. 1, pp. 201, 202; Hab. § 3.
- Uilbrord, archbishop of Utrecht, iii. 13, p. 152; v. 10, p. 299; v. 11, pp. 301-303; v. 19, p. 326.
- Uilfæræsdun, id est Mons Uilfari, ? Gariston, Yorks., iii. 14, p. 155.
- Uilfrid, bishop of York, iii. 13, p. 152; iii. 25, pp. 182-188; iii. 28, pp. 194, 195; iv. 2, pp. 205, 206; iv. 3, p. 206; iv. 5, pp. 214, 215; iv. 12, p. 229; iv. 13, pp. 230-232; iv. 15; iv. 16, p. 237; iv. 19, pp. 243-245; iv. 23, p. 255; iv. 29, p. 275; v. 3, p. 285; v. 11, p. 302; v. 18, p. 321; v. 19, pp. 322-330; v. 20, pp. 331, 332; v. 24, pp. 354, 355; Haa. §§ 3, 5.
- Uilfrid II, bishop of York, iv. 23, p. 254; v. 6, p. 292; v. 23, p. 350; C. 732, 745.
- Uilfrid, bishop of the Hwiccas, v. 23, p. 350.
- Uiltaburg, Utrecht, v. 11, p. 303.
- Uinfrid, *v.* Bonifacius.
- Uini, bishop of the West Saxons and of London, iii. 7, pp. 140, 141; iii. 28, p. 195; iv. 12, p. 227.
- Uintancæstir, *v.* Uenta.
- Uinuæd fluuius, ? the Went, a tributary of the Don, Yorks., iii. 24, p. 178.
- Uitalianus, pope, iii. 29, pp. 196-199; iv. 1, pp. 201-204; v. 20, p. 331; Hab. § 3.
- Uitmer, a monk of Wearmouth, Hab. § 15, p. 380; § 20.
- Uitta, i. 15, p. 32.
- Uiuraemuda, Wearmouth, v. 24, p. 357.
- Uiuri flumen, the Wear, iv. 18, p. 241; v. 21, p. 332; Hab. §§ 1, 4, 9; Haa. §§ 5, 7.
- Ultanus, brother of Fursa, iii. 19, p. 168.
- Undalum, *v.* In Un.
- Uoden, i. 15, p. 32.
- Urbs Cnobheri, *v.* Cnobheresburg.
- Utta, abbot of Gatheshead, iii. 15, pp. 157, 158; iii. 21, p. 170.
- Uuffa, ii. 15, p. 116.
- Uuffingas, patronymic of East Anglian kings, ii. 15, p. 116.
- Uulfhere, king of the Mercians, iii. 7, p. 141; iii. 21, p. 171; iii. 24, p. 180; iii. 30; iv. 3, pp. 206, 207; iv. 12, p. 229; iv. 13, p. 230; v. 24, p. 354.
- Uurtigern, British king, i. 14; i. 15, p. 30; ii. 5, p. 90.
- Uusefrea, son of Edwin, ii. 14, p. 114; ii. 20, p. 126.
- Uynfrid, bishop of the Mercians, iii. 24, p. 180; iv. 3, p. 212; iv. 5, p. 215; iv. 6, p. 218.
- Yffi, grandson of Edwin, ii. 14, p. 114; ii. 20, p. 126.
- Ythancaestir, St. Peter's on the Wall, on the Blackwater, Essex, iii. 22, p. 173.

OXONII

EXCUDEBAT HORATIUS HART

TYPOGRAPHUS ACADEMICUS

5/4

Beda, Venerabilis - Historiam ...

PONTIFICAL INSTITUTE OF MEDIAEVAL STUDIES
59. QUEEN'S PARK CRESCENT
TORONTO—5, CANADA

8371 .

G. H. NEWLANDS
Bookbinder
Caledon East, Ont.

